DUL ARVAD DESTANI : CUDİT

İNCELEME - METİN - DİZİNLER - TIPKIBASIM

Prof.Dr. Abdurrahman ÖZKAN
Prof. Dr. Mehmet YASTI

YAYINLARI

DUL ARVAD DESTANI: CUDİT

(İNCELEME – METİN – DİZİNLER – TIPKIBASIM)

Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN

Prof. Dr. Mehmet YASTI

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YAYINCI SERTİFİKASI NUMARASI
444040

DUL ARVAD DESTANI: CUDİT

(İNCELEME – METİN – DİZİNLER – TIPKIBASIM)

Bu kitabın bütün yayın hakları Palet Yayınlarına aittir. Yayınevinin yazılı izni alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği tanıtmalar ve akademik çalışmalar haricinde, kısmen veya tamamen kitaptan alıntı yapılamaz. Eser, matbu yahut dijital ortamda kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN: 978-625-6775-82-4

BASKI
ŞELÂLE OFSET
Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. No: 22 Karatay / Konya
MATBAA SERTİFİKASI NUMARASI: 13361

Konya, Aralık 2023

PALET YAYINLARI
Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42
Meram / Konya Tel. 0332 353 62 27
www.paletyayinlari.com.tr

DUL ARVAD DESTANI: CUDİT

(İNCELEME – METİN – DİZİNLER – TIPKIBASIM)

Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN

Prof. Dr. Mehmet YASTI

YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 9
KAYNAKLAR 11
KISALTMALAR 14
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ 15
GİRİŞ 17
İNCELEME 25
1. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ 25
1.1. Ünlüler 25
1.1.1. Ünlü Uyumu 25
1.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 25
1.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 26
1.1.2. Ünlü Düşmesi 33
1.1.3. Ünlü Birleşmesi 33
1.1.4. Ünlü Değişmesi 34
1.2. Ünsüzler 35
1.2.1. Yer Değiştirme 35
1.2.2. Ünsüz Düşmesi 36
1.2.3. Ünsüz Türemesi 36
1.2.5. Ünsüz Uyumu 37
1.2.6. Ünsüz Değişmesi 37
2. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ 40
2.1. İSİMLER 40
2.1.1. İsimdem İsim Yapma Ekleri 40
2.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri 41
2.1.3. Çokluk Eki 42

2.1.4. İyelik Ekleri 42
2.1.5. Hâl Ekleri 43
2.1.6. Aitlik Eki 44
2.2. ZAMİRLER 44
2.2.1. Şahıs Zamirleri 44
2.2.2. İşaret Zamirleri 44
2.2.3. Dönüşlülük Zamiri 45
2.2.4. Belirsizlik Zamirleri 45
2.2.5. Soru Zamirleri 45
2.3. SIFATLAR 46
2.3.1. Niteleme Sıfatları 46
2.3.2. Belirtme Sıfatları 46
2.3.2.1. İşaret Sıfatları 46
2.3.2.2. Belirsizlik Sıfatları 46
2.3.2.3. Sayı Sıfatları 47
2.3.2.4. Soru Sıfatları 47
2.4. ZARFLAR 47
2.4.1. Zaman Zarfları 47
2.4.2. Yer-Yön Zarfları 48
2.4.3. Miktar Zarfları 49
2.4.4. Tarz (Nasıllık-Nicelik) Zarfları 49
2.4.5. Soru Zarfları 49
2.5. EDATLAR 49
2.6. BAĞLAÇLAR 50
2.7. ÜNLEMLER 51
2.8. FİİLLER 51
2.8.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri 51
2.8.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 52

2.8.3. Birleşik Fiiller 52
2.8.4. Şahıs Ekleri 53
2.8.5. Şekil ve Zaman Ekleri 55
2.8.6. i- Fiili 58
2.8.7. Fiillerin Birleşik Çekimi 59
2.8.8. Sıfat-Fiil Ekleri 59
2.8.9. Zarf-Fiil Ekleri 59
METİN 61
DİZİNLER 87
1. KELİMELER DİZİNİ 87
2. EKLER DİZİNİ 157
TIPKIBASIM 187

ÖN SÖZ

Apokrif kitaplar Hz. İsa'dan önceki dönemlerde yaşamış olan Yahudilerin tarihi, yaşamları, inanç sistemleri, dünya algıları hakkında önemli bilgiler veren *Estere Yapılan İlaveler, Azarya'nın Duası ve Üç Gencin Şarkısı, Suzana, Bel ve Ejderha, I. Baruh, Yeremya Mektubu, Tobit, Yudit, II. Ezra, Ben Sirak, Süleyman'ın Bilgeliği, I. Makabeler, II. Makabeler* olmak üzere 13 eserlik bir külliyattan oluşmaktadır. Babil kralı Buhtunnasr'ın (Nebukadnezzar) komutanlarından Olofernes'i (Holofernes) öldürerek Yahudilerin yok olmasını önleyen Cudit'in (Yudit) hikâyesini konu alan eser de bu külliyatın içerisinde yer alır.

Cudit (Yudit) adlı eserde Yahudilerin, Asur kralı Buhtunnasr'ın (Nebukadnezzar) generali olan Olofernes'in (Holofernes) saldırısına uğraması ve Cudit'in (Yudit) Olofernes'i (Holofernes) öldürerek İsrailoğullarını kurtarması anlatılmaktadır. Bizim çalışmamız, bu eserin Farsça ve Türkçe olarak çevirisinin yer aldığı yazmanın Türkçe kısmının diliyle ilgilidir.

Çalışmamız "*İnceleme - Metin - Dizinler - Tıpkıbasım*" bölümlerinden oluşmaktadır. İnceleme bölümünden önce yer alan Giriş bölümünde eser ve eserin konusu hakkında bilgi verilmiştir.

İnceleme bölümü, Ses Bilgisi Özellikleri ve Şekil Bilgisi Özellikleri olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Ses Bilgisi Özellikleri bölümünde yazmadaki ses özellikleri örnekleriyle ele alınmıştır. Şekil Bilgisi Özellikleri bölümünde ise eserde geçen eklere ve kelime türlerine yer verilmiştir.

Metin bölümünde Paris Bibliotheque Nationale'de *Suppl. Turc 1301* numarada kayıtlı olan yazma, çeviri yazılı bir şekilde Latin kökenli yeni yazıya aktarılmıştır. Metnin oluştulmasında büyük oranda imlaya sadık kalınmıştır. Üzerinde çalıştığımız ve Hristiyanlığın apokrif kitapları içinde yer alan katalogda Dâstân-ı Cudit olarak geçen eser Parisli Peder Gabriel tarafından 1634 yılında Farsça ve Türkçe olmak üzere iki dile tercüme edilmiştir. Eserin iki dile tercüme edilmiş olması hedef kitlenin sadece Türkler olmadığını göstermektedir.

Dizin bölümünde, Kelimeler Dizini ve Ekler Dizini olmak üzere iki ayrı dizin bulunmaktadır. Kelimeler Dizini'nde eserde geçen bütün kelimeler ve özel adlara yer verilmiştir. Kalıplaşmamış birleşik kelimeler

iç madde olarak yer almıştır. Kelimelere gelen çekim ekleri alfabetik olarak sıralanmıştır. Kelimelere anlam verilirken tamamen metindeki kullanılışlarına bağlı kalınmış, ayrıca Farsça metinden de faydalanılmıştır. İki şekilli kelimeler, birbirlerine gönderme yapılarak ayrı madde başları hâlinde verilmiştir.

Ekler Dizini'nde eserde geçen bütün yapım ve çekim eklerinin örneklerine yer verilmiştir. Çalışmamızın son bölümü tıpkıbasımdan oluşmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan konular, incelediğimiz yazmanın sunduğu malzemeyle sınırlıdır.

Eser, dil özellikleri ve söz varlığı açısından tarihî Azerbaycan Türkçesinin özelliklerini taşımaktadır. Azerbaycan Türkçesinin ses ve şekil bilgisi açısından gelişimini ortaya koyması bakımından eser önemli veriler sunmaktadır. Ayrıca barındırdığı söz varlığı unsurları ile çeşitli kalıp ifadeler ve deyimler hakkında geçmişten günümüze zengin malzemeler içermektedir.

Prof. Dr. Abdurrahman ÖZKAN

Prof. Dr. Mehmet YASTI

Konya 2023

KAYNAKLAR

Abik, A. D. (2011), "Kutadgu Bilig'in Mısır Nüshasında İki Yazım Özelliği", *Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri 26-27 Ekim 2009*, 25-29, Ankara: TDK Yay.

Algar, H. (2000), "İran/kültür ve Medeniyet", TDV *İslam Ansiklopedisi,* C 22, 409-413, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Argunşah, M. (2011), "Karahanlı Türkçesindeki Emir Ekleri Üzerine", *Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri 26-27 Ekim 2009,* 45-59, Ankara: TDK Yay.

Argunşah, M. (2008), "Irak Türkmen Türkçesindeki 2. Teklik Kişi Emir Eki -GInAn Üzerine", *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı (20-25 Ekim 2008),* Ankara.

Argunşah, M.- Sağol Yüksekkaya, G. (2013), *Karahanlıca, Harezmce-Kıpçakça Dersleri*, İstanbul: Kesit Yay.

Blocket, E. (1932), *Bibliotheque Nationale Cataloque Des Manuscrits Turcs*, Paris Bibliotheque Nationale 58, Rue de Richelieu.

Can, B. (2017), "17. Yüzyıl'da Yazılmış Bir Apokrif Kitap Peder Gabriel'in Dâstân-ı Cudit-i Dul Arvad'ı", *XII. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildiriler Kitabı İhsan Doğrmacı'ya Armağan*, Bükreş-Romanya, 25-28 Eylül 2017, 234-242

Charlesworth, J. H. (2003), "Eski Ahit'in Apokrif Kitapları", (çev. Muhammet Tarakçı), *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 12/2, 385-411.

Direkci, B. (2019). *Tutinâme, Giriş-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, Konya: Palet Yay.

Doğan, T. (2020), *Urmiye Ağzı Ses ve Biçim Bilgisi (Güney Azerbaycan)*, Ankara: TDK Yay.

Doğan, T. (2020A), *Tilimhan Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.

Durak, N. (2014), "Avram Galanti: Türkiye'de İlk Katolik Kapusin Manastırları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3/3, 136-142.

Eren, H. (1953), "Türk Dillerinde Metathese", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara: TDK Yay., 161-180.

Ergin, M. (2003), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım.

Ergin, M. (1971), *Azeri Türkçesi*, İstanbul: Edebiyat Fak. Yay.

Gergin, H. (2021), *Yeni Ahit Apokrif Metinlerinde İsa'nın Hayatı ve Tebliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Ankara.

Hacıeminoğlu, N. (1984), *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Hacızade, N. (2003), "Azerbaycan Türkçesinde "Göz" Kelimesi İle Kurulmuş Deyimlerin Anlam Özellikleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (13), 87-103.

Harman, Ö. F. (1992), "Buhtunnasr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 6, 380-381, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kanar, M. (2011), *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yay.

Karakuş, E. M. (2021), *Apokrif ve Kononik Metinler Bağlamında Hrıstiyanlıkta Kutsal Metin Anlayışı*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Kartallıoğlu, Y. - Yıldırım, H. (2007), "Azerbaycan Türkçesi", *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Yay.

Lewis, B. (1984), *The Jews of Islam*, Princeton: Princeton University Press.

Mert, A. (2023), *Uygur Harfli Mi'râc-Nâme (Giriş-Metin-Aktarma-Dizinler-Tıpkıbasımlar)*, Konya: Palet Yay.

Ölker, G.-Duyar, H. (2013), *Şeyh Ahmed-i Antaki, Se-Zeban (Üç Dilli Arapça-Farsça-Türkçe Manzum Sözlük)*, Konya: Palet Yay.

Özgüdenli, O. G. (2000), "İsfahan", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 22, 497-502, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

Özkan, A. (2017), "Tersine Uyumsuzluk", *Türk Dil Bilgisi Toplantıları 2: Türkiye Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi Bildiriler (Ankara, 31 Ekim – 1 Kasım 2014)*, Ankara: TDK Yay., 185-205.

Özkan, A. (2015), *Netâyicü'l-A'mâl ve Menâhicü'l-Ebrâr (Amellerin Neticeleri ve İyilerin Yolları), Giriş - İnceleme - Metin - Dizinler - Tıpkıbasım*, Konya: Palet Yay.

Özkan, A. (2018), *Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkandî (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler-Tıpkıbasım),* Konya: Palet Yay.

Özkan, A. - Yastı, M. (2023). "Apokrif Bir Kitap: Dâstân-ı Arvad ve Dili", *ZfWT Vol 15, No.1 (2023),* 289-314.

Rezaei M. (2018), "Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi Arasında Bulunan Fonetik Farklılıklar", *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 2/2, 59-75.

Richard, F. (1990), "Capuchins in Persia", *Encyclopaedia Iranica*. IV/7, 786-788.

Sanasarian, E. (2000), *Religious Minorities in Iran,* Cambridge: Cambridge University Press.

Tekin, T. (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Türk Dilleri Araştırmaları 13, Ankara.

Toker, M. (2011). "Derleme Sözlüğü ve Mersin Ağzı Sözlüğü'ne Tarsus Yöresinden Katkılar", *Turkish Studies*, Volume 6, Issue 3, s. 1229-1249.

Toker, M. (2011), *Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi I (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım Örnekleri)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Toker, M. (2012), *Anonim Satır Altı Kur'an Tercümesi II (Dizin)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.

Ulusoy, E. (2019), *Hristiyanlıkta Apokrif Kavramı ve Yeni Ahit'in Apokrifleri,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yastı, M.-Direkci, B.-Gülmez, M.-Duyar, H. (2020), *Fağfur-Nâme (Fağfur-Şâh ile Mâh-Perî) İnceleme-Metin-Sözlük-Ekler Dizini-Tıpkıbasım,* Konya: Palet Yay.

Yazıcı, T.-Öztürk, M. (2000), "İran/Dil ve Edebiyat", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 22, 413-416, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

https://www.iranicaonline.org/articles/capuchins-in-persia (erişim tarihi: 25.03.2023)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kapusenler (erişim tarihi: 25.03.2023)

http://www.otukensozluk.com/ (son erişim tarihi: 25.03.2023)

KISALTMALAR

akt. : Aktarma
Ar. : Arapça
bhe. : Belirtme hâli eki
bk. : Bakınız
C : Cilt
çev. : Çeviren
Far. : Farsça
İbr. : İbranice
İt. : İtalyanca
ihe. : İlgi hâli eki
iye. : İyelik eki
ka. : Kişi adı
krş. : Karşılaştırınız
kva. : Kavim adı
Met. : Metinde
Moğ. : Moğolca
MÖ : Milattan önce
MS : Milattan sonra
s. : Sayfa
Soğd. : Soğdca / Soğdakça
T. : Türkçe
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : ve benzerleri
ya. : Yer adı

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

a	ا, ه	**n͡g**	نك
ā	ا, آ	**ñ**	ك
b	ب	**o**	و, او, ا
c	ج	**ö**	و, او, ا
ç	ج, چ	**p**	ب, پ
d	د	**r**	ر
ḍ	ض	**s**	س
e	ا, ه	**ṣ**	ص
é	ـَى	**s̱**	ث
f	ف	**ş**	ش
g	ك	**t**	ت
ġ	غ	**ṭ**	ط
h	ه	**u**	و, او, ا
ḥ	ح	**ū**	و, او
ḫ	خ	**ü**	و, او, ا
ı	ا, ي , اي	**v**	و
i	ا, ي , اي	**y**	ى
ī	ي, اي	**z**	ز
k	ك	**ż**	ض
ḳ	ق	**ẕ**	ذ
l	ل	**ẓ**	ظ
m	م	**ʾ**	ء
n	ن	**ʿ**	ع

GİRİŞ

Apokrif (apocrypha), Grekçe *saklı kitap* anlamına gelen bir kelimedir. Ancak 4. yüzyıldan sonra gizli, bâtını sırlar için değil genellikle kabul edilmeyen kanonik metinlerin dışında kalan heretik kitapların genel adı olarak kullanılmıştır.[1] Apokrif kitaplar Hz. İsa'dan önceki dönemlerde yaşamış olan Yahudilerin tarihi, yaşamları, inanç sistemleri, dünya algıları hakkında önemli bilgiler veren *Estere Yapılan İlaveler, Azarya'nın Duası ve Üç Gencin Şarkısı, Suzana, Bel ve Ejderha, I. Baruh, Yeremya Mektubu, Tobit, Yudit, II. Ezra, Ben Sirak, Süleyman'ın Bilgeliği, I. Makabeler, II. Makabeler* olmak üzere 13 eserlik bir külliyattan oluşmaktadır. Bu kitapların, orijinalleri MÖ 300 ile MS 70 yıllarında Helenistik ve Roma dönemlerinde Yahudiler tarafından İbranice ve Aramice yazılmış olmalarına rağmen günümüze Grek harfleri ile yazılan nüshaları ulaşmıştır. Bu kitaplar Yahudi ve Hristiyanlığın kutsal kitaplarına dâhil edilmedikleri için zamanla önemlerini yitirmişlerdir (Charlesworht, 2003, s. 386-388).

Kimi Hristiyan din bilimcileri apokrif metinleri sahte, uyarlama, reddedilmiş olarak kabul etmiş, kimi din bilimciler ise bu metinleri kelimenin etimolojik anlamından hareketle gizli vahiy içerdikleri düşüncesiyle gizli (apokrif) kitaplar olarak adlandırmış, İncil'den ayırt etmek için de apokrif metinler söyleminin yerine kanonik olmayan metinler adlandırmasının daha doğru olacağını iddia etmişlerdir. Apokrif kitaplar, metinlerin önem ve ciddiyetini vurgulamak, halk nezdinde kabul görmesini arttırmak için Hz. İsa'nın havarileri ve öğrencilerinin adıyla anılmıştır. Ancak metinlerin atfedildiği havarilere ait olmadığı anlaşılınca bakış açısı değişmiş; apokrif kitaplara uydurma, gerçek olmayan, reddedilmiş metinler olarak bakılmaya başlanmıştır (Ehrman'dan akt. Karakuş, 2021, s. 43).

Eser Hakkında

Yazma, Paris Bibliotheque Nationale'de *Turc 1301* numarada *Histoire de Judith* adıyla kayıtlıdır (Blocket, 1932, s. 1). Orijinali MÖ 150 yıllarında İbranice yazıldığı tahmin edilen metin, 1634 yılında

[1] Bu kitapların Yahudi ve Hristiyanlıktaki konumu tartışma konusu olmuştur: Jerome (342-420), Protestanlar gibi apokrif terimini heretik değil kanonik olmayan kitaplar için kullanmıştır. Roma katolikleri ve doğu kiliseleri ise bu kitapları ikinci derecede kanonik ve ilham kaynağı ürünler olarak kabul etmiştir (Charlesworht, 2003, s. 386).

Peder Gabriel tarafından bir yüzü Farsça diğer yüzü Türkçe olmak üzere iki dile tercüme edilmiştir. Yazmanın birinci sayfasında eserin Tevrat'tan Türkçeye nakledildiği belirtilmiştir: *Dāstān-ı Cudī[t] ḥikāyet dībācesi ki Tevrīt'den Türkī dili naḳl olubdur.*

Üzerinde çalıştığımız yazma, Apokrif kitaplar arasında yer alan Cudit'in (Yudit) hikâyesinin geçtiği eserdir. Cudit (Yudit) adlı eserde Yahudilerin, Asur kralı Buhtunnasr'ın (Nebukadnezzar) generali olan Olofernes'in (Holofernes) saldırısına uğraması ve Tanrı'nın, Olofernes'i (Holofernes) öldürecek olan Cudit (Yudit) vasıtasıyla İsrailoğullarını kurtarması anlatılmaktadır (Charlesworht, 2003, s. 391).

Eser bir yüzü Farsça bir yüzü Türkçe olacak şekilde yazılmıştır. Farklı kalemlerden çıktığı anlaşılan yazmanın, konu akışı aynı olmakla birlikte, Türkçe kısmı Farsça kısmıyla bire bir örtüşmemektedir. Özellikle kimi şahıs ve yer isimlerinin farklılaştığı görülmektedir.

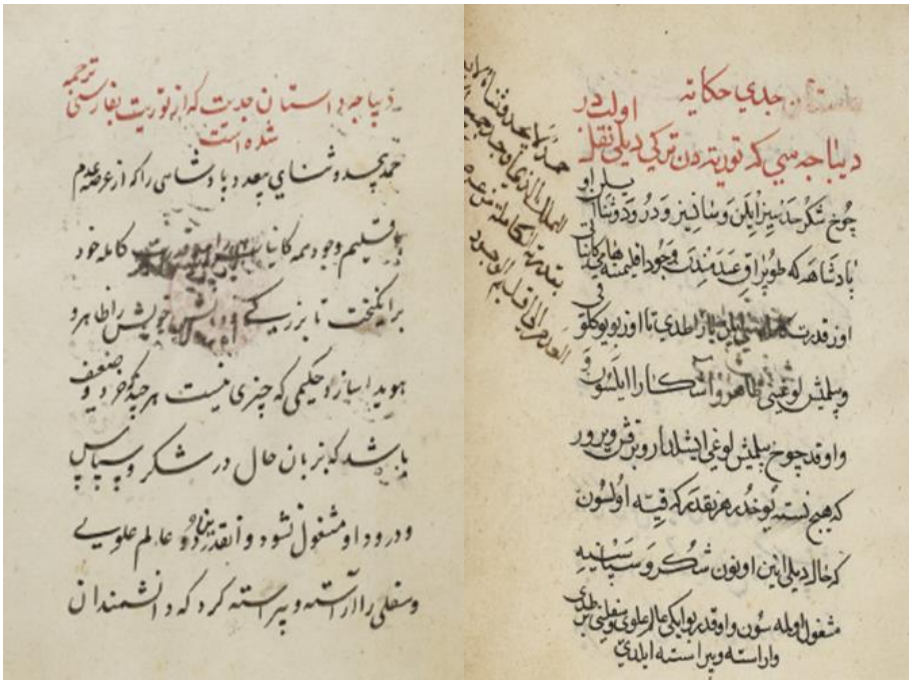

Asıl konu 16. sayfadan itibaren *Dāstān-ı Cudīt: Dul Arvad* adıyla başlar. Farsça yüzü talik, Türkçe yüzü nesih harflidir. Eser, bazı sayfalar hariç 10'ar satırdır. 113'ü Farça, 113'ü Türkçe olmak üzere 226 sayfadan oluşan ve 15x11 ölçülerine sahip olan eser genel itibarıyla harekesiz yazılmıştır. Türkçe bazı kelimeler harekelidir. Ünlüler genellikle harflerle gösterilmiştir. Böylece kelime tabanında ve eklerdeki düzlük-yuvarlaklık durumu belirlenebilmiştir. Eser herhangi

bir başlık belirtilmeden kendi içinde kırmızı mürekkeple yazılan sayılarla 16 bölüme ayrılmıştır. Sonradan eklendiği anlaşılan ve Arap rakamlarıyla verilen sayfa numaraları sadece Farsça yüzünde belirtilmiştir.

Yazma, İsfahan'da kaleme alınmıştır. Tarihî süreç içerisinde İsfahan'da Yahudilerin nüfus olarak önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. İran'ın tarihî sürecinde İsfahan'ın etnik yapısı bölgeye göç eden topluluklar dolayısıyla sürekli değişikliğe uğramıştır. İslam öncesinde nüfusun önemli kısmı Ârî-Zerdüştî iken şehrin Müslüman Arapların eline geçmesiyle birlikte bu durum değişmiştir. Yakûbî, Kitâbü'l-Büldân'da İsfahan halkının çoğunluğunun İranlılardan bir kısmının da Kûfe ve Basra'dan gelen Araplardan oluştuğunu belirtmiştir. 9. yüzyılda İsfahan halkının büyük bir kısmı Sünnî Müslümanlardan oluşmakta idi. İslamiyetin ilk dört asrında İsfahan'daki Sünnîlerin önemli kısmı Hanbelî mezhebine mensup iken 10. yüzyıldan sonra Şâfiî mezhebine mensup olanlar çoğalmıştır. 11. yüzyılda ise nüfusun büyük bir kısmı Hanefî ve Şâfiîlerden oluşmuştur. İsfahan'da Selçuklular devrinde az miktarda Şiîler de bulunmaktaydı. Karakoyunlu ve Akkoyunlu devirlerinde Şiîlerin İsfahan'da önemli bir güç hâline geldikleri görülür. Bu etkiyi Şah İsmail'in Şiîler yardımıyla burayı ele geçirmesinde görmek mümkündür (Özgüdenli, 2000, s. 498).

Kültürel ve siyasi olarak asıl gelişmesini Selçuklular döneminde başkentin Rey'den İsfahan'a taşınmasıyla gösteren şehir, tarih boyunca çeşitli devletlere başkentlik yapmıştır. Bu durum onun çeşitli zamanlarda istilalara uğramasına, savaşlara maruz kalmasına ve tahrip edilmesine sebep olmuştur. Yahudilik İran'da görülen en eski dinlerden biri olup Yahudilerin İran'daki varlıkları milat öncesine kadar uzanır. İslami kaynaklarda, İsfahan yakınlarında bulunan Yahudiye yerleşim biriminin Buhtunnasr döneminde (MÖ 605-562) buraya göç eden Yahudiler tarafından kurulduğu ve nüfusunun önemli miktarının onlardan meydana geldiği belirtilir. Yine Sasaniler zamanında (226-651) İsfahan'da kayda değer sayıda Yahudinin yaşadığı bilinmektedir (Özgüdenli, 2000, s. 498). İslamiyetin İran'a girmesinden sonra Yahudiler ve Zerdüştîler alt tabaka olarak görülmüşler, zimmi statüde kabul edilmişlerdir. Bu durum Moğol istilasına kadar devam etmiştir. 1255 yılında Moğollar Hülâgü Han önderliğinde Perslere saldırarak Bağdat'ı ele geçirmiş ve Abbasilerin hâkimiyetine son vermişlerdir. İran'da Moğollar tarafından kurulan İlhanlı devletinde daha önce zimmi statüde kabul edilen bazı inanç mensupları eşit statü kazanmışlardır. Çünkü İlhanlılara göre bütün bütün dinler eşittir. Bu durum 1295 yılında Gazan Han'ın İslam dinini kabul etmesine kadar

devam etmiştir. Safevilerin (1502) Şiiliği devlet mezhebi kabul etmesinden sonra Yahudilerin de içinde bulunduğu gayrimüslim gruplar zor zamanlar geçirmişlerdir. I. Şah Abbas döneminde Yahudiler nispeten rahat etmişler ve Yahudilerin bu dönemde özellikle İsfahan'a göç etmeleri teşvik edilmiştir. George Curzon, 19. yüzyılda İsfahan'da 3700 Yahudinin bulunduğunu kaydeder. Günümüzde İran'da 40.000 civarında Yahudinin yaşadığı tahmin edilmektedir (Lewis, 1984, s.167; Sanasarian, 2000, 48).

Eski Türk yurtlarından biri olan İran'da bugün başta Tebriz olmak üzere İran coğrafyasına yayılmış biçimde önemli sayıda Azerbaycan Türkü yaşamaktadır. Bundan dolayı bir yüzü Farsça ve diğer yüzü Türkçe olarak yazılan yazmanın Türkçe kısmı Azerbaycan Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır. Metin Fars ve Türk toplulukları arasındaki dilsel etkileşimi göstermesi açısından da önemli malzemeler sunmaktadır. Özellikle Farsça metinde geçen Türkçe sözcükler bunun en güzel delilidir. Türkçenin tarihî gelişimi içinde Batı Türkçesi doğu ve batı olmak üzere iki kola ayrılır. Doğu kolunu Türkmen Türkçesi oluşturur. Batı kolu ise XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı sahasını içine alan Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan sahasını içine alan Azerbaycan Türkçesi olmak üzere iki sahada gelişme göstermiştir. Azerbaycan Türkçesi günümüzde Batı Türkçesinin Azerbaycan'da, İran'ın kuzeyi (Güney Azerbaycan) başta olmak üzere birçok bölgesinde ve Türkiye'nin kuzeydoğu bölgelerinde konuşulan kolunu teşkil etmektedir.

Eserin yazarı 1595?-1641 yıllarında yaşamış olan Parisli Peder Gabriel, Hristiyanlıkta Katolik kilisesine bağlı olarak 1528 yılında kurulan ve Fransisken tarikatının bir kolu olan Kapusen (Kapusin) rahibidir. Kapusen rahiplerinin İran Safevi devletindeki ilk görevleri 1628 yılında Peder Gabriel ile Peder Pacifique'nin önemli bir kültür ve siyasi merkez olan İsfahan'a gelmeleriyle başlar. Peder Gabriel 1636 yılına kadar İsfahan'da görev yapmış; tarikatın bölgede gelişmesi, tarikat mensuplarının rahat çalışması için alt yapıyı oluşturmuştur. Misyonerlik amaçlı gelen bu rahipler görevlerini gerçekleştirmek için Farsçayı ve Türkçeyi sözlük ve eser yazabilecek kadar iyi öğrenmişlerdir. Apokrif kitaplar içinde yer alan ve İsrailoğullarını düşmanlarından nasıl kurtardığını konu alan Cudit (Yudit) adlı eser de İsfahan'da misyonerlik amaçlı kullanılmış kitaplardan biridir (Richard, 1990, s. 786).[2]

---

[2] "Giriş" bölümü oluşturulurken, "Metnin Özeti" dışında, şu makaleden yararlanılmıştır: Özkan, A. - Yastı, M. (2023). "Apokrif Bir Kitap: Dâstân-ı Arvad ve Dili", *ZfWT Vol 15, No.1 (2023),* 290-291.

Metnin Özeti

Buhtunnasr Suriye'nin padişahıdır. Tahtı günümüzde Musul denen Ninova'da bulunmaktadır. Medlerin üzerine yürüyerek onlarla Fırat ve Şat ırmakları boylarında savaşır ve onları yener. Bu zaferden dolayı o kadar gurura kapılır ki bütün yeryüzünün kendi idaresi altında olmasını, bütün hükümdarların kendisine secde etmesini arzular. Bunun için Silisya, Dımışk, Libyan, Karkamel, Galile, Mısır, Yeruşalim'e elçiler gönderir. Buraların halkı gelen elçilere hor gözle bakarlar, onları küçümserler. Bu duruma çok kızan Buhtunnasr çok öfkelenir. Kendi ulusunun ileri gelenlerini, idarecilerini bir mecliste toplar, kızgınlığını onlara ifade eder. İster ki tüm yeryüzünün padişahı olsun, herkes kendine tabi olsun. Sözleri huzurda bulunanlara o kadar güzel gelir ki söylediklerinin hepsini kabul ederler. Bunun üzerine Buhtunnasr, komutanı Olofernes'e askeri toplayıp o kavimlerin üstüne gitmesini, hiç kimseyi affetmeyip hepsini katletmesini emreder. Olofernes altmış bin yaya, on iki bin atlıdan daha fazla askerden oluşan bir ordu toplar. O kadar çok asker vardır ki çekirge gibi yeryüzünü kaplarlar. Asurlularla savaşırlar ve yurtlarını talan ederler, bütün mallarını ele geçirirler. Mezepotamya'yı yıldırım gibi geçerek Medyen kavminin bütün çoluk çocuğunu esir edip mallarını yağmalarlar. Buhtunnasr'ın hükmünü kabul etmeyen Medyenlileri katlederler. Öyle bir kıyım olur ki bütün ekilmiş, gövermiş ürünleri, arpa, buğday gibi çeşitli tahılları, ağaçları yakıp yıkarlar. Bütün âleme korku salarlar. Onların zalimliği ve askerlerinin silahlarının ünü bütün âleme yayılır. Herkesin içine korku düşer. Savaşın şiddetinden bütün Asurlular o kadar çok korkarlar ki öfkesini dindirmek için Olofernes'e elçiler gönderirler. Elçiler Olofernes'e tazim ve tevazu gösterip eline ayağına kapanırlar. Elçiler esareti altındaki Asurluların Olofernes'ten öfkesini dindirmesini istediğini ona faydalı işler yapabileceklerini, bütün halkın çoluk çocuğuyla bütün malları ve topraklarıyla Buhtunnasr'ın hâkimiyeti altında toplanabileceklerini iletirler. Bu sözler Olofernes'in çok hoşuna gider. O şehre girer. Şehrin ileri gelenleri onu çalgılarla danslarla karşılar. Olofernes şehirdeki güçlü savaşçıları kendisiyle götürmek için toplar. Olofernes bütün Asiriye, Mezepotamya ve başka diğer şehirleri ele geçirerek İsrailoğullarının yaşadığı Yahuda diyarına gelir. Olofernes'in şehirlerini, kiliselerini yakıp yıkması endişesinden İsrailoğullarının yüreklerine korku düşer. Şehirlerinin etrafını yüksek duvarlarla çevirip yiyecek depolarlar. Şehrin komutanı İlyaşin, yazdığı mektupla halka moral ve cesaret verir. Halktan dikkatli olmalarını ister. Olofernes'in Kudüs'ü alabileceğini, bunun için hazırlıklı, uyanık olmaları gerektiğini hatırlatır. Bunu duyan şehir halkı matem

elbiselerini giyip başlarına kül dökerler, Allah'a kendilerine yardımcı olması için yalvarırlar. İlyaşin halka cesaret vermeye devam eder, onlara Hz. Musa'nın düşmanı Amalikalılarla olan mücadelesini hatırlatarak silah, teçhizat, asker bakımından güçlü olan Amalikalıları iman gücü ile dua ve oruç ile nasıl yendiklerini anlatır. Bu sözleri duyan İsrailoğulları bir an bile namaz ve duadan ayrılmazlar. Haberi alan Olofernes çok öfkelenir ve Daman ve Mühab kavminin ileri gelenlerini yanına çağırır. İsrailoğullarının hangi dağda olduklarını, neye, kime güvendiklerini, bunların idarecisinin kim olduğunu ve neden kendisini karşılamaya çıkmadıklarını sorar. Ahiyor ve Ammanoğullarının ileri gelenleri ayağa kalkarak İsrailoğullarının geçmişini anlatırlar. Buna göre: İsrailoğulları Kaldiya neslindendir. Mezepotamya'da yaşarken önce Kenan diyarına, oradan da çok açlık ve kıtlık çektikleri için Mısır'a göç ederler. Orada çoğalıp sayısız askere sahip olurlar. Ancak Mısır'da firavun bunlara çok cefalar ve eziyetler yapar. Sıkıntılarından kurtulmak için tanrılarından yardım isterler. Tanrı dermansız bir hastalık peyda eder. Bu hastalıktan dolayı firavun bunların istedikleri yere gitmeleri için izin verir. Firavunun bu hareketinden dolayı hastalık durumu ortadan kalkar. Bunun üzerine firavun onları geri döndürmek için artlarından asker gönderir. Allah, İsrailoğullarına yol gösterir, denizi ikiye ayırarak onların karşı tarafa geçmesini sağlar. Onların ardından giden Mısır askeri suda boğulur, hiçbiri sağ kalmaz. İsrailoğulları buradan Sina çölüne gelir. Buranın suyu acı olduğu için içilmezdir, sonra su tatlı olur. Kırk yıl kadar yemekleri Allah tarafından gökten yağar.

Ahiyor'un İsrailoğullarını öven hikâyesine Olofernes'in komutanları çok öfkelenir. Olofernes onların ülkesini ele geçirip talan etmek, ileri gelenlerini esir etmek için harekete geçer. Yeryüzünde Buhtunnasr'dan başka tanrı yoktur, derler. Olofernes, Ahiyor'un yakalanarak Betulye şehrine götürülmesini emreder. Bu emir üzerine Ahiyor'u götürmek üzere yola çıkarlar. İsrailoğullarının bulunduğu dağa yaklaşınca İsrailoğulları onları sapanla taşa tutar, Ahiyor'u dere içinde bir ağaca bağladıktan sonra askerler geri dönmek zorunda kalırlar. İsrailoğulları Ahiyor'u kurtardıktan sonra Asirilerin kendisini neden bağladıklarını merak ederler. Ahiyor başından geçenleri anlatır. İsrailoğullarının komutanı Ozyas, Ahiyor'u evinde ağırlar.

Bir gün Olofernes yüz yirmi bin yaya, yirmi bin atlı ve sayısız esir ile ordusuna Betulye şehrini kuşatması için emir verir. İsrailoğulları bu kadar kâfir askeri görünce korkuya kapılırlar, gözyaşları içinde Allah'a yalvarırlar. Daha sonra İsrailoğulları silahlanıp şehrin etrafındaki dağların dar yollarını tutmaya başlarlar. O

arada Olofernes şehrin dört tarafında çeşmeler bulunduğunu fark eder ve bunların sularının dışarıdan içeriye aktığını görür. Bu çeşmeleri yıkar. Ancak daha harap edilmeyen birçok su kaynağı vardır. İsrailoğulları bu kaynaklardan şehir dışına çıkarak susuzluklarını gidermektedir. Daman ve Mühab ileri gelenleri Olofernes'e gelerek ihbarda bulunurlar ve pınarların başına bekçi koymasını, İsrailoğullarının su temin etmelerini engelleyerek savaşmadan onları teslim alabileceklerini anlatırlar. Bu fikir Olofernes'in aklına yatar ve seçtiği bekçileri pınarların başına görevlendirir. Kırk gün kadar susuz kalan İsrailoğullarının birçoğu depodaki suların tükenmesi üzerine aç ve susuz kalıp helak olur. İsrailoğullarının erkeği, kadını, komutanları Ozyas'a gelerek ona şikâyette bulunurlar. Bütün bunların başlarına onun yüzünden geldiğini, şehirlerini Olofernes'e teslim etmeleri durumunda başlarına gelen açlık, susuzluk, hastalık felaketlerinden kurtulacaklarını söylerler. Bu şikâyetten sonra kilisede büyük bir kavga çıkar. Başlarına gelen musibetleri kendi yaptıkları günahlardan dolayı Allah'ın onları cezalandırması olarak görürler. Bu duruma Ozyas çok üzülür. Kavminden beş gün daha dayanmalarını, belki Allah'ın bu kızgınlığını üzerlerinden kaldırabileceğini söyler. Beş güne kadar düzelme olmazsa Olofernes'e teslim oluruz, der. O sırada Cudit ki eşi Menasir öleli üç yıl olmuştur, eşinin ölümünden beri dünya işlerinden el çekmiş, evinde halvet eylemektedir. Kendini gece gündüz namaz ve oruca vermiştir. Üzerinden matem elbiselerini çıkarmadan şehevi ve cismani arzularından vazgeçmiş bir şekilde hayat sürmektedir. O, namuslu, cesaretli birisidir. Halkının şikâyetlerini duyar, Ozyas'ın beş gün içinde Allah'tan yardım gelmezse şehri kâfirlere teslim edeceğine ve rahmet göndermesi için Allah'a mühlet vermesine kızar. Bunun Allah'ın gazabını üstlerine çekeceğini, tövbe etmeleri gerektiğini söyler. Bu durumdan kurtulmak için bir fikrinin olduğunu belirtir. Geceleyin hizmetçisi ile şehrin dışına çıkacağını, bu arada Allah'ın beş güne kadar kavmine rahmet etmesi için dua etmelerini, kendinin bir sırrı olduğunu ve bunu kimseye söyleyemeyeceğini ifade eder. Evine gider dua eder. Geçmişte Mısır askerlerine nasıl gazab edip harap etmişsen Asirilere de öyle gazap et, harap eyle diye dua eder. Sonra üstünden matem elbisesini çıkarır, yıkanır, güzel kokular sürünür, saçlarını altın ve inci ile örer, güzel kıyafetler giyer. Güzellikte eşi benzeri yoktur. Yanına şarap, bir şişe zeytinyağı, biraz arpa unu, biraz incir aldıktan sonra hizmetçisi ile birlikte şehrin dışına çıkar. Cudit dua ede ede uzaklaşır. Bir müddet gittikten sonra Asirilerin bekçileri bunları görür. Nereden gelip nereye gittiğini sorarlar. Cudit, Yahudilerden olduğunu, onlardan kaçtığını söyler ve şehri talan edeceğinizi bildikleri için İsrailoğullarının size gönüllü olarak teslim

olmak itemediklerini ihbar eder. Bunu Olofernes'e bizzat iletmek istediğini söyler. Bekçiler onun sözlerine inanırlar, Cudit'i Olofernes'in çadırına götürürler. Olofernes, Cudit'i görünce âşık olur. Cudit, Olofernes'i görünce diz çöker, secde eder, tazim eyler. Olofernes dördüncü gün hizmetçisi aracılığıyla Cudit ile birlikte olmak istediğini iletir. Cudit bunun üzerine süslenerek Olofernes'in huzuruna çıkar. Olofernes, Cudit'i böyle görünce aklı gider, hayran kalır. Daha önce ömründe içmediği kadar çok şarap içer sarhoş olur. Akşam olunca Olofernes ve Cudit çadırda baş başa kalırlar. Cudit, Allah'ın yardımıyla kılıcını kınından çıkarır ve Olofernes'in kâkülünü dutarak başını gövdesinden ayırır. Olofernes'in başını şehrin en yüksek burcuna astırır. Olofernes'in öldürülmesinden sonra askerleri kaçmak zorunda kalır. Cudit büyük bir ün ve saygınlık kazanır. Yahudiler, İsrailoğullarının kurtulduğu bu günü bayram kabul etmişler, o günden bugüne kutlamalar yapagelmişlerdir.

İNCELEME

1. SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ[3]

1.1. Ünlüler

1.1.1. Ünlü Uyumu

1.1.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde, bazı ekler haricinde, genel anlamda kalınlık-incelik uyumu vardır. Bazı eklerin kalınlık-incelik uyumu dışında kalarak ince sıradan kelime tabanlarına kalın ünlülü geldiği örnekler tespit edilmiştir. Burada özellikle Arap alfabesinde kullanılan kalınlık ve incelik ifade eden ünsüz harflerin belirleyici olduğunu görmekteyiz. Metinde uyumsuzluk ortaya koyan ekler şunlardır:

-mAḳ / -maġ (isim-fiil eki/fiilden isim yapma eki): Metnimizde ekin sonundaki ünsüz, birkaç kelime dışında, daima kaf (ق) veya gayın (غ) harfiyle yazılmıştır. Bu sebeple ek, birkaç kelime dışında, daima kalın ünlülü kullanılmış olup ince ünlülü kelimelerde uyumsuzdur: *bezen-maḳ 14/3, büşür-maḳ+da 36/8, düzün-maḳ 74/8, eyle-maġ+a 87/8, gel-maḳ+ından 108/9, gez-maġ+ından 6/2, giçin-maḳ+ımızda 15/5, gör-maġ+ına 108/7, gürülda-maġ+ından 22/5, ic-maḳ+sız 7/5, iṭ-maġ+ınız 63/7,ög-maḳ+ı 108/10, öl-maḳ+ından 60/10, sevin-maḳ+ı 111/6, siç-maḳ 2/9, söyleş-maḳ 49/6, ṭepren-maḳ 103/10, ṭiṭre-maġ+ı 22/2, üṭ-maġ+ından 16/6, vir-maġ+ından 4/9.* Bazı ince ünlülü kelimelerde kalın ve ince olmak üzere ikili kullanım vardır: *eyle+maġ+a 87/8, eyle+maḳ 12/9, 87/6, eyle+maḳ+a 93/6, 110/10, eyle+maḳ+da 2/8, 6/3, eyleme+maġ+da 2/9, eyle+maḳın+dan 5/9, 6/1, eyle+mek 24/9, ye-maġ+dan 52/8, ye-meg+inden 86/6, ye-mek 6/9, 7/8, 8/3, 86/3,9, 87/2, ye-mek+siz 7/5, ye-meg-ine 7/7, ye-mek+den 90/10, yi-meg-i 39/8.* Ek, şu örnekte ise sadece ince ünlülü yer almıştır: *ṭelesi+mek 38/1.*

-maḳ gerek (gereklilik eki): *muḥāṣara eyle-maḳ gerek 13/4.*

---

[3] "Ses Bilgisi Özellikleri" bölümünün oluşturulmasında şu makaleden yararlanılmıştır: Özkan, A. - Yastı, M. (2023). "Apokrif Bir Kitap: Dâstân-ı Arvad ve Dili", *ZfWT Vol 15, No.1 (2023),* 292-298.

-eçaḳ (sıfat-fiil eki): Ek ünlü uyumuna aykırı olarak kullanılmıştır: *eyle-y-eçaḳ-ım 68/1.*

-Acaḳ (gelecek zaman eki): Metnimizde ekin sonundaki ünsüz, daima kaf (ق) harfiyle yazılmıştır. Bu sebeple ek, ince ünlü kelimelerde uyumsuz olarak kullanılmıştır: *dönme-y-ecaḳ-dur 94/3, eyle-y-ecaḳ 77/3, gel-ecaḳ-dur 47/5, 82/4, eyle-y-ecaḳ-am 84/2, eyle-yecaḳ-dur 65/2, 78/9,* eyle-y-ecaḳ-sız 77/3, *gör-ecaḳ-sın 52/3, yerleş-ecaḳ-sın 78/8.*

+lUK (isimden isim yapma eki): Metnimizde ekin sonundaki ünsüz, genellikle kaf (ق) veya gayın (غ) harfiyle yazılmıştır. Ekin kalınlık-incelik uyumuna aykırı örnekleri şunlardır: *ʿāciz+luḳ 11/3, bilmiş+luġ+ı 1/7, bilmiş+luġ+ını 1/6, bilmiş+luḳ+ından 85/2, büyük+luġ+ından 98/5, büyük+luġ+ını 39/5, 44/9, 101/2, büyük+luġ+un 72/1, 92/6, büyük+luḳ 11/7, 16/7, 41/9, büyük+luḳ+ı 1/5, 74/10, 81/10, 109/1, butperest+luġ+ı 101/3, dilīr+luḳ 9/6, düşkin+luḳ 26/8, esīr+luḳda 58/2, eṭek+luḳ 13/1, güzel+luḳ+dan 112/2, güzel+luġ+ını 21/4, güzel+luḳ+ına 79/2, güzel+luḳ+ında 74/7, güzel+luḳ+larına 3/5, ḫaberçu+luḳ 55/4, ḫākem+luḳ 56/10, şükür+luḳ 66/4, peyġamber+luḳ 46/1, secde+luḳ+ını 2/10, yesīr+luḳ+da 82/8, yesīr+luḳ+dan 43/1.*

Metinde *+lUk* eki bazı kelimelerde hem ince ünlülü hem de kalın ünlülü olarak ikili şekilde kullanılmıştır. Ek, aynı kelimede hem uyumlu hem de uyumsuz olarak tespit edilmiştir: *bende+luġ+ında 2/7, bende+luḳ 6/6, bende+lük 3/4, dar+luḳ 10/3, 12/9, dar+luḳ+da 11/10, dar+luḳ+umuza 59/4, dar+lük 58/6, gökçek+luḳ 14/3, gökçek+luḳ+ına 78/3, 79/2, gökçek+luḳ+ında 75/9, gökçek+luḳ+ını 75/1, gökçek+lüg+üm 71/7, tekebbür+luġ+ına 51/1, tekebbür+luḳ 2/5, 16/7, 51/6, tekebbür+luḳ+dan 11/6, tekebbür+lüg+e 71/4, yaman+luḳ+ı 42/1, 83/7, yaman+luḳ 15/4, 57/1, 67/1, 74/9, yaman+lük 59/1.*

Ek, şu örneklerde ise sadece ince ünlülü olarak kalınlık-incelik uyumuna bağlı şekilde tespit edilmiştir: *bekçi+lük 91/10, er+lüg+i 62/4, eylükle 6/4, eñg+lik 14/3.*

1.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, kalınlık-incelik uyumu gibi Türkçenin her saha ve döneminde görülen bir uyum değildir. Metinde düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğunu kelime tabanlarında ve eklerde olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

1.1.1.2.1. Kelime Tabanlarında Görülen Uyumsuzluklar

Metinde *alṭun 74/1, arṭuḳ 36/5, aru 67/7, çamur 36/7, delü 104/6, delük 103/4, eylü- 96/3, getür- 83/8, girü 17/7, gümiş 110/2, hamu 96/3,*

icerü 87/5, icün 5/1, iñü 47/8, ḳaldur- 71/1, ḳapu 91/10, ḳarşu 34/6, yalḳuz 27/5, yasṭuḳ 92/9 kelimelerinde düzlük-yuvarlaklık uyumu yoktur. Kelime tabanlarında görülen bu uyumsuzluğun başlıca sebepleri şunlardır:

a. g ve ġ seslerinin eriyerek kaybolması veya dudak ünsüzlerinin etkisiyle: *aru 67/7, çamur 36/7, ḳapu 91/10.*

b. Yapım eklerinin bünyesinde bulunan yuvarlak ünlüden kaynaklanan uyumsuzluk*: arṭ-uḳ 36/5, del-ük 103/4.*

c. Fonetik bir sebebe bağlı olmadan yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler*: alṭun 74/1, delü 104/6, girü 17/7, icerü 87/5, icün 5/1, iñü 47/8, ḳarşu 34/6, yalḳuz 27/5, yasṭuḳ 92/9.*

1.1.1.2.2. Eklerde Görülen Uyumsuzluklar

1.1.1.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Türkçede bazı eklerin ünlüsü Eski Türkçe döneminden beri yuvarlak ünlülü tespit edilirken bazı eklerin ünlüleri çeşitli sebeplere bağlı olarak sonradan yuvarlaklaşmıştır. Metinde düz ünlülü kelime tabanlarına yuvarlak ünlülü gelerek uyumsuzluk oluşturan ekler şunlardır:

-dU-K (görülen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs eki): *duṭduḳ 45/6, eyledük 59/1,1, yemedük 66/8.*

-dU-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki): *çekdüm 8/2, didüm 50/2, 67/10, 77/7, eyledüm 6/3,7, 68/2, 77/7, 92/5, eylemedüm 110/8, getürdüm 87/3, incitmedüm 80/6, ḳaldurmaz idüm 80/9.* Ek, iki örnekte -di-m şeklinde uyumlu olarak düz ünlülüdür: *görse idim 77/9, işitdim 63/3.*

-dU-n (görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki): *ayrıldun 81/1, baḫdun 70/1, basdun 97/8, eyledün 47/1, 57/1, 78/5, 109/7, évlenmedün 109/5, geldün 78/6, 81/1, getürdün 56/9, 57/2, ḳaldun 78/6, söyledün 67/4, ṭayanmadun 109/5, virdün 98/1.* Ek, iki örnekte *-di-n* şeklinde uyumlu olarak düz ünlülüdür*: gider idin 57/4, oṭurdur idin 57/5.*

-DUr- (fiilden fiil yapma eki): Ek, birkaç örnek dışında yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: *al-dur-dı 94/10, ge-tür-di 83/8, ḳal-dur-asın 71/1, ḳal-dur-dılar 80/3, sın-dur-dı 32/8, uṭan-dur-maḳı 92/7, yeṭiş-dür-diler 22/10.* Şu örneklerde ek, uyumlu olarak *-dIr-* şeklinde düz ünlülüdür: *bil-dir-di 18/4, yan-dır-dı 21/5,9, yan-dır-dılar 94/4.*

+dUr / +dUrlAr (teklik-çokluk üçüncü şahıs bildirme eki): Metnimizde ek, daima yuvarlak ünlülüdür: *arḫası+dur 50/2, az+dur 66/9, bile+dür 46/10, bizüm ilen+dür 93/9, böyle+dür 43/6, bu+dur*

103/3, cehennem+dür 3/8, cezāsı+dur 58/7, cisim+dür 7/4, girçek+dür 47/1, günāh+dur 86/7, hansı+dur 34/4, dağlarda+dur+lar 35/3, hangisi+dür+ler 34/4, ḥörmetsiz+dür+ler 31/5, mu'a͟zzeb+dür+ler 3/9, kim+dür+ler 35/2, şeyātīn+dür+ler 3/9, yaḫşı+dur+lar 43/9.

-dü-n͡güz (görülen geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs eki): *eyledün͡güz 68/6.*

+lU (isimden isim yapma eki): Metnimizde ek, genellikle uyumsuz olarak yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: *ad+lu 60/10, ad+luya 19/3, 'ār+lu 98/5, aṭ+lu 53/4, 'aẕamet+lü 92/2, Betūlya+lu+lar 56/4-5, dad+lu 6/9, devlet+lü 62/2, fayda+lu+dur 23/8, ġażab+lu 17/10, 69/10, iṭā'at+lü 5/4, iştiha+lu 6/9, 73/1, māl+lu 62/2, 108/4, Mışır+lu+larun 70/1, raḥmet+lü 60/5, 64/9, raḥm+lu 64/6, 68/7, 80/6, raḥm+lu+dur 64/1, raḥm+lu+sun 59/2, yaraḳ+lu 9/5, 10/7.* Ek, şu örneklerde yuvarlak ünlülü olarak uyumludur: *ḳorḫu+lu 22/3, ḳut+lu 109/8.*

Ekin aynı kelime tabanında ikili kullanımı da tespit edilmiştir: *giz+lü 82/3, giz+li 7/2, giz+li+nce 55/1, güc+lü 20/9, güç+lü 31/1, güc+li 25/7, 95/5, ḳuvvet+lü 41/3, ḳuvvet+li 92/4, 97/7, ümīd+li 64/8, ümīd+li+dür 72/8, 94/7, ümīd+li+yem 87/2, ümīd+lü 12/4, ümīd+lü idiler 70/4, ürek+lü 107/2, ürek+li 32/1,2, 33/3, 60/3, 97/7, 103/4, 'izzet+lü 90/9, 'izzetl+i 111/9*

Ek, şu kelimelerde ise +lI şeklinde uyumlu olarak kullanılmıştır: *acıġ+lı 44/6, ad+lı 29/7, 36/4, 56/8, 63/1, 81/10, 86/1, 108/5, 111/9, 112/6, 'aḳıl+lı 13/10, 85/4, aṭ+lı+dan 19/9, fehim+li 13/10 ḳahır+lı 44/6, yaraḳ+lı 99/9, 106/8, 107/6, zāvar+lı 71/4.*

+lUK (isimden isim yapma eki): Metnimizde ek, bir örnek dışında, düz ünlülü kelime tabanlarına yuvarlak ünlülü gelerek düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kullanılmıştır: *açluġdan 83/1, alçaḳluġda 31/6, arılugı 109/3, bekçilük 91/10, bendelugında 2/7, bilmişluḳından 85/2, bulaşaḳluḳ 15/4, çoḫluḳ 70/8, darluḳ 12/9, düşkinluḳ 26/8, erlügi 62/4, gen͡gluḳ 12/10, gökçekluḳ 14/3, güzelluḳdan 112/2, ḳızluḳ 35/10, ḳonaḳluḳ 52/7, pāklugı 109/3, saḳluḳ 97/2, , sarı+lügi 47/3, susuzluḳda 58/3, ucaluḳdan 11/7, yaġıluġda 24/1, yaḫşılugı 42/1, yamanluḳı 42/1, 83/7, yardımluḳ 52/10, yüz aġlugı 109/6; bende+luḳ 6/6 / bende+lük 3/4, dar+luḳ 10/3 / dar+lük 58/6, yaman+luḳ 15/4 / yaman+lük 59/1.*

Ek, metinde bir yerde geldiği kelime tabanının ünlüsü ile uyumlu olarak düz ünlülü tespit edilmiştir: *en͡g+lik 14/3.*

-melü (sıfat-fiil eki): *iç-melü ol- 39/7.*

-melü (gereklilik kipi): *içme-melü idiler 39/7.*

-n͡güz (çokluk ikinci şahıs eki): *eyledün͡güz 68/6.*

+erü, +ḫarı, +ḫaru (Yön gösterme eki): Ekin sonundaki ünlü bir örnek dışında yuvarlak ünlülü kullanılmıştır: *ic+erü 103/2; dış+ḫaru 104/5, dış+ḫaru+da 12/3, dış+ḫaru+dakini 112/1, dış+ḫaru+dan 54/7; dış+ḫarı 40/4.*

-sUn / -sUnlAr / -sUn͡glAr (emir teklik-çokluk üçüncü şahıs eki): Ek, bir örnek dışında yuvarlak ünlülü tespit edilmiştir: *aldaṭ-sun 45/4, apara bilme-sün 56/4, baḫ-sun 68/7, giç-sün 75/10, ḳavma-sun 51/2, ḳurṭar-sun 52/4, olma-sun 1/10, oṭur-sun 86/2, söndür-sün 57/9, ṭapşur-sun 85/7, ṭap-sun 8/5, ṭüken-sün 87/3, yaḫ-sun 71/5, yaṭ-sun 88/8, yen͡gil-sün 49/10, yıḫan-sun 87/9, çıḫ-sunlar 35/9, apar-sun͡glar 34/8, bas-sun͡glar 9/7, 70/4, bekle-sün͡gler 55/9, 56/3, bezeṭ-sün͡gler 14/9, bil-sün͡gler 11/9, çaġır-sun͡glar 100/4, çek-sün͡gler 86/4, çıḫ-sun͡glar 40/5, degme-sün͡gler 83/6, dime-sün͡gler 59/9.*

Ek, metinde bir yerde geldiği kelime tabanına uyarak düz-dar ünlülü kullanılmıştır: *eyleme-sin 43/10.*

-Ub (zarf-fiil eki): *der-üb 6/5, di-y-üb 106/5, öp-üb 6/6, vuşvuş-ub 103/6, yu-y-ub 113/2.*

-Ub / -UbdUr / -UbdUrlAr (teklik-çokluk üçüncü şahıs öğrenilen geçmiş zaman eki): *düş-üb 4/4, bulaş-ubdur 104/10, düş-übdür 104/9, kesil-übdür 105/7, çıḫ-ubdurlar 103/4, di-y-übdürler 2/1.*

+uḫ / +ük (çokluk birinci şahıs bildirme eki): *lāyıḳ+uḫ 66/8, ʻāciz+ük 11/9.*

-UK (çokluk birinci şahıs eki): *çekerük 58/7, durmışuḳ 24/8, duṭulmışuḳ 11/10, görerük 15/1, icerük 58/5, incide bilmenük 44/1, ölürük 44/4, öldürürük 45/7.*

-Ur- (fiilden fiil yapma eki): *giç-ür-sün͡gler 83/5, ṭapş-ur-acaḳdır 63/5, yet-ür-di 97/2.*

-Ur (geniş zaman eki): *eriş-ür idi 91/2, işid-ür 99/4, eyleye bil-ür 79/7, giçdür-ür idi 36/6, giçür-ür idi 61/4,10, gele bil-ür 30/1, gel-ür 11/10, geyin-ür 112/7, görün-ür 47/4, vir-ür 1/7.*

+Un / +nUn (ilgi hâli eki): Metnimizde ek, daima yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır: *Allāh+un görmaġına 3/1, siz+ün 96/1, sözlerim+ün 71/7, su+y+un 70/5, sürülmiş+ün 9/9, şehr+ün 101/8, tekebbürler+ün 52/2, üṭmaġ+un 111/6, Yaʻḳūb+un 99/2, yaralar+un 37/7, yerler+ün 28/10, yer+ün yüzi 16/8, ʻaskeri+nün 70/8, āsitāne+nün 3/2, bende+nün 14/6, çayı+nun 16/5, dere+nün 93/7, eri+nün 60/10, gözleri+nün 50/4, ḫatunları+nun 14/1, ḫatun+un 108/7.*

Ekin ünlüsü *biz* zamirinde genellikle harekesiz olarak vav (و) ile yazılmıştır. *Biz* zamirinde iki yerde, *men* zamirinde ise tamamında ünlü harfi ve hareke kullanılmamıştır. Buna bağlı olarak birinci şahıs zamirlerinde ek, *+im* veya *+üm* şeklinde okunmuştur: *biz+üm 4/6 (32), biz+im 15/5(2), men+im 19/6 (17).*

-Uz (çokluk birinci şahıs eki): *bilür-üz 51/2, eyler-üz 60/8, ṭapşurur-uz 60/9, yalvarur-uz 59/3.*

-ük (çokluk birinci şahıs eki): *durmış-uḳ 24/8, duṭulmış-uḳ 11/10, görer-ük 15/1, icer-ük 58/5, incide bilmen-ük 44/1, öldürür-ük 45/7.*

1.1.1.2.2.2. Düz-Dar Ünlü Taşıyan Ekler

Metinde bazı eklerin kelime tabanının ünlüsünden bağımsız olarak hep düz-dar ünlülü kullanıldığı görülmüştür. Metinde düz-dar ünlülü kullanılan ekler şunlardır:

-gilen (emir teklik ikinci şahıs eki): *ol-gilen* 90/5, *oṭur-gilen* 90/5, *öçür-gilen* 23/7, *sor-gilen* 43/4, *söyle-gilen* 80/10.

-giñen (emir teklik ikinci şahıs eki): *oṭurt-giñen 23/6-7.*

-dI / -dIlAr (teklik-çokluk üçüncü şahıs görülen geçmiş zaman eki): *sancıl-dı* 79/5, *sanur i-di* 103/8, *siç-di* 25/7, *sındur-dı* 32/8, *soy-dı* 73/9, *ṭapşur-dı* 113/2, *ṭoḫuş-dı* 79/1, *ṭök-di* 69/6, *ṭökül-di* 40/9, *ṭüken-di* 52/8, *ṭüket-di* 50/4, *uçalan-dı* 16/7, *uzaṭ-dı* 92/9, *üṭ-di* 16/6, *gömür-di-ler* 70/6, *götür-di-ler* 49/3, *ḳaldur-dı-lar* 80/3, *ḳarḳa-dı-lar* 56/8, *ḳonaḳla-dı-lar* 91/4, *ḳorḫar i-di-ler* 102/6.

+I, +sI (üçüncü şahıs iyelik eki): Ek, bir örnek dışında daima düz ünlülüdür: *ad+ı+nı* 99/4, *aġlamaḳ+ı* 62/6, *aġz+ı+na* 31/2, *bunun uc+ı+ndan* 3/1, *ḳan+ı+nda* 100/7, *ḳaranluġ+ı+na* 40/5, *ḳaravaş+ı* 94/9, *ḳarşu+sı+na* 26/4, *öñ+i+nde* 78/7, *öz+i* 25/8, *han+sı* 34/3, *hangi+si+dürler* 34/4, *ḫazīne+si+nden* 7/10, *her han+sı+sı+na* 107/3, *iki+si* 93/5, *iye+si* 25/6, *ḳapu+sı+na* 93/7, *ḳorḫu+sı* 22/2.

+I (belirtme hâli eki): Ek, daima düz ünlülüdür: *çayı+n+ı* 20/6, *çevresi+n+i* 54/4, *dağları+n+ı* 45/4, *deñiz+i* 38/5, *sen+i* 109/5, *söz+i* 13/7, *susuzluḳımız+ı* 57/9, *su+y+ı* 55/2, *şāl+ı* 30/2, *tarıları+n+ı* 27/4, *ṭopraḳ+ı* 1/4, *ucı+n+ı* 104/1, *uşaḳları+n+ı* 20/10, *ülkeleri+n+i* 41/5, *üregim+i* 73/1, *yaḫası+n+ı* 104/3, *yaḫşıluġı+n+ı* 21/5, *yamanluḳ+ı* 42/1, *yaraḳı+n+ı* 99/9, *yerün üzi+n+i* 20/2, *yol+ı* 101/4.

-mIş (öğrenilen geçmiş zaman eki): *buyurmış idi 27/3-4, 87/4, dürṭmiş idi 90/10, ḳaldurmış idi 111/3, olmış 81/10, ol-mışlar 3/1, maġrūr ol-mış-lar 3/5, oṭurmış idi 80/1.*

-mIş (sıfat-fiil eki): *bil-miş-luḳından* 85/2, *bezen-miş ve düzün-miş öz erleri* 14/4, *ekil-miş-lere* 21/6, *göger-miş-lere* 21/6, *ʻabīr ḳatıl-mış ve ʻanber sepil-miş bāġun 6/1-2, maʻḳūl söyle-miş arvaṭ* 85/4, *senün ḳapundan sürül-miş gelsün* 30/9.

+nI (belirtme hâli eki): *bunı 48/8, kimseni 20/6, onı 4/1.*

+sIn (teklik ikinci şahıs bildirme eki): *Allāh'ımız+sın* 70/9, *arvaṭ+sın* 67/7-8, *büyük+sin* 82/1, *mübārek+sin* 97/1, *raḥmlu+sın* 59/2, *sen+sin* 109/1, *yaḫşı+sın* 59/2.

-sIn (teklik ikinci şahıs eki): *alasın 69/3, baḫasın 59/4, bilesin 98/4, duṭarsın 43/8, duṭasın 84/6, eylemişsin 78/4, eylersin 43/8, 46/1, 51/5, 52/5, 70/10, 72/2, eyleyesin 59/5, 67/7, gidersin 76/10, gidesin 89/3, gelürsin 76/10, görecaḳsın 52/3, icesin 89/5, ḳaldurasın 71/1, ḳavarsın 51/5, kesesin 97/4, ḳorḫarsın 67/8, ḳoyasın 55/9, ḳurṭarasın 96/8, olacaḳsın 47/6, olasın 89/4, 109/8, olursın 47/10, 78/7, 85/10, savaşasın 43/10, vurarsın 81/7, yeñgesin 55/8, yerleşecaḳsın 78/8, yeyesin 89/4.* Ek, bir örnekte uyuma bağlı olarak yuvarlak ünlülüdür: *buyurursun 24/10.*

-sIz (çokluk ikinci şahıs eki): *bilmeye-siz* 68/8, *eyleyecaḳ-sız* 77/3, *görür-siz* 100/9, *sınar-sız* 63/7.

1.1.1.2.2.3. Hem Düz-Dar hem Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Bu grupta verdiğimiz ekler, metnimizde hem uyumlu hem de uyumsuz şekilleriyle tespit edilmiştir.

-I / -U (fiilden isim yapma eki): *öl-i 98/10, 99/7*, sür-i+miz 24/5, yaḫş-*ı 3/4, yaḫş-ı+luḳ 41/9, yaz-ı+lardan 48/5; doġr-u 101/4, ḳorḫ-u 21/9, ḳorḫ-u+lu 22/3, ḳorḫ-u+sız 100/10, öl-ü 100/6, sür-ü 84/6.*

+sIz / +sUz (isimden isim yapma eki): Ek, Batı Türkçesinin başlangıcında yuvarlak ünlülüdür. Ancak metnimizde çoğunlukla düz ünlülü tespit edilmiştir. Bu sebeple eki, metnimiz için düz-dar ünlü taşıyan ekler kısmında ele aldık. Ekin düz ünlülü şekli uyumlu olarak genellikle düz ünlülü tabanlarda kullanılmıştır. Ek, şu örneklerde düz ünlülü olarak uyumludur: *aḳaçsız 39/9, ʻārsız 66/4, başsız 104/10, biḍāʻatsiz 5/4, çāresiz 11/9, çopansız 84/7, dīnsiz 30/9, ḥadsiz ilen 1/3, günāhsız 96/1, ḥürmetsiz 65/1, ḥürmetsizdirler 31/5, icmaḳsız 7/5, ʻilācsız 37/5, 55/10, 56/5, iyesiz 31/2, ʻizzetsiz 31/5, 40/8, 44/4, 65/2, 66/6, 80/8, ʻizzetsizluḳ 17/7, ʻizzetsizluḳı 17/8, ḳalḫansız 39/10, ḳanaṭsız 50/9, ḳılıcsız 39/10, 55/7, ḳuvvetsiz 44/10, 50/9, 83/1, lāyıḳsız 36/6, sansız 1/3, 8/5, 19/9, 20/11, 36/3, 38/9, 53/4, savaşsız 55/7,*

söyleşmaḳsız 106/2, ümīdsiz 94/2, üreksiz 44/11, 59/10, üreksizlere 29/7, yaraḳsız 39/10, yaysız 39/10, yemeksiz 7/5, zādsız idi 88/2.

Üç örnekte ekin düz ünlülü şekli, yuvarlak ünlülü tabanlarda uyumsuz olarak tespit edilmiştir: *gücsiz 44/10, ḳorḫusız 100/10, yolsız 39/2, 106/10.* Bu örneklerde tersine uyumsuzluk söz konusudur.

Ek, şu örneklerde yuvarlak ünlülü olarak uyuma bağlı kullanılmıştır: *sözsüz 94/5, susuzdan 55/10, 56/6, 83/2, susuzluḳda 58/3, susuzluḳımızı 57/9, susuzluḳları 55/2.*

+(I)m / +(U)m (teklik birinci şahıs iyelik eki): Metinde ekin hem uyumlu hem uyumsuz örnekleri tespit edilmiştir: *acıḳımı 47/8, aġzıma 72/10, aġzımdan 35/3, Allāh'um 85/9, 'azīzlerim 32/1, başum 89/8, cānım 90/4, dilegimi 73/1, elime 85/7, elüm ilen 87/3, 94/10, 98/3, emrimde 19/6, eyleyeçaḳım 68/1, gökçeklügüm 71/7, gözüm 90/4, ḫayfımı 19/5, ḳaravaşum 68/5, ḳardaşlarım 99/6, ḳavmim 77/9, ḳızum 80/5, ḳolum 71/1, ḳoluma 93/2, ḳolumı 92/4, murādımı 73/1, 'ömrümde 89/10, 90/9, özüm ilen 86/8, sırrımı 68/8, sözlerime 35/1, sözlerimün 71/7, uşaḳım 32/1, ümmīdim 32/2, üregimi 73/1, üregüm 90/4.*

+(I)mIz, +(ü)miz, +(U)mUz (çokluk birinci şahıs iyelik eki): Ek, şu örneklerde uyumlu olarak kullanılmıştır: *aḳamız 79/6, Allāh'ımız 82/5, 95/7, Allāh'ımızsın 70/9, aramızda 52/4, 56/10, arḫacımız 57/8, arvaṭımız 58/5, aṭalarımız 58/6, 59/1, aṭamız 65/7, 69/9, 76/1, aṭamızı 65/5, aṭamızun 51/10, aṭlarımız 24/6, cefāmıza 59/4, çehremizde 15/2, daġlarımız 24/4, derdimize 12/4, düşmenimiz 97/3, 99/10, düşmenimizden 64/10, 69/3, düşmenlerimizi 96/8, giçinmaḳımızda 15/5, günāhımız 58/7, 59/6, günāhımıza 66/9, günāhımızdan 82/5, hamımızı 45/3, ḫayfımızı 64/10, 69/3, iḫtiyārımız ilen 57/10, iyemiz 70/7, kendlerimiz 24/4, kiçilerimiz 24/5, kimsemiz 57/8, ḳoyunımız 24/5, ḳuzılarımız 24/5, mālımız 24/4, mededimize 60/7, sıġırlarımız 24/6, şehrimiz ilen 57/10, şehrimize 25/1, şehrimizi 58/8, uşaḳımız 57/10, 58/5, ümīdimiz 52/1, üreklerimiz 59/3, varımızdur 24/6, yanımızda 81/1, yazılarımız 24/4; büyügümüz 78/5, darluḳumuza 59/4, gözümüz 59/2, ḳoynumuz 24/5, öñümüzde 58/4, öñümüze 34/6, vücūdumuzda 15/5, yaḫşıluḳumuz 66/10, yüzümüzi 15/1.*

Şu örneklerde ek, uyumsuzdur: *özümizi 60/8. başumuza 56/9, 57/2,5, ḳarşumuza 34/6, ḳarşumuzda 4/6, şehrümüz 24/3, uşaḳumuz 24/3, 31/1.* Şu örneklerde de ek uyumsuz olarak kullanılmış, aynı zamanda tersine uyumsuzluk meydana gelmiştir: *susuzluḳımızı 57/9, sürimiz 24/5.*

+(I)n / +(U)n, +(ı)n̄g/+(u)n̄g (teklik ikinci şahıs iyelik eki): Ekin yuvarlak ünlülü şekli düz ünlülü tabanlarda, düz ünlülü şekli de yuvarlak ünlülü tabanlarda uyumsuzdur: *gözine 75/2, ḥelālinden 109/4, maṣlaḥatını 82/2, yaḫşılugını 82/2; adun 85/10, ʻaḳlun 81/10, Allāh'un 85/6,9, büyükluġun 72/1, 92/6, cānun 97/7, düşmenün 92/7, ġażabun 71/3, gön̄glün 25/2, gözün 64/6, 69/10, gücün 71/2, ḫāṭırundur 64/7, işün 69/2, ʻizzetün 72/1, 92/7, ḳarārun 85/8, ḳaravaşun 72/8, 81/2, 83/8, 84/1, ḳavmün 70/3, 109/3, ḳolun 96/8, ḳudretün 70/5, murādun 81/4, ögmaġun 97/5, raḥmetün 92/3, ruḫṣatun 84/2, ucından 57/6, 76/2, 92/5, ucundan 81/7, uşaḳun 59/7, yanunda 84/2; acuġun̄gı 23/6, başun̄ga 47/5, dirilmaġun̄ga 78/4, ḫarābluġıńga 98/6, kilīsyālarıńgı 30/10, ḳulluḳun̄ga 23/4, uşaḳun̄ga 50/10, yanun̄ga 83/9.*

+(I)nIz / +(ü)nüz, +(ı)ñız / +(u)ñuz, +(I)n̄gIz / +(U)n̄gUz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki): Metinde ekin hem uyumlu hem uyumsuz örnekleri tespit edilmiştir: *iṭmaġınız 63/7, işinizdür 63/9, ögüṭünüz 65/4; ayaḳıñız 101/1, zāvaruñuz 107/2; gölgen̄gizün 77/5, yādıń̄gıza 32/5; elün̄güze 77/5, günāhlarun̄guzdan 64/2, hamun̄guz 96/3, yanun̄guza 96/1.*

-(I)nIz, -(I)n̄gIz / -(U)n̄gUz, -(U)nUz (emir çokluk ikinci şahıs eki): Metinde ekin düz ünlülü şekli uyumlu, yuvarlak ünlülü şekli ise hem uyumlu hem uyumsuz olarak kullanılmıştır: *çaġırınız 84/7, eyleniz 60/3, işteniz 64/4, söyleniz 34/2; açıń̄gız 93/9, biliń̄giz 66/7, eyleń̄giz 68/2,5, 94/7, sınań̄gız 68/1; asun̄guz 99/6,8, bilün̄güz 66/9, diyün̄güz 64/5, durun̄guz 68/4, idün̄güz 60/4, 64/2, 99/9, işidün̄güz 99/7, eylün̄güz 96/3, gidün̄güz 53/2, 99/10, 100/10, getürün̄güz 65/4, ḳoyun̄guz 87/7, olun̄guz 60/3, 94/5, 99/10, ṭökülün̄güz 100/2, virün̄güz 65/4, 87/6; duṭunuz 30/1, eylenüz 64/2, olunuz 29/9,10, 32/1,2.*

1.1.2. Ünlü Düşmesi

Ünlü düşmesi bazen geçici bazen de kalıcı olabilir. Ünlü düşmesinin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *eylükle* 6/4, *birbirine 85/3, boynına 93/2, çevresini 54/4, ṭapşuracaḳdur 62/8, oġlanlarından 99/3, n'eyleyeyüm 86/10, aġzıma 72/10, aġzımdan 35/3, aġzına 31/2, aġzından 97/5, egninden 73/9.*

1.1.3. Ünlü Birleşmesi

Ünlü birleşmesinin metnimizdeki örnekleri şunlardır: *böyledür (<bu öyle) 43/6, nesne (<ne ise ne) 1/8, niçün (<ne içün) 64/1, 80/10, burada (<bu ara) 58/2, orada (<o ara) 9/2..*

1.1.4. Ünlü Değişmesi

1.1.4.1. /e/>/i/ veya /i/>/e/ değişmesi

Türkçede i/e meselesi oldukça karışıktır. Çünkü Türkçede ünlü gelişmeleri içinde /i/>/e/, /e/>/i/, /i/>/é/, /e/>/é/, /é/>/e/ değişmeleri görülmektedir. Bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmış ve bu araştırmalar sonucunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmacılar bazen aynı kelimenin hem /i/'li hem de /e/'li şekilde bulunmasını göz önünde tutarak her iki sesin birleştiği temel bir sesin yani kapalı e'nin varlığını kabul etmiş ve bu sesin sonradan /e/ ve /i/ şeklinde inkişaf ettiğini ileri sürmüşlerdir. Arap harfli metinlerde, esasen kapalı e sesinin tespitini güçleştiren en önemli husus, yazıda bu sesi gösteren belirli bir işaretin bulunmayışıdır. Bu bakımdan bazı araştırmacılar, Arap harfli metinlerde /i/ veya /e/ ile yazılan sesi kapalı /é/ olarak okumayı benimserken, bazı araştırmacılar da bu konuda kuvvetli bir delilin bulunmayışı yüzünden, metinlerde /i/ veya /e/ ile yazılan bu sesi yazılışına bağlı kalarak /i/ ve /e/ şeklinde okumayı tercih etmişlerdir (Özkan, 2015, s. 36). Biz bu konuda metindeki yazılışları esas almayı tercih ettik.

Metnimizde kök hecesinde /i/ veya /e/ bulunan kelimeleri şöyle tasnif etmek mümkündür.[4]

Metnimizde ye (ى) ile yazılıp /i/'li okuduğumuz kelimeler*: biçin (1), bil- (37), bildir- (1), bile (66), bilence (2), bir (59), biş (6), biṭ- (1), biz (58), çim- (1), dil (4), dile- (1), dilek (1), dip (1), direl- (1), diri (1), diril- (2), dişi (1), diz (3), gice (11), giç- (14), giçin- (2), giçdür- (1), giçür- (4), gine (8), gir-, girçek (4), giri (1), girü (8), gizlen- (1), gizli (1), gizlince (1), gizlü (1), git- (28), i- (119), ic "iç" (13), ic- (6), icerü (6), icmaḳsız (1), icün (23), iç- (7), içerü (2), içün (1), igid (3), igirmi (1), igit, iki (7), ikinci (2), ilçi (4), ile (1), ilen (94), imdi (1), inan (1), inan- (2), incge (3), inci (1), incit- (4), inciṭ- (1), inen (19), iñü (1), iş (11), ireli (1), irelür (2), iste- (17), iṣte- (8), işid- (1), işik (2), işit- (10), işle- (2), işlet- (1), it "köpek" (1), it- (11), iṭ-(1), iv- (1), kici "keçi" (1), kim (13), kimi "gibi" (23), kimise 81), kimse (17), kişi (3), ni (1), nice (20), niçün (8), siç- (3), sin "sen" (1), siz (18), ṭile- (1), ṭiṭre- (7), viril- (1).*

Metnimizde harekesiz ve ünlü harfsiz yazılıp /e/'li okuduğumuz kelimeler*: beg (1), bekçi (3), bekçi (4), bekçilük (1), bekle- (3), berk (3), bezek (1), bezen- (4), bezeṭ- (1), çek- (8), çekil- (1), çekin- (1), çevre*

---

[4] Burada sıraladığımız örneklerin bir kısmınnda başlangıçtan beri /i/>/e/ veya /e/>/i/ değişmesi olmasa da kök hecesinde i veya e bulunduran kelimeleri göstermek için metnimizde bu durumda olan kelimelerin hepsini burada vermeyi uygun gördük.

(1), deg- (1), degi (1), değil- (1), delü (1) delük (1), deŋgiz (4), der- (1), dere (4), deyinc (13), deyinç (2), egin (1), egri (1), ekil- (1), el (I) (2), el (II) (32), en- (2), eŋglik (1), ense (1), er (11), eriş- (2), erkek (1), erlük (1), ersilen- (1), eṭek (1), eṭekluḳ (1), ev (4), eyle- (203), eylü- "eylemek" (1), eylük (1), ez- (1), ezgi (1), gey- (7), geyin- (1), gez- (2), gengluḳ (1), kes-(3), kesil- (2), men (34), ne (41), nesne (2), n'eyle- (1), segirṭ- (1), sen (52), sepil- (1), ses (2), sev- (5), sevin- (4), tele (1), ṭelesi-(1), ṭepren- (1), yeddi (2), yelek (1), yemaġ (1), yemek (11), yemeksiz (1), yemiş (1), yen- "inmek" (3), yeŋ- (6), yeŋgil- (1), yer (31), yeriş- "erişmek" (2), yerleş- (1), yer üzi (1), yer yüzi (2), yeṭer (1), yetiş- (5), yeṭişdür- (1), yetür- (1), yeṭür- (1).

Metnimizde bazı kelimeler birkaç şekilde yazılmıştır. *ye-* fiili, türevleri hariç, 2 yerde harekesiz, üç yerde üstünle (ٔ), bir yerde ise ye (ى) ile yazılmıştır: *ye- (harekesiz: 66/8, 86/8) ~ ye- (üstünlü: 66/8, 86/6, 90/6) ~ yi- (y'li: 86/4).*

ver- fiili, türevleri hariç, 2 yerde harekesiz ve ünlü harfsiz, 28 yerde ye (ى) ile, bir yerde ise üstünlü ye (ٰى) ile yazılmıştır: *ver- (78/10, 95/5), vir- (28 yerde), vérürsiz 63/10.*

de- fiili, türevleri hariç, imlaya göre 35 yerde *di-* şeklinde 1 yerde *dé- (dédi 90/9)* şeklinde tespit edilmiştir.

evlen- fiili bir defa *évlen-* şeklinde geçmiş ve ilk hecesinin ünlüsü üstünlü ye (ٰى) ile yazılmıştır: *évlenmedün (109/5).*

Metnimizde üstünlü ye (ٰى) ile gösterilen şu örnekler kapalı /é/'li okunmuştur: *dédi (دٰيدى)90/9, évlenmedün (اٰيولنمدون) 109/5, vérürsiz (وٰيرُورسِين) 63/10.*

1.1.4.2. /a/ > /u/ değişmesi: *boyun- (<boyan-) 74/8.* Metnimizde kelimenin *boyan-* (75/8) şekli de geçmektedir.

1.1.4.3. /o/>/a/ değişmesi: *ḳavarsın "kovarsın" 51/5, ḳavmasun "kovmasın" 51/2, ḳavsuŋlar "kovsunlar" 29/6.*

1.2. Ünsüzler

1.2.1. Yer Değiştirme

Yer değiştirme, kelimeyi oluşturan yakın ya da uzak seslerin en az çaba kanununa bağlı olarak yer değiştirmesidir. Bu ses olayı daha çok konuşma dilinde görülen bir durumdur. Yer değiştirme metinde hem Türkçe hem de alıntı birkaç kelimede tespit edilmiş olup dört yerde /r/ ünsüzü ile /b/, /v/, /l/ ünsüzleri arasında, bir yerde /u/ ünlüsü ile /y/

ünsüzü arasında gerçekleşmiştir: *tobra "torba" 93/5, arvad "avrat" <Ar. 'avret "avrat", arvat 13/1, 16/1, 62/5, 72/2, 88/10, 95/6, 96/10, 97/1, 110/4,4, arvaṭ 58/5, 67/7, 85/5, 60/9, 104/7, partal "giysi" <paltar 74/3, ireliki "önceki" 87/2, irelürki "önceki" 72/10, yuḫu "uyku" 102/9.*

1.2.2. Ünsüz Düşmesi

Metinde ünsüz düşmesi /l/, /y/ ve /n/ ünsüzlerinde görülmüştür. Azerbaycan Türkçesinde ilk hecesinde dar ünlü bulunduran kimi kelimelerin başındaki /y/ ünsüzü düşer. Bu düşme olayını /y/ ünsüzünün yarı ünlü ve akıcı bir ünsüz olmasıyla açıklamak mümkündür: *ıl "yıl" 60/10, 112/8, 113/4, igid "yiğit" 107/6, igirmi "yiğirmi" 56/5, ilan "sinsi ve hain" 66/7, üzini "yüzünü" 20/2, 22/2, üzinün 18/5, ürekli "yürekli" 97/7, üreksiz "yüreksiz" 44/11, yüz igirmi min "yüz yirmi bin" 19/8.*

Metinde *ürek* kelimesi 35 yerde /y/'siz, bir yerde /y/'li kullanılmıştır: *ürek "yürek" 31/8, yüreginde 78/8.*

/l/ ünsüzü *getür-<kel-tür-, otur-<ol-tur-, oturt-<ol-ṭur-t-, oṭuruş-<ol-tur-u-ş-* kelimelerinde düşmüştür: *getürdi 83/8, oṭuranlarun 61/8, oṭurtgiñen 23/6-7, oṭuruşmadı 26/10.*

Bir diğer düşme örneği olan ünsüz /ñ/'dir: *tarı "Tanrı" 113/1.*

1.2.3. Ünsüz Türemesi

/v/ türemesi: /v/ türemesi metinde sadece *vur-* kelimesinde tespit edilmiştir: *vurarsın 81/7, 93/2.*

/n/ türemesi (zamir n'si): *iḳlīmine 1/4, bilmişluġını 1/6, sipāsına 1/9, 'ömürlerinde 2/4, güzelluḳlarına 3/5.*

/y/ türemesi: /y/ türemesi kelime başında ve yardımcı ünsüz olarak iki ünlü arasında olmak üzere birkaç örnekte tespit edilmiştir: *oḫuyalım 4/7, bendeye 6/7, olmayalım 12/2, eyleyelim 12/7, istemeyelim 12/7, eyleyem 13/8; yesīr "esīr" 53/4 yendiler, "indiler" 49/1, yerişdi "ulaştı, yetişti" 62/6, yırladılar "söylediler" 108/10.*

Metnimizde iç seslerde hemze bulunduran bazı Arapça kelimelerde hemzenin y'leşmesi söz konusudur. Bu kelimelerdeki hemzenin y'leşmesi hadisesinde, önce hemze düşmekte ve bunun sonucu meydana gelen iki ünlü arasında /y/ sesi türemektedir. Bu durum daha çok iç seste uzun a'dan sonra hemze bulunan kelimelerde görülmektedir (Özkan, 2015, s. 61): *'acāyib (<Ar. acā'ib) 39/2, 93/8, dāyire (<Ar. dā'ire) 26/5, defāyin (<Ar. defā'in) 106/3-4, fāyda (<Ar.*

fā'ide) 7/1, 26/10, 43/10, ḫazāyin (<Ar. ḫazā'in) 106/3, ḳabāyil (< Ar. ḳabā'il) 73/3, ḳāyim (<Ar. kā'im) 9/1, 10/1, 20/8, 29/1, 33/6, 53/2, 109/6, ṭāyife (<Ar. tā'ife), 17/5, 31/4, 34/2,9, 41/5, 55/3, 58/3, 65/1, 97/8, 101/5, 113/6, 111/9.

/h/ türemesi: *hör- "örtmek" (hördi 74/1).*

1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

Azerbaycan Türkçesinin öne çıkan özelliklerinden biri de kelime içinde görülen ünsüz ikizleşmesidir (Doğan, 2020, s. 91). Metinde bu ses olayı /d/ ünsüzünün ikizleşmesi olarak bir örnekte tespit edilmiştir: *yeddi "yyedi" 113/3.* Tekin, bir kısım kelimelerde görülen ünsüz ikizleşmesini Ana Türkçedeki birincil uzunluğa sahip olmaları ile açıklamıştır (1995, s. 148-149). Farsça "ümīd" kelimesinde bir yerde "ümmīd" (32/2) şeklinde ikizleşme olmuştur.

1.2.5. Ünsüz Uyumu

Metinde yazımı kalıplaşmış olmasından dolayı bazı eklerin ünsüz uyumu dışında kaldığı görülmüştür:

+dA (bulunma hâli eki): *acluḳda 58/2, çaḳda 12/5, gökdeki 50/2, işde 39/5, yaḫşıluḳda 111/10.*

+dAn (ayrılma hâli eki): *şikāyetden 58/9, ucaluḳdan 11/7, yesīrluḳdan 43/1.*

-dI/-dU (görülen geçmiş zaman eki): *açdı 38/5, bezeṭdi 74/5, çaşdı 104/5, çekdi 93/1, çıḫarṭdı 73/8, 95/1, çıḫdı 75/6, duṭdı 22/2, giçdi 20/7,8, görsetdi 93/10, ışıldaṭdı 112/3, içdi 91/3, ḳalḫdı 90/1, siçdi 56/2, ṭapdı 72/7, ṭoḫuşdı 6/4, ṭökdi 69/6, ṭüketdi 50/4, uzaṭdı 92/9, üṭdi 32/8, yaḫdı 28/10, yaḫunlaşdı 103/10, yaraṭdı 1/5,10, yırṭdı 104/3, yerişdi 62/6; yaḫunlaşdılar 48/6, duṭduḳ 45/6, çekdüm 8/2, didüm 50/2, 67/10, 77/7, incitmedüm 80/6, işitdim 63/3, baḫdun 70/1, basdun 97/8.*

-DUr- (fiilden fiil yapma eki): *yeṭişdürdiler 22/10*

-dUr (ihtimal ve kuvvetlendirme eki): *dönmeyecaḳdur 94/3, gelecaḳdur 82/4, ṭapşuracaḳdur 62/8, eyleyecaḳdur 65/2, 78/9.*

+dUr (teklik üçüncü şahıs bildirme eki): *girçekdür 47/1, yoḫdur 104/2.*

1.2.6. Ünsüz Değişmesi

1.2.6.1. Sızıcılaşma

/ķ/>/ḫ/, /ķ/> /ḥ/, /ķ/>/h/ değişmesi: /ķ/>/ḫ/, /ķ/> /ḥ/, /ķ/ > /h/ değişmesi kelime başında, içinde ve sonunda görülen bir ses olayıdır. Bu ses değişmesine Batı Türkçesinin Eski Anadolu Türkçesi devresinde çokça rastlanır. Osmanlı Türkçesi bu değişimde /ķ/ tarafında kalmış iken, Azerbaycan Türkçesi daha çok /ḥ/-/ḫ/ tarafını tercih etmiştir (Ergin, 2003, s. 89). /ķ/ ünsüzü metinde bazı kelimelerde sızıcılaşarak /ḫ/, /ḥ/ ve /h/ ünsüzüne dönüşmüştür. /ķ/>/ḫ/, /ķ/> /ḥ/, /ķ/ > /h/ değişmesi metinde daha ziyade soru ifade eden kelimelerde görülür: *aḫa aḫa "aka aka" 30/6, aḫşam 51/7, arḫa "arka" 46/, arḫacımız 57/8, baḫar 64/9, çıḫdı 75/6 çıḫarṭdı 95/1, çoḫ 2/1, çoḫluķ 70/8, çoḫsundı 16/6, daḫı 13/3, dışḫar 55/1; dışḫarı 40/4; dışḫaru 104/5, dışḫaruda 12/3, dışḫarudakini 112/1, dışḫarudan 54/7, ḫatun 62/9, ķalḫdı 60/1, ķalḫansız 39/10, ķırḫ 36/1, ķorḫarsın 67/8, ķorḫulu 22/3, ķorḫusız 100/10, oḫ 79/3, oḫşar idi 91/2, oḫuyalım 4/7, saḫladı 95/7, sınuḫ 31/7, ṭoḫuşdı 6/4, yaḫdı 28/10, yaḫasını 104/3, yıḫansun 87/9, yaḫışur 70/10, yaḫşı 3/4, yaḫşıluķ 2/9, yaḫunlaşdı 103/10, yoḫdur 1/8, yoluḫur 107/3, yuḫuda102/9; daḫı 11/3, yaḫşı 51/1; dahı 29/9, haçan 84/4, hamu 96/3, hamı 111/10, handa 76/10, handan 76/10, hangisidürler 34/3, hanı 59/9, hansı 34/4; +uḫ <+uķ (lāyıķuḫ 66/8).*

/ġ/>/v/ değişmesi: *ķavarsın "kovarsın" 51/5, ķavmasun "kovmasın" 51/2, ķavsun͡glar "kovsunlar" 29/6.*

1.2.6.2. Akıcılaşma

/b/>/m/ değişmesi: Metinde bazı kelimelerde /b/ ünsüzü, /n/ ve /ñ/ ünsüzlerinin tesiriyle /m/ ünsüzüne dönüşmüştür: *mana 19/6, man͡ga 34/2, men "ben" 8/3, yüz igirmi min "yüz yirmi bin" 9/8, yüz min "yüz bin" 2/4,4, meñlük "şahsiyet, öz varlık" 112/3.*

1.2.6.3. Tonlulaşma

Tonlulaşma, kelimenin başında, içinde ya da sonunda bulunan tonsuz bir ünsüzün çeşitli seslik sebeplerden dolayı tonlu hâle gelmesi hadisesidir. Bu seslik olay Oğuz grubu lehçe ve ağızlarının dikkat çeken eğilimlerinden biridir (Doğan, 2020, s. 70).

/ç/>/c/ değişmesi: Metinde kelime içinde ve sonunda görülen bir ses olayıdır. Tespit edilen örnekler şunlardır: *üc 60/10, güc 46/3, gücsiz 44/10, ķılıc 32/9, kicilerimiz 24/5, ücümci "üçüncü" 39/9, giçdürür idi 36/6.*

/k/>/g/ değişmesi: Bazı kelimelerin başındaki /k/ ünsüzü Oğuz Türkçesinin lehçe ve ağızlarında /g/'ye dönüşmüştür. Metnimizdeki şu kelimeler /g/'li olarak okunmuştur: *gel- 20/7, gerek 13/4, gelin 74/6, gice 4/7, giç- 20/7, gökçeklük 71/7, gömür- 70/6, gönder- 5/2, gön͡gül*

23/5, görset- 93/10, görseṭ- 5/1, görün- 47/4, götür- 49/3, göz 17/6, gözgi 31/, güc 46/3, gümiş 110/2, gündüz 4/7, güzel 74/3.

Şu kelimeler /k/'li olarak okunmuştur: *kes- 93/3, kezer 67/2, kici 24/5, kimi 4/3, kimse 10/7, kişi 69/4, kötek 66/10, küçük 10/9, kül 30/3.*

/t/>/d/ değişmesi: Türkçede asli olarak kelime başında /d/ sesi yoktur. Eski Türkçe döneminde /t/ ile başlayan birçok kelimenin başındaki /t/ sesi, Batı Türkçesinde /d/ sesine dönmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde bazı /t/'lerin /d/'ye dönmesi bakımından Azerbaycan ve Osmanlı sahaları birbirinden ayrılır. Osmanlı Türkçesinde /d/'li olan kimi kelimeler Azerbaycan Türkçesinde /t/'lidir. Kelime başında ve sonunda bulunan /t/ ünsüzü metinde seslik olaylardan dolayı büyük oranda tonlulaşarak /d/ ünsüzüne dönüşmüştür: *dadlu 6/9, dag̀dadurlar 34/2, daḫı 11/3, daḫı 13/3, dan 34/1, darluḳ 10/3, daşa 48/7, daşur idiler 110/1, degsün 95/10, degilmemiş 88/10, delüklerinden 103/4, delüler 104/6, deñgiz 38/10, derüb 6/5, deyinç 110/1, dışḫar 55/1, dişi 56/7, don 74/3, dört 7/7, döşek 91/10, dudag̀ı 6/6, durdı 91/10, düşmişdür 3/8; üdelim 30/8.*

Şu kelimelerde /t/-/ṭ/ ünsüzleri korunmuştur: *ṭanımayan 59/8, ṭapdı 72/7, ṭapılmaz 85/5, ṭapşuralım 58/1, tarı "tanrı" 113/1, ṭayanmadun 109/5, telesinde 71/8, tobra 93/5, ṭoḫuşdı 6/4, torında 71/7, ṭopraġı 5/6, ṭoruḳ 3/6, ṭoz 15/2.*

/p/>/b/ değişmesi: Metinde zarf-fiil ve öğrenilen geçmiş zaman eklerindeki /p/ ünsüzü /b/'li olarak tespit edilmiştir: *bilüb* 6/6, *derüb* 6/5, *eyleyüb* 113/3, *olub* 11/8, *öpüb* 6/6, *yuyub* 113/2; *bulaşubdur* 104/10, *düşübdür* 104/9, *gelübdür* 7/10, *kesilübdür* 105/7, *sıġışubdur* 11/2, *ṭuyubdur* 12/10, *uzanubdur* 104/10, *yaṭubdur* 103/9, *yazılubdur* 110/7, *çıḫubdurlar* 103/4, *diyübdürler* 2/1, *ḳoyubdurlar* 2/6.

1.2.6.4. Tonsuzlaşma

Tonsuzlaşma, tonlu bir bir ünsüzün tonsuz şekle dönüşmesi hadisesidir. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır:

/g̀/>/ḳ/ değişmesi: /g̀/ ünsüzü, kimi kelime içlerinde /ḳ/ ünsüzüne dönüşmüştür. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: *saḳal- "iyileşmek" (saḳaldı 37/9), oḳul uşaḳ "çocuklar ve torunların tümü" 59/7, aḳac "ağaç" (aḳaca 48/9, aḳacdan 49/1), aḳaçsız "sopasız, değneksiz" 39/9.* Metinde "ag̀ac" ve "og̀ul" şekilleri de vardır.

/b/>/p/ değişmesi: Kelime başındaki kimi /b/ ünsüzleri tonsuzlaşarak /p/'ye dönüşmüştür: *pozdı 21/5,8, paşlarına kül ṭök- "matem tutmak" 30/2-3.*

/b/ ünsüzü, bir alıntı kelimenin içinde de /p/ olmuştur: *çopansız (<Far. şobān/çoban) "çobanı olmayan" 84/7*

2. ŞEKİL BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

2.1. İSİMLER

2.1.1. İsimdem İsim Yapma Ekleri

+an: *oġ(u)l+an+larından 99/3*

+CI / +çu: *arḫa+cı+mız 57/8, bek+ci 55/8, bek+çi+ler 93/8, il+çi+ler 17/1, yardım+cı 30/7; ḫaber+çu+luḳ 55/4*

+çek: *gök+çek+luḳ 14/3, gök+çek+luḳında 75/9*

+çıḳ: *bal+çıḳ 36/7*

+er: *kez+er "defa" 67/2*

+ge: *öz+ge 27/8, 31/4, 40/7*

+gi: *göz+gi 14/10*

+düz: *gün+düz 2/7*

+kek: *er+kek 56/7*

+(u)l: *ḫor+u+l+dar idi 91/10*

+lI, +lU: *acıġ+lı 44/6, aṭ+lı+dan 19/9, fehim+li 13/10, giz+li 7/2, giz+li+nce 55/1; aṭ+lu 53/4, 'aẓamet+lü 92/2, dad+lu 6/9, devlet+lü 62/2, fayda+lu+dur 23/8, ġażab+lu 17/10; ad+lı 112/6, ad+lu 60/10.*

+lik, +lUK: Ek, metinde bir örnek dışında yuvarlak ünlülü kullanılmıştır. Düz ünlülü kelime tabanlarına yuvarlak ünlülü gelmesinden dolayı düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır: *eñg+lik 14/3; aç+luġ+dan 83/1, alçaḳ+luġ+da 31/6, arı+luġ+ı 109/3, bekçi+lük 91/10, bilmiş+luġ+ı 1/7, büyük+luġ+ından 98/5.*

+(ü)mci: *dörṭ+ü+ncü 88/3, üc+ü+ncü 39/9.*

+n: *boy+(u)+n+ına 93/2.*

+(ü)nci: *iki+nci 11/9, üç+ü+nci 39/9 .*

+raḳ: *pelīd+raḳ 11/6.*

+sIz, +sUz: *aḳaç+sız 39/9, baş+sız 104/10, ḫad+siz ilen 1/3, güc+siz 44/10; söz+süz 94/5, su+suz+luḳda 58/3.*

+si (<+sig): *er+si+lendi 62/9.*

+z: *aġ(ı)+z+ımdan 35/3.*

2.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-aḳ: *bulaş-aḳ+luḳ 15/4, dud-aḳ+ġı ilen 6/6, ḳon-aḳ+ladılar 91/4, ḳon-aḳ+luḳ 52/7.*

-an: *ḳap-an 31/1.*

-dam: *yor-dam 71/9.*

-e: *çevr-e+sini 54/4.*

-gün: *sür-gün 4/4.*

-(u)ḫ (<-(u)ḳ): *sın-u-ḫ 31/7.*

-I: *öl-i 98/10, yaḫş-ı 3/4, yaz-ı+lardan 48/5.*

-(U)K: *arṭ-ıġ-ı 83/1, arṭ-uḳ 13/9, büyü-g-e 31/10 büyü-k 4/7, del-ük-lerinden 103/4, dile-g-imi 73/1, döşe-k 91/10, yārsal-uḳ 61/4.*

-kin: *düş-kin+luḳ 26/8.*

-(ü)m: *öl-ü-m+i 58/5.*

-mAK / -maġ (isim-fiil eki/fiilden isim yapma eki): Ek, bazı örneklerde ism-fiil eki, bazı örneklerde ise fiilden isim yapma eki durumundadır: *bezen-maḳ 14/3, büşür-maḳ+da 36/8, düzün-maḳ 74/8, eyle-maġ+a 87/8, gel-maḳ+ından 108/9, gez-maġ+ından 6/2, giçin-maḳ+ımızda 15/5, gör-maġ+ına 108/7, gürülda-maġ+ından 22/5, ic-maḳ+sız 7/5, iṭ-maġ+ınız 63/7, ög-maḳ+ı 108/10, öl-maḳ+ından 60/10, sevin-maḳ+ı 111/6, siç-maḳ 2/9, söyleş-maḳ 49/6, ṭepren-maḳ 103/10, ṭiṭre-maġ+ı 22/2, üṭ-maġ+ından 16/6, vir-maġ+ından 4/9; eyle+maġ+a 87/8, eyle+maḳ 12/9, 87/6, eyle+maḳ+a 93/6, 110/10, eyle+maḳ+da 2/8, 6/3, eyleme+maġ+da 2/9, eyle+maḳın+dan 5/9, 6/1, eyle+mek 24/9, ye-maġ+dan 52/8, ye-meg+inden 86/6, ye-mek 6/9, 7/8, 8/3, 86/3,9, 87/2, ye-mek+siz 7/5, ye-meg-ine 7/7, ye-mek+den 90/10, yi-meg-i 39/8; ṭelesi+mek 38/1.*

-(i)n, -(u)n: *biç-i-n 21/3, gel-i-n+den 74/6, yaḫ-u-n+laşdı 103/10.*

-(ı)r: *aġ-ı-r 16/3, 19/3.*

-U: *doġr-u 101/4, ḳap-u+da 91/10, öl-ü+lerün 83/2, sür-ü 84/6.*

-y (<-z): *sö-y+ledi 34/1.*

-z: *gö-z 60/5, gö-z+i 79/1, gö-z+lerinden 30/6 .*

2.1.3. Çokluk Eki

Çokluk +lAr eki ile karşılanmıştır: *ādem+ler 97/5, aġaç+lar+ı 21/7, a͡ng͡+lar+a 84/10, arı+lar+un 14/6, arvat+lar 97/1, aṭa+lar+ımız 58/6*

2.1.4. İyelik Ekleri

Teklik birinci şahıs iyelik eki (+(I)m / +(U)m): Ünlü ile biten kelimelerden sonra +m, ünsüz ile biten kelimelerden sonra ise araya bir yardımcı ünlü girer. Düzlük-yuvarlaklık uyumu metinde düzensizdir. Düz ünlülü bazı kelime tabanlarına ekin önündeki yardımcı ünlünün yuvarlak olarak geldiği görülmüştür: *acıḳ+ı+m+ı 47/8, aġz+ı+m+a 72/10, aḳa+m 87/1, 90/8, baş+u+m 89/8, cān+ı+m 90/4, dileg+i+m+i 73/1, el+i+m+e 85/7, gökçeklüg+ü+m 71/7, göz+ü+m 90/4, ḳızum 80/5, ḳolum 71/1, aḳam 87/1, 90/8, iye+m 72/10, ḳaravaş+u+m 68/5.*

Teklik ikinci şahıs iyelik eki (+(I)n, +(U)n, +(ı)n͡g͡, +(u)n͡g͡: Ünsüz ile biten kelimelerden sonra araya bir yardımcı ünlü girer*: göz+i+ne 75/2, ḳapu+n+dan 30/9, kilīsyā+n 73/2, ḳorḫu+n 82/10, büyükluġ+u+n 92/6, cān+u+n 97/7, düşmen+ü+n 92/7; acuġ+u+n͡g͡+ı 23/6, baş+u+n͡g͡+a 47/5, ḫarābluġın͡g͡a 98/6, kilīsyāların͡g͡ı 30/10, ḳulluḳ+u+n͡g͡+a 23/4, uşaḳ+u+n͡g͡a 50/10.*

Teklik birinci şahıs iyelik ekinde olduğu gibi teklik ikinci şahısta da düzlük-yuvarlaklık uyumu düzensizdir. Düz ünlülü bazı kelime tabanlarına ekin önündeki yardımcı ünlünün yuvarlak olarak geldiği görülmüştür: *ad+u+n 85/10, ʻaḳl+u+n 81/10, dirilmaġ+u+n͡g͡+a 78/4.*

Teklik üçüncü şahıs iyelik eki (+I, +sI): Ünsüzlerden sonra +I, ünlü ile biten kelimelerden sonra +sI eki kullanılmıştır. Ek, yuvarlak ünlülü kelime tabanlarına düz ünlülü gelerek düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır: *acıġ oṭ+ı+nı 23/7, aġlamaḳ+ı 62/6, aġz+ı+na 31/2, alṭ+ı+nda 101/1, ard+ı+na 70/3, arpa un+ı 75/4, arṭuġ+ı 83/1, arvaṭ+ı 60/9, ayaġ+ı 5/5, baḫmaḳ+ı+ndan 5/8, boyn+ı+na 93/2, bilmişluḳ+ı+ndan 85/2, bögreg+i+nden 46/8, büyüg+i 108/5; biri+si gün 53/1, çevre+si+ni 54/4, dalda+sı+na 100/3, dere+si+ne 87/9, gölge+si+ne 78/6, hamı+sı+nı 21/8, herhan+sı+sına 107/3, iye+si 25/6, ḳapu+sı+na 93/7, ḳorḫu+sı 22/2.*

Çokluk birinci şahıs iyelik eki (+(I)mIz, +(ü)miz, +(U)mUz): Metinde ünlülerden sonra +mIz / +mUz kullanılmıştır. Ünsüzlere ise araya bir yardımcı ünlü alarak gelmiştir: *aḳa+mız 79/6, ara+mız+da 52/4, arḫacı+mız 57/8, arvaṭ+ı+mız 58/5, aṭalar+ı+mız 58/6, 59/1,*

çehre+miz+de 15/2, dağlar+ı+mız 24/4; büyüg+ü+müz 78/5, darluḳ+u+muz+a 59/4, ḳarşu+muz+a 34/6.

Ek, bazı kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır: *öz+ü+miz+i 60/8; baş+u+muz+a 56/9, şehr+ü+müz 24/3, uşaḳ+u+muz 24/3.*

Çokluk ikinci şahıs iyelik eki (+(I)nIz, +(ü)nüz, +(ı)ñız, +(u)ñuz, +(I)n̄gIz, +(U)n̄gUz): Metinde ekin uyumlu ve uyumsuz örneklerine rastlanmıştır: *iṭmaġ+ı+nız 63/7, iş+i+niz+dür 63/9, ögüṭ+ü+nüz 65/4; ayaḳ+ı+ñız 101/1, gölge+n̄giz+ün 77/5, yād+ı+n̄gız+a 32/5, zāvar+u+ñuz 107/2; el+ü+n̄güz+e 77/5, günahlar+u+n̄guz+dan 64/2, hamu+n̄guz 96/3, yan+u+n̄guz+a 96/1.*

Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki (+lArI): *ādem+leri+ne 21/10, ʻādet+leri 93/5, aġlamaġ+ları 37/2, aḳa+ları 14/5, ʻamel+leri+ne 2/8, ʻāmmī+leri 56/7, ard+ları+na 38/1.*

2.1.5. Hâl Ekleri

2.1.5.1. Belirtme hâli eki (+I, +n, +nI): Ek, isim tabanlarına +I, üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra +n veya +I, bazı zamirlere ise +nI şeklinde gelmiştir: *acıġ oṭı+n+ı 23/7, acıġı+n+ı 60/6, adı+n+ı 60/6, aġaçlar+ı 21/7, aḳaları+n+ı 102/5, alçaḳluġ+ı 17/9, arıluġ+ı 109/3; güc+i+n 71/2; bu+nı 107/1, kimse+ni 80/6, o+nı 4/1.*

2.1.5.2. Yönelme hâli eki (+A): Yönelme hâli eki +A'dır: *ādemleri+n+e 21/10, adlu+y+a 19/3, su+y+a 73/9.*

2.1.5.3. Bulunma hâli eki (+dA): Bulunma hâli +dA eki ile karşılanmıştır. Ekin /t/'li biçimi yoktur: *acluḳ+da 58/2, alçaḳluġ+da 31/6, altı+n+da 43/8, anbār+da 56/6, a+n+da 28/2.*

2.1.5.4. Ayrılma hâli eki (+dAn): Ayrılma hâli +dAn eki ile sağlanmıştır. Ekin /t/'li biçimleri tespit edilmemiştir: *açluġdan 83/1, aġrısı+n+dan 37/7, aġzım+dan 35/3, aḳac+dan 49/1, işik aḳası+n+dan 102/9, alçaḳluġ+dan 23/2, ana+dan 31/3, andan 39/1, an̄glar+dan 3/3, arḫası+n+dan 73/8, aṭa+dan 31/3, aṭlı+dan 19/9.*

2.1.5.5. İlgi hâli eki (+Un, +nUn; birinci şahıs zamirlerinde +im, +üm): Ek, birinci şahıs zamirlerinde düz veya yuvarlak ünlülü kullanılırken diğer kelimelerde daima yuvarlak ünlülü kullanılmıştır. Ekin sonundaki /ñ/ sesi, daima nun harfi (ن) ile yazılmıştır. Bu sebeple /ñ/ > /n/ değişmesi sonucu ek, +Un, +nUn şeklini almıştır: *ādem+ün 102/8, aḳam+un 89/2,6, Allāh+un 109/5, an̄glar+un 71/3, arılar+un 14/6, büyügi+n+ün 97/3, bu+nun 102/2, cihān+un 2/6, 9/8, çadır+un*

93/3, dağlar+un 54/2, deñgiz+ün 38/7, dul arvad+un 13/1, eyleyenler+ün 7/2, gög+ün 72/7, gölgeñgiz+ün 77/5, hamısılar+un 49/5

Ek, birinci şahıs zamirlerinde düz veya yuvarlak ünlülü tespit edilmiştir: *bizim 15/5(2), bizüm 57/1(31), men+im 19/6(17).*

2.1.5.6. Eşitlik hâli eki (+ce): Metinde ekin sadece +ce şekli belirlenmiştir: *āheste+ce āheste+ce 92/1, bile+n+ce 69/2, 76/1, gizli+n+ce 55/1.*

2.1.5.7. Vasıta hâli eki (+lA): Metinde vasıta hâli, +lA eki ile karşılanmıştır: *arvatla 110/4, eylükle 6/4.*

2.1.5.8. Yön gösterme eki (+erü, +ḫar, +ḫarı, +ḫaru, +ra): Yön gösterme eki diğer isim hâli eklerinden farklı olarak yer-yön ve zaman ifade eden bazı kelimelere kalıplaşmış olarak gelen hâl ekidir. Geldiği kelime tabanı ile kalıplaşma temayülü gösteren bir ektir. Ekin metinde +erü, +ḫar, +ḫarı, +ḫaru, +ra biçimleri tespit edilmiştir: *ic+erü 103/2; dış+ḫar 55/1; dış+ḫarı 40/4; dış+ḫaru 104/5, dış+ḫaru+da 12/3, dış+ḫaru+dakini 112/1, dış+ḫaru+dan 54/7; soñg+ra 20/4.*

2.1.6. Aitlik Eki

Aitlik eki metinde az sayıdaki kelimede +ki biçiminde tespit edilmiştir: *dışḫaruda+ki+ni 112/1, gökde+ki 50/2, icerüde+ki+ni 112/1, ireli+ki 87/2.*

2.2. ZAMİRLER

2.2.1. Şahıs Zamirleri

Metinde kullanılan şahıs zamirleri şunlardır: *men, sen/sin, o, biz, siz, olar/añglar/oñglar.*

Teklik ve çokluk birinci şahıs (men, biz): *men 77/1; meni 49/10; menim 47/8; mana 19/6; mañga 34/2; bizden 60/6, bizüm 24/3.*

Teklik ve çokluk ikinci şahıs (sen/sin, siz): *sen 35/1, senden 4/8, seni 46/7, senün 24/7, sensin 109/2, senünki kimi 55/10, sin 23/6; siz 32/10, sizi 32/4, sizün 63/9.*

Teklik ve çokluk üçüncü şahıs (o, olar/añglar/oñglar): *añga 10/8, o 7/4, odur 39/7, onçun 7/7, ondan 51/2, onun 10/5; olara 18/4, olarun 22/4; oñga 7/1, añglarun 71/3, oñglar 21/1, oñglardan 10/7.*

2.2.2. İşaret Zamirleri

Metinde *bu* ve *o* işaret zamirleri kullanılmıştır:

bu: *ve bu, fetiḥ ve ẓafer ṭapmadı 32/8; budur 2/4; bunda 23/3; bundan 11/5; bunı 48/8; bunun 3/1.*

o: *anda "orada" 28/2; orada 9/2,4; oradaki 87/4; oradan 21/2.*

2.2.3. Dönüşlülük Zamiri

Metinde dönüşlülük "öz" kelimesi ile karşılanmıştır: *özi 27/5; öz özime "kendi kendime" 77/6, özime 7/9, özleri 9/7, özümizi 60/8.*

2.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Metinde belirsizlik zamiri görevinde kullanılan kelimeler şunlardır: *ba'żı, birisi, birbiri, hamı/hamu, hamısı, kim "kimse", kimse.*

ba'żı: *ba'żıları 2/9.*

birbiri: *birbirini 91/4.*

birisi: *birisi 39/1.*

hamı/ hamu: *hamı yolda gelür idiler 22/8; hamı senündür 25/1; hamını 110/3; siz hamuñguz Allāh['a] şükr eylüñgüz 96/3.*

hamısı: *hamısıları 18/10, hamısını 21/8.*

kim: *her kim ki rıżā ḳulaḳı ilen işidsün 8/4, her kim meyl eylesün 7/1.*

kimse: *her kimse ki oñglardan yaraḳlu 10/7, kimse yoḫdur 81/10.*

2.2.5. Soru Zamirleri

Metinde soru zamiri olarak kullanılan kelimeler şunlardır: *hamı "kim", handa, handan, hangisi, hanı, hansı, kim, ne.*

hamı: *İy 'azīzler, bu hamı eyledi? 104/7.*

handa: *Sen handan gelürsin ve handa gidersin? 76/10.*

handan: *Sen handan gelürsin ve handa gidersin? 76/10.*

hangisi: *Hangisidürler özlerün şehirleri? 34/3.*

hanı "nerede, hani": *Hanı Allāh'ları? 59/9.*

hansı: *hansısına ki yoluḫur idiler 107/3, Hansıdur özlerün güçleri? 34/4.*

kim: *kimdür 34/5; kimem 89/6; kimsiz 63/6.*

ne: *her ne varımızdur 24/6, ne buyurursun 24/9, ne direm,99/7, ne söyledüm 47/2.*

2.3. SIFATLAR

2.3.1. Niteleme Sıfatları

Metnimizde geçen bazı niteleme sıfatları şunlardır: ***'ulvī*** *'ālemün ārāsteluġı 2/3,* ***uca*** *ṭoruḳ mertebesinden 3/6,* ***alçaḳluḳ*** *ḥālātına 3/6,* ***süfli*** *'ālemün bezegi 3/9,* ***şīrīn*** *cānı 8/6,* ***ḳāyim ve muḥkem*** *ḳal'a 10/1,* ***küçük*** *ḥikāyetde 10/9,* ***'aḳıllı ve fehimli*** *eli daḳīḳātlarda 13/10,* ***yaḫşı bezenmiş ve düzünmiş*** *öz erleri 14/4,* ***ḳāyim ve berk*** *şehirleri 20/8,* ***arı mübārek*** *kilīsyālarınıñġı 30/10,* ***büyük ve küçük*** *'āmmīleri 56/7,* ***alçaḳ ve az*** *göz ilen 17/6, dağlarun* ***dar*** *yollarını duṭdılar 54/3.*

2.3.2. Belirtme Sıfatları

2.3.2.1. İşaret Sıfatları

Varlıkları işaret yoluyla gösteren sıfatlardır. Metinde *bu, o* işaret sıfatı olarak kullanılmıştır.

bu: *bu iki 'ālem 1/10, bu niyaz-mend 8/2, bu süflī 'ālemde 10/1, bu ḳorḫuyı ve bu yüz sarılügi 47/3.*

o: *o pādişāha ki 1/3, o ḳal'a Allāh'un kitābıdur 10/5, o ervārī dul arvadun 13/1.*

2.3.2.2. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri ona kesinlik kazandırmadan belirten sıfatlara belirsizlik sıfatı denir. Metinde belirsizlik sıfatı görevinde kullanılan kelimeler şunlardır:

az: *az göz ilen baḫdılar 17/6.*

bir: *bir ḥikāyete gözüm düşdi 5/9, bir ṣandūḳçesi vardur14/2, bir büyük ve aġır 'asker19/3.*

bir nice "birçok": *bir nice kimse 56/2.*

çoḫ: *çoḫ yaḫşı ve güzel parṭal 74/3, çoḫ 'izzet ve ḥürmet 78/8, çoḫ yaḫşı 85/1.*

hamı "bütün" *hamı zāddan 62/3, hamı ḳızdan ve gelinden 74/6, hamı yaraḳı ki ḳavimler 111/1, hamı yaḫşıluḳda ışıldar idi 111/10.*

her: *ve her yandan ḥiṣārladılar 53/6, her gün 61/8, her gice 87/8, her belādan 8/10.*

hīc: *hīc kimse özlerine 40/2, hīc nesne yoḫdur 1/8, hīc zād ḳalmadı 105/9.*

nice: *nice nükte 8/2, nice öz yerlerini 33/6, nice bekci öz punarlar 55/8.*

sansız: *sansız naṣīḥatlar ṭapsun 8/5.*

tamām: *tamām yerün güzelluġını 21/4, tamām yerün ādemlerine 21/10.*

2.3.2.3. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları asli olarak sayıların adlarını karşılamaları bakımından sayı isimleridir. Metinde kullanışları bakımından sayı sıfatı görevindedirler:

bir: *bir ay anda ḳaldı 28/2, bir küçük ṭuluḳ çaġır ve bir şīşe zeyt yaġı75/3, bir kezer çaġırdılar 67/2.*

iki: *iki ʻālem 1/10, iki cihānun 2/6, iki ʻālemün 4/5.*

üc: *üc ıl ki dul idi 60/8, üc güne deyinc 87/8.*

dört: *dört yanına dolandılar 93/7, dört çevresini 54/3.*

biş: *biş günden soñ͡ra 62/7, biş gün 60/4, biş günden soñ͡ra 63/4.*

yüz biş: *yüz biş ıl 112/8.*

yüz igirmi min: *yüz igirmi min yayaḳ 53/3.*

Metinde beş yerde sıra sayı sıfatı kullanılmıştır.

ikinci: *ikinci budur ki 11/9, ikinci odur 39/7.*

üçünci: *üçünci 39/9, ücümci o ki 39/9.*

dörṭümci: *dörṭümci gün 88/3.*

2.3.2.4. Soru Sıfatları

Soru ifade eden kelimeler bir isimle birlikte kullanıldıkları zaman soru sıfatı değeri kazanırlar. Metinde soru sıfatı görevinde kullanılan kelimeler şunlardır:

ne: *ne pāyedür 12/8, ne mertebedür 12/10, ne iş idi 56/9.*

nice "nasıl": *Buḫtu'n-naṣr nice Allāh'dur 46/10.*

2.4. ZARFLAR

2.4.1. Zaman Zarfları

āḫir "sonra": *āḫir nökerleri aḳaları yanına giri döndiler 48/9, āḫir çoḫ yaḫşı ve güzel parṭal ve alṭun don ve la'l ve cevāhir çoḫ geydi 74/3.*

bāzār güni: *bāzār güninden ġayr giçürür idi 61/10.*

bugün "günümüzde": *bugünler Mūṣul şehri dirler 16/3, Allāh'ımızsın ki evvelden tā bugüne deyinc 70/9*

çak "zaman": *o çaḳ ki üç ay yaşa çıḫdı 111/7, o çaḳ ki Buḥtu'naṣr 17/8, o çaḳ ki ṣabāḥdan aḫşama 51/7, biçin çaḳında 21/3.*

daḥı "bundan sonra, artık": *daḥı girü dönmeyecaḳdur 94/3.*

evvel: *Allāh'ımızsın ki evvelden tā bugüne deyinc 70/9.*

hemīn "hemen": *hemīn ādemler özine ḳulluḳ eylerler 81/8, hemīn el degmesüñgler 83/6.*

hemīşe "her zaman": *kerāmeti hemīşe ḳalur 96/5, hemīşe yādigārında ḳalur 97/6.*

henüz: *henüz çoḫ bulaḳlar ḳalmış idi 54/10, henüz azdur 66/9.*

gicede ve seḥerde: *gicede ve seḥerde dışḫaru çıḫayım 87/6.*

gice gündüz: *gice ve gündüz bu du'āda 31/6, Allāh'un şükrine gice gündüz meşġūl olalım 4/7.*

gine "yine": *ammā gine ki peşīmān oldılar 42/6, gine öz daġları ellerine getürdiler 43/1.*

gündüz: *gice ve gündüz bu du'āda 31/6.*

imdi "şimdi": *imdi mañga meded virsün 92/3.*

o sā'atde: *o sā'atde kāhinleri 63/1, o sā'atde, yügüre [yü]güre öz yanına gitdiler 76/9.*

tīz "hemen": *o ḥükmi tīz yerine getürdiler 48/3, nā-būd olmaḳı tīz görecaḳsın 52/2.*

yaş "sene": *o çaḳ ki üç ay yaşa çıḫdı 111/7.*

2.4.2. Yer-Yön Zarfları

aşaḳa: *daġdan aşaḳa yendiler 49/1, birisi daġdan aşaḳa yener 100/1.*

yana: *her sā'at bu yana o yana gezer idi 31/9.*

dışḫar / dışḫarı / dışḫaru: *ḳaravaş ilen dışḫaru çıḫdı 76/7, öz tarılarınun meẕhebinden dışḫarı çıḫsuñglar 40/4, Benī İsrāil gizlince şehirden dışḫar çıḫar.*

icerü: *icerü girende söyledi 87/5, icerü girsüñgler 102/6.*

2.4.3. Miktar Zarfları

bir ẕerre "biraz": *bir ẕerre ṣabr eyleniz 60/2.*

bir kezer/ iki kezer "kezer: kez, defa": *hamısıları bir kezer çağırdılar 67/2, iki kezer boynına vurdı 93/2.*

çoḫ: *çoḫ acıġlandı 33/9, çoḫ sevindi 25/3, çoḫ ögdün 51/10, çoḫ sögdiler 56/9.*

ne ḳadar: *ne ḳadar savaşasın 43/10, ne ḳadar ki bilür idiler 106/9.*

yalḳuz "sadece": *yalḳuz özi, eẕel ḳavimlerün tarısı olsun 27/5.*

2.4.4. Tarz (Nasıllık-Nicelik) Zarfları

eylük: *yaḫşı 'anber eylükle ṭoḫuşdı 6/4.*

ḫoş: *ḫoş göründi 6/8.*

hergiz "asla, katiyen": *hergiz Allāh'dan yüz döndürmeyelim 12/1.*

ṭīzluḳ "çabucak": *ṭīzluḳ inen bu hamı suyollarını duṭdı 54/9.*

gizlince: *Benī İsrāil gizlince şehirden dışḫar çıḫar idiler 55/1.*

yaḫşı: *yaḫşı beklesüñgler 55/9.*

aġlaya ağlaya: *aġlaya aġlaya çağırdı ve söyledi 69/8.*

şīrīn ve maḳbūl: *senün gözine şīrīn ve maḳbūl görünür idi 75/2.*

boyanmış ve dürünmiş: *özini bile boyanmış ve dürünmiş gördiler 75/8.*

yügüre [yü]güre: *o sā'atde, yügüre [yü]güre öz yanına gitdiler 76/9.*

āhestece ahestece: *öz özine āhestece āhestece dir idi 92/1.*

2.4.5. Soru Zarfları

nice "nasıl": *nice öldürem 46/7.*

ne icün: *Āsīrīler ne icün baġlamışlar seni bile? 49/4.*

niçün: *imdi sen mañga söylegilen ki niçün özlerinden ayrıldun ve bizüm yanımızda geldün? 80/10.*

2.5. EDATLAR

deyinc: *tā şehr-i Mışırlarına deyinc 17/4, Yarḳū'ya deyinc ve dağlarun başlarında oṭurdılar 29/1, ḳırḫ ıla deyinc olarun yemegi gökden yaġar idi 39/8, igirmi güne deyinc 'ilācsız oldılar 56/5, evvelden tā bugüne deyinc 70/9.*

ġayrı: *Buḫtu'n-naṣr'dan ġayrı daḫı Allāh yoḫdur 46/5.*

icün / çun: *ve ḥaḳ yolını görsetmaḳ icün mürsel peyġamberler kitāb iyesini ḫalḳa gönderdi 5/1, sa͡ŋga ḳulluḳ eylemek icün 24/9; onçun hamı öz büyüklerini ve ḫanlarını yığdı 18/2, bunçun gerek yığılalım 57/9.*

ile: *Bile iṭmaġınız ile Allāh'dan 63/7.*

ilen: *çoḫ şükür ḥadsiz ilen ve sansız ve dürūd ṣenā ilen 1/3, tevāżu' ilen özine varanlarınun 2/9, ve edeb dudaġı ilen öpüb 6/6, rıżā ḳulaḳı ilen işidsün 8/4, tā düşmen ilen o ḳadar 9/5, ve bu hamı ṭāyifeler o ilçilere alçaḳ ve az göz ilen baḫdılar 17/6.*

inen: *ḥāl dili inen onun şükür ve sipāsına meşġūl olmasun 1/9, edeb eli inen derüb 6/5, ḳılıc güci inen onı öldürsün 18/7.*

ḳadar: *ve o ḳadar bu iki 'ālem 1/10, ve bu ḳadar tekebbürluḳ 16/7, ve bu ḳadar yaraḳı var idi ki çekerẕekke kimi yerün üzini örter idi. 20/1.*

kimi "gibi": *dadlu ve iştihālu yemek kimi 6/9, nüktelerinden rūḥānī yemek kimi 'azīz ve şerīf meclisde 8/3, bile bu muḫtaṣar ḳıṣṣa o gözgi kimidür 15/3, yıldırum ve ra'd kimi giçdi 20/8, senünki kimi 55/10.*

sarı: *a͡ŋglara sarı ki Sīlīsiyā ve Dımaşḳ ve Libyān 17/1.*

so͡ŋgra: *Ḥamd ve şükürden so͡ŋgra da bu biḍā'atsiz kemīne ve bu iṭā'atlü ve ża'īf bende 5/3.*

degil: *Onçun boyunmaḳ, düzünmaḳ yamanluḳ ucından ve igitlerün gö͡ŋglin aparmaḳ icün degil idi 74/9.*

bilence"beraberinde": *Allāh bilence, du'ā eylerem 69/2, ve dir idiler ki bizüm aṭamız Allāh bilence olsun 76/1.*

2.6. BAĞLAÇLAR

da: *Ḥamd ve şükürden so͡ŋgra da bu biḍā'atsiz kemīne ve bu iṭā'atlü ve ża'īf bende 5/3.*

ammā: *ammā yoḫ 'ālem-i süflī belki 'ulvī 'ālemün yemeğine 7/7, ammā tā ḳulaḳ asa͡ŋglar 13/6.*

arṭuḳ: *ḫayāl eli ilen arṭuḳ incge nüktelerini duysun ki bu kemīnenün 'aḳıllı 13/9.*

belki: *belki Allāh Ta'ālā bize raḥm eylesün 60/4.*

daḥı: *ve ne daḥı yaḫşıdur, çün onun ucından 11/3, ve daḥı incge gören fikr ve taḥammül eylesün ki ne pāyedür 12/8, bize daḫı fāydaludur 23/7, biz hamı ḳavimlerden daḥı alçaḳ ve 'izzetsiz ölürük. 44/3-4.*

eger: *sorgilen ki eger öz Allāh'larını incitmişler ve eger böyledür 43/5, eger evvelden şīrīn dīl ve pīşkeş ilen 57/2.*

ki: *ki çoḫ bilmişler ve hūşmendler diyübdürler ki 2/1, ve nafaḳasından ḥāżır eyledi ki eger darluḳ ve żarūrluḳ vāḳi' olsun 10/3, ve bu ḳadar yaraḳı var idi ki çekerẓekke kimi yerün üzini örṭer idi. 20/1.*

meger: *Yoḫ ki raḥmet meger sizün işinizdür 63/9.*

pes: *pes bile ki cisim yemeksiz ve icmaḳsız 7/5, Pes o sā'atde Olofernes buyurdı 47/10.*

tā: *tā öz büyükluḳı ve bilmişluġını 1/5, tā düşmen ilen o ḳadar 9/5, tā şehr-i Mışırlarına deyinc 17/4.*

ü: *perverdigār 'ālem ü 'ālemiyān yanında yaḫşı olsuñlar 14/9*

ve: *tā öz büyükluḳı ve bilmişluġını 1/6, ẓāhir ve āşikāre eylesün 1/6, çoḫ bilmişluġı ışıldar ve berḳaş virür 1/7, bile ki buġda ve arpa ve aġacları ve ṭaḫılları ve meyveleri ve yemiş aġacları ve uca çınārları ve alcaḳ gögerenleri hamısını pozdı ve ḫarāb eyledi ve yandırdı ve ḳorḫu ve ṭiṭremaḳ saldı 21/6.*

yā: *bizüm vücūdumuzda yā giçinmaḳımızda ola 15/5.*

ya'nī: *ya'nī iblīsün belāsından ve mekrinden emīn olsuñlar 9/10.*

hem: *Ve hem bu bendeye çoḫ yaḫşı geldi 6/7, Hem rūḥ ki Allāh'un ḫazīnesinden gelübdür 7/9.*

gāh: *Ve şīrīn cānı ki gāh gāhī dünyānun 8/6.*

ne…..ne…: *bundan ne küçük ve ne daḫı pelīdraḳ ḫodbīnluḳ 11/5.*

2.7. ÜNLEMLER

iy: *söylediler ki iy aḳa, Benī İsrāil ḳavmi o ḳadar savaşmazlar 55/5, Pes iy büyük, Allāh'sın ki yaḫşısın 59/2, iy Allāh, bize baḫgilen 64/5, İy büyük aṭamız 69/9.*

2.8. FİİLLER

2.8.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+al-: *dar+al-dı 62/10, saḳ+al-dı 37/9.*

+Ar-: *aġ+ar-anda 101/7, gög+er-enleri 21/8, gög+er-mişlere 21/6, ḳız+ar-dı 33/9.*

+DA-: *al+da-dan 45/3, gürül+da-maġından 22/5, ḫorul+da-r idi 91/10, 95/4, ışıl+da-dur idi 112/4, ışıl+da-ṭdı 112/3, is+te-meyelim 12/7.*

+(u)ḫ- (<+(u)ḳ-): *yol+uḫ-ur idiler 107/3.*

+lA-: *acıġ+la-ndı 84/9, aġ+la-dılar 53/9, baş+la-dılar 29/5, baḳ+la-dı 91/6, bek+le-süñgler 56/3, ersi+le-ndi 62/9, giz+le-nür idiler 106/9, heybet+le-ndiler 22/5.*

+su-: *çoḫ+su-ndı 16/6.*

2.8.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar-: *çıḫ-ar-ṭdı 73/8.*

-der-: *gön-der-di (köndger-> gönder-), 107/5, gön-der-ürem 47/8.*

-DUr-: *al-dur-dı 94/10, gic-dür-ür idi 36/6, ḳal-dur-asın 71/1, o(l)-ṭur-tgiñen 23/6, öl-dür-di 94/10, sın-dur-dı 32/8, sön-dür-eyüm 89/6.*

-ḫ- (<-ḳ-): *ya-ḫ-unlaşdılar 48/6.*

-(I)l- / -(U)l-: *as-ı-l-mış 92/10, boḳ-u-l-dılar 38/10, deg-i-l-memiş 88/10, dir-i-l-elim 24/1, duṭ-u-l-dı 36/10.*

-mA-: *apara bil-me-sün 56/4, bağışla-ma 19/6, bil-me-yesiz 68/8, çıḫ-ma-dılar 34/6 .*

-(I)n-/-(U)n-: *acıġla-n-dı 84/9, aġla-n-dılar 51/8, boyu-n-maḳ 74/8, çek-i-n-di 83/9, çoḫsu-n-dı 16/6.*

-(I)ş-/-(u)ş-: *ad-ı-ş-urlar 103/6, bula-ş-aḳluḳ 15/4, yir-i-ş-di 62/6, oṭur-u-ş-madı 26/10, sıġ-ı-ş-ubdur 11/2, söyle-ş-maḳ 49/6, ṭap-ş-uracaḳdır 63/5.*

-t-: *alda-ṭ-sun 45/4, arı-d-alım 15/3,6, beze-ṭ-di 112/2, çıḫar-ṭ-dı 95/1.*

-Ur-: *doġ-(u)r-u 101/4, gic-ür-ürdiler 52/9, göm-ür-diler 70/6, öç-ür-gilen 23/7, ṭapş-ur-acaḳdır 63/5.*

-y-: *ḳo-y-dı 74/2, ḳo-y-dılar 75/10.*

2.8.3. Birleşik Fiiller

2.8.3.1. Bir İsimle Bir Yardımcı Fiilden veya Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Metinde asıl yardımcı fiiller *eyle-, it-, ḳıl-, ol-* olup *çek-, dut-gör-, gel-, işle-, vir-* filleri de yerine göre yardımcı fiil olarak kullanılmıştır.

çek- fiili ile yapılanlar: *cefā ve ah çek- 31/9, darlük ve cefā kı çek- 58/6, ah çek- 60/1.*

duṭ- fiili ile yapılanlar: *oruc duṭ- 61/9.*

eyle- fiili ile yapılanlar: *alçaḳ eyle- 79/7, alçaḳluḳ eyle- 64/2, arṭuḳ eyle- 74/6, bekçilük eyle- 91/10, bereket eyle- 96/7, beter eyle- 12/7, edeb eyle- 59/7, fikr eyle- 68/2, secde eyle- 80/2, terk eyle- 101/4, tevāżu‘ eyle- 3/4*

gel- fiili ile yapılanlar: *söze gel- 80/11.*

getür- fiili ile yapılanlar: *rāst getür- 69/2.*

gör- fiili ile yapılanlar: *revā gör- 30/8.*

işle- fiili ile yapılanlar: *iş işle- 81/7.*

it- fiili ile yapılanlar: *berk it- 33/7, fikr it- 99/9, muḫtār it- 2/8, münācāt it- 50/7, şükr it- 110/6, taḥammül it- 60/4, talan it- 45/5, tevbe it- 64/2.*

ḳıl- fiili ile yapılanlar: *namāz ḳıl- 61/9.*

ol- fiili ile yapılanlar: *ümīdlü ol- 12/4, ġażablu ol- 17/10, ürekli ol- 33/3, ‘ayān ol- 46/4, berṭaraf ol- 55/3, alçaḳ ol- 58/4, ḳuvvetlü ol- 41/3, maḥrūm ol- 94/7, necis ol- 95/10, mübārek ol- 97/1, ‘izzetli ve adlı ol- 111/9, serefrāz ol- 111/10.*

vir- fiili ile yapılanlar: *ruḫṣat vir- 87/5.*

2.8.3.2. Bir Fiille Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

bil- fiili ile yapılanlar: *apara bil- 56/4, eyleye bil- 47/2, gire bil- 102/9, erişe bil- 40/3, incide bil- 44/1, oṭura bil- 39/4, savaşa bil- 45/1, virile bil- 7/5, yeye bil- 86/6.*

vir- fiili ile yapılanlar: *direlü vir- 71/1.*

2.8.4. Şahıs Ekleri

2.8.4.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılan şahıs ekleridir. Diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi metnimizde de istek birinci teklik şahısta iyelik kökenli şahıs eki kullanılmıştır. Bu ekin bütün şahısları metinde mevcut değildir.

Teklik birinci şahıs eki (-m): *çek-dü-m 8/2, di-dü-m 50/2, görse i-di-m 77/9, işit-di-m 63/3; eyle-y-e-m 84/3, öldür-e-m 46/8, yalvar-a-m 84/3.*

Teklik ikinci şahıs eki (-n): *ayrıl-du-n 81/1, baḫ-du-n 70/1, bas-du-n 97/8, buyur-du-n 82/4, eyle-dü-n 109/7, évlenme-dü-n 109/5, gel-dü-n 78/6, gider i-di-n 57/4, oṭurdur i-di-n 57/5; eyler-se-n 86/7.*

Teklik üçüncü şahıs eki (Ø): *aldur-dı 94/10, apar-dı 52/6, arṭuḳ i-di 74/6, baġla-dı 69/8; dile-se 60/2.*

Çokluk birinci şahıs eki (-K): *duṭ-du-ḳ 45/6, eyle-dü-k 59/1, yeme-dü-k 66/8*.

Çokluk ikinci şahıs eki (-n͡güz): *eyle-dü-n͡güz 68/6.*

Çokluk üçüncü şahıs eki (-lAr): *aç-dı-lar 49/2, adış-ur-lar 103/6, aġla-dı-lar 53/9, aġlan-dı-lar 51/8, apar-dı-lar 42/6, arṭ-dı-lar 36/2, as-dı-lar 101/9, baġır-dı-lar 102/5, baġla-mış-lar 49/4, baḫ-dı-lar 17/6.*

2.8.4.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Görülen geçmiş zaman, şart ve emir kipi dışındaki kiplerde kullanılan şahıs ekleridir.

Teklik birinci şahıs eki (-Am): *al-ur-am 18/2, çıḫ-ar-am 68/4, gid-er-em 84/2, getür-miş-em 86/8, gönder-ür-em 47/8, görsed-ür-em 46/4, iç-er-em 90/8, işte-r-em 68/9, ḳaç-mış-am 77/2, ḳır-ar-am 46/7, ṭök-er-em 47/9, yeye bil-men-em 86/6, ye-y-er-em 86/8.*

Teklik ikinci şahıs eki (-sIn / -sun): *al-a-sın 69/3, baḫ-a-sın 59/4, bil-e-sin 98/4, duṭ-ar-sın 43/8, duṭ-a-sın 84/6, eyle-miş-sin 78/4, eyle-r-sin 43/8; buyur-ur-sun 24/10.*

Teklik üçüncü şahıs eki (Ø): *baḫ-a 60/5, ol-a 102/9, ög-e 57/4, yetişme-y-e 60/7; ol-mış 81/10, oṭur-mış idi 80/1, sınal-mış idi 65/8, vir-miş 82/6.*

Çokluk birinci şahıs eki (-UK / -Uz): *çek-er-ük 58/7, dur-mış-uḳ 24/8, duṭul-mış-uḳ 11/10; bil-ür-üz 51/2, eyle-r-üz 60/8.*

Çokluk ikinci şahıs eki (-sIz): *bilme-y-e-siz 68/8, eyle-r-siz 32/10, 67/9, eyle-y-ecaḳ-sız 77/3.*

Çokluk üçüncü şahıs eki (-lAr): *baġla-mış-lar 49/4, bil-miş-ler 2/1, eyleme-miş-ler 3/4, incit-miş-ler 43/5, çıḫ-ubdur-lar 103/4, diy-übdür-ler 2/1, duṭ-ar-lar 113/7, gid-er-ler 100/5.*

2.8.5. Şekil ve Zaman Ekleri

2.8.5.1. Görülen Geçmiş Zaman

Metinde görülen geçmiş zaman *–dI/-dU* ekleri ile karşılanmıştır. Ek, ünsüz ve düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymamaktadır.

Teklik birinci şahıs eki (-di-m / -dU-m): *görse i-di-m 77/9, işit-di-m 63/3; çek-dü-m 8/2, di-dü-m 50/2, 77/7, getür-dü-m 87/3, gör-dü-m 6/8, incitme-dü-m 80/6, ḳaldurmaz i-dü-m 80/9, ḳoy-du-m 110/7.*

Teklik ikinci şahıs eki (-di-n / -dU-n): *gider i-di-n 57/4, oṭurdur i-di-n 57/5; ayrıl-du-n 81/1, baḫ-du-n 70/1, bas-du-n 97/8, buyur-du-n 82/4, eyle-dü-n 57/1.*

Teklik üçüncü şahıs eki (-dI): *acıġlan-dı 84/9, aç-dı 38/5, aġlar i-di 92/1, ʻaḳlı geç-di 90/3, al-dı 28/1, 98/2, aldur-dı 94/10, apar-dı 52/6, baġla-dı 69/8, baḳla-dı 91/6, bezen-di 90/1.*

Çokluk birinci şahıs eki (-dU-K): *duṭ-du-ḳ 45/6, eyle-dü-k 59/1, yeme-dü-k 66/8.*

Çokluk ikinci şahıs eki (-dü-n͡güz): *eyle-dü-n͡güz 68/6.*

Çokluk üçüncü şahıs eki (-dI-lAr): *aç-dı-lar 49/2, aġla-dı-lar 59/9, ağlan-dı-lar 51/8, apar-dı-lar 87/5, arṭ-dı-lar 36/2, as-dı-lar 101/9, ayrılmaz i-di-ler 33/4, bağır-dı-lar 102/5, baḫ-dı-lar 17/6, başla-dı-lar 29/5, baṭ-dı-lar 38/10.*

2.8.5.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Metinde *–mIş, -ub ve -UbdUr* ekleri öğrenilen geçmiş zaman çekiminde kullanılmıştır:

Teklik birinci şahıs eki (-mIş-Am): *dur-mış-am 89/7, eyle-miş-em 87/3-10, getür-miş-em 86/8, ḳaç-mış-am 77/2, olma-mış-am 90/9.*

Teklik ikinci şahıs eki (-miş-sin): *eyle-miş-sin 78/4.*

Teklik üçüncü şahıs eki (-mIş / -ub / -UbdUr): *acıġlan-mış 82/10, asıl-mış 92/10, bulaş-mış 104/2, buyur-mış idi 27/4; düş-üb 4/4, yazıl-ub 11/1; bulaş-ubdur 104/10, düş-übdür 104/9, gel-übdür 7/10, kesil-übdür 105/7, muḥtār id-übdür 2/8, naḳl ol-ubdur 1/2, sıġış-ubdur 11/2, ṭuy-ubdur 12/10, uzan-ubdur 104/10, yaṭ-ubdur 103/9, yazıl-ubdur 110/7.*

Çokluk birinci şahıs eki (-mış-uḳ): *dur-mış-uḳ 24/8, duṭul-mış-uḳ 11/10.*

Çokluk ikinci şahıs eki (-miş-siz): *sürṭül-miş-siz 65/3.*

Çokluk üçüncü şahıs eki (-mIş-lAr / -UbdUrlAr): *bağlamışlar 49/4, bilmişler 2/1, düzeţmişler 9/2, eylememişler 3/4, incitmişler 43/5, olmışlar 3/1-2-5, 83/1, 103/4, olmışlar idi 103/1, sayılmışlar 83/2; çıḫ-ubdurlar 103/4, diy-übdürler 2/1, ḳoy-ubdurlar 2/6.*

2.8.5.3. Geniş Zaman

Metinde geniş zaman *-r, -Ar, -Ur, -mAz, -men* ekleri ile sağlanmıştır.

Teklik birinci şahıs (-Ar-Am / -men-em / -r-em / -Ur-Am): *al-ur-am 18/2, bil-ür-em 77/2, çıḫ-ar-am 68/4, di-r-em 99/7, gid-er-em 84/2, eyle-r-em 69/2; işţe-men-em 68/8, yeye bil-men-em 86/6.*

Teklik ikinci şahıs (-Ar-sIn / -r-sIn / -Ur-sIn / -ur-sun): *duţ-ar-sın 43/8, gid-er-sin 76/10, ḳav-ar-sın 51/5, ḳorḫ-ar-sın 67/8, vur-ar-sın 81/7; eyle-r-sin 43/8; gel-ür-sin 76/10, ol-ur-sın 85/10, buyur-ur-sun 24/10.*

Teklik üçüncü şahıs (-Ar /-r /-mAz /-ur): *aḫ-ar 54/7, baḫ-ar 64/9, dut-ar 42/2, düş-er 12/1; di-r 44/9; çıḫ-maz 103/10, düş-mez 97/5; al-ur 64/10, buyr-ur 24/1.*

Çokluk birinci şahıs (-er-ük / -r-Uz / -Ur-Uz / -ür-ük): *çek-er-ük 58/7, gör-er-ük 15/1, ic-er-ük 58/5; eyle-r-üz 60/8; bil-ür-üz 51/2, ţapşur-ur-uz 60/9, yalvar-ur-uz 67/6, öl-ür-ük 44/4, öldür-ür-ük 45/7; incide bil-men-ük 44/1.*

Çokluk ikinci şahıs (-r-siz / ar-sız / -Ur-sIz): *eyle-r-siz 67/9, sın-ar-sız 63/7, gör-ür-siz 100/9, ol-ur-sız 32/10, vér-ür-siz 63/10.*

Çokluk üçüncü şahıs (-r-lAr / Ar-lAr / -Ur-lAr / -mez-ler): *iste-r-ler 37/8, duţ-ar-lar 113/7, gid-er-ler 100/5, ţap-ar-lar 100/6, adış-ur-lar 103/6, bil-ür-ler 44/10, ḳal-ur-lar 100/8, ögün-ür-ler 70/8, ţapşur-ur-lar 51/4, yeţür-ür-ler 23/4, yalvar-ur-lar 23/6, bil-mez-ler 70/8, savaşa bil-mez-ler 45/1.*

2.8.5.4. Gelecek Zaman

Gelecek zaman metinde *-Acaḳ* eki ile karşılanmıştır. Ekin ikinci ünlüsü sonda bulunan ünsüzün kaf harfi ile yazılmasından dolayı ince sıradan kelimelerde kalınlık-incelik uyumu dışında kalmıştır. Metinde gelecek zaman çekiminin bütün şahısları yoktur.

Teklik birinci şahıs (-ecaḳ-am) : *eyle-y-ecaḳ-am 84/2.*

Teklik ikinci şahıs (-ecaḳ-sın): *gör-ecaḳ-sın 52/3, ol-acaḳ-sın 47/6.*

Teklik üçüncü şahıs (-ecaḳ): *dönme-y-ecaḳ-dur 94/3, duy-acaḳ-dur 12/10, eyle-y-ecaḳ 77/3, gel-ecaḳ-dur 82/4, sürgün ol-acaḳ-dur 4/4.*

Çokluk ikinci şahıs (-ecaḳ-sız): *eyle-y-ecaḳ-sız 77/3.*

2.8.5.5. Emir

Teklik birinci şahıs (-AyIm / -AyUm): *çıḫ-ayım 87/6, gid-eyim 77/7, vir-eyim 83/10, apar-ayum 84/6, getür-eyüm 84/5, n'eyley-eyüm 86/10.*

Teklik ikinci şahıs (-Ø / -gilen / -giñen): *bil! 32/10, eyle! 92/4, ḳorḫma! 80/5; baḫ-gilen 69/10, bil-gilen 97/10, buyur-gilen 25/2, dur-gilen 91/10, dut-gilen 88/7, eyle-gilen 88/7, git-gilen 103/2, gir-gilen 43/6, iç-gilen 90/6, ḳorḫma-gilen 47/2; oṭurt-giñen 23/6-7.*

Ekin *-GInAn* biçimine Doğu Anadolu Bölgesinde, Irak Türkmen ağızlarında, Azerbaycan ve Türkmen Türkçelerinde de rastlanır (Argunşah, 2011, 51).

Teklik üçüncü şahıs (-sin / -sUn): *eyleme-sin 43/10; aldaṭ-sun 45/4, apara bilme-sün 56/4, apar-sun 39/1, baḫ-sun 68/7, çıḫ-sun 87/7, dime-sün 81/10, duṭ-sun 73/2, duṭulsun 71/8, duy-sun 13/9, işid-sün 8/4*

Çokluk birinci şahıs (-AlIm): *arıd-alım 15/3-6, diril-elim 24/1, döndürme-y-elim 12/1, duṭ-alım 10/5, düş-elim 31/2.*

Çokluk ikinci şahıs (-(I)nIz / -(I)n͡gIz / -(U)n͡gUz / -(U)nUz): *çaġır-ı-nız 84/7, eyle-niz 60/3, işṭe-niz 64/4, söyle-niz 34/2; aç-ı-n͡gız 93/9, bil-i-n͡giz 66/7, sına-n͡gız 68/1; as-u-n͡guz 99/6, bil-ü-n͡güz 66/9, eylü-n͡güz 96/3, gid-ü-n͡güz 100/10, ḳoy-u-n͡guz 87/7, ol-u-n͡guz 60/3, ṭökül-ü-n͡güz 100/2, vir-ü-n͡güz 87/6; duṭ-u-nuz 30/1, ol-u-nuz 32/1,2.*

Çokluk üçüncü şahıs (-sUnlAr / -sUn͡glAr): *çıḫ-sunlar 35/9, duy-sunlar 73/4, ol-sunlar 76/3; apar-sun͡glar 86/2, bas-sun͡glar 70/4, bezeṭ-sün͡gler 14/9, çaġır-sun͡glar 100/4, çek-sün͡gler 86/4, çıḫ-sun͡glar 40/5, degme-sün͡gler 83/6, döndür-sün͡gler 38/3.*

2.8.5.6. İstek

İstek çekimi metinde *-A* eki ile karşılanmıştır. Çekimin bütün şahısları yoktur.

Teklik birinci şahıs (-A-m): *eyle-y-e-m 84/3, öldür-e-m 46/8, yalvar-a-m 84/3.*

Teklik ikinci şahıs (-A-sIn): *al-a-sın 69/3, baḫ-a-sın 59/4, bil-e-sin 98/4, duṭ-a-sın 84/6.*

Çokluk ikinci şahıs (-e-siz): *bilme-y-e-siz 68/8, eyle-y-e-siz 68/10.*

Çokluk üçüncü şahıs (-e-ler): *bil-e-ler 46/7, yeŋ-e-ler 45/2.*

2.8.5.7. Şart

Şart çekiminin eki *-sA*'dır. Metinde şart çekiminin bütün şahısları yoktur.

Teklik ikinci şahıs (-sA-n): *eyler-se-n 86/7, inan-ur-sa-n 81/3, ḳulaḳ asar-sa-n 81/3.*

Teklik üçüncü şahıs (-se): *dile-se 60/2* .

2.8.5.8. Gereklilik

Gereklilik çekimi *-melü eki* ve *-maḳ gerek / -e-sin gerek* yapıları ile karşılanmıştır. Metinde gereklilik çekiminin bütün şahısları yoktur.

Teklik ikinci şahıs (-e-sin gerek): *yeŋ-e-sin gerek 55/8*

Teklik üçüncü şahıs (-maḳ gerek): *muḥāṣara eyle-maḳ gerek 13/4*

Çokluk üçüncü şahıs (-melü idiler)*: iç-memelü idiler 39/6*

2.8.6. i- Fiili

Eski Türkçede ana yardımcı fiil olan er- fiili Batı Türkçesine geçerken /r/ ünsüzünü düşürmüş, /e/>/i/ değişmesiyle de i- şekline dönüşmüştür. i- fiilinin şimdiki zaman, görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş zaman ve şart olmak üzere dört kipi vardır. i- fiilinin şimdiki zamanı, geniş zaman çekiminin ekleşmesinden meydana gelmiştir. i- fiili geniş zaman çekiminde isim unsuru ile şahıs zamirleri arasında erimiş, 1. ve 2. şahıs çekiminde şahıs zamirlerinin ekleşmesiyle bildirme ekleri ortaya çıkmıştır. Bildirme eklerinin 3. şahısları ise tur- fiilinin geniş zaman çekiminin ekleşmesinden meydana gelmiştir (Ergin, 2003, s. 316).

2.8.6.1. i- fiilinin geniş zaman çekimi ve bildirme ekleri: Metinde geniş zaman ifade eden bildirme eklerinin bütün şahısları mevcuttur.

Teklik birinci şahıs (+ım / +Am): *ḳızı+y+am 77/1, kim+em 89/6, mīrzā+y+am 80/5, mollā+y+am 80/6; ḳaravaş+ım 89/7.*

Teklik ikinci şahıs (+sIn): *Allāh+sın 59/2, arvaṭ+sın 67/8, büyük+sin 82/1, mübārek+sin 97/1, raḥmlu+sın 59/2, sen+sin 109/1,2, yaḫşı+sın 59/2.*

Teklik üçüncü şahıs (+dUr): *arḫası+dur 50/2, aşlından+dur 7/9, ʻayıb+dur 88/9, az+dur 66/9, bizüm ilen+dür 93/9, böyle+dür 43/6, bu+dur 2/4.*

Birinci çokluk şahıs (+ük / +uḫ): *ʻāciz+ük 11/9, lāyıḳ+uḫ 66/8.*

İkinci çokluk şahıs (+siz): *kāhinler+siz 65/2, siz kim+siz 63/6.*

Üçüncü çokluk şahıs (+dUrlAr): *dağda+durlar 34/2, hangisi+dürler 34/4, ḥörmetsiz+dürler 31/5.*

2.8.6.2. i- fiilinin görülen geçmiş zaman çekimi: arṭuḳ idi 74/6, *devletlü idi 62/2, dul idi 60/10, güzel idi 62/1, ne iş idi 56/9, sansız idi 38/9, yaḫşı idi 57/2, yaraḳlarında idi 70/2, zādsız idi 88/2-3, igid idiler 107/6, sarḫoş idiler 91/7.*

2.8.7. Fiillerin Birleşik Çekimi

2.8.7.1. Hikâye Tarzı: Metinde geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipinin hikâye çekimi vardır*: aġlar idi 92/1, bezenür idi 112/7, bilür idi 60/2, çalar idi 98/7, erişe bilmez idi 40/3, iver idi 98/7, eyler idi 87/10, giçdürür idi 36/6, gider idi 87/9, ḫoruldar idi 91/10, ışıtur idi 112/4, ışıldar idi 111/10, sever idi 62/3, ḳırar idiler 107/3, ḳulaḳ asar idiler 78/2, oṭurdur idin 57/5; buyurmış idi 27/3-4, dürṭmiş idi 90/10, oṭurmış idi 80/1, eylemiş idiler 111/2, görse idim 77/9; görse-idim 77/9.*

2.8.7.2. Şart Tarzı: Metinde geniş zaman çekiminin şart çekimi vardır: *eyle-r-se-n 86/7, ist-er-se-n 55/7, ḳulaḳ as-ar-sa-n 35/2.*

2.8.8. Sıfat-Fiil Ekleri

-An / -a͡ng: *aldad-an 45/3, çıḫ-an 99/8, göger-en+leri 21/8, oṭur-an+larun 61/8, sev-en 62/5; ḳulaḳ as-a͡ng+lar ve işid-en-lere 13/7.*

-eçaḳ: *eyle-y-eçaḳ+ım 68/1.*

-er: *yeṭ-er-dür 68/10.*

-melü: *iç-melü ol- 39/7.*

-mIş: *bezen-miş ve düzün-miş öz erleri 14/4, bil-miş+luḳından 85/2, bulaş-mış görürler 100/7, güzel arvat el degilme-miş gitsün 88/10.*

2.8.9. Zarf-Fiil Ekleri

-A: *aġla-y-a aġla-y-a 104/3, aḫa aḫa 30/6, apar-a bilmesün 56/4, baġır-a baġır-a 102/1, çal-a çal-a 110/6, di-y-e di-y-e 51/9, eriş-e bilmez idi 40/3.*

-AndA: *aġar-anda 101/7, dön-ende 87/10, 95/8, giç-ende 20/3, gid-ende 95/8.*

-ı: d*aḥı 12/5,8,10.*

-u: *direl-ü virgilen 71/1 .*

-Ub: *bil-üb 6/6, der-üb 6/5, düş-üb 40/6, eyle-y-üb 113/3, ol-ub 107/7, öp-üb 6/6.*

METİN

[1] (1) **Dāstān-ı Cudī[t]** ḥikāyet[5] (2) dībācesi ki Tevrīt'den Türkī dili naḳl olubdur.

(3) Çoḫ şükür ḥadsiz ilen ve sansız ve dürūd şenā ilen o (4) pādişāha ki ṭopraḳı 'ademinden vücūd iḳlīmine hamı kāinātı (5) öz ḳudret-i kāmilesi ilen yaraṭdı, tā öz büyükluḳı (6) ve bilmişluġını ẓāhir ve āşikāre eylesün. (7) Ve[6] o ḳadar[7] çoḫ bilmişluġı ışıldar ve berḳaş virür (8) ki hīc nesne yoḫdur. Her ne ḳadar ki ḳıyye olsun (9) ki ḥāl dili inen onun şükür ve sipāsına (10) meşġūl olmasun. Ve o ḳadar bu iki 'ālem 'ulvī ve süflī yaraṭdı (11) ve ārāste ve pīrāste eyledi **[2]** (1) ki çoḫ bilmişler ve hūşmendler diyübdürler ki beyit[8]:

(2) Berg-i deraḫtān-ı sebz der-naẓar-ı hūşyār

Ḥer varaḳī defterist (3) ma'rifet-i girdigār[9]

Ve 'ulvī 'ālemün ārāsteluġı (4) budur ki yüz min yüz min ferişte ki hamı 'ömürlerinde (5) ölümleri ve pūçluġı yoḫdur ve öz paşlarını 'arş-ı āsitānesine (6) ḳoyubdurlar ve hemīşe ve iki cihānun perverdigārını (7) bendeluġında ve ḳulluġında ve 'ibādetinde meşġūldürler. (8) Ve aⁿglları muḫtār idübdür öz 'amellerine eylemaḳda ve (9) eylememaġda. Ve ba'żıları yaḫşıluḳ[10] siçmaḳ ve tevāżu' ilen (10) özine varanlarınun secdeluḳını eylediler ve çoḫ minnet özlerine ḳoyubdurlar.

[3] (1) Ve bunun ucından cennete lāyıḳ olmışlar, Allāh'un[11] görmaġına (2) müşerref olurlar ve bu āsitānenün bezegi olmışlar. 'Ulvī (3) 'ālemün pīrāsteluḳı budur ki ba'żı aⁿglardan ki Allāh'a[12] (4) bendelük ve tevāżu' eylememişler ve öz 'izzet ve yaḫşı ve (5)

---

5 Met. *Dāstān-ı Cudī ḥikāyet*

6 "ve" metinde tekrar edilmiştir.

7 Met. *ḳad*

8 Kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Beyitler arasına kırmızı mürekkeple üç nokta konmuştur.

9 "Uyanık bakışlar için yeşil ağaçların her bir yaprağı, / Yaratanın marifet defterinin bir yaprağı gibidir." (Sadî-i Şirâzî)

10 Met. *yaḫşıluḳ ve*

11 Met. *ilāhun*

12 Met. *ilāha*

güzelluḳlarına maġrūr olmışlar tekebbürluḳ (6) ucından. Uca ṭoruḳ mertebesinden alçaḳluḳ (7) ḥālātına sernigūn ve nigūnsār oldılar ve o ‘ālem-i (8) ‘ulvīden süfli ‘ālemün merkezine ki cehennemdür düşmişdür (9) ve mu‘azzebdürler ve añglar şeyātīndürler. Süfli ‘ālemün (10) bezegi ebü’l-beşer vücūdı ve pāk ve arı evlādları **[4]** (1) ki onı yüz ḫāli ḳabūl eyledi. Ve yaman kişinün (2) ve günāhkār ve kāfir kimsenün pīrāsteluḳı (3) budur: Bile ki lāyıḳdur ki kesāfet kimi o kapudan (4) düşüb ve sürgün olacaḳdur. Pes budur bu (5) iki ‘ālemün ārāyiş ve pīrāyesi ki o perverdigār (6) bizüm ḳarşumuzda ḳoydı, tā o kitābda öz yaḫşıluḳını (7) oḫuyalım ve o büyük Allāh’un[13] şükrine gice gündüz (8) meşġūl olalım. O kerīm ki özinde senden da‘vet (9) ve ni‘met virmaġından şükür ve sipās (10) ister, celle celālühū ve ‘amme nevāluhū ve ‘aẓimü’ş-şān.

[5] (1) Ve ḥaḳ yolını görseṭmaḳ icün mürsel peyġamberler kitāb (2) iyesini ḫalḳa gönderdi ṣalāvātullāhi ve selāmühū (3) ‘aleyhim ecma‘īn. Ḥamd ve şükürden soñra da (4) bu biḍā‘atsiz kemīne ve bu iṭā‘atlü veża‘īf (5) bende, Fransa mülkinün pādrīlerinün ayaġı (6) ṭopraġı mülaḳḳab Kapūşīn pādrīleri pādrī (7) Cibrīl ġaffarallāh-ı ẕunūbe ve setr-i ‘uyūb Allāh’un[14] (8) kitābına baḫmaḳından ve muṭāla‘a (9) eylemaḳından bir ḥikāyete gözüm düşdi. (10) Ve bu būstān-ı cennet nişānı seyir[15] **[6]** (1) eylemaḳından ve bu gülistān-ārāy ve ‘abīr ḳaṭılmış ve ‘anber (2) sepilmiş bāġun gezmaġından Allāh’un sözine (3) meyl eyledüm. Ve seyir eylemaḳda bu kemīnenün gözi (4) pür-yaḫşı ‘anber eylükle ṭoḫuşdı. Ve onı edeb (5) eli inen derüb ve dostlar meclisine lāyıḳ (6) bilüb ve bendeluḳ ve edeb dudaġı ilen öpüb (7) pīşkeş eyledüm. Ve hem bu bendeye çoḫ yaḫşı geldi (8) ve ḫoş göründi. Ve lāyıḳ ve şāyeste gördüm ki (9) dadlu ve iştihālu yemek kimi ḫān icinde (10) büyükler ve şerīfler meclisinde çekilsün.

[7] (1) Bu ümīd ilen ki her kim meyl eylesün oñga, fāyda olsun; (2) muṭāla‘a eyleyenlerün żamīr-i münīr-i mihr-i tenvīrine maḫfī (3) ve gizli olmasun ki insānun vücūdı (4) iki zāddan mürekkebdür ki o, rūḥ ve cisimdür. (5) Pes bile ki cisim yemeksiz ve icmaḳsız virile (6) bilmez gerekdür ki rūḥ özime gine meyl (7) eylesün, ammā yoḫ ‘ālem-i süflī belki ‘ulvī ‘ālemün yemegine meyl eylesün oncun. Bile cesed dört (8) ‘anāṣurdan mürekkebdür. O yemek ki (9) öz aṣlındandur, meyl eyler. Hem rūḥ (10) ki Allāh’un ḫazīnesinden gelübdür.

---

13 Met. *ilāhun*

14 Met. *ilāhun*

15 Met. *seyire*

[8] (1) O yemege öz aşlındandur, ḫaylī meyli vardur. Pes (2) bu niyaz-mend nice nükte Tevrīt'ün incge nükte(3)lerinden rūḥānī yemek kimi 'azīz ve şerīf meclisde men (4) çekdüm ve her kim ki rıżā ḳulaḳı ilen işidsün, (5) meyl eylesün, çoḫ pend ve sansız naṣīḥatlar ṭapsun. (6) Ve şīrīn cānı ki gāh gāhī[16] dünyānun vaḳāyi' ve ta'alluḳ(7)larından mużṭarib ve dermānde ola, tesellī ve dil-āsāluḳ (8) duṭsun. Ma'lūmdur selāṭīnlerün revişi (9) ve 'ādeti ki tā öz ḳavimlerini ve ra'iyyetlerini (10) her belādan ve düşmenlerün mekrinden saḫlasuñglar.

[9] (1) Öz ḳalemrevlerün şehirlerinde ḳāyim ve berk ḳal'alar (2) düzeṭmişler. Ve orada her reviş ve her ṭaḥr savaş (3) yaraḳından ḥāżır olsun ki eger ḳażādan bir belā (4) vāḳi' olsun, öz ra'iyyetlerini orada penāh (5) eylesüñgler ve yaraḳlu ve müsellaḥ olsunlar, tā düşmen ilen o ḳadar (6) dilīrluḳ ve şecā'atluḳ eylesüñgler ki düşmenleri (7) bassuñglar[17] ve yeñgsüñgler, özleri ġālib (8) muẓaffer olsuñglar. Bu ṭaḥr o iki cihānun perverdigārı (9) ki tā öz ḳavmini o merdūdun ḳapudan sürülmişün, (10) ya'nī iblīsün belāsından ve mekrinden emīn olsuñglar, penāh duṭsuñglar.

[10] (1) Bu süflī 'ālemde bir ḳāyim ve muḥkem ḳal'a düzeṭdi ve orada (2) her ṭaḥr savaş yaraḳından ve ma'āş ve azuḳ[18] ve nafaḳa(3)sından ḥāżır eyledi ki eger darluḳ ve żarūrluḳ (4) vāḳi' olsun, orada emīn olsuñglar. Ve bile girīzgāhda (5) penāh duṭalım. Ve o ḳal'a Allāh'un kitābıdur ki eger onun (6) künhine yetişelim duyalım ki her reviş savaş yaraḳı (7) ḥāżırdur. Ve her kimse ki oñglardan yaraḳlu ve müsellaḥ (8) olsun, 'Azâzîl[19] mel'ūn añga el ve ḳudret (9) ṭapmasun. Ve bu söz o küçük ḥikāyetde (10) sābit olur, her ne ḳadar ki ḳısa ola, **[11]** (1) ammā uzḳıya ve muḫtaṣarluḳında çoḫ pend ve naṣīḥat yazılub (2) ve sıġışubdur.

Evvel bir yandan hūşyār duysun (3) ki Allāh yanında ne ḳadardur 'ācizluḳ ve alçaḳluḳ ve ne daḥı (4) yaḫşıdur, çün onun ucından yaḫşıluḳ ve ucaluḳ (5) mertebesine serefrāz olalım bunun ḫilāfına, bundan ne küçük ve ne (6) daḥı pelīdraḳ ḫodbīnluḳ ve tekebbürluḳdan çün yatlı pādişāhları (7) ve büyükleri ucaluḳdan ve büyükluḳ ḥāletinden alçaḳluḳ (8) ḥāletine salsun ve sernigūn olub pūc ve nā-būd eylesün.

(9) İkinci budur ki bilsüñgler, her ne ḳadar çāresiz ve 'ācizük (10) ve darluḳda duṭulmışuḳ ve düşvārluḳlar çeṭinler ḳarşuya gelür, **[12]** (1)

---

16 Met. *gāhkānī*

17 Met. *basusuñglar*

18 Met. *aẕuḳa*

19 Met. عزازا **ئيل**

belki iş cāna düşer. Hergiz Allāh'dan yüz döndürmeyelim (2) ve onun īmānından münkir olmayalım ne içerüde (3) ve ne dışḫaruda. Ve hamı işlerde oñga tevellā idelim (4) ve ümīdlü olalım ki o perverdigār derdimize 'ilāc eylesün (5) o çaḳda ki oñga maṣlaḥat yaḫşı düşsün. Ve daḥı (6) şeyṭān ucından ki onun ḫilāfı ve merdūdıdur, (7) andan beter eyleyelim ve ḳaçalım ve bir nesne istemeyelim. (8) Ve daḥı incge gören fikr ve taḥammül eylesün ki ne pāyedür (9) münācāt eylemaḳ darluḳ çaḳında ki bile yaḫşıluḳ (10) ve geñgluḳ ṭuyubdur ve daḥı duyacaḳdur ki ne mertebedür (11) Allāh yanında [13] (1) arıluḳ ve pāk eṭekluḳ, çun o ervārī dul arvadun (2) ucından bile kārsāzluḳ eyledi ve iş ḳayırdı. (3) Ve daḫı pend duṭsuñglar ümerā ve vüzerā ve büyükler ki (4) ne reviş ḳal'aları ve şehirleri muḥāṣara eylemaḳ gerek, (5) tā öz taṣarruflarına getürsüñgler.

Ve daḫı çoḫ pendler (6) ve naṣīḥatlar bu küçük ḥikāyetde vardur. Ammā tā ḳulaḳ (7) asañglar ve işidenlere melālet olmasun, sözi (8) muḫtaṣar eyleyem bu ümīd ilen ki hūşyār fikr ve ḫayāl eli (9) ilen arṭuḳ incge nüktelerini duysun ki bu kemīne(10)nün 'aḳıllı ve fehimli eli daḳīḳātlarda [14] (1) ḳısa ve yetişmezdür.

El-ḳıṣṣa bile ki selāṭīn ḫatunlarınun (2) bir ṣandūḳçesi vardur ki orada her reviş ve her ṭaḥr (3) gökçekluḳ bezenmaḳ ve düzünmaḳ yaraḳı ḥāżırdur, tā eñglik (4) ve kirşan ucından yaḫşı bezenmiş ve düzünmiş öz erleri (5) ve aḳaları yanında gökçek görsüñgler ve ḫoş-nümā ve maḳbūl (6) olsuñglar. Hem bu bendenün dest-āvīzi arılarun (7) ṣandūḳçesi kimidür ki her reviş gökçek ve yaḫşıluḳ (8) yaraḳı orada mutażammındur, tā öz icerülerini ve dışḫaru(9)larını[20] onun ilen yaḫşı bezeṭsüñgler ve perverdigār 'ālem ü 'ālemiyān (10) yanında yaḫşı olsuñglar ve o ḳapunun muḳarrebi olsuñglar ve daḫı gözgi kimi [15] (1) ki orada öz yüzümüzi görerük ve her leke (2) ve ṭoz ki çehremizde ola, o gözgi ucından (3) arıdalım. Bile bu muḫtaṣar ḳıṣṣa o gözgi kimidür ki (4) her 'ayıb ve yamanluḳ ve bulaşaḳluḳ ki (5) bizim vücūdumuzda yā giçinmaḳımızda ola, göre(6)lim ve arıdalım. Vallāhu a'lemu (7) bi'ṣ-ṣavāb.

[16] (1) **Dāstān-ı Cudīt: Dul Arvad**[21]

(2) Buḫtu'n-naṣr Sūriye padişahı, öz taḫtı Nīnūn şehrinde (3) idi ki bugünler Mūṣul şehri dirler. Bir aġır leşker (4) yıġdı, Arfaḳṣāt Medīlerün pādişāhı üstine (5) gitdi. Ve savaş Fırāt ve Şaṭ çayınun arasında [oldı]. (6) Ve üṭdi ve bu üṭmaġından göñgli çoḫsundı ve (7)

---

[20] Met. *dışḫarularını*

[21] Met. *Dāstāndan ciddiyete, Dul Arvad.* Farsça metinde: *Dāstān-ı Cudīt Bīve Zen*

uçalandı. Ve bu ḳadar tekebbürluḳ ve büyükluḳ (8) eyledi ki ister idi tamām yerün yüzi[22] (9) öz eli alṭında olsun ve hamı pādişāhlar (10) ve büyükler ve ekābirler oṅga secde eylesüṅgler.

[17] (1) Pes bunçun ilçiler gönderdi aṅglara sarı ki Sīlī(2)siyā ve Dımaşḳ ve Libyān ve Kārkāmel daġlarında (3) ve Ġalīle ve Sārmāye ve Yerūşalīm mülklerinde (4) idiler ve tā şehr-i Mışırlarına deyinc tā özlerini (5) öz eli alṭında eylesün. Ve bu hamı ṭāyifeler o (6) ilçilere alçaḳ ve az göz ilen baḫdılar (7) ve özlerini tamām ‘izzetsizluḳ ilen girü (8) gönderdiler. O çaḳ ki Buḥtu’naṣr bu hamı (9) ‘izzetsizluḳı ve alçaḳluġı gördi, (10) çoḫ acıġlandı ve ġażablu oldı **[18]** (1) ve öz güci ve taḫtı üstine and içdi ki bu (2) hamı ḳavimlerün ḥayfi aluram. Onçun hamı (3) öz büyüklerini ve ḫanlarını yıġdı ve öz (4) acıġını olara ‘ayān eyledi ve bildirdi (5) ve ister idi ki tamām yer üzinün pādişāhı (6) olsun ve her kim ki özine tābi‘ olmaz idi (7) ḳılıc güci inen onı öldürsün ve nā(8)būd eylesün. Ve öz sözleri ḥāżır(9)lara bu ḳadar ḫoş geldi ve (10) yaḫşı göründi ki hamısıları

[19] (1) ḳabūl eylediler ve çoḫ āferīn söylediler. Andan (2) soṅgra Buḥtu’n-naṣr öz cānşīnine Olofernes (3) adluya buyurdı ki bir büyük ve aġır (4) ‘asker yıġgilen[23] ve o ḳavimlerün üstine (5) gitgilen ve ḥayfımı algilen ve hīc kimise (6) bağışlama, tā mana tābi‘ ve menim emrimde olmasun. (7) Pes Olofernes bir büyük ‘asker ḳaldurdı (8) ki yüz igirmi min ayaġdan ve o(9)n iki min aṭlıdan sansız yere (10) [a]tlar inen **[20]** (1) ve büyük leşker ilen yola düşdi. Ve bu ḳadar yaraḳı (2) var idi ki çekerẓekke kimi yerün üzini örṭer idi. (3) Ve giçende Āsīrīlerün mülkine girdi ve üṭdi (4) ve andan soṅgra ki o mülki talan eyledi ve tamām (5) mālı ve emvāli öz taṣarrufına getürdi ve (6) çoḫ kimseni yesīr eyledi ve Fırāt (7) çayını giçdi ve Misopoṭamya’ya geldi ve (8) yıldırum ve ra‘d kimi giçdi ve ḳāyim ve berk şehirleri (9) ve güclü ḳal‘aları nice nice yer yüzi ilen yeksān eyledi (10) ve Mādyān ḳavminün oġul ve uşaḳlarını esīr eyledi (11) ve sansız ḫazīneleri öz **[21]** (1) taṣarrufına getürdi.

Ve oṅglar ki Buḥtu’n-naṣr ḥükmine (2) gelmez idi, ḳılıc ilen öldürdi ve oradan gitdi (3) yanlarına[24] biçin çaḳında. Ve bu ḳadar (4) ẓālimluḳ ve yaġıluḳ eyledi ki tamām yerün güzel(5)luġını ve yaḫşıluġını gösterdi ve pozdı ve ot saldı ve yandırdı (6) hamı[25]

---

[22] Met. *eyüzi*

[23] Met. *yaggilen*

[24] Metinde “yanlarında” kelimesinden önceki kelimenin üstü çizilmiş, üstüne “şems” kelimesi yazılmıştır.

[25] Met. *ve hamı*

ekilmişlere ve gögermişlere ve biṭenlere. Bile ki buġda ve arpa (7) ve aġacları ve ṭaḫılları ve meyveleri ve yemiş aġacları ve uca (8) çınārları ve alcaḳ gögerenleri hamısını pozdı ve ḫarāb (9) eyledi ve yandırdı ve ḳorḫu ve ṭiṭremaḳ saldı (10) tamām yerün ādemlerine. Bile o ẓālimün āvāzesi **[22]** (1) ve ‘askerinün ve yaraḳlarınun [āvāzesi] ‘āleme yayıldı ki onun (2) ḳorḫusı ve ṭiṭremaġı tamām yerün üzini duṭdı. (3) Ve hamı kimseler māt[26] ve hem ḳorḫulu oldılar. Ve ḳorḫu (4) olarun gönglüllerine düşdi.

{3} Hamı [Ā]sīriye (5) ādemleri o savaşun gürüldamaġından heybet(6)lendiler ve çoḫ māt ve ḫayrān ḳaldılar, onçun (7) öz ilçilerini gönderdiler Olofernes yanına, (8) tā öz acıġını oṭurṭsun. İlçiler hamı yolda (9) gelür idiler ve yolları gö[rür] idiler, tā özleri (10) Olofernes ḳulluġına yeṭişdürdiler **[23]** (1) ve onun eline ayaġına düşdiler ve tevāżu‘ (2) itdiler. Ve çoḫ alçaḳluġdan sonra [di]diler (3) ki iy büyük, bizi senün ḳullarun bunda (4) gönderdiler ve çoḫ selām ḳulluḳunga yeṭürürler (5) ve tamām gönggül ve ürekleri ilen sanga (6) yalvarurlar ki sin öz acuġungı oṭurt(7)giñen ve acıġ oṭını öçürgilen ki bize daḫı (8) fāydaludur ve çoḫ yaḫşıdur ki imdiden (9) songra hemīşe o büyük pādişāh **[24]** (1) Buḥtu’n-naṣr ḳulluġında dirilelim her ḥükümde ki buyurur ki ‘abeṣ (2) yaġıluġda olalım. Onçun iy büyük, bilgilen (3) ki biz ve bizüm oġul uşaḳumuz ve bizüm şehrimiz (4) ve kendlerimiz ve mālımız ve daġlarımız ve yazılarımız (5) hamı sürimiz ve ḳoyunımız ve kicilerimiz ve ḳuzılarımız (6) ve sıġırlarımız ve aṭlarımız ve her ne varımız(7)dur el-ḳıṣṣa senün ḳulluġındadur (8) ve biz ṭeyyār durmışuḳ sanga (9) ḳulluḳ eylemek icün. Pes her ne (10) buyursun buyurgilen **[25]** (1) ve gelgilen bizüm şehrimize ki hamı senündür (2) ve bize buyurgilen her ne ki gönglün ister.

(3) Olofernes ki bu sözleri işitdi çoḫ (4) sevindi ve ḫoşḥāl olub o mülke (5) endi tamām o ‘asker inen ve o (6) mülkün iyesi olub ve tamām o şehrün (7) gücli igidlerini siçdi (8) ki tā özi ilen savaşa aparsun. (9) Ve o ḳadar ḳorḫu ve ṭiṭremaḳ virür (10) idi ḳavimlerün üreginde **[26]** (1) ki hamı büyükler ve ḥākimler ve şerīfler (2) ve ḳavimler ve büyük ve küçük tamām ‘izzet (3) ve ḥürmet ve şādluḳ inen öñine ve ḳarşu(4)sına ḳarşuya çıḫdılar ve her ṭaḫr sāzlar (5) ve çengler ve ḳavallar ve dāyireler ve nefīrler (6) yolda öñinde çalar idiler, tā ki tamām ‘izzetluḳ (7) ilen şehre getürdiler. Ammā bu hamı (8) alçaḳluḳ ve düşkinluḳ ki Olo(9)fernes’e eylediler, onun acıġı (10) oṭuruşmadı ve onga fāyda olmadı **[27]** (1) ve öz üregine hīc raḥm düşmedi ve men‘ eylemedi (2) ki olarun kilīsyālarını ve şehirlerini yaḫsun ve (3) ḫarāb

---

[26] Met. *mat*

eylesün. Onçun Buḥtu'n-naṣr oñga buyur(4)mış idi ki tamām yerün tarılarını ḫarāb ve nā-būd (5) eylesün. Ve yalḳuz özi, ezel ḳavimlerün tarısı (6) olsun ki Olofernes'ün eli altında o(7)lsunlar. Ve Olofernes tamām [Ā]sīriye[27] ve Mīsopotāmya (8) ve özge şehirleri giçdi ve hamısıları (9) özlerine tābi' oldılar ve iṭā'at eylediler.

Andan (10) Yahūdālarun yanına geldi Cibāha mülkine **[28]** (1) ve o mülkün tamām şehirlerini aldı ve iye(2)lendi ve bir ay anda ḳaldı ve bu çaḳda tamām (3) öz 'askerini yıġdı ve temāşā eyledi ki (4) ne ḳadar var idi **{4}** Benī İsrā'il ki Yahūdā (5) mülkinde idiler, üreklerinde ḳorḫu (6) ve ṭiṭremaḳ düşdi. Ve Olofernes'ün (7) gücinden bile heybetlendiler ki dimaḳ (8) olmaz ki olmaya[28]. Özlerün şehrine (9) gelsün ve özlerün mülklerini ve kilīsyā(10)larını yaḫsun. Bile ki o yirlerün kilīsyālarını ve mülklerini yaḫdı. Onçun **[29]** (1) tamām Sāmarī şehirlerini ḳāyim eylediler Yarḳū'ya deyinc (2) ve daġlarun başlarında oṭurdılar ve özlerin (3) şehirlerinün dört yanına yaḫşı uca ve ḳalın (4) dīvārlar yapdılar ve çoḫ azuḳ[29] yıġdılar (5) ve savaşmaḳı başladılar, tā bu ẓālim düşmeni (6) ḳavsuñglar. Ve kāhinlerün büyügi ve ser(7)dārı İlyāşīn adlı, öz kāġazı ilen ürek(8)sizlere ürek ve göñgül virür idi (9) ve dahı ögüt virür idi ki hāzır olunuz (10) ve ḫaberdār olunuz ve hamı yolları ki o ẓālim **[30]** (1) Yerūşalīm'e gele bilür, duṭunuz.

Andan soñgra hamı ḳavimler (2) büyük ve küçük, şālı geydiler ve paşlarına (3) kül ṭöker idiler ve dizleri üstine (4) çökdiler ve özlerini yerlere sürṭdiler (5) ve aġlaya aġlaya ve sızıldaya sızıldaya (6) ve yaş gözle[ri]nden aḫa aḫa Allāh'a[30] yalvarur (7) idiler ki bize yardımcı ol, tā bu ẓālimi (8) yeñgelim ve özini üdelim ve ḳoyma ve revā görme ki o (9) ẓālim ve dīnsiz ve senün ḳapundan sürülmiş (10) gelsün ve senün arı mübārek kilīsyālarıñgı yaḫsun ve ḫarāb eylesün **[31]** (1) ve gine ḳoyma ki biz oġul uşaḳımız ilen bu güçlü ve ḳapan (2) aşlan aġzına düşelim, bizi talan ve iyesiz (3) eylesün ve ḳız anadan ve oġul aṭadan eylesün (4) ve perākende olalım ve özge ṭāyife yanında (5) alçaḳ ve 'izzetsiz ve ḥürmetsiz yer dilerim. (6) Ve gice ve gündüz bu du'āda ve alçaḳlugda (7) meşġūl idiler göz yaşı ve sınuḫ[31] ürek (8) ilen.

Ve bu İlyāşīn kāhinlerün büyügi (9) her sā'at bu yana o yana gezer idi ve cefā ve ah (10) çeker idi, tā büyüge ve küçüge göñgül

---

[27] Met. *sīrī*

[28] Met. *olmayya*

[29] Met. *aẕuḳa*

[30] Met. ilāha

[31] Met. *sınuḥ*

virsün. Ve söyler idi **[32]** (1) ki iy ‘azīzlerim ve oġul uşaḳım, ürekli olunuz direm, (2) gine ürekli olunuz. Onçun ki menim ümmīdüm var ki eger (3) hemīşe bile du‘āda ve namāzda meşġūl olursız, (4) Allāh size raḥm eyler ve sizi bu kāfirün ve ḳapusından[32] (5) sürülmiş elinden ḳurṭarur. İy dostlar, yādıñızıza (6) getürüñüz ki nice Mūsā peyġamber ‘am bu büyük düşmeni (7) ‘Amāliḳa adlı ki tamām öz i‘tibārı ve ümīdi ḳılıcında (8) ve yaraḳında var idi, sındurdı ve üṭdi. Ve bu, fetiḥ ve ẓafer (9) ṭapmadı ve üṭmedi ḳılıc ve mıẓraḳ ve yaraḳ inen, ammā du‘ā (10) ve orūc ilen. Bil eger siz daḫı Mūsā kimi eylersiz ve hemīşe namāzda ve du‘āda meşġūl olursız, Allāh nice ki olara **[33]** (1) raḥm eyledi size daḫı bile raḥm eyler ve o düşmeni (2) na-çar ve pūc ve nā-būd eyler. Benī İsrāil bu söz(3)lerden daḫı ürekli oldılar ve du‘ādan (4) ve namāzdan ayrılmaz idiler.

{5} O çaḳ (5) ki Olofernes’e ḫaber yetişdi ki (6) Benī İsrāil nice öz yerlerini ḳāyim (7) ve berk itmiş idiler, tā özi ilen (8) savaşsuñlar. Olofernes (9) bu ḫaber çoḫ acıġlandı ve ḳızardı (10) o ḳavim üstine ve öz yanına çaġırdı. **[34]** (1) Mühāb ve Hāmān[33] büyükleri ve özlerine söyledi (2) ki maña söyleniz ki bu ḳavimler ve ṭāyifeler ki bu daġda(3)durlar. Hangisidürler özlerün şehirleri (4) ve mülkleri? Hansıdur özlerün gücleri (5) ve ḳudretleri? Ve kimdür özlerün büyügi? (6) Ve niçün öñümüze ve ḳarşumuza çıḫmadılar, tā bizi (7) ‘izzet ve ḥürmet ilen öz şehirlerine (8) aparsuñlar? Bile ki maşrıḳ ḳavimleri (9) ve ṭāyifeleri eylediler.

O sā‘atde Aḫiyor (10) ve ‘Ammān uşaḳlarun büyügi ayaġa durdı ve söyledi **[35]** (1) ki iy büyük, eger sen menim sözlerime ḳulaḳ (2) asarsan men direm ki kimdürler bu ḳavimler (3) ki bu daġlardadurlar ve hīc yalan söz aġzımdan (4) çıḫmaz. İy büyük, bilgilen ki bu ḳavimler (5) Kāldiyā neslinden geldiler, evvel Misopoṭamya’da (6) idiler, öz aṭaları bāṭıl Allāh’larını terk (7) eylediler ve ḥaḳ yalḳuz Allāh’ı secde eylediler. (8) Ve o Allāh özlerine buyurdı ki o şehirden (9) çıḫsunlar ve Ken‘ān mülkinde gitsüñler. (10) Ammā onçun ki acluḳ ve ḳaḥṭluḳ ve ḳızluḳ anda çoḫ idi.

[36] (1) Mışır ülkesine gitdiler ve orada ḳırḫ ulda (2) bu ḳadar arṭdılar ki özlerün leşkeri (3) sansız oldı. Ammā bile ki o mülkün pādişāhı (4) Fir‘avn adlı özlerine çoḫ cefā virür (5) idi ve özlerinden arṭuḳ ḫarāc ister idi (6) ve öz günleri lāyıḳsız işlerde giçdürür (7) idi, bile ki çamur ve palçıḳ başmaġda (8) ve kerpic büşürmaḳda ve şehir yapmaḳda. (9) Ve o çak ki bu işlerde yoruldılar (10) ve bu ẓālimluḳda

---

[32] Met. *ḳapun*

[33] Met. *Mūhab ve Dāmān*

ürekleri daraldı ve duṭuldı. **[37]** (1) Öz Allāh'dan meded ve yardım istediler. Ve öz(2)lerün du'āsı ve aġlamaġları Allāh'a (3) yetişdi ve ḳabūl oldı. Ve özlerün (4) cefālarına raḥm eyledi, bile ki o mülke kötek (5) vurdı ve her ṭaḥr ve 'ilācsız yaralar (6) gönderdi. Ve Mışır şehrinün pādişāhı o (7) yaralarun aġrısından olara ruḫṣat (8) virdi ki her yere ki isterler gitsün̄gler. (9) Ve öz yaraları saḳaldı, ammā o sā'atde ki (10) gördiler ki yaralardan saḳaldılar. **[38]** (1) Ṭelesimek ve ṭīzluḳ inen ardlarına[34] enselerine (2) yügürdiler bir büyük ve aġır 'asker ilen, oları (3) girü döndürsün̄gler ve daḫı esīr eylesün̄gler. (4) Ammā gögün büyük Allāh'ı tā özlerine yol virsün, (5) bir büyük kerāmet eyledi, bile ki den̄gizi açdı. (6) Ve su iki yandan dīvār kimi durdı ve o iki (7) dīvār arasında su ḳurudı. Ve hamısıları den̄gizün (8) dibinden giçdiler, bile ki ayaḳları yaş olmadı. Ve Mışır (9) 'askeri sansız idi, olarun ardına gitdiler (10) ve o çaḳ ki hamısıları den̄giz icine girdiler ve varsı baṭdılar ve boḳuldılar.[35] **[39]** (1) Bile ki birisi ḳalmadı ki ḫaber aparsun.

Andan soñ̄ra ki (2) den̄gizi bile 'acāyib giçdiler, Sīnā'nun yolsız (3) yazılarında gitdiler ve orada oṭurdılar (4) ki hergiz kimse oṭura bilmez idi ve orada yüz min (5) işde öz Allāh'larun büyükluġını sına(6)dılar. Evvelā budur ki sular ki acı ve içme(7)melü idiler, şirīn ve içmelü oldılar. İkinci odur (8) ki ḳırḫ ıla deyinc olarun yemegi gökden yaġar idi. (9) Ücümci o ki orada ki girdiler aḳaçsız (10) ve yaraḳsız ve oḫ yaysız ve ḳılıcsız ve ḳalḫansız.

[40] (1) Özlerün Allāh'ı[36] özleri icün savaşdı (2) ve öz düşmenlerini yen̄gdi ve hīc kimse öz(3)lerine erişe bilmez idi andan ġayrı ki gümrāh (4) olub öz tarılarınun mezhebinden dışḫarı (5) çıḫsun̄glar. Ve her güzer ki gümrāhluḳ ḳaranluġına (6) düşüb ṭanımaġından butperestluġa meşġūl (7) oldılar, özge Allāh'ları secde ve ḳulluḳ eylediler. Öz düşmenleri özlerini talan eylediler. (8) Ve 'izzetsiz ve ḫaḳīr oldılar. Ve yüzlerinün (9) suyı ṭöküldi. Ammā o çaḳ (10) ki peşīmān olurlar **[41]** (1) ve öz Allāh'larına girü dönerler. Özlerine raḥm (2) eyledi ve ḳuvvet virdi ki öz düşmen(3)lerini yen̄gsün̄gler. Ve bile ḳuvvetlü oldılar (4) ki Ken'āniyānları ve Ḫīvriyāları[37] ve özge (5) ṭāyifeler[i] yer ilen yeksān eylediler ve öz ülke(6)lerini ve mālı ve emvāli öz taṣarruflarına getür(7)diler.

---

[34] Met. *ardılarına*

[35] Satır üstünde yazılar var.

[36] Met. *ilāhı*

[37] Met. *Civizleri.* Farsça metinde حیوریا şeklinde geçmektedir.

El-ḳıṣṣa ki her ne ḳadar ki öz Allāh'ları (8) ilen yaḫşı idiler ve öz ḳulluḳlarında yaḫşı (9) meşġūl idiler, hamı māl[38] ve büyükluḳ ve yaḫşıluḳ (10) özlerine ṭapılur idi. Onçun ki öz **[42]** (1) Allāh'ları yaḫşıluġı sever ve yamanluḳı düşmen (2) duṭar. Bu irelürlerde öz Allāh'larını öz(3)lerinden inciṭdiler, bile ki çoḫ düşmenler (4) özlerini yaḫdılar ve ṭālān eylediler (5) ve hamısını yesīr ve ḫazān eylediler ve (6) ġarīb şehirlere apardılar, ammā gine ki (7) peşīmān oldılar ve öz Allāh'larına (8) girü döndiler. Allāh Ta'ālā öz tevbe(9)lerini ve istiġfārlarını ḳabūl eyledi (10) ve cürmlerini ve günāhlarını Allāh 'afv eyledi **[43]** (1) ve yesīrluḳdan ḳurtardı. Ve gine öz daġları (2) ellerine getürdiler ve Yerūşalīm'deki (3) öz ḳurbānları ve du'āları yeridür, oṭur(4)dılar.

Pes iy büyük, sorgilen ki (5) eger öz Allāh'larını incitmişler ve eger (6) böyledür ferāġat girgilen. Onçun (7) ki senündürler ve özlerini talan (8) eylersin ve elün alṭında duṭarsın. (9) Ammā eger öz Allāh'ları ilen yaḫşı(10)durlar, her ne ḳadar savaşasın hīc fayda eylemesin **[44]** (1) ve biz özlerini incide bilmenük. Onçun ki (2) öz Allāh'ları özleri icün sava(3)şur ve biz hamı ḳavimlerden daḫı alçaḳ (4) ve 'izzetsiz ölürük.

Aḫiyor ki (5) bu ḥikāyeti ṭökdi, Olofernes'ün bü(6)yükleri çoḫ acıġlı ve ḳahırlı oldılar (7) ve fikr eylediler ki özini öldürsüñgler. (8) Ve birbire dir idiler ki kimdür bu 'ayyār ki bu ḳadar (9) bu ḳavmi ögür ve dir ki Buḫtu'n-naṣr büyükluġını (10) ni ki bilürler? Nice ola ki gücsiz ve ḳuvvetsiz (11) ve üreksiz **[45]** (1) ki hīc savaşa bilmezler? Nice bizüm ilen nice duṭar(2)lar ve bizüm büyük pādişāhı yeñgeler? Tā Aḫiyor (3) bilsün ki bir aldadan ve 'ayyārdur. Ve hamımızı (4) ister aldaṭsun gidelim ve öz daġlarını (5) ḫarāb eyleyelim[39] ve hamısılarını yesīr ve talan idelim. (6) Ve andan soñgra ki özlerün büyüklerini duṭduḳ. (7) Aḫiyor daḫı özleri ilen öldürürük. (8) Tā tamām dünyānun ādemleri bilsünler ki Buḫtu'n-naṣr (9) yer üzerinün Allāh'ıdur ve özinden ġayr daḫı (10) Allāh yoḫdur. {6} Bu söyleşmaḳdan soñgra Olofernes çoḫ acıġlandı.

[46] (1) Ve Aḫiyor söyledi ki sen ki peyġamberluḳ eylersin (2) ki Allāh bu ḳavimleri icün savaşur ve arḫa (3) olur ve güc ve ḳuvvet virür. İmdi sañgar (4) görsedürem ki yer yüzinde Buḫtu'n-naṣr'dan (5) ġayrı daḫı Allāh yoḫdur. Pes bilgilen (6) ki andan soñgra ki bu ḳavimleri (7) ḳıraram, seni daḫı bileler nice (8) öldürem o çaḳda ki ḳılıc

---

[38] Met. *mālı*

[39] Met. *eylelim*

senün bögreginden (9) giçer. Saŋga ‘ayān olur ki Buḫtu’n-naṣr (10) nice Allāh’dur ve eger gümānında biledür **[47]** (1) ki o peyġamberluḳ ki eyledün, girçekdür. Ve men (2) her ne söyledüm, eyleye bilmenem. Ve ḳorḫmagilen (3) ve bu ḳorḫuyı ve bu yüz sarılügi ki yüzinde (4) görünür, berṭaraf eyle. Ve tā saŋga ‘ayān (5) olsun o bile ki başuŋga gelecaḳdur (6) ve özleri ilen pūc ve nā-būd olacaḳ(7)sın. İmdiden seni özlerün arasına (8) gönderürem, tā o çaḳ ki menim iñü acıḳımı ü(9)stlerine ṭökerem. Sen daḥı iclerinde ḥarāb (10) olursın.

Pes o sā‘atde Olofernes buyurdı **[48]** (1) ki Aḫiyor’ı duṭsuŋglar ve Betūlya şehrine aparsuŋglar (2) ve Benī İsrāil eline ṭapşursuŋglar. O ḥükmi (3) tīz yerine getürdiler. Ve Olofernes ḳulları (4) Aḫiyor’ı duṭdılar ve yola düşdiler ve (5) yazılardan giçdiler. Ve o çaḳ ki daġlar (6) eṭegine yaḫunlaşdılar, Benī İsrāil o(7)ları sapan inen daşa duṭdılar. Olar (8) bunı görmaġından dere icine girdiler ve (9) orada Aḫiyor’ı bir aḳaca sardılar, āḫir nöker(10)leri aḳaları yanına giri döndiler.

Pes Benī İsrāil bunun görmaḳından **[49]** (1) daġdan aşaḳa yendiler ve Aḫiyor’ı o aḳacdan (2) açdılar ve Betūlya şehrinün icine ādemler (3) arasına götürdiler. Ve Aḫiyor’dan sordılar (4) ki ne ḫaberdür ve Āsīrīler ne icün baġlamışlar seni bile? (5) Aḫiyor hamısılarun öñinde söyledi. (6) Her söz ve söyleşmaḳ ki Olofernes ve öz arasında (7) giçmiş idi. Ve söyledi ki bu sözler ḫāṭırı (8) icün işṭer idiler. O sā‘atde meni ṭile(9)süŋgler, ammā Olofernes ḳoymadı. Onçun buyurdı (10) ki meni Benī İsrāil eline ṭapşursuŋglar, tā o çaḳ ki bu ḳavim yeŋgilsün **[50]** (1) meni daḥı öldürsün siyāset ilen. Onçun ki (2) didüm ki gökdeki Allāh özlerin arḫasıdur (3) ve özleri icün savaşur.

O çaḳ ki Aḫiyor (4) bu sözleri ṭüketdi, hamı ḳavimler göz(5)lerinün yaşı[40] aḫa aḫa, yüzlerini yere sürṭe (6) sürṭe Allāh’a secde eylediler ve bu istid’ānı o kerīm (7) perverdigārun dergāhından eylediler ve münācāt (8) itdiler. Ve söylediler ki iy yerün ve gögün (9) büyük Allāh’ı senün ḳanaṭsız ve ḳuvvet(10)siz oġul uşaḳuŋga ve bu[41] **[51]** (1) kāfirlerün tekebbürluġına baḫgilen. Biz yaḫşı (2) bilürüz ki ondan ıraḳ eylemesün ve ḳavmasun (3) oları ki saŋga ümīdleri var ve öz inan(4)ları tamām ṣıdḳı ilen saŋga ṭapşururlar. Ammā (5) ḳavarsın ve senden ıraḳ ve pūc eylersin oları (6) ki tekebbürluḳ eylerler. Ve tamām i‘tibārları özlerün (7) gücinde ve yaraḳlarındadur. O çaḳ ki ṣabāḥdan aḫşama (8) deyinc aġlandılar ve Allāh’a du‘ā eylediler ve namāzdan ḳurṭuldılar. (9) Aḫiyor’a göŋgül ve ümīd virdiler, diye diye ki büyük (10) aṭamızun Allāh’ı ki bugün kāfir öñinde özini çoḫ ögdün,

---

[40] Met. *yaḫşı*

[41] Met. “ve bu” ifadesi diğer sayfada tekrar edilmiştir.

saṅga **[52]** (1) ferrāşluḳ virür. Ve ümīdimiz var ki o kāfirlerün (2) ve tekebbürlerün ḫarābluḳı ve nā-būd olmaḳı tīz (3) görecaḳsın ve nice ki Allāh'un rıżāsında ki bize (4) raḥm eylesün ve ḳurṭarsun, o çaḳ sen daḥı bizüm aramızda (5) ferāġatluḳ eylersin.

Andan soṅgra Ozyās Benī İsrāil (6) serdarı, Aḫiyor'ı öz evine apardı ve aġır (7) ḳonaḳluḳ eyledi 'izzet ve ḥürmet ilen. O çaḳ (8) oruc ṭükendi, hamı kāhinleri yıġdı, yemaġdan soṅgra gine hamı ḳavimleri[42] kilīsyāya çaġırdı. (9) Anda tamām gice du'ā ve namāzda giçürürdiler (10) Allāh'dan yardımluḳ isṭeye isṭeye[43].

[53] (1) {7} Birisi gün Olofernes öz leşkerine buyurdı (2) ki gidüṅgüz ve Betūlya şehrini ḳāyim ḥişārlaṅgız. (3) Ve öz 'askeri yüz igirmi min yayaḳ ve igirmi (4) min aṭlu ve bir sansız yesīr ilen idi (5) ki hamısı Betūlya savaşına ve ḫarāb(6)luḳına ṭeyyār oldılar ve her yandan ḥişār(7)ladılar. Benī İsrāil ādemleri bu kāfir 'askerün (8) çoḳluḳından heybetlendiler ve Allāh yanında (9) aġladılar ve ḫarār geydiler ve kül başlarına (10) ṭökdiler ve yaş gözlerinden aḫa aḫa ve yüzlerini yere sürṭe sürṭe **[54]** (1) Allāh'dan yardım ve raḥmet isṭediler. Andan soṅgra (2) yaraḳ geydiler ve müsellaḥ oldılar ve daġlarun (3) dar yollarını duṭdılar ve şehrün dört (4) çevresini gice ve gündüz bekler idiler. (5) O çaḳ ki Olofernes gördi ki o şehrün (6) dört yanında çoḫ çeşmeler ve su yolı (7) var ki dışḫarudan içerüye aḫar (8) ve o şehri nem ve tāze saḫla[r] idi tamam. (9) Ve ṭīzluḳ inen bu hamı su yollarını duṭdı ve ḫarāb (10) eyledi.

Ammā henüz çoḫ bulaḳlar ḳalmış idi **[55]** (1) ki Benī İsrāil gizlince şehirden dışḫar çıḫar idiler (2) suyı çeker idiler tā icsüṅgler ve öz susuzluḳları (3) berṭaraf olsun. Ammā Hāmān[44] ve Mühāb ṭāyifesi Olofernes (4) yanına geldiler ve ḫaberçuluḳ eylediler ve söylediler (5) ki iy aḳa, Benī İsrāil ḳavmi o ḳadar savaşmazlar öz yaraḳları (6) ve gücleri ve ḳulları inen ki öz daġları güci (7) ilen. Pes eger sen istersen ki özlerini savaşsız ve ḳılıc(8)sız yeṅgesin gerek ki nice bekci öz punarlar ve bulaḳlar başında (9) ḳoyasın ki yaḫşı beklesüṅgler ve ḫāẕır olsuṅglar (10) su aparmasun. O çaḳ ki körledür ki susuzdan 'ilācsız olurlar, özleri öz şehirlerini senünki kimi **[56]** (1) oṅga ṭapşursuṅglar.

Bu maşlaḥat ve ḥaḳ[45] Olofernes'e yaḫşı (2) ve ḫoş göründi. O sā'atde bir nice kimse siçdi (3) ve o çeşme başına gönderdi ki özini

---

[42] "kāhinleri yıġdı yemaġdan soṅgra gine hamı ḳavimleri" ifadesi sayfanın yan tarafına yazılmış ve "ḳavimleri" kelimesi tekrarlanmıştır.

[43] "isṭeye isṭeye" ikilemesinde sin harfi şeddeli yazılmıştır.

[44] Met. *Dāmān*

[45] Met. ḥaḳḳı

beklesün̄gler (4) tā dahı kimse su apara bilmesün. Ve bile oldı ki Betūlya(5)lular igirmi güne deyinc ‘ilācsız oldılar ve daḥı su (6) anbārda ḳalmadı. Bile ki susuzdan helāk oldılar.

(7) Pes erkek ve dişi ve büyük ve küçük ‘āmmīleri kāhinlerün (8) büyügi Ozyās[46] adlı yanına gitdiler ve onı ḳarḳadılar (9) ve çoḫ sögdiler. Bu ne iş idi ki başumuza getür(10)dün? Allāh bizüm aramızda ḥākemluḳ eylesün. **[57]** (1) Ve bu nā-ḥaḳı ki sen eyledün. Ḥaḳ eylesün ki ne yamanluḳ bizüm (2) başumuza getürdün ki çoḫ yaḫşı idi. Eger evvelden şīrīn (3) dīl ve pīşkeş ilen ve oġul ve uşaḳ inen tamām ‘ācizluḳ (4) ve alçaḳluḳ ilen öñe ve ḳarşuya gider idin ve onun (5) acıġını oṭurdur idin, bu iş başumuza gelmezdi. (6) İmdi senün ucından ne vāḳi‘ oldı? Budur, (7) Allāh bizi onun eline saṭdı ve ṭapşurdı. Ve (8) kimsemiz ve arḫacımız yoḫdur ki bizüm icün savaş(9)sun ve susuzluḳımızı söndürsün. Bunçun gerek (10) yıġılalım ve tamām iḫtiyārımız ilen biz ve oġul uşaḳımız ve şehrimiz ilen **[58]** (1) Olofernes eline ṭapşuralım. Onçun ki daḥı yaḫşıdur (2) ki esīrluḳda Allāh’a du‘ā eyleyelim ki burada acluḳda (3) ve susuzluḳda olalım ve hamı ṭāyifelerden (4) daḥı alçaḳ olalım ve bizüm öñümüzde görelim oġul (5) ve uşaḳımız ve arvaṭımız ölümi. And icerük yere ve (6) göge ve aṭalarımız Allāh’ına ki bu hamı darlük ve cefā ki (7) çekerük, bizüm günāhımız cezāsıdur. Onçun gerek (8) ki şehrimizi ṭapşuralım tā bu cefālardan ḳurṭulalım.

Bu (9) şikāyetden soñ̄ra kilīsyāda bir ġavġa ḳalḫdı. (10) Ve hamısıları aġlaya aġlaya çoḫ çaġırdılar ve baġırdılar **[59]** (1) ve söylediler ki günāh eyledük aṭalarımız ilen ve çoḫ yamanlük eyledük. (2) Pes iy büyük, Allāh’sın ki yaḫşısın ve raḥmlusın, gözümüz (3) yaşı aḫa aḫa ve üreklerimiz yana yana saṅ̄a yalvaruruz (4) ki bizüm cefāmıza ve darluḳumuza baḫasın ve bize raḥm (5) eyleyesin ve andan soñ̄ra ki bize kötek vurdun bizüm (6) günāhımız ḫāṭırı icün. Bile ki aṭa öz oḳullarını (7) edeb eyler, ḳabūl eyleme ki senün oḳul uşaḳun (8) senün adını i‘tiḳād eylerler. Seni ṭanımayan eline düşsün̄gler, (9) tā ḳavimler dimesün̄gler hanı Allāh’ları? Ḳavimler o ḳadar aġladılar ve (10) çaġırdılar ve sızıldadılar ki ḳuvvetden düşdiler ve ḫasta kimi üreksiz oldılar.

Pes Ozyās ki bunı gördi çoḫ sızıldadı, gözi yaşı aḫa aḫa[47] **[60]** (1) ayaġa ḳalḫdı ve üregi yana yana ve ah çeke çeke. Her ne ḳadar (2) ki

---

[46] Met. *Onyās*

[47] “kimi üreksiz oldılar pes Ozyās ki bunı gördi çoḫ sızıldadı gözi yaşı aḫa aḫa” ifadesi sayfanın yan tarafına yazılmıştır.

bilür idi ḳavimlere ürek[48] dilese virür idi. (3) Ve söyledi iy ‘azīzler, ürekli oluñguz ve bir ẕerre ṣabr eyleniz (4) ve biş gün daḥı taḥammül idüñgüz, belki Allāh Ta‘ālā bize (5) raḥm eylesün ve öz raḥmetlü göz ilen bize baḫa (6) ve öz acıġını bizden oṭurtsun[49] ve öz adını (7) büyük eyler. Eger bu biş günde bizüm mededimize yetişmeye, (8) bile ki dirsiz bile eylerüz ve özümizi Olofernes’e (9) ṭapşuru[r]uz.

{8} Bu sözde idiler ki Menāsīr arvaṭı Cudīt (10) adlu üc ıl ki dul idi ve erinün ölmaḳından soñgra [61] (1) öz dünyāyı terk eyledi ve öz evinde bir pür-ḫalvet (2) eyledi. Ve özi ḳaravaşları ilen gice ve gündüz (3) orucda ve namāzda meşġūl idiler. Ve öz dul(4)luġını şāl ve ḫarār geymaḳda giçürür idi ve yārsaluḳ (5) çaḳında öz ‘ömrini ṣarf eyledi ve muṭlaḳā cismānī (6) ve şehevātī ārzūları terk eyledi ve dünyā (7) ta‘alluḳātlarından bir uġurda giçdi, ḫalvetde (8) oṭuranlarun pīrāyesi oldı ve her gün (9) oruc duṭmaḳda ve namāz ḳılmaḳda bayram ve (10) bāzār güninden ġayr giçürür idi.

[62] (1) Ve o bile gökçek ve güzel idi ki dimaḳ olmaz ve çoḫ (2) māllu ve devletlü idi ve bu işde yaḫşı idi ki Allāh’ı (3) hamı zāddan daḥı arṭuḳ sever idi. Ve bile nāmūs (4) ve ġayreti, erlügi var idi ki hīc kimse özine yaman söylemez (5) idi. Pes o çaḳ ki bu Allāh’ı seven dul arvat ḫalḳun (6) aġlamaḳı ve sızıldamaḳı öz ḳulaġına yerişdi (7) ve işitdi ki Ozyās[50] biş günden soñgra tamām şehri (8) ve her ne ki şehirde var kāfirler eline ṭapşuracaḳdur. (9) O yaḫşı ḫatun nāmūs ḫāṭırı icün ersilendi (10) ve acıġlandı ve üregi çoḫ daraldı.

[63] (1) Ve o sā‘atde kāhinleri Ḫabrī (?) ve Ḫarmī (?) adlı öz yanına (2) çaġırdı ve özlerine söyledi ki iy ‘azīzler, (3) bu ne ḫaberdür işitdim ki Ozyās ḳarār eylemiş (4) ki biş günden soñgra şehri kāfirler eline (5) ṭapşuracaḳdur, eger bu biş günde (6) gökden yardım gelmez. Siz kimsiz ki Allāh’ı (7) sınarsız? Bile iṭmaġınız ile Allāh’dan[51] (8) ġażab arṭuḳ gelür. Yoḫ ki raḥmet (9) meger sizün işinizdür ki Allāh’un raḥmetine (10) mühlet vérürsiz. [64] (1) Ammā niçün ki özi çoḫ yaḫşı ve raḥmludur. Öz yanında (2) alçaḳluḳ eylenüz, öz günāhlarunguzdan tevbe idüñgüz (3) ve aġlaya aġlaya ve sızıldaya sızıldaya göz yaşı aḫa (4) aḫa özinden yardım raḥmet işteniz ve özine tamām (5) göñgül ve ṣıdḳ ilen diyüñgüz ki iy Allāh, bize baḫ(6)gilen raḥmlu gözün ilen ve bize raḥm eyle, nice ki (7) senün ḫāṭırundur. Pes tamām alçaḳluḳ (8) ilen bekleyelim Allāh’un tesellīsini ve ümīdli (9) olalım ki öz raḥmetlü

---

48 Met. *ürek ve*

49 Met. *oṭurdasun*

50 Met. *Onyās*

51 Met. *ilāhdan*

gözi ilen bize baḫar (10) ve bizüm ḥayfımızı düşmenimizden alur [65] (1) ve oları hamı ṭāyifeden daḥı alçaḳ ve ḥürmetsiz ve (2) ‘izzetsiz eyleyecaḳdur.

Pes ḳardaşlar, siz ki kâhinler(3)siz ve Allāh’un yaġından sürṭülmişsiz. Ḫalḳlara göñgül (4) virüñgüz sizün ögüṭünüz inen ve öz yādlarına getürü(5)ñgüz ki Allāh nice bizüm aṭamızı sınadı, (6) tā ma‘lūm olsun ve görsün, eger girçek Allāh’ı sever idiler. (7) Ve gine yād eylesüñgler ki nice bizüm aṭamız İbrāhīm (8) vesveseye düşdi ve andan soñgra ki sınalmış (9) idi çoḫ cefālar ilen, āḫir Allāh’un dostı oldı (10) bile İsḥāḳ ve bile Ya‘ḳūb [66] (1) bile Mūsā ve bile hamı Allāh’un dostları cefāda (2) ve vesveseye düşdiler. Ammā olar ki tamām ürekleri (3) ilen vesveseye ṣabr eylemez idiler ve Allāh[‘a] ġıybet eyler (4) ve nā-şükürluḳ eyler idiler ‘ārsız ve ḫarāb oldılar (5) ve āḫir uṭandılar ve öz düşmenlerinden alçaḳ ve (6) ‘izzetsiz oldılar ve daḥı pūc ve nā-būd oldılar (7) ilanlar ucından.

Pes iy ‘azīzler, biliñgiz ki (8) lāyıḳuḫ, kötek yemedük ve bu cefā bizüm (9) günāhımıza saru henüz azdur, bilüñgüz (10) ki bu kötek bizüm yaḫşıluḳumuz icündür, [67] (1) yoḫ ki yamanluḳ ve ḫarābluḳ icün. Ozyās, (2) o biri kāhinler hamısıları bir kezer (3) çaġırdılar ve didiler ki iy Cudīt, her ne (4) sen söyledün, ḥaḳ girçekdür ve senün (5) sözlerinde bir ġalaṭ söz yoḫdur, imdi (6) sañga yalvaruruz ki bizüm icün du‘ā (7) eyleyesin, onçun ki sen bir aru pāk arvaṭ(8)sın ve Allāh’dan ḳorḫarsın. Cudīt (9) döndürdi ki siz ḳabūl eylersiz (10) ki her ne didüm Allāh’dandur [68] (1) bile.

İmdi sınañgız ki herçi eyleyeçaḳım dahı (2) Allāh’dandur ve du‘ā eleñgiz ki her ne fikr eyledüm, Allāh (3) ḳuvvet ve fırṣat virsün. Pes siz bu gice şehrün (4) ḳapusında duruñguz. Ve men dışḫaru çıḫaram (5) ḳaravaşum ilen. Ve du‘ā eleñgiz, tā bile ki (6) siz ḳarār eledüñgüz ki biş güne deyinc Allāh (7) öz raḥmlu gözi ilen ḳavmine baḫsun. (8) İsṭemenem ki siz bilmeyesiz menim sırrımı. Ve her ne (9) isṭerem, eyleyem andan ġayrı ki men size āşikāre (10) ve ‘ayān eyleyem. Yeṭerdür ki mañga du‘ā eyleyesiz.

[69] (1) Ozyās ḳavimlerün aḳası söyledi: Gitgilen (2) Allāh bilence, du‘ā eylerem ki Allāh işün rāst (3) getürsün, tā ḥayfımızı düşmenimizden alasın. (4) Ve andan soñgra her kişi ki öz evine dar(5)daġan oldılar.

{9} Cudīt öz namāz evine (6) gitdi ve ḫarār geydi ve başına kül ṭökdi (7) ve dizi üstine çökdi ve ümīdi Allāh’a (8) baġladı ve aġlaya aġlaya çaġırdı ve söyledi: (9) İy büyük aṭamız Allāh’ı, bu Āsīrīler

‘askerine (10) baḫgilen ġażablu gözün ilen, nice ki irelürlerde [70] (1) Mışırlularun ‘askerine baḫdun. O çaḳ ki tamām (2) öz ümīdleri ḳullarında ve yaraḳlarında idi, senün (3) ḳavmün ardına girür idiler, tā öldürsüñgler ve nā-būd eylesüñgler (4) ve orada ki ümīdlü idiler ki özlerini bassuñglar (5) ve ḳırsuñglar. Orada senün ḳudretün ilen suyun mevci (6) altında ġarḳ oldılar ve boġuldılar ve gömürdiler. (7) Pes iy iyem, onun kimi olsuñglar bu Āsīrīler ki öz iyemiz (8) ‘askerinün ve çoḫluḳ ḳuvvetinde [ö]günürler ve bilmezler ki (9) sen bizüm büyük Allāh’ımızsın ki evvelden tā bugüne (10) deyinc ‘askeri ḫurd ve ḫamīr ve nā-būd eylersin ki sañga yalḳuz yaḫışur Allāh dimaḳ.

İy iyem[52], [71] (1) yalvaruram ki ḳolum ḳaldurasın nice ki direlü virgilen (?) (2) ve senün gücün ilen olarun gücin pūc ve nā-būd (3) eyle ve añglarun ḳuvveti senün ġażabun altında düşsüñgler. (4) Ve bile ḥāvar zāvarlı[53] tekebbürlüge da‘vā eylerler, senün (5) pākvārī kilīsyānı necis ve pelīd eylesün ve yaḫsun[54] ve (6) seni sevenleri ḳırsun öz ḳılıcı ilen, ḫarāb olsun. (7) Ve menim gökçeklügüm ve şīrīn sözlerimün torında (8) ve telesinde duṭulsun ve düşsün. (9) Ve mañga ürek ve ḳuvvet vir ki özinden yordam (10) olmasun ve özini ḫarāb ve nā-būd eyleyem.

İy iyem, [72] (1) bu senün ‘izzetün ve büyükluġun olur. O çaḳ ki (2) bu ẓālimi bir dul arvat ucından ḫarāb ve nā-būd eylersin. (3) Ve bu iş hemīşe ādemler yanında yādigār ḳalur. Hamı (4) çaḳda tekebbürler ve ẓālimler senün yanında ḫoş gelmediler (5) ve senün ḳapundan sürüldiler. Amma hemīşe faḳīrler (6) ve alçaḳlar du‘āsı sañga ḫoş geldi ve raḥm (7) ṭapdı.

İy yerün ve gögün büyük Allāh’ı, senün (8) küçük ve alçaḳ ḳaravaşun ki sañga ümīdli(9)dür, du‘āsını ve namāzını ḳabūl eyle ve yardımcı ol, (10) yād eyle.

İy iyem, irelürki va‘delerinden aġzıma dil vir [73] (1) ve üregimi ḳuvvetlü eyle ve murādımı ve dilegimi ḥāṣıl eyle, tā senün (2) pāk kilīsyān saḳ ḳalsun ve istiḳāmet duṭsun,(3) tā yerün ḳavimleri ve ḳabāyiller[i] bilsünler (4) ve duysunlar ki senden ġayrı daḫı Allāh yoḫdur. (5) {10} Çün Cudīt bu münācātı[55] iltimās eyledi, (6) andan soñgra ḳaravaşını aldı öz evine (7) gitdi ve orada o ḫarārı ve şāl parṭalı (8) arḫasından çıḫarṭdı ve yas[56] parṭalını (9) egninden soydı ve suya

---

52 “Allāh dimaḳ iy iyem” ifadesi satırın yanına yazılmıştır.

53 Met. *ev havar zavarlı ve*

54 Met. *yaḫşun*

55 Met. *münācātı ve*

56 Met. *yaş*

çimdi ve özini (10) müşk ve ‘abīre duṭdı ve saçlarını **[74]** 1) alṭun ve inci ilen hördi ve zülüflerini bürüdi ve muraṣṣa‘ (2) ‘araḳçīn başına ḳoydı ve muraṣṣa‘ cīḳa başına sancdı, (3) āḫir çoḫ yaḫşı ve güzel parṭal ve alṭun don ve la’l ve cevāhir (4) çoḫ geydi. Ve her ne nefīs ve ḫāṣṣa parṭalı var idi, (5) özini bezeṭdi. Ve andan ġayrı Allāh ḥüsnini ve cemālini (6) daḥı arṭuḳ eyledi. Bile ki hamı ḳızdan ve gelinden arṭuḳ idi (7) ve öz güzelluḳında dünyāda yoḫ idi ve bile güzel idi (8) ki hīc dimaḳ olmaz. Onçun boyunmaḳ, düzünmaḳ (9) yamanluḳ ucından ve igitlerün göñglin aparmaḳ (10) icün degil idi, ammā Allāh’un büyükluḳı ḫāṭırı icün.

[75] (1) Pes bile Allāh öz yaḫşıluḳını ve gökçekluḳını arṭuḳ (2) eyledi ki hamı senün gözine şīrīn ve maḳbūl görünür (3) idi. Andan soñgra bir küçük ṭuluḳ çaġır ve bir şīşe (4) zeyt yaġı ve bir ẕerre arpa unı ve bir küçük ẓenbīl (5) incīr eṭmek ve peynīr ilen ḳaravaşına yükledi (6) bile şehrün ḳabusından dışḫaru çıḫdı. Ve orada (7) Ozyās kāhinler ilen onı bekler idiler. Ve o çaḳ (8) ki özini bile boyanmış ve dürünmiş gördiler, öz (9) gökcekluḳında māt ve ḥayrān ḳaldılar. Ve hīc (10) kimse özinden sormadı ve ḳoydılar, giçsün.

[76] [1) Ve dir idiler ki bizüm aṭamız Allāh’ı bilence olsun ve öz (2) murādını ḥāṣıl eylesün, tā senün ucından İsrā’il (3) ḳavmi serefrāz olsunlar. Ve senün adını begler ve erler (4) inen ḥesāb eylesünler. Ve her kim ki orada ḥāżır idi, (5) hamısıları bir aġız didiler āmīn, ya‘nī bile olsun.

(6) Cudīt du‘ā eyleye eyleye şehrün ḳapularından öz (7) ḳaravaş ilen dışḫaru çıḫdı ve ṣabāḥdan ki (8) daġdan aşaḳa yener idi. Āsīrīlerün bekcileri (9) özini gördiler o sā‘atde, yügüre [yü]güre öz yanına gitdiler (10) ve özinden sordılar ki sen handan gelürsin ve handa gidersin?

[77] (1) Cudīt döndürdi ve söyledi ki men ‘İbrīlerün ḳızıyam (2) ve özle[ri]nden ḳaçmışam. Onçun ki yaḫşı bilürem ki (3) tīz şehri taḥt ve talan eyleyecaḳsız, onçun (4) ki istemez idiler tamām ürek ilen şehri sizün (5) elüñgüze ṭapşursuñglar ve sizün gölgeñgizün (6) raḥmeti alṭında düşsüñgler. Onçun öz özime (7) fikr eyledüm ve didüm ki gerek gideyim büyük (8) Olofernes yanına, tā özine menim (9) ḳavmim sırrını ‘ayān eyleyem ve görse(10)idim ki nice özlerini **[78]** (1) nigerānsız[57] ki bir ādem özlerinden ziyān olsun. (2) O bekciler ki onun sözine ḳulaḳ asar idiler, (3) öz gökçekluḳına māt ve ḥayrān ḳaldılar. Didiler (4) ki sen yaḫşı fikr eylemişsin öz dirilmaġuñga ve yaḫşı (5) maṣlaḥat eyledün ki bizüm büyügümüz yanına (6) geldün ve onun gölgesine ḳaldun. Pes

[57] Met. *nīgerānsız*

yaḫşı (7) bilgilen ki o çaḳ öz öñinde ḥāżır olursın, (8) öz yüreginde yerleşecaḳsın. Ve sañga çoḫ ‘izzet ve (9) ḥürmet ve şefḳat eyleyecaḳdur.

Andan soñra Olofernes’ün (10) çadırına apardılar ve özine ḫaber verdiler **[79]** (1) ki Olofernes’ün gözi özine ṭoḫuşdı, (2) onun cemāline ve güzelluḳına ve gökçek(3)luḳına ‘āşıḳ oldı ve bir dil-dūz oḫ Cudīt’ün (4) yay ḳaşlarından sıçradı, yelek peykāna (5) deyinc Olofernes’ün üregine sancıldı.

(6) Ve bekçiler söylediler ki iy büyük aḳamız, kimdür (7) ki ‘İbrī ḳavimlerini alçaḳ eyleye bilür ki bile (8) güzel ve gökçek ḫatunları var daḥı kim(9)dür ki tamām cāndan ve göñülden ve tamām zehre ve ciger(10)dārluḳ inen meydāna gelmesün ve bile ḫatunlar icün savaşmasun.

[80] (1) Cudīt ki Olofernes’i gördi. Ve muraṣṣa‘ çadır icinde oṭurmış (2) idi. Ve dizi üstine çökdi ve özine secde eyledi. (3) O sā‘atde özini ḳaldurdılar Olofernes ḥükmi (4) ilen.

{11} O sā‘atde Olofernes söze geldi ve söyledi (5) ki iy ḳızum, ürekli ol ve ḳorḫma ki men bir mīrzāyam, (6) raḥmlu ve mollāyam ve hīc kimseni incitmedüm ki iste(7)sün Buḫtu’n-naṣr’ı ḳulluḳ eylesün. Ve eger senün (8) ḳavimlerün meni alçaḳ ve ‘izzetsiz eylemez idiler, (9) hergiz men üstlerine mıżraḳ ḳaldurmaz (10) idüm.

İmdi sen mañga söylegilen ki niçün **[81]** (1) özlerinden ayrıldun ve bizüm yanımızda geldün? Cudīt (2) döndürdi ki iy büyük mīrzā, eger senün ḳaravaşun (3) sözlerine ḳulaḳ asarsan ve inanursan bilgilen (4) ki Allāh büyük iş işler ve senün murādun ḫāṣıl (5) eyler. Diri olsun büyük pādişāh Buḫtu’n-naṣr. (6) Ve öz ḳadrini ki sende işleder, tā yaman kimseleri (7) kötek vurarsın. Onçun ki senün ucundan (8) yoḫ, hemīn ādemler özine ḳulluḳ eylerler (9) ve tābi‘ olurlar. Ammā hem yerün ḥayvānları senün (10) ‘aḳlun büyükluḳı tamām dünyāda adlı ve nāmdār olmış. Ve kimse yoḫdur ki dimesün[58] **[82]** (1) ki sen yalḳuz yaḫşı ve büyüksin öz mülkinde (2) ve hamı mülk senün yaḫşıluġı[nı] ve maṣlaḥatı[nı] öger.

Aḫiyor (3) sözleri ma‘lūm bize oldı ki ve hem gizlü ḳalma(4)sun ki her ne sen buyurdun, üstine gelecaḳdur, (5) ‘ayāndur ki bizüm Allāh’ımız bizüm günāhımızdan acıġlanmış (6) ve öz peyġamberleri ucından ḫaber virmiş ki (7) özlerün günāhları icün özlerini (8) yesīrluḳda ve cefālarda ṭapşurur. Onçun (9) ki Benī İsrā’il yaḫşı bilürler

[58] “kimse yoḫdur ki dimesün” ifadesi sayfa kenarına yazılmıştır.

ki Allāh'ları öz(10)lerinden acıġlanmış. Senün ḳorḫun iy büyük, üstlerine düşdi.

[83] (1) Arṭuġı budur ki bile ẕa'īf ve ḳuvvetsiz olmışlar (2) acluġdan ve susuzdan ki ölülerün yerinde sayılmışlar. (3) El-ḳışṣa ki isterler ki öz ḥayvānlarını öldür(4)sünḡler, tā ḳanları icsünḡler. Ve dahı isterler (5) ki Allāh'un ḳurbānı necis işlerde giçürsünḡler ki (6) gerek hemīn el degmesünḡler. Onçun ki bu hamı (7) yamanluḳı ve yaḫşıluḳı işlediler, elbette gerek ki ḫarāb ve nā-būd olsunḡlar. (8) Pes senün ḳaravaşun ki bu hamı zādları getürdi, (9) özlerinden çekindi. Ve Allāh senün yanunḡa gönderdi, (10) tā sanḡa bu işlerden ḫaber vireyim. Men senün [84] (1) ḳaravaşun ḥaḳ Allāh'ı secde eylerem hem imdi senün (2) yanunda secde eyle[ye]caḳam. Onçun senün ruḫṣatun ilen (3) giderem, tā Allāh'ı secde eyleyem ve özine yalvaram ki manḡa 'ayān (4) eylesün, haçan ister ki öz ḳavmini kötek vursun. (5) Andan soṅgra sanḡa ḫaber getüreyüm ve seni Yerūşalīm orṭasında (6) aparayum. Ve İsrā'il ḳavmini duṭasın bir sürü kimi (7) ki çopansız ola ve yalḳuz bir it üstine çaġırınız. (8) Ve bu hamısını Allāh manḡa 'ayān eyledi ve onçun (9) ki Allāh üstlerine acıġlandı, ister ki bu hamı işler (10) sanḡa 'ayān olsun.

Bu hamı sözler Olofernes'e ve anḡlara [85] (1) ki öz ardında idiler, çoḫ yaḫşı ve ḫoş geldi. Ve hamısı(2)ları Cudīt'ün 'aḳlından ve çoḫ bilmişluḳından (3) māt ve ḥayrān ḳaldılar ve birbirine dir idiler (4) ki bunun kimi güzel ve 'aḳıllı ve yaḫşı ve ma'ḳūl söyle(5)miş arvaṭ dünyāda ṭapılmaz.

O sā'atde Olofernes (6) özine söyledi ki senün Allāh'un yaḫşı eyledi (7) ki seni bunda gönderdi, tā o ḳavmi elime ṭapşursun (8) ve onçun ki senün ḳarārun çoḫ yaḫşıdur. Eger senün (9) Allāh'un bu şefḳati manḡa eyler, menim Allāh'um daḥı olur. Ve sen (10) çoḫ serefrāz olursın Buḫtu'n-naṣr yanında. Senün adun [86] (1) tamām dünyāda adlı olsun. {12} Andan soṅgra buyurdı ki Cudīt'i (2) öz ḫazīneḫānesine aparsunḡlar ve orada oṭursun. (3) Ve hem buyurdı ki o yemek ve şīlānlar, Olofernes (4) özi yirdi, onçun daḥı çeksünḡler.

(5) Cudīt döndürdi ki iy büyük, ma'ẕūr (6) vir ki men senün yemeginden yeye bilmenem, onçun (7) ki bize günāhdur. Ammā eger ḳabūl eylersen, her ne (8) ki getürmişem özüm ilen, onı yeyerem.

Olofernes (9) döndürdi ve söyledi ki eger bu yemek ṭü(10)kenür, sanḡa daḥı n'eyleyeyüm.

[87] (1) Cudīt söyledi ki diri olsun menim aḳam Olofernes. Onçun (2) ki ümīdliyem ki andan ireliki bu bir ẕerre yemek ki (3)

getürdüm, ṭükensün. O fikr ki eylemişem Allāh menim elüm ilen (4) rāst getürsün. Andan soñ͡ğra oradaki Olofernes buyur(5)mış idi, apardılar. İcerü girende söyledi ki mañ͡ğa ruḫṣat (6) virüñ͡ğüz ki gicede ve seḥerde dışḫaru çıḫayım namāz ve du‘ā eylemaḳ icün. (7) Olofernes öz ḳullarına buyurdı ki ḳoyuñ͡ğuz, girsün çıḫsun (8) du‘ā eylemaġa, tā üc güne deyinc. Pes bu ruḫṣat ucından her gice Betūlya (9) deresine gider idi, tā punarlarda [yı]ḫansun ve pāk olsun. (10) Ve girü dönende Allāh’a du‘ā eyler idi ki öz fikr eylemişem, rāst getürsün ve yalvarur idi **[88]** (1) öz ḳavmi ḳurṭarmaḳ icün ve öz odasına ki girer idi (2) pāk ve pākīze ḳalur idi aḫşama deyinc ki bir zādsız (3) idi.

Dörṭümci gün Olofernes öz dostlarını (4) ve büyüklerini yıġdı ve oları yaḫşı ḳonaḳluḳ (5) eyledi. Ve büyük ḫāce-serāyına Vāgāv (?) adlıya (6) buyurdı ki git Cudīt yanına ve özini şīrīn dile (7) dutgilen ve bile eylegilen ki ḳabūl eylesün ki menim (8) ilen yaṭsun ve menim kimi büyük aḳa ṣoḥbetinden (9) sevinsün. Onçun ki Āsīrīler arasında ‘ayıb(10)dur ki bile güzel arvat el degilmemiş gitsün.

[89] (1) O sā‘atde o ḫāce-serāy Cudīt yanına gitdi (2) ve söyledi ki iy ḫatun, uṭanma menim aḳamun (3) ṣoḥbetine gidesin ve öz gözine ve görmaġına ‘azīz (4) ve serefrāz olasın ve özi ilen zād yeyesin ve (5) tamām göñ͡ğül ḫoşḥālluḳı ilen çaġır icesin.

Ve Cudīt[59] (6) söyledi ki men kimem ki aḳamun sözini söndüreyüm. (7) Men öz ḳaravaşım ve onun ḳulluġında durmışam. (8) Ve her ne ki o buyurur başum üstine (9) ve her ne ki özi işter ve ḳabūl eyler, (10) mañ͡ğa ḫoş gelür tamām ‘ömrümde.

Cudīt o sā‘atde **[90]** (1) ḳalḫdı gitdi ve bezendi ve Olofernes yanına gitdi. (2) O sā‘atde ki Olofernes özini gördi bile ‘āşıḳ (3) oldı ki ‘aḳlı giçdi ve çaşdı. Ve özine (4) söyledi ki iy cānım, iy gözüm, iy menim üregüm; (5) ḫoşḥālluḳ ilen oṭurgilen ve ḫoşḥāl olgilen (6) ve ye ve icgilen tamām göñ͡ğül ḫoşḥālluḳ ilen, onçun (7) ki sen bugün mañ͡ğa ‘azīz ve güzel ve gökçek ve şīrīn göründün.

(8) Cudīt söyledi: İçerem iy aḳam, onçun ki tamām (9) öz ‘ömrümde bugün kimi ‘izzetlü olmamışam dédi. Ve (10) içdi öz öñinden o yemekden ki ḳaravaş dürṭmiş idi.

[91] (1) Ve Olofernes bu ḳadar sevindi ve ḫoşḥāl oldı. Ve Cudīt’i çoḫ (2) oḫşar idi ve özine erişür idi. Ve o ḳadar çoḫ (3) çaġır içdi ki tamām öz ‘ömrinde icmemiş idi.

---

[59] Met. *Cuddīt*

(4) {13} Aḫşam çaḳı her yerden birbirini ḳonaḳladılar. (5) Ve o ḫāce-serāy Vāgāv (?) adlı Olofernes[60] odasınun (6) ḳapusını baḳladı ve öz odasına gitdi, onçun (7) ki hamısıları çoḫ sarḫoş idiler. Ve Cudīt, Olofernes (8) ilen odada yalḳuz ḳaldı. Ve Olofernes bile ki çoḫ (9) sarḫoş idi, özinden ḫaberi yoḫ idi ve yaṭmış (10) idi ve ḫoruldar idi. Ve Cudīt ḳaravaşına söyledi ki sen ḳapuda durgilen ve bekçilük eyle. Ve özi yorġan döşek yanında durdı[61] [92] (1) ve sızıldaya sızıldaya aġlar idi ve öz özine āhestece āhestece (2) dir idi ki iy Benī İsrāil'ün büyük ve 'aẓametlü (3) Allāh'ı, imdi maṅga meded virsün, raḥmetün inen (4) ḳolumı ḳuvvetlü eyle Benī İsrāil ḳurṭarmaḳı (5) içün, tā oña fikr eyledüm senün ucından. (6) İmdi ḥāṣıl olsun senün büyükluġun (7) ve 'izzetün ilen ve senün düşmenün uṭandurmaḳı (8) ve yanmaḳı icün. Bu du'ādan soṅgra Olofernes'ün (9) yasṭuġı yanına gitdi ve eli uzaṭdı (10) ve Olofernes'ün ḳılıcı ki asılmış, ḳaldurdı [93] (1) ve ḳınından çekdi ve kākülini duṭdı.

Ve söyledi ki iy Allāh, (2) imdi menim ḳoluma ḳuvvet vir. Ve iki kezer boynına vurdı, başını (3) kesdi. Andan[62] soṅgra başını çadırun perdeleri icine culġadı, (4) dışḫaru çıḫdı ve öz ḳaravaşına Olofernes'ün başını (5) virdi. Ve tobra icinde başını saldı. Ve her ikisi öz 'ādetleri (6) kimi du'ā eylemaḳa gitdiler, 'askerün orṭasından giçdiler (7) ve derenün dört yanına dolandılar, tā ki şehrün ḳapusına (8) yerişdiler.

Cudīt ırağdan çaġırdı ki bekçiler ḳapuyı (9) açıṅgız. Onçun ki Allāh bizüm ilendür ki bugün çoḫ 'acāyib (10) ve kerāmet görsetdi İsrā'il ādemine. O sā'atde bir nicesi (11) o sözi işitdiler, yügüre yügüre kāhinleri yanında gitdiler ve özlerine ḫaber virdiler hamısıları büyük küçük[63] [94] (1) tamām ḫoşḥālluḳ ilen özine ḳarşu geldiler, māt ve ḥayrān (2) ḳaldılar, onçun ki ümīdsiz olmış idiler ki (3) daḥı girü dönmeyecaḳdur.

Andan soṅgra meş'aleleri (4) yandırdılar ve öz dört yanına dolandılar ve özi (5) uca yere çıḫdı ve buyurdı ki sö[z]süz oluṅguz (6) ve çaġırdı ve söyledi ki iy 'azīzler, Allāh'a şükr (7) eyleṅgiz ki her kim ki özine ümīdlidür, hergiz maḥrūm (8) olmaz ve o, raḥmet va'desini ki Benī İsrāil icün eylemiş (9) idi, öz alçaḳ ve küçük ve ḥaḳīr ve 'ācize

---

60 Met. *ve Olofernes*

61 "sen ḳapuda durgilen ve bekçilük eyle ve özi yorġan döşek yanında durdı" ifadesi sayfa kenarına yazılmıştır.

62 Met. *anda*

63 "yanında gitdiler ve özlerine ḫaber virdiler hamısıları büyük küçük" ifadesi sayfanın yan tarafına yazılmıştır.

ḳaravaşı elinde (10) tamām eyledi ve bu gice menim elüm ilen öldürdi öz[64] ḳavminün düşmenini.

[95] (1) Andan soñgra Olofernes'ün başını tobradan çıḫarṭdı (2) ve özlerine görsetdi ve söyledi ki budur Olofernes'ün (3) başı Āsīrīlerün büyügi, budur çadırı ki onun (4) icinde sarḫoş yaṭmış idi ve ḫoruldar idi[65]. (5) Gücli ve büyük Allāh özini verdi, bir alçaḳ küçük (6) arvat eli inen. Diri olsun bizüm büyük (7) Allāh'ımız, onçun ki öz pāk ferişṭesi meni saḫladı (8) gidende ve orada ḳalanda ve giri dönende. Ve (9) o büyük Allāh isṭemedi ki öz küçük ḳaravaşı (10) günāhdan necis olsun ve nā-maḥrem eli özine degsün. **[96]** (1) Ammā pāk ve pākīze ve günāhsız sizün yanuñguza gönderdi (2) ḫoşḥāl öz üṭmaġından ve girü dönmaġdan ve sizi (3) ḳurṭarmaġdan.

Pes siz hamuñguz Allāh[ʻa] şükr eylüñgüz, (4) onçun ki yaḫşı kerīm ve raḥīmdür. Ve öz raḥmeti ve kerāmeti (5) hemīşe ḳalur. Hamısıları Allāh'a secde eyleye eyleye (6) özine didiler ki iy büyük ḫatun, Allāh (7) sañga bereket eylesün öz ḳudreti ilen ki senün (8) ḳolun ucından bizüm düşmenlerimizi pūc ve nā-būd (9) eyledi.

Ve Ozyās İsrā'il'ün büyük ve serdārı (10) özine söyledi ki sen iy pāk ve er arvat, **[97]** (1) mübāreksin hamı arvatlar icinde. Mübārek olsun (2) yeri ve gögi yaradan Allāh ki seni yetürdi saḳluḳ (3) ve selāmet ilen, tā bizüm düşmenimiz büyüginün başını (4) kesesin. Ve bugün o ḳadar seni serefrāz eyledi (5) ki senün ögmaġun hergiz ādemler aġzından düşmez (6) ki hemīşe yādigārında ḳalur. Allāh'un ḳudreti ki (7) seni bile ḳuvvetli ve ürekli eyledi, bile ki öz cānun (8) unuṭdun ve basdun, tā öz ṭāyifesini ḳurṭara(9)sın. Ve hamı ḳavimle[r] didiler āmīn.

Andan soñgra Cudīt (10) Aḫiyor'ı öz yanına çaġırdı ve söyledi ki iy Aḫiyor bilgilen, **[98]** (1) Benī İsrāil'ün Allāh'ı ki sen özinden güvāhluḳ virdün, (2) öz düşmenlerinden ḫayfını aldı. Budur ki bu gice menim (3) elüm ilen kāfirün büyüginün başını kesdi ve (4) sen bilesin ki bu girçekdür. Budur Olofernes'ün (5) başı ki Allāh öz büyükluġından özini ʻārlu eyledi. (6) Budur bu mütekebbir ẓālimün başı ki senün ḫarābluġıñga (7) çalar idi ve iver idi. Andan soñgra ki İsrā'il (8) ḳavmini ḫarāb eylesün Aḫiyor ki Olofernes'ün başını (9) gördi, o ḳadar māt ve ḥayrān ḳaldı ki ʻaḳlı giçdi (10) ve öli kimi yere düşdi, o çaḳ ki ʻaḳl[ı] başına geldi.

[99] (1) Cudīt'ün eline ve ayaġına düşdi ve söyledi ki iy (2) pāk ve er ḫātun, Allāh sañga bereket eylemiş Yaʻḳūb'un (3) oġlanlarından

---

64 Met. ve öz

65 Metinde farklı yazılmış. *bk. 91/10*

arṭuḳ. Onçun ki her kim (4) ki senün adını işidür, İsrā'il'ün büyük (5) Allāh'ını sende öger.

{14} Cudīt öz ḳavmine (6) söyledi iy ḳardaşlarım, maṅga ḳulaḳ asuṅguz (7) ve işidüṅgüz her ne direm, bu öli başı şehrün küngüresinden (8) ve burcından asuṅguz. Andan soṅgra gün çıḫan[66] (9) çaḳı savaş yaraḳını fikr idüṅgüz ve yaraḳlı (10) oluṅguz ve düşmenimiz üstine gidüṅgüz çoḫ, bile [100] (1) ki birisi dağdan aşaḳa yener, ammā tamām ürek ve güc inen (2) ġaflet üstlerine ṭökülüṅgüz.

O sā'atde (3) bekçilere lāzım olur ki öz aḳaları daldasına (4) gitsüṅglar, tā özini savaşa çaġırsuṅglar. (5) Ve o çaḳ ki serdārlar giderler, tā özlerün (6) büyügini Olofernes'i uyaṭsuṅglar. Ve özini ölü ṭapar(7)lar ve öz ḳanında bulaşmış görürler. O sā'atde ḥayrān (8) ve māt ḳalurlar. Ve ḳorḫu ve ṭiṭremaḳ üreklerine (9) düşer. Ve o çaḳ ki görürsiz ki ḳaçmaḳa başlarlar, (10) öz ardlarına gidüṅgüz tamām ürek ilen ḳorḫusız. [101] (1) Onçun ki Allāh özlerini ayaḳıñız altında ezer.

(2) O sā'atde Aḫiyor ki İsrā'il'ün büyükluġını (3) ve kerāmātını gördi, egri yolı ve butperestluġı (4) terk eyledi ve ḥaḳ Allāh'a inandı ve doġru yolı (5) duṭdı, sünnet eyledi. Ve İsrā'il'ün ṭāyifesini bunda (6) saydılar, özi tamām öz ḳavim ilen, tā bugüne deyinc.

(7) Pes dan yüzi aġaranda ḳavimler (8) Olofernes'ün başını şehrün burcından (9) asdılar. Andan soṅgra hamısıları yaraḳa (10) girdiler ve ḥāvar zāvar ilen dışḫaru çıḫdılar [102] (1) ve baġıra baġıra ve çaġıra çaġıra ve Allāh Allāh dimaḳ ilen üstlerine (2) ṭöküldiler.

Bekçile[r] bunun görmaġından Olofernes'ün (3) çadırına ḳaçdılar. O sā'atde ḫanlar ve sulṭānlar (4) yıġıldılar Olofernes'ün çadırı yanında, çaġırdılar (5) ve bağırdılar aḳalarını uyaṭmaḳa. Ammā o çaḳ (6) ki gördiler ki uyanmaz ve ḳorḫar idiler ki icerü (7) girsüṅgler, onçun ki Āsīrīlerün 'ādeti bile (8) idiler ki hīc kimse bir büyük ādemün odasına (9) gire bilmez idiler, o çaḳ ki yuḫuda ola, işik (10) aḳasından ġayrı. Onçun 'askerün serdārları [103] (1) ve büyükleri ki orada ḥāżır olmışlar idi. İşik aḳasına (2) didiler, gitgilen icerü ve tamām ṭīzluḳ ilen özini (3) uyaṭgilen ve özine söylegilen ki budur, sıçanlar (4) delüklerinden çıḫubdurlar ve o ḳadar ürekli (5) olmışlar ki bizüm ilen çoḫ vuşvuşub (6) adışurlar.

O sā'atde ḫāce-serāy Vāgāv (?) adlı (7) icerüye girdi ve çārpānun perdesi yanında durdı (8) ve el ele çaldı ve yer salladı, onçun eyle sanur idi (9) ki Olofernes Cudīt ilen yaṭubdur. Ammā bile ki gördi (10) hīc

---

[66] Met. *çıḫan*

ses çıḫmaz ve ṭeprenmaḳ yoḫdur. Asta asta yürüye yaḫunlaşdı **[104]** (1) ve perdenün bir ucını ḳaldurdı ve gördi ki Olofernes'ün (2) lāşi ḳana bulaşmış ve başı yoḫdur. Uca çaġırdı (3) ve aġlaya aġlaya ve sızıldaya sızıldaya yaḫasını yırṭdı.

(4) Andan soñgra Cudīt'ün çadırına girdi ve gördi (5) ki kimse yoḫdur, çoḫ çaşdı. Ve dışḫaru çıḫdı (6) ve delüler kimi ḳavimler üstine çaġırdı ve baġırdı. (7) Ve söyledi ki iy 'azīzler, bu hamı eyledi? Bir 'İbrī arvaṭ (8) bugün Buḫtu'n-naṣr 'askerini dest-pāçe ve sersem eyledi. (9) Ve budur Olofernes'ün lāşi ki yere düşübdür ve ḳanı (10) icinde başsız bulaşubdur ve arḫası üsṭinde uzanubdur.

[105] (1) Āsīrīlerün serdārları ki bunı işitdiler çaġıra çaġıra (2) öz parṭallarını yırṭdılar. Ve bile ḳorḫu ve ṭiṭremaḳ (3) üreklerine düşdi ki dimaḳ olmaz. Ve hamısı(4)ları bile sersem ve dest-pāçe oldılar. Ve bile (5) ses çaġırmaḳ ve baġırmaḳ ve şīven 'askerden (6) çıḫdı ki gine dimaḳ olmaz.

{15} O çaḳ ki hamı (7) 'asker işitdi ki Olofernes'ün başı kesilübdür. (8) Hamısıları sersem ve 'aḳılsız oldılar (9) ve ḳorḫudan ve ṭiṭremaḳdan ġayrı hīc zād (10) ḳalmadı, onçun ümīdlerini ḳaçmaḳa ḳoydılar. Ve bile (11) heybet **[106]** (1) ve sızıldamaḳ özlerün icinde var idi ki birbir ilen (2) söyleşmaḳsız başlarını aşaḳa eyleye eyleye, māllarından (3) ve emvāllerinden ve naḳid ve cinslerinden ve ḫazāyin ve defāyin(4)lerinden ve ḥayvān ve sürülerinden ve hamı metā'larından (5) vazgiçdiler, ḳaçaḳac diyüb hamısılarını (6) İsrā'il'ün cefālarından ve ḳorḫularından ḳaçdılar (7) ki tā 'İbrīlerün elinden ve cevr ve sitemlerinden ḳurṭul(8)suñglar ki enselerine yaraḳlı ve müsellaḥ yügürür idiler. (9) Ve her ne ḳadar ki bilür idiler, dereler icinde gizlenür idiler (10) ve yazılardan ve daġlardan[67] yolsız dardaġan ve perākende ḳaçar (11) idiler.

[107] (1) Benī İsrāil ki bunı bile gördiler öz ardlarına segirṭdiler (2) tamām üreklü ve ḫāvar zāvaruñuz nāy çalmaḳ inen ve her (3) hansısına ki yoluḫur idiler, ḳırar idiler.

(4) Ve mīrzā Ozyās tamām ṭīzluḳ ilen Benī İsrāil şehirlerine (5) şāṭırlar gönderdi. Ve hamısıları yaḫşı bir er (6) ve pehlivān ve bir er igid idiler[68], yaraḳlı ve müsellaḥ gönderdiler. (7) Ve hamısıları tamām ürek ilen ḫāżır yaraḳ olub (8) savaş meydānına girdiler ve gine Āsīrīlerün (9) üstlerine ṭöküldiler ve bu ḳadar ḳırdılar (10) ve ḳaṣṣābluḳ

---

67 Met. *daġlardan ve*

68 Met. *igid-ile*

i[t]diler ki dimaḳ olmaz **[108]** (1) ve ḳıra ḳıra tā öz vilāyetlerine ardlarına gitdiler.

Ve o ki (2) Betūlya şehrinde ḳalmış idiler, Āsīrīlerün ‘askeri (3) yerine gitdiler ve māllarını o ḳadar kesb eylediler (4) ki hamısıları māllu oldılar büyükden küçüge deyinc. (5) Ve kāhinlerün büyügi Cevāşīn adlı, hamı kāhinler ilen (6) Yerūşalīm’den Betūlya şehrine geldiler Cudīt’ün (7) görmaġına ki tā o ervārī ḫatunun görmaḳından (8) müşerref ve serefrāz olsuñlar.

Cudīt[69] ki olarun (9) gelmaḳından ve ḳudūmlarından ḫaberdār oldı, (10) oları ḳarşuladı. Ve hamısıları bir aġız bu ögmaḳı yırladılar **[109]** (1) ki sensin iy pāk ḫatun Cudīt Yerūşalīm’ün büyükluḳı, (2) sensin İsrā’il’ün ḫoşḥālluḳı ve senün (3) ḳavmün ‘izzeti. Onçun ki pākluġı ve arıluġı sevdün (4) ve senün evvel ḥelālinden ġayrı daḥı kimseye ṭayanmadun (5) ve évlenmedün. Bunçun Allāh’un eli ve ḳudreti seni (6) ḳāyim eyledi ki sen yüz aġluġı ilen merdāne (7) ve dilīrāne iş eyledün. Pes onçun hemīşe (8) sen mübārek ve ḳutlu olasın. Ve hamı ḳavimler (9) söylediler āmīn.

Ve Āsīrīlerün (10) mālları o ḳadar çoḫ ve fīrāvān idi ki bir aya **[110]** (1) deyinç daşur idiler ve her ne ṭapar idiler Olofernes mālından (2) eger gümiş eger alṭun eger parṭal eger inci ve cevahir. El-ḳıṣṣa (3) ki ḳavimler hamını Cudīt’e pīşkeş eylediler.

Andan soñra (4) ḳavimler arvatla çoḫ ḫoşḥāl oldılar ve hamı (5) bikr ḳızlar ve ‘arab igidler ‘erġanūn ve çeng ve ezgi (6) sāzlar çala çala, Allāh’[a] şükr ide ide bir dürūd dirler (7) idiler ki Tevrīt’de yazılubdur, onçun ḳoydum (8) ve şerḥ eylemedüm ki işidenlere melālet olmasun, yırladılar. (9) Ve o ḫatun ve er pāk Cudīt’i her ne ḳadar ki bilür idiler, ögdiler.

(10) **{16}** Andan soñra hamı ḳavimler Yerūşalīm’e gitdiler Allāh’a şükür ve ḳurbān eylemaḳa.

[111] (1) Cudīt, Olofernes’ün hamı yaraḳı ki ḳavimler özine pīşkeş eylemiş (2) idiler, Allāh[‘a] ṭapşurdı ve ḳurbān eylediler o çadır ilen (3) ki özi Olofernes’ün çārpāyesinden ḳaldurmış idi (4) ve bu hamını ḳurbān eyledi o yaman mīrzānun ḳarḳarmaḳ (5) ve la‘net yadigārı icün. Ve orada Cudīt Allāh ilen ḫoşḥāl (6) idi. Ve üc aya deyinc bu üṭmaġun sevinmaḳı Cudīt ilen giçindi. (7) O çaḳ ki üç ay yaşa çıḫdı, her kişi ki öz evine (8) gitdi ve dardaġan oldılar. Ve bu pāk-vār Cudīt, Betūlya şehrinde (9) uca ve ‘izzetli ve adlı oldı ve İsrā’il’ün

---

69 Met. *Cuddīt*

ṭāyifesinden daḥı (10) büyük ve serefrāz oldı ve hamı yaḫşıluḳda ışıldar idi.

[112] (1) Ve her ne ḳadar öz icerüdekini ve dışḫarudakini her ṭaḥr (2) yaḫşıluḳ ve güzelluḳdan bezeṭdi ki yulduz(3)ları kimi özini ışıldaṭdı. Ammā meñlük ve arıluḳ (4) güneş kimi ışıtur idi ki özini o ḳadar ışıldadur idi (5) ki dünyāda öz kimi yoḫ idi. Bile ki o çaḳda öz eri (6) Menāsīr[70] adlı öldi daḫı ere gitmedi ve bayram gün(7)leri yaḫşı geyinür ve bezenür idi ve sallana sallana edeb ve (8) erkān ilen yürür idi ve yüz biş ıl üzeri anda oṭurdı (9) ve ḳaravaşını āzād eyledi.

Andan soñ̄ra öldi[71] [113] (1) ve tarı raḥmetine gitdi ve öz şīrīn cānını (2) Allāh eline ṭapşurdı. Ve ġassāle onı yuyub (3) ve tekfīn ve techīz eyleyüb öz eri yanında Betūlya'da gömdiler. Ve tamām ḳavimler yeddi gün ve yeddi gice ḳara geydiler ve yas duṭdılar.[72] (4) Ve tamām öz 'ömrinde ve çoḫ ıl öz ölüminden (5) soñ̄ra hīc düşmeni, İsrāil'i incitmedi. Ve 'İbrī (6) ṭāyifesi bu üṭmaḳ günini bir büyük bayram (7) yerine duṭarlar ve bu bayramı o günden tā bu(8)güne deyinç bayram eylerler. (9) Vallāhu ā'lem bi'ṣ-ṣevāb.

---

70 Met. *Menāsīz*.

71 10. satırın üstü tamamen çizilmiştir. Üstü çizilen kısım 113/3'e sayfanın yan tarafına eklenmiştir.

72 "Betūlya'da gömdiler. Ve tamām ḳavimler yeddi gün ve yeddi gice ḳara geydiler ve yas duṭdılar." ifadesi sayfa kenarına yazılmıştır.

DİZİNLER

1. KELİMELER DİZİNİ

A/Ā

‘abeş (Ar.) Gereksiz, yersiz, boş.
‘a. 24/1
‘abīr (Ar.) Güzel koku.
‘a. 6/1
‘a .+e 73/10
‘acāyib (<Ar. acā’ib) Alışılmışın dışında olan, acayip.
‘a. 39/2, 93/8
acı Acı, tatlı olmayan.
a. 39/6
acıġ Öfke. *krş. acuġ, acıḳ*
a. 23/7
a.+ı (iye.) 26/9
a.+ını 18/4, 22/8, 57/5, 60/6
acıġlan- Öfkelenmek.
a.-dı 17/10, 33/9, 45/10, 62/10, 84/9
a.-mış 82/5,10
acıġlı Üzüntülü, sıkıntı dolu.
a. 44/6
acıḳ *bk. acıġ*
a.+ını 47/8
‘āciz (Ar.) Güçsüz, zayıf.
‘ā.+ük 11/9
‘ācize (Ar.) Güçsüz, zayıf kadın.
‘ā. 94/9
‘ācizluḳ Zavallılık, güçsüzlük.
‘ā. 11/3, 57/3
acluġ *bk. acluḳ*
a.+dan 83/2
acluḳ Açlık. *krş. acluġ*
a. 35/10
a.+da 58/2
acuġ *bk. acıġ*
a.+uñ 23/6
aç- 1. Açık hâle getirmek, açmak.
a.-ıñ 93/9
2. İkiye ayırmak, geçit sağlamak.
a.-dı 38/5
3. Bir şeyi bağlı durumdan kurtarmak, çözmek.
a.-dılar 49/2
ad 1. Ad, isim.
a.+ını 59/8, 60/6, 76/3
2. Nam, şöhret.
a.+ını 99/4
a.+un 85/10
ādem (Ar.) Adam, insan, kişi.
ā. 78/1
ā.+ine 93/10
ā.+ler 49/2, 72/3, 81/8, 97/5
ā.+leri 22/5, 45/8, 53/7
ā.+lerine 21/10
ā.+ün 102/8
‘adem (Ar.) Yokluk.
‘a.+inden 1/4
‘ādet (Ar.) Gelenek, usul.
‘ā.+i (iye.) 8/9, 102/7
‘ā.+leri (iye.) 93/5
adış- Laf dalaşı yapmak, atışmak.
a.-urlar 103/6
adlı 1. Adlı, isimli. *krş. adlu*
a. 29/7, 32/7, 36/4, 56/8, 63/1, 108/5, 112/6

a.+ya 88/5
2. Ünlü, seçkin, namlı, şöhretli.
a. 81/10, 86/1, 111/9

adlu *bk. adlı (1)*
a. 60/10
a.+ya 19/3

āferīn (Far.) Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, yaşa!
ā. 19/1

'afv (Ar.) Bağışlama.
'a. eyle- "Bağışlamak" 42/10

aġac Ağaç. *krş. aḳac*
a.+ları (bel.) 21/7
a.+ları (iye.) 21/7

aġar- Aydınlanmak.
a.-anda 101/7

aġır 1. Büyük, önemli miktarda, kalabalık, fazlaca.
a. 16/3, 19/3, 38/2
2. Gösterişli, kıymetli.
a. 52/6

aġız 1. Ağız.
a.+ıma 72/10
a.+ımdan 35/3
a.+ına 31/2
a.+ından düşme- "her zaman sözünü etmek, söylemek" 97/5
2. Bir mesele üzerinde konuşan, fikir yürüten kimseler.
a. 76/5, 108/10

aġla- Ağlamak.
a.-dılar 53/9, 59/9
a.-maġları 37/2
a.-maḳı (iye.) 62/6
a.-r idi 92/1
a.-ya aġlaya 30/5, 58/10, 64/3, 69/8, 104/3

aġlan- Ağlaşmak.
a.-dılar 51/8

aġluḳ Saflık, temizlik, aklık.
a. (ġ)+ı 109/6

aġrı Acı, ıstırap, ağrı.
a.+sından 37/7

ah Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz.
a. çek- "derin bir keder veya özlemle içten gelerek ah demek" 31/9, 60/1

aḫ- Akmak.
a.-a aḫa 30/6, 50/5, 53/10, 59/3,10, 64/3
a.-ar 54/7

āhestece Sakince, sessizce.
ā. 92/1

āḫir (Ar.) Sonra.
ā. 48/9, 65/9, 66/5, 74/3

Aḫiyor (ka.) Akiyor, Amonluların ileri gelenlerindendir.
A. 34/9, 44/4, 45/2,7, 46/1, 49/5, 50/3, 82/2, 97/10, 98/8, 101/2
A.+a 51/9
A.+dan 49/3
A.+ı (bhe.) 48/1,4,9, 49/1, 52/6, 97/10

aḫşam Akşam.
a. 91/4
a.+a 51/7, 88/2

aḳa 1. Bey, efendi.
a. 55/5, 88/8
a.+ları (iye.) 48/10, 100/3
a.+larını 102/5
a.+m 87/1, 90/8
a.+mız 79/6
a. +mun 89/2-6
a. +sı 69/1
a. +sına 103/1
a. +sından 102/10
2. (Kadın için) Eş, koca.
a. +ları (iye.) 14/5

aḳac *bk. aġac*
a. +a 48/9
a.+dan 49/1

aḳaçsız Sopasız, değneksiz.
a. 39/9

'aḳıllı Akıllı, zeki.
'a. 13/10, 85/4

‘aḳılsız Akılsız, alık, sersem.
‘a. 105/8

‘aḳl (Ar.) Fikir, düşünce, akıl.
‘a.+ı başına gel- “ayılmak, kendine gelmek” 98/10
‘a.+ı giç- “çok beğenmek, aklı gitmek” 90/3, 98/9
‘a.+ından 85/2
‘a.+un (iye.) 81/10

al- 1. Almak.
a.-dı 73/6
2. (Edilen zulüm, haksızlık vb.ni) Gidermek, yok etmek.
a.-dı 98/2
a.-asın 69/3
a.-gilen 19/5
a.-ur 64/10
a.-uram 18/2
3. Ele geçirmek.
a.-dı 28/1

alcaḳ Küçük, kısa. *krş. alçaḳ*
a. 21/8

alçaḳ 1. Bayağı, aşağılık; değersiz, kıymetsiz. *krş. alcaḳ*
a. 17/6, 31/5, 44/3, 58/4, 65/1, 72/8, 94/9, 95/5
a. eyle- “alçaltmak” 79/7, 80/8
a. ol- “alçalmak” 66/5
2. Alçak gönüllü.
a.+lar 72/6

alçaḳluḳ 1. Zillet, bayağılık, adilik, alçaklık.
a. 3/6, 11/3
a. (ġ)+ı 17/9
2. Tevazu, alçak gönüllülük.
a. 11/7, 26/8, 57/4, 64/7
a. (ġ)+da 31/6
a. (ġ)+dan 23/2
a. eyle- “alçak gönüllülük göstermek” 64/2

aldaṭ- Aldatmak, kandırmak.
a. (d)-an 45/3
a.-sun 45/4

‘ālem (Ar.) 1. Kâinat, dünya.
‘ā. 1/10
‘ā.+de 10/1
‘ā.+e 22/1
‘ā.+ün 2/3, 3/3,8,9, 4/5, 7/7
‘ā-i süflī “dünya” 7/7
‘ā-i ‘ulvī “ruhlar âlemi” 3/7-8
2. Herkes, insanlar.
‘ā. ü ‘ālemiyān “insanlar” 14/9

‘ālemiyān (Far.) İnsanlar, bütün dünya halkı.
‘ā. 14/9

Allāh (Ar.) 1. Tanrı, Allah.
A. 11/3, 12/11, 32/4,10, 35/8, 42/10, 46/2, 50/2, 53/8, 56/10, 57/7, 64/5, 65/5, 66/3, 68/2,6, 69/1,2, 70/10, 73/4, 74/5, 75/1, 81/4, 83/9, 84/8,9, 87/3, 93/1,9, 95/5,9, 96/3,6, 97/2, 98/5, 99/2, 101/1, 110/6, 111/2,5, 113/2
A.+a 3/3, 30/6, 37/2, 50/6, 51/8, 58/2, 69/7, 87/10, 94/6, 96/5, 101/4, 110/10
A.+dan 12/1, 37/1, 52/10, 54/1, 63/7, 67/8
A.+dandur 67/10, 68/2
A.+ı (bhe.) 35/7, 62/2,5, 63/6, 65/6, 84/1,3
A.+ı (iye.) 38/4, 40/1, 50/9, 51/10, 69/9, 72/7, 76/1, 92/3, 98/1
A.+ıdur 45/9
A.+ımız 82/5, 95/7
A.+ımızsın 70/9
A.+ına 58/6
A.+ını 99/5
A.+ları (iye.) 42/1, 43/9, 44/2, 59/9, 82/9
A.+larına 41/1, 42/7
A.+larını 42/2, 43/5
A.+larun 39/5
A.+sın 59/2
A.+um 85/9
A.+un (ihe.) 3/1, 4/7, 5/7, 6/2, 7/10, 10/5, 52/4, 63/9, 64/8,

65/3-9, 66/1, 74/10, 83/5, 97/6, 109/5
A.+un (iye.) 85/6,9
A. Allāh "Allah Allah diye seslenme" 102/1
A. Ta'ālā "yüce Allah" 42/8, 60/4
2. İlah.
A. 45/10, 46/5
A.+dur 46/10
A.+ları (bhe.) 40/7
A.+ları (iye.) 41/7
A.+larını 35/6

alṭ 1. Alt taraf.
a.+ında 70/6, 101/1
2. Etkisinde olma.
a.+ında 71/3, 77/6
2. Emrinde olma, eli altında olma.
a.+ında 16/9, 17/5, 27/6, 43/8

alṭun Altın.
a. 74/1,3, 110/2

'Amāliḳa (kva.) En eski Arap kabilesi olduğu kabul edilen yarı efsanevi göçebe Sami topluluk.
'A. 32/7

'amel (Ar.) İş, eylem.
'a.+lerine 2/8

āmīn (Ar.) "Allah kabul etsin, öyle olsun!" anlamında kullanılan söz.
ā. 76/5, 97/9, 109/9

ammā (Ar.) Ancak, fakat, lakin, ama.
a. 7/7, 11/1, 13/6, 26/7, 32/9, 35/10, 36/3, 37/9, 38/4, 40/9, 42/6, 43/9, 49/8, 51/4, 54/10, 55/3, 64/1, 66/2, 72/5, 74/10, 81/9, 86/7, 96/1, 100/1, 102/5, 103/9, 112/3

'Ammān (kva.) Ammon, Ürdün Nehri'nin doğusunda yaşamış olan Sami dili konuşan bir kavim.
'A. 34/10

'āmmī (Ar.) Herkes, herkese ait.
'ā.+leri 56/7

ana Ana, anne.
a.+dan 31/3

'anāṣur (<Ar. 'anāṣır) Unsurlar.
'a.+dan 7/8

'anber (Ar.) Güzel koku, amber.
'a. 6/1,4

anbār (Far.) Depo, ambar.
a.+da 56/6

and Yemin, ant.
a. iç- "yemin etmek, ant içmek" 18/1, 58/5

anda Orada.
a. 28/2, 35/10, 52/9, 112/8

andan Ondan.
a. 12/7, 19/1, 20/4, 27/9, 30/1, 39/1, 40/3, 45/6, 46/6, 52/5, 54/1, 59/5, 65/8, 68/9, 69/4, 73/6, 74/5, 75/3, 78/9, 84/5, 86/1, 87/2,4, 93/3, 94/3, 95/1, 97/9, 98/7, 99/8, 101/9, 104/4, 110/3-10, 112/9

aṅga Ona.
a. 10/8

aṅglar Onlar.
a.+a 17/1, 84/10
a.+dan 3/3-9
a.+ı (bhe.) 2/8
a.+un 71/3

apar- Götürmek, alıp götürmek.
a.-a bilmesün 56/4
a.-ayum 84/6
a.-dı 52/6
a.-dılar 42/6, 78/10, 87/5
a.-maḳ 74/9
a.-masun 55/10
a.-sun 25/9, 39/1
a.-suṅglar 34/8, 48/1, 86/2

'ārlu (Ar.) Hayalı, utangaç, sıkılgan.
'ā. 98/5

ara 1. Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi.
a.+mızda 52/4, 56/10
a.+sına 47/7, 49/3
a.+sında 49/6, 88/9

2. İki şey arasındaki mesafe.
a.+sında 16/5, 38/7

‘arab (Ar.) Zenci, koyu esmer.
‘a. 110/5

‘araḳçīn (Ar.+Far.) Gelinlerin giydikleri süslü başlık, taç.
‘a. 74/2

ārāste (Far.) Süslü, süslenmiş, bezenmiş.
ā. eyle- “sıralamak, tertip etmek” 1/11

ārāsteluḳ Tertip edilme durumu, donatılmışlık.
ā.(ġ)+ı (iye.) 2/3

ārāyiş (Far.) Süs, ziynet.
ā. 3a/5

Arfaḳşāt (ka.) Arpakşat, Med hükümdarı.
A. 16/4

arḫa 1. Koruyucu, hami, destekçi.
a.+sıdur 50/2
a. ol- “korumak, destek olmak, arka çıkmak” 46/2
2. Sırt, arka.
a.+sı 104/10
a.+sından 73/8

arḫacı Koruyucu, arka çıkan.
a.+mız 57/8

arı (I) Temiz, pak, saf. *krş. aru*
a. 3/10, 30/10

arı (II) Bal ve bal mumu yapan böcek, arı.
a.+larun 14/6

arıluḳ Saflık, temizlik, arılık.
a. 13/1, 112/3
a. (ġ)+ı 109/3

arıt- Arıtmak, temizlemek.
a. (d)-alım 15/3,6

arpa Arpa.
a. 21/6
a. unı “arpadan elde edilmiş un” 75/4

‘ārsız Haysiyetsiz, utanmaz bir şekilde.
‘ā. 66/4

‘arş (Ar.) Gök.
‘a.-ı āsitāne “göğün eşiği”
‘a.+sine 2/5

art Arka, peş.
a. (d)+ına 38/9
a. (d)+ına gir- peşine düşmek 70/3
a. (d)+ında idiler 85/1
a. (d)+larına 38/1, 100/10, 107/1, 108/1

arṭ- Çoğalmak.
a.-dılar 36/2

arṭuḳ 1. Daha fazla, daha çok, çok.
a. 13/9, 36/5, 62/3
a. idi 74/6
a.(ġ)+ı (iye.) 83/1
a. eyle- “artırmak” 74/6, 75/1
a. gel- “artmak” 63/8
2. Başka, gayri.
a. 99/3

aru *bk. aru (I)*
a. 67/7

arvad *bk. arvat*
a. 16/1

arvat kadın, karı. *krş. arvad, arvaṭ*
a. 62/5, 72/2, 88/10, 95/6, 96/10, 110/4
a. (d)+un 13/1
a.+la 110/4
a.+lar 97/1

arvaṭ *bk. arvat*
a. 85/5, 104/7
a.+ı (iye.) 60/9
a.+ımız 58/5
a.+sın 67/7-8

ārzū (Far.) İstek, dilek.
ā.+ları 61/6

as- 1. İdam etmek, asmak.
a.-dılar 101/9
a.-uŋ͡guz 99/8
2. (Kulak ile) Söylenenlere önem vermek.
a.-aŋ͡glar 13/7
a.-ar idiler 78/2
a.-arsan 35/2, 81/3

a.-uŋguz 99/6
ḳulaḳ as-

asıl- Asılmak, sarkıtılmak.
a.-mış 92/10

Āsīrī (kva.<Āsurī) Asur halkı.
Ā.+ler 49/4, 69/9, 70/7, 88/9
Ā.+lerün 20/3, 76/8, 95/3, 102/7, 105/1, 107/8, 108/2, 109/9

Āsīriye (ya.) Asur şehri.
Ā. 22/4, 27/7

ʻasker (Ar.) Asker.
ʻa. 19/4,7, 25/2, 38/2, 105/7
ʻa.+den 105/5
ʻa.+i (bhe.) 336a/10
ʻa.+i (iye.) 38/9, 53/3, 108/2
ʻa.+ine 69/9, 70/1
ʻa.+ini 28/3, 104/8
ʻa.+inün 22/1 , 70/8
ʻa.+ün (ihe.) 53/7, 93/6, 102/10

aṣl (Ar.) Bir şeyin bizzat kendisi, asıl.
a.+ındandur 7/9, 8/1

aṣlan Arslan.
a. 31/2

asta (<Far. āheste) Yavaş.
a. asta "yavaş yavaş" 103/10

āsitāne (Far.) Eşik, makam.
ā.+sine 2/5
ā.+nün 3/2

aşaḳa Aşağı.
a. 49/1, 76/8, 100/1, 106/2

ʻāşıḳ (Ar.) Tutkun, âşık.
ʻā. ol- "âşık olmak" 79/3, 90/2-3

āşikāre (Far.) Açık, belli, görünür.
ā. eyle- "meydana çıkarmak, belli etmek, ortaya koymak" 1/6
a. ve ʻayān eyle- "açık ve belli eylemek" 68/9-10

at Binek hayvanı, at.
a.+lar 19/10
a.+larımız 24/6

aṭa Ata, baba, cet.
a. 59/6
a.+dan 31/3
a.+ları 35/6
a.+larımız 58/6, 59/1
a.+mız 65/7, 69/9, 76/1
a.+mızı 65/5
a.+mızun 51/10

aṭlı Süvari, atlı. *krş. aṭlu*
a.+dan 19/9

aṭlu *bk. aṭlı*
a. 53/4

āvāze (Far.) Ses, nara.
ā.+si 21/10

ay 30 günlük zaman dilimi.
a. 28/2, 111/7
a.+a 109/10, 111/6

ayaġ *bk. ayaḳ*
a.+dan 19/8

ayaḳ Ayak. *krş. ayaġ*
a. (ġ)+a ḳalḳ- "ayağa kalkmak" 60/1
a.+ıŋız 101/1
a.+ları 38/8
a.(ġ)+a dur- "ayağa kalkmak" 34/10
a.(ġ)+ı ṭopraġı "büyük bir kimsenin huzuru" 5/5
a.(ġ)+ına düş- "çok yalvarmak" 23/1, 99/1

ʻayān (Ar.) Açık, belli.
ʻa.+dur 82/5
ʻa. eyle- "açıklamak" 18/4, 68/10, 77/9, 84/3,8
ʻa. ol- "belli olmak" 46/9, 47/4, 84/10

ʻayıb (<Ar. ʻayb) Kusur, eksiklik, ayıp.
ʻa. 15/4
ʻa.+dur 88/9-10

ayrıl- 1. Uzaklaşmak, ayrı düşmek.
a.-dun 81/1
2. Vazgeçmek.
a.-maz idiler 33/4

ʻayyār (Ar.) Hileci, düzenbaz.
ʻa. 44/8
ʻa.+dur 45/3

az Az, çok olmayan.
a.+dur 66/9
a. göz ilen baḫ- "küçümseyerek bakmak" 17/6

āzād (Far.) Serbest bırakma, azat.
ā. eyle- "serbest bırakmak" 112/9

'aẓametlü Büyük, ulu, azametli.
'a. 92/2

'azīz (Ar.) 1. Yüce, kıymetli, değerli, mukaddes.
'a. 8/3, 89/3, 90/7
2. Dost.
'a.+ler 60/3, 63/2, 66/7, 94/6, 104/7
'a.+lerim 32/1

'Azâzîl (Ar.) Şeytanın Allah'a isyan etmeden önceki adı.
'A. 10/8

azuḳ Azık, erzak
a. 10/2, 29/4

B

bāġ (Far.) Bahçe.
b.+un 6/2

bağır- Bağırmak, haykırmak.
b.-a bağıra 102/1
b.-dı 104/6
b.-dılar 58/10
b.-maḳ 105/5

bağışla- Bağışlamak, affetmek.
b.-ma 19/6

bağla- 1. Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak, bağlamak. *krş. baḳla-*
b.-mışlar 49/4
2. (Ümit) Bağlamak.
b.-dı 69/8
ümīdi bağla-

baḫ- 1. Bakmak, görmek.
b.-a 60/5
b.-ar 64/9
b.-asın 59/4
b.-dılar 17/6
b.-dun 70/1
b.-gilen 51/1, 64/5-6, 69/10
b.-sun 68/7
az göz ilen baḫ-
2. Tetkik etmek, incelemek.
b.-maḳından 5/8

baḳla- *bk. bağla- (1)*
b.-dı 91/6

bas- Aniden saldırmak, baskın yapmak.
b.-dun 97/8
b.-suŋlar 9/7, 70/4

baş 1. Baş, kafa. *krş. paş*
b.+ı (bhe.) 99/7
b.+ı (iye.) 95/3, 98/5,6, 104/2, 105/7
b.+ına 74/2,2, 98/10
b.+ına kül ṭök- "matem tutmak" 69/6
b.+ını 93/2,3,4,5, 95/1, 97/3, 98/3,8, 101/8
b.+larına kül ṭök- "matem tutmak" 53/9-10
b.+larını 106/2
b.+um üstine "emredersiniz" 89/8
2. Tepe, zirve.
b.+larında 29/2
3. Bir şeyin yakını veya çevresi, baş tarafı.
b.+ına 56/3
b.+ında 55/8
4. Kişinin kendi şahsı.
b.+umuza getür- "beklenmedik bir olay veya durumla karşılaştırmak" 56/9, 57/2
b.+umuza gel- "beklenmedik bir olay veya durumla karşılaşmak" 57/5
b.+uŋa gel- "beklenmedik bir olay veya durumla karşılaşmak" 47/5

baş- Kalıba dökmek.
b.-mağda 36/7

başla- Başlamak
b.-dılar 29/5
b.-rlar 100/9
başsız Başsız, başı olmayan.
b. 104/10
bāṭıl (Ar.) Hak olmayan, batıl.
b. 35/6
baṭ- Batmak, su altında kalmak.
b.-dılar 38/10
bayram Bayram.
b. 61/9, 112/6, 113/6-8
b.+ı 113/7
bāzār (Far.) (Metinde) Cuma günü.
b. güni "(Metinde) Cuma günü" 61/10
ba'żı (Ar.) Bazı.
b. 3/3
b.+ları 2/9
beg Bey.
b.+ler 76/3
bekci *bk. bekçi*
b. 55/8
b.+ler 78/2
b.+leri 76/8
bekçi Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse, bekçi. *krş. bekci*
b.+ler 79/6, 93/8, 102/2
b.+lere 100/3
bekçilük Bekçilik, koruyuculuk.
b. eyle- "gözlemek" 91/10
bekle- 1. Bir iş oluncaya veya biri gelinceye değin bir yerde kalmak.
b.-r idiler 75/7
2. Ümit etmek, ummak.
b.-yelim 64/8
3. Bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek.
b.-r idiler 54/4
b.-sün̄gler 55/9, 56/3
belā (Ar.) Felaket, musibet.
b. 9/3
b.+dan 8/10
b.+sından 9/10
belki (Ar.+Far.) Olabilir, olabilir ki, belki.
b. 7/7, 12/1, 60/4
bende (Far.) Kul, köle, abd.
b. 5/5
b.+nün 14/6
b.+ye 6/7
bendeluḳ Kulluk, kölelik. *krş. bendelük*
b. 6/6
b.(ġ)+ında 2/7
bendelük *bk. bendeluḳ*
b. 3/4
Benī İsrā'il (kva.) Tevrat ve Kur'an'da Hz. Yakup'un (İsrail) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen ad, İsrailoğulları. *krş. İsrā'il*
B. 28/4, 33/2,6, 48/2,6,10, 49/10, 52/5, 53/7, 55/1,5, 82/9, 92/4, 94/8, 107/1,4
B.+ün 92/2, 98/1
bereket (Ar.) Tanrı ihsanı, nimet, feyiz, bereket.
b. eyle- "mübarek kabul etmek" 96/7, 99/2
berk Sağlam, kuvvetli.
b. 9/1, 20/8, 33/6
berḳaş (Far.) Işık.
b. vir- "aydınlatmak" 1/7
berṭaraf (Far.+Ar.) Bir yana, şöyle dursun.
b. eyle- "ortadan kaldırmak" 47/4
b. ol- "ortadan kalkmak" 55/3
beter (<Far.bed-ter) Daha fena, çok kötü.
b. eyle- "daha kötü duruma sokmak" 12/7
Betūlya (ya.) Betulya şehri.
b. 48/1, 49/2, 53/2,5, 87/8, 108/2,6, 111/8
b.+da 113/3
Betūlyalu Betulya şehrinden olan.
b.+lar 56/4-5

beyit (<Ar. beyt) İki mısradan ibaret nazım parçası.
b. 2/1
bezek Süs, ziynet.
b.(g)+i (iye.) 3/2-10
bezen- Süslenmek.
b.-di 90/1
b.-maḳ 14/3
b.-miş 14/4
b.-ür idi 112/7
bezeṭ- Süslemek.
b.-di 74/5, 112/2
b.-sün͡gler 14/9
biçin Hasat.
b. çaḳı "hasat zamanı" 21/3
biḍā'atsiz Sermayesiz, bilgisiz.
b. 5/4
bikr (Ar.) Evlenmemiş kız, bakire.
b. 110/5
bil- 1. Bilmek.
b. ! 32/10
b.-eler 46/7
b.-esin 98/4
b.-gilen 24/2, 35/4, 46/5, 78/7, 81/3, 97/10
b.-in͡giz 66/7
b.-meyesiz 68/8
b.-mezler 70/8
b.-mişler 2/1
b.-sün 45/3
b.-sün͡gler 11/9
b.-sünler 45/8, 73/3
b.-ün͡güz 66/9
b.-üb 6/6
b.-ür idi 60/2
b.-ür idiler 106/9, 110/9
b.-ürem 77/2
b.-ürler 44/10, 82/9
b.-ürüz 51/2
2. Yeterlik fiili oluşumunda yardımcı fiil olarak kullanılır.
b.-menem 47/2, 86/6
b.-menük 44/1
b.-mesün 56/4
b.-mez 40/3
b.-mez gerekdür 7/6
b.-mez idi 39/4
b.-mez idiler 102/9
b.-mezler 45/1
b.-ür 30/1, 79/7
apara bil-, eyleye bil-, gele bil-, gire bil-, erişe bil-, incide bil-, oṭura bil-, savaşa bil-, virile bil-, yeye bil-
bildir- Bildirmek, haber etmek.
b.-di 18/4
bile 1. Bile, dahi, da/de.
b. 10/4, 13/2, 28/7, 32/3, 33/1, 39/2, 41/3, 49/4, 56/4, 60/8, 62/1,3, 65/10, 66/1, 71/4, 74/7, 75/1,6,8,79/7,10, 88/7, 90/2, 97/7,7, 105/2,4,4, 105/10, 107/1
b. ki 7/5, 47/5, 91/8
2. Hatta, üstelik.
b. 7/7, 12/9, 15/3, 21/10, 63/7, 65/10, 66/1, 83/1, 88/10
b. ki 4/3,14/1, 21/6, 28/10, 34/8, 36/3,7, 37/4, 38/5,8, 39/1, 42/3, 56/6, 59/6, 60/8, 68/5, 74/6, 99/10, 103/9, 112/5
3. Beraber, birlikte.
b. olsun "birlikte olsun" 76/5
b. idiler 102/7
b.+dür 46/10
bilence (<bilesince) Beraberinde, yanında.
b. 69/2, 76/1
bilmişluḳ Bilmiş olma durumu, bilmişlik.
b.(ġ)+ı 1/7
b.(ġ)+ını 1/6
b.+ından 85/2
bir 1. Bir (belirsizlik sıfatı).
b. 5/9, 9/3, 10/1, 11/2, 12/7, 14/2, 16/3, 19/3,7, 38/2,5, 48/9, 53/4, 58/9, 61/1, 67/5,7, 78/1, 79/3, 80/5, 84/6, 88/2, 95/5, 102/8, 107/5,6, 113/6

b. nice "birçok" 56/2
b. nicesi "birçoğu" 93/10
b. zerre "biraz" 60/3, 75/4, 87/2
b. uğurda "birden, hep birden" 61/7
2. Yalnız, sadece, tek.
b. 45/3, 72/2, 84/7, 104/7
3. Bir (sayı sıfatı).
b. 28/2, 67/2, 75/3,3,4, 104/1, 109/10
4. Beraber, aynı, ortak, bir.
b. 110/6
b. ağız "bir ağızdan, hep birlikte, beraberce, hep birden" 76/5, 108/10

birbir *bk. birbiri*
b. 106/1
b.+e 44/8

birbiri Birbiri. *krş. birbir*
b.+ne 85/3
b.+ni 91/4

biri Öteki, diğeri.
b. 67/2

birisi 1. Birisi, herhangi birisi.
b. 39/1, 100/1
2. Öbür, öteki.
b. gün "öbür gün" 53/1

biş Beş (5).
b. 60/4,7, 62/7, 63/4,5, 68/6

biṭ- (Bitki vb.) yetişmek, bitmek.
b.-enlere 21/6

biz Biz (birinci çokluk şahıs zamiri).
b. 24/3,8, 31/1, 44/3, 51/1, 57/10, 60/8
b.+den 60/6
b.+e 23/7, 25/2, 30/7, 52/3, 59/4,5, 60/4,5, 64/5,6,9, 82/3, 86/7
b.+i 23/3, 31/2, 34/6, 57/7
b. +im 15/5, 96/8
b.+üm 4/6, 24/3,3, 25/1, 45/1,2, 52/4, 56/10, 57/1,8, 58/4,7, 59/4,5, 60/7, 64/10, 65/5,7, 66/8,10, 67/6, 70/9, 76/1, 78/5, 81/1, 82/5,5, 93/9, 95/6, 97/3, 103/5

boġul- Boğulmak. *krş. boḳul-*
b.-dılar 70/6

boḳul- *bk. boġul-*
b.-dılar 38/10

boyan- Boyanmak, makyaj yapmak. *krş. boyun-*
b.-mış 75/8

boyun Boyun.
b.+ına 93/2

boyun- *bk. boyan-*
b.-maḳ 74/8

böğrek Böbrek.
b.(g)+inden 46/8

böyle Bu şekilde, böyle.
b.+dür 43/6

bu 1. Bu (işaret sıfatı).
b. 1/10, 3/2, 4/4, 5/4,4, 5/10, 6/1,3,7, 7/1, 8/2, 9/8, 10/1,9, 13/6,8,9, 14/6, 15/3, 16/6, 17/5,8, 18/1, 20/1, 21/3, 25/3, 26/7, 28/2, 29/5, 30/7, 31/1,6,8,9, 32/4,6, 33/2,9, 34/2,2, 35/2,3,4, 36/9, 10, 44/5,8,9, 45/10, 46/2,6, 47/3,3, 49/7,10, 50/4,6,10, 53/7, 54/9, 56/1, 57/1,5, 58/6,8,8, 60/7,9, 62/2,5, 63/5, 66/8,10, 68/3, 69/9, 70/7, 72/2,3, 73/5, 83/6,8,10, 84/8,9,10, 85/9, 86/9, 87/2,8, 90/7,9, 92/8, 94/10, 98/2,6, 99/7, 108/10, 111/6,8, 113/6,7
2. Bu (işaret zamiri)
b. 16/7, 18/9, 20/1, 21/3, 32/8, 36/2, 44/8, 56/9, 63/3, 72/1, 91/1, 98/4, 104/7, 107/9
b.+dur 2/4, 3/3, 4/3,4, 11/9, 39/6, 57/6, 83/1, 95/2,3, 98/2,4,6, 103/3, 104/9
b.+nçun (<bunun içün) "bundan ötürü, bu yüzden" 17/1, 57/9, 109/5
b.+nda 23/3, 85/7, 101/5
b.+ndan 11/5

b.+nı 48/8, 59/10, 105/1, 107/1
b.+nun 3/1, 11/5, 48/10, 85/4, 102/2

buġda Buğday.
b. 21/6

bugün İçinde bulunulan zaman, bugün.
b. 51/10, 90/7,9, 93/9, 97/4, 104/8
b.+e 70/9, 101/6, 113/7-8
b.+ler 16/3

Buḫtu'n-naṣr (ka.) Milattan önce 605-562 arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mabedi'ni yakıp yıkan Babil kralı, II. Nebukadnezzar.
B. 16/2, 17/8, 19/2, 21/1, 24/1, 27/3, 44/9, 45/8, 46/9, 81/5, 85/10, 104/8
B.+dan 46/4
b.+ı (bhe.) 80/7

bulaḳ Kaynak, pınar.
b.+lar 54/10, 55/8

bulaş- Bulanmak.
b.-mış (sf) 100/7
b.-mış 104/2
b.-ubdur 104/10

bulaşaḳluḳ Kötülük, pislik.
b. 15/4

bura Bu yer, bura.
b.+da 58/2

burc (Ar.) Kale surlarının gerekli yerlerine yapılan savunma kulesi.
b.+ından 99/8, 101/8

būstān (Far.) Bostan, bahçe.
b.-ı cennet "cennet bahçesi" 5/10

butperestluḳ Putperestlik, puta tapıcılık.
b.(ġ)+a 40/6
b.(ġ)+ı 101/3

buyur- Buyurmak, emretmek.
b.-dı 19/3, 35/8, 47/10, 49/9, 53/1, 86/1-3, 87/7, 88/6, 94/5
b.-dun 82/4
b.-gilen 24/10, 25/2
b.-mış idi 27/3-4, 87/4
b.-ur 24/1, 89/8
b. –ursun 24/10

bürü- Sarmak, bürümek.
b.-di 74/1

büşür- Pişirmek.
b.-maḳda 36/8

büyük 1. Büyük.
b. 24/2, 35/1,4, 38/5, 51/9, 69/9, 102/8
b.+sin 82/1
2. Görev bakımından önde olan, ileri gelen, değerli, seçkin.
b. 23/3, 24/2, 35/1,4, 43/4, 85/10, 88/5
b. (g)+i (iye.) 29/6, 31/8, 34/5, 56/8, 95/3, 108/5
b. (g)+ini 100/6
b. (g)+inün 97/3, 98/3
b.+ler 6/10, 13/3, 16/10, 26/1
b.+leri 11/6, 34/1, 44/5, 103/1
b.+lerini 18/3, 45/6, 88/4
b. (g)+ümüz 78/5
3. Güçlü, kuvvetli, kudretli.
b. 4/7, 23/9, 38/4, 45/2, 50/9, 59/2, 60/7, 70/9, 72/7, 77/7, 79/6, 81/2,5, 82/10, 86/5, 88/8, 92/2, 95/5,6,9, 96/6,9, 99/4, 111/10
4. Miktarı fazla olan, sayıca fazla olan.
b. 19/3,7, 20/1, 32/6, 38/2
5. Yaşı daha ileri, daha fazla olan, yaşlı.
b. küçük (b. ve küçük) "herkes" 26/2, 30/2, 56/7, 93/11
b.+den küçüge "herkes" 108/4

b.(g)+e küçüğe "herkese" 31/10
b.(g)+i 34/10
6. Mühim, önemli.
b. 81/3, 113/6
büyükluḳ 1. Büyüklük, yücelik.
b. 41/9
b.+ı (iye.) 1/5, 74/10, 81/10, 109/1
b. (ġ)+ından 98/5
b. (ġ)+ını 39/5, 44/9, 101/2
b. (ġ)+un (iye.) 72/1, 92/6
2. Böbürlenme, kibirlenme.
b. 11/7, 16/7

C

cān (Far.) 1. Can, ruh.
c.+ını 113/1
c.+a 12/1
c.+ı (iye.) 8/6
c.+un (iye.) 97/7
2. Gönül, yürek.
c.+dan 79/9
3. Sevgili.
c.+ım 90/4
cānşīn (Far.) Subay, komutan.
c.+ine 19/2
cefā (Ar.) Cefa, eziyet, sıkıntı.
c. 31/9, 66/8
c.+da 66/1
c.+lar 65/9
c.+larda 82/8
c.+lardan 58/8
c.+larına 37/4
c.+larından 106/6
c.+mıza 59/4
c. çek- "sıkıntı çekmek" 58/6
c. vir- "azap vermek" 36/4
cehennem (Ar.) Cehennem, tamu.
c.+dür 3/8
celle celālühū ve 'amme nevāluhū ve 'aẓimü'ş-şān (Ar.) Şanı yüce olan Allah'ın lütuf ve ihsanı herkese ve her şeye şamildir.
c. 4/10
cemāl (Ar.) Güzellik.
c.+ine 79/2
c.+ini 74/5
cennet (Ar.) Cennet.
c. 5/10
c.+e 3/1
cesed (Ar.) Beden.
c. 7/7
cevāhir (Ar.) Elmas, zümrüt gibi kıymetli taşlar.
c. 74/3, 110/2
Cevāşīn (ka.) Yahudi kahinlerinin ileri gelenlerinden biri. Bazı kaynaklarda Yoakim şeklinde geçer.
c. 108/5
cevr (Ar.) Eziyet, cefa.
c. 106/7
cezā (Ar.) Suçun karşılığı, ceza.
c.+sıdur 58/7
Cibāha (ya.) Yemen civarında bulunan bir yer.
c. 27/10
Cibrīl (Ar.) Cebrail.
C. 5/7
ciger-dārluḳ Yüreklilik, cesaret.
c. 79/9
cīḳa (<Far. cīġa) Kadınların süs için başlarına taktıkları parlak tüy ya da telden taç, sorguç, çelenk.
c. 74/2
cihān (Far.) Âlem, dünya.
c.+un (ihe.) 2/6, 9/8
cins (Ar.) Yakın benzerlikler bulunan varlık veya nesneler topluluğu, tür.
c.+lerinden 106/3
cisim (<Ar. cism) Beden, vücut.
c. 7/5
c.+dür 7/4
cismānī (Ar.) Bedenle, vücutla ilgili olan.
c. 61/5

Cudīt (ka.) Güzelliği ve cesareti ile ünlü Yahudi bir kadın ve Menasir adlı birinin eşi. Babil kralı Buhtunnasr'ın komutanı Olofernes'e (Holofrenes) ülkesini kurtarmak için yalvarmaya giden ve fırsatını bulunca da Olofernes'in başını kesen dul kadın. Bazı kaynaklarda Cudit ismi, Yudit şeklinde geçer.
C. 1/1, 16/1, 67/3,8, 69/5, 73/5, 76/6, 77/1, 80/1, 81/1, 86/5, 87/1, 88/6, 89/1,5,10, 90/8, 91/7,10, 93/8, 97/9, 99/5, 103/9, 108/8, 109/1, 111/1,5,6,8
C.+e 110/3
C.+i (bhe.) 86/1, 91/1, 110/9
C.+ün 79/3, 85/2, 99/1, 104/4, 108/6

culġa- Bağlamak, bohçalamak.
c.-dı 93/3

cürm (Ar.) Suç, kabahat.
c.+lerini 42/10

Ç

çadır Çadır.
ç. 80/1, 111/2
ç.+ı (iye.) 95/3, 102/4
ç.+ına 78/10, 102/3, 104/4
ç.+un (ihe.) 93/3

çaġır Şarap.
ç. 75/3, 89/5, 91/3

çaġır- 1. Davet etmek, çağırmak.
ç.-dı 33/10, 52/8, 63/2, 97/10
ç.+ınız 84/7
ç.-suñglar 100/4
2. Bağırmak, haykırmak.
ç.-a çağıra 102/1, 105/1
ç.-dı 69/8, 93/8, 94/6, 104/2,6
ç.-dılar 58/10, 59/10, 67/3, 102/4
ç.+maḳ 105/5

çaḳ Zaman.
ç. 17/8, 33/4, 36/9, 38/10, 40/9, 47/8, 49/10, 50/3, 51/7, 52/4,7, 55/10, 62/5, 70/1, 72/1, 75/7, 78/7, 98/10, 100/5-9, 102/5,9, 105/6, 111/7
ç.+da 12/5, 28/2, 46/8, 54/5, 72/4, 112/5
ç.+ı (iye.) 91/4, 99/9
ç.+ında 12/9, 21/3, 61/5

çal- 1. Çalgı aletiyle müziği seslendirmek.
ç.-a çala 110/6
ç.-ar idiler 26/6
ç.-maḳ 107/2
nāy çal-
2. Zarar vererek dokunmak, sebep olmak.
ç.-ar idi 98/7
3. (El ele) Vurmak, çarpmak.
ç.-dı 103/8
el ele çal-

çamur Tuğla gibi şeylerin yapımında kullanılmak üzere su ile karıştırılarak kullanılacağı işe göre belli bir kıvama getirilmiş killi veya silisli toprak.
ç. 36/7

çāresiz Âciz, güçsüz.
ç. 11/9

çārpā (Far.) Karyola. *krş. çārpāye*
ç.+nun (ihe.) 103/7

çārpāye (Far.) *bk. çārpā*
ç.+sinden 111/3

çaş- Şaşmak, ne yapacağını bilememek.
ç.-dı 90/3, 104/5

çay Irmak, çay.
ç.+ını 20/7
ç.+ınun 16/5

çehre (Far.) Yüz, surat.
ç.+mizde 15/2

çek- 1. Anlatmak.
ç.-düm 8/4

2. Bir yerden başka bir yere taşımak.
ç.-er idiler 55/2
ç.-sün̄gler 86/4
3. Bulunduğu yerden çıkarmak.
ç.-di 93/1
4. Bir duyguyu veya durumu yaşamak veya içinde yaşatmak.
ç.-e çeke 60/1
ç.-er idi 31/10
ç.-erük 58/7
ah çek-, cefā çek-

çekerẕekke Çekirge.
ç. 20/2

çekil- Anlatılmak.
ç.-sün 6/10

çekin- Sakınmak
ç.-di 83/9

çeng (Far.) Bir çeşit telli çalgı
ç. 110/5
ç.+ler 26/5

çeşme (Far.) Çeşme.
ç. 56/3
ç.+ler 54/6

çeṭin Güçlük, zorluk.
ç.+ler 11/10

çevre Çevre, etraf.
ç.+sini 54/4

çıḫ- 1. Çıkmak, ayrılmak.
ç.-aram 68/4
ç.-ar idiler 55/1
ç.-ayım 87/6
ç.-dı 75/6, 76/7, 93/4, 104/5
ç.-dılar 101/10
ç.-sun 87/7
ç.-sunlar 35/9
ç.-sun̄glar 40/5
ç.-ubdurlar 103/4
2. (Laf, sır, söz) Duyulmak, yayılmak.
ç.-dı 105/6
ç.-maz 35/4, 103/10
3. (Karşılamaya) çıkmak.
ç.-dılar 26/4
ç.-madılar 34/6
ḳarşuya çıḫ-
4. Yüksek bir yere varmak, tırmanmak.
ç.-dı 94/5
5. Sona ermek, geçmek.
ç.-an 99/8
6. Ulaşmak, erişmek.
ç.-dı 111/7

çıḫarṭ- 1. Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkartmak.
ç.-dı 95/1
2. Giysi, ayakkabı vb.ni vücuttan ayırmak, soymak, çıkartmak.
ç.-dı 73/8

çınār (Far.) Çınar ağacı.
ç.+ları 21/8

çim- Yıkanmak, çimmek.
ç.-di 73/9

çoḫ Fazla, çok.
ç. 1/3,7, 2/1,10, 6/7, 8/5, 11/1, 13/5, 17/9, 19/1, 20/6, 22/6, 23/2,4,8, 25/3, 29/4, 33/9, 35/10, 36/4, 42/3, 44/6, 45/10, 51/10, 54/6,10, 56/9, 57/2, 58/10, 59/1,10, 62/1,10, 64/1, 65/9, 74/3,4, 78/8, 85/1,2,8,10, 91/1,2,7,8, 93/9, 99/10, 103/5, 104/5, 109/10, 110/4, 113/4

çoḫluḳ Çok olma durumu, fazlalık, bolluk, çokluk. *krş. çoḳluḳ*
ç. 70/8

çoḳluḳ *bk. çoḫluḳ*
c.+ından 53/8

çoḫsun- Böbürlenmek.
ç.-dı 16/6

çopansız Çobanı olmayan.
ç. 84/7

çök- Çökmek, oturmak.
ç.-di 69/7, 80/2
ç.-diler 30/4
dizleri üstine çök-

çün (Far.) Çünkü.

ç. 11/4,6, 13/1, 73/5

D

dadlu Tatlı, lezzetli.
d. 6/9

dağ Dağ.
d.+dadurlar 34/2
d.+lardadurlar 35/3
d.+dan 49/1, 76/8, 100/1
d.+lar 49/5
d.+lardan 106/10
d.+ları 43/1, 55/6
d.+larımız 24/4
d.+larında 17/2
d.+larını 45/4
d.+larun 29/2, 54/2

daḫı 1. *bk. daḫı (1)*
d. 11/3,6, 12/5,8,10, 45/7, 47/9, 50/1, 52/4, 56/5, 66/6, 85/9, 86/4,10, 109/4
2. *bk. daḫı (2)*
d. 44/3, 58/4, 60/4, 65/1, 74/6, 111/9
3. Ve. *krş. daḫı*
d. 79/8
4. Bundan sonra, artık.
d. 94/3

daḫı 1. Dahi, da/de. *krş. daḫı (1), dahı (2)*
d. 13/3, 13/5, 14/10, 23/7, 32/10, 33/1, 33/3, 38/3, 45/9, 46/5,7, 73/4, 112/6
2. Daha. *krş. daḫı (2)*
d. 58/1, 62/3

dahı 1. *bk. daḫı (1)*
d. 29/9, 68/1, 83/4
2. Başka, diğer. *krş. daḫı*
d. 56/4

daḳīḳāt (Ar.) İnce fikirler, nükteler.
d.+larda 13/10

dalda Koruma, esirgeme.
d.+sına 100/3

dan Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir.
d. yüzi "Güneşin doğmak üzere olduğu sırada ufukta hafifçe aydınlanan yer, tan yeri" 101/7

dar Geniş olmayan, dar.
d. 54/3

daral- Bunalmak, sıkılmak, daralmak.
d.-dı 36/10, 62/10

dardaġan Darmadağınık, dağınık.
d. 106/10
d. ol- "dağılmak" 69/4-5, 111/8

darluḳ Sıkıntı, zaruret. *krş. darlük*
d. 10/3, 12/9
d.+da 11/10
d.+umuza 59/4

darlük *bk. darluḳ*
d. 58/6

dāstān (Far.) Hikâye, destan.
d.-ı Cudīt "Cudit'in destanı" 1/1, 16/1

daş Taş.
d.+a duṭ- "taşlamak" 48/7

daşu- Taşımak, nakletmek.
d.-r idiler 110/1

da'vā (Ar.) İddia, dava.
d. eyle- "iddia etmek, üstünlük taslamak" 71/4

da'vet (Ar.) Çağırma, davet.
d. 4/8

dāyire (<Ar. dā'ire) Def.
d.+ler 26/5

defāyin (<Ar. defā'in) Defineler.
d.+lerinden 106/3-4

dé- *bk. di-*
d.-di 90/9

deg- Dokunmak, değmek
d.-mesüñgler 83/6
d.-sün 95/10
el deg-

degil Değil.
d. idi 74/10

degil- Dokunulmak, değilmek.
d.-memiş 88/10
el değilme-

delü Deli, mecnun
d.+ler 104/6
delük Delik, oyuk.
d.+lerinden 103/4
deñgiz Deniz.
d. 38/10
d.+i (bhe.) 38/5, 39/2
d.+ün (ihe.) 38/7
der- Toplamak, dermek.
d.-üb 6/5
derd (Far.) Sıkıntı, dert.
d.+imize 12/4
dere Dere.
d. 48/8
d.+ler 106/9
d.+nün 93/7
d.+sine 87/9
dergāh (Ar.) Huzur, kat, dergâh.
d.+ından 50/7
dermānde (Far.) Âciz, çaresiz, güçsüz.
d. 8/7
dest-āvīz (Far.) Küçükten büyüğe verilen hediye, küçük hediye.
d.+i (iye.) 14/6
dest-pāçe (Far.) Sersem, akılsız.
d. eyle- "sersem eylemek, aldatmak" 104/8
d. ol- "sersem olmak, aldatılmak" 105/4
devletlü Nimet ve mutluluğa kavuşmuş olan, mutluluk ve refah içinde olan.
d. idi 62/2
deyinc Değin, -e kadar. *krş. deyinç*
d. 17/4, 29/1, 39/8, 51/8, 56/5, 68/6, 70/10, 79/5, 87/8, 88/2, 101/6, 108/4, 111/6
deyinç *bk. deyinc*
d. 110/1, 113/8
Dımaşḳ (ya.) Şam.
D. 17/2
dışḫar *bk. dışḫaru*
d. 55/1
dışḫarı *bk. dışḫaru*
d. 40/4
dışḫaru Dış, dışarı. *krş. dışḫar, dışḫarı*
d. 68/4, 75/6, 76/7, 87/6, 93/4, 101/10, 104/5
d.+da 12/3 dışarı
d.+dakini 112/1
d.+dan 54/7
d.+larını 14/8
di- Demek, *krş. dé-*
d.-diler 23/2, 67/3, 76/5, 78/3, 96/6, 97/9, 103/2
d.-düm 50/2, 67/10, 77/7
d.-maḳ 28/7, 62/1, 70/10, 74/8, 102/1, 105/3,6, 107/10
d.-mesün 81/10
d.-mesüñgler 59/9
d.-r 44/9
d.-r idi 92/2
d.-r idiler 44/8, 76/1, 85/3
d.-rem 32/1, 35/2, 99/7
d.-rler 16/3
d.-rler idiler 110/6
d.-rsiz 60/8
d.-ye diye 51/9
d.-yüb 106/5
d.-yübdürler 2/1
d.-yüñgüz 64/5
dībāce (Far.) Ön söz, giriş.
d.+si 1/2
dil (I) Lisan, dil.
d. 72/10
d.+e 88/6
d.+i (iye.) 1/2,9
dil (II) (Far.) Yürek, kalp.
d. 57/3
dil-āsāluḳ Gönlü rahatlatma, avutma durumu; teselli.
d. duṭ- "gönlünü rahatlatmak" 8/7
dil-dūz (Far.) Gönül delen, gönül çalan.
d. 79/3
dile- Dilemek, istemek. *krş. ṭile-*
d.-rim 31/5
d.-se 60/2
dilek İstek, arzu.

d. (g)+imi 73/1

dilīrāne (Far.) Mert şekilde, yiğitçesine.
d. 109/7

dilīrluḳ Yüreklilik, cesaretlilik.
d. 9/6

dīnsiz Merhametsiz, Allah'tan korkmaz, dinsiz.
d. 30/9

dip Oyuk veya çukur bir şeyin en alt bölümü, dip.
d. (b)+inden 38/8

direl- Kuvvetlendirmek, güçlendirmek.
d.-ü virgilen71/1

diri Diri, güçlü.
d. ol- "yaşamak, hayat sürmek" 81/5, 87/1, 95/6

diril- Yaşamak, hayat sürmek.
d.-elim 24/1
d.-maġuñga 78/4

dişi Dişi, kadın.
d. 56/7

dīvār (Far.) Duvar.
d. 38/6-7
d.+lar 29/4

diz Diz.
d.+i (iye.) 69/7, 80/2
d.+leri üstine çök- "dizlerini yere koyarak oturmak" 30/3

doġru Hak, doğru.
d. yol "Hak yolu" 101/4

dolan- Bir şeyin çevresinde dönmek, dolaşmak.
d.-dılar 93/7, 94/4

don Kıyafet, elbise.
d. 74/3

dost (Far.) Sevilen kimse, dost.
d.+ı (iye.) 65/9
d.+lar 6/5, 32/5
d.+ları (iye.) 66/1
d.+larını 88/3

dön- (Geri) Dönmek.
d.-ende 87/10, 95/8
d.-diler 42/7, 48/10
d.-erler 41/1
d.-maġdan 96/2
d.-meyecaḳdur 94/3

döndür- 1. Verdiği sözden caymak, vazgeçmek, (yüz) çevirmek.
d.-meyelim 12/1
yüz döndür-
2. Yolundan alıkoymak, geri çevirmek
d.-süñgler 38/3
3. Cevaplamak.
d.-di 67/9, 77/1, 81/2, 86/5,9

dört Dört.
d. 7/7, 29/3, 54/3,6, 93/7, 94/4

dörtümci Dördüncü.
d. 88/3

döşek Yatak.
d. 91/10

du'ā (Ar.) Yakarış, niyaz, dua.
d. 32/9, 51/8, 52/9, 58/2, 67/6, 68/2,5,10, 69/2, 76/6, 87/6,8,10, 93/6
d.+da 31/6, 32/3,10
d.+dan 33/3, 92/8
d.+ları 43/3
d.+sı 37/2, 72/6
d.+sını 72/9

dudaḳ Dudak.
d.(ġ)+ı 6/6

dul Eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın.
d. idi 60/10

dul arvad/arvat "dul kadın, eserde geçen kadın kahramanın lakabı" 13/1, 16/1, 62/5,72/2

dulluḳ Dul olma durumu.
d.(ġ)+ını 61/3

dur- 1. Beklemek, dikilmek.
d.-dı 91/10, 103/7
d.-gilen 91/10
d.-mışuḳ 24/8
d.-uñguz 68/4
ṭeyyār dur-
2. Kalkmak, yükselmek.
d.-dı 34/1, 38/6

ayaġa dur-
3. Birinin hizmetine girmek.
d.-mışam 89/7

dut- Oyalamak, alıkoymak. *krş. duṭ-*
d.-gilen 88/7

duṭ- 1. Elle kavramak, eline almak, tutmak. *krş. dut-*
d.-dı 93/1
2. Yakalamak, ele geçirmek.
d.-asın 84/6
d.-dılar 48/4
d.-duḳ 45/6
d.-suŋlar 48/1
3. Kabul etmek, saymak.
d.-arlar 113/7
4. Elde etmek, bulmak.
d.-alım 10/5
d.-ar 42/2
d.-sun 8/8
d.-suŋlar 13/3, 9/10
5. Kaplamak, doldurmak.
d.-dı 22/2
6. Elindeki kuvvetlerle bir yeri hükmü altında bulundurmak.
d.-arsın 43/8
7. (Yol, boğaz vb. ile) Ele geçirip geçişi engellemek.
d.-dı 54/9
d.-dılar 54/3
d.-unuz 30/1
8. Savaşmak
d.-arlar 45/1
9. Maruz bırakmak.
d.-dılar 48/7
10. Bir ibadeti yerine getirmek.
d.-maḳda 61/9
11. (Yer bildiren kelimelerle) Takip etmek, izlemek.
d.-dı 101/5
d.-sun 73/2
12. (Koku için) Dökünmek, sürünmek.
d.-dı 73/10
13. (Yasa) Bürünmek, yas tutmak.
d.-dılar 113/3
daşa duṭ-, dil-āsāluḳ duṭ-, doġru yolı duṭ-, elün altında duṭ-, istiḳāmet duṭ-, oruc duṭ-, penāh duṭ-, pend duṭ-, teselli duṭ-, yas duṭ-

duṭul- Maruz bırakılmak.
d.-dı 36/10
d.-mışuḳ 11/10
d.-sun 71/8

duy- 1. İşitmek.
d.-sun 13/9
d.-sunlar 73/4
2. Anlamak, fark etmek, hissetmek. *krş. ṭuy-*
d.-acaḳdur 12/10
d.-alım 10/6
d.-sun 11/2

dünyā (Ar.) Dünya.
d. 61/6
d.+da 74/7, 81/10, 85/5, 86/1, 112/5
d.+nun 8/6, 45/8
d.+yı 61/1

dürün- Örtünmek.
d.-miş 75/8

dürūd (Far.) Dua, medih, övme sözü.
d. 1/3, 110/6

dürṭ- İtelemek, hafifçe itmek.
d.-miş idi 90/10

düş- 1. İçine düşmek, girmek.
d.-mişdür 3/8
2. Belirmek, oluşmak, peyda olmak, vaki olmak.
d.-di 22/4, 28/6, 82/10, 105/3
d.-er 100/9
d.-medi 27/1
3. Tutulmak, giriftar olmak, uğramak.
d.-di 65/8
d.-diler 66/2
d.-üb 40/6
4. Bulunduğu yerden ayrılmak, kovulmak

d.-üb 4/4
5. Tesadüf etmek, istemeden görmek.
d.-di 5/9
6.Buyruğu altına girmek, (eline) düşmek.
d.-sün̄gler 59/8
7. Yere devrilmek, yere serilmek.
d.-di 98/10
d.-übdür 104/9
8. (Gücünü) Kaybetmek, yok olmak.
d.-diler 59/9
d.-sün 71/8
d.-sün̄gler 71/3,
9. Her zaman sözünü etmek, söylemek, (ağzından) düşmemek.
d.-mez 97/5
10. Uygun gelmek.
d.-sün 12/5
11. (Bir kimsenin himayesi altında) Bulunmak.
d.-sün̄gler 77/6
12. Yola koyulmak, gitmek, revan olmak.
d.-di 20/1
d.-diler 48/4
13. (İş başa) düşmek, (kendi işini kendi görmek) zorunda kalmak
d.-er 12/1
14. Kapanmak.
d.-di 99/1
d.-diler 23/1
15. (Tuzağa) Düşmek.
d.-elim 31/2
ağzından düşme-, eline ayağına düş-, eline düş-, ḳuvvetden düş-, yola düş-

düşkinluḳ Bağlılık.
d. 26/8

düşmen (Far.) Düşman.
d. 9/5
d.+i (bhe.) 29/5, 33/1,
d.+i (iye.) 113/5
d.+imiz 97/3, 99/10
d.+imizden 64/10, 69/3
d.+ini 94/1
d.+ler 42/3
d.+leri (bhe.) 9/6
d.+leri (iye.) 40/7
d.+lerimizi 96/8
d.+lerinden 66/5, 98/2
d.+lerini 40/2, 41/2
d.+lerün 8/10
d.+ün (iye.) 92/7
d. duṭ- "düşman saymak" 42/1

düşvārluḳ Zorluk, güçlük.
d.+lar 11/10

düzeṭ- Yapmak, inşa etmek.
d.-di 10/1
d.-mişler 9/2

düzün- Süslenmek.
d.-maḳ 14/3, 74/8
d.-miş 14/4

E/É

ebü'l-beşer (Ar.) İnsanların babası.
e. 3/10

edeb (Ar.) Nezaket, terbiye, edep.
e. 6/4,6, 112/7
e. eyle- "terbiye etmek" 59/7

eger (Far.) 1. Şayet.
e. 9/3, 10/3,5, 32/2,10, 35/1, 43/9, 46/10, 55/7, 57/2, 60/7, 63/5, 65/6, 80/7, 81/2, 85/8, 86/7,9
2. Tekrar edilerek kullanıldığında "ister … ister, gerek … gerek" anlamına gelir.
e. 43/5,5, 110/2,2,2,2

egin Sırt, arka.
e.+inden 73/9

egri Doğru ve hak olmayan.
e. yol "doğru, hak olmayan yol" 101/3

ekābir (Ar.) Büyükler.

e.+ler 16/10

ekil- (Tohum için) Ekme işi yapılmak, ekilmek.
e.-mişlere 21/6

el (I) Ülke, memleket.
e.+ine 48/2, 49/10

el (II) 1. El.
e. degme- "hiç dokunulmamak" 83/6
e. degilme- "hiç dokunulmamak" 88/10
e. ele çal- "el vurmak, elllerini birbirine vurmak" 103/8
e.+i (bhe.) 92/9
e.+i (iye.) 6/5, 13/10, 95/10
e.+inde 94/9
e.+inden 32/5
e.+ine ayaġına düş- "çok yalvarmak" 23/1, 99/1
e.+lerine getür- "ele geçirmek, fethetmek" 43/2
2. Güç, kudret.
e. 10/8
e.+i 13/8, 16/9, 17/5, 109/5
e.+i altında ol- "hükmü altında bulunmak" 27/6
e.+ine 113/2
e.+ün altında duṭ- "hükmü altında tutmak" 43/8
3. İdare, sahiplik.
e.+ime 85/7
e.+inden 106/7
e.+ine 57/7, 58/1, 62/8, 63/4
e.+ine düş- "idaresine girmek" 59/8
e.+üñgüze 77/5
4. Aracılığıyla, vasıtasıyla.
e.+i 95/6
e.+üm 87/3, 94/10, 98/3

elbette (Ar.) Şüphesiz, elbette.
e. 83/7

el-ḳıṣṣa (Ar.) Sözün kısası, sözün özü, özetle.
e. 14/1, 24/7, 41/7, 83/3, 110/2

emīn (Ar.) Emniyetli.
e. ol- "emniyet içinde olmak" 9/10, 10/4

emr (Ar.) Buyruk, emir.
e.+imde 19/6

emvāl (Ar.) Mallar.
e.+i (bhe.) 20/5, 41/6
e.+lerinden 106/3

en- İnmek, (bir yere) kalmak üzere gelmek, konaklamak. *krş. yen-*
e.-di 25/5

eñglik Kadınların yanaklarına sürdükleri allık.
e. 14/3

ense Arka, art, peş
e.+lerine 38/1, 106/8

er 1. Erkek, bey, adam.
e.+ler 76/3
2. Koca, eş, zevç.
e.+e git- "evlenmek" 112/6
e.+i (iye.) 112/5, 113/3
e.+inün 60/10
e.+leri 14/4
3. Yiğit, cesur.
e. 96/10, 99/2, 107/5,6, 110/9

erġanūn (Far.) Org denen çalgı.
e. 110/5

eriş- 1. Elde etmek, erişmek.
e.-ür idi 91/2
2. Sataşmak, yiğitlik satmak.
e.-e bilmez idi 40/3

erkān (Ar.) Adap, usul.
e. 112/8

erkek Erkek.
e. 56/7

erlük Mertlik, yiğitlik.
e. (g)+i (iye.) 62/4

ersilen- Cesaretlenmek.
e.-di 62/9

ervārī (T.+ Far.) Erkek gibi, cesaret timsali.
e. 13/1, 108/7

esīr (Ar.) Tutsak, esir. *krş. yesīr*
e. 38/3
e. eyle- "canlı olarak ele geçirmek" 20/10

esīrluḳ Tutsaklık, esirlik. *krş. yesīrluḳ*
e.+da 58/2
eṭek Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü.
e.(g)+ine 48/6
eṭekluḳ (Pak ve arı kelimeleriyle) Namuslu, iffetli.
e. 13/1
eṭmek Ekmek.
e. 75/5
ev Ev.
e.+ine 52/6, 69/4,5, 73/6, 111/7
evlād (Ar.) Çocuklar.
e.+ları (iye.) 3/10
évlen- Evlenmek.
e.-medün 109/5
evvel (Ar.) Evvela, ilk önce, önce, başlangıçta, ilk olarak.
e. 11/2, 35/5, 109/4
e.+den 57/2, 70/9
evvelā (Ar.) İlk olarak, birinci.
e. 39/6
eyle Öyle.
e. 103/8
eyle- Eylemek, yapmak, etmek. *krş. eylü-*
e. ! 47/4, 64/6, 71/3, 72/9,10, 73/1,1, 91/10, 92/4
e.-caḳam 84/2
e.-di 1/11, 4/1, 10/3, 13/2, 16/8, 18/4, 20/4,6,9,10, 21/4,9, 28/3, 33/1, 37/4, 38/5, 41/2, 42/9, 52/7, 54/10, 61/1,2,5,6, 73/5, 74/6, 75/2, 80/2, 84/8, 85/6, 88/5, 94/10, 96/9, 97/4, 97/7, 98/5, 101/4,5, 104/7,8, 109/6, 111/4, 112/9
e.-diler 2/10, 19/1, 26/9, 27/9, 29/1, 34/9, 35/7, 40/7, 41/5, 42/4,5, 44/7, 50/6,7, 51/8, 55/4, 108/3, 110/3, 111/2
e.-dük 59/1,1
e.-düm 6/3,7, 68/2, 77/7, 92/5
e.-dün 47/1, 57/1, 78/5, 109/7
e.-dün̄güz 68/6
e.-gilen 88/7
e.-maġa 87/8
e.-maḳ 12/9, 87/6
e.-maḳ gerek 13/4
e.-maḳa 93/6, 110/10
e.-maḳda 2/8, 6/3
e.-maḳından 5/9, 6/1
e.-me! 59/7
e.-medi 27/1
e.-medüm 110/8
e.-mek 24/9
e.-memaġda 2/9
e.-memişler 3/4
e.-mesin 43/10
e.-mesün 51/2
e.-mez idiler 66/3, 80/8
e.-miş 63/3, 99/2
e.-miş idi 94/8
e.-miş idiler 111/2
e.-mişem 87/3,10
e.-mişsin 78/4
e.-niz 60/3
e.-n̄giz 68/2,5, 94/7
e.-nüz 64/2
e.-r 7/9, 32/4, 33/1,2, 59/7, 60/7, 66/3, 81/5, 85/9, 89/9
e.-r idi 87/10
e.-r idiler 66/4
e.-rem 69/2, 84/1
e.-rler 51/9, 59/8, 71/4, 81/8, 113/8
e.-rsen 86/7
e.-rsin 43/7, 46/1, 51/5, 52/5, 70/10, 72/2
e.-rsiz 32/10, 67/9
e.-rüz 60/8
e.-sün 1/6, 7/1,7,7, 8/5, 11/8, 12/4,8, 17/5, 18/7, 27/3,5, 30/10, 31/2,3, 52/4, 56/10, 60/5, 71/5, 76/2, 80/7, 84/4, 88/7, 96/7, 98/8
e.-sünler 76/4

e.-sün͡gler 9/5,6, 16/10, 38/3, 65/7, 70/3
e.-ye eyleye 76/6, 96/5, 106/2
e.-ye bilmenem 47/2
e.-ye bilür 79/7
e.-yecaḳam 84/2
e.-yecaḳsız 77/3
e.-yecaḳdur 65/2, 78/9
e.-yeçaḳım 68/1
e.-yelim 12/7, 45/5, 58/2
e.-yem 13/8, 68/9,10, 71/10, 77/9, 84/3
e.-yenlerün 7/2
e.-yesin 59/5, 67/6
e.-yesiz 68/10
e.-yüb 113/3
alçaḳ eyle-, alçaḳluḳ eyle-, ārāste eyle-, arṭuḳ eyle-, aşikâre eyle-, aşikâre ve ʻayān eyle-, ʻayān eyle-, āzād eyle-, bekçilük eyle-, bereket eyle-, berṭaraf eyle-, beter eyle-, daʻvā eyle-, dest-pāçe eyle-, edeb eyle-, esīr eyle-, fāyda eyle-, ferāġatluḳ eyle-, fikr eyle-, ḫalvet eyle-, ḫamīr eyle-, ḫārab eyle-, ḫārab ve nā-būd eyle-, ḫāṣıl eyle-, ḫazān eyle-, ḫāżır eyle-, ḥesāb eyle-, ḫurd eyle-, ḫürmet eyle-, ḫürmetsiz eyle-, ʻilāc eyle-, iltimas eyle-, itāʻat eyle-, iʻtiḳād eyle-, iyesiz eyle-, ʻizzetsiz eyle-, ḳabūl eyle-, ḳarār eyle-, ḳāyim eyle-, kesb eyle-, ḳonaḳluḳ eyle-, ḳulluḳ eyle-, ḳurbān eyle-, ḳuvvetli eyle-, ḳuvvetlü eyle-, maṣlaḥat eyle-, menʻ eyle-, meyl eyle-, muḥāṣara eyle-, muṭālaʻa eyle-, münacat eyle-, nā-būd eyle-, na-çar eyle-, nā-şükürluḳ eyle-, necis eyle-, pelīd eyle-, penāh eyle-, pīrāste eyle-, pūc eyle-, raḥm eyle-, ṣabr eyle-, ṣarf eyle-, secde eyle-, serefrāz eyle-, sersem eyle-, seyir eyle-, sünnet eyle-, şecāʻatluḳ eyle-, şefḳat eyle-, şükr eyle-, taḥammül eyle-, taḥt eyle-, talan eyle-, tekfīn ve techīz eyle-, tekebbürluḳ eyle-, temāşā eyle-, terk eyle-, tevāżuʻ eyle-, ürekli eyle-, yād eyle-, yaġıluḳ eyle-, yesīr eyle-

eylü- *bk. eyle-*
e.-n͡güz 96/3

eylük İyilik, güzellik.
e.+le 6/4

ez- Ezmek, tepelemek.
e.-er 101/1

ezel (Ar.) Zelil, aşağılık.
e. 27/5

ezgi Ezgi, nağme, melodi.
e. 110/5

F

faḳīr (Ar.) Fakir.
f.+ler 72/5

fāyda (<Ar. fā'ide) Yarar, fayda.
f. eyle- "faydalanmak" 43/10
f. ol- "yaramak" 7/1, 26/10

fāydalu Yararlı, faydalı.
f.+dur 23/8

fehimli Akıllı, anlayışlı.
f. 13/10

ferāġat (Ar.) Vazgeçme.
f. gir- "vazgeçmek, el çekmek" 43/6

ferāġatluḳ Vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzurluluk.
f. eyle- "huzur bulmak" 52/5

ferişte (Far.) Melek.
f. 2/4
f.+si 95/7

ferrāşluḳ Hizmetçilik.
f. 52/1

fetiḥ (<Ar. feṯḥ) Bir yeri ele geçirme, fetih.
f. 32/8

Fırāt (ya.) Fırat ırmağı.
F. çayı 16/5, 20/6

fırṣat (Ar.) Vesile, fırsat.
f. vir- "İmkân tanımak, uygun şartı sağlamak" 68/3

fikr (<Ar.) düşünme, tefekkür
f. 13/8
f. eyle- "düşünmek" 12/8, 44/7, 68/2, 77/7, 78/4, 87/3,10, 92/5
f. it- "düşünmek" 99/9

firāvān (Far.) Çok, aşırı.
f. idi 109/10

Fir'avn (Ar.) Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan, özellikle Musa peygamber zamanında yaşayan Mısır hükümdarına alem olmuştur.
F. 36/4

Fransa (ya.) Fransa (?).
F. 5/5

G/Ġ

ġaffarallāh (Ar.) Kullarının günahlarını affeden, bağışlaması çok olan Allah.
ġ.-ı ẕunūbe "günahları bağışlayan Allah" 5/7

ġaflet (Ar.) Habersizlik.
ġ. 100/2

gāh (Far.) Bazı zaman, bazen.
g. gāhī "bazı bazı, ara sıra" 8/6

gāhī (Far.) Bazen, ara sıra.
g. 8/6

ġalaṭ (Ar.) Yanlış, hata.
ġ. 67/5

ġālib (Ar.) Üstün, baskın, galip.
ġ. ol- "galip gelmek" 9/7

Ġalīle (ya.) Bir yer adı.
Ġ. 17/3

ġarīb (Ar.) Yabancı.
ġ. 42/6

ġarḳ (Ar.) Boğulma.
ġ. ol- "suya batmak" 70/6

ġassāle (Ar.) Ölü yıkayıcı kadın.
ġ. 113/2

ġavġa (Far.) Kavga.
ġ. ḳalḳ- "kavga çıkmak" 58/9

ġayr (Ar.) *bk. ġayrı*
ġ. 45/9, 61/10

ġayret (Ar.) Kutsal sayılan şeylere yabancıların saldırmasını görmekten doğan dayanamama duygusu.
ġ.+i (iye.) 62/4

ġayrı Başka, +den başka. *krş. ġayr*
ġ. 40/3, 46/5, 68/9, 73/4, 74/5, 102/10, 105/9, 109/4

ġażab (Ar.) Öfke, hışm, kızgınlık.
ġ. 63/8
ġ.+un (iye.) 71/3

ġażablu Öfkeli, hiddetli.
ġ. 69/10
ġ. ol- "Hiddetlenmek" 17/10

gel- 1. Bir yere doğru yol almak, bir yere varmak, bir yere gelmek.
g.-di 20/7, 27/10
g.-diler 55/4, 108/6
g.-dün 78/6, 81/1
g.-gilen 25/1
g.-e bilür 30/1
g.-maḳından 108/9
g.-sün 28/9, 30/10
g.-ür idiler 22/9
g.-ürsin 76/10
2. Meydana gelmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek.
g.-diler 35/5
g.-mesün 79/10
g.-übdür 7/10
3. (Beklenmedik bir durumla) Karşılaşmak.
g.-ecaḳdur 47/5
g.-mezdi 57/5
g.-ür 11/10
4. Buyruğuna girmek.
g.-mez idi 21/2
5. (Bir durum) Gerçekleşmek.

g.-ecaḳdur 82/4
6. Etki bırakmak.
g.-di 6/7
g.-di 18/9, 72/6, 85/1
g.-mediler 72/4
g.-ür 89/10
7. (Bir konuya) Girmek, (söze) başlamak.
g.-di 80/4
8. Karşılamak.
g.-diler 94/1
9. Gönderilmek.
g.-mez 63/6
g.-ür 63/8
10. (Kendine) Gelmek.
g.-di 98/10
ʿaḳlı başına gel-, arṭuḳ gel-, başumuza gel-, başuñ̄a gel-, ḫoş gel-, ḳarşu gel-, ḳarşuya gel-, meydāna gel-, söze gel-

gelin Gelin.
g.+den 74/6

geñ̄luḳ Bolluk, ferahlık.
g. 12/10

gerek Gerek.
g. 13/4, 55/8, 57/9, 58/7, 77/7, 83/677
g.+dür 7/6

getür- 1. Bir kimse veya şeyle birlikte gelmek, getirmek.
g.-di 83/8
g.-diler 26/7
2. Eriştirmek, ulaştırmak.
g.-eyüm 84/5
ḫaber getür-
3. (Bir malı) Zapt etmek, üstüne geçirmek, ele geçirmek.
g.-di 20/5, 21/1
g.-diler 41/6, 43/2
g.-süñ̄gler 13/5
taṣarrufına getür-, taṣarruflarına getür-, ellerine getür-
4. Bir şeyin olmasını sağlamak.
g.-diler 48/3
yerine getür-
5. Uygun getirmek.
g.-sün 69/3, 87/4,10
rast getür-
6. Vermek, sunmak.
g.-düm 87/3
g.-mişem 86/8
7. Meydana gelmesine sebep olmak, maruz bırakmak
g.-dün 56/9, 57/2
başumuza getür-
8. Bir şeye yol açmak, (hatırlamasını) sağlamak.
g.-üñ̄güz 32/6, 65/4
yādıñ̄ıza getür-, yādlarına getür-

gey- Giymek.
g.-di 69/6, 74/4
g.-diler 30/2, 53/9, 54/2, 113/3
g.-maḳda 61/4
ḳara gey-, yaraḳ gey-

geyin- Giyinmek.
g.-ür 112/7

gez- Gezmek, dolaşmak.
g.-er idi 31/9
g.-maġından 6/2

ġıybet (Ar.) Çekiştirme, gıybet.
ġ. 66/3

gice Gece.
g. 4/7, 31/6, 52/9, 54/4, 61/2, 68/3, 87/8, 94/10, 98/2, 113/3
g.+de 87/6

giç- 1. Öbür yana ulaşmak, geçmek.
g.-di 20/7,8, 27/8
g.-diler 38/8, 39/2, 48/5, 93/6
g.-ende 20/3
g.-er 46/9
g.-sün 75/10
2. Vazgeçmek.
g.-di 61/7
3. Gerçekleşmek, meydana gelmek.
g.-miş idi 49/7
4. (Aklı) gitmek.
g.-di 90/3, 98/9
ʿaḳlı giç-

giçdür- Geçirmek, harcamak.

g.-ür idi 36/6

giçin- Ömür sürmek, yaşamak.
g.-di 111/6
g.-maḳımızda 15/5

giçür- Vakit harcamak.
g.-süŋler 83/5
g.-ürdiler 52/9
g.-ür idi 61/4,10

gine Yine, tekrar.
g. 7/6, 32/2, 42/6, 43/1, 52/8, 65/7, 105/6, 107/8

gir- 1. (Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, girmek.
g.-di 103/7, 104/4
g.-diler 38/9, 48/8, 107/8
g.-e bilmez idiler 102/9
g.-ende 87/5
g.-er idi 88/1
g.-sün 87/7
g.-süŋler 102/7
g.-ür idiler 70/3
ardına gir-
2. Bir yeri ele geçirmek, zapt etmek.
g.-di 20/3
g.-diler 39/9
3. Sarılmak, bürünmek.
g.-diler 101/10
yaraḳa gir-
4. (Feragat kelimesiyle) Vazgeçmek, bitirmek.
g.-gilen 43/6
ferāġat gir-

girçek Gerçek, doğru.
g. 65/6
g.+dür 47/1, 67/4, 98/4

giri *bk. girü*
g. 95/8

girīzgāh (Far.) Söze, konuya giriş yeri, söz başı.
g.+da 10/4

girü 1. Ayrıldığı yere tekrar dönme, *krş. giri*
g. 17/7, 38/3, 41/1, 42/8, 48/10, 87/10, 94/3, 96/2

git- 1. Bir yerden bir yere varmak, başka bir yere varmak üzere bulunduğu yerden ayrılmak, uzaklaşmak, gitmek.
g. ! 88/6
g. (d)-ende 95/8
g. (d)-er idi 87/9
g. (d)-er idin 57/4
g. (d)-erem 84/3
g. (d)-erler 100/5
g. (d)-esin 89/3
g.-di 21/2, 69/6, 73/7, 89/1, 90/1,1, 91/6, 92/9, 111/8
g. (d)-elim 45/4
g. (d)-eyim 77/7
g.-diler 36/1, 39/3, 56/8, 76/9, 93/6,11, 108/3, 110/10
g.(d)-üŋüz 53/2
g.-ersin 76/10
g.-gilen 69/1, 103/2
g.-süŋler 35/9, 37/8, 100/4
2. Takip etmek, (ardından) gitmek.
g.-diler 38/9, 108/1
g.(d)-üŋüz 100/10
ardına git-, ardlarına git-
3. (Üstine kelimesiyle birlikte) Saldırmak.
g.-di 16/5
g.-gilen 19/5
g.(d)-üŋüz 99/10
üstine git-
4. Evlenmek, nikâhlanmak.
g.-medi 112/6
ere git-
5. Ölmek.
g.-di 113/1
6. Bir durumda olmak.
g.-sün 88/10

gizlen- Saklanmak, gizlenmek.
g.-ür idiler 106/9

gizli Gizli, saklı. *krş. gizlü*
g. ol- "gizlenmek" 7/3

gizlince Gizlice.
g. 55/1
gizlü *bk. gizli*
g. 82/3
göger- Yeşermek.
g.-enleri 21/8
g.-mişlere 21/6
gök Gökyüzü.
g. (g)+e 58/6
g.+deki 50/2
g.+den 39/8, 63/6
g. (g)+i 97/2
g.(g)+ün (ihe.) 38/4, 50/8, 72/7
gökcekluḳ *bk. gökçekluḳ*
g.+ında 75/9
gökçek Güzel.
g. 14/5,7, 62/1, 79/8, 90/7
gökçekluḳ Güzellik. *krş. gökcekluḳ, gökçeklük*
g. 14/3
g.+ına 78/3, 79/2-3
g.+ını 75/1
gökçeklük *bk. gökçekluḳ*
g.(g)+üm 71/7
gölge Koruma, himaye.
g.+n͡güzün 77/5
g.+sine 78/6
göm- Gömmek, defnetmek.
g.-diler 113/3
gömür- Batıp kaybolmak.
g.-diler 70/6
gönder- Göndermek.
g.-di 5/2, 17/1, 37/6, 56/3, 83/9, 85/7, 96/1, 107/5
g.-diler 17/8, 22/7, 23/4, 107/6
g.-ürem 47/8
gön͡gül Gönül.
g. 23/5, 29/8, 31/10, 51/9, 64/5, 65/3, 89/5, 90/6
g.+den 79/9
g.+i (iye.) 16/6
g.+in 74/9
g.+lerine 22/4
g.+ün 25/2
gör- Görmek.
g.-di 17/9, 54/5, 59/10, 80/1, 90/2, 98/9, 101/3, 103/9, 104/1,4
g.-diler 37/10, 75/8, 76/9, 102/6, 107/1
g.-düm 6/8
g.-ecaḳsın 52/3
g.-elim 15/5-6, 58/4
g.-en 12/8
g.-erük 15/1
g.-maġına 3/1, 89/3, 108/7
g.-maġından 48/8, 102/2
g.-maḳından 48/10, 108/7
g.-me 30/8
g.-se-idim 77/9
g.-sün 65/6
g.-sün͡gler 14/5
g.-ür idiler 22/9
g.-ürler 100/7
g.-ürsiz 100/9
revā gör-
görset- *bk. göster-*
g.-di 93/10, 95/2
g. (d)-ürem 46/4
görseṭ- *bk. göster-*
g.-maḳ 5/1
görün- 1. Gözükmek, görünmek.
g.-ür 47/4
2. İzlenim uyandırmak, … olduğu hissini vermek, … etkisi bırakmak.
g.-di 6/8, 18/10, 56/2
g.-dün 90/7
g.-ür idi 75/2-3
ḫoş görün-
göster- Göstermek. *krş. görset-, görseṭ-*
g.-di 21/5
götür- Götürmek.
g.-diler 49/3
göz Görme organı.
g. 17/6, 60/5
g.+i (iye.) 6/3, 64/9, 68/7, 79/1
g.+i yaşı "gözyaşı" 59/10
g.+ine (2.t.iye.) 75/2
g.+ine (3.t.iye) 89/3

g.+lerinden 30/6, 53/10
g.+lerinün 50/4-5
g.+ümüz 59/2
g.+ün (iye.) 64/6, 69/10
g.+üm düş- "gözü takılmak" 5/9

gözüm! Sevilen kimseye hitap sözü, gözümün nuru.
g. 90/4

göz yaşı Gözyaşı.
g. 31/7, 64/3

gözgi Ayna
g. 14/10, 15/2,3

güc Kudret, güç.
g. 46/3, 100/1
g.+i 18/1,7, 55/6
g.+leri 34/4, 55/6
g.+in (3.t.iye.+ bhe.) 71/2
g.+inde 51/7
g.+inden 28/7
g.+ün (2.t.iye.) 71/2

gücli Kuvvetli, güçlü. *krş. güçlü*
g. 25/7, 95/5

güclü *bk. güçlü*
g. 20/9

gücsiz Güçsüz.
g. 44/10

güçlü Sağlam, kuvvetli, güçlü. *krş. gücli, güclü*
g. 31/1

gülistān-ārāy (Far.) Gül bahçesini süsleyen.
g. 6/1

gümān (Ar.) Zan, şüphe.
g.+ında 46/10

gümiş Gümüş.
g. 110/2

gümrāh (Far.) Doğru yoldan sapmış, dalalete düşmüş, azgın.
g. ol- "doğru yoldan sapmak" 40/3

gümrāhluḳ Azgınlık.
g. 40/5

gün 1. Gün, zaman.
g. 53/1, 60/4, 61/8, 88/3
g.+de 60/7, 63/5
g.+den 62/7, 63/4, 113/7
g.+e 56/5, 68/6, 87/8
g.+inden 61/10
g.+ini 113/6
g.+leri 36/6, 112/6-7
2. Güneş.
g. 99/8
3. Gündüz.
g. 113/3

günāh (Far.) Allah'ın emirlerine aykırı davranış, günah.
g. 59/1
g.+dan 95/10
g.+dur 86/7
g.+ımız 58/7, 59/6
g.+ımıza 66/9
g.+ımızdan 82/5
g.+ları (iye.) 82/7
g.+larını 42/10
g.+larunuzdan 64/2

günāhkār (Far.) Günah işlemiş kimse, günahkâr.
g. 4/2

günahsız Günah işlememiş kimse.
g. 96/1

gündüz Gündüz.
g. 4/7, 31/6, 54/4, 61/2

güneş Güneş.
g. 112/4

gürüldamaġ şiddet.
g.+ından 22/5

güvāhluḳ Şahitlik.
g. vir- "şahitlik etmek" 98/1

güzel Güzel.
g. 74/3, 79/8, 85/4, 88/10, 90/7
g. idi 62/1, 74/7

güzelluḳ Güzellik.
g.+dan 112/2
g.(ġ)+ını 21/4-5
g.+ına 79/2
g.+ında 74/7
g.+larına 3/5

güzer (Far.) Geçen (vakit).

g. 40/5

H/Ḫ/Ḥ

ḫaber (Ar.) Haber, bilgi.
ḫ. 33/5,9, 39/1, 84/5
ḫ.+dür 49/4, 63/3
ḫ.+i (iye.) 91/9
ḫ. ver- "bir şeyi bildirmek" 78/10
ḫ. vir- "bir şeyi bildirmek" 82/6, 83/10, 93/11

ḫaberçuluḳ Muhbirlik, habercilik.
ḫ. 55/4

ḫaberdār (Ar.+Far.) Haberli, bilgili.
ḫ. ol- "bilgi edinmek, haber almak" 29/10, 108/9

Ḫabrī (?)(ka.) Yahudi bir kahin.
Ḫ. 63/1

ḫāce-serāy (< Far. ḫāce-i serā) Hadım ağası, harem ağası.
ḫ. 89/1, 91/5, 103/6
ḫ.+ına 88/5

ḫaçan Ne zaman.
h. 84/4

ḫadsiz Sınırsız.
ḫ. 1/3

Ḫaḳ (Ar.) Allah, Tanrı.
Ḫ. 57/1

ḫaḳ (Ar.) Doğru, gerçek.
ḫ. 35/7, 56/1,67/4, 84/1, 101/4
ḫ. yolı "doğru yol" 5/1

ḫākemluḳ Hakemlik.
ḫ. 56/10

ḫākim (Ar.) Hükmeden.
ḫ.+ler 26/1

ḫaḳīr (Ar.) Değersiz, itibarsız.
ḫ. 40/8, 94/9

ḫāl (Ar.) Davranış, tutum, hâl.
ḫ. dili "düşüncelerini duruşuyla, davranışlarıyla anlatma" 1/9

ḫāl (Far.) Vücuttaki küçük esmer benek, ben.
ḫ.+i (iye.) 4/1

ḫālāt (Ar.) Hâller.
ḫ.+ına 3/7

ḫālet (Ar.) Hâl, durum.
ḫ.+inden 11/7
ḫ.+ine 11/8

ḫalḳ (Ar.) İnsan topluluğu, halk.
ḫ.+a 5/2
ḫ.+lara 65/3
ḫ.+un (ihe.) 62/5

ḫalvet (Ar.) Çevre ile her türlü ilişkiyi kesip yalnız kalma.
ḫ.+de 61/7
ḫ. eyle- "yalnızlığa çekilmek" 61/1

Hāmān (ka.) Kur'an'da adı geçen Hâmân, Hz. Mûsâ'nın muhatap olup mücadele ettiği Firavun'un veziri veya onun sarayındaki önemli şahsiyetlerden biri ya da Amon kültünün başrahibi ve taraftarları olmalıdır.
H. 34/1, 55/3

ḥamd (Ar.) Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lütuf ve ihsanı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.
ḥ. 5/3

hamı 1. Bütün.
h. 1/4, 2/4, 12/3, 16/9, 17/5,8, 18/2,2, 21/6, 22/3,4, 24/5, 26/1,7, 29/10, 30/1, 41/9, 44/3, 50/4, 52/8,8, 54/9, 58/3,6, 62/3, 72/3, 74/6, 82/2, 83/6,8, 84/9-10, 97/1, 97/9, 105/6, 106/4, 108/5, 109/8, 110/4-10, 111/1,10
2. Hepsi, bütünü, tamamı. *krş. hamısı, hamu*
h. 22/8, 25/1, 66/1, 75/2
h.+mızı 45/3
h.+nı 110/3, 111/4
3. Kim.
h. 104/7

hamısı *bk. hamı (2)*
h. 53/5
h.+ları 18/10, 27/8, 38/7,10, 58/10, 67/2, 76/5, 85/1, 91/7,

93/11, 96/5, 101/9, 105/3,8, 107/5,7, 108/4,10
h.+larını 45/5, 106/5
h.+larun 49/5
h.+nı 21/8, 42/5, 84/8

ḫamīr (Ar.) Hamur.
ḫ. eyle- "parçalamak, kırmak" 70/10

hamu *bk. hamı (2)*
h.+n͡guz 96/3

ḫān (Far.) Sofra.
ḫ. 6/9

ḫan Han, emir.
ḫ.+lar 102/3
ḫ.+larını 18/3

handa Nereye.
h. 76/10

handan Nereden.
h. 76/10

hangi Hangi. *krş. hansı*
h.+sidürler 34/3

hanı Nerede, hani.
h. 59/9

hansı *bk. hangi*
h.+dur 34/4
h.+sına 107/3

ḫarāb (Ar.) Perişan, harap.
ḫ. ve nā-būd eyle- "harap duruma getirmek, yok etmek, yıkmak" 27/5, 71/10, 72/2
ḫ. ve nā-būd ol- "yok olmak, perişan olmak" 83/7
ḫ. eyle- "Harap duruma getirmek, yıkmak, yok etmek" 21/8-9, 27/3, 30/10, 45/5, 54/9, 98/8
ḫ. ol- "yok olmak, kötü duruma düşmek, perişan olmak" 66/4, 71/6, 47/9

ḫarābluḳ Harap olma durumu, perişanlık, haraplık.
ḫ. 67/1
ḫ.(ġ)+ın͡ga 98/6
ḫ.+ı (iye.) 52/2
ḫ.+ına 53/5-6

ḫarāc (Ar.) Vergi, haraç.
ḫ. 36/5

ḫarār (Ar.) Kıldan dokunmuş büyük çuval.
ḫ. 53/9, 61/4, 69/6
ḫ.+ı (bhe.) 73/7

Ḫarmī (?)(ka.) Yahudi bir kahin.
Ḫ. 63/1

ḫāṣıl (Ar.) Olan, meydana çıkan.
ḫ. eyle- "ortaya çıkarmak, meydana getirmek" 73/1, 76/2, 81/4
ḫ. ol- "ortaya çıkmak, meydana gelmek" 92/6

ḫāṣṣa (Ar.) Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan.
ḫ. 74/4

ḫasta (<Far. ḫaste) Hasta.
ḫ. 59/10

ḫāṭır (Ar.) Bir kimsenin veya bir şeyin biri üzerindeki saygılı etkisi, itibar, ilgi.
ḫ.+ı (iye.) 49/7, 59/6, 62/9, 74/10
ḫ.+undur 64/7

ḫatun Kadın.
ḫ. 62/9, 89/2, 96/6, 99/2, 109/1, 110/9
ḫ.+lar 79/10
ḫ.+ları 79/8
ḫ.+larının 14/1
ḫ.+un (ihe.) 108/7

ḫāvar (?)Yaygara, gürültü, abartmalı anlatım.
ḫ. zāvar "yaygaralı, gürültülü söz, abartılı söz, kıvır zıvır, ıvır zıvır. 101/10, 107/2
ḫ. zāvarlı "yaygaralı, gürültülü söz, abartılı söz, kıvır zıvır, ıvır zıvır. 71/4

ḫayāl (Ar.) Tasavvur etme gücü, hayal.
ḫ. 13/8

ḫayf (Ar.) İntikam, öç.

ḫ.+ı al- "intikamını almak" 18/2
ḫ.+ımı al- "intikamımı almak" 19/5
ḫ.+ımızı al- "intikamımızı almak" 64/10, 69/3
ḫ.+ını al- "intikamını almak" 98/2
ḫaylī (Far.) Oldukça fazla, çokça, epey.
ḫ. 8/1
ḫayrān (Ar.) Şaşırmış.
ḫ. ḳal- "şaşırmak, şaşırıp kalmak" 22/6, 75/9, 78/3, 85/3, 94/1-2, 98/9, 107/7-8
ḫayvān (Ar.)1. Canlı yaratık.
ḫ.+ları 81/9
2. İnsan dışındaki canlı yaratık.
ḫ. 106/4
ḫ.+larını 83/3 hay
ḫazāyin (<Ar. ḫazā'in) Hazineler.
ḫ. 106/3
ḫazān (Ar.) Sararıp solma.
ḫ. eyle- "perişan duruma getirmek, esir etmek" 42/5
ḥāżır (Ar.) Hazır, bulunan, mevcut olan. *krş. hāzır*
ḫ. 107/7
ḫ. idi 76/4 mev
ḫ.+dur 10/7, 14/3
ḫ.+lara 18/8
ḫ. eyle- "hazır etmek, hazırlamak, hazır bulundurmak" 10/3
ḫ. ol- "hazır durumda olmak, hazır olmak" 9/3, 55/9, 78/7, 103/1
hāzır (<Ar. ḥāżır) *bk. ḥāżır*
h. ol- *"bk. ḥāżır ol-"*29/9
ḫazīne (Ar.) Hazine.
ḫ.+leri 20/11
ḫ.+sinden 7/10
ḫazīneḫāne (Ar.+Far.) Hazinenin saklı tutulduğu yer.
ḫ.+sine 86/2
helāk (Ar.) Yok olma.
h. ol "yok olmak" 56/6
ḥelāl (Ar.) Nikâhlı eş.
ḫ.+inden 109/4
hem (Far.) Üstelik, ayrıca, hem.
h. 6/7, 7/9, 14/6, 22/3, 81/9, 82/3, 84/1, 86/3
hemīn (Far.) Hemen, her zaman.
h. 81/8, 83/6
hemīşe (Far.) Daima, her zaman.
h. 2/6, 23/9, 32/3,10, 72/3,5, 96/5, 97/6, 109/7
henüz (Far.) Hâlâ, daha, henüz.
h. 54/10, 66/9
her (Far.) Her, her bir, herhangi bir.
h. 8/10, 9/2,2, 10/2,6, 14/2,2,7, 15/1,4, 24/1, 26/4, 31/9, 37/5,8, 40/5, 49/6, 53/6, 61/8, 87/8, 91/5, 93/5, 111/7, 112/1
her hansı "herhangi"
h.+sına 107/2-3
h. kim "her kim" 7/1
h. kim ki "kim ki, her kim ki, herhangi bir kimse ki" 8/4, 18/6, 76/4, 94/7, 99/3-4
h. kimse "herkes" 10/7
h. kişi "herkes" 69/4
h. ne "ne, her ne, herhangi" 24/6,9, 47/2, 67/3,10, 68/2,8, 74/4, 82/4, 99/7, 110/1
h. ne ḳadar "her ne kadar" 1/8, 11/9, 43/10, 60/1, 112/1
h. ne ḳadar ki "her ne kadar ki" 10/10, 41/7, 60/1-2, 106/9, 110/9
h. ne ki "her ne ki" 25/2, 62/8, 86/7-8, 89/8,9
herçi (Far.) Her şey.
h. 68/1
hergiz (Far.) Asla, katiyen.
h. 12/1, 39/4, 80/9, 94/7, 97/5
ḥesāb (Ar.) Sayma, dikkate alma.
ḥ. eyle- "saymak, hesap etmek" 76/4

heybet (Ar.) İnsanda korku ile karışık ürküntü uyandıran durum veya görünüş.
h. 105/11
heybetlen- Korkmak.
h.-diler 22/5, 28/7, 53/8
hīç (Far.) 1. Hiç, asla, katiyen.
h. 27/1, 35/3, 43/10, 45/1, 74/8, 103/10, 113/5
2. Başka, hiç.
h. 1/8, 105/9
h. kimse "Hiçbir insan, hiçbir şahıs" 19/5, 40/2, 62/4, 75/9, 80/6, 102/8
ḥikāyet (Ar.) Hikâye.
ḥ. 1/1
ḥ.+de 10/9, 13/6
ḥ.+e 5/9
ḥ.+i (bhe.) 44/5
ḫilāf (Ar.) Karşıt, zıt.
ḫ.+ı (iye.) 12/6
ḫ.+ına 11/5
ḫişārla- Kuşatmak, sarmak.
ḫ.-dılar 53/6
ḫ.-n̄gız 53/2
Ḫīvriyā (kva.) Kavim adı.
ḫ.+ları 41/4
ḫodbīnluḳ Bencillik.
ḫ. 11/6
ḫorulda- Horlamak.
ḫ.-r idi 91/10, 95/4
ḫoş (Far.) Hoş, güzel.
ḫ. görün- "hoş karşılanmak" 6/8, 56/2
ḫ. gel- "beğenilmek, hoşuna gitmek" 18/9, 72/4,6, 85/1, 89/10
ḫoşḥāl (Far.+Ar.) Memnun, mesut, bahtiyar.
ḫ. 96/2
ḫ. idi 111/5
ḫ. ol- "memnun olmak" 25/4, 90/5, 91/1, 110/4
ḫoşḥālluḳ Memnunluk, memnuniyet.
ḫ. 90/5,6, 94/1
ḫ.+ı (iye.) 89/5, 109/2
ḫoş-nümā (Far.) Güzel görünüşlü.
ḫ. 14/5
hör- Örmek.
h.-di 74/1
ḫurd (Far.) Kırık, parça.
ḫ. eyle- "Parçalamak, kırmak" 70/10
hūşmend (Far.) Akıllı.
ḫ.+ler 2/1
hūşyār (Far.) Aklı başında olan.
h. 11/2, 13/8
ḫüküm (<Ar. ḥükm) Emir, buyruk.
ḫ.+de 24/1
ḫ.+i (bhe.) 48/2
ḫ.+i (iye.) 80/3
ḫ.+ine 21/1
ḫürmet (Ar.) Saygı.
ḫ. 26/3, 34/7, 52/7
ḫ. eyle- "saygı göstermek"78/9
ḫürmetsiz Saygısız, hürmet göstermeyen.
ḫ. 31/5,
ḫ. eyle- "hürmet göstermemek"65/1
ḫüsn (Ar.) Güzellik.
ḫ.+ini 74/5

I

ıl Yıl, sene, *bk. ul*
ı. 60/10, 112/8, 113/4
ı.+a deyinc 39/8
ırag̱ *bk. ırāḳ*
ı.+dan 93/8
ırāḳ Uzak, ırak. *krş. ırag̱*
ı. 51/2,5
ışıt- Aydınlatmak, ışıtmak, ışık saçmak.
ı.-ur idi 112/4
ışılda- Işık saçmak, ışıldamak.
ı.-r 1/7
ı.-r idi 111/10
ışıldaṭ- Işıl ışıl parlatmak, parıldatmak, aydınalatmak.

ı.-dı 112/3
ı.-(d)ur idi 112/4

İ/Ĭ

i- İmek fiili.
i.-di 16/8, 18/5,6, 20/2, 21/2, 27/4, 28/4, 31/9,10,10, 32/8, 36/5,10, 38/9, 39/4,8, 40/3, 41/10, 49/7, 53/4, 54/8,10, 56/9, 57/, 60/2,10, 61/4,10, 62/1,2,2,3,4,4, 65/8, 70/2, 74/4,6,7,7,10, 76/4,8,8, 80/1, 87/4,9,10,10, 88/1,2,3, 90/10, 91/2,2,3,9,9,9,10, 92/2, 94/8, 95/4,4, 98/7, 103/1,8, 106/1, 109/10, 111/3,5,10, 112/4,4, 5,8, 92/1
i.-diler 22/9,9, 26/6, 30/3,6, 33/4,7, 44/8, 49/8, 54/4, 55/1,2, 65/6, 66/3,4, 70/3, 75/7, 76/1, 77/4, 78/2, 80/8, 85/3, 94/2, 102/6,9, 106/8,9,9,11, 107/3,3,6, 108/2, 110/1,1,6,9, 111/2
i.-dim 77/9
i.-din 57/4,5

‘ibādet (Ar.) Tapınma, ibadet.
‘i.+inde 2/7

iblīs (Ar.) Şeytan.
i.+ün 9/10

İbrāhīm (ka.) Hz. İbrahim peygamber.
i. 65/7

‘İbrī (Ar.) Yahudi, İbranî.
‘İ. 79/7, 110/5, 113/5
‘İ.+lerün 77/1, 106/7

ic 1. İçeri, iç, dış karşıtı.
i.+inde 6/9, 80/1, 93/5, 95/4, 104/10, 106/1,9
i.+ine 38/10, 48/8, 49/2, 93/3
2. Ara.
i.+inde 97/1
i.+lerinde 47/9

ic- *bk. iç-*
i.-erük 58/5
i.-esin 89/5
i.-gilen 90/6
i.-memiş idi 91/3
i.-süñgler 55/2, 83/4
and ic-

icerü 1. *bk. içerü*
i. 87/5, 102/6, 103/2
i.+dekini 112/1
i.+ye 103/7
2. *bk. içerü*
i.+lerini 14/8

icmaḳsız İçecek olmadan.
i. 7/5

icün İçin. *krş. içün*
i. 5/1, 24/9, 40/1, 44/2, 46/2, 49/4,8, 50/3, 57/8, 59/6, 62/9, 67/1,6, 74/10,10, 79/10, 82/7, 87/6, 88/1, 92/8, 94/8, 111/5
i.+dür 66/10

iç- İçmek. *krş. ic-*
i.-di 18/1, 90/10, 91/3
i.-erem 90/8
i.-melü ol- 39/7
i.-memelü idiler 39/6,7
and iç-

içerü 1. İçeri. *krş. icerü*
i.+ye 54/7
2. Kalp, gönül. *krş. icerü*
i.+de 12/2

içün *bk. icün*
i. 92/5

igid *bk. igit*
i. idiler 107/6
i.+ler 110/5
i.+lerini 25/7

igirmi Yirmi.
i. 56/5

igit Yiğit. *krş. igid*
i.+lerün 74/9

iḫtiyār (Ar.) Kendi isteğiyle hareket etme, iradesini kullanma.
i.+ımız 57/10

iki İki (2).
i. 1/10, 2/6, 4/5, 7/4, 38/6,6, 93/2
i.+si 93/5

ikinci İkinci.

i. 11/9, 39/7

iḳlīm (Ar.) Ortam.
i.+ine 1/4

‘ilāc (Ar.) Çare, deva, tedbir.
‘i. eyle- “önlem almak” 12/4

‘ilācsız Çaresiz, şifası olmayan.
‘i. 37/5,
‘i. ol- “çaresiz kalmak” 55/10, 56/5

ilan Yılan. Metinde mecazi olarak “sinsi ve hain” anlamında.
i.+lar 66/7

ilçi Elçi, haberci.
i.+ler 17/1, 22/8
i.+lere 17/6
i.+lerini 22/7

ile İle. *krş. ilen*
i. 63/7

ilen İle, birlikte, beraber. *krş. ile, inen*
i. 1/3,3,5, 2/9, 6/6, 7/1, 8/4, 9/5, 13/8,9, 14/9, 17/6,7, 20/1,9, 21/2, 23/5, 25/8, 26/7, 29/7, 31/1,8, 32/10, 33/7, 34/7, 38/2, 41/5,8, 43/9, 45/1,7, 47/6, 50/1, 51/4, 52/7, 53/4, 55/7, 57/3,4,10,10, 59/1, 60/5, 61/2, 64/5,6,8,9, 65/9, 66/3, 68/5,7, 69/10, 70/5, 71/2,6, 74/1, 75/5,7, 76/7, 77/4, 80/4, 84/2, 86/8, 87/3, 88/8, 89/4,5, 90/5,6, 91/8, 92/7, 94/1,10, 96/7, 97/3, 98/3, 100/10, 101/6,10, 102/1, 103/2,5,9, 106/1, 107/4,7, 108/5, 109/6, 111/2,5,6, 112/8
i.+dür 93/9

iltimās (Ar.) Rica, temenni.
i. eyle- “temenni etmek” 73/5

İlyāşīn(ka.) Yahudi kahinlerinin ileri gelenlerinden biri.
İ. 29/7, 31/8

īmān (Ar.) İnanç, iman.
ī.+ından 12/2

imdi Şimdi.
i. 46/3, 57/6, 67/5, 68/1, 80/10, 84/1, 92/3,6, 93/2
i.+den 23/8, 47/7

inan İnanç, iman.
i.+ları 51/3-4

inan- 1. İnanmak, iman etmek.
i.-dı 101/4
2. İnanmak, güvenmek.
i.-ursan 81/3

incge İnce.
i. 8/2, 12/8, 13/9

inci İnci.
i. 74/1, 110/2

incīr (<Far. encīr) İncir.
i. 75/5

incit- Üzmek, gücendirmek. *krş. inciṭ-*
i. (d)-e bilmenük 44/1
i.-medi 113/5
i.-medüm 80/6
i.-mişler 43/5

inciṭ- *bk. incit-*
i.-diler 42/3

inen *bk. ilen*
i. 1/9, 6/5, 18/7, 19/10, 25/5, 26/3, 32/9, 38/1, 48/7, 54/9, 55/6, 57/3, 65/4, 76/4, 79/9, 92/3, 95/6, 100/1, 107/2

insān (Ar.) İnsan.
i.+un 7/3

iñü İnilti, iniltili.
i. 47/8

ireli *bk. irelür*
i.+ki “önceki” 87/2

irelür Önce, evvel. *krş. ireli*
i.+ki “önceki”72/10
i.+lerde 42/2, 69/10

İsḥāḳ (ka.) Hz. İshak peygamber.
İ. 65/10

İsrā’il (kva.) *bk. Benī İsrā’il*
İ. ādemi “İsrailoğullarından olan insan” 93/10
İ. ḳavmi “İsrail kavmi” 76/3, 84/6, 98/7
i.+i (bhe.) 113/5

i.+ün (ihe.) 96/9, 99/4, 101/2,5, 106/6, 109/2, 111/9

iste- İstemek. *krş. işte-*
i.-diler 37/1
i.-mez idiler 77/4
i.-meyelim 12/7
i.-r 4/10, 25/2, 45/4, 84/4,9
i.-r idi 16/8, 18/5, 36/5
i.-rler 37/8, 83/3,4
i.-rsen 55/7
i.-sün 80/6,7

işte- *bk. iste-*
i.-diler 54/1
i.-medi 95/9
i.-mem 68/8
i.-menem 68/8
i.-niz 64/4
i.-r 89/9
i.-rem 68/9
i.-ye işteye 52/10
i.-r idiler 49/8

istid'ā (Ar.) Yalvararak isteme, rica ve talep etme.
i.+nı 50/6

istiġfār (Ar.) Tövbe etme.
i.+larını 42/9

istiḳāmet (Ar.) Dinin buyruklarına uygun hareket etme.
i. duṭ- "Dinin buyruklarına uygun hareket etmek" 73/2

iş 1. İş, amel.
i. 12/1, 109/7
i. idi 56/9
i.+ler 84/9
i.+lerden 83/10
i.+de 39/5, 62/2
i.+inizdür 63/9
i.+lerde 12/3, 36/6,9, 83/5
i.+ün (2.t.iye.)) 69/2
i. işle- "iş yapmak" 81/4
i. ḳayır- "iş yapmak, ustalık göstermek" 13/2
2. Bir sonuca bağlanması, çözülmesi gerekli durum, mesele, sorun.
i. 57/5, 72/3

işid- *bk. işit-*
i.-sün 8/4

işik Eşik, kapı.
i. aḳası "padişah veya devlet büyüklerinin iradesini gereken yerlere iletmek, resmî veya özel işleri olanlarla konuşup isteklerini padişah veya devlet büyüklerine arz etmek ve padişahın veya devlet büyüklerinin dışarı ile ilişkilerini sağlamakla görevli memur, mabeyinci.
i.+na 103/1
i.+ndan 102/9-10

işit- İşitmek. *krş. işid-*
i. (d)-enlere 13/7, 110/8
i.-di 25/3, 62/7, 105/7
i.-diler 93/11, 105/1
i.-dim 63/3
i. (d)-ünğüz 99/7
i. (d)-ür 99/4

işle- Yapmak, işlemek.
i.-diler 83/7
i.-r 81/4
iş işle-

işlet- Yaptırmak, işletmek.
i. (d)-er 81/6

iştehālu İştah açan, iştahlı.
i. 6/9

it Köpek, it.
i. 84/7

it- Etmek. *krş. iṭ-*
i. (d)-e ide 110/6
i. (d)-elim 12/3, 45/5
i.-diler 23/2, 50/8, 107/10
i. (d)-übdür 2/8
i. (d)-ünğüz 60/4, 64/2, 99/9
i.-miş idiler 33/7
berk it-, fikr it-, ḳaṣṣābluḳ it-, muḫtār it-, münācāt it-, şükr it-, taḥammül it-, talan it-, tevāżu' it-, tevbe it-, tevellā it-, yesīr it-

iṭ- *bk. it-*
i.-mağınız ile 63/7

itā‘at (Ar.) Emre uyma, itaat.
i. eyle- "emre uymak" 27/9
iṭā‘atlü Emre uyan, itaat eden.
i. 5/4
i‘tibār (Ar.) Saygınlık.
i.+ı (iye.) 32/7
i.+ları (iye.) 51/6
i‘tiḳād (Ar.) İnanma.
i. eyle- "inanmak" 59/8
iv- Acele etmek, ivmek.
i.-er idi 98/7
iy Ey.
i. 23/3, 24/2, 32/1, 35/1,4, 43/4, 50/8, 55/5, 59/2, 60/3, 63/2, 64/5, 66/7, 67/3, 69/9, 70/7,10, 71/10, 72/7,10, 79/6, 80/5, 81/2, 82/10, 86/5, 89/2, 90/4,4,4,8, 92/2, 93/1, 94/6, 96/6,10, 97/10, 99/1-6, 104/7, 109/1
iye 1. Sahip.
i.+si 25/6
i.+sini 5/2
2. Tanrı.
i.+m 70/7,10, 71/10, 72/10
i.+miz 70/7
iyelen- Sahiplenmek, sahibi olmak.
i.-di 28/1
iyesiz Sahipsiz.
i. eyle- "sahipsiz bırakmak" 31/2
‘izzet (Ar.) 1. Hürmet, saygı.
‘i. 26/2, 34/7, 52/7, 78/8
2. Kıymet, itibar, büyüklük.
‘i. 3/4
‘i.+i (iye.) 109/3
‘i.+ün (2.t.iye.) 72/1, 92/7
‘izzetli Şeref sahibi, itibarlı. krş. ‘izzetlü
‘i. ol-111/9
‘izzetluḳ Saygı gösterme, hürmet etme.
‘i. 26/6
‘izzetlü *bk. ‘izzetli*
‘i. ol- "izztli olmak" 90/9
‘izzetsiz İtibarsız.
‘i. 31/5
‘i eyle- "itibarsız hâle getirmek" 65/2, 80/8
‘i ol- "itibarsız olmak" 40/8, 66/6
‘izzetsizluḳ İtibarsızlık.
‘i. 17/7
‘i.+ı (bhe.) 17/8

K/Ḳ

ḳabāyil (< Ar. ḳabā'il) Kabileler.
ḳ.+ler 73/3
ḳabūl (Ar.) Benimseme, kabullenme, uygun görme, kabul.
ḳ. eyle- "kabul etmek" 4/1, 19/1, 42/9, 59/7, 67/9, 72/9, 86/7, 88/7, 89/9
ḳ. ol- "kabul olmak" 37/2
ḳabu *bk. ḳapu*
ḳ.+sından 75/6
ḳaç- 1. Kaçmak.
ḳ.-ar idiler 106/10-11
ḳ.-dılar 102/3, 106/6
ḳ.-maḳa 100/9, 105/10
ḳ.-mışam 77/2
2. Sakınmak.
ḳ.-alım 12/7
ḳaçaḳac (<ḳaça ḳac) Göç.
ḳ. 106/5
ḳadar Kadar, ölçüde.
ḳ. 1/7,8,10, 9/5, 10/10, 11/9, 12/7, 18/9, 20/1, 21/3, 25/9, 28/4, 36/2, 41/7, 43/10, 44/8, 55/5, 59/9, 60/1, 91/1,2, 97/4, 98/9, 103/4, 106/9, 107/9, 108/3, 109/10, 110/9, 112/1,4
ḳ.+dur 11/3
ḳadr (Ar.) Değer, kıymet.
ḳ.+ini 81/6
kāfir (Ar.) Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan

yahut bunlardan birini inkâr eden kimse, kâfir.
k. 4/2, 51/10, 53/7
k.+ler 62/8, 63/4
k.+lerün 51/1, 52/1
k.+ün 32/4, 98/3

kāġaẕ (Far.) Kâğıt, yazı.
k.+ı 29/7

kāhin (Ar.) Eski İsraillilerde ve bazı kavimlerde bilinmezden haber vermek iddiasında bulunan ruhani lider.
k.+ler 67/2, 75/7, 108/5
k.+leri (bhe.) 52/8
k.+leri (iye.) 63/1, 93/11
ḳ.+lersiz 65/2
k.+lerün 29/6, 31/8, 56/7, 108/5

ḳahırlı Üzüntülü.
ḳ. 44/6

ḳaḥṭluḳ Kıtlık, yokluk.
ḳ. 35/10

kāināt (Ar.) Kâinat.
k.+ı (bhe.) 1/4

kākül (Far.) Alna düşen kısa saç demeti, perçem.
k.+ini 93/1

ḳal- 1. (Bir yerde) Olmak veya bulunmak.
ḳ.-dı 91/8
ḳ.-dun 78/6
yalḳuz ḳal-
2. Varlığını korumak, sürdürmek.
ḳ.-mış idi 54/10
3. Bulunduğu yerde durmak.
ḳ.-anda 95/8
ḳ.-dı 28/2
ḳ.-mış idiler 108/2
4. (Hayran kelimesiyle birlikte) Bir şeyin etkisi altında kalmak, içinde olmak, kendisini kaplamış olmak.
ḳ.-dı 98/9
ḳ.-dılar 22/6, 75/9, 78/3, 85/3, 94/2
ḳ.-urlar 100/8
ḥayrān ve māt ḳal-, māt ve ḥayrān ḳal-
5. (Hareket hâlindeki bir kimse) Olduğu yerde durmak.
ḳ.-madı 39/1, 105/10
6. Var durumda olmak, mevcut bulunmak
ḳ.-madı 56/6
7. (Dünden bugüne yadigâr olarak) İntikal etmek, devam etmek.
ḳ.-ur 72/3, 97/6
yādigār ḳal-, yādigārında ḳal-
8. (Bir hâli) Devam ettirmek, (o hâli) sürüp gitmek, devam etmek.
ḳ.-masun 82/3 gizli k.
ḳ.-sun 73/2 sak k.
ḳ.-ur 96/5
ḳ.-ur idi 88/2
gizlü ḳal-, pāk ve pākīze ḳal-saḳ ḳal-

ḳal'a (Ar.) 1. Kale.
ḳ. +lar 9/1
ḳ. +ları 13/4, 20/9
2. Sığınılacak yer.
ḳ. 10/1,5

Kāldiyā (ya.) Keldan veya Kaldea, geçmişte Mezopotamya'nın en güney kısmında kurulmuş olan bir ülke. Kaldea halkı Sami dilini konuşmaktaydı.
k. 35/5

ḳaldur- 1. Kaldırmak, yükseltmek.
ḳ.-asın 71/1
ḳ.-dı 92/10, 104/1
ḳ.-dılar 80/3
ḳ.-maz idüm 80/9-10
ḳ.-mış idi 111/3
2. Yola çıkarmak, sevk etmek.
ḳ.-dı 19/7

ḳalemrev (Ar.+Far.) Bir hükümdarın idaresi altında olan ülke.
ḳ.+lerün 9/1

ḳalḫ- 1. Kalkmak.
ḳ.-dı 60/1, 90/1
ayaġa ḳalḫ-
2. Çıkmak, meydana gelmek
ḳ.-dı 58/9
ġavġa ḳalḫ-

ḳalḫansız Kalkansız.
ḳ. 39/10

ḳalın Kalın.
ḳ. 29/3

kāmile (Ar.) Tam, noksansız.
k. 1/5

ḳan Kan.
ḳ.+a 104/2
ḳ.+ı (iye.) 104/9
ḳ.+ında 100/7
ḳ.+ları 83/4

ḳanatsız Kanatsız.
ḳ. 50/9

ḳapan Tuzak, kapan.
ḳ. 31/1

ḳapu 1. Kapı. *krş. ḳabu*
ḳ.+da 91/10
ḳ.+larından 76/6
ḳ.+sına 93/7
ḳ.+sında 68/4
ḳ.+sını 91/6
ḳ.+yı 93/8
2. Makam, huzur.
ḳ.+dan 4/3, 9/9
ḳ.+ndan 30/9, 72/5
ḳ.+sından 32/4
ḳ.+nun 14/10

Kapūşīn (< (?) Kapūsīn < İt. Capuccio) Hristiyanlıkta Katolik kilisesine bağlı Fransisken tarikatının bir kolu, Kapusen.
k. 5/6

ḳara Kara, siyah.
ḳ. gey- "Yas alameti olarak siyahlar giymek, başına siyah bir şey bağlamak" 113/3

ḳaranluḳ Karanlık.
ḳ. (ġ)+ına 40/5

ḳarār (Ar.) Hüküm, karar.
ḳ.+un (iye.) 85/8
ḳ. eyle- "karar vermek" 63/3, 68/6

ḳaravaş Hizmetçi, köle.
ḳ. 76/7, 90/10
ḳ.+ı (iye.) 94/9, 95/9
ḳ.+ım 89/7
ḳ.+ına 75/5, 91/10, 93/4
ḳ.+ını 73/6, 112/9
ḳ.+ları 61/2
ḳ.+um 68/5
ḳ.+un (iye.) 72/8, 81/2, 83/8, 84/1

ḳardaş Kardeş.
ḳ.+lar 65/2
ḳ.+larım 99/6

ḳarḳa- Zemmetmek, yermek.
ḳ.-dılar 56/8

Kārkāmel (<İbr. Karmel) Karmel (Kermil (Kirmil), Filistin'in kuzeybatısında bulunan bir dağ.
K. 17/2

ḳarḳar- Lanet etmek, kötü söz söylemek, beddua etmek.
ḳ.-maḳ 111/4

kārsāzluḳ Beceriklilik, iş işleme durumu.
k. eyle- "ustalık göstermek" 13/2

ḳarşu Ön, huzur, karşı.
ḳ.+muza 34/6
ḳ.+muzda 4/6
ḳ.+sına 26/3
ḳ.+ya 57/4
ḳ. gel- "karşılayıcı olarak çıkmak, karşılamak" 94/1
ḳ.+ya gel- "karşısına çıkmak"11/10
ḳ.+ya çıḫ- "karşılamak üzere çıkmak" 26/4

ḳarşula- Karşılamak.
ḳ.-dı 108/10

ḳaşşābluḳ Gaddarlık, hunharlık.

ḳ. it- "gaddarlık etmek, hunharlık etmek" 107/10

ḳaş Kaş.
ḳ.+larından 79/4

ḳatıl- Katılmak, eklenmek.
ḳ.-mış 6/1

ḳav- Kovmak.
ḳ.-arsın 51/5
ḳ.-masun 51/2
ḳ.-sunlar 29/6

ḳaval Kaval, üflemeli bir çalgı.
ḳ.+lar 26/5

ḳavim (<Ar. ḳavm) Halk, budun, kavim.
ḳ. 33/10, 49/10, 101/6
ḳ.+i (bhe.) 44/9, 85/7, 88/1
ḳ.+i (iye.) 55/5, 76/3
ḳ.+im 77/9
ḳ.+ine 68/7, 99/5
ḳ.+ini 9/9, 84/4,6, 98/7
ḳ.+inün 20/10, 94/10
ḳ.+ler 26/2, 30/1, 34/2, 35/2,4, 50/4, 59/9,9, 97/9, 101/7, 104/6, 109/8, 110/3,4,10, 111/1, 113/3
ḳ.+lerden 44/3
ḳ.+lere 60/2
ḳ.+leri (iye.) 34/8, 46/2, 73/3
ḳ.+leri (bhe.) 46/6, 52/8
ḳ.+lerini 8/9, 79/7
ḳ.+lerün 18/2, 19/4, 25/10, 27/5, 69/1, 80/8
ḳ.+ün (iye.) 70/3, 109/3

ḳayır- Hazırlamak.
ḳ.-dı 13/2
iş ḳayır-

ḳāyim (<Ar. kā'im) Sağlam, muhkem, dayanıklı.
ḳ. 9/1, 10/1, 20/8, 33/6, 53/2,
ḳ eyle- "sağlamlaştırmak, güçlendirmek" 29/1, 109/6

ḳażā (Ar.) Kaderin Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilen biçimde ve zamanda gerçekleşmesi.
ḳ.+dan 9/3

kemīne (Far.) Hakir, âciz, zavallı.
k. 5/4
k.+nün 6/3, 13/9-10

Ken'ān (ya.) Kenan ülkesi veya Kenan diyarı; Hz. Yakub'un ülkesi; Filistin.
k. 35/9

Ken'āniyān (kva.) Kenan ülkesinden olanlar, Kenanlılar.
k.+ları 41/4

kend (Soğd.) Şehir.
k.+lerimiz 24/4

kerāmāt (Ar.) Olağanüstü hâller, üstün nitelikler.
k.+ını 101/3

kerāmet (Ar.) Akıl sınırlarını aşan tabiat üstü iş, harikulade hâl.
k. 38/5, 93/10
k.+i (iye.) 96/4

kerīm (Ar.) "Vadini yerine getiren, çok verici, lutuf ve ihsanı bol, kendisine sığınanı geri çevirmeyen" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.
k. 4/8, 50/6, 96/4

kerpic Kerpiç.
k. 36/8

kes- Kesmek, koparmak.
k.-di 93/3, 98/3
k.-esin 97/4

kesāfet (Ar.) Pislik, pis olan şey.
k. 4/3

kesb (Ar.) Kazanma.
k. eyle- "kazanmak, edinmek" 108/3

kesil- kesilmek, koparılmak
k.-übdür 105/7

kezer Defa.
k. 67/2, 93/2

ḳıl- Yapmak, kılmak, yerine getirmek.
ḳ.-maḳda 61/9
namāz ḳıl-

ḳılıc Kılıç.
ḳ. 18/7, 21/2, 32/9, 46/8

ḳ.+ı (iye.) 71/6, 92/10
ḳ.+ında 32/7

ḳılıcsız Kılıçsız, silahsız.
ḳ. 39/10, 55/7

ḳın Kılıç kılıfı, kın.
ḳ.+ından 93/1

ḳır- Öldürmek, yok etmek, kırmak.
ḳ.-a ḳıra 108/1
ḳ.-ar idiler 107/3
ḳ-aram 46/7
ḳ.-dılar 107/9
ḳ.-sun 71/6
ḳ.-sun͡glar 70/5

ḳırḫ Kırk (40).
ḳ. 36/1, 39/8

ḳısa 1. Kısa, uzun olmayan.
ḳ. 10/10
2. (El için) Yetersiz.
ḳ. 14/1

ḳıṣṣa (Ar.) Kısa hikâye.
ḳ. 15/3

ḳıyye (Ar.) Okka, 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü.
ḳ. 1/8

ḳız 1. Kız.
ḳ. 31/3
ḳ.+ıyam 77/1
ḳ.+um 80/5
2. Bakire, evlenmemiş kız.
ḳ.+dan 74/6
ḳ.+lar 110/5

ḳızar- Öfkelenmek, sinirlenmek.
ḳ.-dı 33/9

ḳızluḳ Kıtlık.
ḳ. 35/10

ki Ki (bağlaç).
k. 1/2,4,8,8,9, 2/1,1,4,4, 3/3,3,8, 4/1,3,3,5,8, 6/8, 7/1,3,4,6,8,10, 8/4,6,9, 9/3,5,6,9, 10/3,5,6,7,10, 11/3,9, 12/1,4,5,6,8,9, 13/3,8,9, 14/1,2,7, 15/1,2,3,4, 16/3,8, 17/1,8, 18/1,5,6,10, 19/3,8, 20/4, 21/1,4,6, 22/1, 23/3,6,7,8, 24/1,1,3, 25/1,2,3,8, 26/1,6,8, 27/2,4,6, 28/3,7,8,10, 29/9,10, 30/7,8,10, 31/1, 32/1,2,2,6,7,10, 33/5,5, 34/2,2,2,8,10, 35/1,2,3, 4,8,10, 36/2,3,7,9, 37/4,8,8,9, 10, 38/5,8,10, 39/1,1,1,4,6,6, 8,9, 40/3,5,10, 41/2,4,7,10, 42/3,6, 43/4,7, 43/4,7, 44/1,4,7,8,8,9,10, 45/1,3,6,8, 46/1,1,2,4,6,6,8,9, 47/1,1,3,5,8, 48/1,5, 49/4,6,7,10,10, 50/1,2, 3,8, 51/2,3,6,7,9,10, 52/1,3,3, 53/2,5, 54/5,5,7, 55/1,5,6,7,8, 9,10, 56/3,4,6,9, 57/1,1,2,8, 58/1,2,2,6,6,8, 59/1,2,4,5,6,7, 10, 60/2,8,9, 62/1,2,4,5,7,8, 63/2,3,4,6,8,9, 64/1,5,6,9, 65/2, 5,7,8, 66/2,7,10, 67/1,3,6,7,9, 10, 68/1,2,5,6,8,9,10, 69/2,4,10, 70/1,4,4,7,8,9,10, 71/1,1,9, 72/1,8, 73/4, 74/6,8, 75/8, 76/1, 4,7,10, 77/1,2,2,4,7,10, 78/1,2, 4,5,7, 79/1,6,7,7,9, 80/1,5,5,6, 10, 81/2,4,6,7,10, 82/1,3,4,5,6, 9,9, 83/1,2,3,3,5,5,6,7, 84/3,4,7, 9,9, 85/1,4,6,7,8, 87/1,2,2,2,3,4, 5,6,7,10, 88/2,7,7,9,10, 89/2,6, 6,8,9, 90/2,3,4,7,8,10, 91/3,7, 8,10, 92/2,5,10, 93/1,7,8,9,9, 94/2,2,5,6,7,7,8, 95/2,3,7,9, 96/4,6,7,10, 97/2,5,6,6,7,10, 98/1,2,4,5,6,7,8,9,10, 99/1,3,4, 100/1,3,5,9,9, 101/1,2, 102/6,6, 7,8,9, 103/1,3,5,9,9, 104/1,5,7, 9, 105/1,3,6,6,7, 106/1,7,8,9, 107/1,3,10, 108/1,4,7,8, 109/1, 3,6,10, 110/3,7,8,9,, 111/1,3,7, 112/2,4,5,5

kici Keçi.
k.+lerimiz 24/5

kilīsyā (<Far. kelisā – Ar. kenisā < Yun. ekklēsia) Kilise.
k.+da 58/9
k.+n (iye.) 73/2
k.+nı 71/5
k.+larını 27/2, 28/9,10

k.+larıŋı 30/10
k.+ya 52/8

kim 1. Kim (soru zamiri).
k.+dür 34/5, 44/8, 79/6,8
k.+dürler 35/2
k.+em 89/6
k.+siz 63/6
2. (Herhangi bir) Kimse.
k. 7/1, 8/4, 18/6, 76/4, 94/7, 99/3

kimi Gibi.
k. 4/3, 6/9, 8/3, 14/10, 20/2,8, 32/10, 38/6, 55/10, 59/10, 70/7, 84/6, 85/4, 88/8, 90/9, 93/6, 98/10, 104/6, 112/3,4,5
k.+dür 14/7, 15/3

kimise *bk. kimse*
k. 19/5

kimse Kimse, herhangi bir kişi. *krş. kimise*
k. 10/7, 39/4, 40/2, 56/2,4, 62/4, 75/10, 81/10, 102/8, 104/5
k.+ler 22/3
k.+leri 81/6
k.+miz 57/8
k.+ni 20/6, 80/6
k.+nün 4/2
k.+ye 109/4

kirşan (<kirşen) Kadınların yanaklarına pembelik vermek için sürdükleri kırmızı boya, allık.
k. 14/4

kişi Kimse, kişi.
k. 69/4, 111/7
k.+nün 4/1

kitāb (Ar.) Kitap.
k. 5/1
k.+da 4/6
k.+ına 5/8
k.+ıdur 10/5

ḳol Kol, el.
ḳ.+um 71/1
ḳ.+uma 93/2
ḳ.+umı 92/4
ḳ.+ 96/8

ḳonaḳla- Misafir etmek, ağırlamak.
ḳ.-dılar 91/4

ḳonaḳluḳ Misafirlik.
ḳ. eyle- "misafir olarak ağırlamak" 52/7, 88/4

ḳorḫ- Korkmak.
ḳ.-ar idiler 102/6
ḳ.-arsın 67/8
ḳ.-ma! 80/5
ḳ.-magilen 47/2

ḳorḫu Korku.
ḳ. 21/9, 22/3, 25/9, 28/5, 100/8, 105/2
ḳ.+dan 105/9
ḳ.+larından 106/6
ḳ.+n (iye.) 82/10
ḳ.+sı 22/2
ḳ.+yı 47/3

ḳorḫulu Korku dolu.
ḳ. 22/3

ḳorḫusız Korkusuz.
ḳ. 100/10

ḳoy- 1. Koymak.
ḳ.-asın 55/9
ḳ.-dı 4/6, 74/2
ḳ.-ubdurlar 2/6,10
2. İzin vermek, müsaade etmek.
ḳ.-dılar 75/10
ḳ.-ma! 30/8, 31/1
ḳ.-madı 49/9
ḳ.-uŋuz 87/7
3. Bir yere not etmek, yazmak.
ḳ.-dum 110/7
4. Bırakmak, terk etmek.
ḳ.-dılar 105/10

ḳoyun (Evcil bir hayvan) Koyun.
ḳ.+ımız 24/5

körlet- Verimsiz hâle getirmek.
k. (d)-ür 55/10

kötek Dayak.
k. 66/10

ḳ. vur- "dövmek, darbetmek, darbederek cezalandırmak" 37/4, 59/5, 81/7, 84/4
ḳ. ye- "dövülmek, dayak yemek " 66/8

ḳudret (Ar.) 1. Güç, kuvvet.
ḳ. 10/8
ḳ.+leri 34/5
2. Allah'ın her şeye kadir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatı, kâinatta zahir olan gücü.
ḳ.+i (iye.) 96/7, 97/6, 109/5
ḳ.+ün 70/5
ḳ.-i kāmile "noksansız kudret"
ḳ.+si 1/5

ḳudūm (Ar.) Uzak bir yerden gelme, bir yere ayak basma.
ḳ.+larından 108/9

ḳul Başkasının hükmü altında olan kimse, kul, köle, asker.
ḳ.+ları 48/3, 55/6
ḳ.+larında 70/2
k.+larına 87/7
ḳ.+larun 23/3

ḳulaḳ İşitme organı, kulak.
ḳ.+ı (iye.) 8/4
ḳ.(ġ)+ına 62/6
ḳ. as- "söylenenlere önem vermek, dikkatle dinlemek" 13/6, 35/1-2, 78/2, 81/3, 99/6

ḳulluḳ 1. Kulluk, kölelik.
ḳ.(ġ)+ına 22/10
ḳ.(ġ)+ında 2/7, 24/1, 89/7
ḳ.(ġ)+ıñga 23/4
ḳ.(ġ)+ındadur 24/7
ḳ.+larında 41/8
ḳ. eyle- "kulluk etmek" 24/9, 80/7, 81/8
2. İbadet.
ḳ. eyle- "Allah'a ibadet etmek, kulluk görevini yerine getirmek" 40/7

ḳurbān (Ar.) Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan.
ḳ.+ı (iye.) 83/5
ḳ.+ları 43/3
ḳ. eyle- "kurban etmek, kurban kesmek" 110/10, 111/2,4

ḳurtar- *bk. ḳurṭar-*
ḳ.-dı 43/1

ḳurṭar- Kurtarmak *krş. ḳurtar-*
ḳ.-asın 97/8-9
ḳ.-maġdan 96/3
ḳ.-maḳ 88/1
ḳ.-maḳı 92/4
ḳ.-sun 52/4
ḳ.-ur 32/5

ḳurṭul- 1. Kurtulmak, istenmeyen bir durumdan uzaklaşmak.
ḳ.-alım 58/8
ḳ.-suñglar 106/7-8
2. (Bulunduğu durumdan) Ayrılmak.
ḳ.-dılar 51/8

ḳuru- (Akar su, göl, deniz) Suyunu kaybetmek, susuz duruma gelmek, kurumak.
ḳ.-dı 38/7

ḳutlu Uğurlu, mübarek, kutlu
ḳ. 109/8

ḳuvvet (Ar.) Güç, kuvvet.
ḳ.+den düş- "zayıf düşmek" 59/10
ḳ.+i 71/3
ḳ.+inde 70/8
ḳ. vir- "destek olmak" 41/2, 46/3, 68/3, 71/9, 93/2

ḳuvvetli Güçlü, kuvvetli. *krş. ḳuvvetlü*
ḳ. eyle- ""kuvvetli hâle getirmek" 97/7

ḳuvvetlü *bk. ḳuvvetli*
ḳ. eyle- "kuvvetli hâle getirmek" 73/1, 92/4
ḳ. ol- "kuvvetli olmak" 41/3

ḳuvvetsiz Güçsüz, kuvvetsiz.
ḳ. 44/10, 50/9, 83/1
ḳuzı Koyun yavrusu.
ḳ.+larımız 24/5
küçük 1. Boyutları benzerlerinden daha ufak olan, küçük. *krş. kücük*
k. 10/9, 11/5, 13/6, 75/3,4
2. Yaşça ufak kimse, (yaşça) küçük.
k. 26/2, 30/2, 56/7, 93/11
k.(g)+e 31/10, 108/4
3. Değersiz, önemsiz.
k. 72/8, 94/9, 95/5,9
kül Kül, ateşten kalan toz.
k. 30/3, 53/10, 69/6
küngüre (Far.) Tepe, en yüksek nokta.
k.+sinden 99/7
künh (Ar.) Bir şeyin özü, gerçeği.
k.+ine yetiş- "künhüne varmak; özünü, aslını anlamak" 10/6

L

la'l (Ar.) Parlak kırmızı kıymetli bir taş.
l. 74/3
la'net (Ar.) Kötü, uğursuz, lanet.
l. 111/5
lāyıḳ (Ar.) Uygun, yaraşır, layık.
l. 6/5,8
l.+dur 4/3
l.+uḫ 66/8
l. ol- "layık olmak" 3/1
lāyıḳsız Uygunsuz, boş.
l. 36/6
lāzım (Ar.) Gerekli.
l. ol- "gerekmek" 100/3
leke (<Far. lekā) Leke.
l. 15/1
lāş (<Far. lāşe) Sevilmeyen kimsenin ölüsü, leş.
l.+i (iye.) 104/2-9
leşker (Far.) Asker.
l. 16/3, 20/1
l.+i (iye.) 36/2
l.+ine 53/1
Libyān (ya.) Lübnan.
L. 17/1

M

ma'āş (Ar.) Yaşamak için gerekli olan şey, rızık.
m. 10/2
Mādyān (ya.) Medyen, Hz. Şuayb'ın kavminin yaşadığı yerin adı.
M. ḳavmi "Hz. Şuayb'ın peygamber olarak gönderildiği kavim" 20/10
maġrūr (Ar.) Gururlu, kibirli.
m. ol- "gururlanmak" 3/5
maḫfī (Ar.) Gizli, saklı.
m. ol- "gizlanmek" 7/2
maḥrūm (Ar.) İyi ve güzel bir şeyden yoksun olan, nasipsiz.
m. ol- "Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek" 94/7-8
maḳbūl (Ar.) Muteber, hoş.
m. 75/2
m. ol- "muteber olmak" 14/5-6
ma'ḳūl (Ar.) Akla uygun, akla yatkın gelen.
m. 85/4
māl (Ar.) Servet, mal.
m. 41/9
m.+ı (bhe.) 20/5, 41/6
m.+ımız 24/4
m.+ından 110/1
m.+ları (iye.) 109/10
m.+larından 106/2
m.+larını 108/3
māllu Mal sahibi, zengin.
m. 62/2
m. ol- "mal sahibi olmak" 108/4
ma'lūm (Ar.) Herkesçe bilinen.
m.+dur 8/8
m. ol- "bilinmek" 65/6, 82/3
mana *bk. maṅga*

m. 19/6

mañga Bana. *krş. mana*
m. 34/2, 68/10, 71/9, 80/10, 84/3,8, 85/9, 87/5, 89/10, 90/7, 92/3, 99/6

maşlaḥat (Ar.) 1. Dirlik, düzenlik.
m. 12/5
2. İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.
m. 56/1
m.+ını 82/8
m. eyle- "faydalı bir iş yapmak" 78/5

maşrıḳ (Ar.) Doğu.
m. 34/8

māt (Ar.) Şaşkın.
m. ol- "şaşkına dönmek" 22/3
m. ve ḥayrān ḳal- "şaşırıp kalmak" 22/6, 75/9, 78/3, 85/3, 94/1, 98/9, 100/8

ma'ẕūr (Ar.) Özürlü.
m. vir- "mazur görmek, hoş görmek, affetmek" 86/5

meclis (Ar.) Dost ve arkadaş topluluğu.
m.+de 8/3
m.+inde 6/10
m.+ine 6/5

meded (Ar.) Yardım, imdat.
m. 37/1
m.+imize 60/7
m. vir- "yardım etmek" 92/3

Medī (kva.) Med kavminden olan. Medler, İran'ın kuzeybatı bölgesinde yaşayan eski İran halklarından biridir.
m.+lerün 16/4

meger (Far.) Meğer.
m. 63/9

mekr (Ar.) Hile, aldatma.
m.+inden 8/10, 9/10

melālet (Ar.) Usanma, bıkma, usanç.
m. ol- "usanmak, bıkmak" 13/7, 110/8

mel'ūn (Ar.) Lanetlenmiş.
m. 10/8

men Ben.
m. 8/3, 35/2, 47/1, 68/4,9, 77/1, 80/5,9, 83/10, 86/6, 89/6,7
m.+i 49/8,10, 50/1, 80/8, 95/7
m.+im 19/6, 32/2, 35/1, 47/8, 68/8, 71/7, 77/8, 85/9, 87/1,3, 88/7,8, 89/2, 90/4, 93/2, 94/10, 98/2

men' (Ar.) Engel olma, engelleme.
m. eyle- "engel olmak" 27/1

Menāsīr (ka.) Cudit'in eşinin adı.
m. 60/9, 112/6

meñlük şahsiyet, benlik.
m. 112/3

merdāne (Far.) Mertçe, yiğitçe.
m. 109/6

merdūd (Ar.) Kovulmuş, defedilmiş, reddolunmuş.
m.+ıdur 12/6
m.+un 9/9

merkez (Ar.) Orta, merkez.
m.+ine 3/8

mertebe (Ar.) Derece, rütbe, mertebe.
m.+dür 12/10
m.+sinden 3/6
m.+sine 11/5

meş'ale (Ar.) Işık.
m.+leri (bhe.) 94/3

meşġūl (Ar.) Bir şeyle uğraşan, meşgul.
m. idiler 31/7, 41/9, 61/3
m.+dürler 2/7
m. ol- "uğraşmak" 1/10, 4/8, 32/3,10, 40/7

meta' (Ar.) Servet, varlık.
m.+larından 106/4

mevc (Ar.) Dalga.
m.+i (iye.) 70/5

meydān (Ar.) Meydan, alan.

m.+a gel- "vücut bulmak, olmak" 79/10
m.+ına 107/8

meyl (Ar.) Yönelme, meyil.
m.+i (iye.) 8/1
m. eyle- "yönelmek, meyletmek" 6/3, 7/1,7,7,9, 8/5

meyve (<Far. mīve) Meyve, yemiş.
m.+leri 21/7

meẕheb (Ar.) Mezhep.
m.+inden 40/4

Mıṣır (ya.) Mısır.
M. 36/1, 37/6, 38/8
M.+larına 17/4

Mıṣırlu Mısır ülkesinden olan, Mısırlı.
M.+larun 70/1

mızraḳ (Ar.) Mızrak, ucunda sivri bir demir bulunan savaş aleti.
m. 32/9, 80/9

mihr (Far.) Güneş.
m.-i tenvīr "güneş gibi aydılatan" 7/2

minnet (Ar.) Şükür, hamt.
m. 2/10

mīrzā (<Far. mīr+zāde) Beyzade, bey oğlu, bey.
m. 81/2, 107/4
m.+nun 111/4
m.+yam 80/5

Misopoṭamya (ya.) Fırat ve Dicle arasında kalan bölgeye verilen ad, Mezopotamya.
M. 27/7
M.+da idiler 35/5
M.+ya 20/7

mollā (Ar.) Büyük kadı.
m.+yam 80/6

mu'aẕẕeb (Ar.) Azap çeken.
m.+dürler 3/9

muḥāṣara (Ar.) Kuşatma.
m. eyle- "kuşatmak" 13/4

muḥkem (Ar.) Sağlam.
m. 10/1

muḫtār (Ar.) Dilediği gibi hareket edebilen, istediğini yapabilen, tercih edebilen.
m. it- "Dilediklerini yapmakta serbest bırakmak" 2/8

muḫtaṣar (Ar.) Öz, kısa.
m. 13/8, 15/3

muḫtaṣarluḳ Özetlenmiş olma durumu, kısalık.
m.+ında 11/1

muḳarreb (Ar.) Hükümdara yakın olan kimse.
m.+i (iye.) 14/10

murād (Ar.) Dilek, istek.
m.+ımı 73/1
m.+ını 76/2
m.+un (iye.) 81/4

muraṣṣa' (Ar.) İnci, elmas, yakut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş.
m. 74/1, 80/1

Mūsā (ka.) Hz. Musa peygamber.
M. 32/10, 66/1
M. peyġamber 'am "Musa peygamber aleyhisselam" 32/6

Mūṣul (ya.) Musul şehri.
M. 16/3

muṭāla'a (Ar.) Tetkik etme, inceleme.
m. eyle- "incelemek" 5/8, 7/2

mutaẓammın (Ar.) İçine alan, içeren, kapsayan.
m.+dur 14/8

muṭlaḳā (Ar.) Kesinlikle.
m. 61/5

muẓaffer (Ar.) Zafer kazanmış, galip.
m. ol- " zafer kazanmak" 9/8

muẓṭarib (Ar.) Izdırap içinde kıvranan (kimse).
m. ol- "Izdırap içinde olmak" 8/7

mübārek (Ar.) 1. Aziz, saygın, mübarek.
m.+sin 97/1

2. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.
m. 30/10
m. ol- "Hayırlı, uğurlu olmak" 97/1, 109/8

Mühāb (kva.) Bir topluluk adı.
M. ve Hāmān 34/1, 55/3

mühlet (Ar.) Süre, vade.
m. vér- "belli bir süre belirlemek" 63/10

mülaḳḳab (Ar.) Lakaplı.
m. 5/6

mülk (Ar.) Ülke, memleket, diyar.
m. 82/2
m.+e 25/4, 37/4
m.+i (bhe.) 20/4
m.+inde 35/9, 82/1
m.+inde idiler 28/5
m.+ine 20/3, 27/10
m.+leri 34/4
m.+lerini 28/9,10
m.+ün 25/6, 28/1, 36/3
m.+inün 5/5
m.+lerinde idiler 17/3

münācāt (Ar.) Allah'a yalvarma.
m.+ı 73/5
m. eyle- "Allah'a yalvarmak" 12/9
m. it- "Allah'a yalvarmak" 50/7

münīr (Ar.) Aydınlatan, ışık veren, parlak
m. 7/2

münkir (Ar.) Reddeden, inkâr eden.
m. ol- "inkârcı olmak" 12/2

mürekkeb (Ar.) …+den oluşmuş.
m.+dür 7/4-8

mürsel (Ar.) Gönderilmiş.
m. 5/1

müsellaḥ (Ar.) Silahlı.
m. 106/8, 107/6
m. ol- "silahlanmak" 9/5, 10/7-8, 54/2

müşerref (Ar.) Şerefli.
m. ol- "şereflenmek" 3/2, 108/8

müşk (Far.) Misk.
m. 73/10

mütekebbir (Ar.) Kendini beğenmiş, büyüklük taslayan, kibirli.
m. 98/6

N

nā-būd (Far.) Perişan.
n. eyle- "yok etmek, mahvetmek" 11/8, 18/7, 27/4, 33/2, 70/3,10, 71/2-3,10, 72/2, 96/8
n. ol- "Yok olmak, mahvolmak" 52/2, 83/7

na-çar (<Far. nāçār) Çaresiz.
n. eyle- "çaresiz bırakmak" 33/2

nafaḳa (Ar.) Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek.
n.+sından 10/2

nā-ḥaḳ (Far.+Ar.) Haksızlık.
n.+ı (bhe.) 57/1

naḳid (<Ar. **naḳd**) Para, akçe.
n. 106/3

naḳl (Ar.) Aktarma, nakil.
n. ol- "aktarmak" 1/2

nā-maḥrem (Far.+Ar.) Yabancı, nikâhlı olmayan (erkek veya kadın).
n. 95/10

namāz (Far.) Namaz.
n. 87/6
n.+da 32/3-10, 52/9, 61/3
n.+dan 33/4, 51/8
n.+ını 72/9
n. ḳıl- "namaz ibadetini yerine getirmek" 61/9

namāz evi İbadethane.
n.+ne 69/5

nāmdār (Far.) Ünlü, namlı.
n. 81/10

nāmūs (Ar.) İffet, haya, namus.
n. 62/3,9

naṣīḥat (Ar.) Öğüt.
n. 11/1
n.+lar 8/5, 13/6
nā-şükürluḳ Şükürsüzlük.
n. eyle- "şükürsüz davranmak, şükretmemek" 66/4
nāy (Far.) Ney, nefesli saz, kamış.
n. çal- "ney üflemek"107/2
ne 1. Ne (soru zamiri). *krş. ni*
n. 24/6,9, 25/2, 47/2, 57/6, 62/8, 67/3,10, 68/2,8, 82/4, 86/7, 89/8,9, 99/7, 110/1
n. ḳadar "ne, kadar, ne ölçüde" 1/8, 10/10, 11/3,9, 28/4, 41/7, 43/10, 60/1, 106/9, 110/9, 112/1
n. ḳadardur 11/3
n. içün 49/4
2. Ne (soru sıfatı).
n. 12/8,10, 13/4, 56/9, 57/1, 74/4
n. ḫaber? "bilgi almak için sorma sözü" 49/4, 63/3
3. ne….ne… (Bağlaç).
n. 11/5, 12/2,3
necis (Ar.) Pis, murdar.
n. 83/5
n. eyle- "pisletmek"71/5
n. ol- "pis hâle gelmek" 95/10
nefīr (Ar.) Boru şeklinde üflemeli bir müzik aleti.
n.+ler 26/5
nefīs (Ar.) Çok güzel.
n. 74/4
nem (Far.) Nem.
n. 54/8
nesl (Ar.) Soy, nesil.
n.+inden 35/5
nesne Varlık, şey.
n. 1/8, 12/7
n'eyle- Ne eylemek, ne yapmak
n.-yeyüm 86/10
ni Ne. *krş. ne*
n. ki "ne kadar" 44/10
nice 1. Çok, birçok.
n. 8/2, 33/6, 55/8, 56/2
n. nice "defalarca, birçok kez" 20/9
n.+si 93/10
2. Nasıl.
n. 32/6, 44/10, 45/1,1, 46/7,10, 65/5,7, 77/10
n. ki "nasıl ki" 32/10, 52/3, 64/6, 69/10, 71/1,
niçün Niçin, neden.
n. 34/6, 64/1, 80/10
nigerānsız Bakmaksızın.
n. 78/1
nigūnsār (Far.) Baş aşağı.
n. ol- "baş aşağı olmak" 3/7
ni'met (Ar.) Allah'ın insanlara yararlanmaları için sunmuş olduğu her şey.
n. 4/9
Nīnūn (ya. < Ninova) Asur Devleti'nin başkenti. Musul civarındadır.
n. 16/2
niyāz-mend (Far.) Yalvaran (kimse), yalvarıcı, isteyici.
n. 8/2
nöker (Mog.) Hizmetçi.
n.+leri 48/9
nükte (Ar.) Düşündürücü söz, nükte.
n. 8/2
n.+lerinden 8/2
n.+lerini 13/9

O

o 1. O (işaret sıfatı).
o. 1/3, 3/7, 4/3,5,6,7,8, 7/8, 8/1, 9/8,9, 10/5,9, 12/4,5, 13/1, 14/10, 15/2,3, 17/5,8, 19/4, 20/4, 21/10, 22/5, 23/9, 25/4,5,5,6, 28/1,10, 29/10, 30/8, 31/9, 33/1,4,10, 34/9, 35/8,8, 36/3,9, 37/4,6,9, 38/6,10, 40/9, 46/8, 47/1,8,10, 48/2,5, 49/1,8,10, 50/3,6, 51/7, 52/1,4,7, 54/5,5,8, 55/10, 56/2,3, 62/5,9, 63/1, 70/1, 72/1, 73/7, 75/7, 76/9,

78/2,7, 80/3,4, 85/5,7, 86/3, 87/3, 89/1,1,10, 90/2,10, 91/5, 93/10,11, 95/9, 98/10, 100/2,5,7,9, 101/2, 102/3,5,9, 103/6, 105/6, 108/7, 110/9, 111/2,4,7, 112/5, 113/7
o. biri "öbürü" 67/2
2. O (Zamir).
o. 1/7,10, 7/4, 9/5, 25/9, 39/9, 47/5, 55/5, 59/9, 62/1, 89/8, 91/2, 94/8, 97/4, 98/9, 103/4, 108/1,3, 109/10, 112/4
o.+dur 39/7
o.+nçun (< onun için) "onun için" 7/7, 18/2, 22/6, 24/2, 27/3, 28/10, 32/2, 35/10, 41/10, 43/6, 44/1, 49/9, 50/1, 58/1,7, 67/7, 74/8, 77/2,3,6, 81/7, 82/8, 83/6, 84/2,8, 85/8, 86/4,6, 87/1, 88/9, 90/6,8, 91/6, 93/9, 94/2, 95/7, 96/4, 99/3, 101/1, 102/7,10, 103/8, 105/10, 109/3,7, 110/7
o.+ndan 51/2
o.+nı 4/1, 6/4, 18/7, 56/8, 75/7, 86/8, 113/2
o.+nun 1/9, 10/5, 11/4, 12/2,6, 14/9, 22/1, 23/1, 26/9, 57/4,7, 70/7, 78/2,6, 79/2, 89/7, 95/3

oda Oda.
o.+da 91/8
o.+sına 88/1, 91/6, 102/8
o.+sınun 91/5

oğlan Oğlan, çocuk.
o.+larından 99/3

oğul 1. Çocuk, evlat. *krş. oḳul*
o. uşaḳ "çocuklar ve torunların tümü" 20/10, 24/3, 31/1, 32/1, 50/10, 57/3,10, 58/4-5
2. Erkek çocuk.
o. 31/3

oḫ Ok.
o. 39/10, 79/3

oḫşa- Hoşnut etmek.
o.-r idi 91/2

oḫu- Okumak.
o.-yalım 4/7

oḳul *bk. oğul (1)*
o. uşaḳ "çocuklar ve torunların tümü" 59/7
o.+larını 59/6

ol- Olmak.
o. ! 30/7, 72/9, 80/5
o.-a 8/7, 10/10, 15/2,5, 44/10, 84/7, 102/9
o.-acaḳdur 4/4
o.-acaḳsın 47/6-7
o.-alım 4/8, 11/5, 12/4, 24/2, 31/4, 58/3,4, 64/9
o.-asın 89/4, 109/8
o.-dı 17/10, 36/3, 37/2, 56/4, 57/6, 61/8, 65/9, 79/3, 82/3, 90/3, 91/1, 108/9, 111/9,10
o.-dılar 3/7, 22/3, 27/9, 33/3, 39/7, 40/7,8, 41/3, 42/7, 44/6, 53/6, 54/2, 56/5,6, 59/10, 66/4,6, 69/5, 70/6, 105/4,8, 108/4, 110/4, 111/8
o.-gilen 90/5
o.-madı 26/10, 38/8
o.-maḳı 52/2
o.-mamışam 90/9
o.-masun 1/10, 7/3, 13/7, 19/6, 71/10, 110/8
o.-maya 28/8
o.-maz 28/8, 62/1, 74/8, 94/8, 105/3,6, 107/10
o.-maz idi 18/6
o.-mayalım 12/2
o.-mış 81/10
o.-mış idiler 94/2
o.-mışam 90/9
o.-mışlar 3/1,2,5, 83/1, 103/5
o.-mışlar idi 103/1
o.-sun 1/8, 7/1, 9/3,4, 10/4,8, 16/9, 18/6, 27/6, 47/5, 55/3, 65/6, 71/6, 76/1,5, 78/1, 81/5,

84/10, 86/1, 87/1,9, 92/6, 95/6,10, 97/1
o.-sunlar 9/5, 27/6, 76/3
o.-sun͡glar 9/8,10, 10/4, 14/6,10,10, 55/9, 70/7, 83/7, 108/8
o.-ub 11/8, 25/4,6, 40/4, 107/7
o.-ubdur 1/2
o.-unuz 29/9,10, 32/1,2
o.-un͡guz 60/3, 94/5, 99/10
o.-ur 10/10, 46/3,9, 72/1, 85/9, 100/3
o.-urlar 3/2, 40/10, 55/10, 81/9
o.-ursın 47/10, 78/7, 85/10
o.-ursız 32/3,10
alçaḳ ol-, arḫa ol-, ʻayān ol-, berṭaraf ol-, dardaġan ol-, dest-pāçe ol-, diri ol-, eli altında ol-, emīn ol-, fāyda ol-, ġālib ol-, ġarḳ ol-, ġażablu ol-, gizli ol-, gümrāh ol-, ḫaberdār ol-, ḫārab ol-, ḫārab ve nā-būd ol-, ḥāṣıl ol-, ḥāżır ol-, ḫoşḥāl ol-, ilaçsız ol-, ʻizzetli ol-, ʻizzetlü ol-, ʻizzetsiz ol-, ḳabūl ol-, ḳuvvetlü ol-, lāyıḳ ol-, lazım ol-, mağrur ol-, maḫfī ol-, maḥrūm ol-, maḳbūl ol-, māllu ol-, maʻlūm ol-, māt ve ḳorḫulu ol-, melālet ol-, meşgul ol-, muẓaffer ol-, muẓṭarib ol-, mübarek ol-, münkir ol-, müsellaḥ ol-, müşerref ol-, nā-būd ol-, naḳl ol-, necis ol-, perakende ol-, peşīmān ol-, pūc ol-, ṣābit ol-, serefrāz ol-, sernigūn ol-, sersem ol-, sözsüz ol-, tābiʻ ol-, ṭeyyār ol-, ürekli ol-, üreksiz ol-, vāḳiʻ ol-, yaraḳlı ol-, yaraḳlu ol-, yardımcı ol-, yaş ol-, yer yüzi ilen yeksān eyle-, yer ilen yeksān eyle- , ziyān ol-

olar Onlar. *krş. on͡glar*
o. 48/7, 66/2
o.+a 18/4, 32/10, 37/7
o.+ı 38/2, 48/6, 51/3,5, 65/1, 88/4, 108/10
o.+un 22/4, 27/2, 38/9, 39/8, 71/2, 108/8

Olofernes (ka.) Babil kralı Buhtunnasr'ın komutanlarından, Holofernes.
o. 19/2,7, 22/7,10, 25/3, 27/7, 33/8, 45/10, 47/10, 48/3, 49/6,9, 53/1, 54/5, 55/3, 58/1, 77/8, 80/3,4, 85/5, 86/3,8, 87/1,4,7, 88/3, 91/1,5,7,8, 103/9, 110/1
o.+a 26/8, 33/5, 54/1, 60/8, 84/10
o.+i (bhe.) 80/1, 100/6
o.+ün 27/6, 28/6, 44/5, 78/9, 79/1,5, 92/8,10, 93/4, 95/1,2, 98/4,8, 101/9, 102/2,4, 104/1,9, 105/7, 111/1,3

on iki min On iki bin.
o. 19/8

on͡ga Ona.
o. 7/1, 12/3-5, 16/10, 26/10, 27/3,56/1

on͡glar *bk. onlar*
o. 21/1
o.+dan 10/7

ora Ora, o yer.
o.+da 9/2,4, 10/1,4, 14/2,8, 15/1, 36/1, 39/3,4,9, 48/9, 70/4,5, 73/7, 75/6, 76/4, 86/2, 95/8, 103/1, 111/5
o.+daki 87/4
o.+dan 21/2

orṭa Orta, iç.
o.+sında 84/5
o.+sından 93/6

oruc (<Far. rūze) Oruç.
o. 32/10, 52/8
o.+da 61/3
o. duṭ- "oruç ibadetini yerine getirmek" 61/9

ot 1. Ateş, od.

o. sal- "ateşe vermek, yakmak" 21/5
2. Aşk, ayrılık, hasret, azap, hırs vb. duyguların yakıcı etkisi.
o.+ını 23/7

oṭur- 1. Oturmak.
o.-anlarun 61/8
o.-gilen 90/5
o.-mış idi 80/1
2. Oturmak, ikamet etmek.
o.-a bilmez idi 39/4
o.-dı 112/8
o.-dılar 29/2, 39/3, 43/3-4
o.-sun 86/2

oṭurt- Dindirmek, sakinleştirmek. *krş. oṭurṭ-*
o.-giñen 23/6-7
o.-sun 60/6
o. (d)-ur idin 57/5

oṭurṭ- *bk. oṭurt-*
o.-sun 22/8

oṭuruş- Yatışmak, sakinleşmek.
o.-madı 26/10

Ozyās (ka.) İsrailoğullarının komutanlarından biri, Uzziya.
O. 52/5, 56/8, 59/10, 62/7, 63/3, 67/1, 69/1, 75/7, 96/9, 107/4

Ö

öçür- (Öfke, kin vb. için) yatıştırmak.
ö.-gilen 23/7

ög- Övmek, methetmek.
ö.-diler 110/9
ö.-dün 51/10
ö.-e 57/4
ö.-er 82/2, 99/5
ö.-maġun 97/5
ö.-maḳı (bhe.) 108/10
ö.-ür 44/9

ögün- Övünmek, gururlanmak.
ö.-ürler 70/8

ögüt Nasihat, öğüt. *krş. ögüṭ*
ö. 29/9

ögüṭ *bk. ögüt*
ö.+ünüz 65/4

öl- Ölmek.
ö.-di 112/6,9
ö.-maḳından 60/10
ö.-ürük 44/4

öldür- Öldürmek.
ö.-di 21/2, 94/10
ö.-em 46/8
ö.-sün 18/7, 50/1
ö.-sün̄gler 44/7,70/3, 83/3
ö.-ürük 45/7

öli *bk. ölü*
ö. 98/10, 99/7

ölü Ölü. *krş. öli*
ö. 100/6
ö.+lerün 83/2

ölüm Ölüm, vefat.
ö.+i (iye.) 58/5
ö.+inden 113/4
ö.+leri 2/5

'ömür (<Ar. 'ömr) Ömür, hayat, yaşam.
'ö.+inde 91/3, 113/4
'ö.+ini 61/5
'ö.+lerinde 2/4
'ö.+ümde 89/10, 90/9

öñ 1. Ön, karşı.
ö.+e 57/2
ö.+inde 26/6, 49/5, 51/10, 78/7
ö.+inden 90/10
ö.+ine 26/3
ö.+ümüze 34/6
2. İleri, üst.
ö.+ümüzde 58/4

öp- Öpmek.
ö.-üb 6/6

örṭ- Örtmek, kaplamak.
ö.-er idi 20/2

öz 1. Kendi, öz.
ö. 1/5,5, 2/5,8, 3/4, 4/6, 7/9, 8/1,9, 9/1,4,9, 13/5, 14/4,8, 15/1, 16/2,9, 17/5, 18/1,3,3,8, 19/2, 20/5,11, 22/7,8, 23/6,

27/1, 28/3, 29/7, 32/7, 33/6,10, 34/7, 35/6, 36/6, 37/9, 39/5, 40/2,4,7, 41/1,2,5,6,8,10, 42/2,7,8, 43/1,3,5,9, 44/2, 45/4, 49/6, 51/3, 52/6, 53/1,3, 55/2,5,6,8,10, 59/6, 60/5,6,6, 61/1,3,5, 62/6, 63/1, 64/1,2,9, 65/4, 66/5, 68/7, 69/4,5, 70/2,7, 71/6, 73/6, 74/7, 75/1,8, 76/1,6,9, 78/3,4,8, 81/6, 82/1,6, 83/3, 84/4, 85/1, 86/2, 87/7,10, 88/1,1,3, 89/3,7, 90/9,10, 91/3,6, 93/4,5, 94/4,9,10, 95/7,9, 96/2,4,7, 97/7,8,10, 98/2,5, 99/5, 100/3,7,10, 101/6, 105/2, 107/1, 108/1, 111/7, 112/1,5,5, 113/1,3,4,4

ö. özime "kendi kendime" 77/6

ö. özine "kendi kendine" 92/1

ö.+i (iye.) 25/8, 27/5, 33/7, 61/2 , 64/1, 86/4, 89/4,9, 91/10, 94/4, 101/6, 111/3

ö.+ime 7/9, 77/6

ö.+inden 45/9, 64/4, 71/9, 75/10, 76/10, 91/9, 98/1

ö.+ine 2/10, 18/6, 62/4, 64/4, 77/8, 78/10, 79/1, 80/2, 81/8, 84/3, 85/6, 90/3, 91/2, 94/1,7, 95/10, 96/6,10, 103/3, 111/1

ö.+ini 30/8, 44/7, 51/10, 56/3, 71/10, 73/9, 74/5, 75/8, 76/9, 80/3, 88/6, 90/2, 95/5, 98/5, 100/4,6, 103/2, 112/3-4

ö.+leri 9/7, 22/9, 40/1, 44/2, 45/7, 47/6, 50/3, 55/10

ö.+lerin 29/2, 50/2

ö.+lerinden 36/5, 42/2-3, 77/2, 78/1, 81/1, 82/9-10, 83/9

ö.+lerine 2/10, 27/9, 34/1, 35/8, 36/4, 38/4, 40/2,7, 41/1,10, 63/2, 93/11, 95/2

ö.+lerini 17/4-7, 30/4, 42/4, 43/7, 55/7, 70/4, 77/10, 82/7, 101/1

ö.+lerün 28/8, 28/9, 34/3,4,5, 36/2, 37/1,3, 40/1, 45/6, 47/7, 51/6, 82/7, 100/5, 106/1

ö.+üm 86/8

ö.+ümizi 60/8

2. Gerçek, asıl.

ö. 37/1, 61/1

ö.+inde 4/8

özge Başka.

ö. 27/8, 31/4, 40/7, 41/4

P

pādişāh (Far.) 1. Hükümdar, padişah.

p. 23/9, 81/5

p.+ı (bhe.) 45/2

p.+ı (iye.) 16/2-4, 18/5, 36/3, 37/6

p.+lar 16/9

p.+ları 11/6

2. Tanrı, Allah.

p.+a 1/4

pādrī (İt.) Büyük Hristiyan din adamı.

p. 5/6

p.+leri (iye.) 5/6

p.+lerinün 5/5

pāk (Far.) Temiz, saf.

p. 3/10, 67/7, 73/2, 87/9, 88/2, 95/7, 96/1,10, 99/2, 109/1, 110/9

p. eṭekluḳ "namuslu, iffetli" 13/1

pākīze (Far.) Temiz, pak.

p. 88/2, 96/1

pākluḳ Temizlik, paklık.

p. (ġ)+ı (iye.) 109/3

pākvār (Far.) Temiz, namuslu, iffetli.

p. 111/8

pākvārī (Far.) Temiz olan.

p. 71/5

palçıḳ Balçık, çamur.

b. 36/7

parṭal Çok kullanılmaktan yıpranmış, eski püskü kumaş, pabuç, eşya vb., günlük giysi.
p. 74/3, 110/2
p.+ı (bhe.) 73/7
p.+ı (iye.) 74/4
p.+ını 73/8
p.+larını 105/2

paş *bk. baş (1)*
p.+larına kül ṭök- "matem tutmak" 30/2-3
p.+larını 2/5

pāye (Far.) Rütbe, derece.
p.+dür 12/8

pehlivān (Far.) Cesur, kahraman.
p. 107/6

pelīd (Far.) Pis, murdar, alçak.
p. eyle- "pisletmek" 71/5

pelīdraḳ Daha alçak kimse.
p. 11/6

penāh (Far.) Sığınma.
p. eyle- "güvenilir bir yere sığınmak" 9/4
p. duṭ- "güvenilir bir yere sığınılmak" 9/10, 10/5

pend (Far.) Nasihat.
p. 8/5, 11/1
p.+ler 13/5
p. duṭ- "nasihat etmek" 13/3

perākende (Far.) Dağınık, dağılmış.
p. 106/10
p. ol- "dağılmak" 31/4

perde (Far.) Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen örtü, perde.
p.+leri 93/3
p.+si 103/7
p.+nün 104/1

perverdigār (Far.) Rızık veren, Allah.
p. 4/5, 12/4, 14/9
p.+ı (iye.) 9/8
p.+ını 2/6
p.+un 50/7

pes (Far.) Öyleyse, öyle olunca, şu hâlde, şimdi; sonra.
p. 4/4, 24/9, 43/4, 46/5, 59/2, 65/2, 66/7, 70/7, 78/6, 96/3, 109/7
2. Sonra, ondan sonra.
p. 7/5, 8/1, 17/1, 19/7, 24/9, 47/10, 48/10, 55/7, 56/7, 59/10, 62/5, 64/7, 68/3, 75/1, 83/8, 87/8, 101/7

peşīmān (Far.) Pişman.
p. ol- "pişman olmak" 40/10, 42/7

peyġamber (Far.) Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmek için gönderilmiş kimse, nebi.
p. 32/6
p.+ler 5/1
p.+leri 82/6

peyġamberluḳ Peygamber olma durumu, peygamberlik.
p. 46/1, 47/1

peykān (Far.) Okun ucundaki sivri demir, temren.
p.+a 79/4

peynīr (<Far. penīr) Peynir.
p. 75/5

pīrāste (Far.) Süslenmiş, donatılmış.
p. eyle- "süslemek" 1/11

pīrāsteluḳ Bezek, süs.
p.+ı (iye.) 3/3, 4/2

pīrāye (Far.) Süs, ziynet.
p.+si 4/5, 61/8

pīşkeş (Far.) Hediye, armağan, peşkeş.
p. 57/3
p. eyle- "başkasına ait bir malı birine vermek, peşkeş çekmek" 6/7, 110/3, 111/7

poz- Yıkmak, harap etmek, bozmak.
p.-dı 21/5,8

pūc (<Far. puç) Boş, yararsız.

p. eyle- "mahvetmek, yok etmek" 11/8, 33/2, 51/5, 71/2, 96/8-9
p. ol- "yok olmak, mahvolmak" 47/6, 66/6
pūçluḳ Yokluk.
p. (ġ)+ı 2/5
punar Pınar, kaynak.
p.+lar 55/8
p.+larda 87/9
pür (<Far. pur) Dolu.
p.-ḫalvet "halvet dolu" 61/1
p.-yaḫşı "çok güzel" 6/4

R

ra'd (Ar.) Gök gürlemesi, gök gürültüsü.
r. 20/8
raḥīm (Ar.) Çok merhametli olan Allah.
r.+dür 96/4
raḥm (Ar.) Merhamet, acıma.
r. 27/1, 72/6
r. eyle- "merhamet etmek" 32/4, 33/1,1, 37/4, 41/1-2, 52/4, 59/4-5, 60/5, 64/6
raḥmet (Ar.) Merhamet.
r. 54/1, 63/8, 64/4, 94/8
r.+i (iye.) 77/6, 96/4
r.+ine 63/9, 113/1
r.+ün (iye.) 92/3
raḥmetlü Merhametli.
r. 60/5, 64/9
raḥmlu Merhametli.
r. 64/6, 68/7, 80/6
r.+dur 64/1
r.+sın 59/2
ra'iyyet (Ar.) Bir hükümdarın yönetimi altında olan halk.
r.+lerini 8/9, 9/4
rāst (Far.) Rastlama.
r. getür- "rast getirmek, Tanrı başarılı kılmak" 69/2, 87/4,10
revā (Far.) Layık, uygun, münasip.
r. gör- "bir şeyi bir kimseye uygun görmek" 30/8
reviş (Far.) Tarz, üslup, yol.
r. 9/2, 10/6, 13/4, 14/2,7
r.+i (iye.) 8/8
rıżā (Ar.) Hoşnutluk.
r. 8/4
r.+sında 52/3
rūḥ (Ar.) Can, ruh.
r. 7/4,6,9
rūḥānī (Ar.) Manevi.
r. 8/3
ruḫṣat (Ar.) İzin, ruhsat, müsaade.
r. 87/8
r.+un 84/2
r. vir- "izin vermek" 37/7-8, 87/5-6

S/Ş/Ş

sā'at (Ar.) Vakit, zaman, saat.
s. 31/9
s.+de 34/9, 37/9, 47/10, 49/8, 56/2, 63/1, 76/9, 80/3,4, 85/5, 89/1,10, 90/2, 93/10, 100/2,7, 101/2, 102/3, 103/6
ṣabāḥ (Ar.) Sabah.
ṣ.+dan 51/7, 76/7
ṣābit (Ar.) İspatlanmış olan.
ṣ. ol- "ispatlanmak" 10/10
ṣabr (Ar.) Sabır, tahammül gösterme.
ṣ. eyle- "sabretmek" 60/3, 66/3
saç Baş derisini kaplayan kıllar.
s.+larını 73/10
saḫla- Korumak, saklamak.
s.-dı 95/7
s.-r idi 54/8
s.-sun̄glar 8/10
saḳ Varlığını sürdürme, sağ.
s. kal- "ayakta kalmak, varlığını sürdürmek, sağ kalmak" 73/2
saḳal- İyileşmek, sağalmak.
s.-dı 37/9
s.-dılar 37/10
saḳluḳ Uyanıklık.
s. 97/2

sal- Koymak, bırakmak, atmak, salmak.
s.-dı 21/5,9, 93/5
s.-sun 11/8

ṣalāvātullāhi ve selāmühū ʻaleyhim ecmaʻīn (Ar.) Allah Taala'nın salat ve selamı cümlesinin üzerine olsun.
ṣ. 5/2-3

salla- Sallamak, hareket ettirmek.
s. 103/8

sallan- Sallanmak, edalı edalı yürümek.
s.-a sallana "sallanarak" 112/7

Sāmarī (ya.) Filistin'de Batı Şeria'nın kuzey kısmında yer alan dağlık bölge, Samiriye, Samarya. *krş. Sārmāye*
s. 29/1

san- Zannetmek, sanmak.
s.-ur idi 103/8

sanc- Sokmak, batırmak, saplamak.
s.-dı 74/2

sancıl- Saplanmak.
s.-dı 79/5

ṣandūḳçe (Ar.+Far.) Küçük sandık, kutu.
s.+si 14/2, 14/7

sa͡ŋga Sana.
s. 23/5, 24/8, 46/9, 47/4, 51/3-4, 59/3, 67/6, 70/10, 72/6, 72/8, 78/8, 83/10, 84/5, 84/10, 86/10, 96/7, 99/2

sa͡ŋgar Sana.
s. 46/3

sansız Sayısız, pek çok, hadsiz hesapsız.
s. 1/3, 8/5, 19/9, 20/11, 36/3, 53/4
s. idi 38/9

sapan Taş atmaya yarayan alet.
s. 48/7

sar- Bağlamak, sarmak.
s.-dılar 48/9

ṣarf (Ar.) Harcama.
ṣ. eyle- "harcamak" 61/5

sarḫoş (<Far. **serḫoş**) Sarhoş.
s. 95/4
s. idi 91/9
s. idiler 91/7

sarı …+e doğru, …tarafa. *krş. saru*
s. 17/1

saru …+e göre. *krş. sarı*
s. 66/9

sarılük Sarı olma durumu, sarılık.
s. (g)+i 47/3

Sārmāye (ya.) *bk. Sāmarī*
S. 17/3

saṭ- Satmak.
s.-dı 57/7

savaş- Savaşmak.
s.-a bilmezler 45/1
s.-asın 43/10
s.-dı 40/1
s.-maḳı 29/5
s.-masun 79/10
s.-mazlar 55/5
s.-sun 57/8
s.-su͡ŋlar 33/8
s.-ur 44/2, 46/2, 50/3

savaş Harp, muharebe, savaş.
s. 9/2, 10/2-6, 16/5, 99/9, 107/8
s.+a 25/9, 100/4
s.+ına 53/5
s.+un 22/5

savaşsız Savaş yapmadan, savaşsız.
s. 55/7

say- Varsaymak, farz etmek, saymak.
s.-dılar 101/6

sayıl- Varsayılmak, farz edilmek, sayılmak.
s.-mışlar 83/2

sāz (Far.) Bir tür çalgı, saz.
s.+lar 26/4, 110/6

secde (Ar.) 1. Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve onu ululamak maksadıyla yere kapanma.

s. eyle- "secdeye kapanmak, secde etmek" 35/7, 40/7, 50/6, 84/1,2,3, 96/5
2. Bir kimsenin önünde eğilerek yere kapanma.
s. eyle- "secdeye kapanmak, secde etmek" 16/10, 80/2,

secdeluḳ Secde etme durumu.
s.+ını 2/10

segirt- Saldırmak, akın etmek.
s.-diler 107/1

seḥer (Ar.) Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman.
s.+de 87/6

selām (Ar.) Selam.
s. 23/4

selāmet (Ar.) Her türlü tehlike, korku ve tasadan uzak olma, güvenlik.
s. 97/3

selāṭīn (Ar.) Sultanlar.
s. 14/1
s.+lerün 8/8

sen Sen. *krş. sin*
s. 35/1, 46/1, 47/9, 52/4, 55/7, 57/1, 67/4,7, 70/9, 76/10, 78/4, 80/10, 82/1,4, 85/9, 90/7, 91/10, 96/10, 98/1,4, 99/4,109/6,7
s.+de 81/6, 99/5
s.+den 4/8, 51/5, 73/4
s.+i 46/7, 47/7, 49/4, 59/8, 71/6, 84/5, 85/7, 97/2,4,7, 109/5
s.+ün 23/3, 24/7, 30/9,10, 46/8, 50/9, 57/6, 59/7,8, 64/7, 67/4, 70/2,5, 71/2,3,4, 72/1,4,5,7, 73/1, 75/2, 76/2,3, 80/7, 81/2,4,7,9, 82/2,10, 83/8,9,10, 84/1,2, 85/6,8,10, 86/6, 92/5,6,7, 96/7, 97/5, 98/6, 109/2,4
s.+sin 109/1,2
s.+ündür 25/1
s.+ündürler 43/7
s.+ünki 55/10

şenā (Ar.) Övgü, medih.
ş. 1/3

sepil- Serpilmek.
s.-miş 6/2

serdār (Far.) Komutan, başkomutan.
s.+ı (iye.) 29/6, 52/6, 96/9
s.+lar 100/5
s.+ları (iye.) 102/10, 105/1

serefrāz (Far.) Seçkin, mümtaz.
s. eyle- "yüceltmek, yükseltmek" 97/4
s. ol- "yükselmek, yücelmek" 11/5, 76/3, 85/10, 89/4, 108/8, 111/10

sernigūn (Far.) Tepetaklak, baş aşağı, altüst olma.
s. ol- "kötü duruma düşmek"3/7, 11/8

sersem (<Far. sersām) Ne yaptığının farkında olmayan, alık, şaşkın, sersem.
s. eyle- "sersemlemesine sebep olmak, aldatmak" 104/8
s. ol- "serseme dönmek, aldatılmak" 105/4,8

ses Ses, gürültü.
s. 103/10, 105/5

setr (Ar.) Örtme.
s.-i 'uyūb "kusurları, ayıpları örten" 5/7

sev- Sevmek, hoşlanmak.
s.-en 62/5
s.-enleri 71/6
s.-er 42/1
s.-er idi 62/3
s.-er idiler 65/6

sevin- Sevinmek.
s.-di 25/4, 91/1
s.-maḳı (iye.) 111/6
s.-sün 88/9

seyir (<Ar. seyr) Bakma, izleme, temaşa.
s. eyle- "bakmak" 5/10, 6/3

sıçan Fare, sıçan.
s.+lar 103/3

sıçra- Sıçramak, yerinden koparak parçalar hâlinde savrulmak.
s.-dı 79/4
ṣıdḳ (Ar.) Sadakat, bağlılık.
ṣ. 64/5
ṣ.+ı 51/4
sığır Geviş getiren büyükbaş hayvan.
s.+larımız 24/6
sığış- Bir araya sığdırılmak, sığışmak.
s.-ubdur 11/2
sına- İmtihan etmek, yoklamak.
s.-dı 65/5
s.-dılar 39/5
s.-ı̂ğız 68/1
s.-rsız 63/7
sınal- Sınanmak.
s.-mış idi 65/8
sındur- Yenmek, tepelemek, bozguna uğratmak.
s.-dı 32/7
sınuḫ (Gönül için) Kırılmış, kırık, mahzun, sınık.
s. 31/7
sırr (Ar.) Sır, gizli tutulan şey.
s.+ımı 68/8
s.+ını 77/9
sızılda- Sızlanmak, sızıldanmak, inim inim inlemek.
s.-dı 59/10
s.-dılar 59/10
s.-maḳ 106/1
s.-maḳı (iye.) 62/6
s.-ya sızıldaya 30/5, 64/3, 92/1, 104/3
siç- Seçmek.
s.-di 25/7, 56/2
s.-maḳ 2/9
Sīlīsiyā (ya.) Çukurova bölgesi, Silisya, Kilikya.
S. 17/1
sin *bk. sen*
s. 23/6
Sīnā (ya.) Sina çölü.
S.+nun 39/2
sipās (Far.) (Allah için yapılan) Şükür ve övgü.
s. 4/9
s.+ına 1/9
sitem (Far.) Cefa, eziyet, sıkıntı.
s.+lerinden 106/7
siyāset (Ar.) Ceza, özellikle idam cezası.
s. 50/1
siz Siz (çokluk ikinci şahıs zamiri).
s. 32/10, 63/6, 65/2, 67/9, 68/3,6,8, 96/3
s.+e 32/4, 33/1, 68/9
s.+i 32/4, 96/2
s.+ün 63/9, 65/4, 77/4,5, 96/1
ṣoḥbet (Ar.) Arkadaşlık etme, birlikte bulunma, arkadaşlık.
ṣ.+inden 88/8
ṣ.+ine 89/3
sonra *bk. soñgra*
s. 23/2
soñgra Sonra. *krş. sonra*
s. 19/2, 20/4, 23/9, 30/1, 39/1, 45/6-10, 46/6, 52/5-8, 54/1, 58/9, 59/5, 60/10, 62/7, 63/4, 65/8, 69/4, 73/6, 75/3, 78/9, 84/5, 86/1, 87/4, 92/8, 93/3, 94/3, 95/1, 97/9, 98/7, 99/8, 101/9, 104/4, 110/4-10, 112/9, 113/5
s. da 5/3
sor- Sormak.
s.-dılar 49/3, 76/10
s.-gilen 43/4
s.-madı 75/10
soy- Elbisesini çıkarmak.
s.-dı 73/9
sög- Küfretmek.
s.-diler 56/9
söndür- 1. Gidermek.
s.-sün 57/9
2. Reddetmek, geri çevirmek.
s.-eyüm 89/6

söyle- 1. Söylemek, demek.
s.-di 34/10, 46/1, 49/5,7, 60/3, 63/2, 69/8, 77/1, 80/4, 85/6, 86/9, 87/1,5, 89/2,6, 90/4,8, 91/10, 93/1, 94/6, 95/2, 96/10, 97/10, 99/1,6, 104/7
s.-diler 19/1, 50/8, 55/4, 59/1, 79/6, 109/9
s.-dün 67/4
s.-gilen 80/10, 103/3
s.-mez idi 62/4
s.-miş (sff.) 85/4
s.-niz 34/2
s.-r idi 31/10
2. Buyurmak.
s.-di 34/1, 69/1

söyleş- Konuşmak.
s.-maḳ 49/6
s.-maḳdan 45/10

söyleşmaḳsız Konuşmaksızın.
s. 106/2

söz Söz, kelam.
s. 10/9, 35/3, 49/6, 67/5
s.+de idiler 60/9
s.+e gel- "konuşmaya başlamak"
-di 80/4
s.+i (bhe.) 13/7, 93/11
s.+ine 6/2, 78/2
s.+ini 89/6
s.+ler 49/7, 84/10
s.+lerden 33/2
s.+leri (iye.) 18/8, 82/3
s.+leri (bhe.) 25/3, 50/4
s.+lerime 35/1
s.+lerimün 71/7
s.+lerinde 67/5
s.+lerine 81/3

sözsüz Sessiz, sözsüz.
s. ol- "sessiz olmak, susmak" 94/5

su Su.
s. 38/6,7, 55/10, 56/4,5
s. yolı "su nakledilen yol, kanal" 54/6,9
s.+lar 39/6
s.+ya 73/9
s.+yı 40/9, 55/2
s.+yun (ihe.) 70/5

sulṭān (Ar.) Sultan, hükümdar.
s.+lar 102/3

Sūriye (ya.) Suriye.
s. 16/2

susuz Susuzluk.
s.+dan 55/10, 56/6, 83/2

susuzluḳ Susuzluk.
s.+da 58/3
s.+ımızı 57/9
s.+ları 55/2

süflī (Ar.) Bir yere veya bir şeye göre aşağıda, alçakta bulunan.
s. 1/10, 7/7
s. ʻālem "dünya" 3/8,9, 10/1

sünnet (Ar.) Tutulan, benimsenen yol, âdet.
s. eyle- "doğru yolu takip etmek" 101/5

sürgün Sürgün, uzaklaştırma, sürülme işi.
s. ol- "uzaklaştırılmak" 4/4

süri *bk. sürü*
s.+miz 24/5

sürṭ- Sürtmek.
s.-diler 30/4
s.-e sürṭe 50/5-6, 53/10,10

sürṭül- (Yağ) Sürünmek.
s.-mişsiz 65/3

sürü Hayvan topluluğu. *krş. süri*
s. 84/6
s.+lerinden 106/4

sürül- Sürgün edilmek, kovulmak, sürülmek.
s.-diler 72/5
s.-miş (sfe.) 30/9, 32/4
s.-mişün 9/9

Ş

şādluḳ Sevinçli olma durumu, sevinçlilik, mutluluk.
ş. 26/3

şāl (Far.) Omuza veya başa sarılan yünden kumaş, baş örtüsü.

ş. 61/4, 73/7
ş.+ı 30/2

Şaṭ (ya.) Şat ırmağı.
Ş. çayı 16/5

şāṭır (Ar.) Yüksek mevkide bulunan bir kimsenin yanında bulunan veya atının yanında yürüyen görevli.
ş.+lar 107/5

şāyeste (Far.) Layık, uygun.
ş. 6/8

şecā'atluḳ Yiğitlik, yüreklilik.
ş. eyle- " yiğitlik göstermek" 9/6

şefḳat (Ar.) Şefkat, sevecenlik.
ş.+i 85/9
ş. eyle- "şefkat göstermek" 78/9

şehir (<Far. şehr) Şehir, kent.
ş. 36/8
ş.+de 62/8
ş.+den 35/8, 55/1
ş.+e 26/7
ş.+i (bhe.) 54/8, 62/7, 63/4, 77/3,4
ş.+i (iye.) 16/3
ş.+imiz 24/3
ş.+imiz 57/10
ş.+imize 25/1
ş.+imizi 58/8
ş.+inde 16/2, 108/2, 111/8
ş.+ine 28/8, 48/1, 108/6
ş.+ini 53/2
ş.+inün 49/2, 37/6
ş.+lere 42/6
ş.+leri (bhe.)13/4, 20/8, 27/8
ş.+leri (iye.) 34/3
ş.+lerinde 9/1
ş.+lerine 34/7
ş.+lerini 27/2, 28/1, 29/1, 55/10, 107/4
ş.+lerinün 29/3
ş.+ün 25/6, 54/3,5, 68/3, 74/6, 76/6, 93/7, 99/7, 101/8
şehr-i Mışır "Mısır şehirleri" ş.+larına 17/4

şehevātī (Ar.) Şehvetlerle ilgili, nefsin aşırı istekleriyle ilgili.
ş. 61/6

şerḥ (Ar.) Açıklama, yorumlama.
ş. eyle- "şerh etmek, açıklamak" 110/8

şerīf (Ar.) Şerefli, asil.
ş. 8/3
ş.+ler 6/10, 26/1

şeyātīn (Ar.) Şeytanlar.
ş.+dürler 3/9

şeyṭān (Ar.) İblis, şeytan.
ş. 12/6

şikāyet (Ar.) Dertlenme, sızlanma, şikâyet.
ş.+den 58/9

şīlān (Far.) Padişah veya vezir sofrası.
ş.+lar 86/3

şīrīn (Far.) Tatlı, sevimli, cana yakın.
ş. 8/6, 39/7, 57/2, 71/7, 75/2, 88/6, 90/7, 113/1

şīşe (Far.) Şişe.
ş. 75/3

şīven (Far.) Sızlanma, feryat.
ş. 105/5

şükür (<Ar. şükr) Allah'a duyulan minneti dile getirme, şükür.
ş. 1/3,9, 4/9
ş.+den 5/3
ş.+ine 4/7
ş. eyle- "şükretmek" 94/6-7, 96/3, 110/10
ş. it- "şükretmek" 110/6

T/Ṭ

tā (Far.) Ta, ta ki, vaktaki, ne zamanki.
t. 1/5, 4/6, 8/9, 9/5,9, 13/5,6, 14/3,8, 17/4,4, 19/6, 22/8,9, 25/8, 26/6, 29/5, 30/7, 31/10, 33/7, 34/6, 38/4, 45/2,8, 47/4,8, 49/10, 55/2, 56/4, 58/8, 59/9, 65/6, 68/5, 69/3,

70/3,9, 73/1,3, 76/2, 77/8, 81/6, 83/4,10, 84/3, 85/7, 87/8,9, 92/5, 93/7, 97/3,8, 100/4,5, 101/6, 106/7, 108/1,7, 113/7

ta'ālā (Ar.) "Şanı yüce olsun" anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılan bir söz.
t. 42/8, 60/4

ta'alluḳ (Ar.) Dünyaya karşı duyulan ilgi, dünyaya ait bağ.
t.+larından 8/6-7

ta'alluḳāt (Ar.) Dünyaya karşı duyulan ilgiler, dünyaya ait bağlar.
t.+larından 61/7

tābi' (Ar.) Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı
t. 19/6
t. ol- "Birinin emri veya hâkimiyeti altında olmak" 18/6, 27/9, 81/9

taḥammül (Ar.) Zor şeylere dayanma gücü, katlanma.
t. eyle- "katlanmak, dayanmak" 12/8
t. it- "katlanmak, dayanmak" 60/4

ṭaḫıl (< daḫıl <Ar. daḫl) Buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç vb. hasat edilen ürünler ile tohumlarının genel adı, hububat.
ṭ.+ları 21/7

ṭaḫr (<Far. ṭaḫr) Tür, çeşit.
ṭ. 9/2,8, 10/2, 14/2, 26/4, 37/5, 112/1

taḫt (Ar.) Alt, aşağı, tahrip etme.
t. eyle- "yerle bir etmek, tahrip etmek" 77/3

taḫt (Ar.) Hükümdarlık makamı.
t.+ı (iye.) 16/2, 18/1

talan Yağma, çapul.
t. eyle- "yağmalamak" 20/4, 31/2-3, 40/7, 42/4, 43/7-8, 77/3
t. it- "yağmalamak" 45/5

tamām (Ar.) Tamam, bütün, tüm.
t. 16/8, 17/7, 18/5, 20/4, 21/4,10, 22/2, 23/5, 25/5,6, 26/2,6, 27/4,7, 28/1,2, 29/1, 32/7, 45/8, 51/4,6, 52/9, 54/8, 57/3,10, 62/7, 64/4,7, 66/2, 70/1, 77/4, 79/9,9, 81/10, 86/1, 89/5,10, 90/6,8, 91/3, 94/1,10, 100/1,10, 101/6, 103/2, 107/2,4,7, 113/3,4

ṭanı- … olarak kabul etmek, tanımak.
t.- mağından 40/6
ṭ.-mayan 59/8

ṭap- 1. Elde etmek.
ṭ.-dı 72/7
ṭ.-madı 32/9
ṭ.-masun 10/9
ṭ.-sun 8/5
2. Bulmak.
ṭ.-ar idiler 110/1
ṭ.-arlar 100/6

ṭapıl- Bulunmak.
ṭ.-maz 85/5
ṭ.-ur idi 41/10

ṭapşur- Teslim etmek, vermek, yetiştirmek, ulaştırmak.
ṭ.-acaḳdur 62/8, 63/5
ṭ.-alım 58/1,8
ṭ.-dı 57/7 , 111/2, 113/2
ṭ.-sun 85/7
ṭ.-sunglar 48/2, 49/10, 56/1, 77/5
ṭ.-ur 82/8
ṭ.-urlar 51/4
ṭ.-uruz 60/9

tarı Tanrı.
t. 113/1
t.+larını 27/4
t.+larınun 40/4
t.+sı 27/5

taşarruf (Ar.) Bir şeyi istediği gibi kullanma yetkisi, kullanım, tasarruf.
t.+ına 20/5, 21/1
t.+larına 13/5, 41/6

ṭayan- Güvenmek, itimat etmek, dayanmak.
ṭ.-madun 109/5

ṭāyife (<Ar. tā'ife) Kabile, kavim.
ṭ. 31/4
ṭ.+den 65/1
ṭ.+ler 17/5, 34/2
t.+lerden 58/3
ṭ.+leri 34/9, 41/5
ṭ.+si 55/3, 113/6
ṭ.+sinden 111/9
ṭ.+sini 97/8, 101/5

tāze (Far.) Kuru olmayan, yeşil.
t. 54/8

techīz (Ar.) Ölüyü gömülmek üzere hazırlama.
t. eyle- "Ölüyü gömülmek üzere hazırlamak" 113/3

tekebbür (Ar.) Kibirlenen, büyüklük taslayan, kibirli.
t.+ler 72/4
t.+lerün 52/2

tekebbürluḳ *bk. tekebbürlük*
t. 3/5
t.+dan 11/6
t. (ġ)+ına 51/1
t. eyle- "kibirlenmek, gururlanmak" 16/7, 51/6

tekebbürlük Gurur, kibir. *krş. tekebbürluḳ*
t. (g)+e 71/4

tele Hayvanlar için kurulan tuzak.
t.+sinde 71/8

ṭelesi- Kaygıyla acele etmek.
ṭ.-mek 38/1

tekfīn (Ar.) Kefenleme.
t. ve techīz eyle- "Ölüyü gömülmek üzere hazırlamak, yıkayıp kefenlemek" 113/3

temāşā (Ar.) Bakıp seyretme, izleme.
t. eyle- "seyretmek, bakmak" 28/3

tenvīr (Ar.) Aydınlatma.
t.+ine 7/2

ṭepren- Kımıldamak, deprenmek.
ṭ.-maḳ 103/10

terk (Ar.) Bırakma, terk etme.
t. eyle- "bırakmak, terk etmek" 35/6, 61/1,6, 101/4

tesellī (Ar.) Avuntu, teselli.
t.+sini 64/8
t. duṭ- "avunmak, teselli bulmak" 8/7

tevāżu' (Ar.) Alçak gönüllülük.
t. 2/9
t. eyle- "alçak gönüllülük göstermek" 3/4
t. it- "alçak gönüllülük göstermek" 23/1

tevbe (Ar.) Tövbe.
t.+lerini 42/8
t. it- "tövbe etmek" 64/2

tevellā (Ar.) Severek yaklaşma, dost olma.
t. it- "sevgiyle yaklaşmak" 12/3

Tevrīt (Ar.) Musevilerin mukaddes kitabı, Tevrat
T.+de 110/7
T.+den 1/2
T.+ün 8/2

ṭeyyār (<Ar. teyyār) Hazır, hazırlanmış.
ṭ. dur- "hazır bulunmak" 24/8
ṭ. ol- "hazır olmak" 53/6

ṭile- *bk. dile-*
ṭ.-sün͡gler 49/8

ṭiṭre- Titremek.
ṭ.-mağı 22/2
ṭ.-maḳ 21/9, 25/9, 28/6, 100/8, 105/2
ṭ.-maḳdan 105/9

tīz (Far.) Tez, çabuk, süratli, acele.
t. 48/3, 52/2, 77/3

ṭīzluḳ (<tīz+luḳ) Tez olma durumu, tezlik.
ṭ. 38/1, 54/9, 103/2, 107/4
tobra Torba, çuval.
t. 93/5
t.+dan 95/1
ṭoḫuş- Göz göze gelmek, temas etmek, karşılaşmak.
ṭ.-dı 6/4, 79/1
tor Tuzak, ağ.
t.+ında 71/7
ṭopraḳ Toprak.
ṭ. (ġ)+ı (iye.) 5/6
ṭ.+ı (bhe.) 1/4
ṭoruḳ Zirve, tepe.
ṭ. 3/6
ṭoz Toz.
ṭ. 15/2
ṭök- 1. Dökmek.
ṭ.-di 69/6
ṭ.-diler 53/10
ṭ.-er idiler 30/3
ṭ.-erem 47/9
paşlarına kül ṭök-
2. Söylemek, ortaya koymak.
ṭ.-di 44/5
ṭökül- 1. Dökülmek, akmak.
ṭ.-di 40/9
yüzlerinün suyı ṭökül-
2. Saldırmak, hücum etmek
ṭ.-diler 102/2, 107/9
ṭ.-ün̄güz 100/2
ṭuluḳ Tulum.
ṭ. 75/3
ṭuy- *bk. duy- (2)*
ṭ.-ubdur 12/10
ṭüken- Bitmek, tükenmek.
ṭ.-di 52/8
ṭ.-ür 86/9
ṭ.-sün 87/3
ṭüket- Bitirmek, sonlandırmak, tüketmek.
ṭ.-di 50/4
Türkī (Ar.) Türkçe, Türk dili.
T. dili "Türkçe" 1/2

U/Ū

uca Yüksek, yüce.
u. 3/6, 21/7, 29/3, 94/5, 104/2, 111/9
ucaluḳ Yücelik.
u. 11/4
u.+dan 11/6
uç (I) Sebep.
u.(c)+ından "sebebiyle, yüzünden, …+den dolayı, ötürü" 3/1,6, 11/4, 12/6, 13/2, 14/4, 15/2, 66/7, 72/2, 74/9, 82/6, 87/8, 96/8
u.(c)+ından "senin yüzünden, senden dolayı" 57/6, 76/2, 92/5
u.(c)+undan ""senin yüzünden, senden dolayı" 81/7
uç (II) Kenar,
u. (c)+ını 104/1
uçalan- Yücelenmek, böbürlenmek.
u.-dı 16/7
uġur Hedef, amaç, yol.
u.+da 61/7
ul yıl, sene, *bk. ıl*
u.+da 36/1
'ulvī (Ar.) Gökle ilgili olan, semavi.
'u. 1/10
'u.+den 3/8
'u. 'ālem "ruhlar âlemi" 2/3, 3/2, 7/7
unuṭ- Unutmak, vazgeçmek.
u.-dun 97/8
uşaḳ Çocuk.
u. 29b/3
u.+ım 32/1
u.+ımız 31/129b/10, 58/5
u.+larını 20/10
u.+larun 34/10
u.+umuz 24/3
u.+un 59/4
u.+un̄ga 50/10
uṭan- Utanmak.
u.-dılar 66/5
u.-ma 89/2

uṭandur- Utandırmak.
u.-maḳı 92/7
uyan- Uyanmak.
u.-maz 102/6
uyaṭ- uyandırmak
u.-gilen 103/3
u.-maḳa 102/5
u.-sun͡glar 100/6
ʻuyūb (Ar.) Ayıplar, kusurlar
ʻu. 5/7
uzan- Uzanmak, upuzun yatmak.
u.-ubdur 104/10
uzaṭ- İleriye doğru yöneltmek, uzatmak.
u.-dı 92/9
uzḳıya Ustalıkla, maharetle.
u. 11/1

Ü

üc *bk. üç*
ü. 60/10, 87/8, 111/6
ücümci Üçüncü.
ü. 39/9
üç Üç (3), *krş. üc*
ü. 111/7
ülke (<Moğ. ölke) Memleket, diyar, ülke.
ü.+lerini 41/5
ü.+sine 36/1
ümerā (Ar.) Emirler, beyler.
ü. 13/3
ümīd (Far.) Umut, beklenti, ümit. *krş. ümmīd*
ü. 7/1, 13/8
ü.+i 32/7, 69/7
ü.+imiz 52/1
ü.+leri 51/3, 70/2
ü.+lerini 105/10
ü. vir- "umutlandırmak" 51/9
ümīdli Umutlu, ümitli. *krş. ümīdlü*
ü. 64/8
ü.+ dür 72/8, 94/7
ü.+yem 87/2
ümīdlü *bk. ümīdli*
ü. 12/4
ü. idiler 70/4
ümīdsiz Umudu olmayan, umutsuz, ümitsiz.
ü. 94/2
ümmīd (Far.) *bk. ümīd*
ü.+üm 32/2
ürek 1. Gönül, kalp, yürek. *krş. yürek*
ü. 31/7-8
ü. (g)+i (iye.) 60/1
ü. (g)+i daral- "sıkılmak, bunalmak, içi daralmak" 62/10
ü. (g)+imi 73/1
ü. (g)+inde 25/10
ü. (g)+ine 27/1, 79/5
ü. (g)+üm 90/4
ü.+leri daral- "sıkılmak, bunalmak, içleri daralmak" 36/10
ü.+leri 23/5, 66/2
ü.+lerimiz 59/3
ü.+lerinde 28/5
ü.+lerine 100/8, 105/3
2. Cesaret, korkusuzluk.
ü. 60/2, 71/9, 77/4, 100/10, 100/1, 107/7
ü. vir- "cesaretlendirmek" 29/8
ürekli Cesur, yürekli. *krş. üreklü*
ü. eyle- "cesaretli olmasını sağlamak, cesaretlendirmek" 97/7
ü. ol- "cesaretli olmak" 32/1,2, 33/3, 60/3, 80/5, 103/4-5
üreklü *bk. ürekli*
ü. 107/2
üreksiz Korkak, yüreksiz.
ü. 44/11, 59/10
ü.+lere 29/7
ü. ol- "korkmak, cesaretsiz olmak"59/10
üst Üst, üzeri. *krş. üsṭ*

ü.+ine 18/1, 30/3, 33/10, 69/7, 80/2, 82/4, 84/7, 89/8, 99/10, 104/6
ü.+ine git- "birinin üzerine hücum etmek" 16/4, 19/4
ü.+lerine 47/8, 80/9, 82/10, 84/9, 100/2, 102/1, 107/9

üşt *bk. üst*
ü.+inde 104/10

üṭ- (Savaşta) Yenmek, ütmek; kazanmak.
ü. (d)-elim 30/8
ü.-di 16/6, 20/3, 32/8
ü.-mağından 16/6, 96/2
ü.-mağun 111/6
ü.-maḳ güni "zafer günü" 113/6
ü.-medi 32/9

üz *bk. yüz (2)*
ü.+ini 20/2, 22/2
ü. +nün 18/5

üzeri 1. Üzeri, üstü.
ü.+nün 45/9
2. Üzerinde, (zaman bildiren kelimelerle) +den fazla.
ü. 112/8

V

va'de (Ar.) Söz, ahit.
v.+lerinden 72/10
v.+sini 94/8

Vāgāv (?) (ka.) Olofernes'in harem ağası.
V. 88/5, 91/5, 103/6

vaḳāyi' (<Ar.) Vakalar, olaylar.
v. 8/6

vāḳi' (Ar.) Olan, vuku bulan.
v. ol- "meydana gelmek" 9/4, 10/4, 57/6

vallāhu a'lemu bi'ş-şavāb (Ar.) Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.
v. 15/6, 113/9

var 1. Var, mevcut
v. 32/2, 51/3, 52/1, 54/7, 62/8, 79/8
v. idi 28/4, 32/8, 62/4 , 74/4, 106/1
v.+dur 8/1, 13/6, 14/2, 20/2
2. Mal, servet
v.+ımızdur 24/6

var- Varmak, gelmek.
v.-anlarınun 2/10

vārī (Far.) Gibi, benzer.
v. 13/1, 71/5

varsı Hepsi.
v. 38/10

vazgiç- Bırakmak, terk etmek, vazgeçmek.
v.-diler 106/5

ve ve, hem, ayrıca
v. 1/3,3,6,6,7,7,9,10,10, 11,11, 2/1,3, 2/5,5,6,6,7,7, 8,8,9,9,9,10, 3/1,2,4,4,4,4, 7,7,9,9,10,10, 4/1,2,2,4,5,7, 9,9,10,10, 5/1,2,3,4,4,7,8,10, 6/1,1,1,3,4,5,6,6,7,8,8,9,10, 7/3,4,5, 8/6,7,9,9,10, 9/1,2,2, 5,5,6,7,10, 10/1,1,2,2,2,3,4,5, 7,7,8,9, 11/1,1,2,3,3,4,5,6, 7,7,8,8,9,10,10, 12/2,3,3,4, 5,6,7,7,8,10,10, 13/1,2,3,3, 3,4,5,6,7,8,10, 14/1,2,3,4,4,5, 5,5,7,8,9,10,10, 15/1,2,4,4,6, 16/5,5,6,6,7,7,9,10, 17/2,4,5,6,7,9,10, 18/1,1,3,3,4,5,6,7,8,9, 19/1,3,4,5,5,6,8, 20/1,1,3,3,4,4,5,5,6,7,7,8,8,8,9, 10,10,11, 21/1,2,3,4,5,5,5,6,6,6,6,7,7,7,7, 7,8,8,9,9,9, 22/1,1,2,3,3,3,6,6,9, 23/1,1,2,4,5,5,7,8, 24/3,3,4,4,4,4,5,5,5,6,6,6,8, 25/1,2,4,5,6,9,9, 26/1,2,2,2,3,3,3,4,5,5,5,5,8,10, 27/1,1,2,2,4,5,7,8,8,9, 28/1,1,2,2,3,6,6,9,9,10, 29/2,2,3,4,5,6,6,8,9,10,10, 30/2,2,3,4,5,5,6,8,8,8,9,9,10,10 , 31/1,1,2,3,3,4,4,5,5,6, 6,6,7,8, 9,9,10,10, 32/1,4,4,7,

8,8,9,9,9,10,10,10,
33/1,2,2,3,4,7,9,10,
34/1,1,2,4,5,5,6,6,7,9,10,10,
35/3,7,8,9,10,10,
36/1,5,6,7,8,8,9,10,10,
37/1,2,3,5,5,6,9,
38/2,3,6,6,7,8,10,10,10,
39/3,4,6,7,10,10,10,10,
40/2,2,5,7,8,8,8, 41/1,2,3,4,4,
5,6,6,8,9,9, 42/1,4,5,5,5,7,9,
10,10, 43/1,1,2,3,5,7,8,
44/1,3,4,6,7,8,9,10,11,
45/2,3,3,4,5,5,6,9,
46/1,2,3,3,10, 47/1,2,3,3,4, 6,6,
48/1,2,3,4,4,5,8,
49/1,2,3,4,6,6,7,
50/3,6,7,8,8,9,10,
51/1,2,3,5,5,6,7,8,8,9,
52/1,2,2,3,4,6,7,9,
53/2,3,3,4,5,6,8,9,9,10,10,
54/1,2,2,3,4,6,8,8,9,9,
55/2,3,4,4,6,6,7,8,9,
56/1,2,3,4,5,7,7,8,9,10,
57/1,3,3,4,4,4,7,7,9,10,10,10,
58/3,3,4,5,5,5,6,6,10,10,
59/1,1,2,3,4,4,5,10,10,
60/1,1,2,3,3,4,5,6,6,8,10,
61/1,2,2,3,3,4,4,5,6,6,8,9,9,
62/1,1,1,2,2,3,4,6,7,8,10,10,
63/1,1,2, 64/1,3,3,4,5,6,8,10,
65/1,1,1,3,4,6,7,8,10,
66/1,2,3,4,4,5,5,5,6,6,8,
67/1,3,4,8, 68/2,3,4,5,8,10,
69/4,6,6,7,7,8,8,
70/2,3,4,5,6,6,8,8,10,
71/2,2,3,4,5,5,5,7,7,8,8,9,9,9,
10,10, 72/1,2,3,4,5,6,6,7,8,9,
73/1,1,1,2,3,4,5,7,7,8,9,9,10,10
,74/1,1,1,2,3,3,3,4,4,5,5,,7,7,9,
5/1,2,3,4,4,5,6,7,8,9,9,10,
76/1,1,3,3,4,7,10,10,
77/1,2,3,5,7,9,
78/3,4,6,8,8,9,10,
79/2,2,3,6,8,9,9,9,10,
80/1,2,4,5,6,6,7,8,
81/1,3,4,6,9,10,10,
82/1,2,2,3,6,8, 83/1,2,4,7,7,9,
84/3,5,6,7,8,8,10,
85/1,1,2,3,3,4,4,4,8,9,
86/2,3,3,9,87/6,9,10,10,
88/1,2,4,4,5,6,7,8,
89/2,3,3,4,4,4,5,7,8,9,9,
90/1,1,3,3,5,6,7,7,7,9,
91/1,1,1,2,2,5,5,5,6,7,8,9,10,10
,10,10, 92/1,1,7,7,8,9,10,
93/1,1,1,2,4,7,10,11,
94/1,4,4,5,6,6,8,9,9,9,10,10,
95/2,2,4,5,8,8,8,10,
96/1,1,2,2,4,4,4,8,9,9,10,
97/2,3,4,7,8,9,10, 98/3,7,9,10,
99/1,1,2,7,8,9,10,
100/1,5,6,7,8,8,8,9,
101/3,3,4,4,5,10,
102/1,1,1,3,5,6, 103/1,2,3,4,
5,7,8,8,10,
104/1,1,2,3,3,4,5,6,6,7,8,9, 10,
105/2,2,3,4,5,5,8,9,9,10,
106/1,3,3,3,3,3,4,4,4,6,7,7,8,9,
10,10,10,10,
107/2,2,4,5,6,6,6,7,8,9,10,
108/1,1,35,9,10,
109/2,3,4,5,5,7,8,8,9,
110/1,2,4,5,5,5,8,9,9,10,
111/2,4,5,5,6,8,8,9,9,9,10,10,
112/1,1,2,3,7,7,8,9,
113/1,1,2,3,3,3,3,3,4,4,5,7

ver- 1. *bk. vir- (1)*
v.-di 95/5
2. *bk. vir- (4)*
v.-diler 78/10
ḫ. ver-

vér- *bk. vir- (4)*
v.-ürsiz 63/10
mühlet vér-

vesvese (Ar.) Şüphe, kuruntu, vesvese.
v.+ye 66/3
v.+ye düş- "kuruntuya kapılmak" 65/8, 66/2

vilāyet (Ar.) Ülke.

v.+lerine 108/1

vir- 1. Elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, vermek.
v.-di 93/5
2. İhsan etmek, vermek.
v. ! 71/9, 72/10, 93/2
v.-di 41/2
v.-diler 51/9
v.-dün 98/1
v.-mağından 4/9
v.-sün 31/10, 38/4, 68/3, 92/3
v.-ür 1/7, 46/3, 52/1
v.-ür idi 29/8, 60/2
v.-ün͡güz 65/4
3. (Bir hâli bir kimse veya yerde) Hâkim kılmak, hasıl etmek.
v.-ür idi 36/4
v.-ür idi 25/9
4. (Karşıdakine iletilmek istenen fikir, haber, emir, öğüt vb. bir şeyi) Bildirmek.
v.-diler 93/11
v.-eyim 83/10
v.-miş 82/6
v.-ür idi 29/9
5. İzin vermek.
v. ! 86/6
v.-di 37/8
v.-ün͡güz 87/6
6. Tezlik fiili oluşturur.
v.-gilen 71/1
berḳaş vir-, cefā vir-, fırṣat vir-, güvāhluḳ vir-, ḫaber vir-, ḳuvvet vir-, ma'ẕūr vir-, meded vir-, ruḫṣat vir-, ümīd vir-, ürek vir-

viril- Verilmek.
v.-e bilmez gerekdür 7/5-6

vur- 1. Vurmak, dövmek.
v.-arsın 81/7, 93/2
v.-dı 37/5 boynuna v.
v.-sun 84/4
v.-dun 59/5
kötek vur-
2. (Kılıç, bıçak vb. aletlerle) Kesmek.
v. 93/2

vuşvuş- (<vaşvaş-) Laf dalaşı yapmak, karşılıklı laf atışmak.
v.-ub 103/5

vücūd (Ar.) 1. Beden.
v.+ı (iye.) 7/3
v.+umuzda 15/5
2. Varlık.
v. 1/4
v.+ı (iye.) 7/3

vüzerā (Ar.) Vezirler.
v. 13/3

Y

yā (Far.) Veya, ya.
y. 15/5

yād (Far.) 1. Anma, hatırlama.
y. eyle- "hatırlamak" 65/7, 72/10
2. Hatır.
y.+ın͡gıza 32/5
y.+larına 65/4

yādigār (Far.) Bir kimseyi, bir olayı hatırlatan nesne veya kişi, yadigâr.
y.+ı (iye.) 111/5
y. ḳal- "bir olayı anımsatmaya yarayan bir nesne kalmak" 72/3
y.+ında ḳal- "hatırında kalmak" 97/6

yaġ (I) Yağ.
y.+ı 75/4

yaġ (II) Yakın.
y.+ından 65/3

yaġ- Çok sayıda birbiri ardınca gelmek, yağmak.
y.-ar idi 39/8

yaġıluḳ Düşmanlık.
y. (ġ)+da 24/2
y. eyle- "düşmanlık etmek" 21/4

yaḫ- Yakmak, ateşe vermek, ateşle yok etmek.

y.-dı 28/10
y.-dılar 42/4
y.-sun 27/2, 28/10, 30/10, 71/5
yaḫa Yaka.
y.+sını yırṭ- "ölen kişinin ardından yas tutan kişinin kendi yakasını yırtmak" 104/3
yaḫış- Yakışmak, uygun düşmek.
y.-ur 70/10
yaḫşı İyi, güzel. *krş. yaḫşı*
y. 3/4, 6/7, 12/5, 14/4,9,10, 18/10, 29/3, 41/8, 55/9, 62/9, 64/1, 74/3, 77/2, 78/4,4,6, 82/1,9, 85/1,4,6, 88/4, 96/4, 107/5, 112/7
y. idi 57/2, 62/2
y. idiler 41/8
y.+dur 11/4, 23/8, 85/8
y.+durlar 43/9
y.+sın 59/2
yaḫşı *bk. yaḫşı*
y. 51/1, 56/1
y.+dur 58/1
yaḫşılıḳ İyilik, güzellik.
y. 2/9, 11/4, 12/9, 14/7, 41/9, 112/2
y.+da 111/10
y. (ġ)+ı (iye.) 42/1
y.+ı (bhe.) 83/7
y. (ġ)+ını (2.tşiye.+bel.) 82/2
y. (ġ)+ını 21/5
y.+ını 4/6, 75/1
y.+umuz 66/10
Yahūdā (İbr. ya.) Yahudiye, İsfahan yakınlarında bulunan bir yerleşim yeri. İslam kaynaklarında Buhtunnasr zamanında buraya göç eden Yahudiler tarafından kurulmuştur.
Y. 28/4
Y.+larun 27/10
yaḫunlaş- Yaklaşmak.
y.-dı 103/10
y.-dılar 48/6
Ya'ḳūb (ka.) Hz. Yakup peygamber
Y. 65/10
Y.+un oġlanları "İsrailoğulları" 99/2-3
yalan Asılsız söz, yalan.
y. 35/3
yalḳuz Yalnız, sadece, tek.
y. 27/5, 35/7, 70/10, 82/1, 84/7, 91/8
yalvar- Birinden saygılı bir biçimde bir şey istemek, yalvarmak.
y.-am 84/3
y.-ur idi 87/10
y.-ur idiler 30/6
y.-uram 71/1
y.-urlar 23/6
y.-uruz 59/3, 67/6
yaman Kötü, fena.
y. 4/1, 62/4, 81/6, 111/4
yamanluḳ Fenalık, kötülük. *krş. yamanlük*
y. 15/4, 57/1, 67/1, 74/9
y.+ı (bhe.) 42/1, 83/7
yamanlük *bk. yamanluḳ*
y. 59/1
yan 1. Yön, taraf.
y.+a 31/9,9
y.+dan 11/2, 38/6, 53/6
y.+ına 29/3, 93/7, 94/4
y.+ında 54/6
2. Kat, huzur.
y.+ımızda 81/1
y.+ına 22/7, 33/10, 48/10, 55/4, 56/8, 63/1, 77/8, 78/5, 88/6, 89/1, 90/1, 97/10
y.+ında 11/3, 12/11, 14/5,10, 31/4, 53/8, 64/1, 72/3,4, 85/10, 93/11
y.+unda 84/2
y.+uñga 83/9
y.+uñguza 96/1
3. Yakın, civar.
y.+ına 27/10, 76/9, 92/9

y.+ında 91/10, 102/4, 103/7, 113/3
y.+larına 21/3

yan- 1. Çok ıztırap çekmek, büyük bir acı içinde olmak, çok üzülmek, sızlanmak.
y.-a yana "yanarak" 59/3, 60/1
2. Perişan olmak, yok olmak.
y.-maḳı 92/8

yandır- Yakmak.
y.-dı 21/5,9
y.-dılar 94/4

ya'nī (Ar.) Yani.
y. 9/10, 76/5

yap- İnşa etmek, yapmak.
y.-dılar 29/4
y.-maḳda 36/8

yara Yara.
y.+lar 37/5
y.+lardan 37/10
y.+ları 37/9
y.+larun 37/7

yaraḳ 1. Silah.
y. 32/9, 107/7
y. gey- "silahlanmak" 54/2
y.+a gir- "silahlanmak" 101/9
y.+ı (iye.) 10/6, 20/1
y.+ında 32/8
y.+ından 9/3, 10/2
y.+ları 55/5
y.+larında idi 70/2
y.+larındadur 51/7
y.+larınun 22/1
2. Gerekli araç, teçhizat.
y.+ı (iye.) 14/3-8, 111/1
3. Hazırlık.
y.+ını 99/9

yaraḳlı Silahlı. *krş. yaraḳlu*
y. 106/8, 107/6
y. ol- "silahlanmak" 99/9-10

yaraḳlu *bk. yaraḳlı*
y. ol- " silahlanmak" 9/5, 10/7-8

yaraḳsız Silahsız.
y. 39/10

yarat- Yaratmak. *krş. yaraṭ-*
y. (d)-an 97/2

yaraṭ- *bk. yarat-*
y.-dı 1/5,10

yardım Yardım.
y. 37/1, 54/1, 63/6, 64/4

yardımcı Yardımcı, muin.
y. ol- "yardım etmek" 30/7, 72/9

yardımluḳ Yardım etme durumu, yardım.
y. 52/10

Yarḳū (ya.) Filistin'de Samiriye (Samarya) yakınlarında bir yer.
Y.+ya 29/1

yārsaluḳ Beğenilen, hoşlanılan, imrenilen.
y. 61/4

yas Yas, matem.
y. duṭ- "yas tutmak" 113/3

yas parṭalı Matem elbisesi
y.+nı 73/8

yastuḳ Yastık.
y. (ġ)+ı (iye.) 92/9

yaş (I) Sene, yıl.
y.+a 111/7

yaş (II) 1. Yaş, ıslak.
y. ol- "ıslanmak" 38/8
2. Gözyaşı.
y. 30/6, 53/10
y.+ı (iye.) 31/7, 50/5, 59/3,10, 64/3

yaṭ- 1. Yatmak, uyumak.
y.-mış idi 91/9, 95/4
y.-ubdur 103/9
2. Cinsel ilişkide bulunmak.
y.-sun 88/8

yatlı Kötü, aşağılık.
y. 11/6

yay Yay, ok atma aleti.
y. 79/4

yayaḳ Yaya, piyade.
y. 53/3

yayıl- Yayılmak, herkes tarafından duyulmak.

y.-dı 22/1

yaysız Ok atma aleti olmadan, yaysız.
y. 39/10

yazı Ova, düzlük.
y.+lardan 48/5, 106/10
y.+larımız 24/4
y.+larında 39/3

yazıl- Yazılmak.
y.-ub 11/1
y.-ubdur 110/7

ye- Yemek. *krş. yi-*
y. 90/6
y.-medük 66/8
y.-ye bilmenem 86/6
y.-yerem 86/8
y.-yesin 89/4
kötek ye-

yeddi Yedi.
y. 113/3,3

yeksān (Far.) Aynı seviyede, düz.
y. eyle- "(yerle) bir etmek" 20/9, 41/5

yelek Okun havada düzgün uçmasını ve hedefe şaşmadan varmasını sağlayan yönlendirici tüyler, peylek.
y. 79/4

yemaġ *bk. yemek*
y.+dan 52/8

yemek Yemek, aş. *krş. yemaġ*
y. 6/9, 7/8, 8/3, 86/3,9, 87/2
y.+den 90/10
y.(g)+e 8/1
y.(g)+i 39/8
y.(g)+inden 86/6
y.(g)+ine 7/7

yemeksiz Yemek olmadan.
y. 7/5

yemiş Meyve.
y. aġaçları "meyve ağaçları" 21/7

yen- *bk. en-*
y.-diler 49/1
y.-er 100/1
y.-er idi 76/8

yeñ- Mağlup etmek, yenmek.
y.-di 40/2
y.-eler 45/2
y.-elim 30/8
y.-esin gerek 55/8
y.-süñgler 9/7, 41/3

yeñgil- Mağlup olmak, yenilmek.
y.-sün 49/10

yer 1. Yer, yüzey, zemin.
y. 103/8
y. ilen yeksān eyle- "yerle bir etmek" 41/5
y.+e 50/5, 53/10, 94/5, 98/10, 104/9
y.+lere 30/4
2. Yeryüzü.
y.+e 58/5
y.+i 97/2
y.+ün 21/4,10, 27/4, 50/8, 72/7, 73/3, 81/9
y.+ün üzi "yeryüzü" 20/2, 22/2
y.+ün yüzi "yeryüzü, dünya" 16/8
3. Bölge, ülke.
y. 31/5
y.+den 91/4
y.+e 19/9, 37/8
y.+idür 43/3
y.+ine 108/3
y.+lerini 33/6
y.+lerün 28/10
4. Durum, vaziyet.
y.+inde 83/2
y.+ine 113/7
y.+ne getür- "gereğini yaparak olmasını sağlamak"
-diler 48/3

yeriş- Ulaşmak, erişmek, yetişmek.
y.-di 62/6
y.-diler 93/8

Yerīşalīm (İbr. ya.) *bk. Yerūşalīm*
Y. 17/3

yerleş- Yerleşmek.

y.-ecaḳsın 78/8
Yerūşalīm (İbr. ya.) Kudüs şehri, Yeruşalim. *krş. Yerīşalīm*
y. 84/5
y.+deki 43/2
y.+den 108/6
y.+e 30/1, 110/10
y.+ün 109/1
yer üzeri *bk. yer yüzi*
y. +nün 45/9
yer üzi *bk. yer yüzi*
y.+nün 18/5
yer yüzi Yeryüzü, dünya. *krş. yer üzeri, yer üzi*
y. ilen yeksān eyle- "yerle bir etmek" 20/9
y.+nde 46/4
yesīr (<Ar. *esīr*) *bk. esīr*
y. 53/4
y. eyle- "*bk. esīr*"20/6, 42/5
y. it- "esir etmek" 45/5
yesīrluḳ *bk. esīrluḳ*
y. 43/1
y.+da 82/8
yeṭer Yeterli, kâfi.
y.+dür ki "ancak, şu şartla, şu şartla ki" 68/10
yetiş- 1. Vasıl olmak, ulaşmak.
y.-di 33/5, 37/2
y.-elim 10/6
y.-meye 60/7
2. Yeter olmak.
y.-mezdür 14/1
yeṭişdür- Ulaştırmak.
y.-diler 22/10
yetür- Ulaştırmak. *krş. yeṭür-*
y.-di 97/2
yeṭür- *bk. yetür-*
y.-ürler 23/4
yıġ- Toplamak, bir araya getirmek, yığmak.
y.-dı 16/4, 18/3, 28/3, 52/8, 88/4
y.-dılar 29/4
y.-gilen 19/4
yıġıl- Toplanmak, yığılmak.
y.-alım 57/10
y.-dılar 102/4
yıḫan- Yıkanmak, çimmek.
y.-sun 87/9
yıldırum Yıldırım .
y. 20/8
yırla- Söylemek, terennüm etmek.
y.-dılar 108/10, 110/8
yırṭ- yırtmak, koparmak
y.-dı 104/3
y.-dılar 105/2
yaḫasını yırṭ- 104/3
yi- *bk. ye-*
y.-rdi 86/4
yoḳ Yok, mevcut değil.
y. idi 74/7, 91/9, 112/5
y.+dur 1/8, 2/5, 45/10, 46/5, 57/8, 67/5, 73/4, 81/10, 103/10, 104/2,5
2. Asla, olmaz, değil.
y. 7/7, 63/8, 67/1, 81/8
yol 1. Yol
y. 38/4
y.+a düş- "bir yere gitmek üzere yola çıkmak" 20/1, 48/4
y.+da 22/8, 26/6
y.+ları 22/9, 29/10
y.+larını 54/3
2. Bir şeye erişmek için takip edilen seyir.
y.+ı 101/3,4
y.+ını 5/1
3. İçinden veya üstünden bir sıvı akan kanal.
y.+ı (iye.) 54/6
y.+larını 54/9
yolsız Yolu olmayan, yolu bulunmayan.
y. 39/2, 106/10
yoluḫ- Karşısına çıkmak, yolda karşılaşmak, uğramak, rastlamak.
y.-ur idiler 107/3
yordam Kılavuz, yardımcı.
y. 71/9
yorġan Yorgan.

y. 91/10
yorul- Yorulmak.
y.-dılar 36/9
yu- Yıkamak.
y.-yub 113/2
yuḫu Uyku.
y.+da 102/9
yulduz Yıldız.
y.+ları (iye.) 112/2
yügür- Koşmak, süratle gitmek.
y.-diler 38/2
y.-e yügüre 76/9, 93/11
y.-ür idiler 106/8
yükle- Yüklemek, taşıma işini yapacak taşıta yerleştirmek.
y.-di 75/5
yürek *bk. ürek*
y. (g)+inde 78/8
yürü- Yürümek, adımlamak.
y.-r idi 112/8
y.-ye "yürüyerek" 103/10
yüz 1. Yüz, çehre.
y. aġluġı "İftihar edilecek durum, yüz aklığı" 109/6
y. ḫāli "yüz beni" 4/1
y. sarılügi "korkudan yüzün sararması" 47/3
y. döndür- "ilişkisini kesip ilgilenmemek, yüz çevirmek" 12/1
y.+lerinün suyı ṭökül- "haysiyetlerini kaybetmek" 40/8-9
y.+inde 47/3
y.+ümüzi 15/1
y.+lerini 50/5, 53/10
2. Yüzey. *krş. üz*
y.+i (iye.) 16/8, 101/7
yüz biş Yüz beş.
y. 112/8
yüz igirmi min Yüz yirmi bin.
y. 19/8, 53/3
yüz min Yüz bin.
y. 2/4,4, 39/4

Z/Ẓ/Ẕ/Ż

zād (I) (Ar.) Azık, yiyecek, rızık.
z. 89/4
zād (II) (<Ar. z̲āt) 1. Kişi, kimse.
z. 105/9
z.+dan 62/3
z.+ları (bhe.) 83/8
2. Varlık, nesne, şey.
z.+dan 7/4
zādsız Azıksız, yiyeceksiz.
z. idi 88/2
ẓafer (Ar.) Savaşta kazanılan başarı, zafer.
z. 32/8
ẓāhir (Ar.) Görünen, açık.
ẓ. 1/6
ża'īf (Ar.) Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.
ż. 5/4, 83/1
ẓālim (Ar.) Merhametsiz, zalim.
ẓ. 29/5-10, 30/9
ẓ.+i (bhe.) 30/7, 72/2
ẓ.+ler 72/4
ẓ.+ün 21/10, 98/6
ẓālimluḳ Zalim olma durumu.
ẓ. 21/4
ẓ.+da 36/10
żamīr (Ar.) Kalp, gönül.
ż.-i münīr-i mihr-i tenvīr "güneş gibi aydınlatan parlak gönül"
ż.+ine 7/2
żarūrluḳ Maddi sıkıntı, yoksulluk, zaruret.
ż. 10/3
zāvar (Erm.) Boş laf. *krş. ḫāvar*
z. 101/10
z.+unuz 107/2
zāvarlı Boş laf.
z. 71/4
zehre (Far.) Cesaret, yiğitlik.
z. 79/9
ẓenbīl (<Far.) Hasır veya sazdan örülerek yapılmış kulplu torba, zembil.
ẓ. 75/4

ẕerre (Ar.) Çok az, biraz.
ẕ. 60/3, 75/4, 87/2
zeyt yaġı Zeytinyağı.
z. 75/4
ziyān (Far.) Zarar.
z. ol- "Bir işe yaramayıp heder olmak, heder olmak" 78/1
zülüf (<Far. zülf) Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi
z .+lerini 74/1
ẕünūbe (Ar.) Günahlar.
ẕ. 5/7

2. EKLER DİZİNİ

-a- (fiilden fiil yapma eki): bulaşaḳluḳ 15/4, bulaşmış gör- 100/7, bulaşmış 104/2, bulaşubdur 104/10, dolandılar 93/7, 94/4

-a (fiilden isim yapma eki): ḳısa 10/10, 14/1

+A- (isimden fiil yapma eki): dilese 60/2, ṭeprenmaḳ 103/10, ṭilesüñgler 49/8, ṭiṭremaḳ 21/9, 25/9, 28/6, 100/8, 105/2, ṭiṭremaḳdan 105/9, uzanubdur 104/10

-a- (istek eki): baḫa 60/5, ola 15/5, 8/7, 10/10, 15/2, 44/10, 84/7, 102/9, öge 57/4, yetişmeye 60/7

+A (yönelme hâli eki): ‘abīre 73/10, ādemlerine 21/10, adluya 19/3, aġzıma 72/10, aġzına 31/2, Aḫiyor’a 51/9, aḫşama 51/7, 88/2, aḳaca 48/9, ‘āleme 22/1, Allāh’a 3/3, 30/6, 37/2, 50/6, 51/8, 58/2, 69/7, 87/10, 94/6, 96/5, 101/4, 110/10, Allāh’ına 58/6, Allāh’larına 41/1, 42/7, ‘amellerine 2/8, añglara 84/10, arasına 47/7, 49/3, ardına 38/9, 70/3, ardlarına 38/1, 100/10, 107/1, 108/1, ‘arş-ı āsitānesine 2/5, ‘askerine 69/9, 70/1, aya 109/10, 111/6, ayaġa 34/10, 60/1, ayaġına 23/1, 99/1, başına 56/3, 69/6, 74/2,2, başlarına 53/9, başumuza 56/9, 57/2,5, başuñga 47/5, bekçilere 100/3, bendeye 6/7, birbire 44/8, birbirine 85/3, biṭenlere 21/6, bize 23/7, 25/2, 30/7, 52/3, 59/4,5, 60/4,5, 64/5,6,9, 82/3, 86/7, boynına 93/2, bugüne 70/9, 101/6, 113/7, butperestluġa 40/6, büyüge 31/10, cāna 12/1, cānşīnine 19/2, cefālarına 37/4, cefāmıza 59/4, cemāline 79/2, cennete 3/1, Cudīt’e 110/3, çadırına 78/10, 102/3, 104/4, daldasına 100/3, darluḳumuza 59/4, daşa 48/7, derdimize 12/4, deresine 87/9, dile 88/6, dirilmaġuñga 78/4, ekilmişlere 21/6, ele 103/8, elime 85/7, eline 57/7, 58/1, 59/8, 62/8, 63/4, 99/1, 113/2, ellerine 43/2, elüñgüze 77/5, enselerine 38/1, 106/8, ere 112/6, işidenlere 13/7, 110/8, işik aḳasına 103/1, eṭegine 48/6, evine 52/6, 69/4,5, 73/6, 111/7, eylemaġa 87/8, eylemaḳa 93/6, 110/10, göge 58/6, gögermişlere 21/6, gökçekluḳına 78/3, 79/2, gölgesine 78/6, göñgüllerine 22/4, görmaġına 3/1, 89/3, 108/7, güzelluḳına 79/2, güzelluḳlarına 3/5, gözine 75/2, gözine 89/3, günāhımıza 66/9, güne 56/5, 68/6, 87/8, ḫāce-serāyına 88/5, ḫālātına 3/7, ḫāletine 11/8, ḫalḳa 5/2, ḫalḳlara 65/3, ḫarābluġıñga 98/6, ḫarābluḳına 53/5, ḫāżırlara 18/8, ḫazīneḫānesine 86/2, her hansısına 107/2-3, ḫilāfına 11/5, ḫikāyete 5/9, ḫükmine 21/1, ıla deyinc 39/8, icerüye 103/7, içerüye 54/7, icine 38/10, 48/8, 49/2, 93/3, iḳlīmine 1/4, ilçilere 17/6, İsrā’il ādemine 93/10, ḳaçmaḳa 100/9, 105/10, ḳana 104/2, ḳapusına 93/7, ḳaranluḳġına 40/5, ḳaravaşına 75/5, 91/10, 93/4, ḳarşuya 57/4, ḳarşumuza 34/6, ḳarşusına 26/3, ḳarşuya 11/10, 26/4, ḳavmine 68/7, 99/5, ḳavimlere 60/2, kilīsyāya 52/8, kimseye 109/4, kitābına 5/8, ḳoluma 93/2, ḳulaġına 62/6, ḳullarına 87/7, ḳulluġına 22/10, ḳulluḳuñga 23/4, küçüge 31/10, 108/4, künhine 10/6, leşkerine 53/1, mañga 34/2, 68/10, 71/9, 80/10, 84/3,8, 85/9, 87/5, 89/10, 90/7, 92/3, 99/6, meclisine 6/5, mededimize 60/7, mana “bana” 19/6, merkezine 3/8,

mertebesine 11/5, meydāna 79/10, meydānına 107/8, Misopoṭamya'ya 20/7, mülke 25/4, 37/4, mülkine 20/3, 27/10, odasına 88/1, 91/6, 102/8, olara 18/4, 32/*10,* 37/7, Olofernes'e 26/8, 33/5, 56/1, 60/8, 84/10, oñga 7/1, 12/3,5, 56/1, öñe 57/4, öñine 26/3, öñümüze 34/6, özime 7/6, 77/6, özine 2/10, 18/6, 62/4, 64/4, 77/8, 78/10, 79/1, 80/2, 81/8, 84/3, 85/6, 90/3, 91/2, 92/1, 94/1,7, 95/10, 96/6,10, 103/3, 111/1, özlerine 2/10, 27/9, 34/1, 35/8, 36/4, 38/4, 40/2, 41/1,10, 63/2, 93/11, 95/2, pādişāha 1/4, paşlarına 30/2, peykāna 79/4, raḥmetine 63/9, 113/1, sañga 23/5, 24/8, 46/9, 47/4, 51/3,4, 59/3, 67/6, 70/10, 72/6,8, 78/8, 83/10, 84/5,10, 86/10, 96/7, 99/2, savaşa 25/9, 100/4, savaşına 53/5, sipāsına 1/9, size 32/4, 33/1, 68/9, şoḥbetine 89/3, söze 80/4, sözine 6/2, 78/2, sözlerime 35/1, sözlerine 81/3, suya 73/9, şehr-i Mışırlarına 17/4, şehre 26/7, şehrimize 25/1, şehrine 28/8, 48/1, 108/6, şehirlere 42/6, şehirlerine 34/7, 107/4, şükrine 4/7, taşarrufına 20/5, 21/1, taşarruflarına 13/5, 41/6, tekebbürluġına 51/1, tekebbürlüge 71/4, uşaḳuñga 50/10, uyaṭmaḳa 102/5, ülkesine 36/1, üregine 27/1, 79/5, üreklerine 100/8, 105/3, üreksizlere 29/7, üstine 16/4, 18/1, 19/4, 30/3, 33/10, 69/7, 80/2, 82/4, 84/7, 89/8, 99/10, 104/6, üstlerine 47/8, 80/9, 82/10, 84/9, 100/2, 102/1, 107/9, vesveseye 65/8, 66/2-3, vilāyetlerine 108/1, yādıñgıza 32/5, yādlarına 65/4, yana 31/9-9, yanına 22/7, 27/10, 29/3, 33/10, 48/10, 55/4, 56/8, 63/1, 76/9, 77/8, 78/5, 88/6, 89/1, 90/1, 92/9, 93/7, 94/4, 97/10, yanlarına 21/3, yanuñga 83/9, yanuñguza 96/1, yaraḳa 101/9, Yarḳū'ya 29/1, yaşa 111/7, yemegine 7/7, yere 19/9, 37/8, 50/5, 53/10, 58/5, 94/5, 98/10, 104/9, yerine 48/3, 108/3, 113/7, yerlere 30/4, Yerūşalīm'e 30/1, 110/10, yola 20/1, 48/4, żamīr-i münīr-i mihr-i tenvīrine 7/2

-A (zarf-fiil eki): aġlaya aġlaya 30/5, 58/10, 64/3, 69/8, 104/3, ah çeke çeke 60/1, aḫa aḫa 30/6, 50/5, 53/10, 59/3,10, 64/3, apara bilmesün 56/4, bağıra bağıra 102/1, çağıra çağıra 102/1, 105/1, çala çala 110/6, diye diye 51/9, erişe bilmez idi 40/3, eyleye bilmenem 47/2, eyleye bilür 79/7, eyleye eyleye 76/6, 96/5, 106/2, gire bilmez idiler 102/9, incide bilmenük 44/1, iṣteye iṣteye 52/10, ḳaçaḳac 106/5, ḳıra ḳıra 108/1, oṭura bilmez idi 39/4, sallana sallana 112/7, savaşa bilmezler 45/1, sızıldaya sızıldaya 30/5, 64/3, 92/1, 104/3, sürṭe sürṭe 50/5-6, 53/10, şükr ide ide 110/6, virile bilmez gerekdür 7/5, yana yana 59/3, 60/1, yeye bilmenem 86/6, yügüre yügüre 76/9, 93/11, yürüye "yürüyerek" 103/10

-Acaḳ (gelecek zaman eki): dönmeyecaḳdur 94/3, duyacaḳdur 12/10, eyleyecaḳ 77/3, gelecaḳdur 47/5, 82/4, sürgün olacaḳdur 4/4, ṭapşuracaḳdur 62/8, 63/5, eyleyecaḳdur 65/2, 78/9

-Acaḳ-sın (gelecek zaman teklik ikinci şahıs eki): görecaḳsın 52/3, olacaḳsın 47/6, yerleşecaḳsın 78/8

-AndA (zarf-fiil eki): aġaranda 101/7, dönende 87/10, 95/8, giçende 20/3, gidende 95/8, girende 87/5, ḳalanda 95/8

-aḳ (fiilden isim yapma eki): bulaşaḳluḳ 15/4, dudaḳġı 6/6, ḳonaḳladılar 91/4, ḳonaḳluḳ 52/7, 88/4

+al- (isimden fiil yapma eki): daraldı 36/10, 62/10, saḳaldı 37/9

-AlIm (emir çokluk birinci şahıs eki): arıdalım 15/3-6, bekleyelim 64/8, dirilelim 24/1, döndürmeyelim 12/1, duṭalım 10/5, duyalım 10/6, düşelim 31/2, eyleyelim 12/7, 45/5, 58/2, gidelim 45/4, görelim 15/5-6, 58/4, idelim 12/3, 45/5, istemeyelim 12/7, ḳaçalım 12/7, ḳurṭulalım 58/8, oḫuyalım 4/7, olalım 4/8, 11/5, 12/4, 24/2, 31/4, 58/3,4, 64/9, olmayalım 12/2, ölelim 58/3, ṭapşuralım 58/1,8, üdelim 30/8, yeñgelim 30/8, yetişelim 10/6, yığılalım 57/10

+Am (teklik birinci şahıs bildirme eki): ḳızıyam 77/1, kimem 89/6, mīrzāyam 80/5, mollāyam 80/6, ümīdliyem 87/2, *bk. +ım (teklik birinci şahıs bildirme eki)*

-Am (teklik birinci şahıs eki): aluram 18/2, bilürem 77/2, çıḫaram 68/4, direm 32/1, 35/2, 99/7, durmışam 89/7, eyleyecaḳam 84/2, eylemişem 87/3-10, eylerem 69/2, 84/1, giderem 84/2, getürmişem 86/8, gönderürem 47/8, görsedürem 46/4, içerem 90/8, iṣtemenem 68/8, iṣterem 68/9, ḳaçmışam 77/2, ḳıraram 46/7, olmamışam 90/9, ṭökerem 47/9, yalvaruram 71/1, yeye bilmenem 86/6, yeyerem 86/8

-A-m (teklik birinci şahıs istek eki): eyleyem 13/8, 68/9,10, 71/10, 77/9, 84/3, öldürem 46/8, yalvaram 84/3

-an (fiilden isim yapma eki): ḳapan 31/1

+an (isimden isim yapma eki): oġlanlarından 99/3

-An (sıfat-fiil eki): aldadan 45/3, çıḫan 99/8, işidenlere 13/7, 110/8, eyleyenlerün 7/2, gögerenleri 21/8, gören 12/8, oṭuranlarun 61/8, seven 62/5, sevenleri 71/6, ṭanımayan 59/8, varanlarınun 2/10, yaradan 97/2, *bk. -añg (sıfat-fiil eki)*

-añg (sıfat-fiil eki): asañglar 13/7, *bk. -An (sıfat-fiil eki)*

-ar- (fiilden fiil yapma eki): çıḫarṭdı 73/8, 95/1

-Ar (geniş zaman eki): aḫar 54/7, baḫar 64/9, çalar idi 98/7, çalar idiler 26/6, çeker idi 31/10, çeker idiler 55/2, çıḫar idiler 55/1, dutar 42/2, düşer 12/1, 100/9, iver idi 98/7, ezer 101/1, gider idi 87/9, gezer idi 31/9, giçer 46/9, girer idi 88/1, gider idin 57/4, işleder 81/6, ḳaçar idiler 106/10-11, ḳırar idiler 107/3, ḳorḫar idiler 102/6, ḳulaḳ asar idiler 78/2, ḳulaḳ asarsan 35/2, 81/3, öger 82/2, 99/5, örṭer idi 20/2, sever 42/1, sever idi 62/3, sever idiler 65/6, ṭapar idiler 110/1, ṭöker idiler 30/3, yaġar ıdı 39/8, yener 100/1, yener idi 76/8, *bk. -r, -Ur (geniş zaman eki)*

+Ar- (isimden fiil yapma eki): aġaranda 101/7, gögerenleri 21/8, gögermişlere 21/6, ḳızardı 33/9

-Ar-Am (geniş zaman teklik birinci şahıs eki): aluram 18/2, bilürem 77/2, çıḫaram 68/4, direm 32/1, 35/2, 99/7, giderem 84/2, gönderürem 47/8, görsedürem 46/4, içerem 90/8, iṣterem 68/9, ḳıraram 46/7, ṭökerem 47/9, yalvaruram 71/1, yeyerem 86/8

-Ar-lAr (geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): dönerler 41/1, duṭarlar 113/7, giderler 100/5, ṭaparlar 100/6, *bk. -r-lAr, -Ur-lAr (geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki)*

-Ar-sIn (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki): duṭarsın 43/8, gidersin 76/10, ḳavarsın 51/5, ḳorḫarsın 67/8, vurarsın 81/7, *bk. -ur-sun, -Ur-sIn, -r-sin (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki)*

-A-sIn (teklik ikinci şahıs istek eki): alasın 69/3, baḫasın 59/4, bilesin 98/4, duṭasın 84/6, eyleyesin 59/5, 67/7, gidesin 89/3, icesin 89/5, ḳaldurasın 71/1, kesesin 97/4, ḳoyasın 55/9, ḳurṭarasın 96/8, olasın 89/4, 109/8, savaşasın 43/10, yeyesin 89/4

-AyIm (emir teklik birinci şahıs eki): çıḫayım 87/6, gideyim 77/7, vireyim 83/10, *bk. -AyUm (emir teklik birinci şahıs eki)*

-AyUm (emir teklik birinci şahıs eki): aparayum 84/6, getüreyüm 84/5, n'eyleyeyüm 86/10, söndüreyüm 89/6, *bk. -AyIm (emir teklik birinci şahıs eki)*

+ce (eşitlik hâli eki): āhestece āhestece 92/1, bilence 69/2, 76/1, gizlince 55/1, nice 8/2, 20/9,9, 44/10, 45/1,1, 46/7,10, 52/3, 55/8, 56/2, 64/6, 65/5,7, 69/10, 77/10, nicesi 93/10

+CI (isimden isim yapma eki): arḫacımız 57/8, bekci 55/8, bekciler 78/2, bekcileri 76/8, bekçiler 79/6, 93/8, 102/2, bekçilere 100/3, bekçilük 91/10, ilçiler 17/1, 22/8, ilçilere 17/6, ilçilerini 22/7, yardımcı 30/7, 72/9, *bk. +çu (isimden isim yapma eki)*

+çek (isimden isim yapma eki): gökçek 14/5, 14/7, 62/1, 90/7, gökçekluḳ 14/3, gökçeklügüm 71/7, gökçekluḳında 75/9, gökçekluḳına 78/3, 79/2, gökçekluḳını 75/1

+çıḳ (isimden isim yapma eki): balçıḳ 36/7

+çu (isimden isim yapma eki): ḫaberçuluḳ 55/4, *bk. +CI (isimden isim yapma eki)*

+dA (bulunma hâli eki): acluḳda 58/2, alçaḳluġda 31/6, 'ālemde 10/1, altında 16/9, 17/5, 27/6, 43/8, 70/6, 71/3, 77/6, 101/1, anbārda 56/6, anda 28/2, 35/10, 52/9, 112/8, aramızda 52/4, 56/10, arasında 16/5, 38/7, 49/6, 88/9, ardında 85/1, başında 55/8, başlarında 29/2, başmaġda 36/7, bendeluġında 2/7, Betūlya'da 113/3, bunda 23/3, 85/7, 101/5, burada 58/2, büşürmaḳda 36/8, cefāda 4/1, cefālarda 82/8, çaḳda 12/5, 28/2, 46/8, 72/4, 112/5, çaḳında 12/9, 21/3, 61/5, çehremizde 15/2, daġdadırlar 34/2, daġlardadurlar 35/3, daġlarında 17/2, darluḳda 11/10, dışharuda 12/3, dışḫarudakini 112/1, du'āda 31/6, 32/3, 32/10, duṭmaḳda 61/9, dünyāda 74/7, 81/10, 85/5, 86/1, 112/5, elinde 94/9, emrimde 19/6, esīrluḳda 58/2, eylemaḳda 2/8, 6/3, eylememaġda 2/9, gicede 87/6, giçinmaḳımızda 15/5, girīzgāhda 10/4, geymaḳda 61/4, gökçekluḳında 75/9, gökdeki 50/2, güzelluḳında 74/7, gücinde 51/7, gümānında 46/10, günde 60/7, 63/5, ḫalvetde 61/7, handa 76/10, ḫiḳāyetde 10/9, 13/6, ḫükmde 24/1, ibādetinde 2/7, içerüde 12/3, icerüdekini 112/1, icinde 6/9, 80/1, 93/5, 95/4, 97/1, 104/10, 106/1,9,

iclerinde 47/9, irelürlerde 42/2, 69/10, işde 39/5, 62/2, işlerde 12/3, 36/6,9, 83/5, *ḳapuda 91/10,* ḳanında 100/7, ḳapusında 68/4, ḳarşumuzda 4/6, ḳılıcında 32/7, kılmaḳda 61/9, kilīsyāda 58/9, kitābda 4/6, ḳullarında 70/2, ḳulluġında 2/7, 89/7, ḳulluġındadur 24/7, ḳulluḳlarında 41/8, ḳuvvetinde 70/8, meclisde 8/3, meclisinde 6/10, Misopoṭamya'da idiler 35/5, muḥtaṣarluḳında 11/1, mülkinde 28/5, mülkinde 82/1, mülkinde 35/9, mülklerinde 17/3, namāzda 32/3, 32/10, namāzda 52/9, 61/3, odada 91/8, orada 9/2,4, 14/2,8, 15/1, 36/1, 39/3,4,9, 48/9, 70/4,5, 73/7, 75/6, 76/4, 86/2, 95/8, 103/1, 111/5, oradaki 87/4, orṭasında 84/5, orucda 61/3, 'ömrinde 91/3, 113/4, 'ömrümde 89/10, 90/9, 'ömürlerinde 2/4, öñinde 26/6i 49/5, 51/10, 78/7, öñümüzde 58/4, özinde 4/8, punarlarda 87/9, rıżāsında 52/3, sā'atde 34/9, 37/9, 47/10, 49/8, 56/2, 63/1, 76/9, 80/3,4, 85/5, 89/1, 89/10, 90/2, 93/10, 100/2,7, 101/2, 102/3, 103/6, seḥerde 87/6, sende 81/6, 99/5, sözde idiler 60/9, sözlerinde 67/5, susuzluḳda 58/3, şehirlerinde 9/1, şehirde 62/8, şehrinde 16/2, 108/2, 111/8, telesinde 71/8, Tevrīt'de 110/7, torında 71/7, uġurda 61/7, ulda 36/1, üreginde 25/10, üreklerinde 28/5, üsṭinde 104/10, vücūdumuzda 15/5, yadigārında 97/6, yaġıluġda 24/1, yaḫşıluḳda 111/10, yanımızda 81/1, yanında 11/3, 12/11, 14/5,10, 31/4, 53/8, 54/6, 64/1, 72/3,4, 85/10, 91/10, 93/11, 102/4, 103/7, 113/3, yanunda 84/2, yapmaḳda 36/8, yaraḳında 32/8, yaraḳlarında idi 70/2, yaraḳlarındadur 51/7, yazılarında 39/3, yerinde 83/2, Yerūşalīm'deki 43/2, yer yüzinde 46/4, yesīrluḳda 82/8, yolda 22/8, 26/6, yuḫuda 102/9, yüreginde 78/8, yüzinde 47/3, ẓālimluḳda 36/10

+DA- (isimden fiil yapma eki): aldadan 45/3, aldaṭsun 45/4, gürüldamaġından 22/5, ḫoruldar idi 91/10, 95/4, ışıldadur idi 112/4, ışıldar idi 111/10, ışıldaṭdı 112/3, istemeyelim 12/7, iṣtediler 54/1, istediler 37/1, iṣtemedi 95/9, iṣtemenem 68/8, istemez idiler 77/4, isṭeniz 64/4, ister 4/1, 25/2, 45/4, 84/4,9, iṣter 89/9, ister idi 16/8, 18/5, 36/5, isṭerem 68/9, isterler 37/8, 83/3-4, istersen 55/7, istesün 80/6, iṣteye isṭeye 52/10, sızıldadı 59/10, sızıldadılar 59/10, sızıldamaḳ 106/1, sızıldamaḳı 62/6, sızıldaya sızıldaya 30/5, 64/3, 92/1, 104/3

-dam (fiilden isim yapma eki): yordam 71/9

+dAn (ayrılma hâli eki): açluġdan 83/1, 'ademinden 1/4, aġrısından 37/7, aġzımdan 35/3, aġzından 97/5, Aḥiyor'dan 49/3, aḳacdan 49/1, işik aḳasından 102/9, 'aḳlından 85/2, alçaḳluġdan 23/2, 'ālem-i 'ulvīden 3/7, Allāh'dan 12/1, 37/1, 52/10, 54/1, 63/7, 67/8, Allāh'dandur 67/10, 68/2, anadan 31/3, 'anāṣurdan 7/8, andan 12/7, 19/1, 20/4, 27/9, 30/1, 39/1, 40/3, 45/6, 46/6, 52/5, 54/1, 59/5, 68/9, 69/4, 73/6, 74/5, 75/3, 78/9, 84/5, 86/1, 87/2,4, 93/3, 94/3, 95/1, 97/9, 98/7, 99/8, 101/9, 104/4, 110/3,10, 112/9, añḡlardan 3/3, arḫasından 73/8, 'askerden 105/5, aṣlındandur 7/9, 8/1, aṭadan 31/3, aṭlıdan 19/9, ayaġdan 19/8, baḫmaḳından 5/8, belādan 8/10, belāsından 9/10, bilmişluḳından 85/2, bizden 60/6, bögreginden 46/8, büyükden 108/4, büyükluġından 98/5, Buḫtu'n-naṣr'dan 46/4, bundan 11/5, burcından 99/8, 101/8, cāndan 79/9, cefālardan 58/8, cefālarından 106/6, cinslerinden 106/3, çārpāyesinden 111/3, çoḳluḳından 53/8, daġdan 49/1, 76/8, 100/1, daġlardan

106/10, defāyinlerinden 106/4, delüklerinden 103/4, dergāhından 50/7, dışḫarudan 54/7, dibinden 38/8, dönmaġdan 96/2, du‘ādan 33/3, 92/8, düşmenimizden 64/10, 69/3, düşmenlerinden 66/5, 98/2, egninden 73/9, elinden 32/5, 106/7, emvāllerinden 106/3, evvelden 57/2, 70/9, eylemaḳından 5/9, 6/1, gelinden 74/6, gelmaḳından 108/9, gezmaġından 6/2, gökden 39/8, 63/6, göñgülden 79/9, güzelluḳdan 112/2, gözlerinden 30/6, 53/10, gücünden 28/7, günāhdan 95/10, günāhımızdan 82/5, günāhlarunguzdan 64/2, günden 62/7, 63/4, 113/7, güninden 61/10, gürüldamaġından 22/5, ḥāletinden 11/7, handan 76/10, ḫazīnesinden 7/10, ḥelālinden 109/4, ırаġdan 93/8, īmānından 12/2, imdiden 23/8, 47/7, işlerden 83/10, ḳabusından 75/6, ḳapudan 4/3, 9/9, ḳapularından 76/6, ḳapundan 30/9, 72/5, ḳapusından 32/4, ḳaşlarından 79/4, ḳavimlerden 44/3, ḳażādan 9/3, ḳınından 93/1, ḳızdan 74/6, ḳorḫudan 105/9, ḳorḫularından 106/6, ḳudūmlarından 108/9, ḳurṭarmaġdan 96/3, ḳuvvetden 59/10, küngüresinden 99/7, mālından 110/1, māllarından 106/2, mekrinden 8/10, 9/10, mertebesinden 3/6, metā‘larından 106/4, mezhebinden 40/4, nafaḳasından 10/2, namāzdan 33/4, 51/8, neslinden 35/5, nüktelerinden 8/2, oġlanlarından 99/3, ondan 51/2, oñglardan 10/7, oradan 21/2, orṭasından 93/6, ölmaḳından 60/10, ölüminden 113/4, öñinden 90/10, özinden 64/4, 71/9, 75/10, 76/10, 91/9, 98/1, özlerinden 36/5, 42/2, 77/2, 78/1, 81/1, 82/9, 83/9, özünden 45/9, 71/9, ṣabāḥdan 51/7, 76/7, senden 4/8, 51/5, 73/4, sitemlerinden 106/7, ṣoḫbetinden 88/8, söyleşmaḳ 49/6, söyleşmaḳdan 45/10, sözlerden 33/2, susuzdan 55/10, 56/6, 83/2, sürülerinden 106/4, şehirden 35/8, 55/1, şikāyetden 58/9, şükürden 5/3, ta‘alluḳātlarından 61/7, ta‘alluḳlarından 8/6, ṭanımaġından 40/6, ṭāyifeden 65/1, ṭāyifelerden 58/3, ṭāyifesinden 111/9, tekebbürluḳdan 11/6, Tevrīt’den 1/2, ṭıṭremaḳdan 105/9, tobradan 95/1, ucaluḳdan 11/7, ucından 57/6, 76/2, 92/5, ucından 3/1, 11/4, 12/6, 13/2, 14/4, 15/2, 66/7, 72/2, 74/9, 82/6, 87/8, 96/8, ucundan 81/7, üṭmaġından 16/6, 96/2, va‘delerinden 72/10, virmaġından 4/9, yaġından 65/3, yandan 11/2, 38/6, 53/6, yaraḳından 9/3, 10/2, yaralardan 37/10, yazılardan 48/5, *yemaġdan 52/8,* yemeginden 86/6, yemekden 90/10, yerden 91/4, Yerūşalīm’den 108/6, yesīrluḳdan 43/1, zāddan 7/4, 62/3

-der- (fiilden fiil yapma eki): gönderdi (köndger-> gönder-), 5/2, 37/6, 56/3, 83/9, 85/7, 96/1, 107/5, gönderürem 47/8, 56/3

-dI (görülen geçmiş zaman eki): acıġlandı 17/10, 45/10, 62/10, 84/9, açdı 38/5, aġlar idi 92/1, ‘aḳlı geçdi 90/3, 98/9, aldı 28/1, 73/6, 98/2, aldurdı 94/10, apardı 52/6, arṭuḳ idi 74/6, baġladı 69/8, baġırdı 104/6, baḳladı 91/6, bezendi 90/1, bezenür idi 112/7, bezeṭdi 74/5, 112/2, bildirdi 18/4, bilür idi 60/2, buyurdı 19/3, 35/8, 47/10, 49/9, 53/1, 86/1,3, 87/7, 88/6, 94/5, buyurmış idi 27/3-4, 87/4, bürüdi 74/1, culġadı 93/3, çaġırdı 33/10, 52/8, 63/2, 69/8, 93/8, 94/6, 97/10, 104/2,6, çalar idi 98/7, çaldı 103/8, çaşdı 90/3, 104/5, çekdi 93/1, çeker idi 31/10, çekindi 83/9, çıḫarṭdı 73/8, 95/1, çıḫdı 75/6, 76/7, 93/4, 94/5, 104/5, 105/6, 111/7, çimdi 73/9, çoḫsundı 16/6, çökdi 69/7, 80/2, daraldı 36/10, 62/10, didi 90/9, degil idi 74/10, dir idi 92/2, devletlü idi 62/2, döndürdi 67/9, 77/1, 81/2, 86/5,9, dul idi 60/10, durdı 34/10, 38/6, 91/*10,*

103/7, duṭdı 22/2, 54/9, 73/10, 93/1, 101/5, duṭuldı 36/10, dürṭmiş idi 90/10, düşdi 5/9, 20/1, 22/4, 28/6, 65/8, 82/10, 98/10, 99/1, 105/3, düşmedi 27/1, endi 25/5, erişür idi 91/2, erişe bilmez idi 40/3, ersilendi 62/9, işitdi 25/3, 62/7, 105/7, iver idi 98/7, eyledi 1/11, 4/1, 10/3, 13/2, 16/8, 18/4, 20/4,6,9,10, 21/4,9, 28/3, 33/1, 37/4, 38/5, 41/2, 42/9,10, 52/7, 54/10, 61/1,2,5,6, 73/5, 74/6, 75/2, 80/2, 84/8, 85/6, 88/5, 94/10, 96/9, 97/4, 97/7, 98/5, 101/4,5, 104/7,8, 109/6, 111/4, 112/9, eyler idi 87/10, eylemedi 27/1, eylemiş idi 94/8, firāvān idi 109/10, giçdürür idi 36/6, giçdi 20/7,8, 27/8, 61/7, 90/3, 98/9, giçmiş idi 49/7, giçindi 111/6, giçürür idi 61/4,10, gider idi 87/9, geldi 6/7, 18/9, 20/7, 27/10, 72/6, 80/4, 85/1, 98/10, gelmezdi 57/5, gelmez idi 21/2, gitdi 16/5, 21/2, 69/6, 73/7, 89/1, 90/1,1, 91/6, 92/9, 111/8, 113/1, gitmedi 112/6, getürdi 20/5, 21/1, 83/8, geydi 69/6, 74/4, gezer idi 31/9, girdi 20/3, 103/7, 104/4, girer idi 88/1, gönderdi 5/2, 37/6, 56/3, 83/9, 85/7, 96/1, 107/5, gördi 17/9, 54/5, 59/10, 80/1, 90/2, 98/9, 101/3, 103/9, 104/1,4, görsetdi 93/10, 95/2, göründi 6/8, 18/10, 56/2, görünür idi 75/3, gösterdi 21/5, güzel idi 62/1, 74/7, ḥāżır idi 76/4, ḫoruldar idi 91/10, 95/4, ḫoşḥāl idi 111/5, hördi 74/1, ışıtur idi 112/4, ışıldar idi 111/10, ışıldaṭdı 112/3, ışıldadur idi 112/4, içdi 18/1, 90/10, 91/3, içmemiş idi 91/3, inandı 101/4, incitmedi 113/5, iştemedi 95/9, ister idi 16/8, 18/5, 36/5, iyelendi 28/1, ḳaldı 28/2, 91/8, 98/9, ḳaldurdı 19/7, 92/10, 104/1, ḳaldurmış idi 111/3, ḳalḫdı 58/9, 60/1, 90/1, ḳalmadı 39/1, 56/6, 105/10, ḳalmış idi 54/10, ḳalur idi 88/2, ḳarşuladı 108/10, ḳayırdı 13/2, kesdi 93/3, 98/3, ḳızardı 33/9, ḳoydı 4/6, 74/2, ḳoymadı 49/9, ḳurtardı 43/1, ḳurudı 38/7, ne iş idi 56/9, oḫşar idi 91/2, oldı 17/10, 36/3, 37/2, 56/4, 57/6, 61/8, 65/9, 79/3, 82/3, 90/3, 91/1, 108/9, 111/9,10, olmadı 26/10, 38/8, olmaz idi 18/6, olmışlar idi 103/1, oṭura bilmez idi 39/4, oṭurdı 112/8, oṭurmış idi 80/1, oṭuruşmadı 26/10, öldi 112/6,9, öldürdi 21/2, 94/10, örṭer idi 20/2, pozdı 21/5,8, saḫladı 95/7, saḫlar idi 54/8, saḳaldı 37/9, saldı 21/5,9, 93/5, salladı 103/8, sancdı 74/2, sancıldı 79/5, sansız idi 38/9, sanur idi 103/8, sarḫoş idi 91/9, savaşdı 40/1, siçdi 25/7, 56/2, sever idi 62/3, sevindi 25/4, 91/1, sıçradı 79/4, sınadı 65/5, sınalmış idi 65/8, sızıldadı 59/10, sındurdı 32/8, sormadı 75/10, soydı 73/9, söyledi 34/1,10, 46/1, 49/5,7, 60/3, 63/2, 69/1,8, 77/1, 80/4, 85/6, 87/5, 89/2,6, 90/4,8, 91/10, 93/1, 94/6, 96/10, 97/10, 99/1,6, 104/7, söylemez idi 62/4, söyler idi 31/10, ṭapdı 72/7, ṭapılur idi 41/10, ṭapmadı 32/9, ṭapşurdı 57/7, 111/2, 113/2, ṭoḫuşdı 6/4, 79/1, ṭökdi 44/5, 69/6, ṭöküldi 40/9, ṭükendi 52/8, ṭüketdi 50/4, uçalandı 16/7, uzaṭdı 92/9, üṭdi 16/6, 20/3, 32/8, üṭmedi 32/9, var idi 28/4, 32/8, 62/4, 74/4, 106/1, verdi 95/5, virdi 37/8, 41/2, 93/5, virür idi 25/9, 29/8,9, 36/4, 60/2, vurdı 37/5, 93/2, yaġar ıdı 39/8, yaḫdı 28/10, yaḫşı idi 57/2, 62/2, yaḫunlaşdı 103/10, yalvarur idi 87/10, yandırdı 21/5,9, yaraḳlarında idi 70/2, yaraṭdı 1/5,10, yaṭmış idi 91/9, 95/4, yayıldı 22/1, yesīr 53/4, yetişdi 33/5, 37/2, yetürdi 97/2, yıġdı 16/4, 18/3, 28/3, 52/8, 88/4, yırṭdı 104/3, yeng̃di 40/2, yirdi 86/4, yener idi 76/8, yerişdi 62/6, yoḫ idi 74/7, 91/9, 112/5, yükledi 75/5, yürür idi 112/8, zādsız idi 88/2-3

-dI-lAr (görülen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): açdılar 49/2, ağladılar 53/9, 59/9, ağlandılar 51/8, apardılar 42/6, 78/10, 87/5, arṭdılar 36/2, asdılar

101/9, ayrılmaz idiler 33/4, bağırdılar 58/10, 102/5, baḫdılar 17/6, başladılar 29/5, baṭdılar 38/10, bekler idiler 54/4, 75/7, berk itmiş idiler 33/7, bilür idiler 106/9, 110/9, boġuldılar 70/6, boḳuldılar 38/10, çağırdılar 58/10, 59/10, 67/3, 102/4, çalar idiler 26/6, çeker idiler 55/2, çıḫar idiler 55/1, çıḫdılar 26/4, 101/10, çıḫmadılar 34/6, çökdiler 30/4, daşur idiler 110/1, didiler 23/2, 67/3, 76/5, 78/3, 96/6, 97/9, 103/2, dir idiler 44/8, 76/1, 85/3, dirler idiler 110/6, dolandılar 93/7, 94/4, döndiler 42/8, 48/10, duṭdılar 48/4,7, 54/3, 113/3, düşdiler 23/1, 48/4, 59/10, 66/2, işitdiler 93/11, 105/1, eylediler 2/10, 19/1, 26/9, 27/9, 29/1, 34/9, 40/7,7, 41/5, 42/4,5, 44/7, 50/6,7, 51/8, 55/4, 108/3, 110/3, 111/2, eylemez idiler 66/3, 80/8, eylemiş idiler 111/2, eyler idiler 66/4, geldiler 35/5, 55/4, 94/1, 108/6, gelmediler 72/4, gelür idiler 22/9, gitdiler 36/1, 38/9, 39/3, 56/8, 76/9, 93/6,11, 108/1,3, 110/10, getürdiler 26/7, 41/6, 43/2, 48/3, giçdiler 38/8, 39/2, 48/5, 93/6, giçürürdiler 52/9, geydiler 30/2, 53/9, 54/2, 113/3, girdiler 38/10, 39/9, 48/8, 101/10, 107/8, gire bilmez idiler 102/9, girür idiler 70/3, gizlenür idiler 106/9, gömdiler 113/3, gömürdiler 70/6, gönderdiler 17/8, 22/7, 23/4, 107/6, gördiler 37/10, 75/8, 76/9, 102/6, 107/1, görür idiler 22/9, götürdiler 49/3, heybetlendiler 22/5, 28/7, 53/8, ḥişārladılar 53/6, igid idiler 107/6, inciṭdiler 42/3, istediler 37/1, iṣtediler 54/1, istemez idiler 77/4, iṣter idiler 49/8, işlediler 83/7, itdiler 23/2, 50/8, ḳaçar idiler 106/10-11, ḳaçdılar 102/3, 106/6, ḳaldılar 22/6, 75/9, 78/3, 85/3, 94/2, ḳaldurdılar 80/3, ḳalmış idiler 108/2, ḳarḳadılar 56/8, ḳırar idiler 107/3, ḳırdılar 107/9, ḳonaḳladılar 91/4, ḳorḫar idiler 102/6, ḳoydılar 75/10, 105/10, ḳulaḳ asar idiler 78/2, ḳurṭuldılar 51/8, oldılar 3/7, 22/3, 27/9, 33/3, 35/7,7, 39/7, 40/7,8, 41/3, 42/7, 44/6, 53/6, 54/2, 56/5,6, 59/10, 66/4,6,6, 69/5, 70/6, 105/4,8, 108/4, 110/4, 111/8, olmış idiler 94/2, oṭurdılar 29/2, 39/3, 43/3, ögdiler 110/9, saḳaldılar 37/10, sardılar 48/9, sarḫoş idiler 91/7, saydılar 101/6, segirṭdiler 107/1, sever idiler 65/6, sınadılar 39/5, sızıldadılar 59/10, sordılar 49/3, 76/10, sögdiler 56/9, söylediler 19/1, 50/8, 55/4, 59/1, 79/6, 109/9, sürṭdiler 30/4, sürüldiler 72/5, ṭapar idiler 110/1, ṭökdiler 53/10, ṭöker idiler 30/3, ṭöküldiler 102/2, 107/9, uṭandılar 66/5, vazgiçdiler 106/5, verdiler 78/10, virdiler 51/9, 93/11, yaḫdılar 42/4, yaḫunlaşdılar 48/6, yalvarur idiler 30/6, yandırdılar 94/4, yapdılar 29/4, yeṭişdürdiler 22/10, yıġdılar 29/4, yıġıldılar 102/4, yırladılar 108/10, 110/8, yırṭdılar 105/2, yendiler 48/1, yerişdiler 93/8, yoluḫur idiler 107/3, yoruldılar 36/9, yügürdiler 38/2, yügürür idiler 106/8

-di-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki): görse idim 77/9, işitdim 63/3, *bk. -dU-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki)*

-di-n (görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki): gider idin 57/4, oṭurdur idin 57/5, *bk. -dU-n (görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki)*

-dIr- (fiilden fiil yapma eki): bildirdi 18/4, yandırdı 21/5,9, yandırdılar 94/4, *bk. -DUr- (fiilden fiil yapma eki)*

-dU-K (görülen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs eki): duṭduḳ 45/6, eyledük 59/1,1, yemedük 66/8

-dU-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki): çekdüm 8/2, didüm 50/2, 67/10, 77/7, eyledüm 6/3,7, 68/2, 77/7, 92/5, eylemedüm 110/8, getürdüm 87/3, gördüm 6/8, incitmedüm 80/6, ḳaldurmaz idüm 80/9, ḳoydum 110/7, *bk. -di-m (görülen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki)*

-dU-n (görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki): ayrıldun 81/1, baḫdun 70/1, basdun 97/8, buyurdun 82/4, eyledün 47/1, 57/1, 78/5, 109/7, évlenmedün 109/5, geldün 78/6, 81/1, getürdün 56/9, 57/2, göründün 90/7, ḳaldun 78/6, ögdün 51/10, söyledün 67/4, ṭayanmadun 109/5, unuṭdun 97/8, virdün 98/1, vurdun 59/5, *-di-n (görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki)*

-DUr- (fiilden fiil yapma eki): aldurdı 94/10, döndürdi 67/9, 77/1, 81/2, 86/5,9, döndürmeyelim 12/1, döndürsüñgler 38/3, giçdürür idi 36/6, getürdi 20/5, 21/1, 83/8, getüreyüm 84/5, getürdiler 26/7, 41/6, 43/2, 48/3, getürdüm 87/3, getürdün 56/9, 57/2, getürmişem 86/8, getürsün 69/3, 87/4-10, getürsüñgler 13/5, getürüñgüz 65/4, ḳaldurasın 71/1, ḳaldurdı 19/7, 92/10, 104/1, ḳaldurdılar 80/3, ḳaldurmaz idüm 80/9, ḳaldurmış idi 111/3, oṭura bilmez idi 39/4, oṭuranlarun 61/8, oṭurdı 112/8, oṭurdılar 29/2, 39/3, 43/3, oṭurdur idin 57/5, oṭurgilen 90/5, oṭurmış idi 80/1, oṭursun 86/2, oṭurdur idin 57/5, oṭurtgiñen 23/6, oṭurtsun 60/6, oṭurṭsun 22/8, oṭuruşmadı 26/10, öldürdi 21/2, 94/10, öldürem 46/8, öldürsün 18/7, 50/1, öldürsüñgler 44/7, 70/3, 83/3-4, öldürürük 45/7, sındurdı 32/8, söndüreyüm 89/6, söndürsün 57/9, uṭandurmaḳı 92/7, yeṭişdürdiler 22/10, *bk. -dIr- (fiilden fiil yapma eki)*

-dUr (ihtimal ve kuvvetlendirme eki): dönmeyecaḳdur 94/3, duyacaḳdur 12/10, gelecaḳdur 47/5, 82/4, sürgün olacaḳdur 4/4, ṭapşuracaḳdur 62/8, 63/5, eyleyecaḳdur 65/2, 78/9, yetişmezdür 14/1

+dUr (teklik üçüncü şahıs bildirme eki): Allāh'dandur 67/10, 68/2, Allāh'dur 46/10, Allāh'ıdur 45/9, arḫasıdur 50/2, aşlındandur 7/9, 8/1, 'ayāndur 82/5, 'ayıbdur 88/9, 'ayyārdur 45/3, azdur 66/9, biledür 46/10, bizüm ilendür 93/9, böyledür 43/6, budur 2/4, 11/9, 39/6, 57/6, 83/1, 95/3, 98/2,4,6, 103/3,9, cehennemdür 3/8, cezāsıdur 58/7, cisimdür 7/4, fāydaludur 23/8, girçekdür 47/1, 67/4, 98/4, günāhdur 86/7, hansıdur 34/4, ḫaberdür 49/4, 63/3, ḫāṭırundur 64/7, ḫāżırdur 10/7, 14/3, icündür 66/10, işinizdür 63/9, ḳadardur 11/3, kimdür 34/5, 44/8, 79/6,8, kimidür 14/7, 15/3, ḳulluġındadur 24/7, lāyıḳdur 4/3, ma'lūmdur 8/8, merdūdıdur 12/6, mertebedür 12/10, muteżammındur 14/8, mürekkebdür 7/4,8, odur 39/7, pāyedür 12/8, raḥīmdür 96/4, raḥmludur 64/1, senündür 25/1, ümīdlidür 72/8, 94/7, vardur 8/1, 13/6, 14/2, varımızdur 24/6, yaḫşıdur 58/1, yaḫşıdur 11/4, 23/8, 85/8, yaraḳlarındadur 51/7, yeridür 43/3, yeṭerdür 68/10, yoḫdur 1/8, 45/10, 46/5, 57/8, 67/5, 73/4, 81/10, 103/10, 104/2,5

+dUr+lAr (çokluk üçüncü şahıs bildirme eki): daġdadurlar 34/2, daġlardadurlar 35/3, hangisidürler 34/4, ḫörmetsizdürler 31/5, mu'azzebdürler 3/9, kimdürler 35/2, senündürler 43/7, şeyātīndürler 3/9, yaḫşıdurlar 43/9

-dü-ñgüz (görülen geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs eki): eyledüñgüz 68/6

+düz (isimden isim yapma eki): gündüz 2/7, 31/6, 54/4, 61/2

-e (fiilden isim yapma eki): çevresini 54/4

-ecaḳ-am (gelecek zaman teklik birinci şahıs eki): eyleyecaḳam 84/2

-ecaḳ-sız (gelecek zaman çokluk ikinci şahıs eki): eyleyecaḳsız 77/3

-eçaḳ (sıfat-fiil eki): eyleyeçaḳım 68/1

-e-ler (çokluk üçüncü şahıs istek eki): bileler 46/7, yeñ͡geler 45/2

emir teklik ikinci şahıs eki -Ø-: bil! 32/10, eyle! 47/4, 64/6, 71/3, 72/9,10, 73/1,1, 92/4, eyleme! 59/7, git! 88/6, ḳorḫma! 80/5, ḳoyma! 30/8, 31/1, vir! 86/6, ol! 30/7, 72/9, 80/5, vir! 72/10, 93/2, ye! 90/6, *bk. -giñen (emir teklik ikinci şahıs eki), -gilen (emir teklik ikinci şahıs eki)*

-er (sıfat-fiil eki): yeṭerdür 68/10

+er (isimden isim yapma eki): kezer "defa" 67/2, 93/2

+erü (yön gösterme eki): icerü 87/5, 102/6, 103/2, icerüdekini 112/1, icerülerini 14/8, icerüye 103/7, içerüde 12/3, içerüye 54/7, ireliki 87/2, irelürki 72/10, irelürlerde 42/2, 69/10, *bk. +ra, +ḫar, +ḫarı, +ḫaru (yön gösterme eki)*

-er-ük (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki): çekerük 58/7, görerük 15/1, icerük 58/5, *bk. -r-üz, -Ur-Uz, -ür-ük (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki)*

-e-sin gerek (teklik ikinci şahıs gereklilik eki): yeñ͡gesin gerek 55/8

-e-siz (çokluk ikinci şahıs istek eki): bilmeyesiz 68/8, eyleyesiz 68/10

+ge (isimden isim yapma eki): özge 27/8, 31/4, 40/7

+gi (isimden isim yapma eki): gözgi 14/10, 15/2-3

-gilen (emir teklik ikinci şahıs eki): baḫgilen 51/1, 64/5, 69/10, bilgilen 24/2, 35/4, 46/5, 78/7, 81/3, 97/10, buyurgilen 24/10, 25/2, direlü virgilen 71/1, durgilen 91/10, dutgilen 88/7, eylegilen 88/7, gitgilen 19/5, 69/1, 103/2, girgilen 43/6, içgilen 90/6, ḳorḫmagilen 47/2, olgilen 90/5, oṭurgilen 90/5, öçürgilen 23/7, sorgilen 43/4, söylegilen 80/10, 103/3, uyaṭgilen 103/3, yıġgilen 19/4, *bk. -giñen (emir teklik ikinci şahıs eki), -Ø (emir teklik ikinci şahıs eki)*

-giñen (emir teklik ikinci şahıs eki): oṭurtgiñen 23/6-7, *bk. -gilen (emir teklik ikinci şahıs eki), -Ø (emir teklik ikinci şahıs eki)*

-gün (fiilden isim yapma eki): sürgün olacaḳdur 4/4

-ḫ- (<-ḳ-) (fiilden fiil yapma eki): yaḫunlaşdılar 48/6

-(u)ḫ (<-(u)ḳ) (fiilden isim yapma eki): sınuḫ 31/7, *bk. -(U)K (fiilden isim yapma eki)*

+(u)ḫ- (<+(u)ḳ-) (isimden fiil yapma eki): yoluḫur idiler 107/3

+ḫar (yön gösterme eki): dışḫar 55/1, *bk. +erü, +ra, +ḫarı, +ḫaru (yön gösterme eki)*

+ḫarı (yön gösterme eki): dışḫarı 40/4, *bk. +erü, +ra, +ḫar, +ḫaru (yön gösterme eki)*

+ḫaru (yön gösterme eki): dışḫaru 68/4, 75/6, 76/7, 87/6, 93/4, 101/10, 104/5, dışḫaruda 12/3, dışḫarudakini 112/1, dışḫarudan 54/7, dışḫarularını 14/8, *bk. +erü, +ra, +ḫar, +ḫarı (yön gösterme eki)*

-I (fiilden isim yapma eki): öli 98/10, 99/7, yaḫşı 3/4, 6/7, 12/5, 14/4,9,10, 18/10, 29/3, 41/8,8, 55/9, 62/2,9, 64/1, 74/3, 77/2, 78/4,4,6, 82/1,9, 85/1,4,6, 88/4, 96/4, 107/5, 112/7, yaḫşı 51/1, 56/1, yaḫşıdır 58/1, yaḫşıdur 11/4, 23/8, 85/8, yaḫşıdurlar 43/9, yaḫşıluġı 42/1, yaḫşıluġını 82/2, yaḫşıluġını 21/5, yaḫşıluḳ 41/9, 112/2, yaḫşıluḳda 111/10, yaḫşıluḳı 83/7, yaḫşıluḳumuz 66/10, yaḫşısın 59/2, yazılardan 48/5, 106/10, yazılarımız 24/4, yazılarında 39/3 *bk. -U (fiilden isim yapma eki)*

+I (belirtme hâli eki): acıġ oṭını 23/7, acıġını 18/4, 22/8, 57/5, 60/6, acıḳımı 47/8, acuġuñı 23/6, adını 59/8, 60/6, 76/3, 99/4, aġacları 21/7, Aḫiyor'ı 48/1,4, 49/1, 52/6, 97/10, aḳalarını 102/5, alçaḳluġı 17/9, Allāh'ı 35/7, 62/2, 62/5, 63/6, 65/6, 76/1, 84/1, 84/3, Allāh'ını 99/5, Allāh'ları 40/7, Allāh'larını 35/6, 42/2, 43/5, arıluġı 109/3, ārzūları 61/6, 'askeri 70/10, 'askerini 28/3, 104/8, aṭamızı 65/5, başı 99/7, başını 93/2,3,4,5, 95/1, 97/3, 98/3,8, 101/8, başlarını 106/2, bayramı 113/7, ba'żıları 2/9, birbirini 91/4, bizi 23/3, 31/2, 34/6, 57/7, büyügini 100/6, büyüklerini 18/3, 45/6, 88/4, büyükluġını 39/5, 44/9, 101/2, Buḫtu'n-naṣr'ı 80/7, butperestluġı 101/3, cānını 113/1, cemālini 74/5, cennet-nişānı 5/10, Cudīt'i 86/1, 91/1, 110/9, cürmlerini 42/10, çayını 20/6, çevresini 54/4, çınārları 21/8, daġlarını 45/4, deñgizi 38/5, 39/2, dışḫarudakini 112/1, dışḫarularını 14/8, dilegimi 73/1, dostlarını 88/3, du'āsını 72/9, dulluġını 61/3, dünyāyı 61/1, düşmeni 29/5, 33/1, düşmenini 94/10, düşmenleri 9/6, düşmenlerimizi 96/8, düşmenlerini 40/2, 41/2, eli 92/9, emvāli 20/5, 41/6, gögerenleri 21/8, gögi 97/2, gökçekluḳını 75/1, göñlin 74/9, güzelluġını 21/4, günāhlarını 42/10, günini 113/6, hamımızı 45/3, hamını 110/3, 111/4, hamısılarını 45/5, 106/5, hamısını 21/8, 42/5, 84/8, 110/3, 111/4, ḫanlarını 18/3, ḫarārı 73/7, ḫayfımı 19/5, ḫayfımızı 64/10, 69/3, ḫayfını 98/2, ḫayvānlarını 83/3, ḫazīneleri 20/11, ḫikāyeti 44/5, Ḫīvriyāları 41/4, ḫükmi 48/2, ḫüsnini 74/5, icerüdekini 112/1, icerülerini 14/8, igidlerini 25/7, ilçilerini 22/7, İsrāil'i 113/5, istiġfārlarını 42/9, iyesini 5/2, 'izzetsizluḳı 17/8, ḳadrini 81/6, kākülini 93/1, ḳal'aları 13/4, 20/9, kāhinleri 52/8, ḳapusını 91/6, ḳapuyı 93/8, ḳaravaşını 73/6, 112/9, ḳavmi 44/9, 85/7, 88/1, ḳavmini 9/9, 84/4,6, 98/8, ḳavimleri 46/6, 52/8, ḳavimlerini 8/9, 79/7, Ken'āniyānları 41/4, kerāmātını 101/3, kilīsyālarını 27/2, 28/9-10, kilīsyānı 71/5, kilīsyālarıñı 30/10, kimseleri 81/6, ḳolumı 92/4, ḳorḫuyı 47/3, mālı 20/5, 41/6, māllarını 108/3, maṣlaḥatını 82/2, meni 49/8,10, 50/1, 80/8, 95/7, meş'aleleri 94/3, meyveleri 21/7, murādımı 73/1, murādını 76/2, mülki 20/4, mülklerini 28/9,10, münācātı 73/5, nā-ḥaḳı 57/1, namāzını 72/9, nüktelerini 13/9, oḳullarını 59/6, oları 38/2, 48/6, 51/3,5, 65/1, 108/10, oları 88/4, Olofernes'i 80/1, 100/6, onı 6/4, 18/7, 56/8, 75/7, 86/8, 113/2, ögmaḳı 108/10, ölümleri 2/5, 'ömrini 61/5, özini 30/8, 44/7, 51/10, 56/3, 71/10, 73/9,

74/5, 75/8, 76/9, 80/3, 88/6, 90/2, 95/5, 98/5, 100/4,6, 103/2, 112/3,4, özlerini 17/4,7, 30/4, 40/7, 42/4, 43/7, 55/7, 70/4, 77/10, 82/7, 101/1, özümizi 60/8, pādişāhı 45/2, pādişāhları 11/6, pākluġı 109/3, parṭalı 73/7, parṭalını 73/8, parṭallarını 105/2, paşlarını 2/5, perverdigārını 2/6, ra'iyyetlerini 8/9, 9/4, saçlarını 73/10, secdeluḳını 2/10, seni 46/7, 47/7, 49/4, 59/8, 71/6, 84/5, 85/7, 97/2,4,7, 109/5, sevenleri 71/6, sırrımı 68/8, sırrını 77/9, sizi 32/4, 96/2, sözi 13/7, 93/11, sözini 89/6, sözleri 25/3, 50/4, susuzluḳımızı 57/9, suyı 55/2, su yollarını 54/9, şālı 30/2, şefḳati 85/9, şehri 54/8, 62/7, 63/4, 77/3,4, şehrimizi 58/8, şehirleri 13/4, 20/8, 27/8, şehrini 53/2, şehirlerini 27/2, 28/1, 29/1, 55/10, ṭaḫılları 21/7, tarılarını 27/4, ṭāyifesini 97/8, 101/5, tesellīsini 64/8, tevbelerini 42/8, ṭopraḳı 1/4, ucını 104/1, uşaḳlarını 20/10, ülkelerini 41/5, ümīdlerini 105/10, üregimi 73/1, va'desini 94/8, vücūdı 7/3, yaḫasını 104/3, yaḫşıluġını 21/5, yaḫşıluġını 82/2, yaḫşıluḳı 83/7, yaḫşıluḳını 4/6, 75/1, yamanluḳı 42/1, 83/7, yaraḳını 99/9, yeri 97/2, yerlerini 33/6, yerün üzini 20/2, 22/2, yolı 101/3,4, yolını 5/1, yolları 22/9, 29/10, yollarını 54/3, yüzlerini 50/5, 53/10, yüzümüzi 15/1, zādları 83/8, ẓālimi 30/7, 72/2, zülüflerini 74/1, *bk. +n, +nI (belirtme hâli eki)*

+I (teklik üçüncü şahıs iyelik eki): acıġ oṭını 23/7, acıġı 26/9, acıġını 18/4, 22/8, 57/5, 60/6, 'ademinden 1/4, 'ādeti 8/9, 102/7, adını 59/8, 60/6, 76/3, 99/4, aġlamaḳı 62/6, aġzına 31/2, aġzından 97/5, 'aḳlı 90/3, 98/9,10, 'aḳlından 85/2, Allāh'ı 38/4, 40/1, 50/9, 51/10, 69/9, 72/7, 92/3, 98/1, Allāh'ıdur 45/9, Allāh'ına 58/6, Allāh'ını 99/5, alṭında 16/9, 17/5, 27/6, 43/8, 70/6, 71/3, 77/6, 101/1, ardına 38/9, 70/3, ardında idiler 85/1, arpa unı 75/4, arṭuġı 83/1, arvaṭı 60/9, 'askeri 38/9, 53/3, 108/2, askerine 69/9, 70/1, 'askerini 28/3, 104/8, 'askerinün 22/1, 70/8, aṣlındandur 7/9, 8/1, ayaġı 5/5, ayaġına 23/1, 99/1, baḫmaḳından 5/8, başı 95/3, 98/5,6, 104/2, 105/7, boynına 93/2, başına 56/3, 69/6, 74/2,2, başında 55/8, başını 93/2,3,4,5, 95/1, 97/3, 98/3,8, 101/8, bendeluġında 2/7, bilmişluḳından 85/2, birbirine 85/3, birbirini 91/4, birisi 39/1, 53/1, 100/1, bögreginden 46/8, büyügi 29/6, 31/8, 34/5,10, 56/8, 95/3, 108/5, büyügini 100/6, büyüginün 97/3, 98/3, büyükluġından 98/5, büyükluḳı 1/5, 74/10, 81/10, 109/1, büyükluġını 39/5, 44/9, 101/2, burcından 99/8, 101/8, cānı 8/6, cānını 113/1, cānşīnine 19/2, cemāline 79/2, cemālini 74/5, çadırına 78/10, 102/3, 104/4, çadırı 95/3, 102/4, çaḳı 91/4, 99/9, çaḳında 12/9, 21/3, 61/5, çayını 20/6, çayınun 16/5, çoḳluḳından 53/8, dergāhından 50/7, dest-avīzi 14/6, dibinden 38/8, dili 1/9, dizi 69/7, 80/2, dostı 65/9, dulluġını 61/3, düşmeni 113/5, düşmenini 94/10, egninden 73/9, eli 6/5, 13/10, 16/9, 17/5, 27/6, 95/10, 109/5, eli 95/6, elinde 94/9, elinden 32/5, 106/7, eline 48/2, 49/10, 57/7, 58/1, 59/8, 62/8, 63/4, 99/1, 113/2, elün alṭında 43/8, eri 112/5, 113/3, erinün 60/10, erlügi 62/4, eṭegine 48/6, evine 52/6, 69/4,5, 73/6, 111/7, ġayreti 62/4, gelmaḳından 108/9, gezmaġından 6/2, gökçekluḳına 78/3, 79/2, gökçekluḳında 75/9, gökçekluḳını 75/1, gön͡gli 16/6, gön͡glin 74/9, gön͡güllerine 22/4, görmaġına 3/1, 89/3, 108/7, güzelluḳında 74/7, güzelluġını 21/4, güzelluḳına 79/2, gözi 6/3, 68/7, 79/1, göz yaşı 31/7, 64/3, gözi 64/9, gözine 89/3, göziyaşı 59/10, güci 18/1, 55/6, gücin 71/2, gücinde 51/7, gücünden 28/7, gümānında 46/10, güninden

61/10, günini 113/6, gürüldamaġından 22/5, ḫaberi 91/9, ḫāce-serāyına 88/5, ḫālātına 3/7, ḫāletinden 11/7, ḫāletine 11/8, ḫayāl eli 13/8, ḫāli 4/1, ḫarābluḳı 52/2, ḫarābluḳına 53/5, ḫāṭırı 49/7, 59/6, 62/9, 74/10, ḫayfını 98/2, ḫilāfı 12/6, ḫilāfına 11/5, ḫoşḥālluḳı 89/5, 109/2, ḥükmi 80/3, ḥükmine 21/1, ḥüsnini 74/5, ibādetinde 2/7, icine 38/10, 48/8, 49/2, 93/3, iḳlīmine 1/4, īmānından 12/2, İsrā'il ādemine 93/10, i'tibārı 32/7, icinde 6/9, 80/1, 93/5, 95/4, 97/1, 104/10, 106/1,9, 'izzeti 109/3, ḳadrini 81/6, kāġazı 29/7, kākülini 93/1, ḳanı 104/9, ḳanında 100/7, ḳaranluġına 40/5, ḳaravaşı 94/9, 95/9, ḳaravaşına 75/5, 91/10, 93/4, ḳaravaşını 73/6, 112/9, ḳarşusına 26/4, ḳavmi 55/5, 76/3, ḳavmine 68/7, 99/5, ḳavmini 9/9, 84/4,6, 98/8, ḳavminün 20/10, 94/10, ḳavimlerün ḫayfı 18/2, kerāmātını 101/3, kerāmeti 96/4, ḳılıcı 71/6, 92/10, ḳılıcında 32/7, ḳınından 93/1, ḳızı 77/1, kitābına 5/8, ḳudreti 96/7, 97/6, 109/5, ḳulaġına 62/6, ḳulaḳı 8/4, ḳulluġına 22/10, ḳulluġında 2/7, 89/7, ḳulluġındadur 24/7, ḳurbānı 83/5, ḳurṭarmaḳı 92/4, ḳuvveti 71/3, ḳuvvetinde 70/8, künhine 10/6, lāşi 104/2,9, leşkeri 36/2, leşkerine 53/1, mālından 110/1, meclisinde 6/10, meclisine 6/5, mekrinden 8/10, 9/10, merdūdıdur 12/6, merkezine 3/8, mevci 70/5, meydānına 107/8, meyli 8/1, mezhebinden 40/4, muḥtaṣarluḳında 11/1, murādını 76/2, muḳarrebi 14/10, mūṣul şehri 16/3, mülkinde 35/9, 82/1, mülkine 20/3, 27/10, mülkinün 5/5, mülkinde idiler 28/5, nā-būd olmaḳı 52/2, namāzını 72/9, neslinden 35/5, o biri "öbürü" 67/2, ölmaḳından 60/10, ölümi 58/5, ölüminden 113/4, 'ömrinde 91/3, 113/4, 'ömrini 61/5, öñinde 26/6, 49/5, 51/10, 78/7, öñinden 90/10, öñine 26/3, özi 25/8, 27/5, 33/7, 61/2, 64/1, 89/4,9, 91/10, 101/6, 111/3, özinde 4/8, özinden 45/9, 64/4, 71/9, 75/10, 76/10, 91/9, 98/1, özine 2/10, 18/6, 62/4, 64/4, 77/8, 78/10, 79/1, 80/2, 81/8, 84/3, 85/6, 90/3, 91/2, 92/1, 94/1,7, 95/10, 96/6,10, 103/3, 111/1, özini 30/8, 44/7, 51/10, 56/3, 71/10, 73/9, 74/5, 75/8, 76/9, 80/3, 88/6, 90/2, 95/5, 98/5, 100/4,6, 103/2, 112/3,4, padīşāhı 16/2,4, 18/5, 36/3, 37/6, parṭalı 74/4, parṭalını 73/8, perdesi 103/7, perverdigārı 9/8, perverdigārını 2/6, pīrāsteluḳı 3/3, raḥmeti 77/6, 96/4, raḥmetine 63/9, 113/1, revişi 8/8, secdeluḳını 2/10, savaşına 53/5, serdārı 29/6, 52/6, 96/9, sevinmaḳı 111/6, ṣıdḳı 51/4, sırrını 77/9, sızıldamaḳı 62/6, sipāsına 1/9, ṣoḥbetinden 88/8, ṣoḥbetine 89/3, sözine 6/2, 78/2, sözini 89/6, su yolı 54/6, şehrinde 16/2, 108/2, 111/8, şehrine 28/8, 48/1, 108/6, şehrini 53/2, şehrinün 37/6, 49/2, şükrine 4/7, taḫtı 16/2, 18/1, ta'alluḳātlarından 61/7, ṭanımaġından 40/6, taṣarrufına 20/5, 21/1, tekebbürluġına 51/1, ṭıṭremaġı 22/2, torında 71/7, Türkī dili1/2, ucından 3/1, 11/4, 12/6, 13/2, 14/4, 15/2, 66/7, 72/2, 74/9, 82/6, 87/8, 96/8, ucını 104/1, uṭandurmaḳı 92/7, üṭmaġından 16/6, 96/2, ümīdi 32/7, 69/7, üregi 60/1, 62/10, üreginde 25/10, üregine 27/1, 79/5, üsṭinde 104/10, üstine 16/4, 18/1, 19/4, 30/3, 33/10, 69/7, 80/2, 82/4, 84/7, 89/8, 99/10, 104/6, varanlarınun 2/10, virmaġından 4/9, yadigārı 111/5, yadigārında 97/6, yaġından 65/3, yaşı 59/3, yaḫşı 50/5, yaḫşıluġını 21/5, yaḫşıluḳını 4/6, 75/1, yanına 22/7, 27/10, 29/3, 33/10, 48/10, 55/4, 56/8, 63/1, 76/9, 77/8, 78/5, 88/6, 89/1, 90/1, 92/9, 93/7, 94/4, 97/10, yanında 11/3, 12/11, 14/5,10, 31/4, 53/8, 54/6, 64/1, 72/3,4, 85/10, 91/10, 93/11, 102/4, 103/7, 113/3, yanmaḳı 92/8, yaraḳı 10/6, 14/3,8, 20/1,

111/1, yaraḳında 32/8, yaraḳından 9/3, 10/2, yaraḳını 99/9, yasṭuġı 92/9, yemeginden 86/6, yeridir 43/3, yerinde 83/2, yerine 48/3, 108/3, 113/7, yerün üzini 20/2, 22/2, yerün yüzi 16/8, yer üzerinün 45/9, yer üzinün 18/5, yer yüzi 20/9, yer yüzinde 46/4, yimegi 39/8, yolını 5/1, yüreginde 78/8, yüz aġluġı 109/6, yüz sarılügi 47/3, yüzi 101/7, yüzinde 47/3, żamīr-i münīr-i mihr-i tenvīrine 7/2, zeyt yaġı 75/4, *bk. +sI (teklik üçüncü şahıs iyelik eki)*

-ı (zarf-fiil eki): daḫı 11/3,6, 12/5,8,10, 44/3, 45/7, 47/9, 50/1, 52/4, 56/5, 58/4, 60/4, 65/1, 66/6, 74/6, 79/8, 85/9, 86/4,10, 94/3, 109/4, 111/9; daḫı 13/3,5, 14/10, 23/7, 32/10, 33/1,3, 38/3, 45/9, 46/5,7, 58/1, 62/3, 73/4, 112/6; dahı 29/9, 56/4, 68/1, 83/4 *bk. -u (zarf-fiil eki)*

+ım (teklik birinci şahıs bildirme eki): ḳaravaşım 89/7, *bk. +Am (teklik birinci şahıs bildirme eki)*

+im (birinci şahıs zamirlerinde ilgi hâli eki): bizim 15/5, menim 19/6, 32/2, 35/1, 47/8, 68/8, 71/7, 77/8, 85/9, 87/1,3, 88/7,8, 89/2, 90/4, 93/2, 94/10, 98/2, *bk. +üm, +Un/+nUn (ilgi hâli eki)*

-K (çokluk birinci şahıs eki): duṭduḳ 45/6, eyledük 59/1,1, yemedük 66/8, *bk. -UK (çokluk birinci şahıs eki)*

-(U)K (fiilden isim yapma eki): arṭuġı 83/1, arṭuḳ 13/9, 36/5, 62/3, 63/8, 74/6, 75/1, 99/3, arṭuḳ idi 74/6, büyüge 31/10, büyügi 29/6, 31/8, 34/5,10, 56/8, 95/3, 108/5, büyügini 100/6, büyüginün 97/3, 98/3, büyügümüz 78/5, büyük 4/7, 19/3,7, 20/1, 23/3,9, 24/2, 26/2, 30/2, 32/6, 35/1,4, 38/2,4,5, 43/4, 45/2, 50/9, 51/9, 59/2, 60/7, 69/9, 70/9, 72/7, 77/7, 79/6, 81/2, 81/4,5, 82/10, 86/5, 88/5,8, 92/2, 93/11, 95/5,6,9, 96/6,9, 99/4, 102/8, 111/10, 113/6, büyükden 108/4, büyükler 6/10, 13/3, 26/1, büyükleri 11/7, 34/1, 44/5, 103/1, büyüklerini 18/3, 45/6, 88/4, büyükluġından 98/5, büyükluġını 39/5, 44/9, 101/2, büyükluġun 72/1, 92/6, büyükluḳ 11/7, 16/7, 41/9, büyükluḳı 1/5, 74/10, 81/10, 109/1, büyüksin 82/1, delüklerinden 103/4, dilegimi 73/1, döşek 91/10, ırağdan 93/8, yaḫunlaşdı 103/10, yaraḳ 107/7, yaraḳa 101/9, yaraḳı 10/6, 14/3,7, yaraḳından 9/3, 10/2, yaraḳını 99/9, yaraḳlı 99/9, 106/8, 107/6, yārsaluḳ 61/4, *bk. -(u)ḫ (<-(u)ḳ) (fiilden isim yapma eki)*

+kek (isimden isim yapma eki): erkek 56/7

+ki (aitlik eki): dışḫarudakini 112/1, gökdeki 50/2, icerüdekini 112/1, ireliki 87/2, irelürki 72/10, oradaki 87/4, senünki 55/10, Yerūşalīm'deki 43/2

-kin (fiilden isim yapma eki): düşkinluḳ 26/8

-(I)l- / -(U)l- (fiilden fiil yapma eki): asılmış 92/10, ayrıldun 81/1, ayrılmaz idiler 33/4, boġuldılar 70/6, boḳuldılar 38/10, degilmemiş 88/10, direlü virgilen 71/1, dirilelim 24/1, dirilmaġuñga 78/4, dolandılar 93/7, 94/4, duṭuldı 36/10, duṭulmışuḳ 11/10, duṭulsun 71/8, ekilmişlere 21/6, ḳaṭılmış 6/1, kesilübdür 105/7, ḳurṭuldılar 51/8, sancıldı 79/5, sayılmışlar 83/2, sepilmiş 6/2, sınalmış idi 65/8, sürṭülmişsiz 65/3, sürüldiler 72/5, sürülmiş 30/9, 32/5, sürülmişün 9/9, ṭapılmaz 85/5, ṭapılur idi 41/10, ṭöküldi 40/9, ṭöküldiler 102/2, 107/9,

ṭökülüñgüz 100/2, virile bilmez gerekdür 7/5, yārsaluḳ 61/4, yayıldı 22/1, yazılup 11/1, yazılubdur 110/7, yeñgilsün 49/10, yıġılalım 57/10, yıġıldılar 102/4, yoruldılar 36/9

+(u)l (isimden isim yapma eki): ḫoruldar idi 91/10, 95/4

+lA- (isimden fiil yapma eki): acıġlandı 17/10, 33/9, 45/10, 62/10, 84/9, acıġlanmış 82/5,10, aġladılar 53/9, 59/9, aġlamaġları 37/2, aġlamaḳı 62/6, aġlandılar 51/8, aġlaya aġlaya 30/5, 58/10, 64/3, 69/8, 104/3, bağışlama 19/6, baġladı 69/8, başladılar 29/5, bağlamışlar 49/4, baḳladı 91/6, başlarlar 100/9, bekler idiler 54/4, 75/7, beklesüñgler 55/9, 56/3, bekleyelim 64/8, ersilendi 62/9, évlenmedün 109/5, gizlenür idiler 106/9, heybetlendiler 22/5, 28/7, 53/8, ḫişārladılar 53/6, ḫişārlañgız 53/2, işleder 81/6, işlediler 83/7, işler 81/4, iyelendi 28/1, ḳarşuladı 108/10, ḳonaḳladılar 91/4, körledür 55/10, saḫladı 95/7, saḫlar idi 54/8, salladı (<salıgla-) 103/8, sallana sallana 112/7, söyledi 34/1,10, 46/1, 49/5,7, 60/3, 63/2, 69/1,8, 77/1, 80/4, 85/6, 86/9, 87/1,5, 89/2,6, 90/4,8, 91/10, 93/1, 94/6, 95/2, 96/10, 97/10, 99/1,6, 104/7, söylediler 19/1, 50/8, 55/4, 59/1, 79/6, 109/9, söyledün 67/4, söylegilen 80/10, 103/3, söylemez idi 62/4, söylemiş 85/4, söyleniz 34/2, söyleşmaḳ 49/6, söyleşmaḳdan 45/10, söyleşmaḳsız 106/2, uçalandı 16/7, yaḫunlaşdı 103/10, yaḫunlaşdılar 48/6, yerleşecaḳsın 78/8, yırladılar 108/10, 110/8, yükledi 75/5

+lA (vasıta hâli eki): arvatla 110/4, eylükle 6/4

+lAr (çokluk eki): ādemler 49/2, 72/3, 81/8, 97/5, aġacları 21/7, alçaḳlar 72/6, Allāh'larun 39/5, añgılara 84/10, añgılardan 3/3, añgılarun 71/3, arılarun 14/6, arvatlar 97/1, ārzūları 61/6, Āsīrīler 49/4, 69/9, 70/7, 88/9, Āsīrīlerün 20/3, 76/8, 95/3, 102/7, 105/1, 107/8, 108/2, 109/9, aṭalarımız 58/6, 59/1, atlar 19/10, aṭlarımız 24/6, 'azīzler 60/3, 63/2, 66/7, 94/6, 104/7, 'azīzlerim 32/1, ba'żıları 2/9, begler 76/3, bekciler 78/2, bekçiler 79/6, 93/8, 102/2, bekçilere 100/3, Betūlyalular 56/4-5, biṭenlere 21/6, büyükler 6/10, 13/3, 26/1, bugünler 16/3, bulaḳlar 54/10, 55/8, cefālar 65/9, cefālarda 82/8, cefālardan 58/8, çengler 26/4, çeşmeler 54/6, çeṭinler 11/10 , çıḫsunlar 35/9, çıḫsuñglar 40/5, çınārları 21/8, dağlar 48/5, dağlardadurlar 35/3, dağlardan 106/10, dağlarımız 24/4, dağlarun 29/2, 54/2, dāireler 26/5, delüler 104/6, dereler 106/9, dīvārlar 29/4, dostlar 6/5, 32/5, düşmenler 42/3, düşmenleri 9/6, düşmenlerimizi 96/8, düşmenlerün 8/10, düşvārluḳlar 11/10, ekilmişlere 21/6, erler 76/3, işidenlere 13/7, 110/8, eyleyenlerün 7/2, faḳīrler 72/5, gögerenleri 21/8, gögermişlere 21/6, günāhlaruñguzdan 64/2, ḫākimler 26/1, ḫalḳlara 65/3, hamısılarun 49/5, ḫanlar 102/3, ḫatunlar 79/10, ḫāżırlara 18/8, ḫazīneleri 20/11, Ḥīvriyāları 41/4, 'İbrīlerün 77/1, 106/7, igidler 110/5, igitlerün 74/9, ilanlar 66/7, ilçiler 17/1, 22/8, ilçilere 17/6, irelürlerde 42/2, 69/10, işler 84/9, işlerde 12/3, 36/6,9, 83/5, işlerden 83/10, ḳabāyiller 73/3, kāfirler 62/8, 63/4, kāfirlerün 51/1, 52/1, kāhinler 67/2, 75/7, 108/5, kāhinlersiz 65/2, kāhinlerün 29/6, 31/8, 56/7, 108/5, ḳal'alar 9/1, ḳal'aları 13/4, 20/9, ḳalemrevlerün 9/1, ḳardaşlar 65/2, ḳardaşlarım 99/6, ḳavimler 26/2, 30/1, 34/2, 35/2,4, 50/4, 59/9,9, 97/9, 101/7, 104/6, 109/8, 110/3,4,10, 111/1, 113/3, ḳavallar 26/5, ḳavimlerden 44/3, ḳavimlere 60/2, ḳavimleri

46/6, 52/8, ḳavimlerün 18/2, 19/4, 25/10, 27/5, 69/1, 80/8, Ken'āniyānları 41/4, kendlerimiz 24/4, ḳızlar 110/5, kicilerimiz 24/5, kilīsyālarıñgı 30/10, kimseler 22/3, kimseleri 81/6, ḳulaḳ asañglar 13/7, ḳullarun 23/3, ḳuzılarımız 24/5, Medīlerün 16/4, meş'aleleri 94/3, meşġūldürler 2/7, meyveleri 21/7, Mıṣırlularun 70/1, mu'azzebdürler 3/9, naṣīḥatlar 8/5, 13/6, nefīrler 26/5, olar 48/7, 66/2, olara 18/4, 32/*10, 377*, oları 38/2, 48/6, 51/3,5, 65/1, 108/10, oları 88/4, olarun 22/4, 38/9, 39/8, 71/2, 108/8, oñglar 21/1, oñglardan 10/7, oṭuranlarun 61/8, ölülerün 83/2, ölümleri 2/5, özime 7/6, 77/6, özlerün 28/8,9, 34/3,4,5, 36/2, 37/1,3, 40/1, 45/6, 47/7, 51/6, 82/7, 100/5, 106/1, özlerin 29/2, 50/2, pādişāhları 11/6, paşlarını 2/5, pendler 13/5, punarlar 55/8, punarlarda 87/9, sāzlar 26/4, 110/6, selāṭīnlerün 8/8, serdārlar 100/5, sevenleri 71/6, sıçanlar 103/3, sıġırlarımız 24/6, sözler 49/7, 84/10, sözlerden 33/2, sözleri 25/3, 50/4, sular 39/6, sözlerimün 71/7, sulṭānlar 102/3, şāṭırlar 107/5, şehirlere 42/6, şehirleri 13/4, 20/8, 27/8, şerīfler 6/10, 26/1, şeyātīndürler 3/9, şīlānlar 86/3, ṭaḫılları 21/7, ṭāyifeler 17/5, 34/2, 41/5, ṭāyifelerden 58/3, tekebbürler 72/4, tekebbürlerün 52/2, uşaḳlarun 34/10, üreklerimiz 59/3, üreksizlere 29/7, varanlarınun 2/10, Yahūdālarun 27/10, yaralar 37/5, yaralardan 37/10, yaralarun 37/7, yazılardan 48/5, 106/10, yazılarımız 24/4, yemegine 7/7, yemiş aġacları 21/7, yerlere 30/4, yerlerün 28/10, yolları 22/9, 29/10, zādları 83/8, ẓālimler 72/4

-lAr (çokluk üçüncü şahıs eki): açdılar 49/2, adışurlar 103/6, aġladılar 53/9, 59/9, aġlandılar 51/8, apardılar 42/6, 78/10, 87/5, 48/1, 86/2, ardında idiler 85/1, arṭdılar 36/2, asdılar 101/9, ayrılmaz idiler 33/4, baġırdılar 58/10, 102/5, baġlamışlar 49/4, baḫdılar 17/6, bassuñglar 9/7, 70/4, başladılar 29/5, başlarlar 100/9, baṭdılar 38/10, bekler idiler 54/4, 75/7, berk itmiş idiler 33/7, bile idiler 102/7, bileler 46/7, bilmezler 70/8, 73/3, bilür idiler 106/9, 110/9, bilürler 44/10, 82/9, birlediler 108/10, 110/8, boġuldılar 70/6, boḳuldılar 38/10, çaġırdılar 58/10, 59/10, 67/3, 102/4, çalar idiler 26/6, çeker idiler 55/2, çıḫar idiler 55/1, çıḫdılar 26/4, 101/10, çıḫmadılar 34/6, çıḫubdurlar 103/4, çökdiler 30/4, daşur idiler 110/1, didiler 23/2, 67/3, 76/5, 78/3, 96/6, 97/9, 103/2, dirler 16/3, 110/6, dir idiler 44/8, 76/1, 85/3, dirler idiler 110/6, diyübdürler 2/1, dolandılar 93/7, 94/4, döndiler 42/8, 48/10, dönerler 41/1, duṭarlar 113/7, duṭdılar 48/4,7, 54/3, 113/3, düşdiler 23/1, 48/4, 59/10, 66/2, düzeṭmişler 9/2, işitdiler 93/11, 105/1, eylediler 2/10, 19/1, 26/9, 27/9, 29/1, 34/9, 40/7,7, 41/5, 42/4,5, 44/7, 50/6,7, 51/8, 55/4, 108/3, 110/3, 111/2, eylememişler 3/4, eylemez idiler 66/3, 80/8, eylemiş idiler 111/2, eyler idiler 66/4, eylerler 51/6, 59/8, 71/4, 81/8, 113/8, giçdiler 38/8, 39/2, 48/5, 93/6, giçürürdiler 52/9, giderler 100/5, geldiler 35/5, 55/4, 94/1, 108/6, gelmediler 72/4, gitdiler 36/1, 38/9, 39/3, 56/8, 76/9, 93/6,11, 108/1,3, 110/10, getürdiler 26/7, 41/6, 43/2, 48/3, geydiler 30/2, 53/9, 54/2, 113/3, girdiler 38/10, 39/9, 48/8, 101/10, 107/8, gire bilmez idiler 102/9, girür idiler 70/3, gizlenür idiler 106/9, gömdiler 113/3, gömürdiler 70/6, gönderdiler 17/8, 22/7, 23/4, 107/6, gördiler 37/10, 75/8, 76/9, 102/6, 107/1, görür idiler 22/9, görürler 100/7, götürdiler 49/3, heybetlendiler 22/5, 28/7, 53/8, ḥişārladılar 53/6, içmemelü idiler 39/6, igid idiler 107/6, inciṭdiler 42/3, incitmişler 43/5,

istediler 37/1, iştediler 54/1, işter idiler 49/8, istemez idiler 77/4, isterler 37/8, 83/3,4, işlediler 83/7, itdiler 23/2, 50/8, ḳaçar idiler 106/10-11, ḳaçdılar 102/3, 106/6, ḳaldılar 22/6, 75/9, 78/3, 85/3, 94/2, ḳaldurdılar 80/3, ḳalmış idiler 108/2, ḳalurlar 100/8, ḳarḳadılar 56/8, ḳaṣṣābluḳ itdiler 107/10, ḳırdılar 107/9, ḳonaḳladılar 91/4, ḳorḫar idiler 102/6, ḳoydılar 75/10, 105/10, ḳoyubdurlar 2/6,10, ḳulaḳ asar idiler 78/2, ḳurṭuldılar 51/8, meşġūl idiler 31/7, Misopoṭamya'da idiler 35/5, mülkinde idiler 28/5, mülklerinde idiler 17/3, oldılar 3/7, 22/3, 27/9, 33/3, 35/7,7, 39/7, 40/7,8, 41/3, 42/7, 44/6, 53/6, 54/2, 56/5,6, 59/10, 66/4,6,6, 69/5, 70/6, 105/4,8, 108/4, 110/4, 111/8, olmış idiler 94/2, olmışlar 3/1,2,5, 83/1, 103/4, olurlar 3/2, 40/10, 55/10, 81/9, oṭurdılar 29/2, 39/3, 43/3, ögdiler 110/9, ögünürler 70/8, saḳaldılar 37/10, sardılar 48/9, sarḫoş idiler 91/7, savaşa bilmezler 45/1, savaşmazlar 55/5, saydılar 101/6, sayılmışlar 83/2, segirṭdiler 107/1, sever idiler 65/6, sınadılar 39/5, sızıldadılar 59/10, sordılar 49/3, 76/10, sögdiler 56/9, söylediler 19/1, 50/8, 55/4, 59/1, 79/6, 109/9, sözde idiler 60/9, sürṭdiler 30/4, sürüldiler 72/5, ṭapar idiler 110/1, ṭaparlar 100/6, ṭapşururlar 51/4, ṭökdiler 53/10, kül ṭöker idiler 30/3, ṭöküldiler 102/2, 107/9, uṭandılar 66/5, ümīdlü idiler 70/4, vazgiçdiler 106/5, verdiler 78/10, virdiler 51/9, 93/11, yaḫdılar 42/4, yaḫşı idiler 41/8, yaḫunlaşdılar 48/6, yalvarurlar 23/6, yandırdılar 94/4, yapdılar 29/4, yeñgeler 45/2, yeṭişdürdiler 22/10, yeṭürürler 23/4, yıġdılar 29/4, yıġıldılar 102/4, yırṭdılar 105/2, yendiler 48/1, yerişdiler 93/8, yoruldılar 36/9, yügürdiler 38/2, yügürür idiler 106/8

+lArI (çokluk üçüncü şahıs iyelik eki): ādemleri 22/5, 45/8, 53/7, ādemlerine 21/10, 'ādetleri 93/5, aġlamaġları 37/2, aḳaları 14/5, 48/10, 100/3, aḳalarını 102/5, Allāh'ları 40/7, Allāh'ları 41/7, 42/1, 43/9, 44/2, 59/9, 82/9, Allāh'larına 41/1, 42/7, Allāh'larını 35/6, 42/2, 43/5, 'amellerine 2/8, 'āmmīleri 56/7, ardlarına 38/1, 100/10, 107/1, 108/1, aṭaları 35/6, ayaḳları 38/8, başlarına 53/9, başlarında 29/2, başlarını 106/2, bekcileri 76/8, büyükleri 11/7, 34/1, 44/5, 103/1, büyüklerini 18/3, 45/6, 88/4, cefālarına 37/4, cefālarından 106/6, cinslerinden 106/3, cürmlerini 42/10, daġları 43/1, 55/6, daġlarında 17/2, daġlarını 45/4, defāyinlerinden 106/4, delüklerinden 103/4, dışḫarularını 14/8, dizleri 30/3, dostları 66/1, dostlarını 88/3, du'āları 43/3, düşmenleri 40/7, düşmenlerinden 66/5, 98/2, düşmenlerini 40/2, 41/2, ellerine 43/2, emvāllerinden 106/3, enselerine 38/1, 106/8, erleri 14/4, evlādları 3/10, güzelluḳlarına 3/5, gözlerinden 30/6, 53/10, gözlerinün 50/4, gücleri 55/6, günāhları 82/7, günāhlarını 42/10, günleri 36/6, 112/6, hamısıları 18/10, 27/8, 38/7,10, 58/10, 67/2, 76/5, 85/1, 91/7, 93/11, 96/5, 101/9, 105/3,8, 107/5,7, 108/4,10, hamısılarını 45/5, 106/5, ḫanlarını 18/3, ḫatunları 79/8, ḫatunlarının 14/1, ḫayvānları 81/9, ḫayvānlarını 83/3, icerülerini 14/8, iclerinde 47/9, igidlerini 25/7, ilçilerini 22/7, inanları 51/3, istiġfārlarını 42/9, i'tibārları 51/6, *kāhinleri 52/8, 63/*1, 93/*11,* ḳanları 83/4, ḳapularından 76/6, ḳaravaşları 61/2, ḳaşlarından 79/4, ḳavimleri 34/8, 46/2, 73/3, ḳavimlerini 8/9, 79/7, kilīsyālarını 27/2, 28/9-10,10, ḳorḫularından 106/6, ḳudretleri 34/5, ḳudūmlarından 108/9, ḳulları 48/3, 55/6, ḳullarına 87/7, ḳullarında 70/2, ḳulluḳlarında 41/8, ḳurbānları 43/3, mālları 109/10,

māllarından 106/2, māllarını 108/3, metā‘larından 106/4, mülkleri 34/7, mülklerinde idiler 17/3, mülklerini 28/9,10, nökerleri 48/9, nüktelerinden 8/2, nüktelerini 13/9, oġlanlarından 99/3, oḳullarını 59/6, ‘ömürlerinde 2/4, özleri 9/7, 22/9, 40/1, 44/2, 45/7, 47/6, 50/3, 55/10, özlerinden 36/5, 42/2, 77/2, 78/1, 81/1, 82/9, 83/9, özlerine 2/10, 27/9, 34/1, 35/8, 36/4, 38/4, 40/2, 41/1,10, 63/2, 93/11, 95/2, özlerini 17/4,7, 30/4, 40/7, 42/4, 43/7, 55/7, 70/4, 77/10, 82/7, 101/1, pādrileri 5/6, pādrīlerinün 5/5, parṭallarını 105/2, paşlarına 30/2, paşlarını 2/5, perdeleri 93/3, peyġamberleri 82/6, ra‘iyyetlerini 8/9, 9/4, saçlarını 73/10, serdārları 102/10, 105/1, sitemlerinden 106/7, sözleri 18/8, 82/3, sözlerinde 67/5, sözlerine 81/3, susuzluḳları 55/2, su yollarını 54/9, sürülerinden 106/4, şehirlerinde 9/1, şehr-i Mışırlarına 17/4, şehirleri 34/3, şehirlerine 34/7, 107/4, şehirlerini 27/2, 28/1, 29/1, 55/10, şehirlerinün 29/3, ta‘alluḳlarından 8/6, tarılarını 27/4, tarılarınun 40/4, taşarruflarına 13/5, 41/6, ṭāyifeleri 34/9, tevbelerini 42/8, umumları 56/7, uşaḳlarını 20/10, ülkelerini 41/5, ümīdleri 51/3, 70/2, ümīdlerini 105/10, ürekleri 36/10, 66/2, üreklerinde 28/5, üreklerine 100/8, 105/3, üstlerine 47/8, 80/9, 82/10, 84/9, 100/2, 102/1, 107/9, va‘delerinden 72/10, vilāyetlerine 108/1, yādlarına 65/4, yanlarına 21/3, yaraḳları 55/5, yaraḳlarında idi 70/2, yaraḳlarındadur 51/7, yaraḳlarınun 22/1, yaraları 37/9, yazılarında 39/3, yemiş aġacları 21/7, yerlerini 33/6, yollarını 54/3, yulduzları 112/2, yüzlerini 50/5, 53/10, yüzlerinün 40/8, zülüflerini 74/1

+lI (isimden isim yapma eki): acıġlı 44/6, adlı 29/7, 36/4, 56/8, 63/1, 81/10, 86/1, 108/5, 111/9, 112/6, ‘aḳıllı 13/10, 85/4, aṭlıdan 19/9, fehimli 13/10, gizli 7/2, gizlince 55/1, gücli 25/7, 95/5, ‘izzetli 111/9, ḳahırlı 44/6, ḳuvvetli 92/4, 97/7, ümīdli 64/8, ümīdlidür 72/8, 94/7, ümīdliyem 87/2, ürekli 32/1,2, 33/3, 60/3, 97/7, 103/4, yaraḳlı 99/9, 106/8, 107/6, zāvarlı 71/4, *bk.+lU (isimden isim yapma eki)*

+lik (isimden isim yapma eki): eñglik 14/3, *bk. +lUK (isimden isim yapma eki)*

+lU (isimden isim yapma eki): adlu 60/10, adluya 19/3, ‘ārlu 98/5, aṭlu 53/4, ‘aẓametlü 92/2, Betūlyalular 56/4-5, dadlu 6/9, devletlü 62/2, fāydaludur 23/8, ġażablu 17/10, 69/10, gizlü 82/3, güclü 20/9, güçlü 31/1, iṭā‘atlü 5/4, iştihālu 6/9, ‘izzetlü 90/9, ḳorḫulu 22/3, ḳutlu 109/8, ḳuvvetlü 41/3, 73/1, māllu 62/2, 108/4, Mışırlularun 70/1, raḥmetlü 60/5, 64/9, raḥmlu 64/6, 68/7, 80/6, raḥmludur 64/1, raḥmlusun 59/2, ümīdlü 12/4, ümīdlü idiler 70/4, üreklü 107/2, yaraḳlu 9/5, 10/7, bk. *+lI (isimden isim yapma eki)*

+lUK (isimden isim yapma eki): ‘ācizluḳ 11/3, 57/3, açluġdan 83/1, açluḳ 35/10, açluḳda 58/2, alçaḳluġda 31/6, alçaḳluġdan 23/2, alçaḳluġı 17/9, alçaḳluḳ 3/6, 11/3,7, 57/4, 64/2,7, arıluġı 109/3, arıluḳ 13/1, 112/1, bekçilük 91/10, bendeluġında 2/7, bendeluḳ 6/6, bendelük 3/4, bilmişluġı 1/7, bilmişluġını 1/6, bilmişluḳından 85/2, büyükluġından 98/5, büyükluġını 39/5, 44/9, 101/2, büyükluġun 72/1, 92/6, büyükluḳ 11/7, 16/7, 41/9, büyükluḳı 1/5, 74/10, 81/10, 109/1, bulaşaḳluḳ 15/4, butperestluġı 101/3, ciger-dārluḳ 79/9, çoḫluḳ 70/8, çoḳluḳından 53/8, darluḳ 10/3, 12/9, darluḳda 11/10, darluḳumuza 59/4, darlük 58/6, dil-āsāluḳ 8/7, dilīrluḳ 9/6, dulluġını 61/3,

düşkinluḳ 26/8, düşvārluḳlar 11/10, erlügi 62/4, esīrluḳda 58/2, eṭekluḳ 13/1, eylükle 6/4, ferāġatluḳ 52/5, ferrāşluḳ 52/1, geñgluḳ 12/10, gökçekluḳ 14/3, gökçekluḳına 78/3, 79/2, gökçekluḳında 75/9, gökçekluḳını 75/1, gökçeklügüm 71/7, güzelluḳdan 112/2, güzellugını 21/4, güzelluḳına 79/2, güzelluḳında 74/7, güzelluḳlarına 3/5, gümrāhluḳ 40/5, güvāhluḳ 98/1, ḫarābluġıñga 98/6, ḫaberçuluḳ 55/4, ḥākemluḳ 56/10, ḫarābluḳ 67/1, ḫarābluḳı 52/2, ḫarābluḳına 53/5, ḫodbīnluḳ 11/6, ḫoşḥālluḳı 89/5, 109/2, ḫoşḥālluḳ 90/5,6, 94/1, ‘izzetsizluḳ 17/7, ‘izzetsizluḳı 17/8, ḳaḥṭluḳ 35/10, kārsāzluḳ 13/2, ḳaṣṣābluḳ 107/10, ḳızluḳ 35/10, ḳonaḳluḳ 52/7, 88/4, ḳulluḳuñga 23/4, ḳulluġına 22/10, ḳulluġında 2/7, 89/7, ḳulluḳ 24/9, 40/7, 80/7, 81/8, ḳulluḳlarında 41/8, meñlük 112/3, muḥtaşarluḳında 11/1, nā-şükürluḳ 66/4, pākluġı 109/3, peyġamberluḳ 46/1, 47/1, pīrāsteluḳı 3/3, püçluġı 2/5, saḳluḳ 97/2, sarılügi 47/3, secdeluḳını 2/10, susuzluḳda 58/3, susuzluḳımızı 57/9, susuzluḳları 55/2, şādluḳ 26/3, şecā‘atluḳ 9/6, tekebbürluġına 51/1, tekebbürluḳ 2/5, 16/7, 51/6, tekebbürluḳdan 11/6, tekebbürlüge 71/4, ṭīzluḳ 38/1, 54/9, 103/2, 107/4, ucaluḳdan 11/7, yaġıluġda 24/1, yaġıluḳ 21/4, yaḫşıluġı 42/1, yaḫşıluḳı 83/7, yaḫşıluġını 21/5, yaḫşıluġını 82/2, yaḫşıluḳ 2/9, 11/4, 12/9, 14/7, 41/9, 112/2, yaḫşıluḳda 111/10, yaḫşıluḳını 4/6, 75/1, yaḫşıluḳumuz 66/10, yamanluḳı 42/1, 83/7, yamanluḳ 15/4, 57/1, 67/1, 74/9, yamanlük 59/1, yardımluḳ 52/10, yesīrluḳda 82/8, yesīrluḳdan 43/1, yüz aġluġı 109/6, ẓālımluḳ 21/4, ẓālimluḳda 36/10, żarūrluḳ 10/3, *bk. +lik (isimden isim yapma eki)*

-m (teklik birinci şahıs eki): çekdüm 8/2, didüm 50/2, 67/10, 77/7, eyledüm 6/3,7, 68/2, 77/7, 92/5, eylemedüm 110/8, eyleyem 13/8, 68/9-10, 71/10, 77/9, 84/3, getürdüm 87/3, gördüm 6/8, görse-idim 77/9, incitmedüm 80/6, işitdim 63/3, ḳaldurmaz idüm 80/9, ḳoydum 110/7, öldürem 46/8, yalvaram 84/3

+(I)m / +(U)m (teklik birinci şahıs iyelik eki): acıḳımı 47/8, aġzıma 72/10, aġzımdan 35/3, aḳam 87/1, 90/8, aḳamun 89/2-6, Allāh’um 85/9, ‘azīzlerim 32/1, başum 89/8, cānım 90/4, dilegimi 73/1, elime 85/7, elüm 87/3, 94/10, 98/3, emrimde 19/6, eyleyeçaḳım 68/1, gökçeklügüm 71/7, gözüm 90/4, ḫayfımı 19/5, iyem 70/7,10, 71/10, 72/10, ḳaravaşum 68/5, ḳardaşlarım 99/6, ḳavmim 77/9, ḳızum 80/5, ḳolum 71/1, ḳoluma 93/2, ḳolumı 92/4, murādımı 73/1, ‘ömrümde 89/10, 90/9, özüm 86/8, sırrımı 68/8, sözlerime 35/1, sözlerimün 71/7, uşaḳım 32/1, ümmīdim 32/2, üregimi 73/1, üregüm 90/4

-(ü)m (fiilden isim yapma eki): ölümi 58/5, ölüminden 113/4

-mA- (fiilden fiil yapma eki/olumsuzluk eki): apara bilmesün 56/4, aparmasun 55/10, bağışlama 19/6, bilmeyesiz 68/8, çıḫmadılar 34/6, degilmemiş 88/10, degmesüñgler 83/6, dimesün 81/10, dimesüñgler 59/9, döndürmeyelim 12/1, dönmeyecaḳdur 94/3, düşmedi 27/1, eyleme 59/7, eylemedi 27/1, eylemedüm 110/8, eylememaġda 2/9, eylememişler 3/4, eylemesin 43/10, eylemesün 51/2, évlenmedün 109/5, gelmediler 72/4, gelmesün 79/10, gitmedi 112/6, görme 30/8, içmemelü idiler 39/6, içmemiş idi 91/3, incitmedi 113/5, incitmedüm 80/6, iṣtemedi 95/9, istemeyelim 12/7, ḳalmadı

39/1, 56/6, 105/10, ḳalmasun 82/3, ḳavmasun 51/2, ḳorḫma 80/5, ḳorḫmagilen 47/2, ḳoyma 30/8, 31/1, ḳoymadı 49/9, olmadı 26/10, 38/8, olmamışam 90/9, olmasun 1/10, 7/2, 13/7, 19/6, 71/10, 110/8, olmayalım 12/2, oṭuruşmadı 26/10, savaşmasun 79/10, sormadı 75/10, ṭanımayan 59/8, ṭapmasun 10/9, ṭapmadı 32/9, ṭayanmadun 109/5, uṭanma 89/2, uṭmadı 32/9, yemedük 66/8, yetişmeye 60/7, yeye bilmenem 86/6

-mAK / -maġ (isim-fiil eki/fiilden isim yapma eki): aġlamaġları 37/2, aġlamaḳı 62/6, aparmaḳ 74/9, baġırmaḳ 105/5, baḫmaḳından 5/8, başmaġda 36/7, bezenmaḳ 14/3, boyunmaḳ 74/8, büşürmaḳda 36/8, çaġırmaḳ 105/5, çalmaḳ 107/2, dimaḳ 28/7, 70/10, 74/8, 102/1, 105/3,6, 107/10, dirilmaġuñ̄a 78/4, dönmaġdan 96/2, duṭmaḳda 61/9, düzünmaḳ 14/3, 74/8, eylemaġa 87/8, eylemaḳ 12/9, 87/6, eylemaḳa 93/6, 110/10, eylemaḳda 2/8, 6/3, eylememaġda 2/9, eylemaḳından 5/9, 6/1, eylemek 24/9, gelmaḳından 108/9, gezmaġından 6/2, giçinmaḳımızda 15/5, geymaḳda 61/4, görmaġına 3/1, 89/3, 108/7, görmaġından 48/8, 102/2, gürüldamaġından 22/5, icmaḳsız 7/5, iṭmaġınız 63/7, ḳaçmaḳa 100/9, 105/10, görsetmaḳ 5/1, kılmaḳda 61/9, ḳurṭarmaġından 96/3, ḳurṭarmaḳ 88/1, ḳurṭarmaḳı 92/4, olmaḳı 52/2, ögmaḳı 108/10, ögmaġun 97/5, ölmaḳından 60/10, savaşmaḳı 29/5, sevinmaḳı 111/6, siçmaḳ 2/9, sızıldamaḳ 106/1, sızıldamaḳı 62/6, söyleşmaḳ 49/6, söyleşmaḳdan 45/10, söyleşmaḳsız 106/2, ṭanımaġından 40/6, ṭelesimek 38/1, ṭeprenmaḳ 103/10, ṭiṭremaġı 22/2, ṭiṭremaḳ 21/9, 25/9, 28/6, 100/8, 105/2, ṭiṭremaḳdan 105/9, uṭandurmaḳı 92/7, uyaṭmaḳa 102/5, üṭmaġından 16/6, 96/2, üṭmaġun 111/6, üṭmaḳ 113/6, virmaġından 4/9, yapmaḳda 36/8, yanmaḳı 92/8, yemaġdan 52/*8,* yemeginden 86/6, yemek 6/9, 7/8, 8/3, 86/3,9, 87/2, yemeksiz 7/5, yemegine 7/7, yemekden 90/10, yimegi 39/8

-maḳ gerek (gereklilik eki): muḥāṣara eylemaḳ gerek 13/4

-men-em (teklik birinci şahıs olumsuz geniş zaman eki): iṣtemenem 68/8, yeye bilmenem 86/6

-men-ük (çokluk birinci şahıs olumsuz geniş zaman eki): incide bilmenük 44/1

-melü (sıfat-fiil eki): içmelü ol- 39/7

-melü (gereklilik kipi): içmemelü idiler 39/6-7

-mAz (olumsuz geniş zaman eki): ayrılmaz idiler 33/4, çıḫmaz 35/4, 103/10, düşmez 97/5, erişe bilmez idi 40/3, eylemez idiler 66/3, 80/8, gelmez 63/6, gelmezdi 57/5, gelmez idi 21/2, gire bilmez idiler 102/9, istemez idiler 77/4, ḳaldurmaz idüm 80/9, olmaz 28/8, 62/1, 74/8, 94/8, 105/3-6, 107/10, olmaz idi 18/6, oṭura bilmez idi 39/4, söylemez idi 62/4, ṭapılmaz 85/5, uyanmaz 102/6, yetişmezdür 14/1

-mAz-lAr (olumsuz geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): bilmezler 70/8, savaşa bilmezler 45/1, savaşmazlar 55/5

+(ü)mci (isimden isim yapma eki): dörṭümci 88/3, ücümci 39/9, *bk. +(ü)nci (isimden isim yapma eki)*

-mIş (öğrenilen geçmiş zaman eki): acıġlanmış 82/5,10, asılmış 92/10, berk itmiş idiler 33/7, bulaşmış 104/2, buyurmış idi 27/3-4, 87/4, dürṭmiş idi 90/10, düşmişdür 3/8, eylemiş 63/3, 99/2, eylemiş idi 94/8, eylemiş idiler 111/2, giçmiş idi 49/7, içmemiş idi 91/3, ḳaldurmış idi 111/3, ḳalmış idi 54/10, ḳalmış idiler 108/2, olmış 81/10, olmış idiler 94/2, oṭurmış idi 80/1, sınalmış idi 65/8, virmiş 82/6, yaṭmış idi 91/9, 95/4, *bk. -Ub (öğrenilen geçmiş zaman eki), -UbdUr (öğrenilen geçmiş zaman eki)*

-mIş (sıfat-fiil eki): bezenmiş 14/4, bilmişluḳından 85/2, boyanmış 75/8, bulaşmış 100/7, degilmemiş 88/10, dürünmiş 75/8, düzünmiş 14/4, ekilmişlere 21/6, gögermişlere 21/6, ḳatılmış 6/1, sepilmiş 6/2, söylemiş 85/4, sürülmiş 30/9, 32/5, sürülmişün 9/9, yemiş aġacları 21/7

-mIş-Am (öğrenilen geçmiş zaman teklik birinci şahıs eki): durmışam 89/7, eylemişem 87/3-10, getürmişem 86/8, ḳaçmışam 77/2, olmamışam 90/9

-mIş-lAr (öğrenilen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): baġlamışlar 49/4, bilmişler 2/1, düzeṭmişler 9/2, eylememişler 3/4, incitmişler 43/5, olmışlar 3/1-2-5, 83/1, 103/4, olmışlar idi 103/1, sayılmışlar 83/2, *bk. -UbdUrlAr (öğrenilen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki)*

-mış-uḳ (öğrenilen geçmiş zaman çokluk birinci şahıs eki): durmışuḳ 24/8, duṭulmışuḳ 11/10

+(I)mIz (çokluk birinci şahıs iyelik eki): aḳamız 79/6, Allāh'ımız 82/5, 95/7, Allāh'ımızsın 70/9, aramızda 52/4, 56/10, arḫacımız 57/8, arvaṭımız 58/5, aṭalarımız 58/6, 59/1, aṭamız 65/7, 69/9, 76/1, aṭamızı 65/5, aṭamızun 51/10, aṭlarımız 24/6, cefāmıza 59/4, çehremizde 15/2, daġlarımız 24/4, derdimize 12/4, düşmenimiz 97/3, 99/10, düşmenimizden 64/10, 69/3, düşmenlerimizi 96/8, giçinmaḳımızda 15/5, günāhımız 58/7, 59/6, günāhımıza 66/9, günāhımızdan 82/5, hamımızı 45/3, ḫayfımızı 64/10, 69/3, iḫtiyārımız 57/10, iyemiz 70/7, kendlerimiz 24/4, kiçilerimiz 24/5, kimsemiz 57/8, ḳoyunımız 24/5, ḳuzılarımız 24/5, mālımız 24/4, mededimize 60/7, sıġırlarımız 24/6, susuzluḳımızı 57/9, sürimiz 24/5, şehrimiz 57/10, şehrimize 25/1, şehrimizi 58/8, uşaḳımız 57/10, 58/5, ümīdimiz 52/1, üreklerimiz 59/3, varımızdur 24/6, yanımızda 81/1, yazılarımız 24/4, *bk. +(U)mUz, +(ü)miz (çokluk birinci şahıs iyelik eki)*

-miş-sin (öğrenilen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki): eylemişsin 78/4

-miş-siz (öğrenilen geçmiş zaman çokluk ikinci şahıs eki): sürṭülmişsiz 65/3

+(ü)miz (çokluk birinci şahıs iyelik eki): özümizi 60/8, *bk. +(U)mUz, +(I)mIz (çokluk birinci şahıs iyelik eki)*

+(U)mUz (çokluk birinci şahıs iyelik eki): başumuza 56/9, 57/2,5, büyügümüz 78/5, darluḳumuza 59/4, gözümüz 59/2, ḳarşumuza 34/6, ḳarşumuzda 4/6, ḳoynumuz 24/5, öñümüzde 58/4, öñümüze 34/6, şehrümüz 24/3, uşaḳumuz

24/3, 31/1, vücūdumuzda 15/5, yaḫşıluḳumuz 66/10, yüzümüzi 15/1, *bk. +(ü)miz, +(I)mIz (çokluk birinci şahıs iyelik eki)*

+n (isimden isim yapma eki): boynına 93/2

+n (belirtme hâli eki): gücin 71/2, *bk. +I, +nI (belirtme hâli eki)*

-n (teklik ikinci şahıs eki): ayrıldun 81/1, baḫdun 70/1, basdun 97/8, buyurdun 82/4, eyledün 47/1, 57/1, 78/5, 109/7, eylersen 86/7, évlenmedün 109/5, geldün 78/6, 81/1, getürdün 56/9, 57/2, gider idin 57/4, göründün 90/7, inanursan 81/3, istersen 55/7, ḳaldun 78/6, ḳulaḳ asarsan 35/2, 81/3, oṭurdur idin 57/5, ögdün 51/10, söyledün 67/4, ṭayanmadun 109/5, unuṭdun 97/8, virdün 98/1, vurdun 59/5

-(I)n-/-(U)n- (fiilden fiil yapma eki): acıġlandı 17/10, 33/9, 45/10, 62/10, 84/9, acıġlanmış 82/5,10, aġlandılar 51/8, bezendi 90/1, bezenmaḳ 14/3, bezenmiş 14/4, bezenür idi 112/7, boyanmış 75/8, boyunmaḳ 74/8, çekindi 83/9, çoḫsundı 16/6, dolandılar 93/7, 94/4, dürünmiş 75/8, düzünmaḳ 14/3, 74/8, düzünmiş 14/4, ersilendi 62/9, eyülenmedün 109/5, giçindi 111/6, giçinmaḳımızda 15/5, geyinür 112/7, gizlenür idiler 106/9, göründi 6/8, 18/10, 56/2, göründün 90/7, görünür 47/4, görünür idi 75/2, heybetlendiler 22/5, 28/7, 53/8, inandı 101/4, inanları 51/3, inanursan 81/3, iyelendi 28/1, ḳonaḳladılar 91/4, ḳonaḳluḳ 52/7, 88/4, ögünürler 70/8, sallana sallana 112/7, sansız 1/3, 8/5, 19/9, 20/11, 36/3, 38/9, 53/4, sevindi 25/4, 91/1, sevinmaḳı 111/6, sevinsün 88/9, sınuḫ 31/7, ṭayanmadun 109/5, ṭeprenmaḳ 103/10, ṭükendi 52/8, ṭükensün 87/3, ṭükenür 86/9, uçalandı 16/7, uzanubdur 104/10, yana yana 59/3, yanmaḳı 92/8, yandırdı 21/5,9, yandırdılar 94/4, yıḫansun 87/9

+(I)n / +(U)n (teklik ikinci şahıs iyelik eki): gözine 75/2, ḥelālinden 109/4, maşlaḥatını 82/2, yaḫşıluġını 82/2; adun 85/10, ‘aḳlun 81/10, Allāh’un 85/6,9, büyükluġun 72/1, 92/6, cānun 97/7, düşmenün 92/7, ġażabun 71/3, göñglün 25/2, gözün 64/6, 69/10, gücün 71/2, ḫāṭırundur 64/7, işün 69/2, ‘izzetün 72/1, 92/7, ḳapundan 30/9, 72/5, ḳarārun 85/8, ḳaravaşun 72/8, 81/2, 83/8, 84/1, ḳavmün 70/3, 109/3, kilīsyān 73/2, kilīsyānı 71/5, ḳorḫun 82/10, ḳolun 96/8, ḳudretün 70/5, murādun 81/4, ögmaġun 97/5, raḥmetün 92/3, ruḫṣatun 84/2, ucından 57/6, 76/2, 92/5, ucundan 81/7, uşaḳun 59/7, yanunda 84/2, *bk. +(ı)ñg/+(u)ñg (teklik ikinci şahıs iyelik eki)*

+(ı)ñg/+(u)ñg (teklik ikinci şahıs iyelik eki): acuġuñgı 23/6, başuñga 47/5, dirilmaġuñga 78/4, ḫarābluġıñga 98/6, kilīsyālarıñgı 30/10, ḳulluḳuñga 23/4, uşaḳuñga 50/10, yanuñga 83/9, *bk. +(U)n (teklik ikinci şahıs iyelik eki)*

-(i)n / -(u)n (fiilden isim yapma eki): biçin 21/3, gelinden 74/6, yaḫunlaşdı 103/10, yaḫunlaşdılar 48/6

+(ü)nci (isimden isim yapma eki): ikinci 11/9, 39/7, üçünci 39/9 *bk. +(ü)mci (isimden isim yapma eki)*

+nI (belirtme hâli eki): bunı 48/8, 59/10, 105/1, 107/1, kimseni 20/6, 80/6, onı 4/1, 6/4, 18/7, 56/8, 75/7, 86/8, 113/2, *bk. +I, +n (belirtme hâli eki)*

-(I)nIz (emir çokluk ikinci şahıs eki): çaġırınız 84/7, eyleniz 60/3, iṣteniz 64/4, söyleniz 34/2, *bk. -(I)n͡gIz / -(U)n͡gUz (emir çokluk ikinci şahıs eki), -(U)nUz (emir çokluk ikinci şahıs eki)*

+(I)nIz / +(ü)nüz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki): iṭmaġınız 63/7, işinizdür 63/9, ögüṭünüz 65/4, *bk. +(ı)ñız / +(u)ñuz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki), +(I)n͡gIz / +(U)n͡gUz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki)*

+(ı)ñız / +(u)ñuz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki): ayaḳıñız 101/1, zāvaruñuz 107/2, *bk. +(I)nIz / +(ü)nüz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki), +(I)n͡gIz / +(U)n͡gUz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki)*

+(I)n͡gIz / +(U)n͡gUz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki): gölgen͡gizün 77/5, yādın͡gıza 32/5; elün͡güze 77/5, günāhlarun͡guzdan 64/2, hamun͡guz 96/3, yanun͡guza 96/1, *bk. +(I)nIz / +(ü)nüz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki), +(ı)ñız / +(u)ñuz (çokluk ikinci şahıs iyelik eki)*

-(I)n͡gIz / -(U)n͡gUz (emir çokluk ikinci şahıs eki): açın͡gız 93/9, bilin͡giz 66/7, eylen͡giz 68/2,5, 94/7, sınan͡gız 68/1; asun͡guz 99/6,8, bilün͡güz 66/9, diyün͡güz 64/5, durun͡guz 68/4, idün͡güz 60/4, 64/2, 99/9, işidün͡güz 99/7, eylün͡güz 96/3, gidün͡güz 53/2, 99/10, 100/10, getürün͡güz 65/4, ḳoyun͡guz 87/7, olun͡guz 60/3, 94/5, 99/10, ṭökülün͡güz 100/2, virün͡güz 65/4, 87/6, *bk. -(I)nIz (emir çokluk ikinci şahıs eki), -(U)nUz (emir çokluk ikinci şahıs eki)*

-(U)nUz (emir çokluk ikinci şahıs eki): duṭunuz 30/1, eylenüz 64/2, olunuz 29/9,10, 32/1,2, *bk. -(I)nIz (emir çokluk ikinci şahıs eki), -(I)n͡gIz / -(U)n͡gUz (emir çokluk ikinci şahıs eki)*

-n͡güz (çokluk ikinci şahıs eki): eyledün͡güz 68/6

-r (geniş zaman eki): aġlar idi 92/1, bekler idiler 54/4, 75/7, dir 44/9, 60/8, dir idi 92/2, dir idiler 44/8, 76/1, 85/3, eyler 7/9, 32/4, 33/1,2, 59/7, 60/7, 66/3, 81/5, 85/9, 89/9, eyler idi 87/10, eyler idiler 66/4, eylersen 86/7, ḫoruldar idi 91/10, 95/4, ışıldar 1/7, ışıldar idi 111/10, ister 4/10, 25/2, 45/4, 84/4-9, iṣter 89/9, ister idi 16/8, 18/5, 36/5, iṣter idiler 49/8, istersen 55/7, işler 81/4, oḫşar idi 91/2, saḫlar idi 54/8, söyler idi 31/10, yirdi 86/4, yürür idi 112/8, *bk. -Ar, -Ur (geniş zaman eki)*

-r-em (geniş zaman birinci teklik şahıs eki): direm 32/1, 35/2, 99/7, eylerem 69/2, 84/1

-(ı)r (fiilden isim yapma eki): aġır 16/3, 19/3, 38/2, 52/6

+ra (yön gösterme eki): son͡gra 19/2, 20/4, 23/9, 30/1, 39/1, 45/6,10, 46/6, 52/5,8, 54/1, 58/9, 59/5, 60/10, 63/4, 65/8, 73/6, 75/3, 78/9, 84/5, 86/1, 87/4, 92/8, 93/3, 94/3, 95/1, 97/9, 98/7, 99/8, 101/9, 104/4, 110/4,10, 112/9, 113/5, sonra 23/2, son͡grada 5/3, *bk. +erü, +ḫar, +ḫarı, +ḫaru (yön gösterme eki)*

+raḳ (isimden isim yapma eki): pelīdraḳ 11/6

-r-lAr (geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): başlarlar 100/9, 34/3, 110/6, dirler idiler 110/6, eylerler 51/6, 59/8, 71/4, 81/8, 113/8, isterler 37/8, 83/3-4, *bk. -Ar-lAr, -Ur-lAr (geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki)*

-r-sIz (geniş zaman çokluk ikinci şahıs eki): eylersiz 32/10, 67/9, sınarsız 63/7, *bk. -Ur-sIz (geniş zaman çokluk ikinci şahıs eki)*

r-sin (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki): eylersin 43/8, 46/1, 51/5, 52/5, 70/10, 72/2, *bk. -ur-sun, -Ur-sIn, -Ar-sIn (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki)*

-r-üz (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki): eylerüz 60/8, *bk. -Ur-Uz, -Ur-ük (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki)*

+sa- (isimden fiil yapma eki): yārsaluḳ 61/4

-sa (şart eki): dilese 60/2, görse-idim 77/9

-sa-n (teklik ikinci şahıs şart eki): eylersen 86/7, inanursan 81/3, istersen 55/7, ḳulaḳ asarsan 35/2, 81/3

+sI (teklik üçüncü şahıs iyelik eki): aġrısından 37/7, aḳası 69/1, arasına 47/7, 49/3, arasında 16/5, 38/7, 49/6, 88/9, , arḫası 104/10, arḫasıdur 50/2, arḫasından 73/8, ‘arş-ı āsitānesine 2/5, āvāzesi 21/10, belāsından 9/10, birisi 39/1, 100/1, birisi gün 53/1, cezāsıdur 58/7, çārpāyesinden 111/3, çevresini 54/4, daldasına 100/3, deresine 87/9, dībācesi 1/2, du‘āsı 37/2, 72/6, du‘āsını 72/9, işik aḳasına 103/1, işik aḳasından 102/9, ferişтesi 95/7, gölgesine 78/6, hamısını 21/8, 42/5, 84/8, hangısı 34/3, hamısı 53/5, hamısılarun 49/5, hangisidürler 34/4, ḫazīnesinden 7/10, ḫazīneḫānesine 86/2, her hansısına 107/2-3, ikisi 93/5, iyesi 25/6, iyesini 5/2, ḳapusına 93/7, ḳapusında 68/4, ḳabusından 75/6, ḳapusını 91/6, ḳorḫusı 22/2, ḳudret-i kāmilesi 1/5, küngüresinden 99/7, mertebesinden 3/6, mertebesine 11/5, nafaḳasından 10/2, nicesi 93/10, odasına 88/1, 91/6, 102/8, odasınun 91/5, orṭasında 84/5, orṭasından 93/6, pīrāyesi 4/5, 61/8, rıżāsında 52/3, ṣandūḳçesi 14/2, 14/7, tarısı 27/5, ṭāyifesi 55/3, 113/6, ṭāyifesinden 111/9, ṭāyifesini 97/8, 101/5, telesinde 71/8, tesellīsini 64/8, ülkesine 36/1, va‘desini 94/8, varsı 38/10, yaḫasını 104/3, *bk. +I (teklik üçüncü şahıs iyelik eki)*

+sIn (teklik ikinci şahıs bildirme eki): Allāh’ımızsın 70/9, Allāh’sın 59/2, arvaṭsın 67/7-8, büyüksin 82/1, mübāreksin 97/1, raḥmlusın 59/2, sensin 109/1,2, yaḫşısın 59/2

-sIn (teklik ikinci şahıs eki): alasın 69/3, baḫasın 59/4, bilesin 98/4, duṭarsın 43/8, duṭasın 84/6, eylemişsin 78/4, eylersin 43/8, 46/1, 51/5, 52/5, 70/10, 72/2, eyleyesin 59/5, 67/7, gidersin 76/10, gidesin 89/3, gelürsin 76/10, görecaḳsın 52/3, icesin 89/5, ḳaldurasın 71/1, ḳavarsın 51/5, kesesin 97/4, ḳorḫarsın 67/8, ḳoyasın 55/9, ḳurṭarasın 96/8, olacaḳsın 47/6, olasın 89/4, 109/8, olursın 47/10, 78/7, 85/10, savaşasın 43/10, vurarsın 81/7, yeñgesin 55/8, yerleşecaḳsın 78/8, yeyesin 89/4, *bk. -sun (teklik ikinci şahıs eki)*

+sIz (isimden isim yapma eki): aḳaçsız 39/9, ‘ārsız 66/4, başsız 104/10, biḍā‘atsiz 5/4, çāresiz 11/9, çopansız 84/7, dīnsiz 30/9, ḥadsiz 1/3, gücsiz 44/10,

günāhsız 96/1, ḥürmetsiz 65/1, ḥürmetsizdirler 31/5, icmaḳsız 7/5, ʻilācsız 37/5, 55/10, 56/5, iyesiz 31/2, ʻizzetsiz 31/5, 40/8, 44/4, 65/2, 66/6, 80/8, ʻizzetsizluḳ 17/7, ʻizzetsizluḳı 17/8, ḳalḫansız 39/10, ḳanaṭsız 50/9, ḳılıcsız 39/10, 55/7, ḳorḫusız 100/10, ḳuvvetsiz 44/10, 50/9, 83/1, lāyıḳsız 36/6, sansız 1/3, 8/5, 19/9, 20/11, 36/3, 38/9, 53/4, savaşsız 55/7, söyleşmaḳsız 106/2, ümīdsiz 94/2, üreksiz 44/11, 59/10, üreksizlere 29/7, yaraḳsız 39/10, yaysız 39/10, yemeksiz 7/5, yolsız 39/2, 106/10, zādsız idi 88/2, *bk. +sUz (isimden isim yapma eki)*

-sIz (çokluk ikinci şahıs eki): bilmeyesiz 68/8, eylersiz 32/10, 67/9, eyleyecaḳsız 77/3, eyleyesiz 68/10, görürsiz 100/9, olursız 32/3,10, sınarsız 63/7, sürṭülmişsiz 65/3, vérürsiz 63/10

+si (<+sig) (isimden isim yapma eki): ersilendi 62/9

-sin (emir teklik üçüncü şahıs eki): eylemesin 43/10, *bk. -sUn (emir teklik üçüncü şahıs eki)*

+siz (çokluk ikinci şahıs bildirme eki): kāhinlersiz 65/2, siz kimsiz 63/6

+su- (isimden fiil yapma eki): çoḫsundı 16/6

-sUn (emir teklik üçüncü şahıs eki): aldaṭsun 45/4, apara bilmesün 56/4, aparsun 25/9, 39/1, baḫsun 68/7, bilsün 45/3, çıḫsun 87/7, degsün 95/10, *dimesün 81/10,* duṭsun 8/7, 73/2, duṭulsun 71/8, duysun 11/2, 13/9, düşsün 12/5, 71/8, işidsün 8/4, eylesün 1/6, 7/1,7,7, 8/5, 11/8, 12/4,8, 17/5, 18/8, 27/2, 30/10, 31/3,3, 52/4, 56/10, 57/1, 60/5, 71/5, 76/2, 80/7, 84/4, 88/7, 96/7, 98/8, eylemesün 51/2, giçsün 75/10, gelmesün 79/10, gelsün 28/9, 30/10, gitsün 88/10, getürsün 69/3, 87/4,10, girsün 87/7, görsün 65/6, istesün 80/6, ḳalmasun 82/3, ḳalsun 73/2, ḳırsun 71/6, ḳavmasun 51/2, ḳurṭarsun 52/4, olmasun 1/10, 7/2, 13/7, 19/6, 71/10, 110/8, olsun 1/8, 7/1, 9/3,4, 10/4,8, 18/6, 27/6, 47/5, 55/3, 65/6, 71/6, 76/1,5, 78/1, 81/5, 84/10, 86/1, 87/1,9, 92/6, 95/6,10, 97/1, oṭursun 86/2, oṭurtsun 60/6, oṭurṭsun 22/8, öldürsün 18/7, 50/1, salsun 11/8, savaşsun 57/8, savaşmasun 79/10, sevinsün 88/9, söndürsün 57/9, ṭapmasun 10/9, ṭapşursun 85/7, ṭapsun 8/5, ṭükensün 87/3, virsün 31/10, 38/4, 68/3, 92/3, vursun 84/4, yaḫsun 27/2, 28/10, 30/10, 71/5, yaṭsun 88/8, yeŋ̄ilsün 49/10, yıḫansun 87/9, *bk. -sin (emir teklik üçüncü şahıs eki)*

-sun (teklik ikinci şahıs eki): buyurursun 24/10, *bk. -sIn (teklik ikinci şahıs eki)*

-sUnlAr (emir çokluk üçüncü şahıs eki): bilsünler 45/8, 73/3, çıḫsunlar 35/9, duysunlar 73/4, eylesünler 76/4, olsunlar 9/5, 27/6, 76/3 *bk. -sUŋ̄lAr (emir çokluk üçüncü şahıs eki)*

-sUŋ̄lAr (emir çokluk üçüncü şahıs eki): aparsuŋ̄lar 34/8, 48/1, 86/2, bassuŋ̄lar 9/7, 70/4, beklesüŋ̄ler 55/9, 56/3, bezeṭsüŋ̄ler 14/9, bilsüŋ̄ler 11/9, çaġırsuŋ̄lar 100/4, çeksüŋ̄ler 86/4, çıḫsuŋ̄lar 40/5, degmesüŋ̄ler 83/6, dimesüŋ̄ler 59/9, döndürsüŋ̄ler 38/3, duṭsuŋ̄lar 9/10, 13/3, 48/1, düşsüŋ̄ler 59/8, 71/3, 77/6, eylesüŋ̄ler 9/5, 38/3, 65/7, 70/3, giçürsüŋ̄ler

83/5, gitsün͡gler 35/9, 37/8, 100/4, getürsün͡gler 13/5, girsün͡gler 102/7, görsün͡gler 14/5, içsün͡gler 55/2, 83/4, ḳavsun͡glar 29/6, ḳırsun͡glar 70/5, ḳurṭulsun͡glar 106/7, olsun͡glar 9/8,10, 10/4, 14/6,10,10, 55/9, 70/7, 83/7, 108/8, öldürsün͡gler 44/7, 70/3, 83/3-4, saḫlasun͡glar 8/10, savaşsun͡glar 33/8, ṭapşursun͡glar 48/2, 49/10, 56/1, 77/5, ṭilesün͡gler 49/8, uyaṭsun͡glar 100/6, yen͡gsün͡gler 9/7, 41/3, *bk. -sUnlAr (emir çokluk üçüncü şahıs eki)*

+sUz (isimden isim yapma eki): sözsüz 94/5, susuzdan 55/10, 56/6, 83/2, susuzluḳda 58/3, susuzluḳımızı 57/9, susuzluḳları 55/2, *bk. +sIz (isimden isim yapma eki)*

-(I)ş-/-(U)ş- (fiilden fiil yapma eki): adışurlar 103/6, bulaşaḳluḳ 15/4, bulaşmış 100/7, bulaşubdur 104/10, yerişdi 62/6, erişe bilmez idi 40/3, erişür idi 91/2, oṭuruşmadı 26/10, sığışubdur 11/2, söyleşmaḳ 49/6, söyleşmaḳdan 45/10, söyleşmaḳsız 106/2, ṭapşuracaḳdır 63/5, ṭapşuracaḳdur 62/8, ṭapşuralım 58/1,8, ṭapşurdı 57/7, 111/2, 113/2, ṭapşursun 85/7, ṭapşursun͡glar 48/2, 49/10, 56/1, 77/5, ṭapşurur 82/8, ṭapşururlar 51/4, ṭapşururuz 60/9, ṭoḫuşdı 6/4, 79/1, yaḫışur 70/10, yaḫşı 51/1, 56/1, yaḫşı 3/4, 6/7, 12/5, 14/4,9,10, 18/10, 29/3, 41/8,8, 55/9, 62/2,9, 64/1, 74/3, 77/2, 78/4,4,6, 82/1,9, 85/1,4,6, 88/4, 96/4, 107/5, 112/7, yaḫşıdır 58/1, yaḫşıdur 11/4, 23/8, 85/8, yaḫşıdurlar 43/9, yaḫşıluġı 83/7, yaḫşıluġı 42/1, yaḫşıluġını 82/2, yaḫşıluḳ 41/9, 112/2, yaḫşıluḳını 4/6, 75/1, yaḫşıluḳumuz 66/10, yaḫşısın 59/2, yaḫunlaşdı 103/10, yaḫunlaşdılar 48/6, yerleşecaḳsın 78/8, yetişdi 33/5, 37/2, yetişdürdiler 22/10, yetişelim 10/6, yetişmeye 60/7, yetişmezdür 14/1, yerişdiler 93/8

-t- (> -T-) (fiilden fiil yapma eki): aldaṭsun 45/4, aldadan 45/3, arıdalım 15/3,6, bezeṭdi 74/5, 112/2, çıḫarṭdı 73/8, 95/1, görsedürem 46/4, görsetdi 93/10, 95/2, görseṭmaḳ 5/1, ışıldadur idi 112/4, ışıldaṭdı 112/3, ışıtur idi 112/4, incide bilmenük 44/1, inciṭdiler 42/3, incitmedi 113/5, incitmedüm 80/6, işleder 81/6, körledür 55/10, oṭurdur idin 57/5, oṭurtgiñen 23/6, oṭurtsun 60/6, oṭurṭsun 22/8, segirṭdiler 107/1, sürṭe sürṭe 50/5-6, 53/10, sürṭülmişsiz 65/3, ṭüketdi 50/4, uyaṭmaḳa 102/5, uyaṭsun͡glar 100/6, uzaṭdı 92/9

-U (fiilden isim yapma eki): doġru 101/4, ḳabusından 75/6, ḳapuda 91/10, ḳapudan 4/3, 9/9, ḳapularından 76/6, ḳapundan 30/9, 72/5, ḳapunun 14/10, ḳapusına 93/7, ḳapusında 68/4, ḳapusından 32/4, ḳapusını 91/6, ḳapuyı 93/8, ḳorḫu 21/9, 22/3, 25/9, 28/5, 100/8, 105/2, ḳorḫudan 105/9, ḳorḫularından 106/6, ḳorḫun 82/10, ḳorḫusı 22/2, ḳorḫuyı 47/3, ḳorḫulu 22/3, ḳorḫusız 100/10, ölü 100/6, ölülerün 83/2, sürü 84/6 *bk. -I (fiilden isim yapma eki)*

-u (zarf-fiil eki): direlü virgilen 71/1, *bk. -I (zarf-fiil eki)*

-Ub (zarf-fiil eki): bilüb 6/6, derüb 6/5, diyüb 106/5, düşüb 40/6, eyleyüb 113/3, olub 11/8, 25/4,6, 40/4, 107/7, öpüb 6/6, vuşvuşub 103/6, yuyub 113/2

-ub (öğrenilen geçmiş zaman eki): düşüb 4/4, yazılub 11/1, *bk. -mIş (öğrenilen geçmiş zaman eki), -UbdUr (öğrenilen geçmiş zaman eki)*

-UbdUr (öğrenilen geçmiş zaman eki): bulaşubdur 104/10, düşübdür 104/9, gelübdür 7/10, kesilübdür 105/7, muḥtār idübdür 2/8, naḳl olubdur 1/2, sıġışubdur 11/2, ṭuyubdur 12/10, uzanubdur 104/10, yaṭubdur 103/9, yazılubdur 110/7, *bk. -mIş (öğrenilen geçmiş zaman eki), -Ub (öğrenilen geçmiş zaman eki)*

-UbdUrlAr (öğrenilen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): çıḫubdurlar 103/4, diyübdürler 2/1, ḳoyubdurlar 2/6,10, *bk. -mIş-lAr (öğrenilen geçmiş zaman çokluk üçüncü şahıs eki)*

+uḫ (<+uḳ) (birinci çokluk şahıs bildirme eki): lāyıḳuḫ 66/8, *bk. +ük (birinci çokluk şahıs bildirme eki)*

-UK (çokluk birinci şahıs eki): çekerük 58/7, durmışuḳ 24/8, duṭulmışuḳ 11/10, görerük 15/1, icerük 58/5, incide bilmenük 44/1, ölürük 44/4, öldürürük 45/7, *bk. -K (çokluk birinci şahıs eki)*

+Un/+nUn (ilgi hâli eki): ādemün 102/8, aḳamun 89/2,6, ‘ālemün ārāsteluġı 2/3, Allāh’larun 39/5, Allāh’un 3/1, 4/7, 5/7, 6/2, 7/10, 10/5, 52/3, 63/9, 64/8, 65/3,9, 66/1, 74/10, 83/5, 97/6, 109/5, aṉglarun 71/3, arılarun 14/6, arvadun 13/1, Āsīrīlerün 20/3, 76/8, 95/3, 102/7, 105/1, 107/8, 108/2, 109/9, ‘askerün 53/7, 93/6, 102/10, aṭamızun 51/10, bāġun 6/2, Benī İsrā’il’ün 92/2, 98/1, büyüginün 97/3, 98/3, bunun 3/1, 11/5, 48/10, 85/4, 102/2, cihānun 2/6, 9/8, Cudīt’ün 79/3, 85/2, 99/1, 104/4, 108/6, çadırun 93/3, daġlarun 29/2, 54/2, deṉgizün 38/7, dul arvadun 13/1, düşmenlerün 8/10, eyleyenlerün 7/2, gögün 38/4, 50/8, 72/7, gölgeṉgizün 77/5, ḫalḳun 62/5, hamısılarun 49/5, iblīsün 9/10, ‘İbrīlerün 77/1, 106/7, igitlerün 74/9, insānun 7/3, İsrā’il’ün 96/9, 99/4, 101/2,5, 106/6, 109/2, 111/9, kāfirlerün 51/1, 52/1, kāfirün 32/4, 98/3, kāhinlerün 29/6, 31/8, 56/7, 108/5, ḳalemrevlerün 9/1, ḳavimlerün 18/2, 19/4, 25/10, 27/5, 69/1, 80/8, ḳullarun 23/3, Medīlerün 16/4, merdūdun 9/9, Mışırlularun 70/1, mülkün 25/6, 28/1, 36/3, olarun 22/4, 27/2, 38/9, 39/8, 71/2, 108/8, Olofernes’ün 27/6, 28/6, 44/5, 78/9, 79/1,5, 92/8,10, 93/4, 95/1,2, 98/4,8, 101/8, 102/2,4, 104/1,9, 105/7, 111/1,3, oṭuranlarun 61/8, ölülerün 83/2, özlerin 29/2, 50/2, özlerün 28/8,9, 34/3,4, 36/2, 37/1,3, 40/1, 45/6, 47/7, 51/6, 82/7, 100/5, 106/1, perverdigārun 50/7, savaşun 22/5, selāṭīnlerün 8/8, senün 23/3, 24/7, 30/9,10, 46/8, 50/9, 59/7,8, 64/7, 67/4, 70/2,5, 71/2,3,4, 72/1,4,5,7, 73/1, 75/2, 76/2, 80/7, 81/2,4,7,9, 82/2,10, 83/8,9,10, 84/1,2, 85/6,8,10, 86/6, 92/5,6,7, 96/7, 97/5, 98/6, 99/4, 109/2,4, senündür 25/1, senündürler 43/7, senünki 55/10, sizün 63/9, 65/4, 77/4,5, 96/1, sözlerimün 71/7, suyun 70/5, sürülmişün 9/9, şehrün 25/6, 54/3,5, 68/3, 75/6, 76/6, 93/7, 99/7, 101/8, tekebbürlerün 52/2, Tevrīt’ün 8/2, ‘ulvī ‘ālemün 7/7, uşaḳlarun 34/10, üṭmaġun 111/6, Ya‘ḳūb’un 99/2, yaralarun 37/7, yerlerün 28/10, yerün 21/4,10, 27/4, 50/8, 72/7, 73/3, 81/9, yerün üzini 20/2, 22/2, yerün yüzi 16/8, Yerūşalīm’ün 109/1, ẓālimün 21/10, 98/6; ‘askerinün 22/1, 70/8, āsitānenün 3/2, bendenün 14/6, bunun 3/1, 11/5, 48/10, 85/4, 102/2, çārpānun 103/7, çayınun 16/5, derenün 93/7, dünyānun 8/6, 45/8, erinün 60/10, gözlerinün 50/4, ḫatunlarınun 14/1, ḫatunun 108/7, ḳapunun 14/10, ḳavminün 20/10, 94/10, kemīnenün 6/3, 13/9-10, kimsenün

4/2, 57/6, kişinün 4/1, mīrzānun 111/4, mülkinün 5/5, odasınun 91/5, onun 1/9, 10/5, 11/4, 12/2,6, 14/9, 22/1, 23/1, 26/9, 57/4,7, 70/7, 78/2,6, 79/2, 89/7, 95/3, pādrīlerinün 5/5, perdenün 104/1, Sīnā'nun 39/2, şehrinün 37/6, 49/2, şehirlerinün 29/3, tarılarınun 40/4, varanlarınun 2/10, Yahūdālarun 27/10, yaraḳlarınun 22/1, yer üzerinün 45/9, yer üzinün 18/5, yüzlerinün 40/8, *bk. +im, +üm (ilgi hâli eki)*

-Ur- (fiilden fiil yapma eki): büşürmaḳda 36/8, doġru 101/4, giçürürdiler 52/9, giçürsün͡glер 83/5, giçürür idi 61/4,10, gömürdiler 70/6, öçürgilen 23/7, ṭapşuracaḳdır 63/5, ṭapşuracaḳdur 62/8, ṭapşuralım 58/1,8, ṭapşurdı 57/7, 111/2, 113/2, ṭapşursun 85/7, ṭapşursun͡glar 48/2, 49/10, 56/1, 77/5, ṭapşurur 82/8, ṭapşururlar 51/4, ṭapşururuz 60/9, yetürdi 97/2, yeṭürürler 23/4

-Ur (geniş zaman eki): alur 64/10, bezenür idi 112/7, bilür idi 60/2, bilür idiler 106/9, 110/9, buyurur 24/1, 89/8, daşur idiler 110/1, erişür idi 91/2, işidür 99/4, eyleye bilür 79/7, giçdürür idi 36/6, giçürür idi 61/4,10, giçürürdiler 52/9, gele bilür 30/1, gelür 11/10, 63/8, gelür idiler 22/9, geyinür 112/7, girür idiler 70/3, gizlenür idiler 106/9, görür idiler 22/9, görünür 47/4, görünür idi 75/3, ḫoş gelür 89/10, ışıldadur idi 112/4, ışıtur idi 112/4, inanursan 81/3, ḳalur 72/3, 96/5, 97/6, ḳalur idi 88/2, körledür 55/10, ḳurṭarur 32/5, olur 10/10, 46/3-9, 72/1, 85/9, 100/3, oṭurdur idin 57/5, ögür 44/9, sanur idi 103/8, savaşur 44/1, 46/2, 50/3, ṭapılur idi 41/10, ṭapşurur 82/8, ṭükenür 86/9, virür 1/7, 46/3, 52/1, virür idi 25/9, 29/8-9, 36/4, 60/2, yaḫışur 70/10, yalvarur idi 87/10, yalvarur idiler 30/6, yoluḫur idiler 107/3, yügürür idiler 106/8, *bk. -Ar, -r (geniş zaman eki)*

-Ur-lAr (geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki): adışurlar 103/6, bilürler 44/10, 82/9, görürler 100/7, ḳalurlar 100/8, olurlar 3/2, 40/10, 55/10, 81/9, ögünürler 70/8, ṭapşururlar 51/4, yeṭürürler 23/4, yalvarurlar 23/6, *bk. -Ar-lAr, -r-lAr (geniş zaman çokluk üçüncü şahıs eki)*

-Ur-sIn (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki): gelürsin 76/10, olursın 47/10, 78/7, 85/10, *bk. -ur-sun, -r-sin, -Ar-sIn (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki)*

-Ur-sIz (geniş zaman çokluk ikinci şahıs eki): görürsiz 100/9, olursız 32/3-10, vérürsiz 63/10, *bk. -r-sIz (geniş zaman çokluk ikinci şahıs eki)*

-ur-sun (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki): buyurursun 24/10, *bk. -Ur-sIn, -r-sin, -Ar-sIn (geniş zaman teklik ikinci şahıs eki)*

-Ur-Uz (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki): bilürüz 51/2, ṭapşururuz 60/9, yalvarurуz 59/3, 67/6, *bk. -er-ük, -r-üz, -Ur-ük (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki)*

-Uz (çokluk birinci şahıs eki): bilürüz 51/2, eylerüz 60/8, ṭapşururuz 60/9, yalvarurуz 59/3, 67/6

+ük (birinci çokluk şahıs bildirme eki): ʻācizük 11/9, *bk. +uḫ (birinci çokluk şahıs bildirme eki)*

+üm (birinci şahıs zamirlerinde ilgi hâli eki): bizüm 4/6, 24/3,3, 25/1, 45/1,2, 52/4, 56/10, 57/1,8, 58/4,7, 59/4,5, 60/7, 64/10, 65/5,7, 66/8,10, 67/6, 70/9, 76/1, 78/5, 81/1, 82/5,5, 93/9, 95/6, 96/8, 97/3, 103/5, *bk. +im, +Un, +nUn (ilgi hâli eki)*

-ür-ük (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki): ölürük 44/4, öldürürük 45/7, *bk. -er-ük, -r-üz, -Ur-Uz (geniş zaman çokluk birinci şahıs eki)*

-y- (fiilden fiil yapma eki): ḳoydı 4/6, 74/2, ḳoydılar 75/10, 105/10, ḳoydum 110/7, ḳoyma 30/8, 31/1, ḳoymadı 49/9, ḳoyubdurlar 2/6-10, ḳoyuŋ͡guz 87/7

-y (<-z) (fiilden isim yapma eki): söyledi 34/1,10, 46/1, 49/5,7, 60/3, 63/2, 69/1,8, 77/1, 80/4, 85/6, 86/9, 87/1,5, 89/2,6, 90/4,8, 91/10, 93/1, 94/6, 95/2, 96/10, 97/10, 99/1,6, 104/7, söylediler 19/1, 50/8, 55/4, 59/1, 79/6, 109/9, söyledün 67/4, söylegilen 80/10, 103/3, söylemez idi 62/4, söylemiş 85/4, söyleşmaḳ 49/6, söyleşmaḳdan 45/10, söyleşmaḳsız 106/2

-z (fiilden isim yapma eki): göz 60/5, gözi 64/9, 68/7, 79/1, gözi yaşı 59/10, gözlerinden 30/6, 53/10, gözümüz 59/2, gözün 64/6, 69/10, söz 10/9, 35/3, 49/5, 67/5, söze 80/4, sözine 6/2, 78/2, sözler 49/7, 84/10, sözlerden 33/2, sözleri 18/8, 25/3, 50/4, 82/3, sözlerime 35/1, sözlerimün 71/7, sözlerinde 67/5, sözlerine 81/3

+z (isimden isim yapma eki): aġzımdan 35/3

TIPKIBASIM

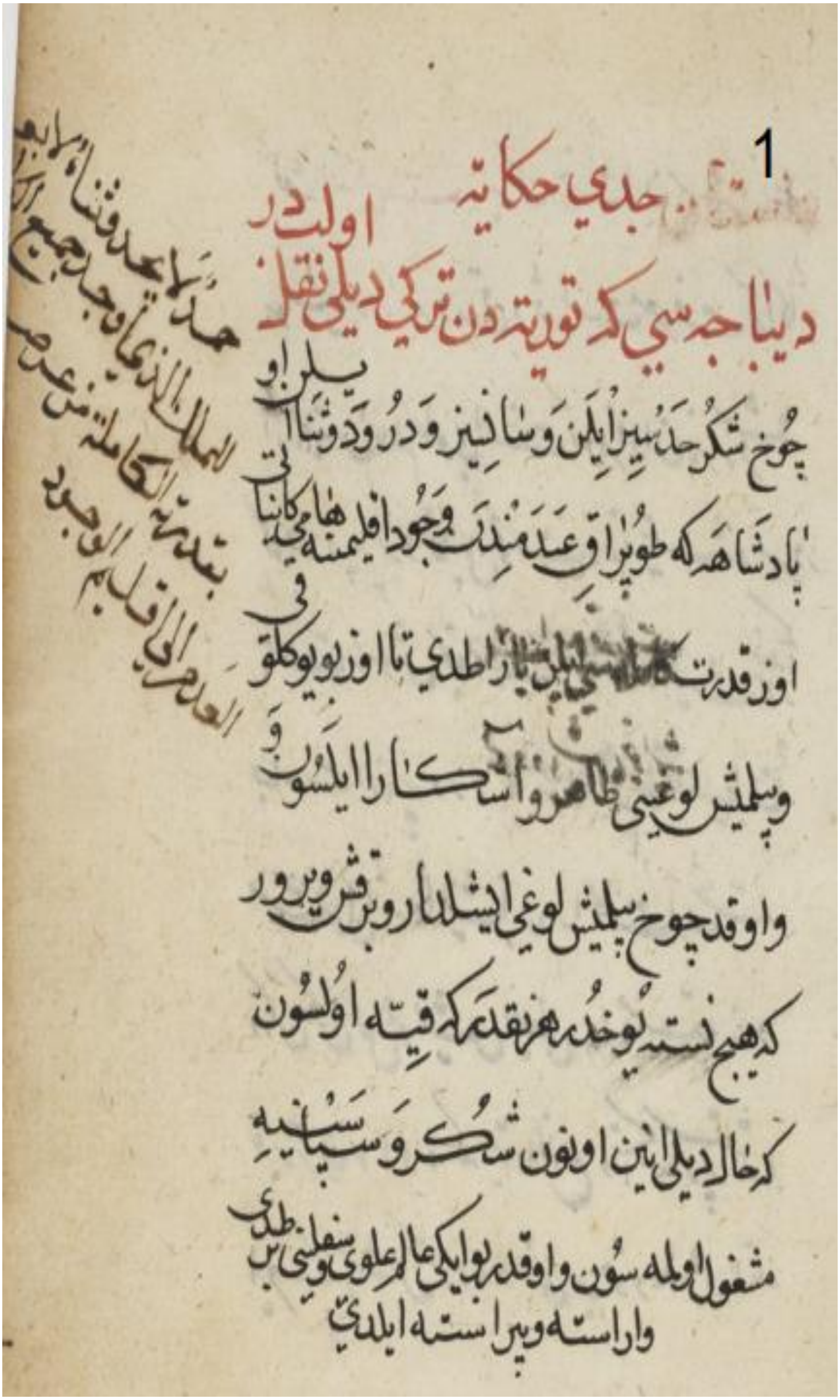
1

اولت در جدی حکایه

دیباجه سی که توریه دن ترکی دیلی نقل

چوخ شکر حمد سیز ایلن و ستایش و درود و ثنا او پادشاهه که طوپراق عدمندن وجود اقلیمنه کاینات

اوز قدرتی ... بیلن بازاطدی تا او زبو کلو

و بیلمیش لوغینی ظاهر و آشکارا ایلسون و

واو قد چوخ بیلمیش لوغی ایشلدار و بن قش ویرور

که هیچ نسنه یوخدر هر نقدر که قیه اولسون

که خالق دیلی ایلن اونون شکر و ستایشنه

مشغول اولمه سون و او قدر بو ایکی عالم علوی و سفلی بن طدی

واراسته ویراسته ایلدی

حمد لا یحد وثناء لا یعد للملک الذی اوجد جمیع العالم بنعمة الکاملة من عدم العدم الی اقلیم الوجود

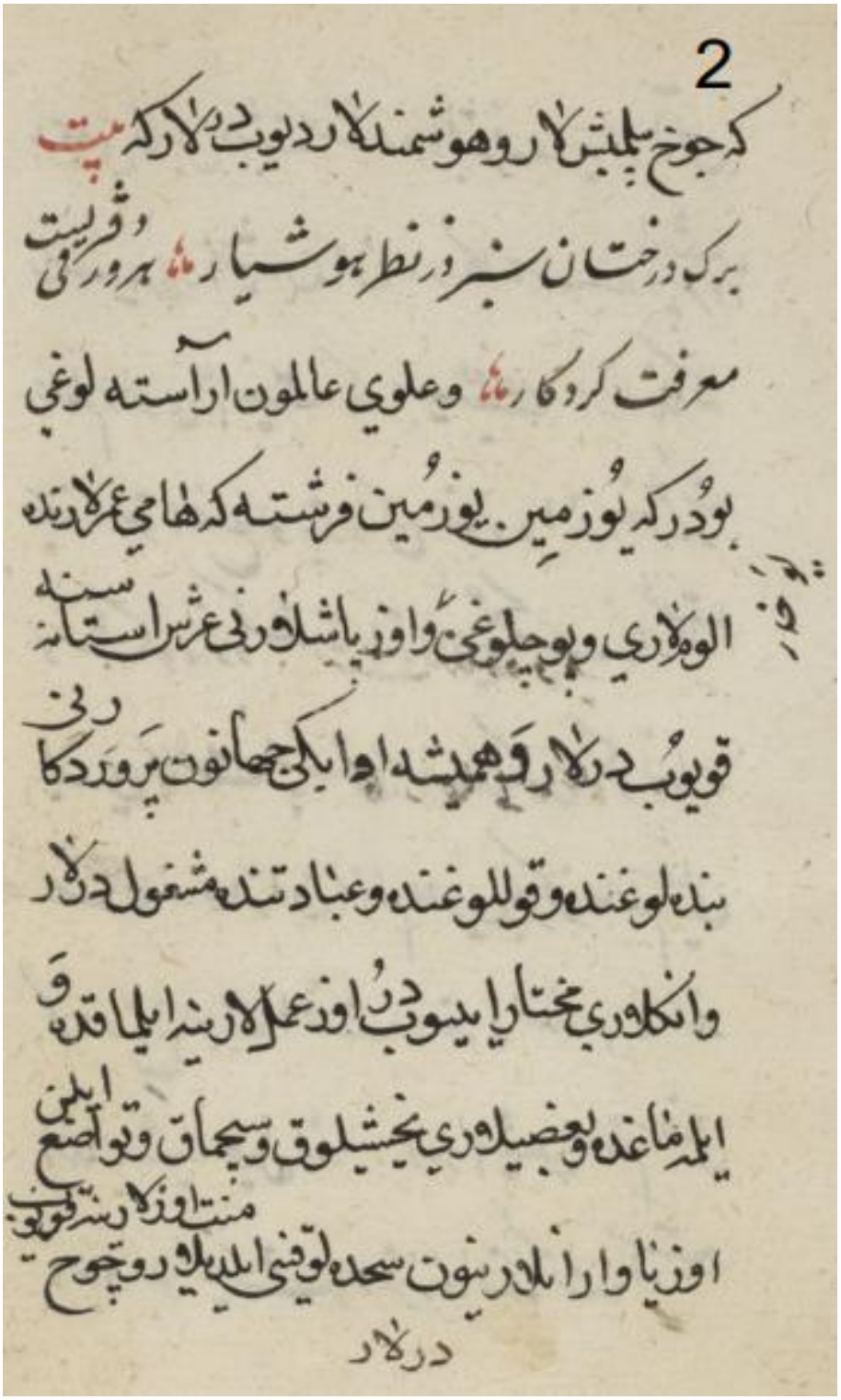

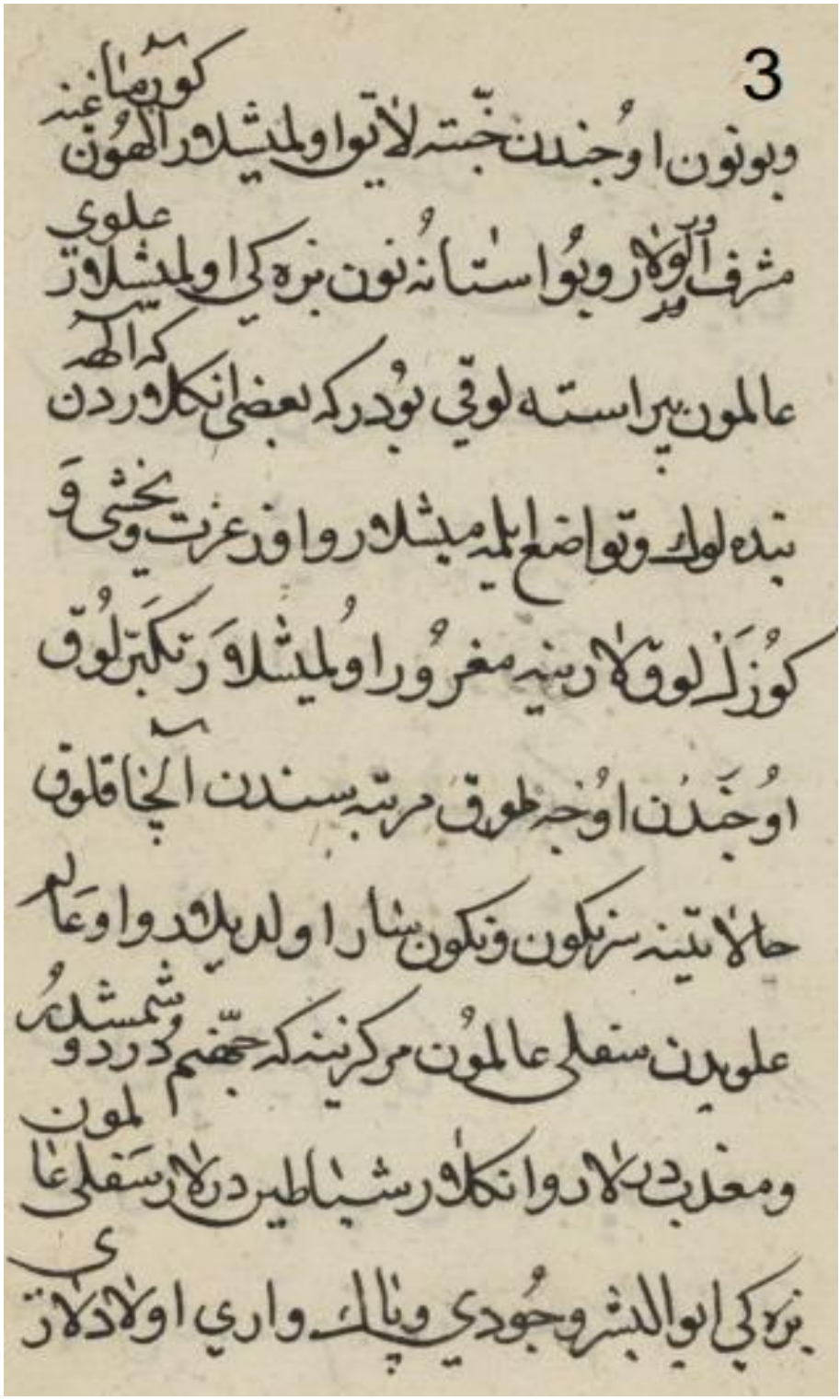

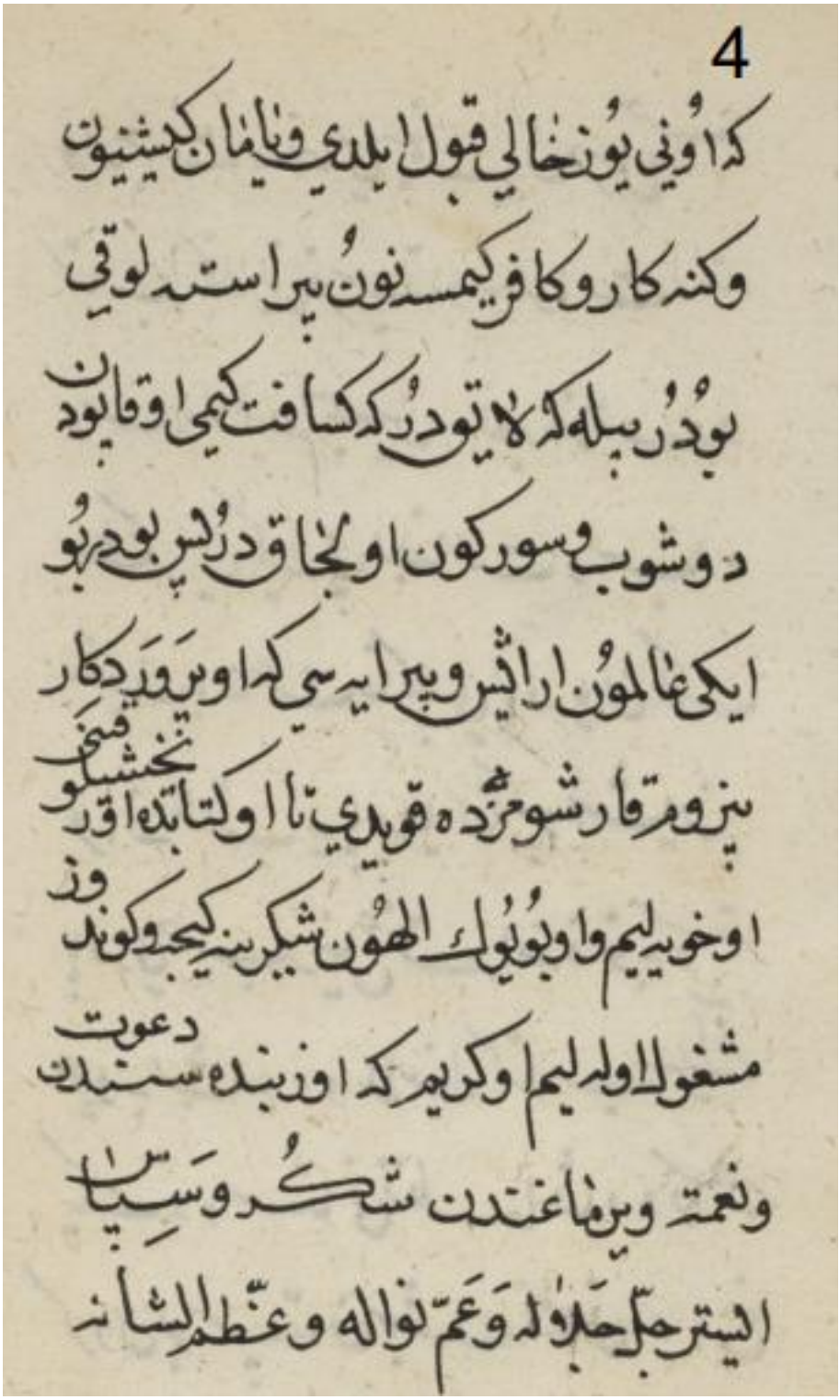

4

که اونی یوز خالی قبول ایلدی و یامان کیشینون
وکنه کار و کافر کیمسه نون پیراسته لوقی
بودر بیله که لایق در که کسافت کیمی اوقا بودن
دوشوب و سورکون اولجاق در پس بودر بو
ایکی عالمون ارائش و پیرایه سی که اوپروردکار
بیزوم قارشومزده قویدی تا اوکتابده اوریخشیلوقنی
اوخویه لیم و اوبویوک الهون شکرینه کیجه و کوندوز
مشغول اوله لیم اوکریم که اوز بنده سندن دعوت
ونعمت ویرماغندن شکر و سپاس
ایستر جل جلاله و عم نواله و عظم الشانه

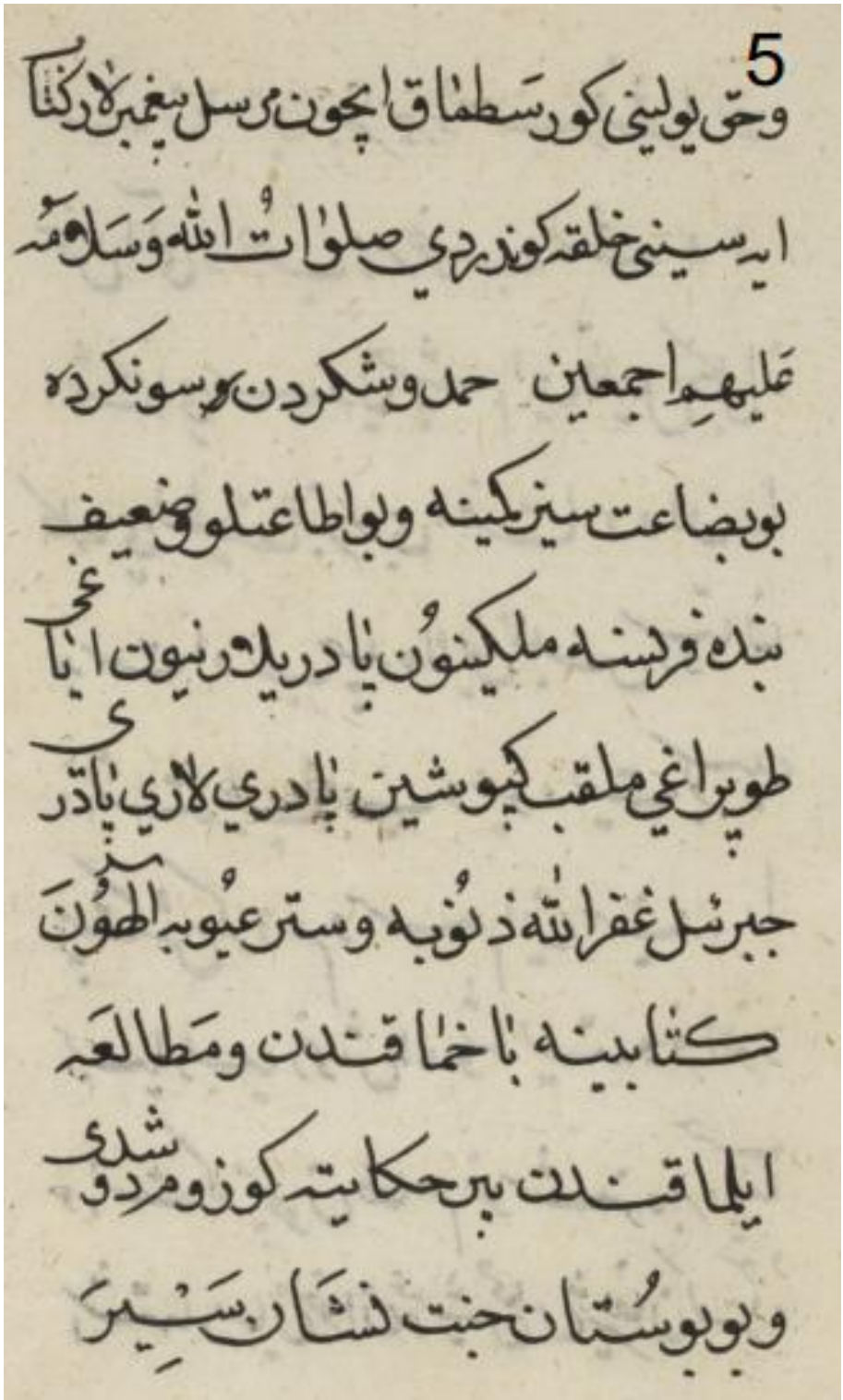

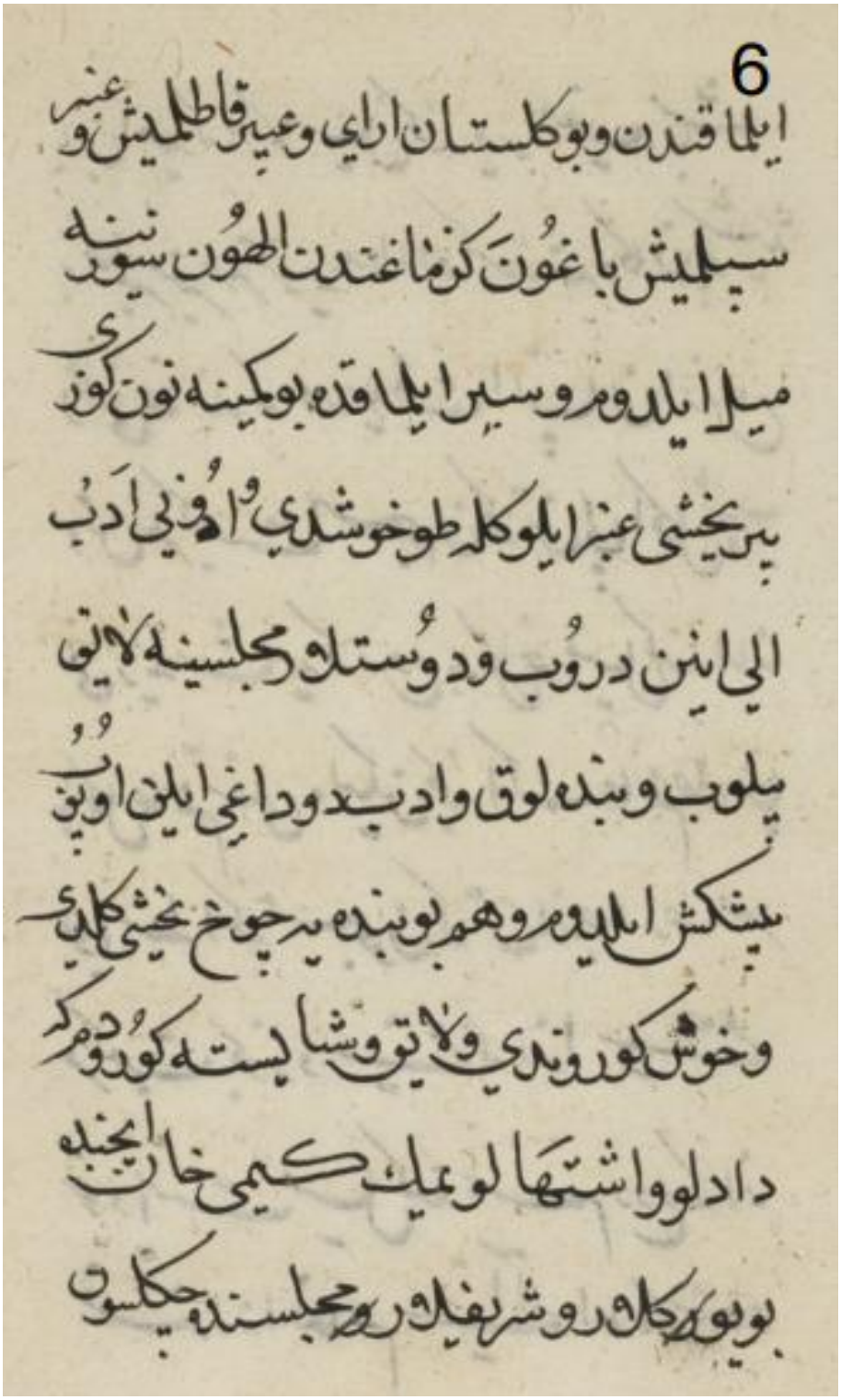

6

ایلماقندن وبو کلستان ارای وعبیر قاطلمیش و عنبر
سپلمیش باغون کزماغندن الهون سورنینه
میل ایلدوم وسیر ایلماقده بو کمینه نون کوزی
بیر یخشی عنبر ایلو کله طوخوشدی و اوونی ادب
الی اینن دروب ودوستلر مجلسینه لایق
بیلوب وبنده لوق وادب دوداغی ایلن اوپوب
پیشکش ایلدوم وهم بو بنده یه چوخ یخشی کلدی
وخوش کوروندی ولایق وشایسته کوردوم که
دادلو واشتها لو یمک کیمی خان ایچنده
بویوکلار وشریفلار مجلسنده چکلسون

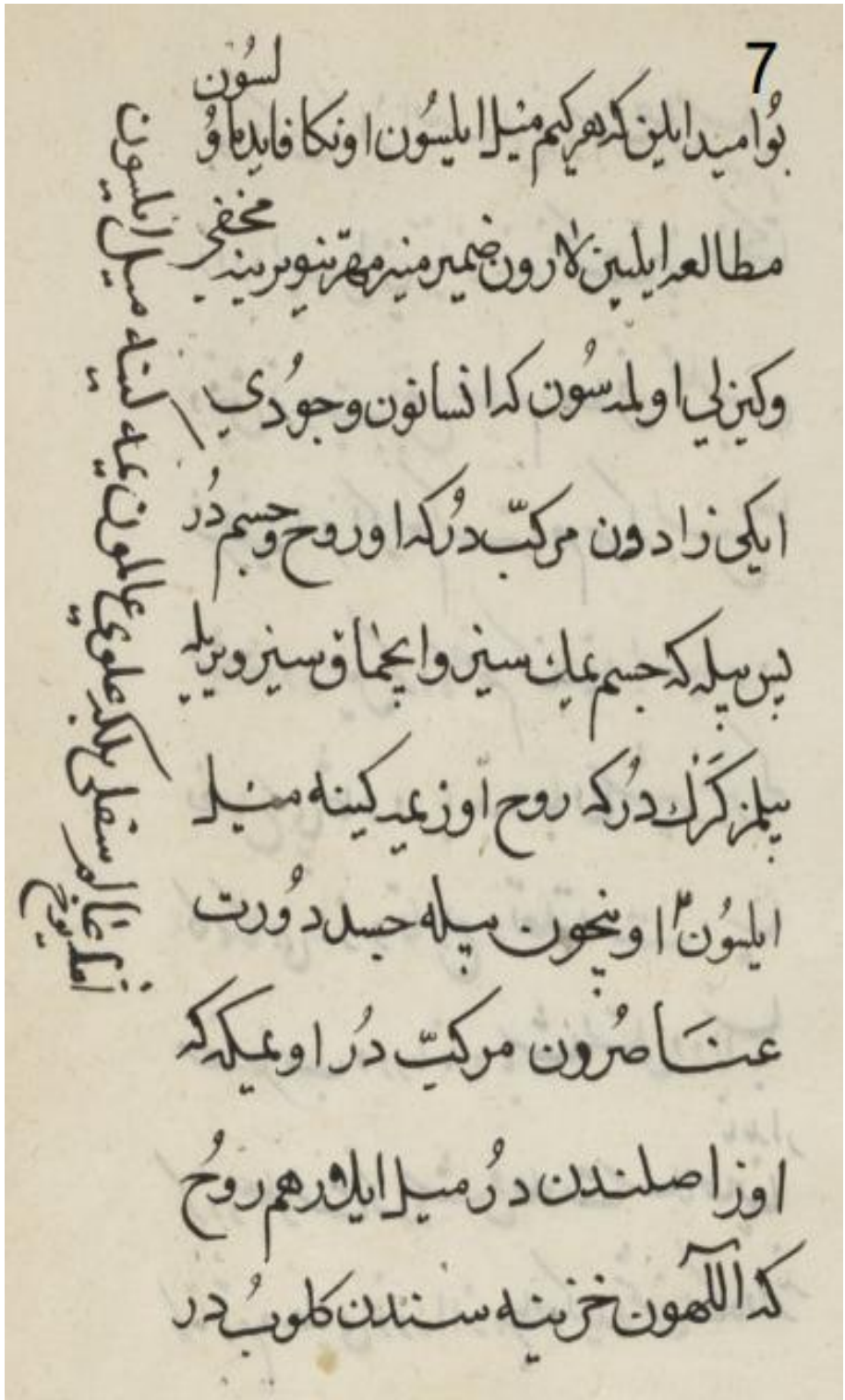

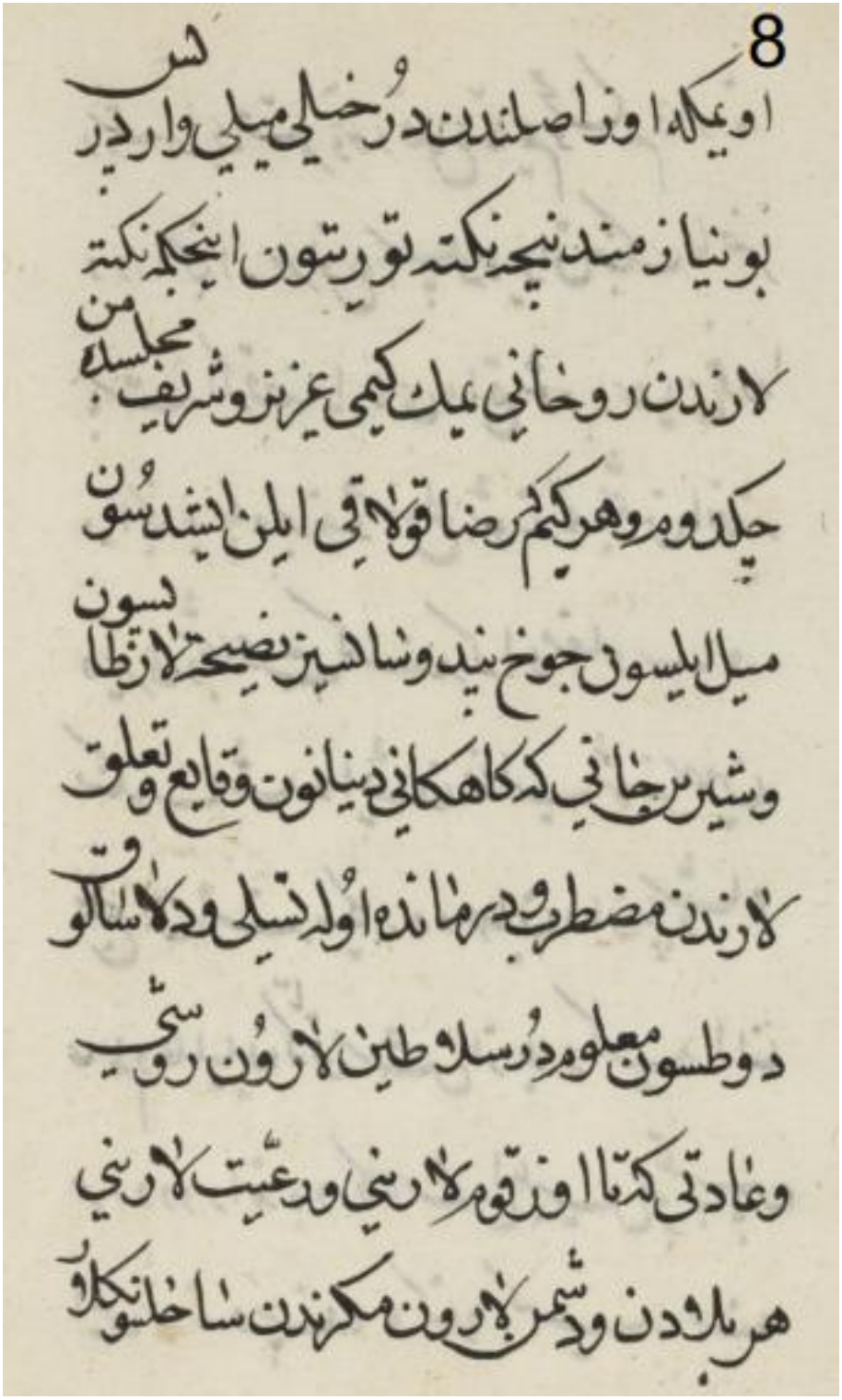

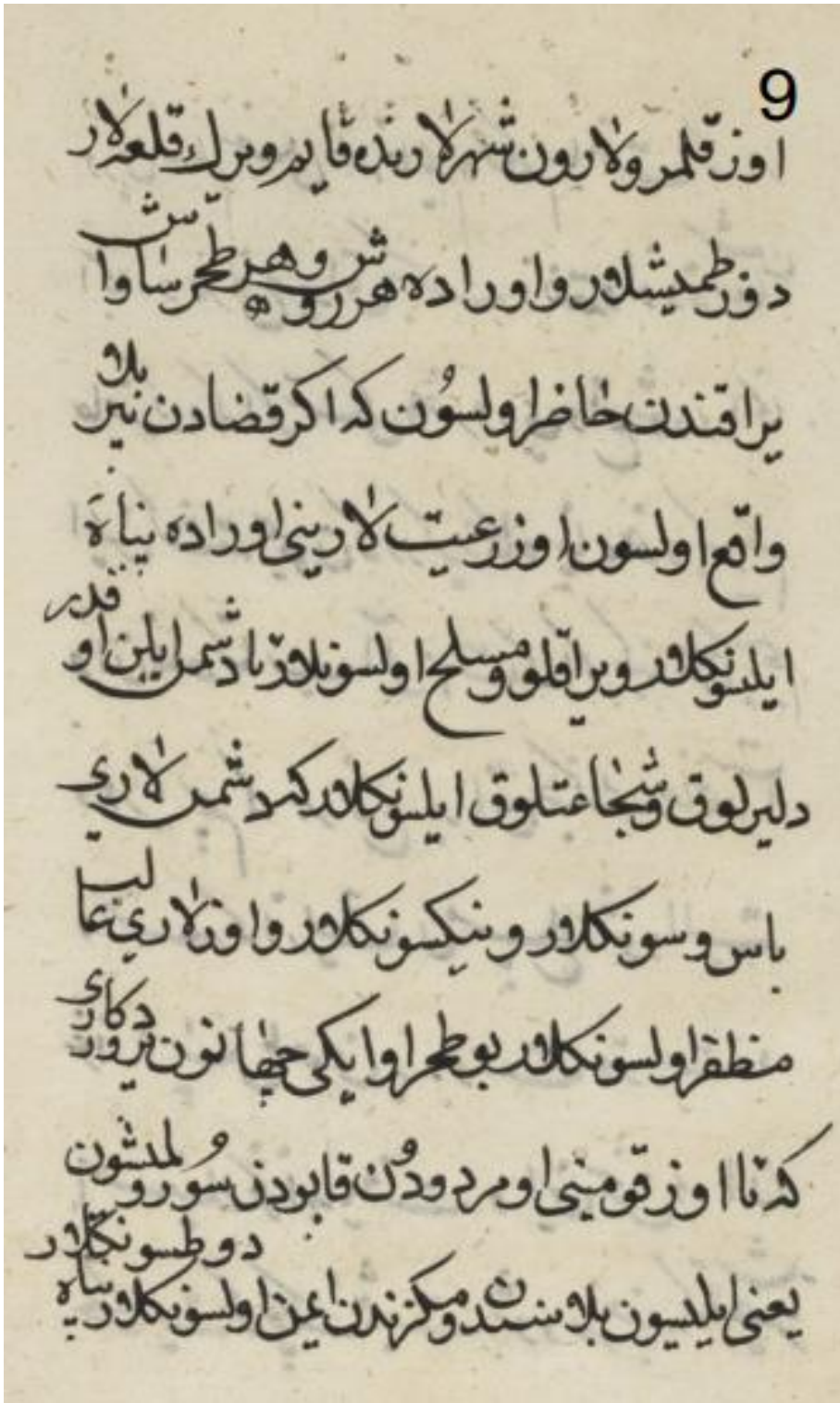

10

واورادە

بو سغلی عالمدە بیر قایم و محکم قلعەدە وز طلدی

نفقە

هر طحرسا واش بیر اقندت ومعاش واذوقەو

لوق

سندن خاضر ایلدی کە اکر وارلوق وصرود

کالدکە

وآنی اولسون اورادە ایمن اولسون نکالو روسلر کرز

بناە دو طلیم واو قلعەاللهون کتابی دُر کە اکر اونون

کنهمینی تسلیم دو بیرلیم کە هر روسما واش بیر اقی

مسلح

خاضر درُ و هر کیمسەکە اونکالو وردن بیر اقلوو

اولسون عز زاینل ملعون انکا ال و قدرت

طایمسون وبو سوز اوکوچک حکایتدە

ثابت اولور هر نە دن کە قیسە اولە

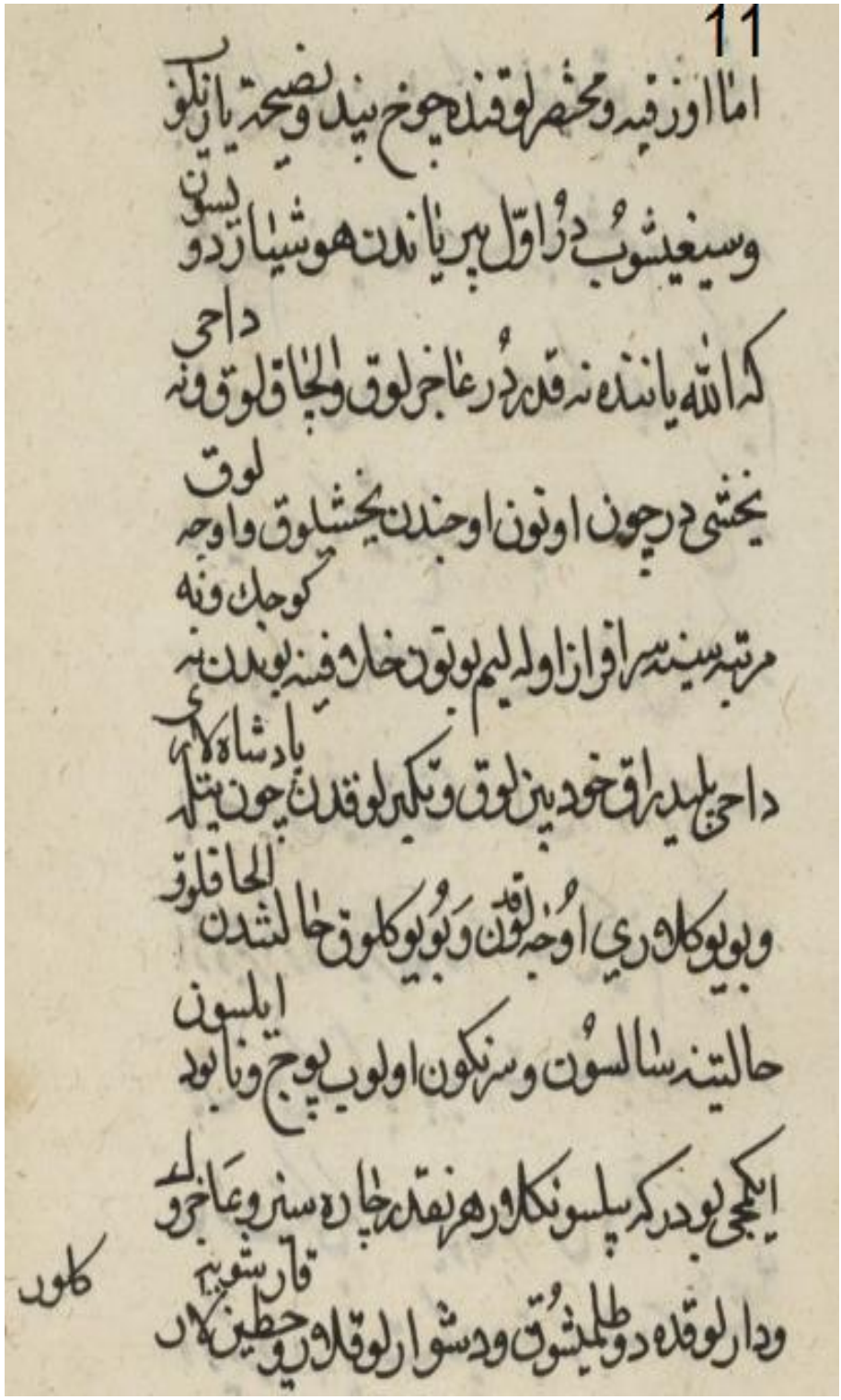

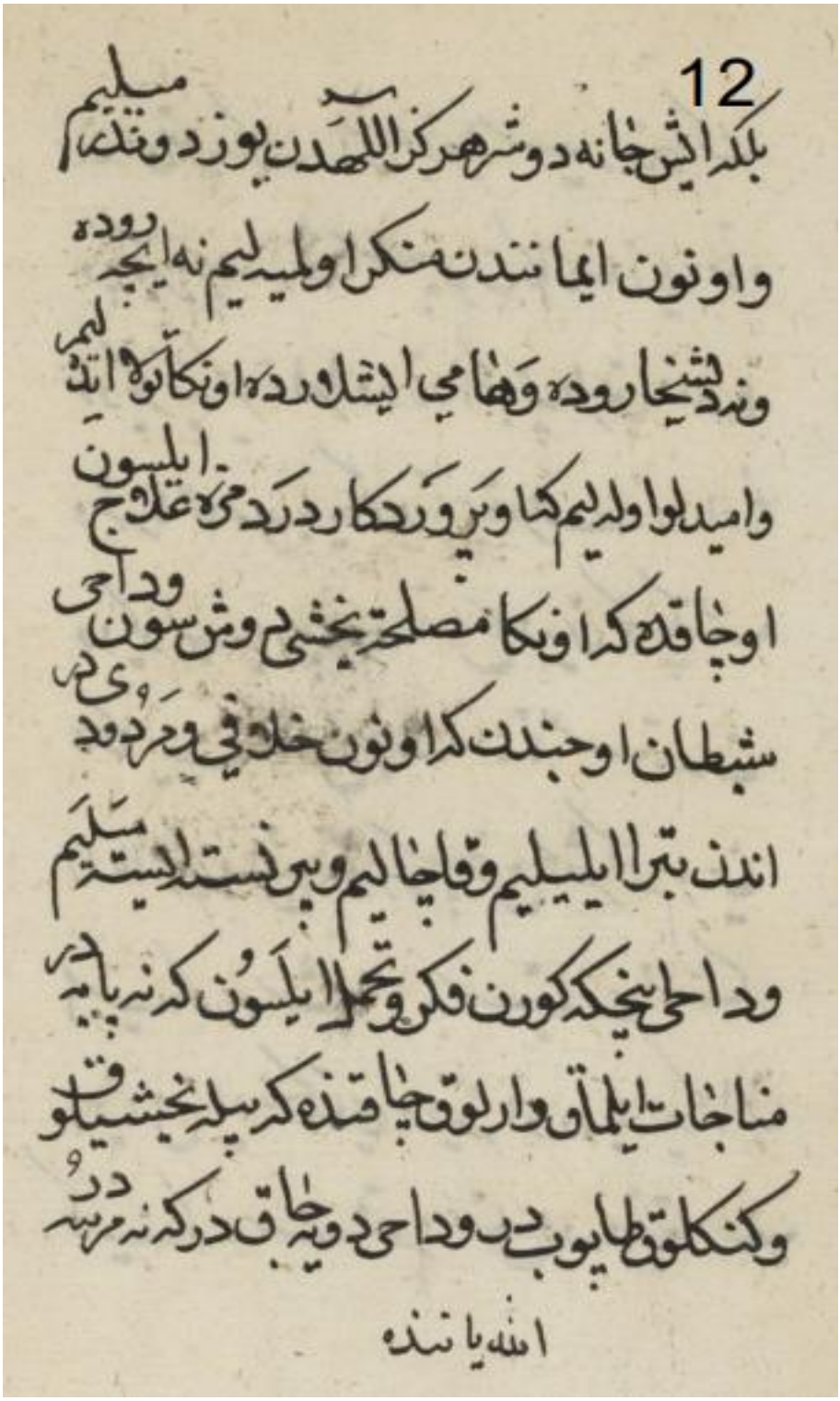

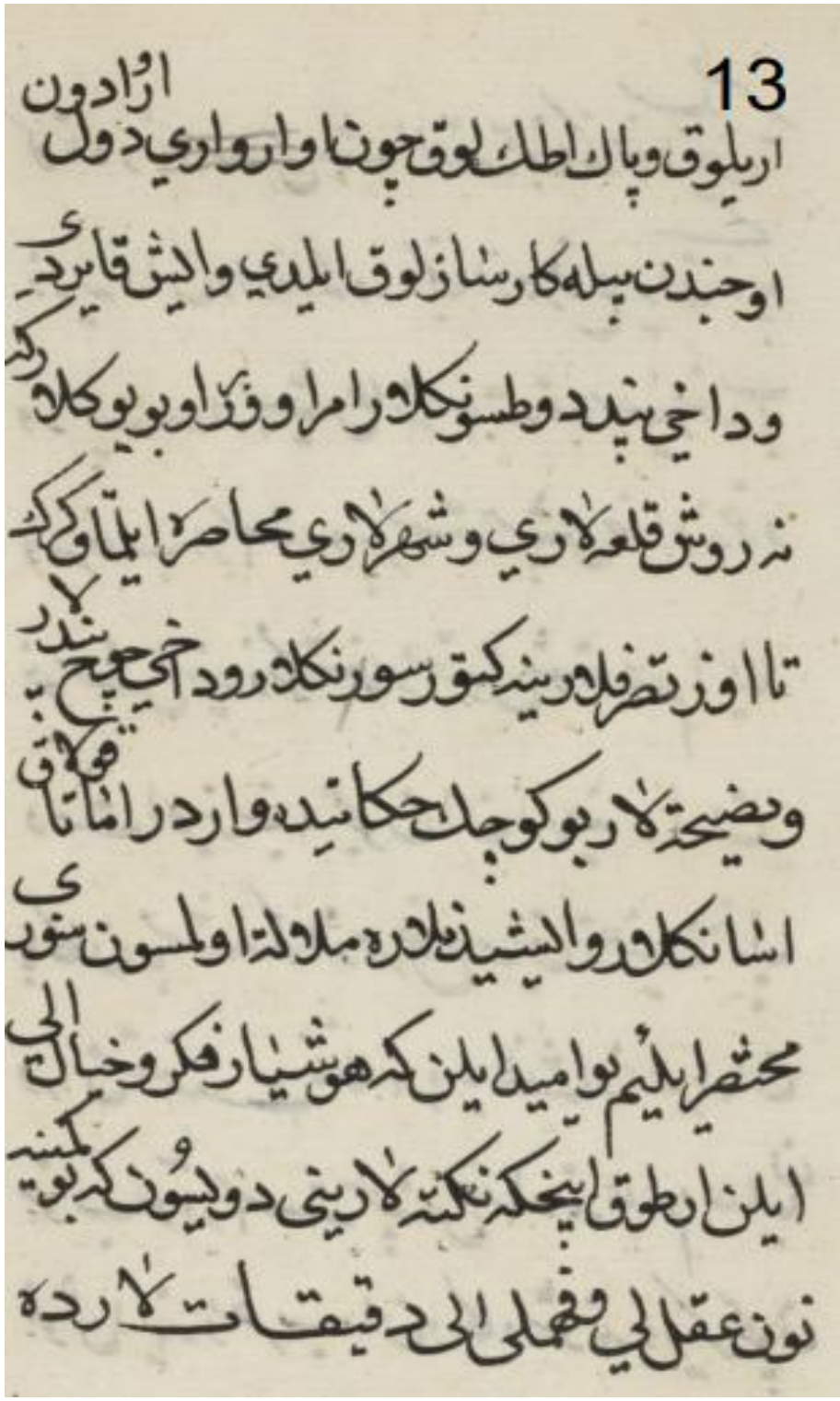

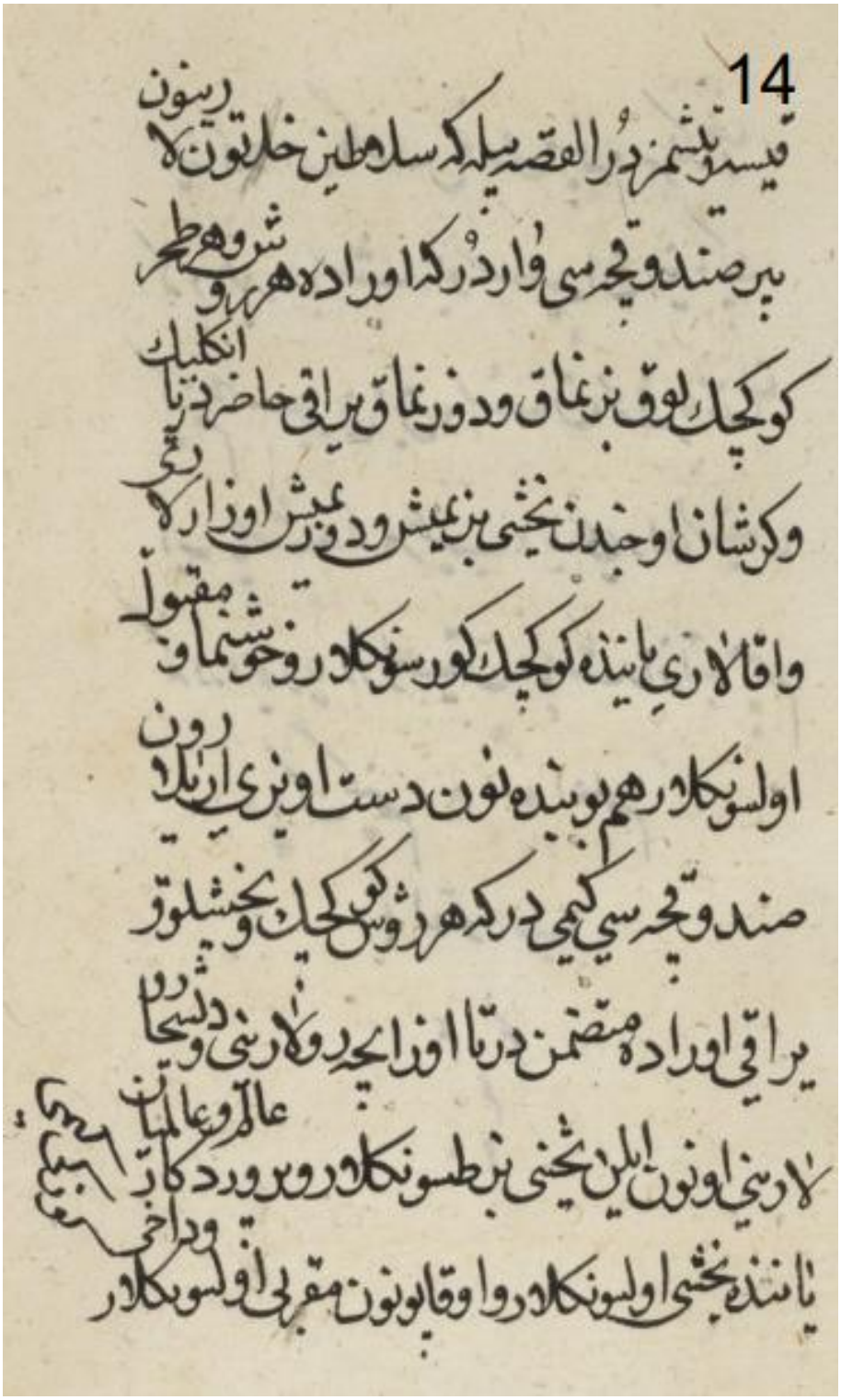

15

كه اوراده اوزيوز ومزي كوره روك وهر لكه
وطوزكه چهره مزده اوله اوكوزكي اوجندن
اريدليم بيله بو مختصر قصّه اوكوزكي كيمي دُركه
هر عيب ويا مانلوق وبولاشاقلوق كه
بيزم وجُودمزده يا كيچيما قمزده اوله كوره
ليم واريده ليم والله اعلم
بالصَّوابُ

م م م
م
م

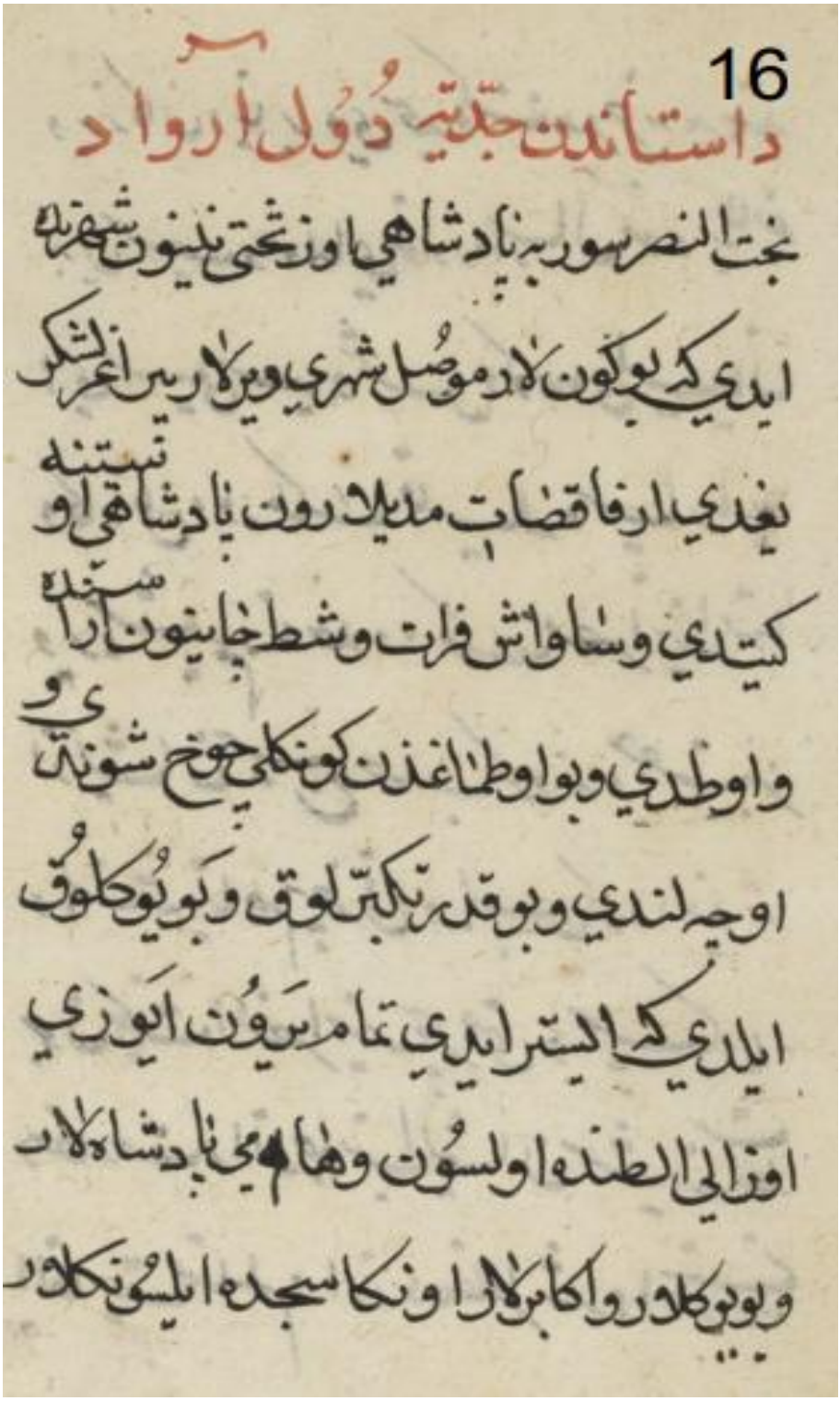

16

داستاندن جدّیه دُول ارواد

بخت النصر سوریه پادشاهی اوزتختی نینون شهرنده
ایدی که بو کونلار موصل شهری ویرلار یپراغر لشکر
یغدی ارفاقصات مدیلارون پادشاهی اوتستنه
کیتدی وساواش فرات وشط چاینون اراسنده
واوطدی وبو اوطماغذن کونکلی چوخ شوندی و
اوچه لندی وبو قدر تکبّرلوق وبویوکلوق
ایلدی که ایستر ایدی تمام یرون ایوزی
اوزالی الطنده اولسون وهامی پادشاهلار
وبویوکلار واکابرلار اونکا سجده ایلسونکلار

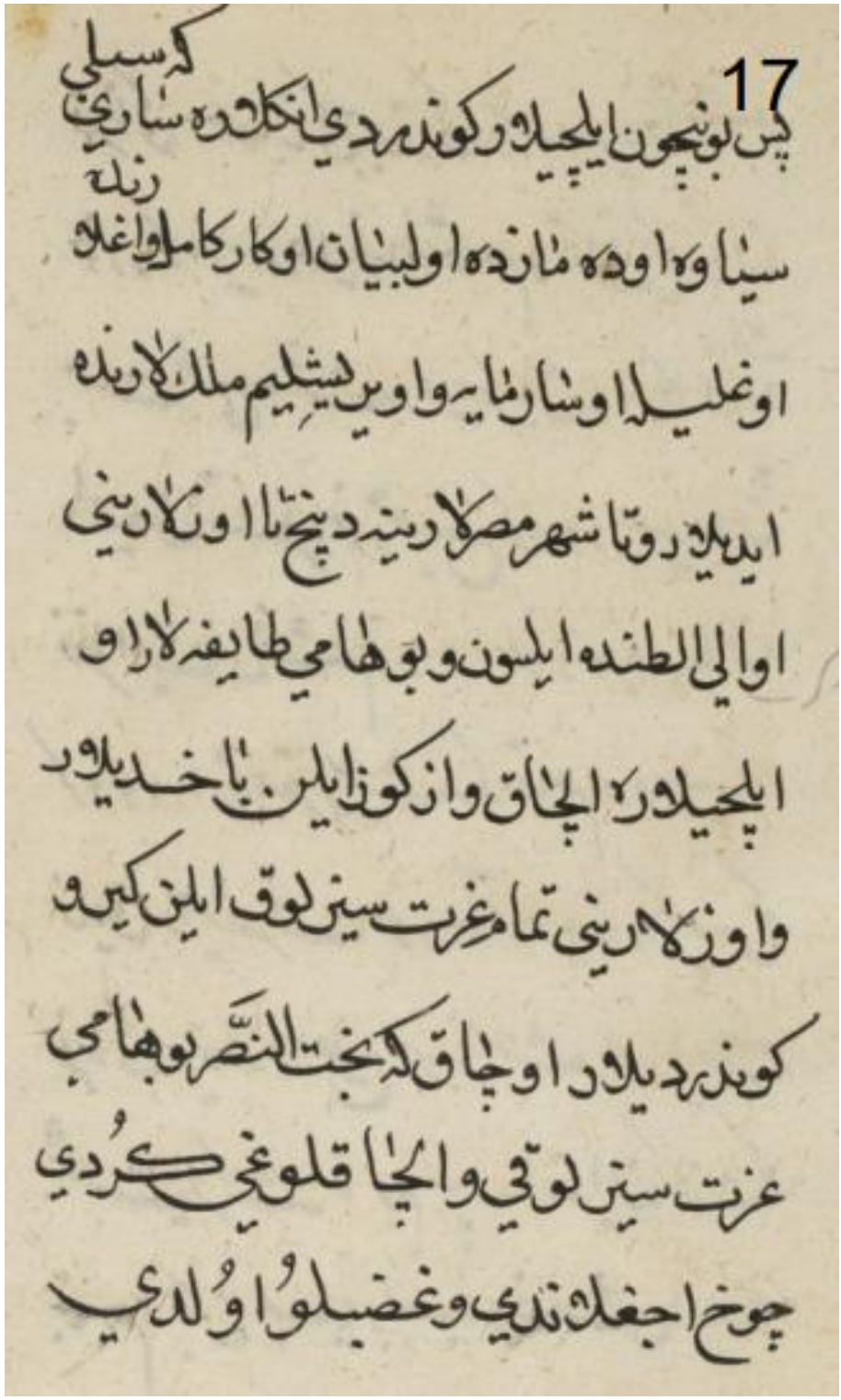

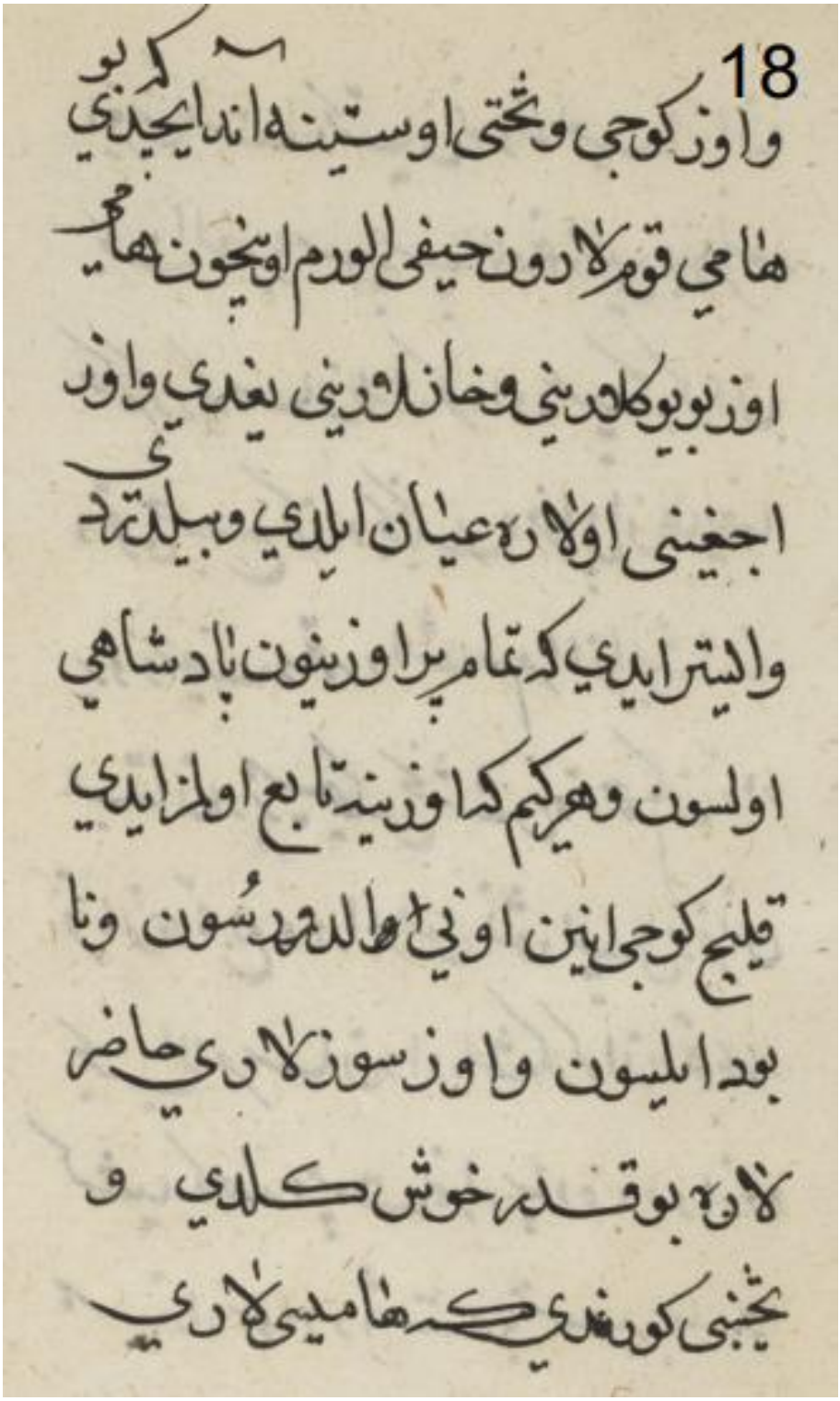
18

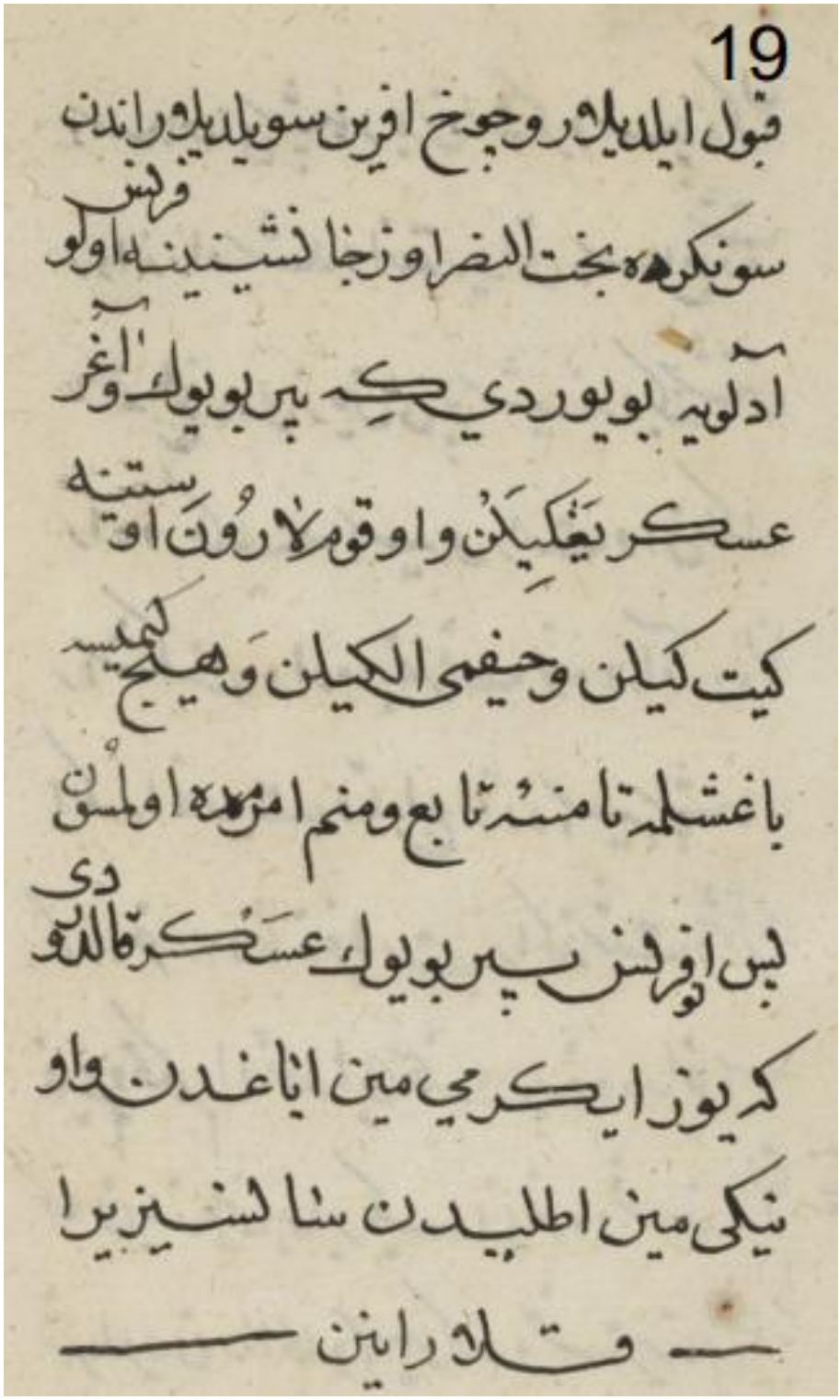

19

قبول ایلدیلار وچوخ افرین سویلدیلار اندن

سونکره بخت النصر اوزجا نشینینه اولو فرنس

آدلویه بویوردی که پیر بویوک و آغر

عسکر یغکیلن واو قوملارون اوستینه

کیت کیلن وحیفمی الکیلن وهیچ کیمیسه

باغشلمه تا منئه تابع ومنم امرمده اولمسون

پس اوفرنس پیر بویوک عسکر قالدردی

که یوز ایکرمی مین اباغدن واو

نیکی مین اطلیدن سانسیزیرا

قلارانین

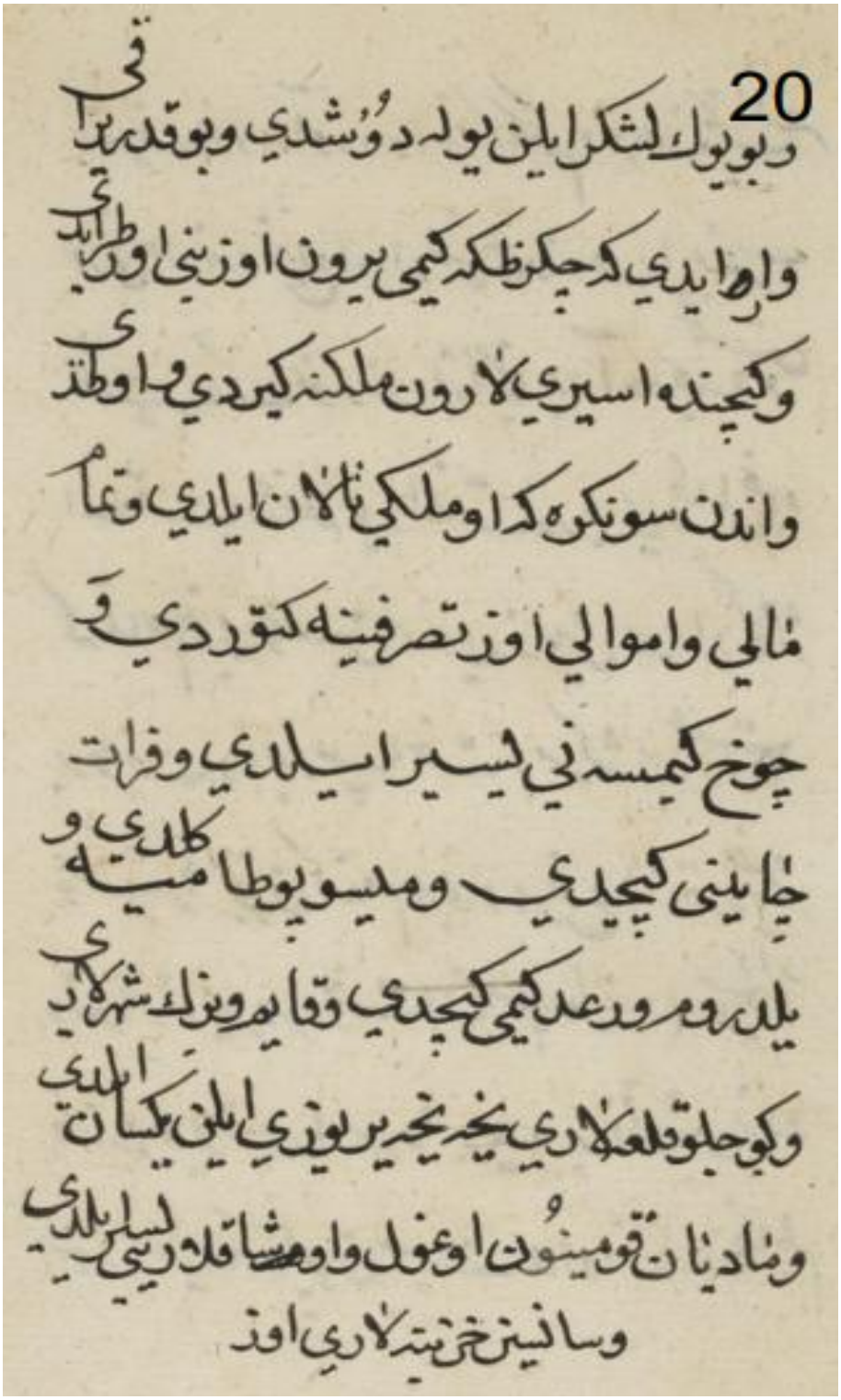
20

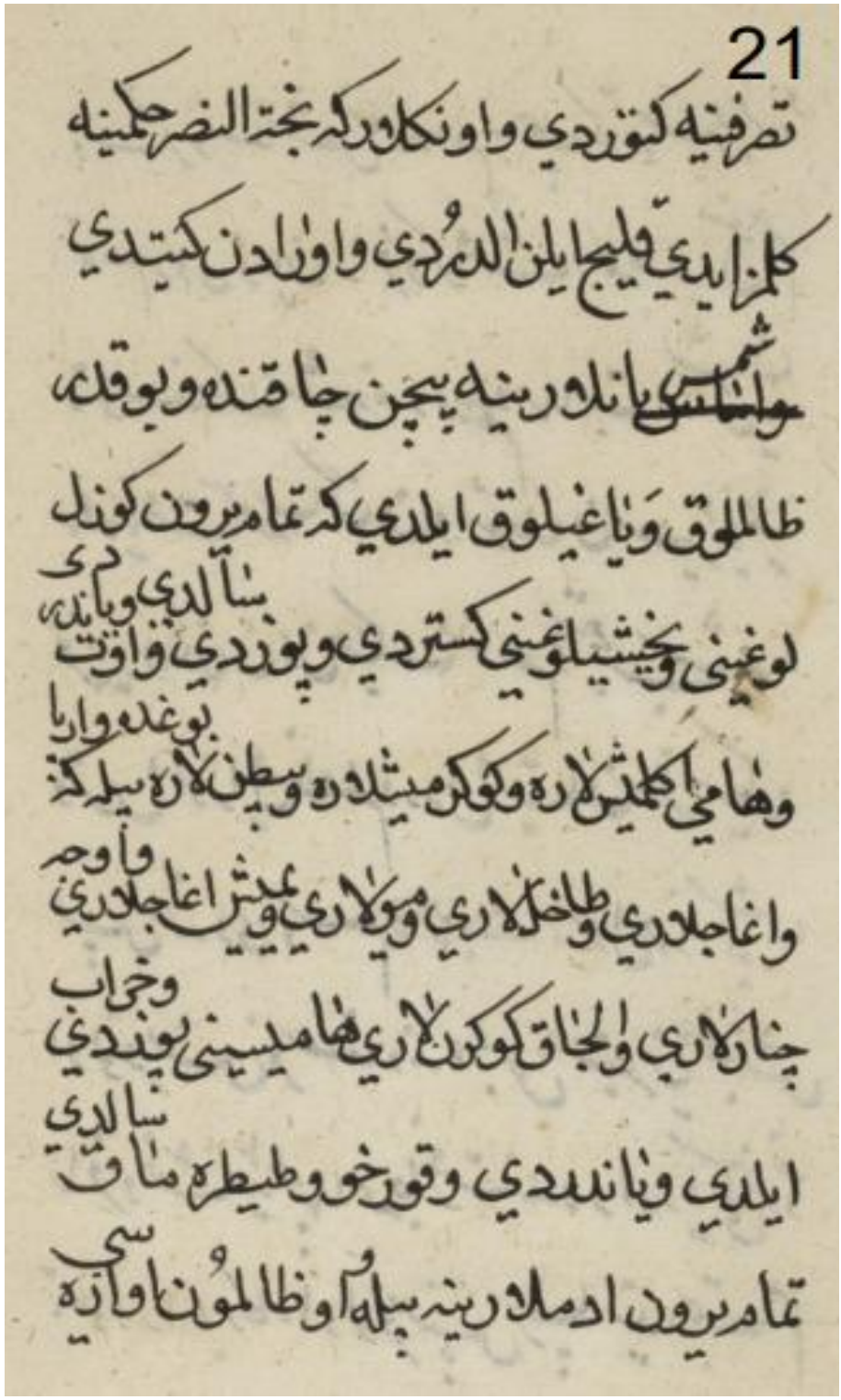

21

تصرفنیه کتوردی واونکلاورکه بخت النصر حکمینه

کلمز ایدی قلیج ایلن الدردی واورادن کیتدی

شمس یانلارینه بیچن چاقنده وبوقدر

ظالملوق ویاغیلوق ایلدی که تمام یرون کوزل

لوغینی وبخشیلوغینی کستردی وپوزدی واوت سالدی ویاندردی

وهامی اکلمیشلاره وکوکرمیشلاره وبطنلاره بیله که بوغده واریا

واغاجلاری وطاخلاری ومولاری ویمیش اغاجلاری واوجه

چنارلاری والجاق کوکرنلاری هامیسینی پوزدی وخراب

ایلدی ویاندردی وقورخو وطیطره ماق سالدی

تمام یرون ادملارینه بیله او ظالمون اوازه سی

22

وعسکر بنون ویر اقلر بنون عالمه یایلدی کذا اوت

طلدی
قوزخوسی وطیطره ماغی تمام بیون اوزینه دو

وهامی کیمسه لار دمتوهم وقو خولوا ولدیلار وقوزخو

٣ اولارون کونکلار رینه دوشدی هامی سینه

ماهیبت
آدملوری اوسا واشون کورولدا غندن

لندیلار وجوخ مات وحیران قالدیلار اوبخون

بذنیر
اوزا یلجیلو رنی کونمرتدن دیلوردا ولوفرنس یاتی

بولده
تا اوزا جعینی وطوطسون ایلجیلر هامی

کلوراید یلر ویول لاری کرا یدیلر تا اوزلاری

اولوفرنس قوللوغینه بطش دیدیلار

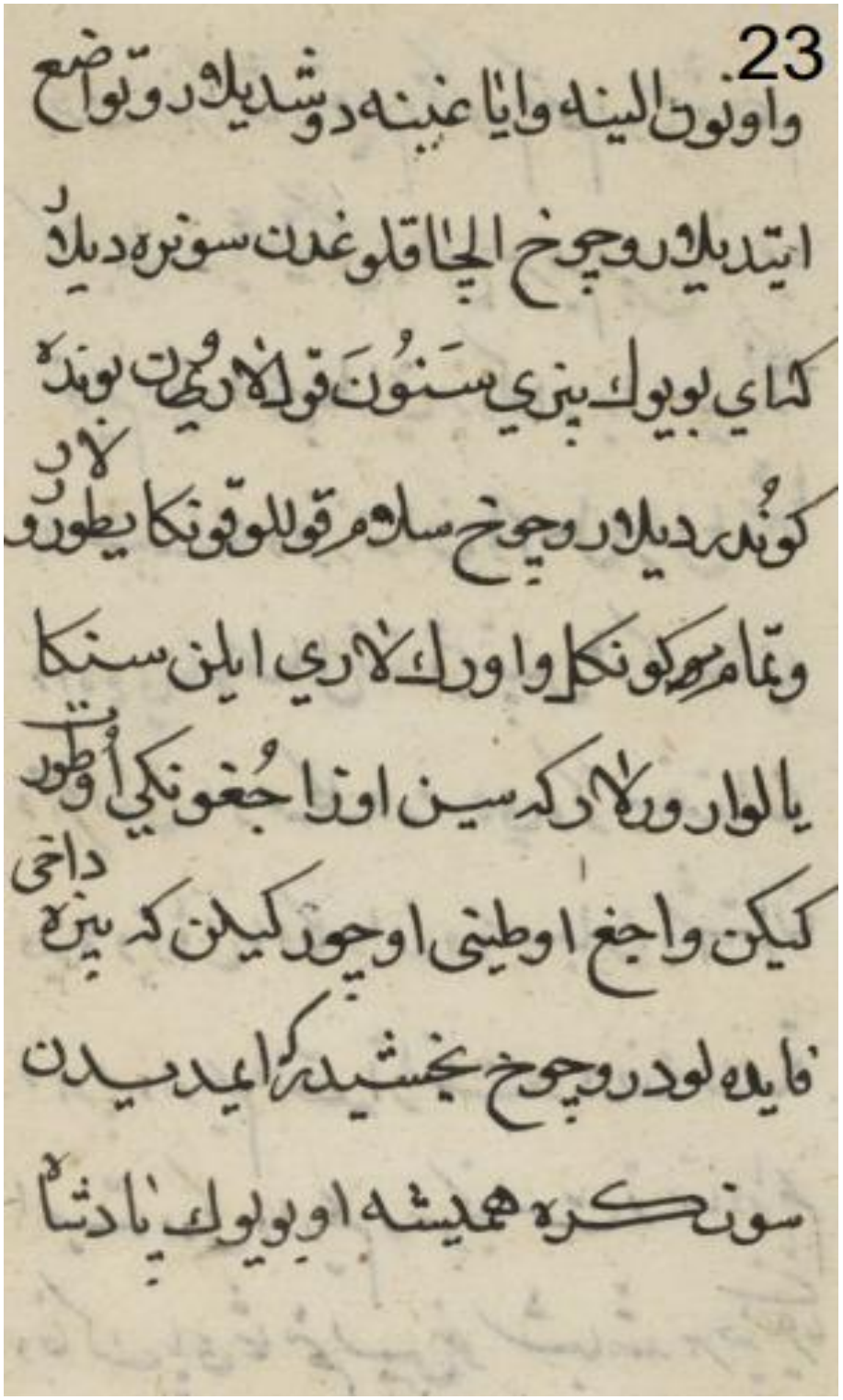

23

واونون الینه وایاغینه دوشدیلار وتواضع

ایتدیلار وچوخ الچاقلوغدن سونره دیلار

کهای بویوک بیزی سنون قوللاریمیز بونده

کوندردیلار وچوخ سلام قوللوقونکا یطورورلار

وتمام کونکل واورکلاری ایلن سنکا

یالوارورلار که سین اوزاجغونکی اوطورت

کیکن واجغ اوطینی اوچورکیلن که بیزه داخی

فایده لودر وچوخ بخشیدر که ایمدیدن

سونکره همیشه اوبویوک پادشاه

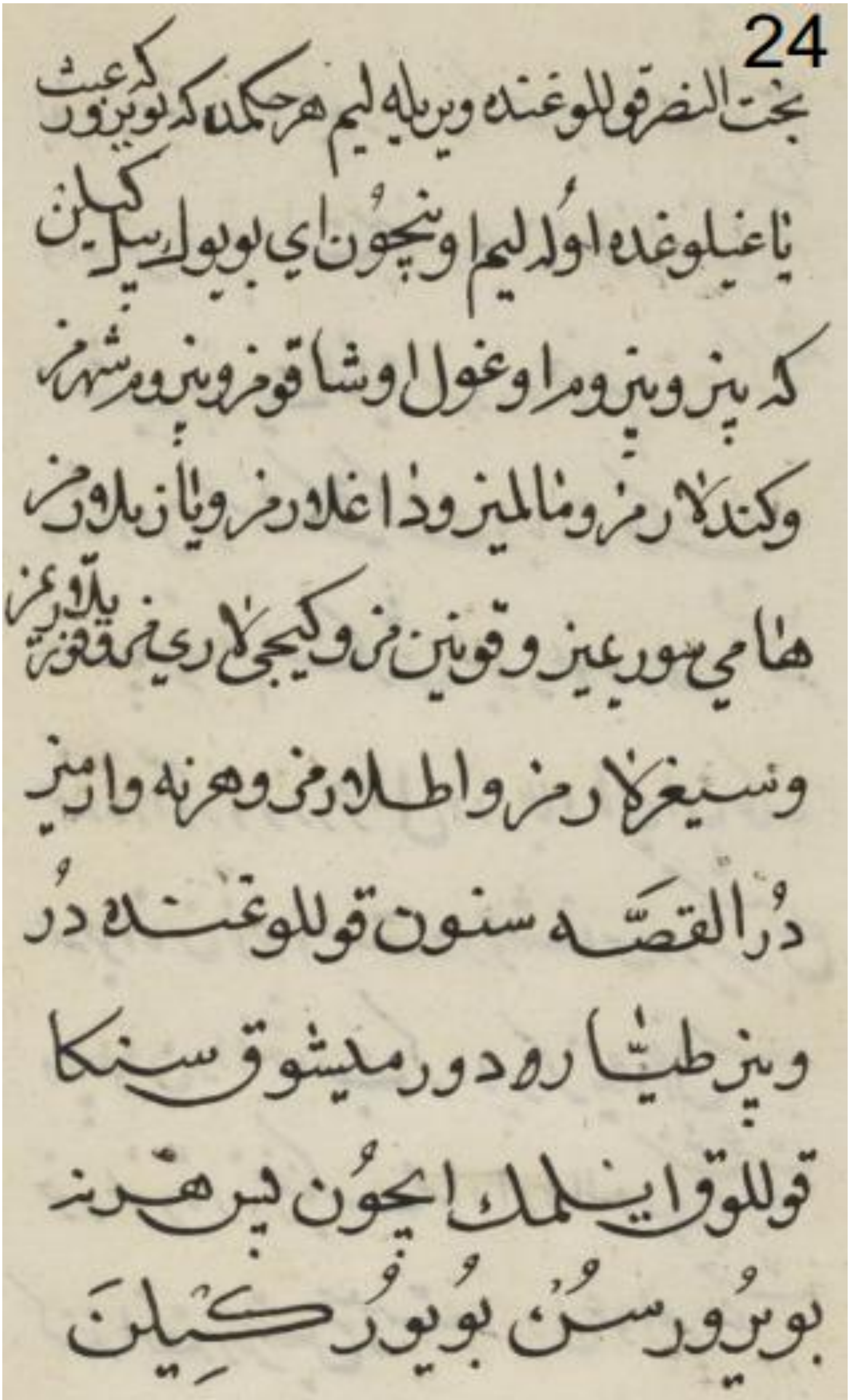

24

بخت النصر قوللوغنده ويريله ليم هر كمسه كه بو يربور كرعت

يا غيلوغنده اوله ليم و نيچون اي بو يول ايسل يين كيلن

كه بيز ويني ومرا وغول اوشا قومز وينيومز شهرمز

وكندلارمز ومالميز وذا غلارمز ويا زيلارمز

هامي سورعين و قوينيز و كيچي لارينمقعوز يلاورمز

و سيغرلارمز واطلارمز وهرنه وارميز

دُر القصّه سنون قوللوغنده در

وبيز طيّارده دورميشوق سنكا

قوللوق ايتلمك ايچون بيز هر نيز

بويرورسن بويوركيلن

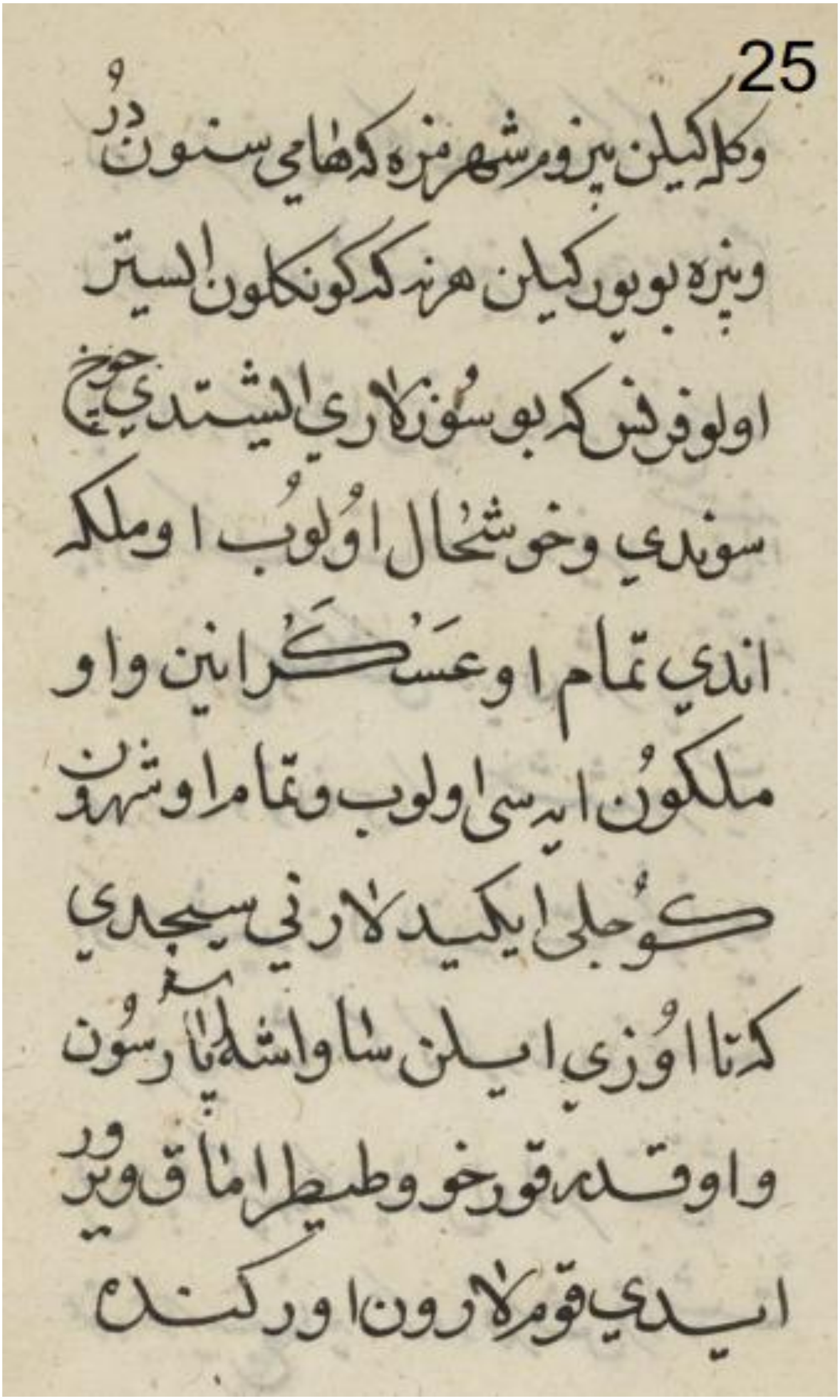
25

وكلا كيلن بير وم شهر منزه كه هامي سنون دُر
وبيزه بو بون كيلن هر نه كه كونكلون اِستر
اولوفرنس كه بو سوزلاري اِيشتدي خوش
سوندي وخوشحال اولوب ا وملكه
اندي تمام او عسكرانين واو
ملكون ايه سي اولوب وتمام او شهرون
كوجلي ايكيدلاريني سيجدي
كه تا اوزي ايلن سا واشله يا رسون
واوقتده قورخو وطيطر اما قويردي
ايدي قوملارون اوركندع

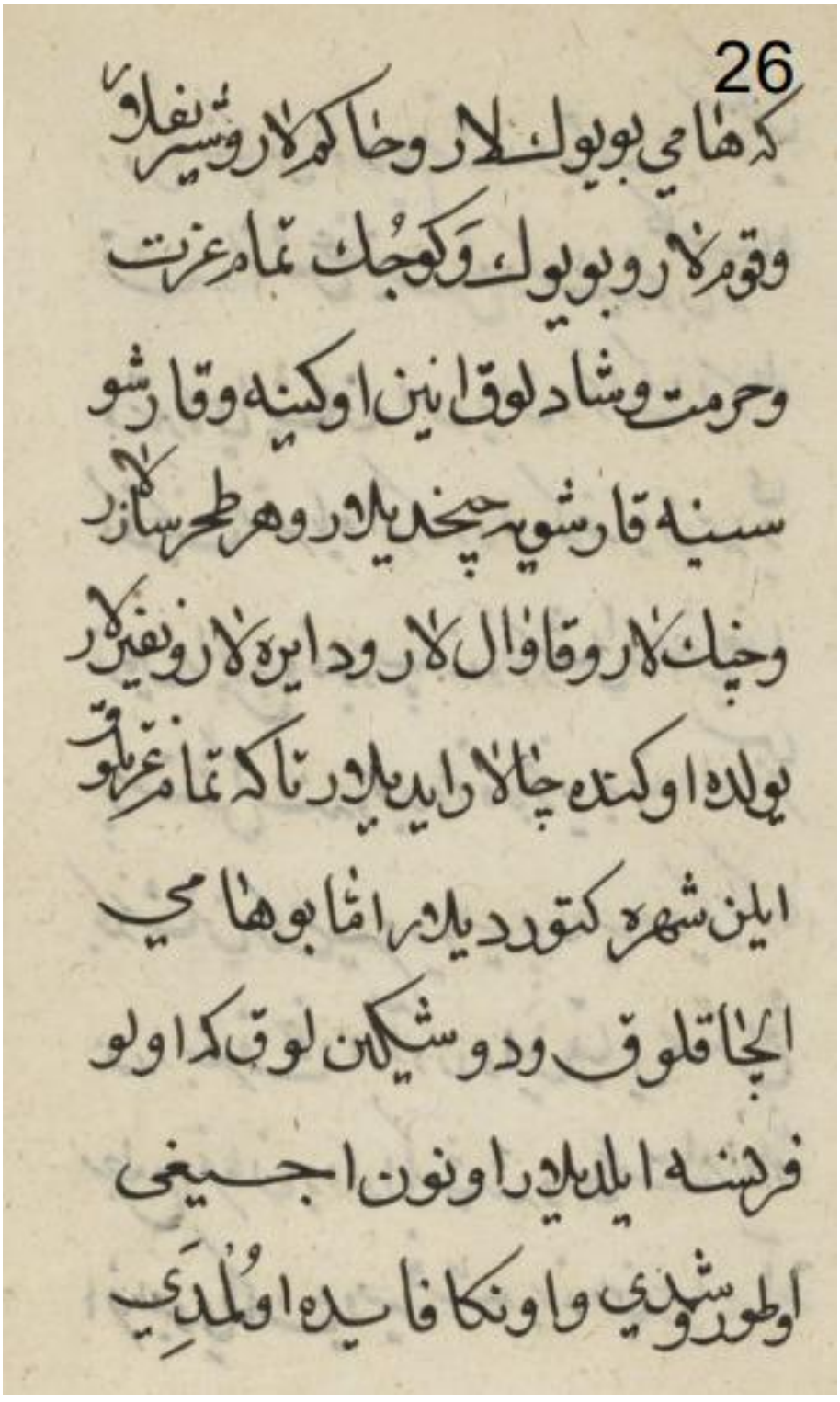
26

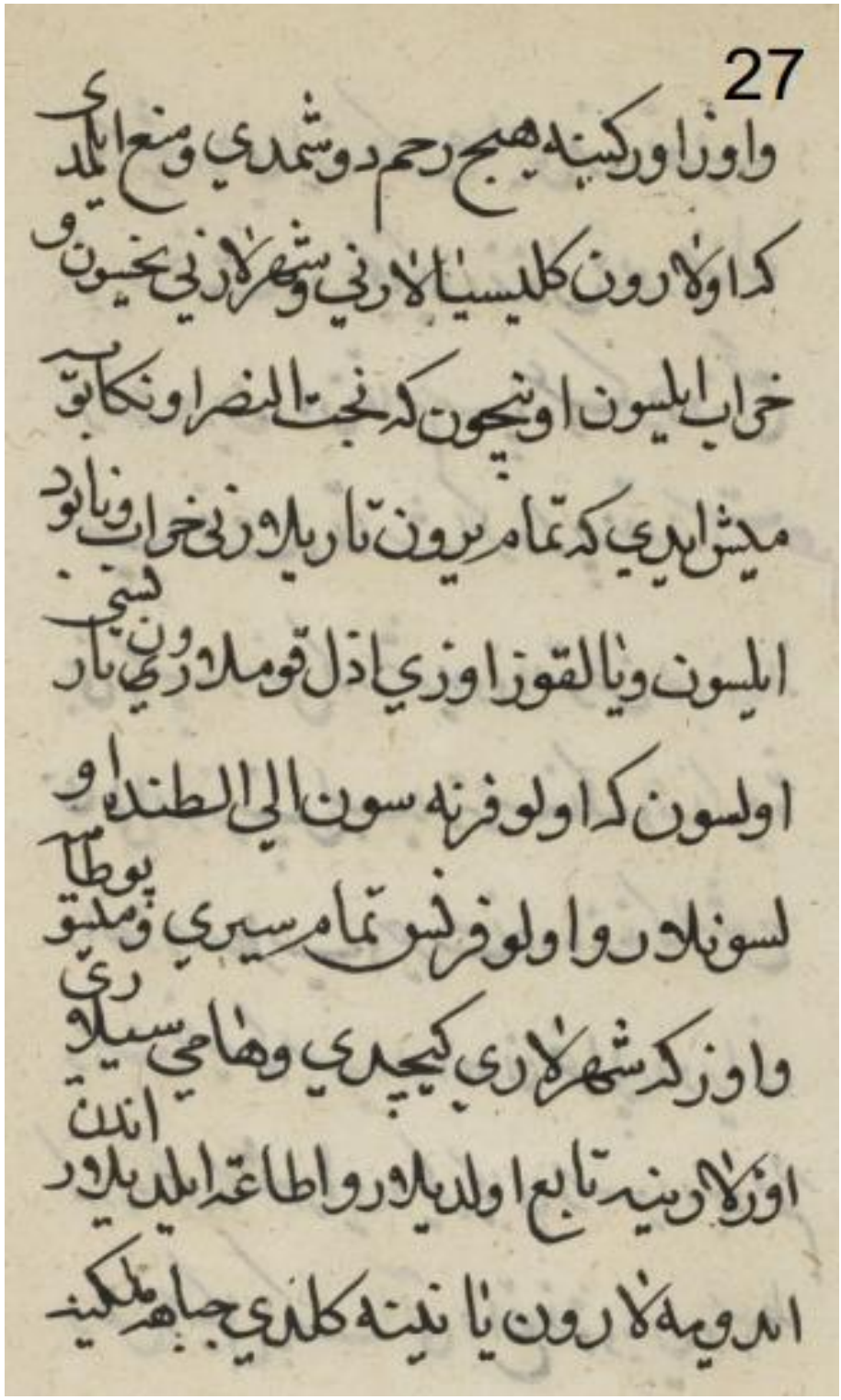
27

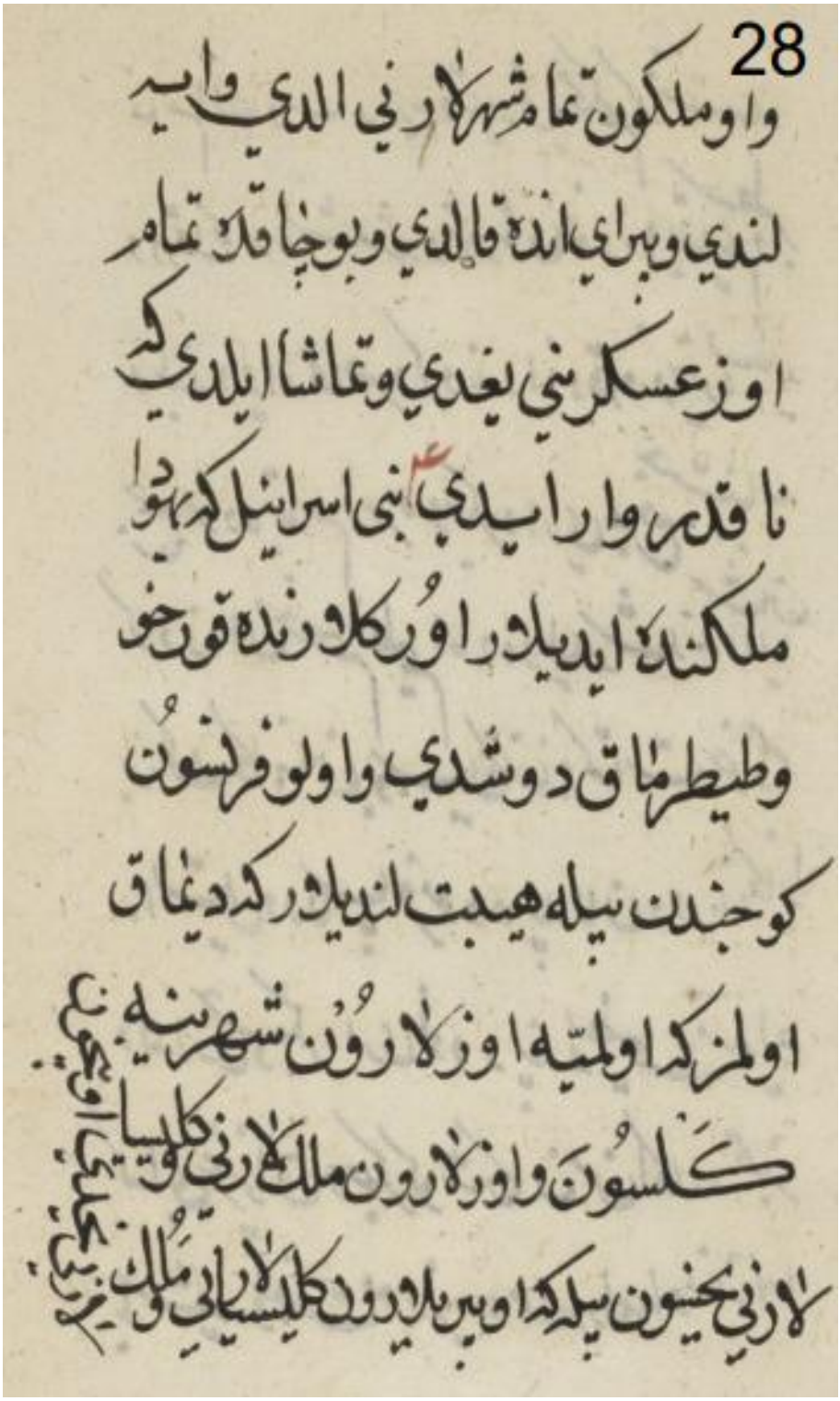

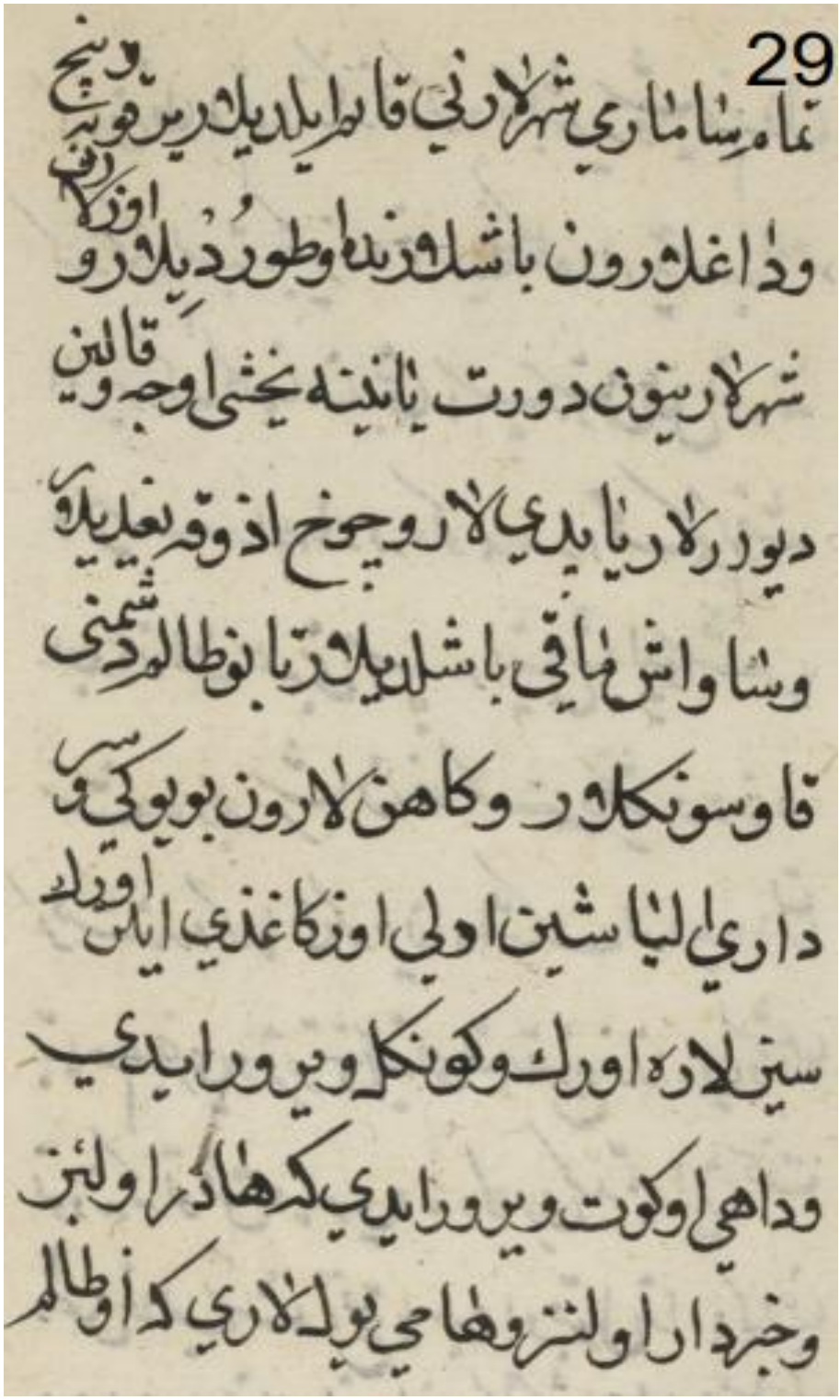

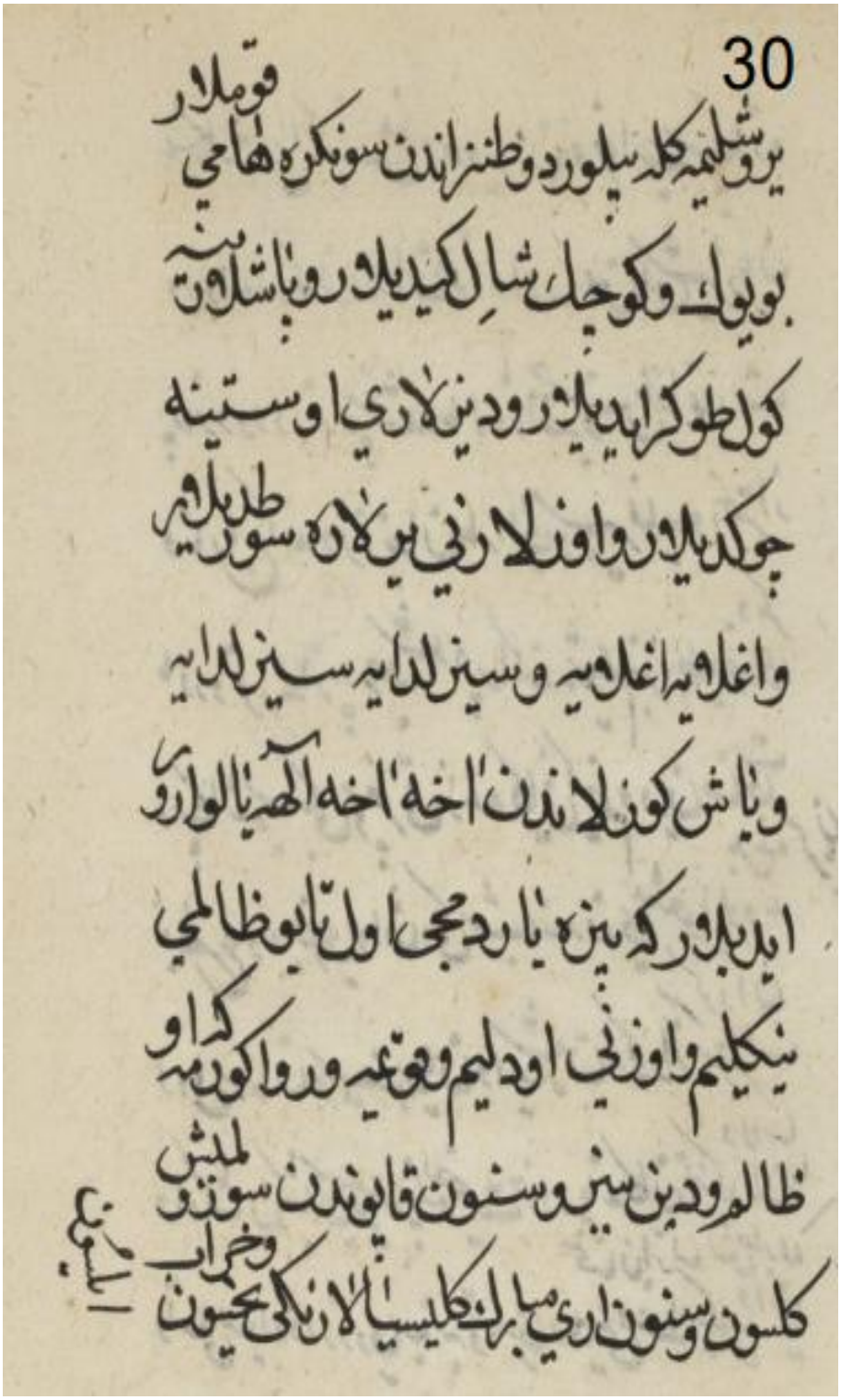

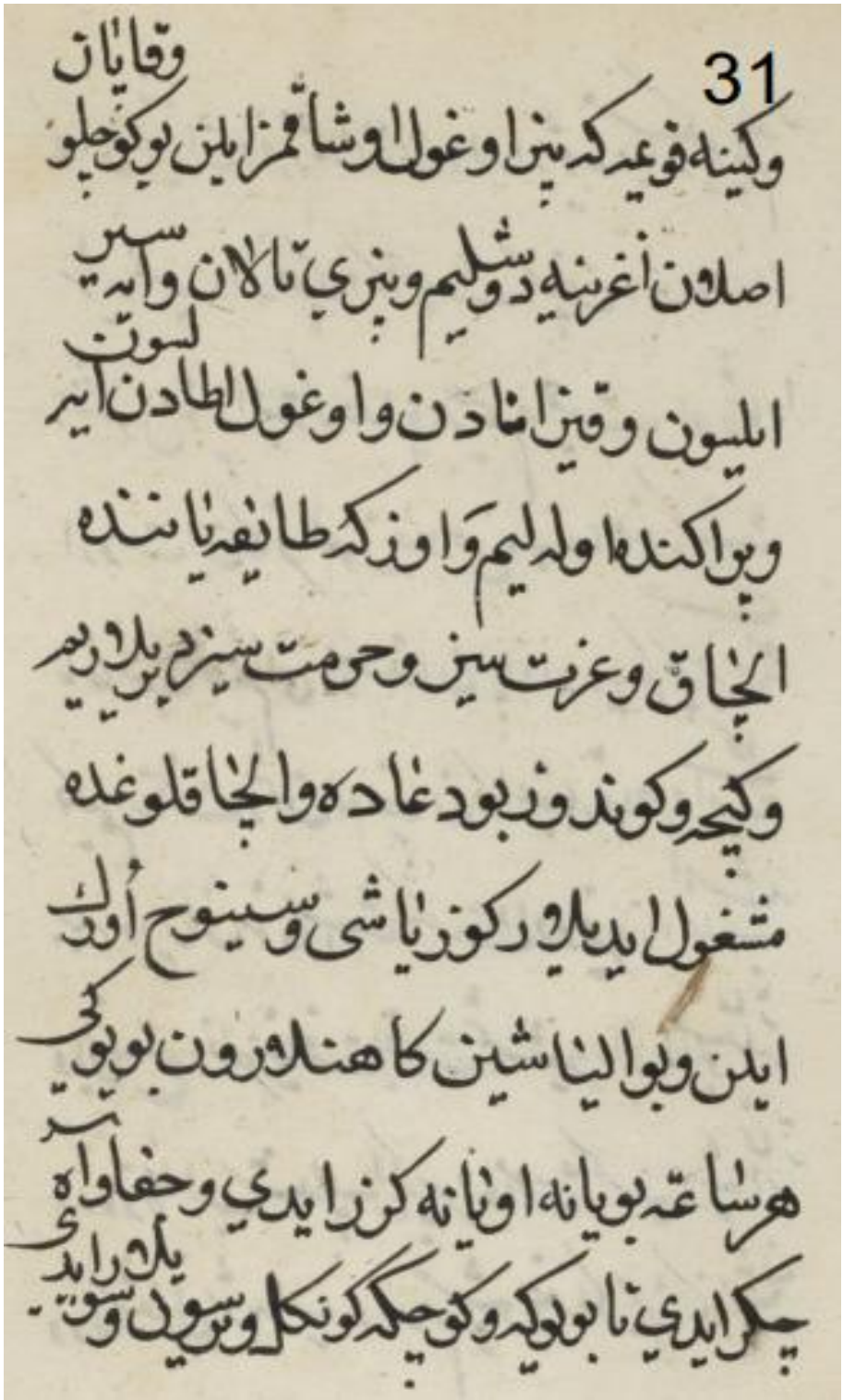

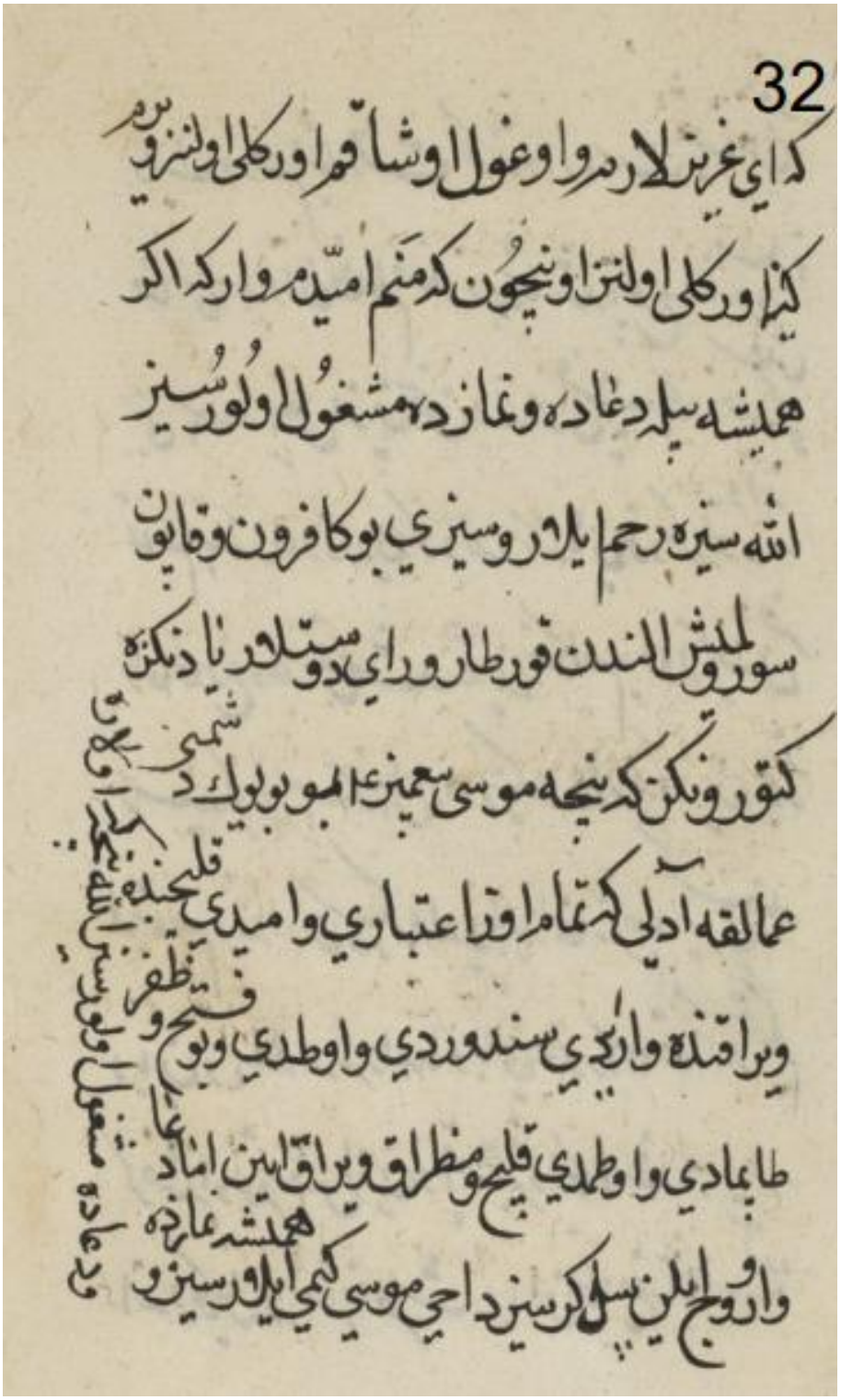

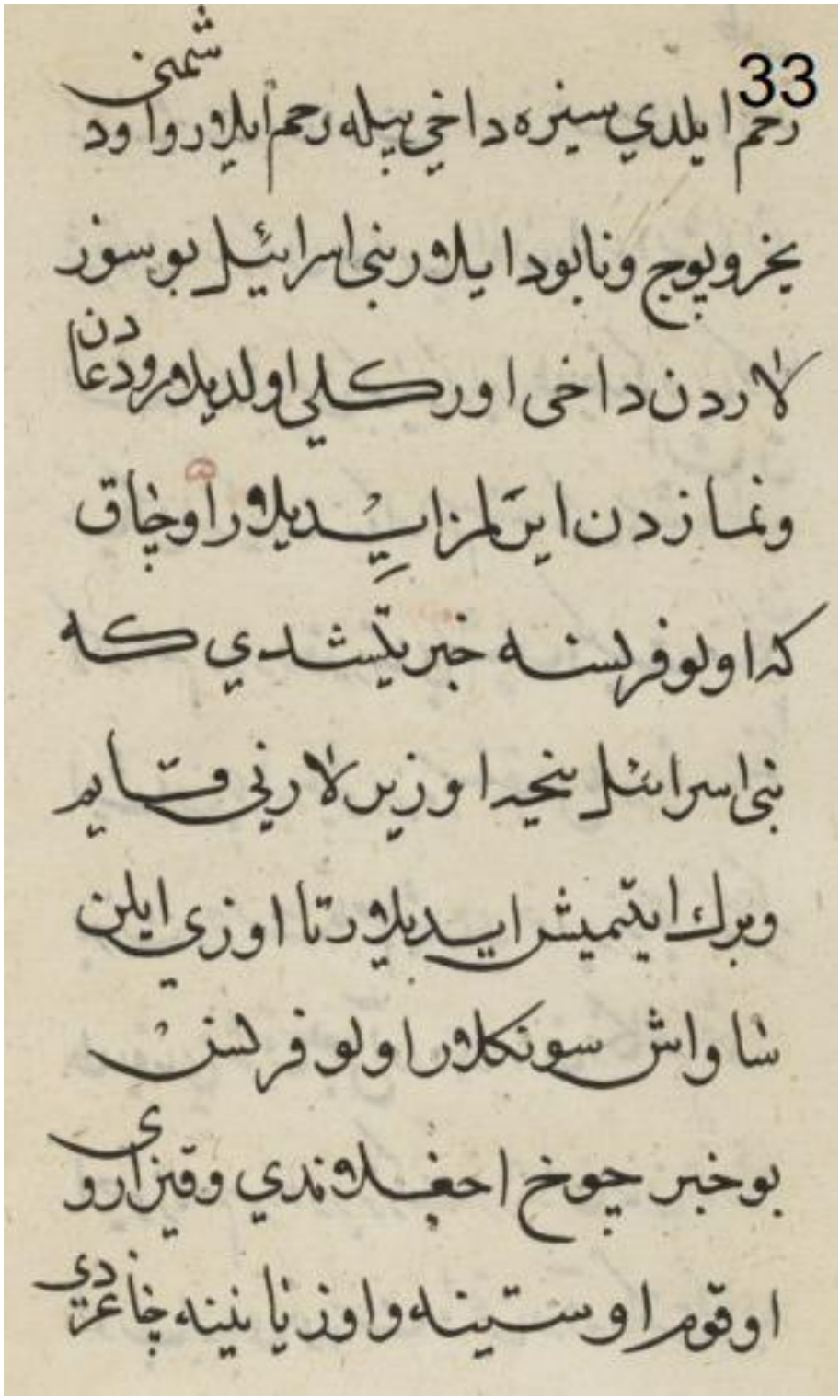

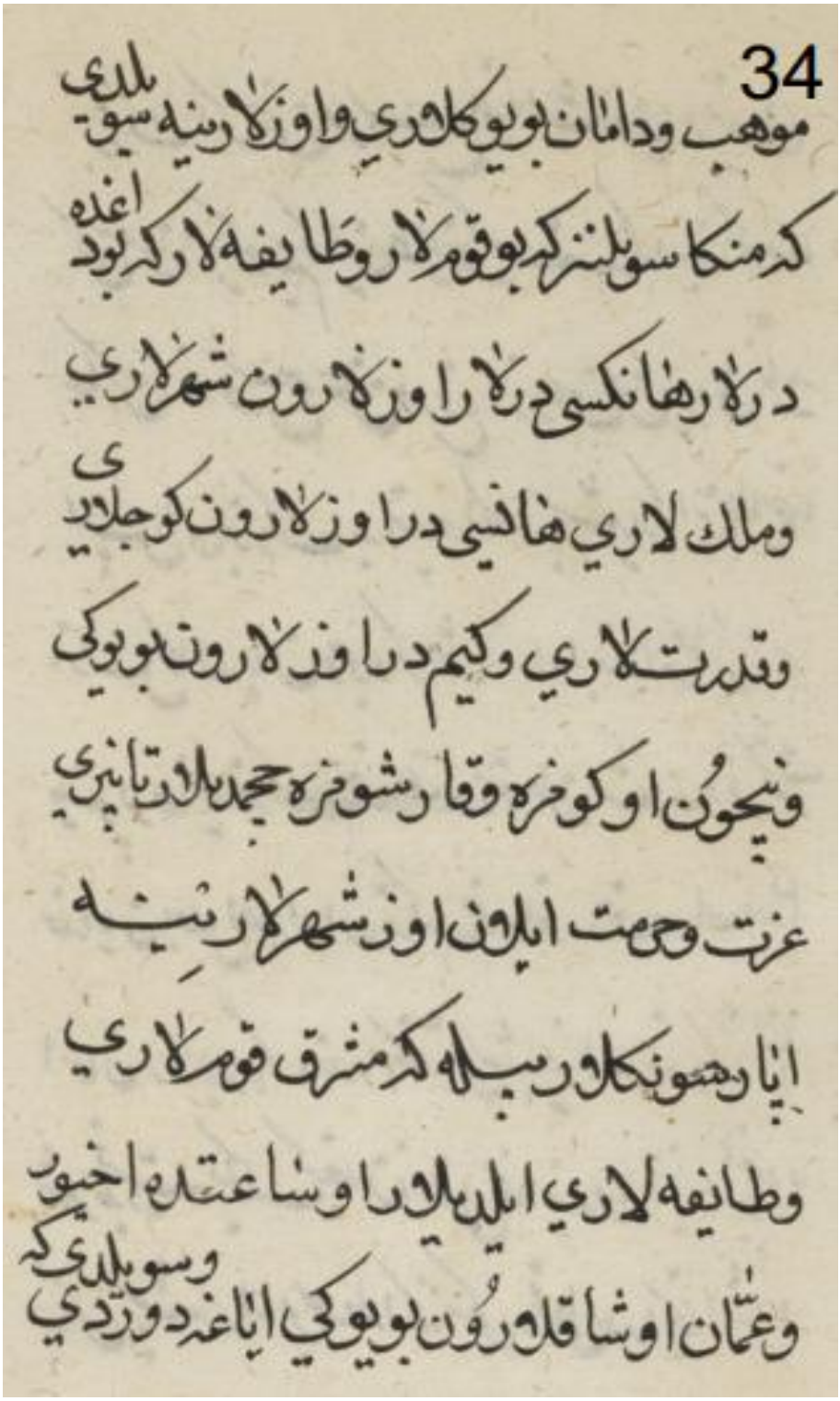

34

موهب ودامان بویوکلاری واوزلارینه سویلدی

که منکا سویلنز که بو قوملار وطایفه لار که بوداغده

درلار هانکسی درلار اوزلارون شهرلاری

وملک لاری هانسی در اوزلارون کوجلاری

وقدرت لاری وکیم در اوزلارون بویوکی

ونیچون اوکومزه وقارشومزه چچمدیلار تانیری

عزت وحرمت ایلون اوز شهرلارینه

اپارسونکلار بیله که مشرق قوملاری

وطایفه لاری ایلدیلار اوساعتده اخیور

وعمان اوشاقلارون بویوکی ایاغه دوردی وسویلدی که

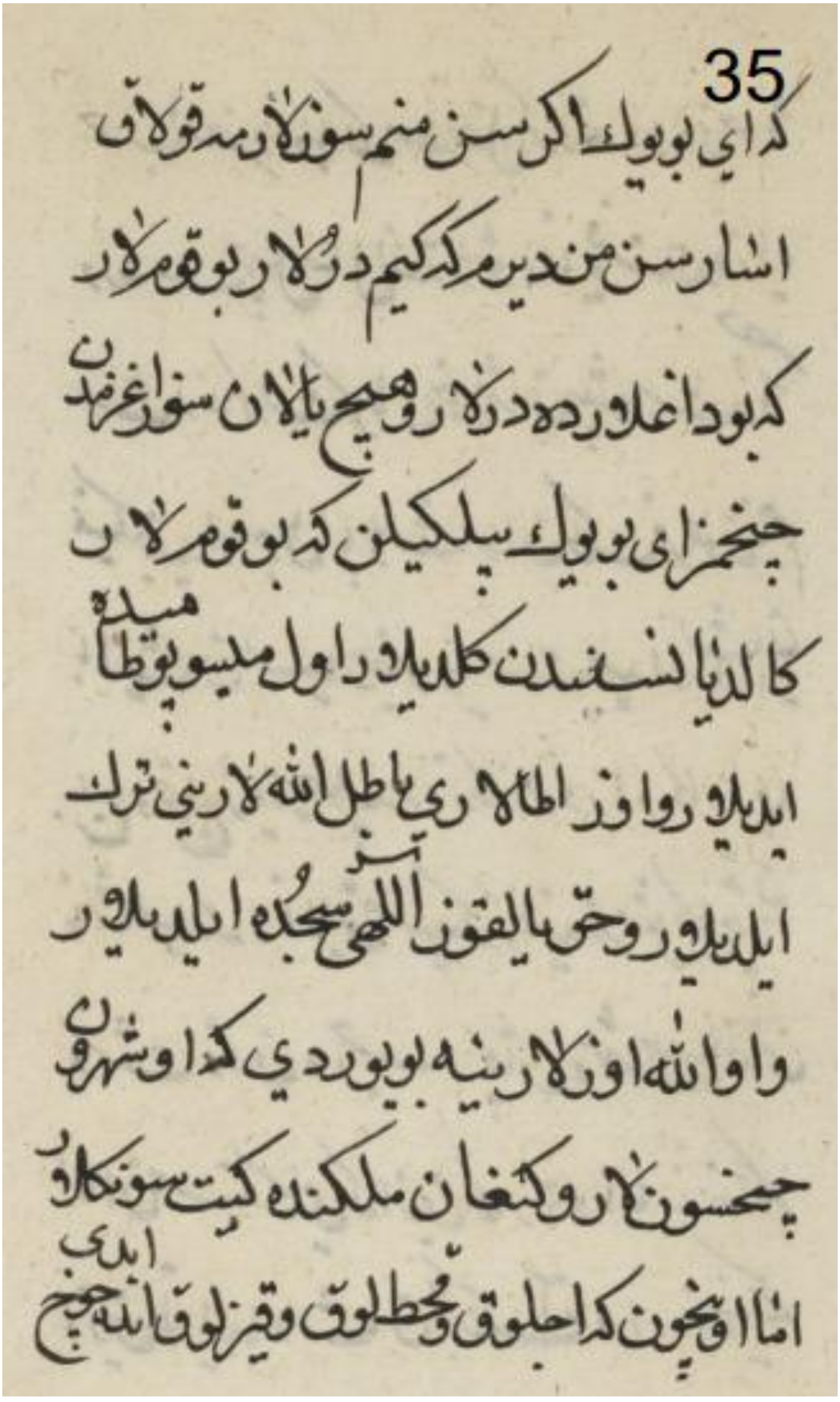
35
كداي بوبوك اكر سن منيم سوزلارمه قولاق
اشار سن مندين مركه كيم دزلار بو قوملار
كه بو داغلار وردة دزلار هيچ يالان سوز اغزيدن
چيخزاى بوبوك بيلكيلن كه بو قوملار
كالديلر نسندن كلديلر داول مديسو بوطا
ايديلر دوا ورز الملار رى باطل الله لارينى ترك
ايلديلر روحق باليقون اللهى سجده ايلديلر
واوالله اوزلارينه بويوردي كه داوشهرون
چيخسونلار وكنغان ملكنده كيتسونكلار
امّا اونچون كه احلوق وقحطلوق وقيزلوق اننه چيخ

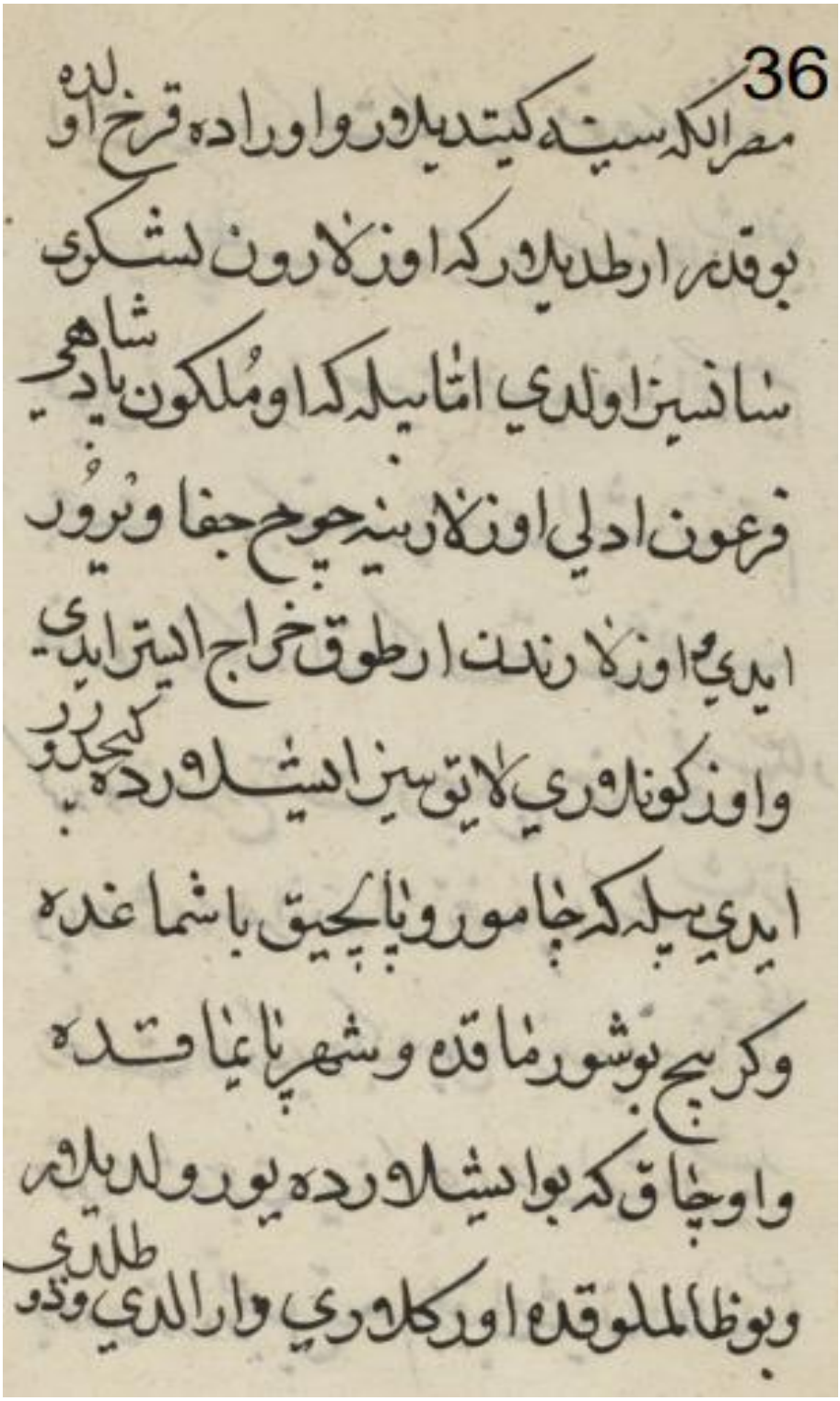

36

مصر الکه سینه کیتدیلر و اوراده قرخ اولده

بو قدر ارطدیلر که اوزلارون لشکری

سانسیز اولدی اما بیله که او ملکون پادشاهی

فرعون ادلی اوزلارینه چوخ جفا ویرور

ایدی و اوزلارندن ارطوق خراج ایستر ایدی

و اوز کونلاری لایق سیز ایشلارده کیچدورر

ایدی بیله که چامور و پالچیق باشماغده

و کربیج بوشورماقده و شهر پایماقده

و اوچاق که بو ایشلارده یورولدیلر

و بو ظالملوقده اورکلاری وارالدی و ذو طلدی

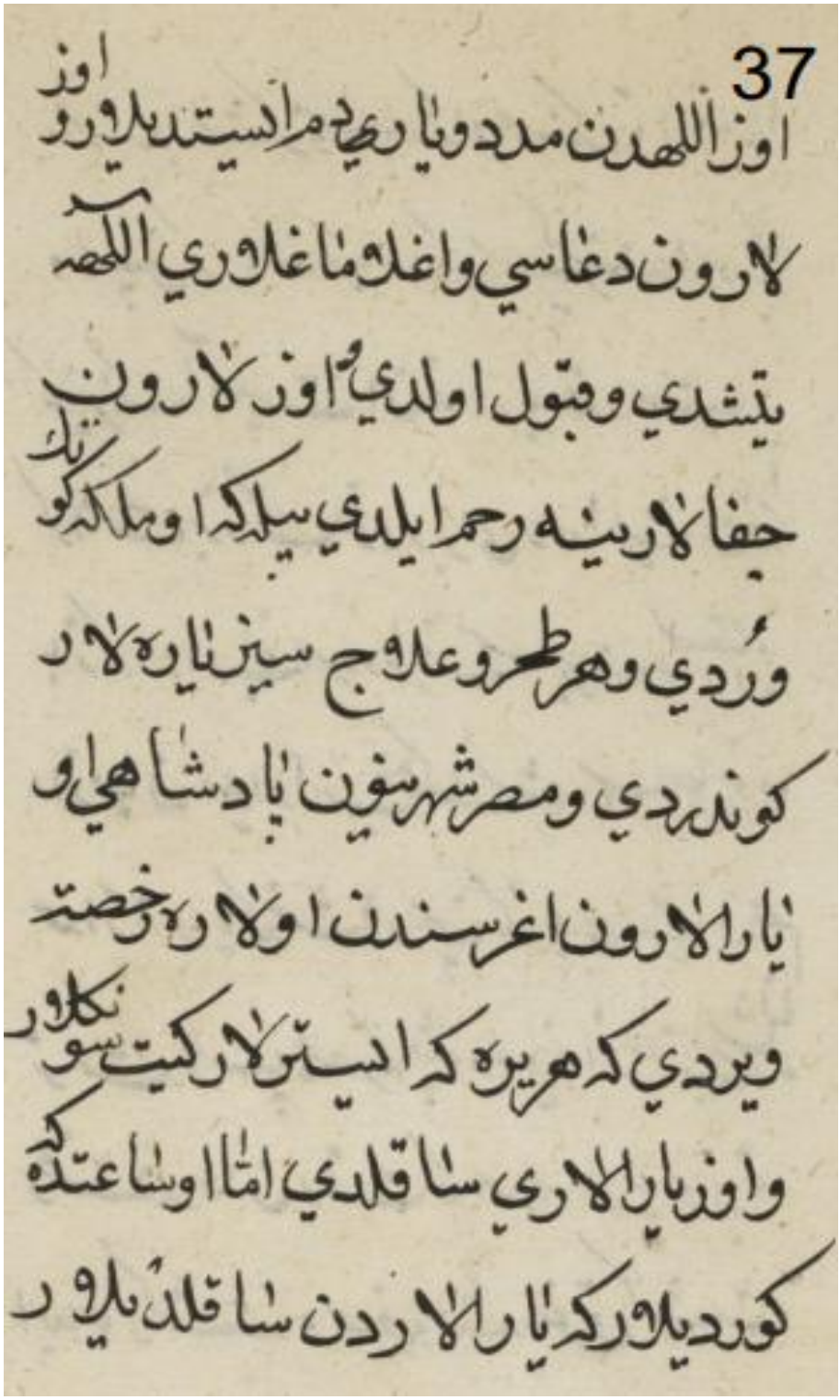

37

اوز اللهدن مدد ویاردم ایستدیلار و اوز
لارون دعاسی واغلاماغلاری اللهه
یتشدی وقبول اولدی و اوز لارون
جفالارینه رحم ایلدی بیله که او ملکه کوتک
وردی وهر طحر وعلاج سیز یاره لار
کوندردی ومصر شهرینون پادشاهی او
یارالارون اغرسندن اولاره رخصت
ویردی که هر یره که ایسترلار کیت سونکلار
واوز یارالاری ساقلدی اما او ساعتده که
کوردیلار که یارالاردن ساقلدیلار

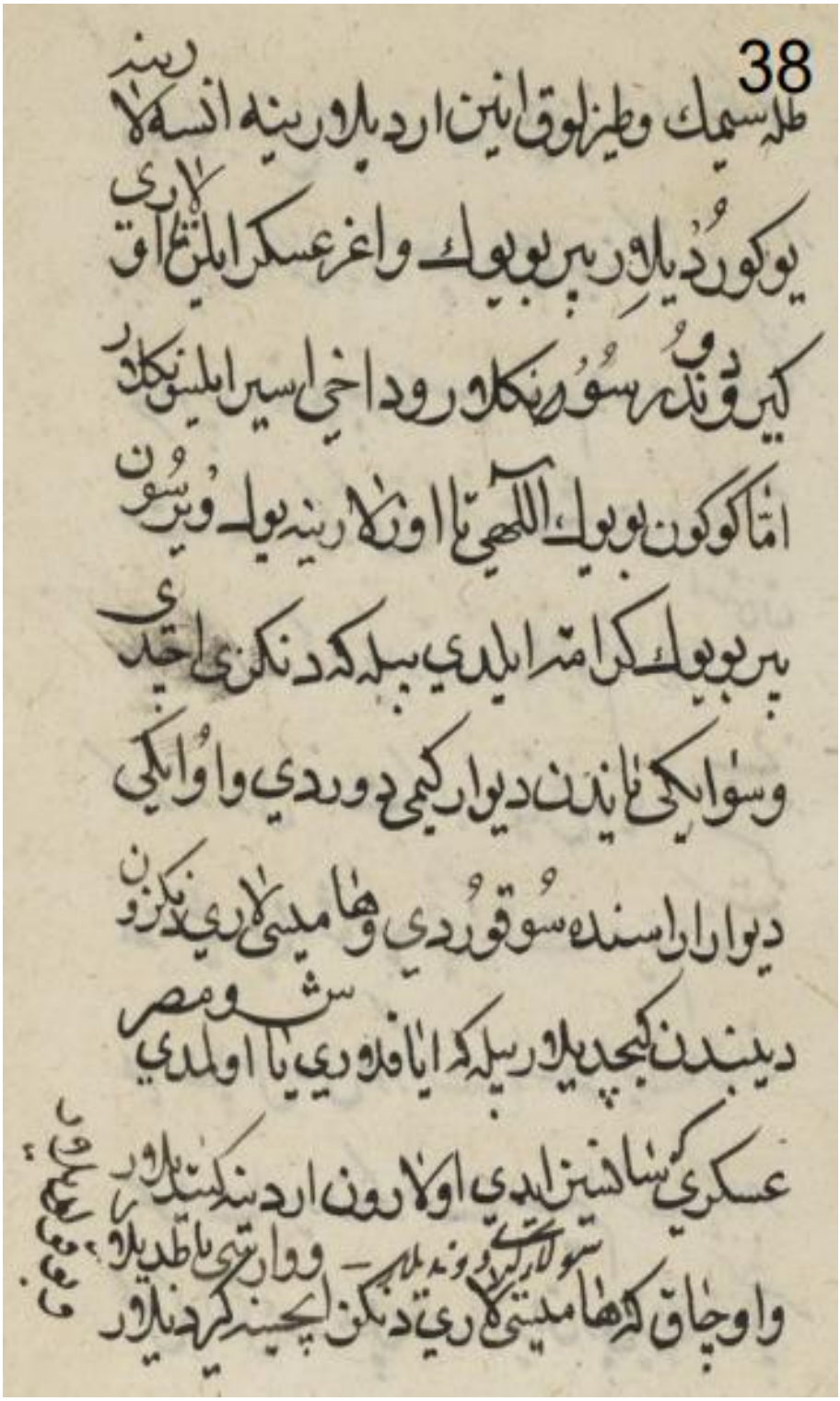

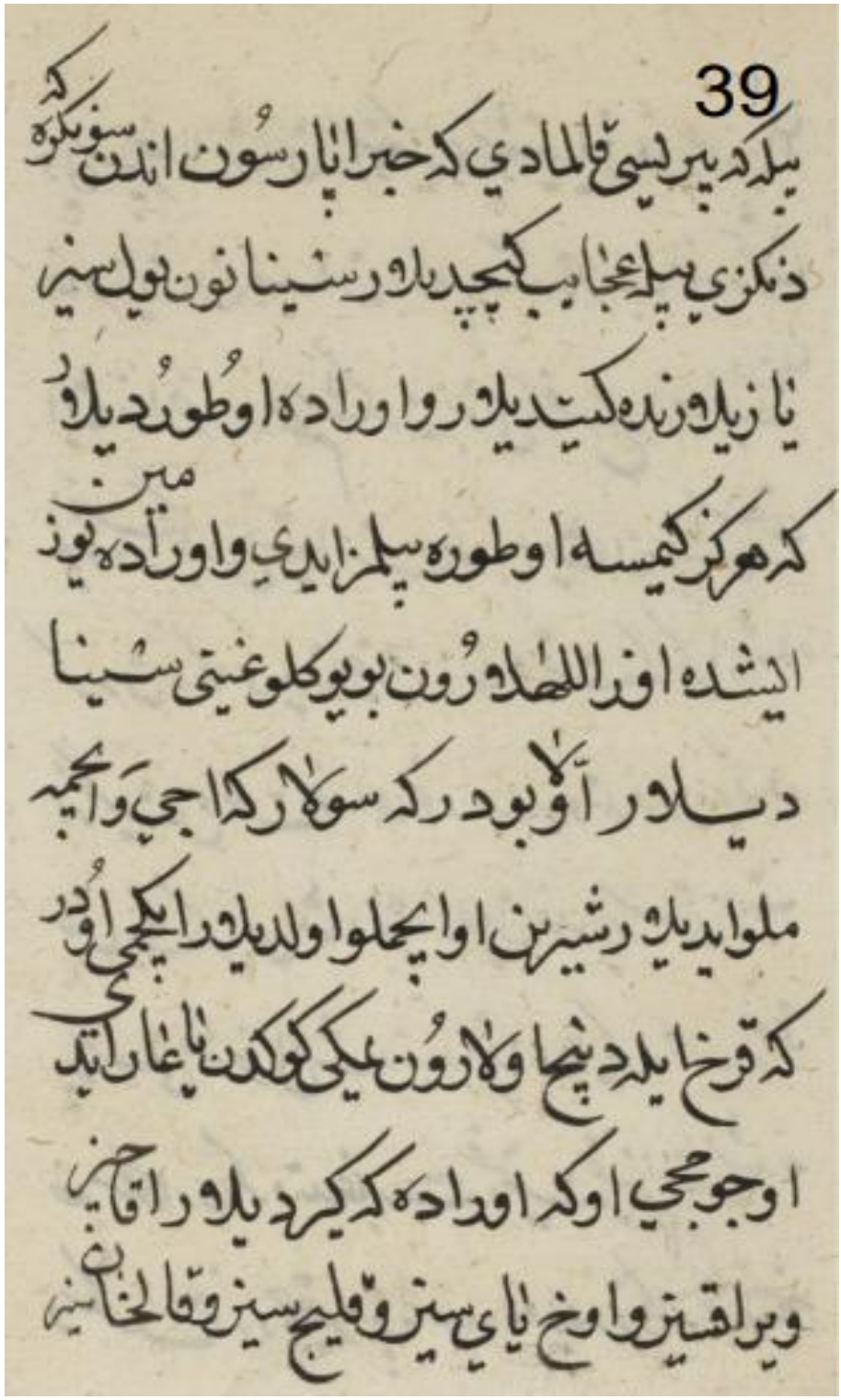

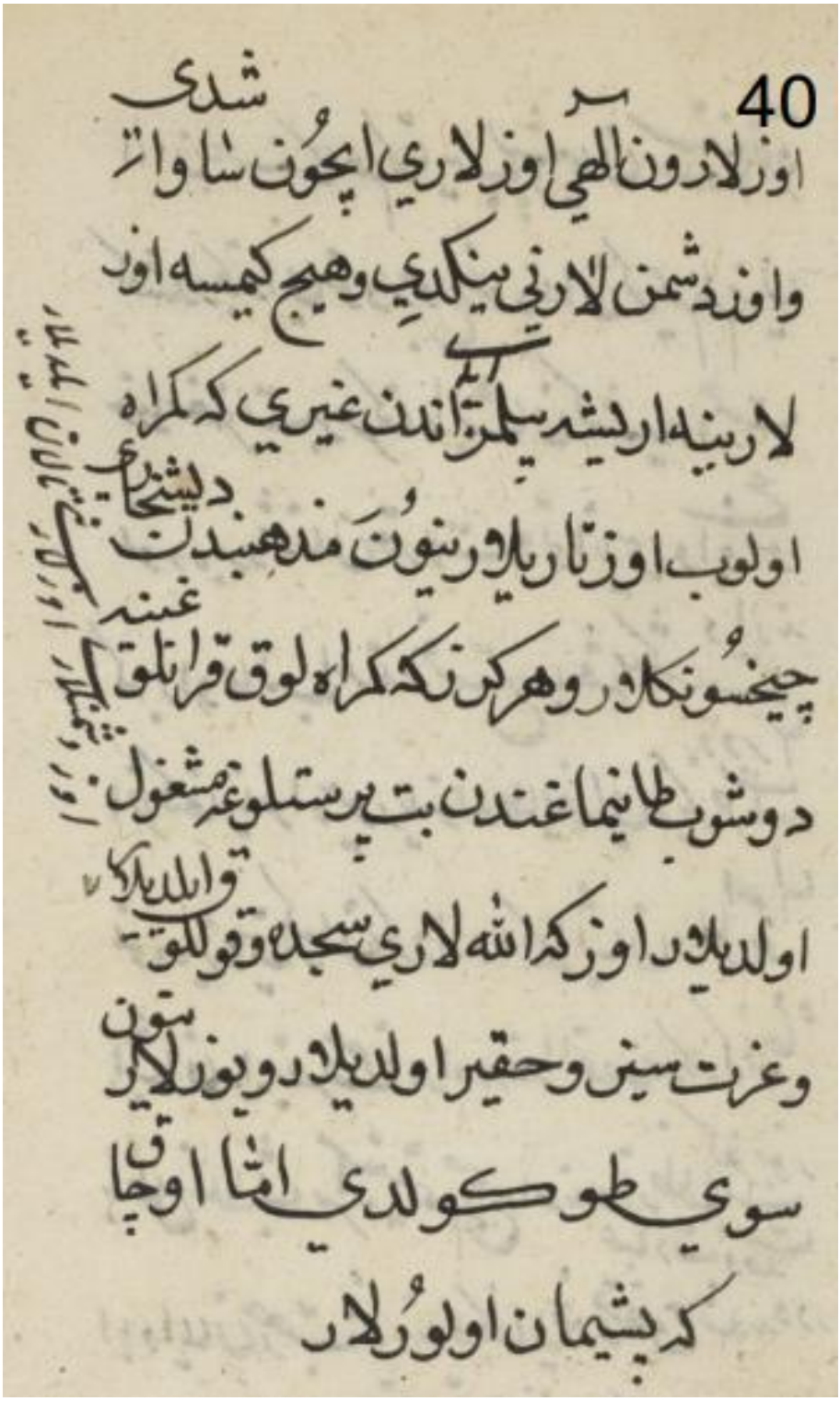

41

رحم
واوز الله لارینه کیروب دوترلارا اوزلارینه

ایلدي وتوتوب ويردي كدا اوزدشمن

لارني سكيسونكلادر وبيله قوتلوا ولديلادر

كر كنغانيا نلادري وجيوزلاري واوزكر

طايفه ايلن يكشان ايلديلادر واوزالكه

لارني ومالي واموالي اوز تصرفلادرينه كتوردي

ديلادر القصّه كه هر تقدير كدا اوزالله لاري

ايلن بخشي ايديلادر واوز قوللوقلادرينه بخشي

بخشيلوق
مشغول ايديلادر هامي تالِ ديو بوكلوق و

اوزلارينه طايلور ايديمي اينچون كدا اوز

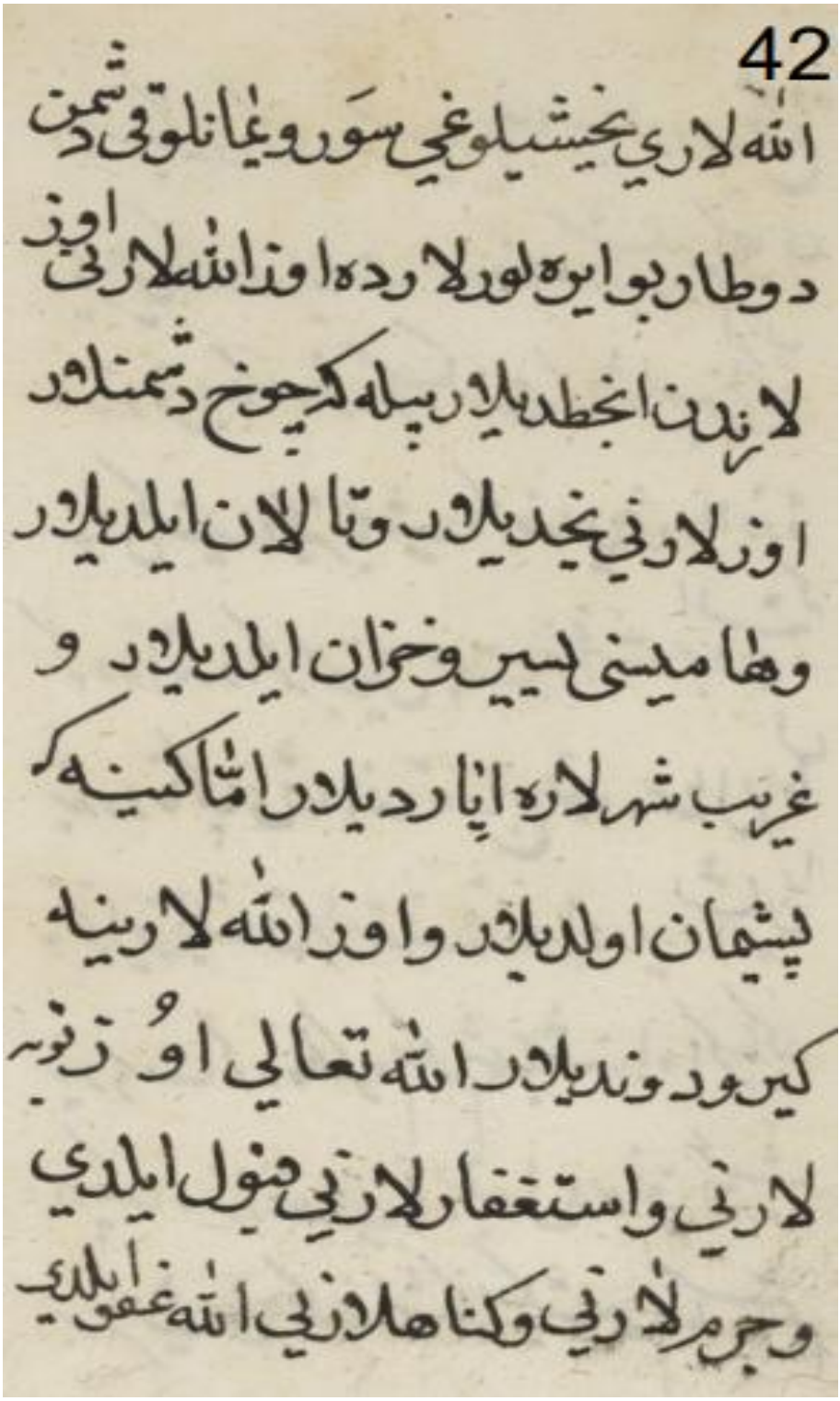

42

الله لاري يخشيلوغي سَور ويمانلوقي دشمن
دوطار بو ايره لورلارده اوز الله لارني اوز
لارندن انجطديلار بيله كه چوخ دشمنلار
اوزلارني نجديلار وتالان ايلديلار
وهاميسني يسير وخزان ايلديلار و
غريب شهرلاره اپارديلار امّا كينه كه
پشيمان اولديلار واوز الله لارينه
كيرودونديلار الله تعالي اوُز توبه
لارني واستغفارلارني قبول ايلدي
وجرملارني وكناهلارني الله عفو ايلدي

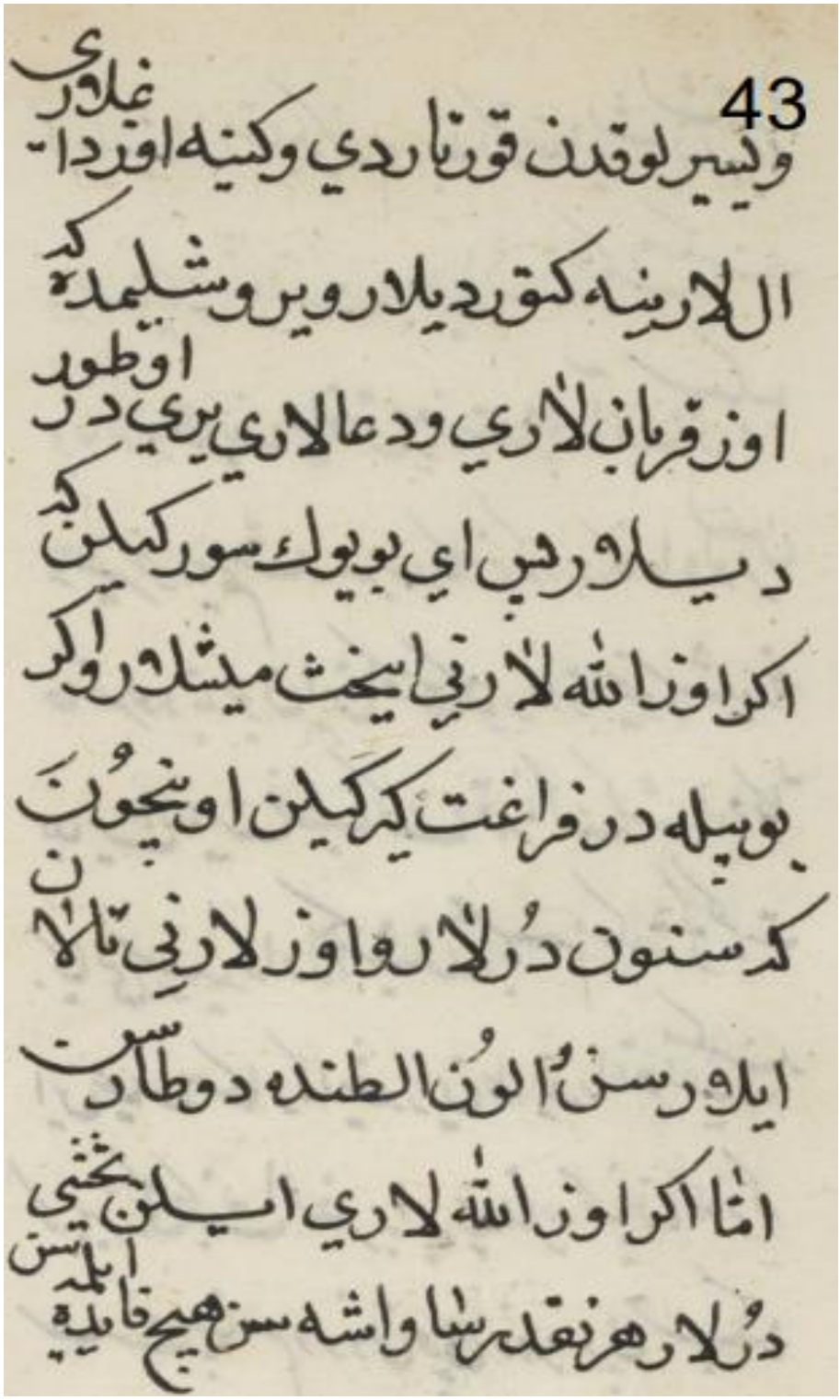

44

ویر اوزلارینی ایچیده سیلمه تولك اونچون كه

اوز اللهلاری اوزلاری ایچون شاوا

شور ویرهامی قوملاردن داحی الجاوات

وعزت سین وا او كوردلك آجیسور كه

بو حكایتی طوكدی اولو فرنسون بو

یوكلاری چوخ اجغلی وقهرلی اولدیلار د

وفكر ایلدیلر كه اوزنی اللدر سونكلادر

ویر بیره دیر ایدیلار كه كیم در بو عیار كه بو قدر

بو قومی اوكرودیر كه بختالنصر بو بوكلوی غنی

نیكه سیلورلار نیچه اولكه كوجسین وقوت سین

واوردك سین

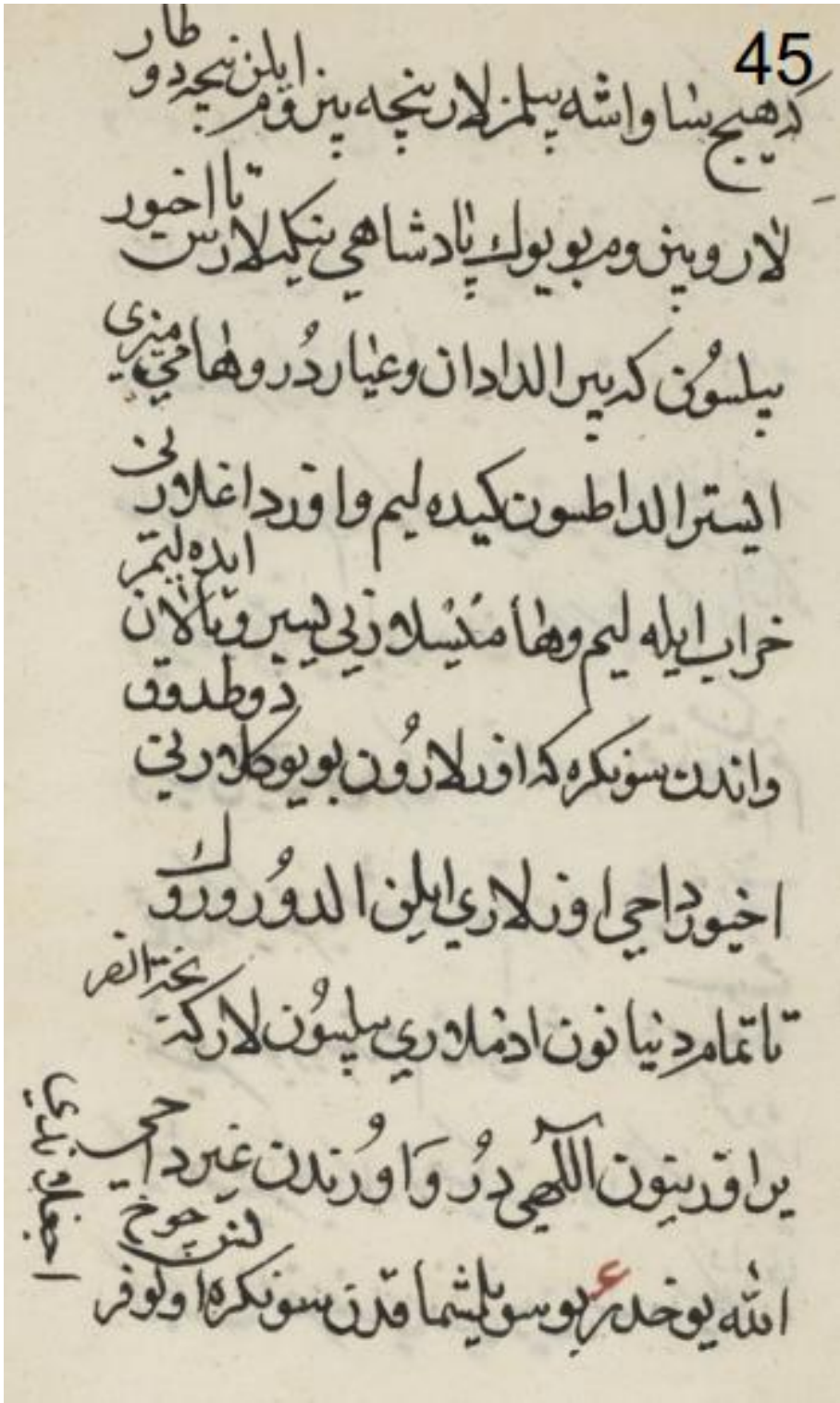

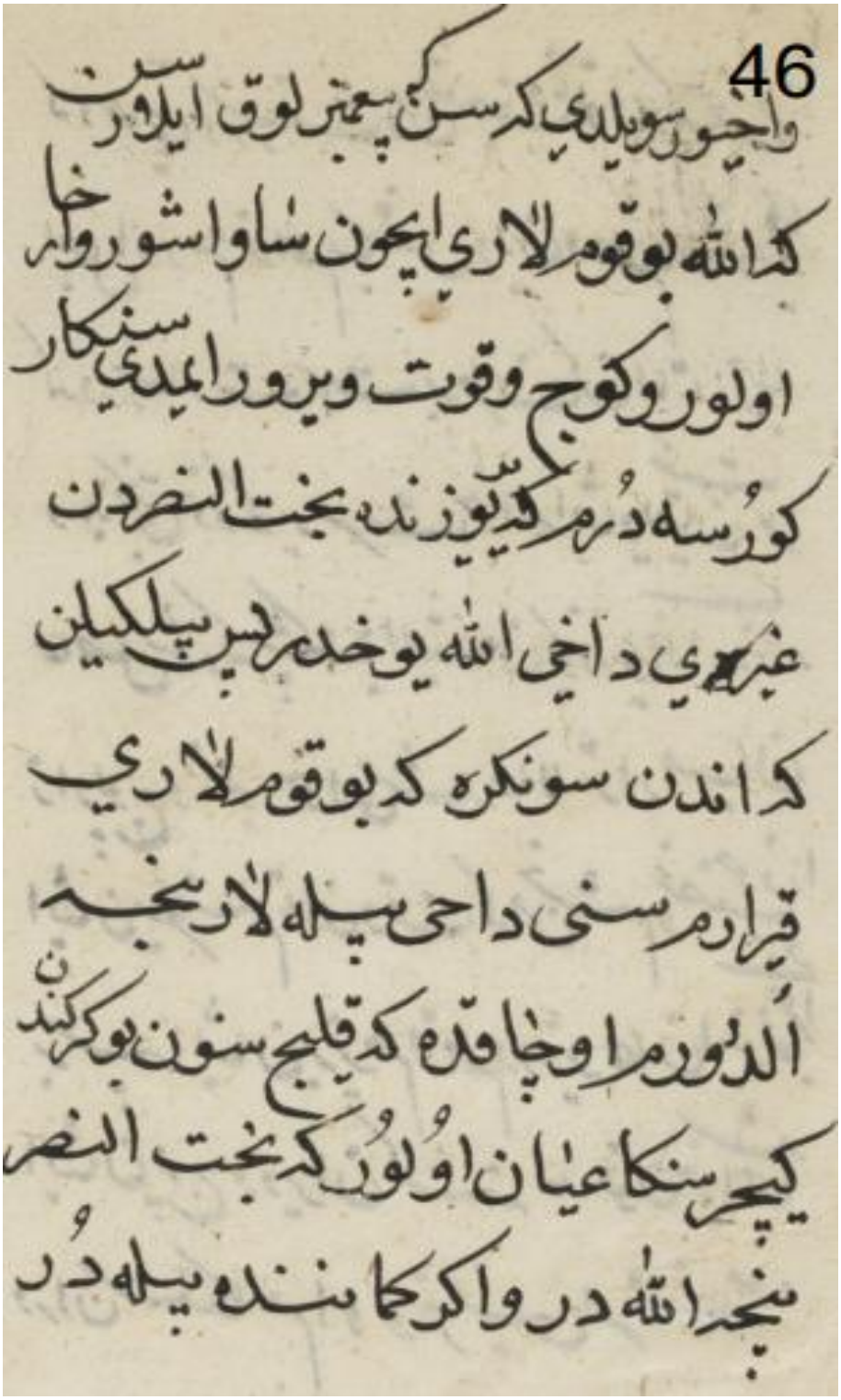
46

47

كدا و پيغمبرلوق كدا ايليوون كيرجك درومن

هرنه سويلدوم ايليه بيلمنم و قورخمه كيلن

وبو قورخوي وبو يوزشارلوكي كه نوزنده

كوردونوز بر طرف ايله وتاسنكا عيان

اولسون اوبلوكه باشونكا كله جاق دُر

واوزلاري ايلن يوج و نا بودا اوجاق

سن اميديين سني اوزلاروندن آراسنه

كونده روزم تا اوجاق كه منم اكول احقيمي او

سنكا و نينه طوكرم سنداحي انجلاونده حران

اولورسن نيراوساعتده الوفرلرين بويوردي

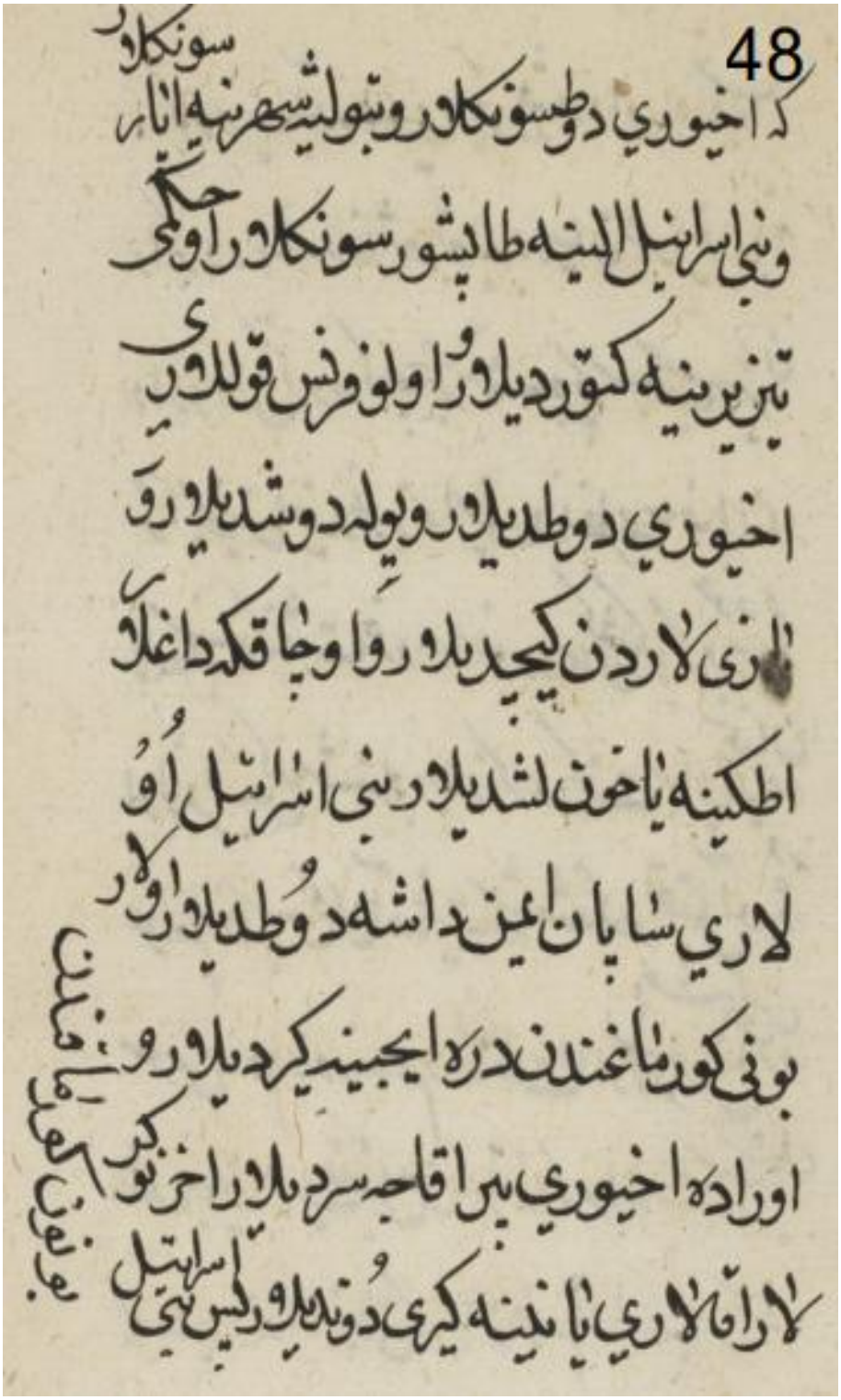

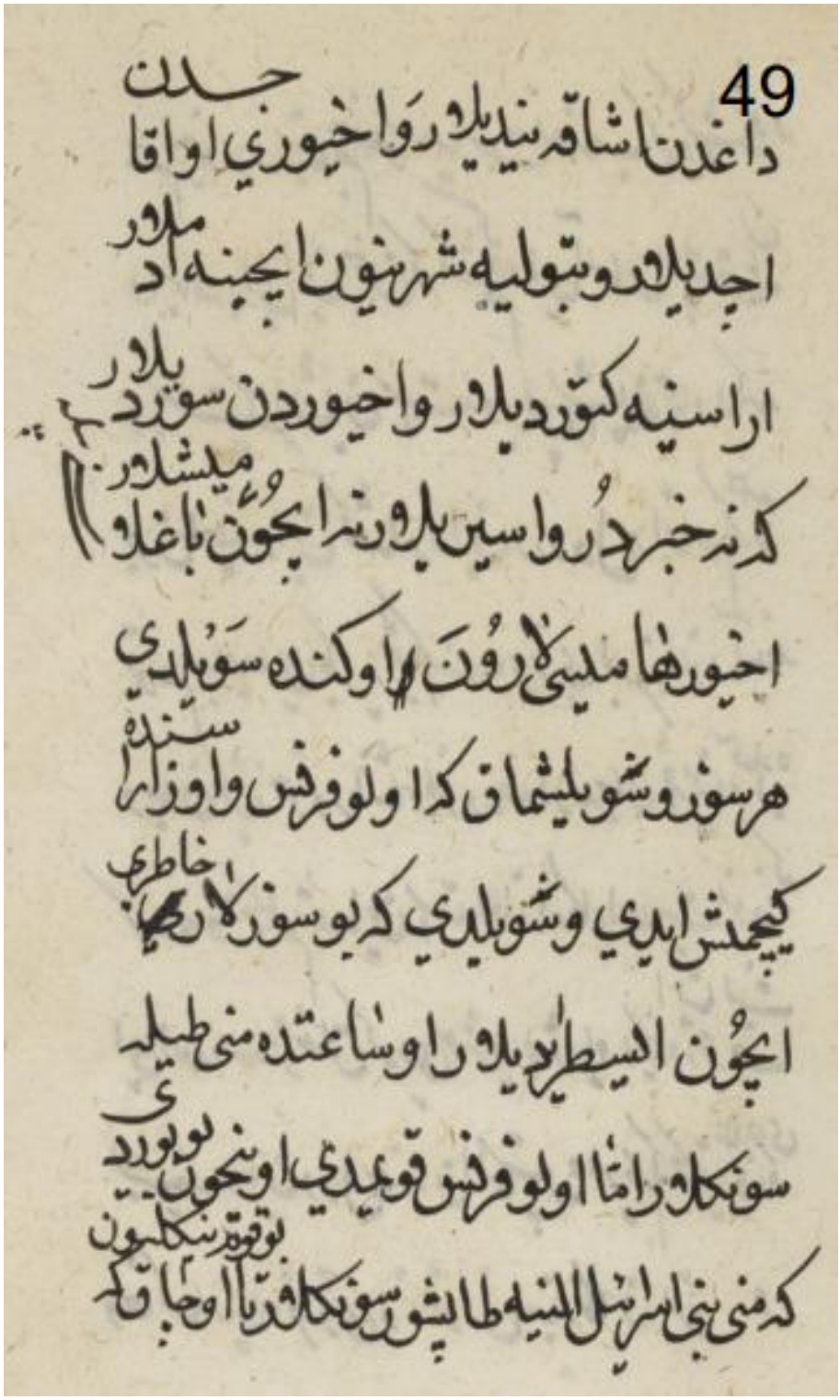

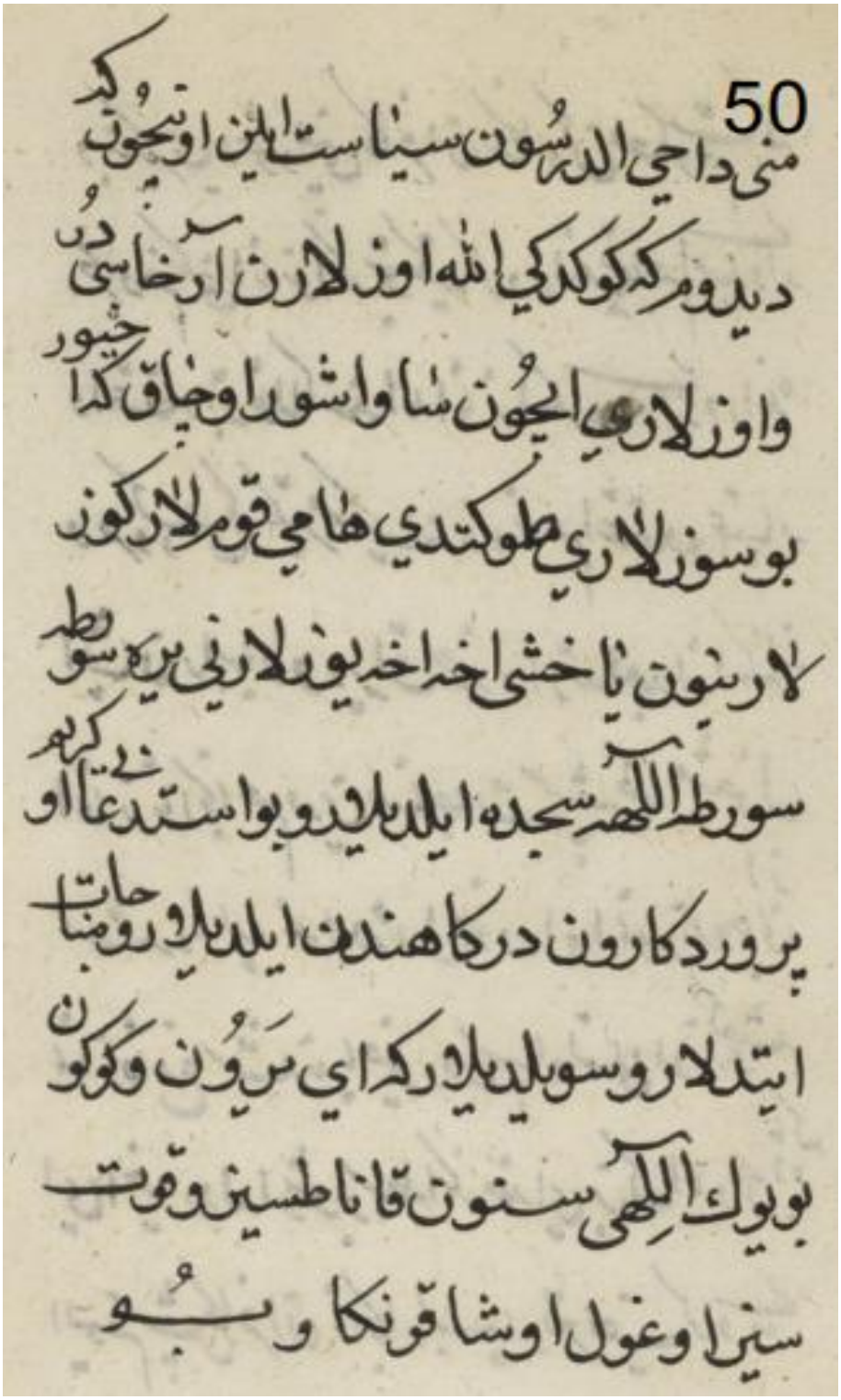
50

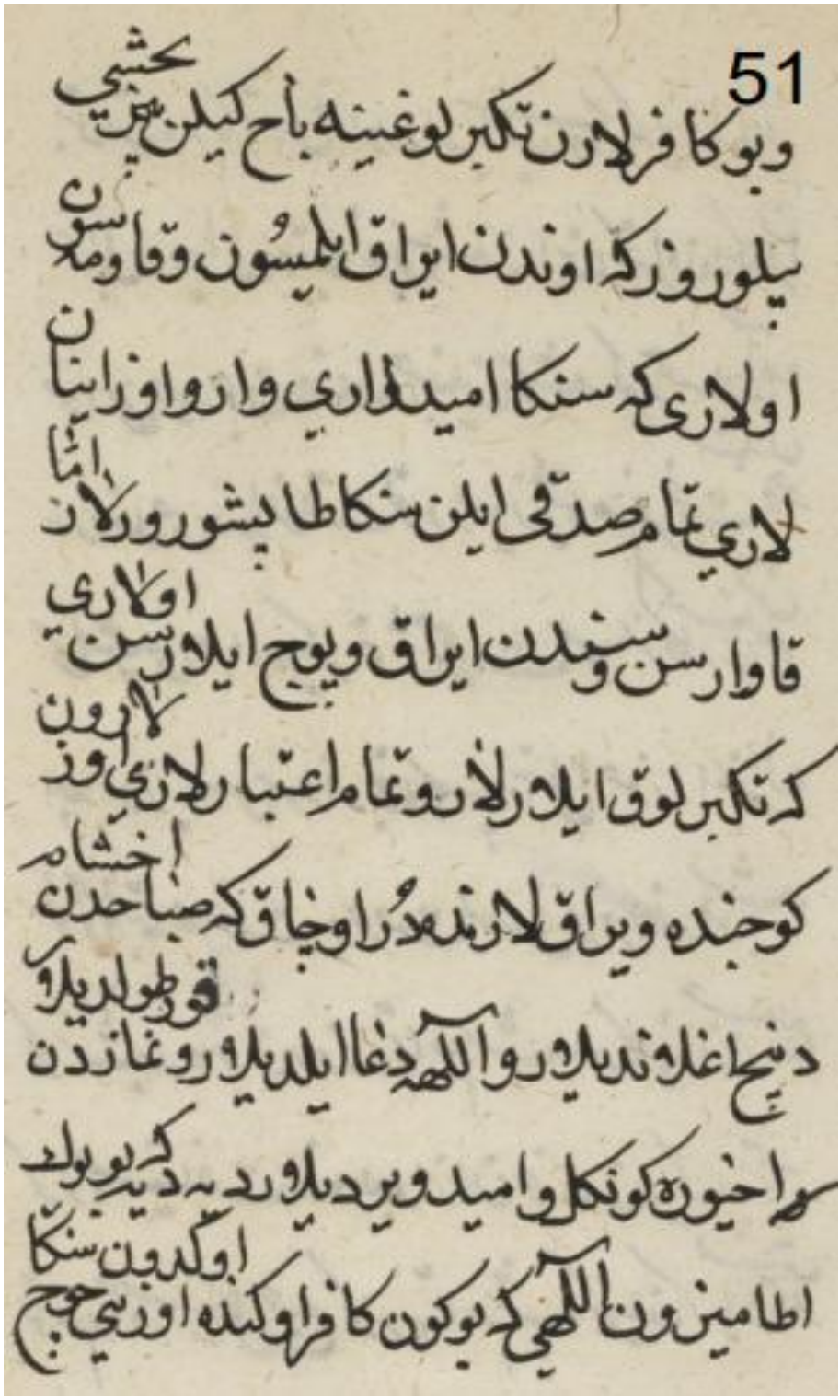

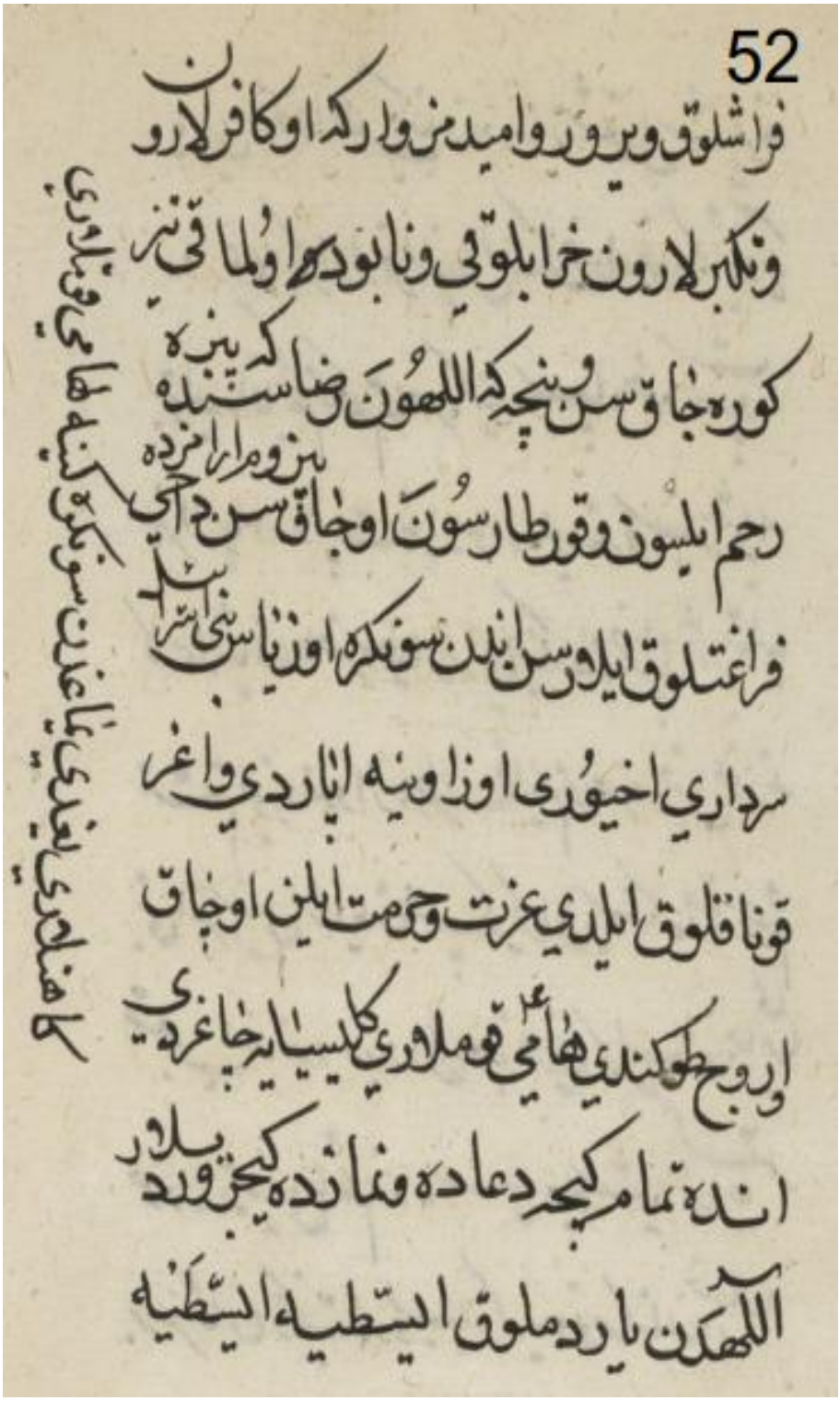

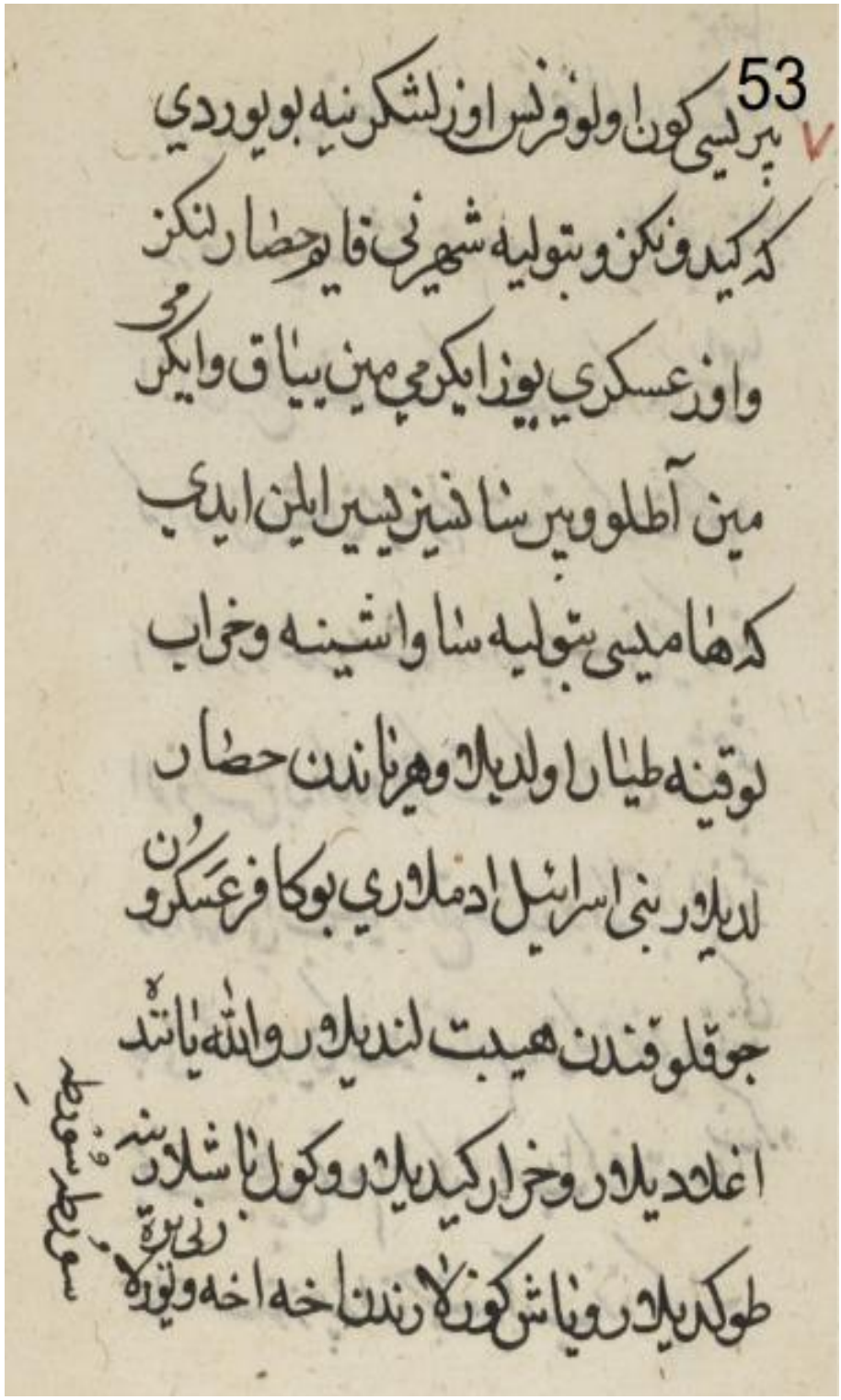

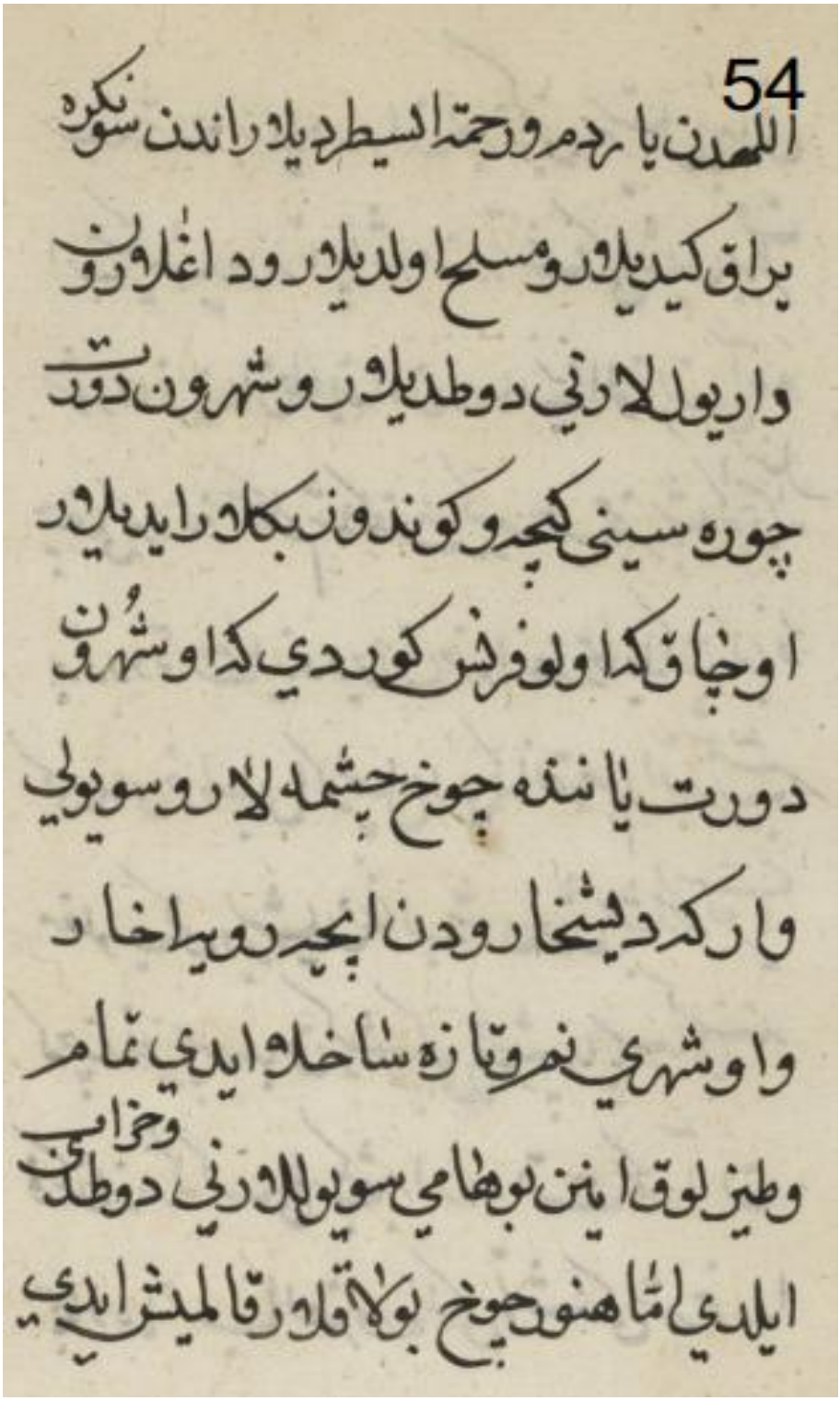

54

اللهدن یاردم ورحمة ایسطردیلار اندن سونکره

یراق کیدیلار ومسلح اولدیلار ودا غلارون

واریوللارنی دوطدیلار وشهرون دورت

چوره سینی کیچه وکوندوز بکلار ایدیلار

اوچاق کا اولو فرنس کوردی که او شهرون

دورت یاننده چوخ چشمه لار وسویولی

وار که دیشخارودن ایچه رویه اخار

واو شهری نم وتازه ساخلا ایدی تمام

وطیزلوق اینن بوهامی سویوللارنی دوطدی وخراب

ایلدی اما هنوز چوخ بولاقلار قالمیش ایدی

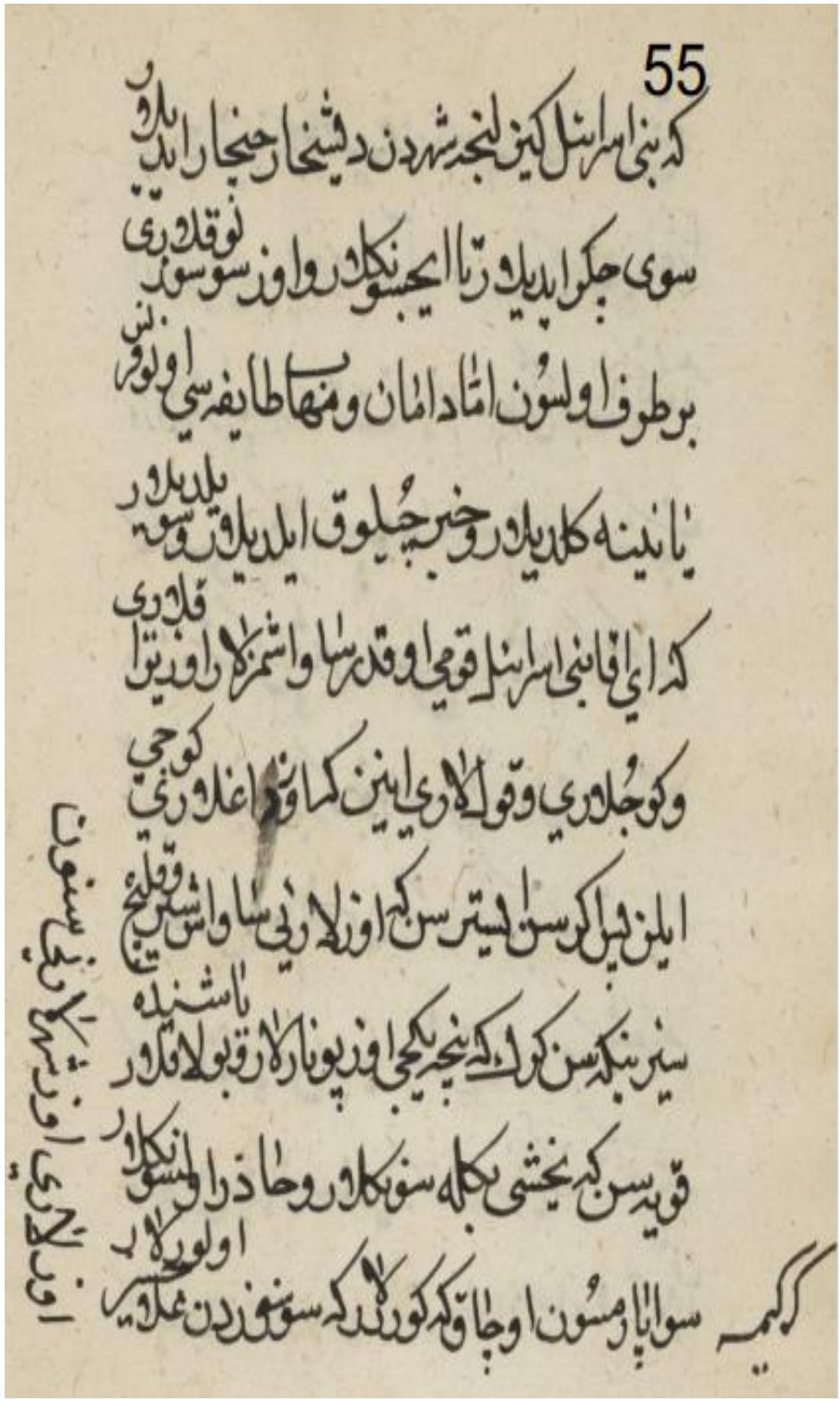

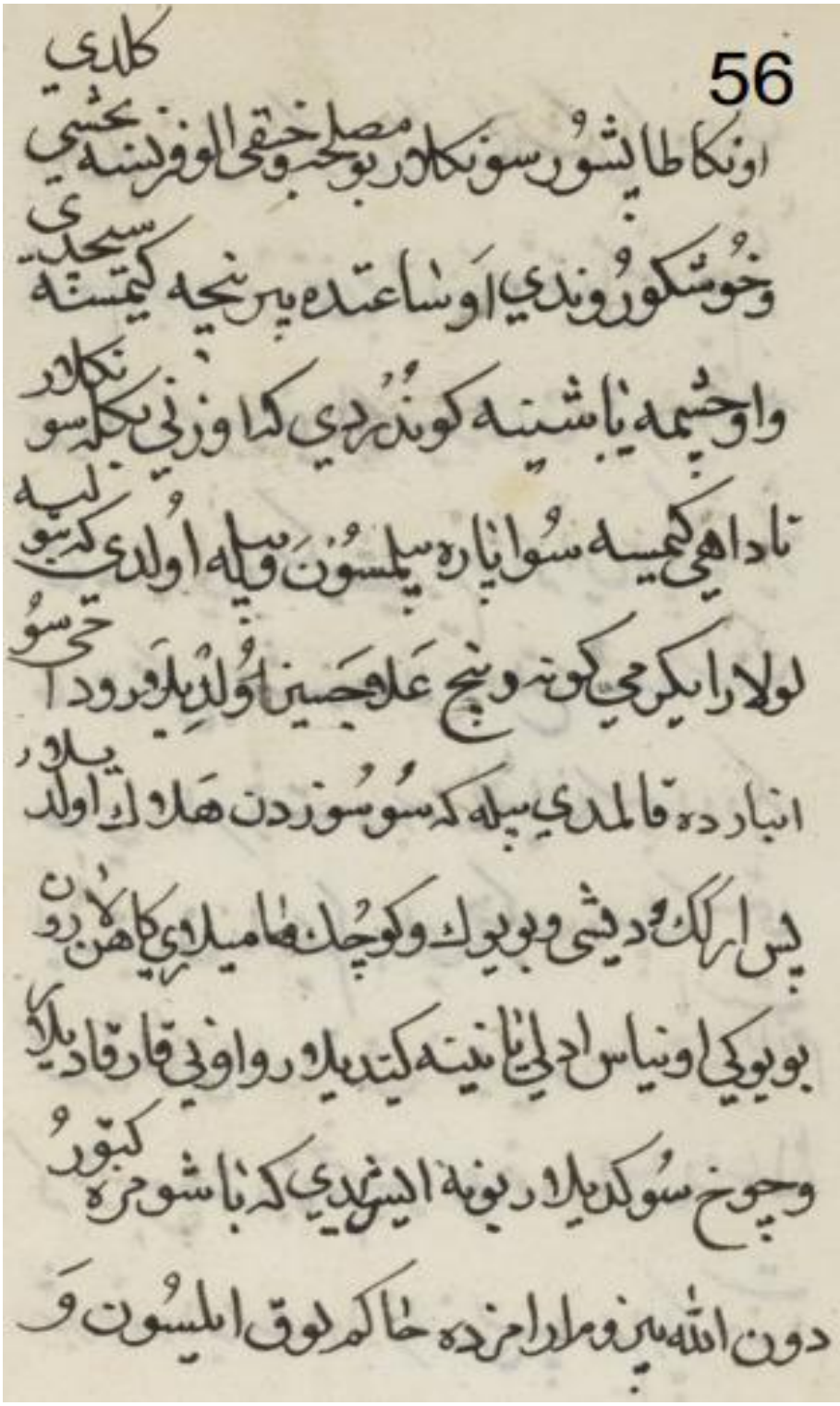

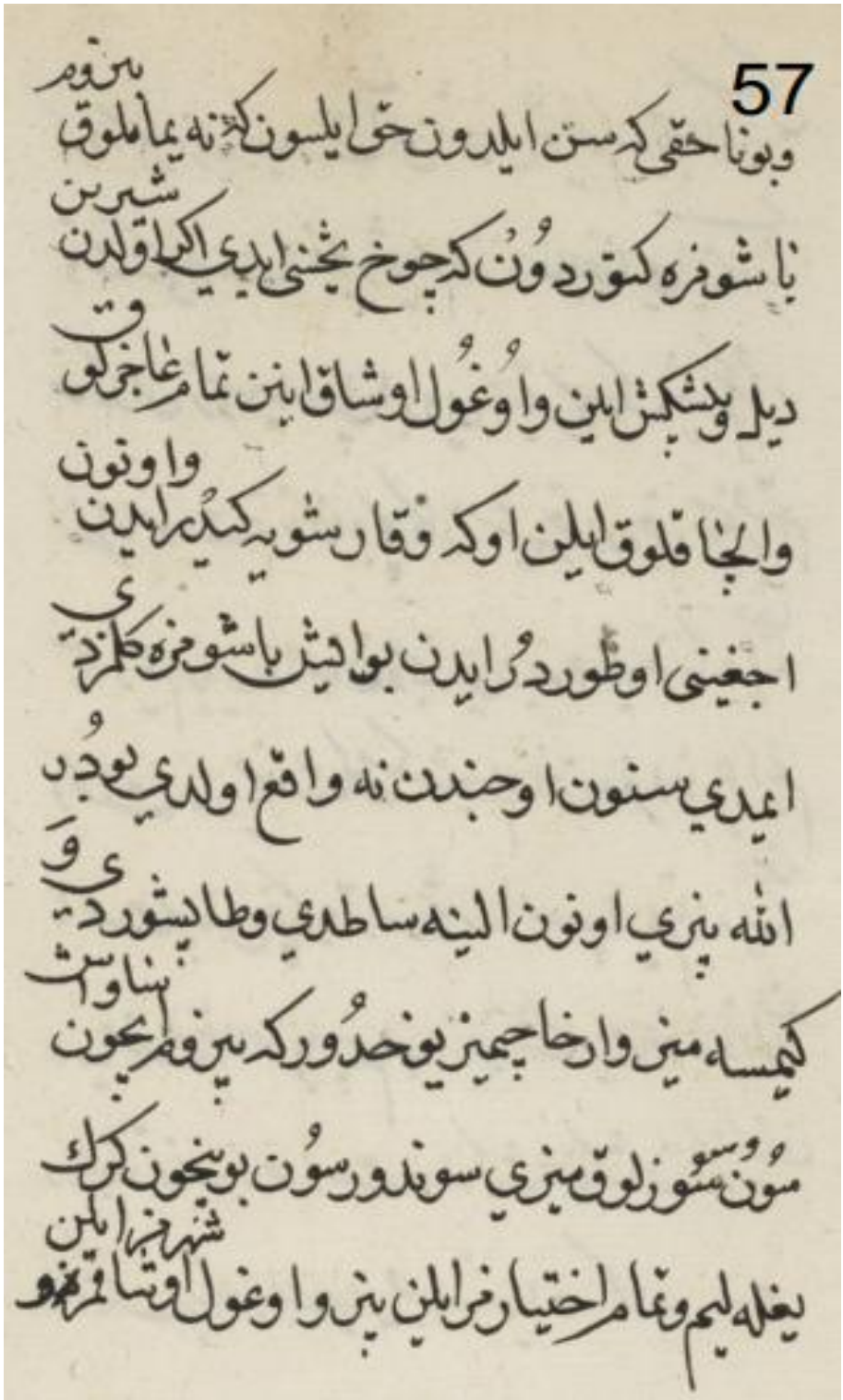

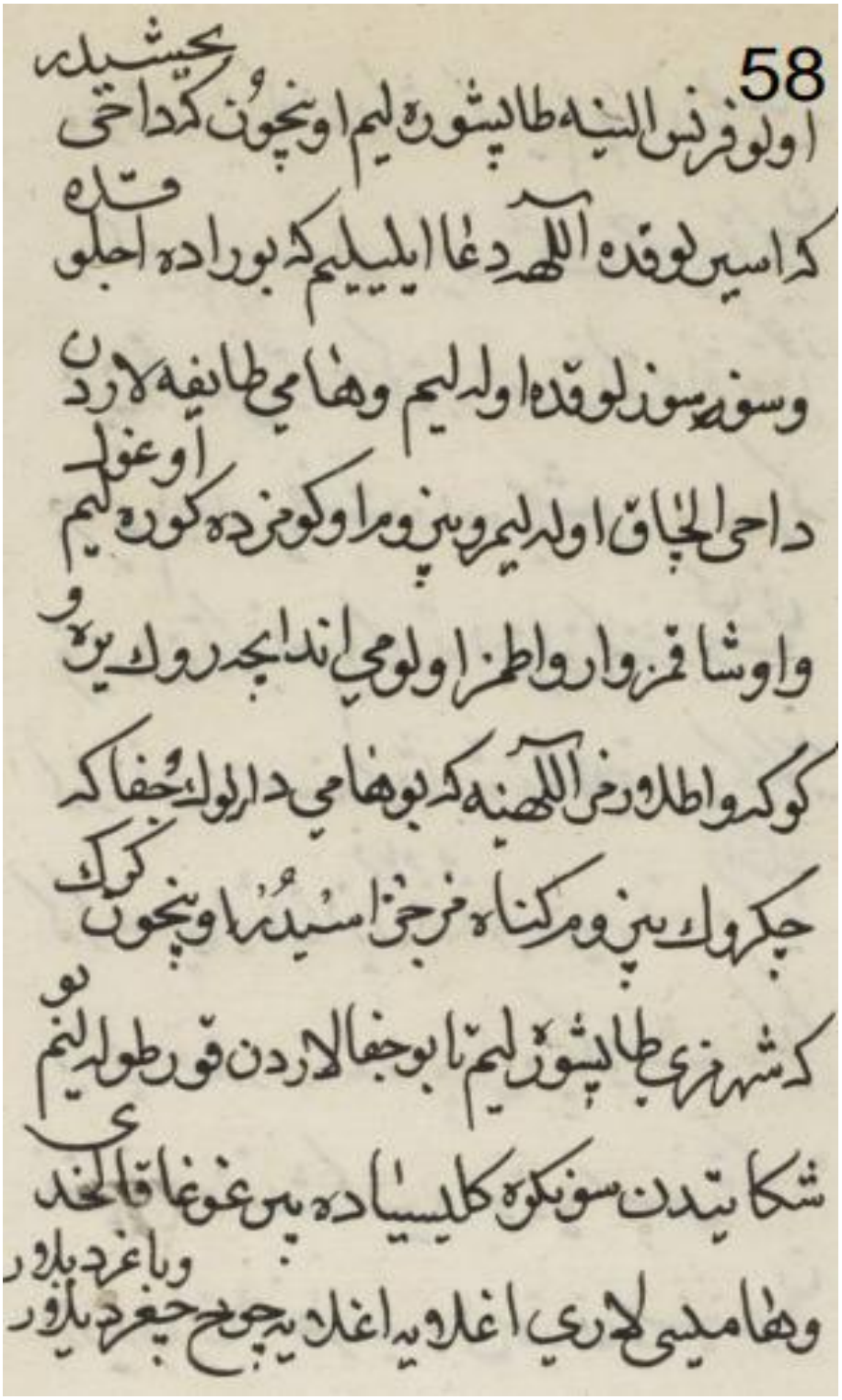

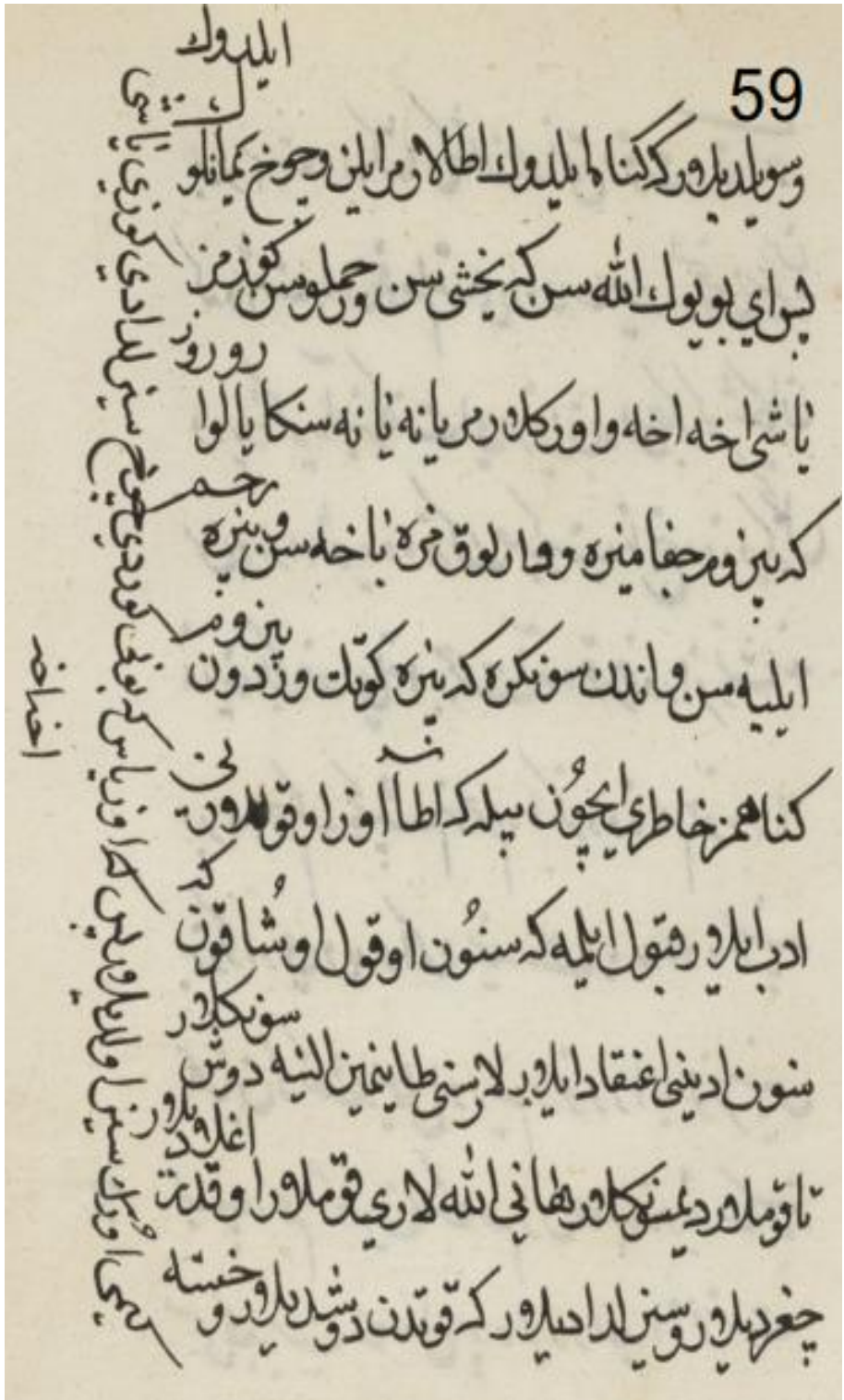

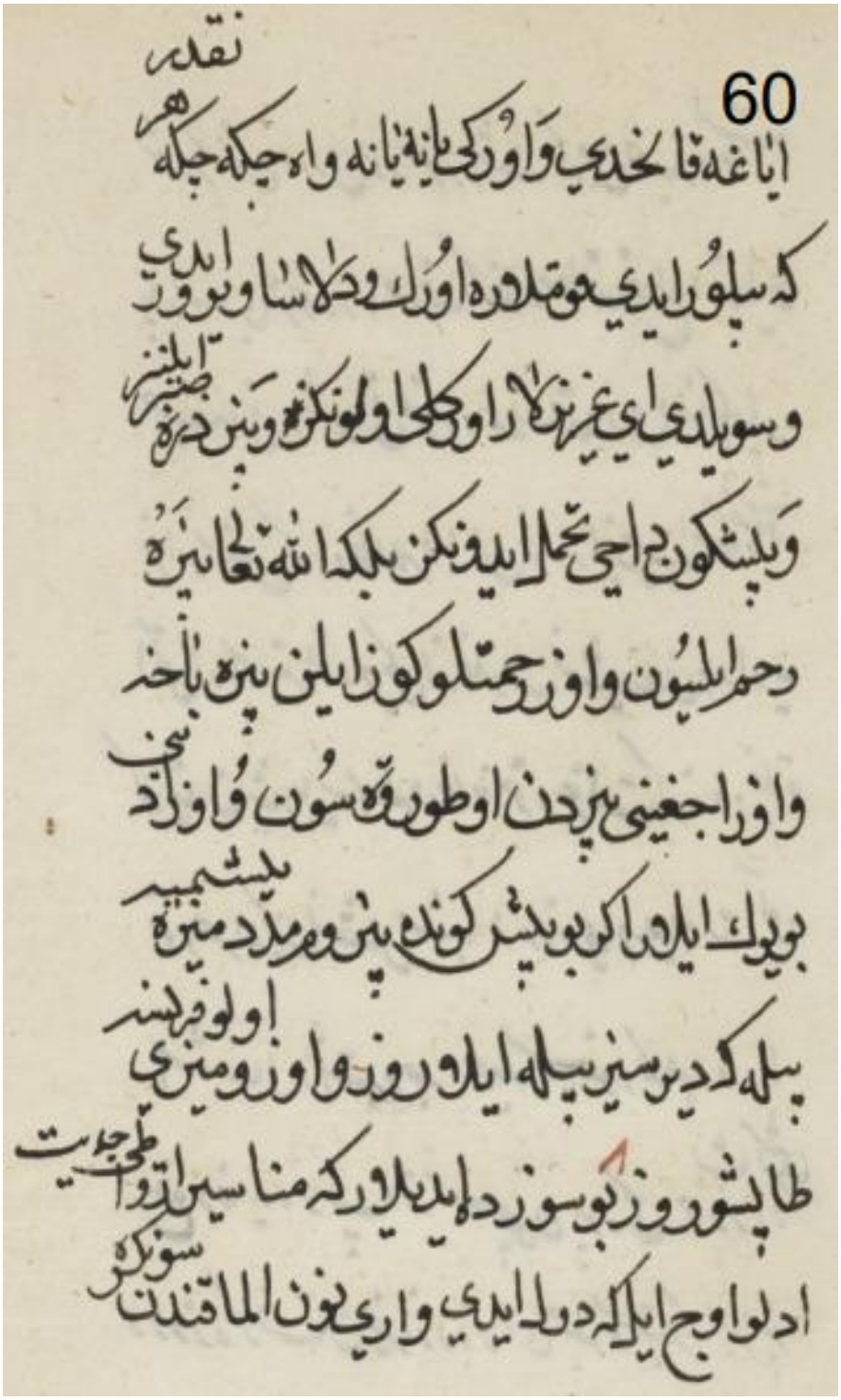

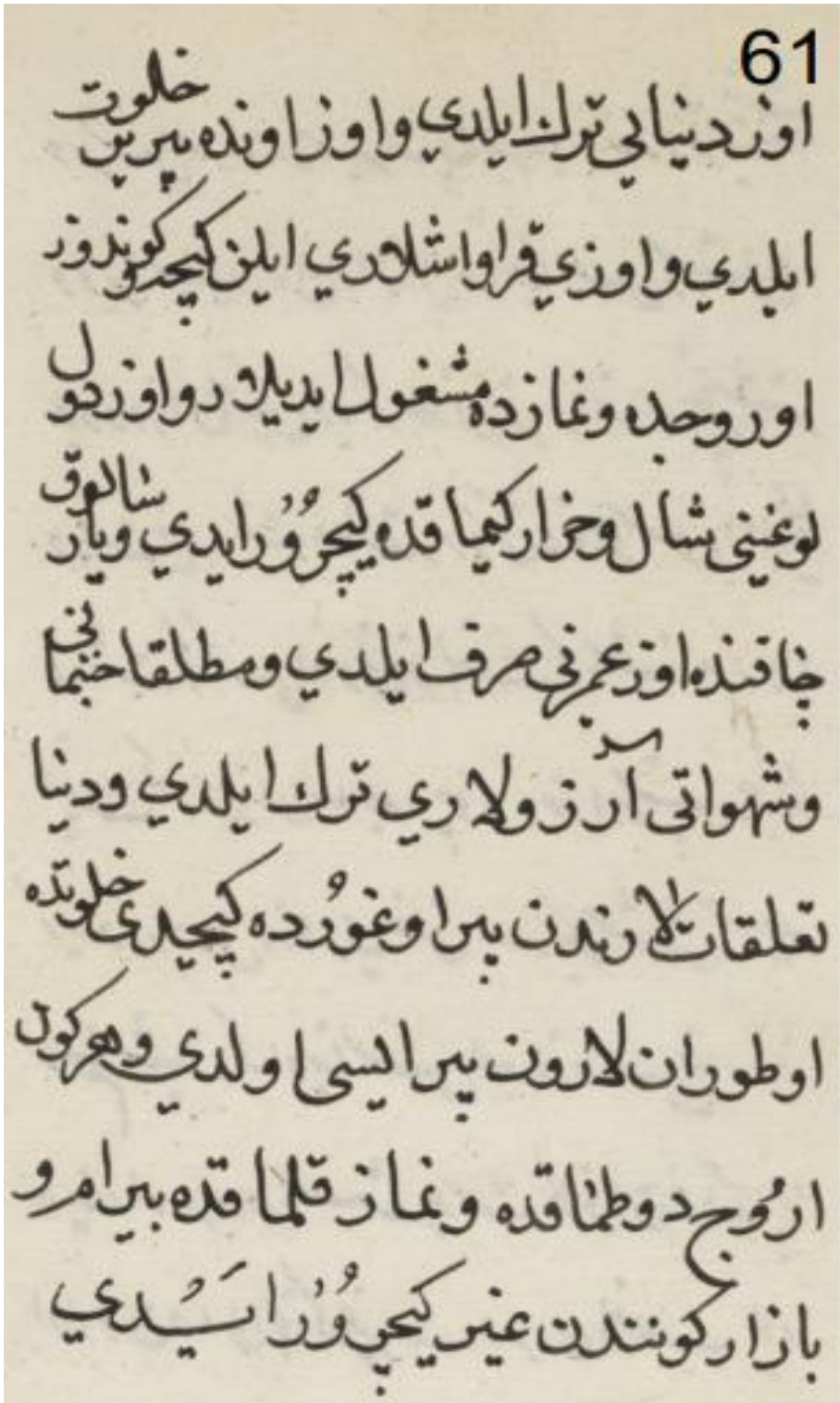

61

اوز دنیایی ترك ایلدی واوز اونده بیر بیر خلوت
ایلدی واوزی قرا واشلاری ایلن کیجه و کوندوز
اوروجده و نمازده مشغول ایدیلر و اوز دول
لوغینی شال و خرار کیماقده کیچرور ایدی و یار سالوق
چاقنده اوز عمرنی صرف ایلدی و مطلقا جنمانی
و شهواتی آرزولاری ترك ایلدی و دنیا
تعلقاتلارندن بیر اوغورده کیچدی خلوتده
اوطوران لارون بیر ایسی اولدی و هر کون
اروج دوطماقده و نماز قلماقده بیرام و
بازار کونندن غیر کیچرور ایدی

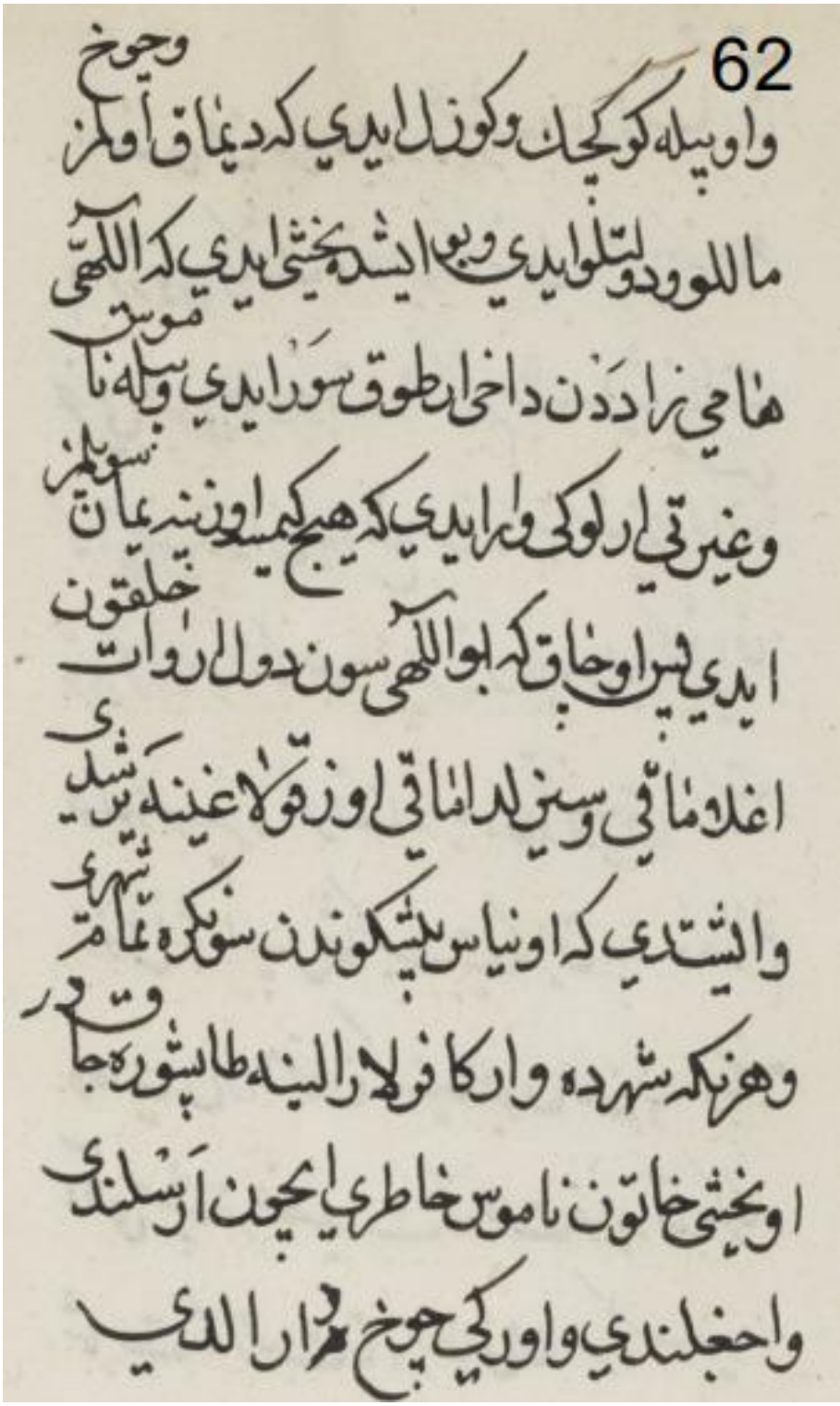

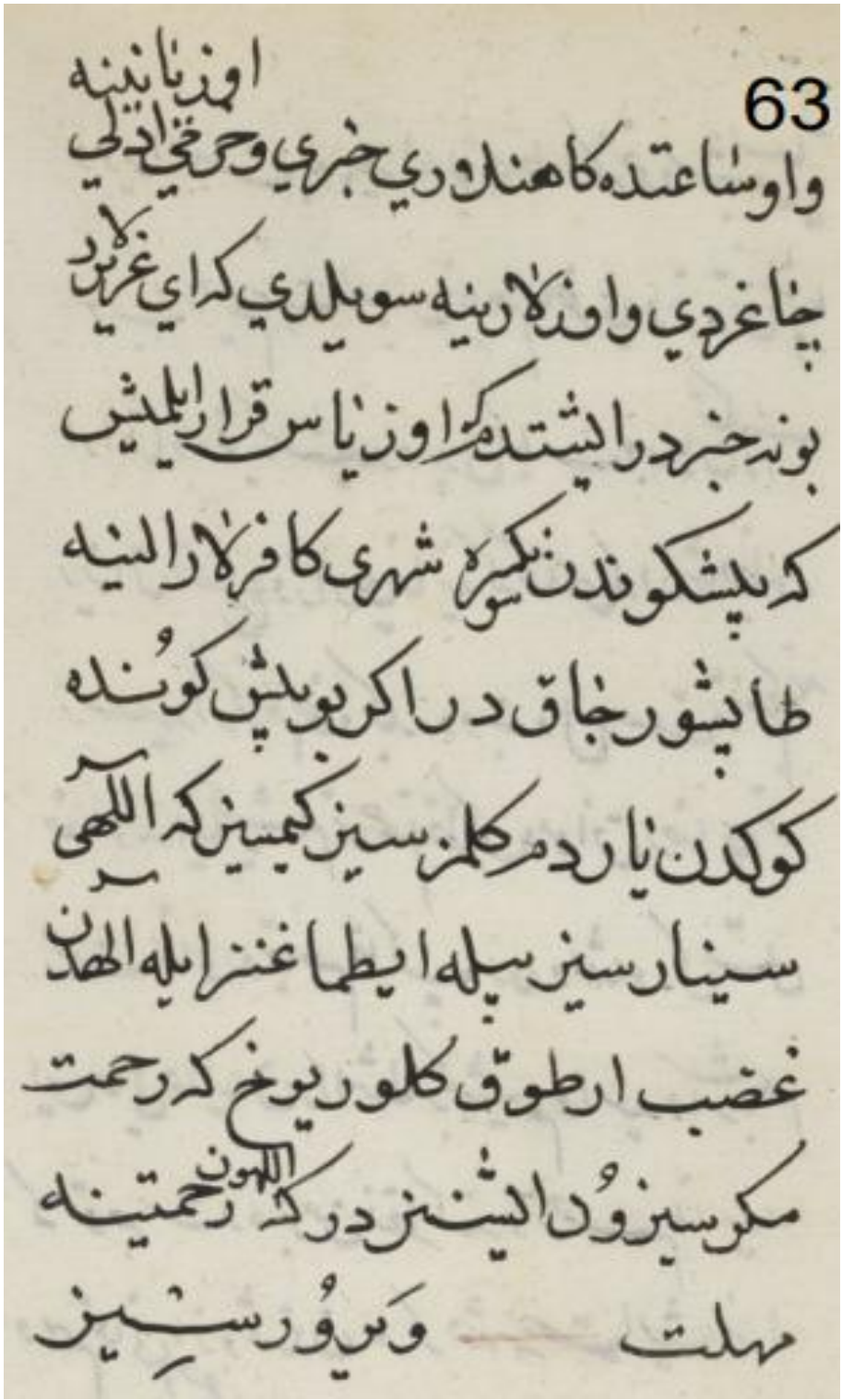

64

نبده
امّا نیچوك كرا اوزی چوخ بختی ور حملودر اوزنا

الچا قلوقا ایلنر اوز کناهلارونکردن توبه ایدوکز

واعلاویه اغلاییه وسیزلدایه ورسیزلدایه کوزیاشی اخ

تمام
اخا اوزیندن یارده رحمت ایسطنز و اوزینه

کونکل وصدق ایلن دینکز کرا ای الله بیزه باخ

کیلن رحملوکونوك ایلن و بیزه رحم ایله بیچده که

کرسنون خاطرون درڭین تمام الچا قلوق

ایلن بکلیه لیم اللهون تسلی سینی و امیدلی

اولیه لیم کرا اوز رحملوکوزی ایلن بیزه باخات

و بیزوه حیفری دشمن مزدن السور

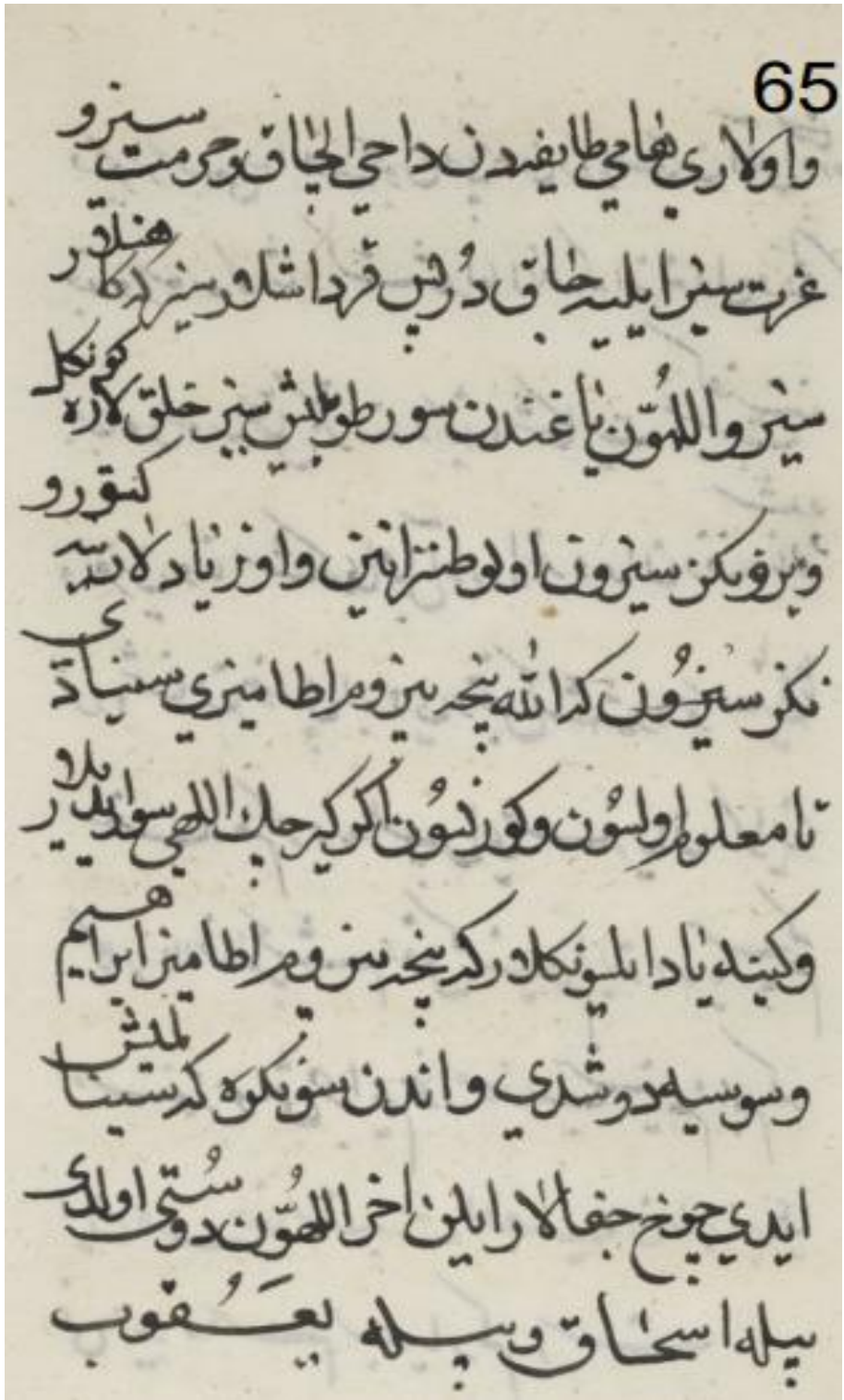

66

بيله موسى بله هامي اللهوتون دوستلري جفاده

وو سوسيه دوشديلر داما اولادكر تمام اولدي

ايلن و سوسيه صبر ايلمز ايديلر والله غضبت ايلدي

ونا شكرلوق ايلدي را ايديلر غارسيز وخراب اولديلر

واخر اوطانديلر روا وزدشمنلر وزندن الجاق

عزت سيز اولديلر وداحي يوج ونا بودا اولديلر

ايلدينلار و اوجندن جنسلي عزيزلا ريلنكر كه

لا يقوخ كوتك عيدولك وبو جفا بيزوم

كناهمزه سار و هنوز ازدرسلونكز

كه بو كوتك بيزوم بخشلوقمز ايجون دور

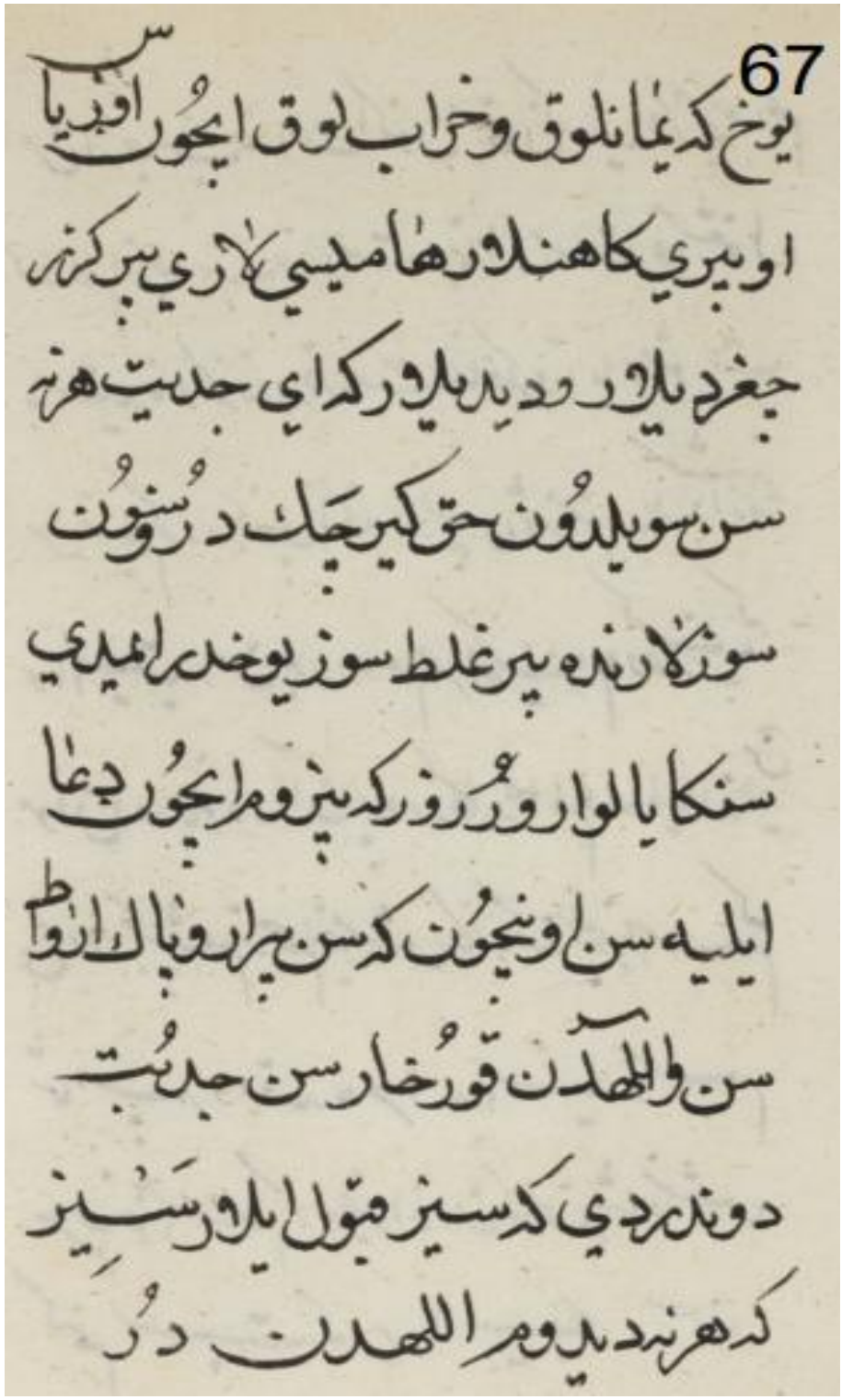

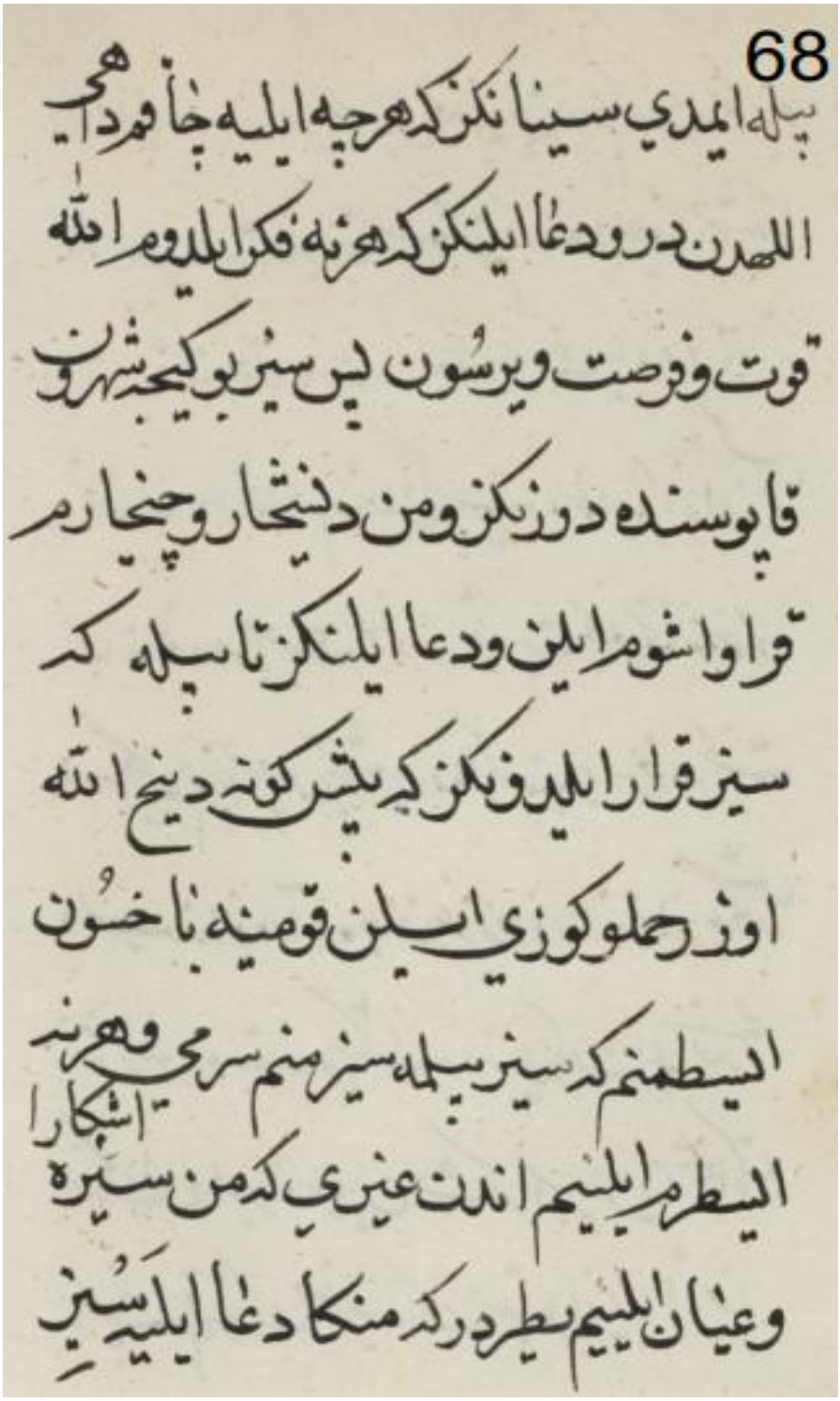

68

بیله ایمدی سینانکز که هرچه ایلیه چاقم داهی

اللهدن درو دعا ایلنکز که هرنه فکر ایلدوم الله

قوت وفرصت ویرسون پس سیز بو کیجه شهرون

قاپوسنده دورنکز ومن دنیشخار وچیخارم

قراواشوم ایلن ودعا ایلنکز تا بیله که

سیز قرار ایلدونکز که بیش کونه دینج الله

اوزرحملو کوزی ایلن قومینه باخسون

ایسطمنم که سیز بیلمه سیز منم سرمی وهرنه

ایسطرم ایلنیم اندن غیری که من سیره اشکارا

وعیان ایلنیم یطردرکه منکا دعا ایلیه سیز

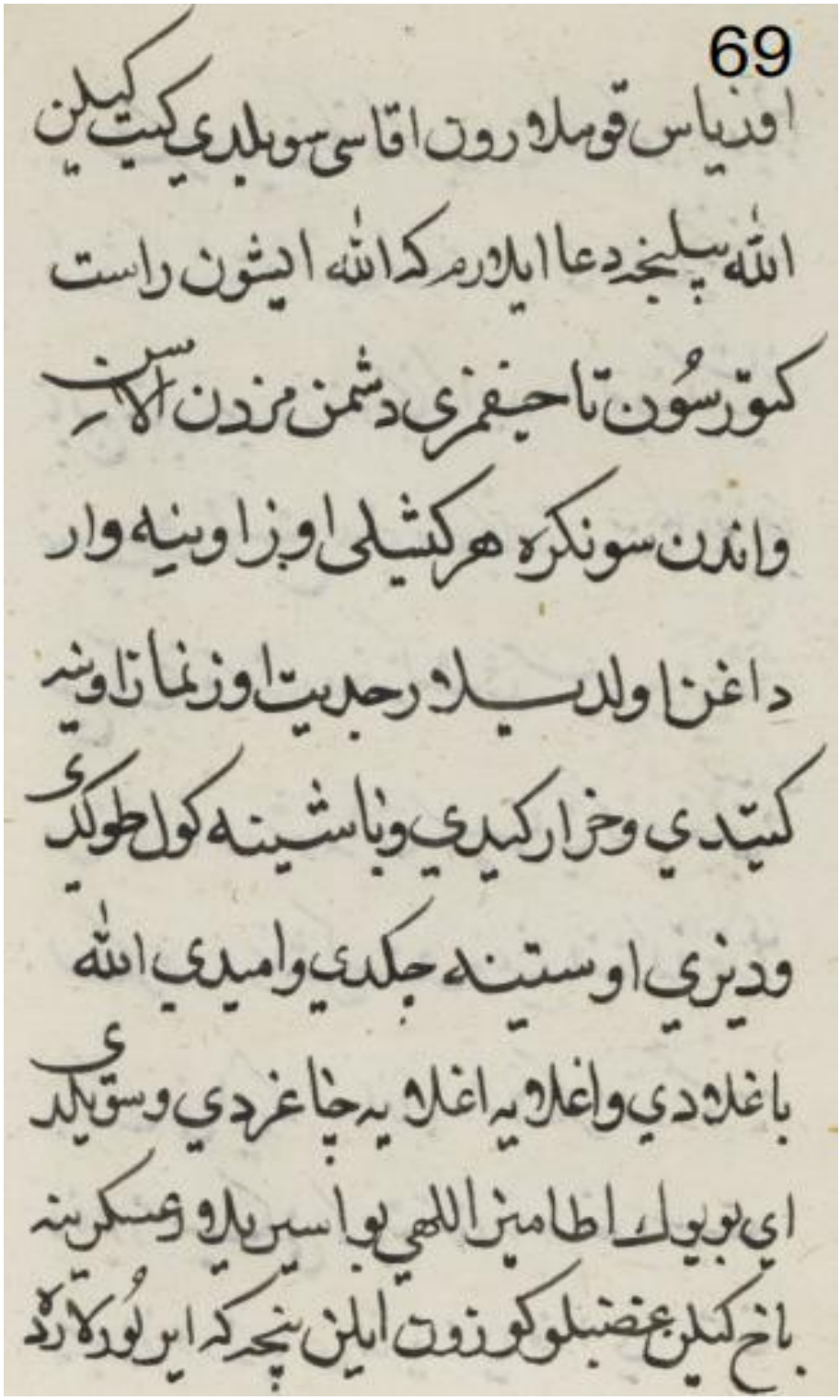

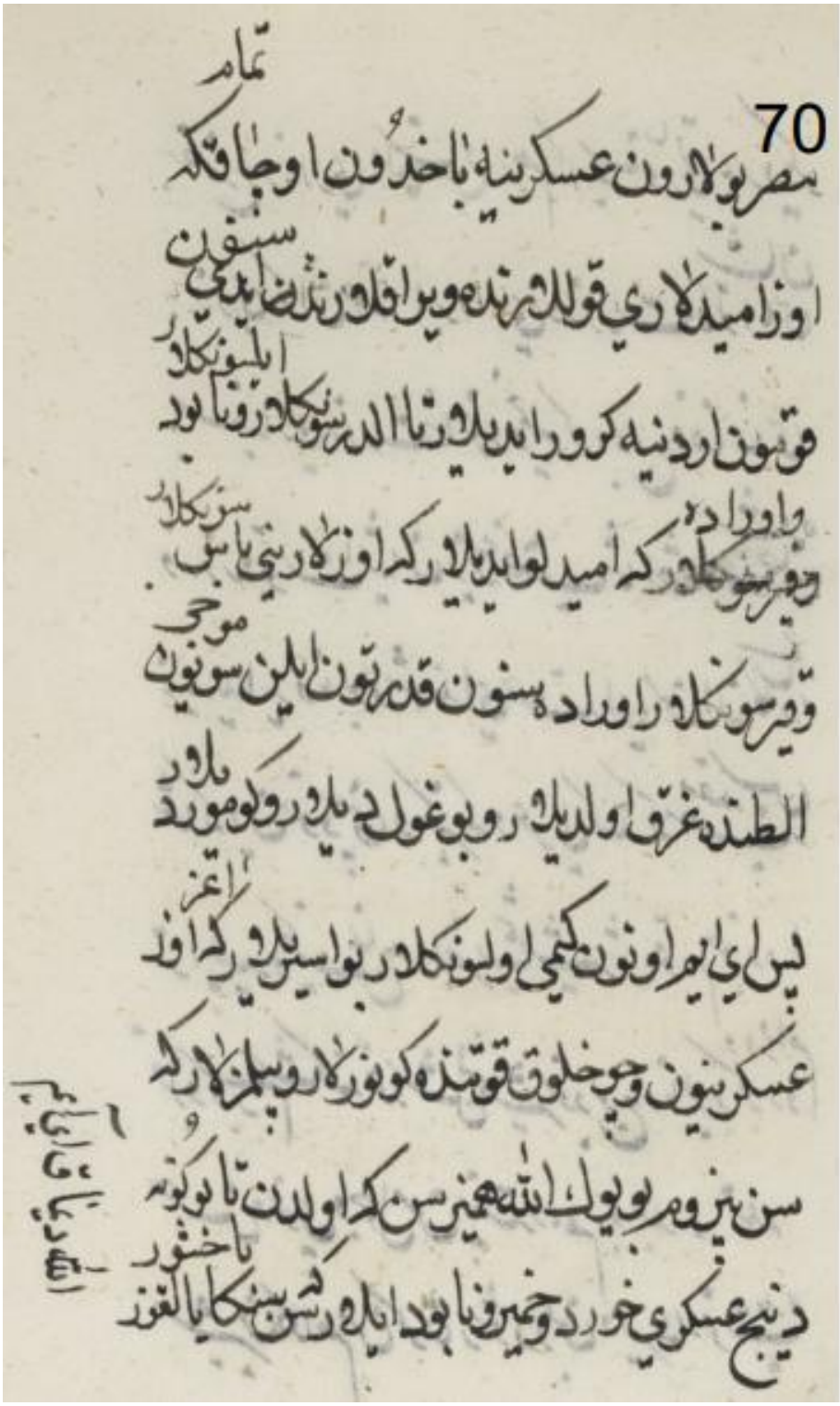

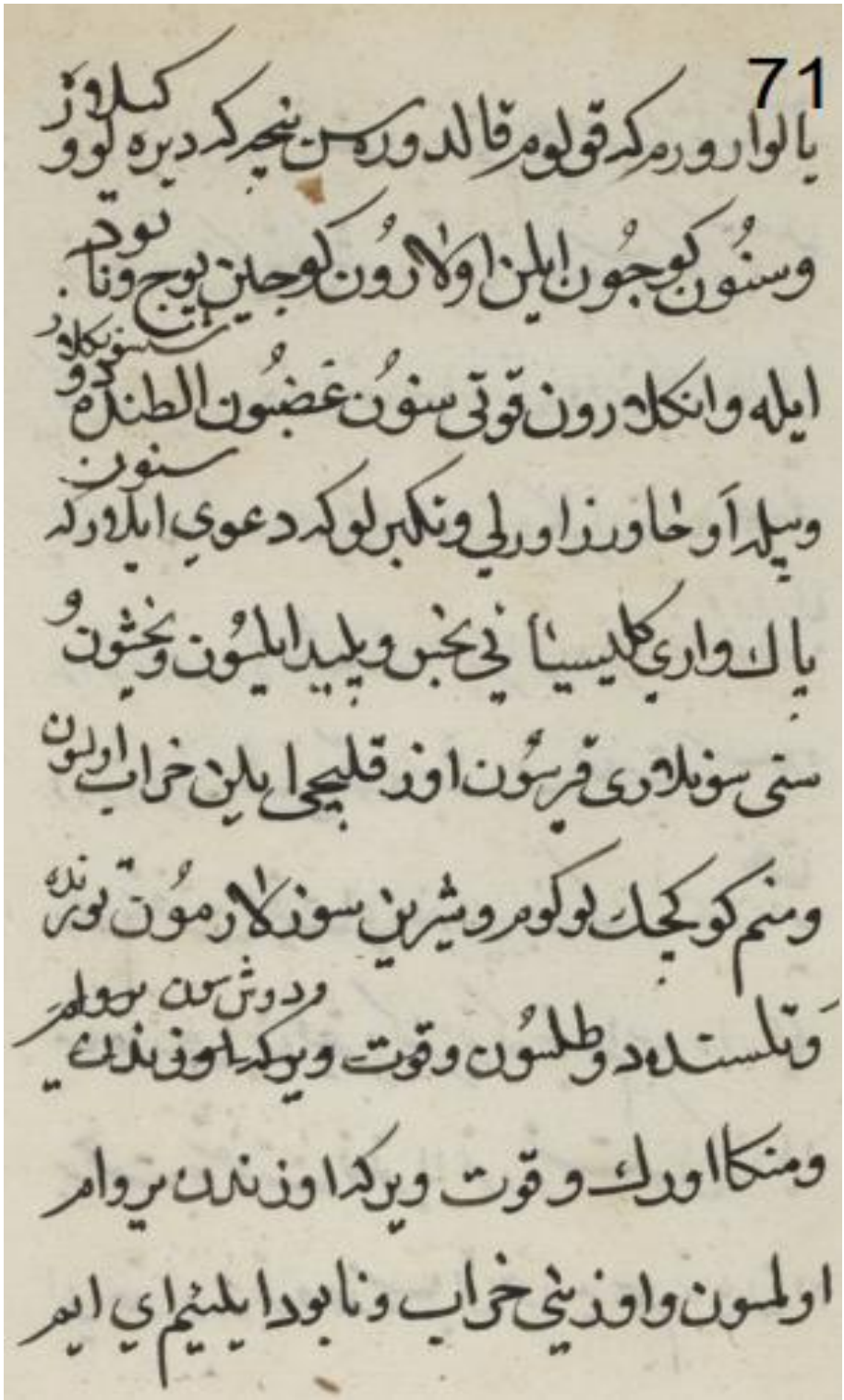

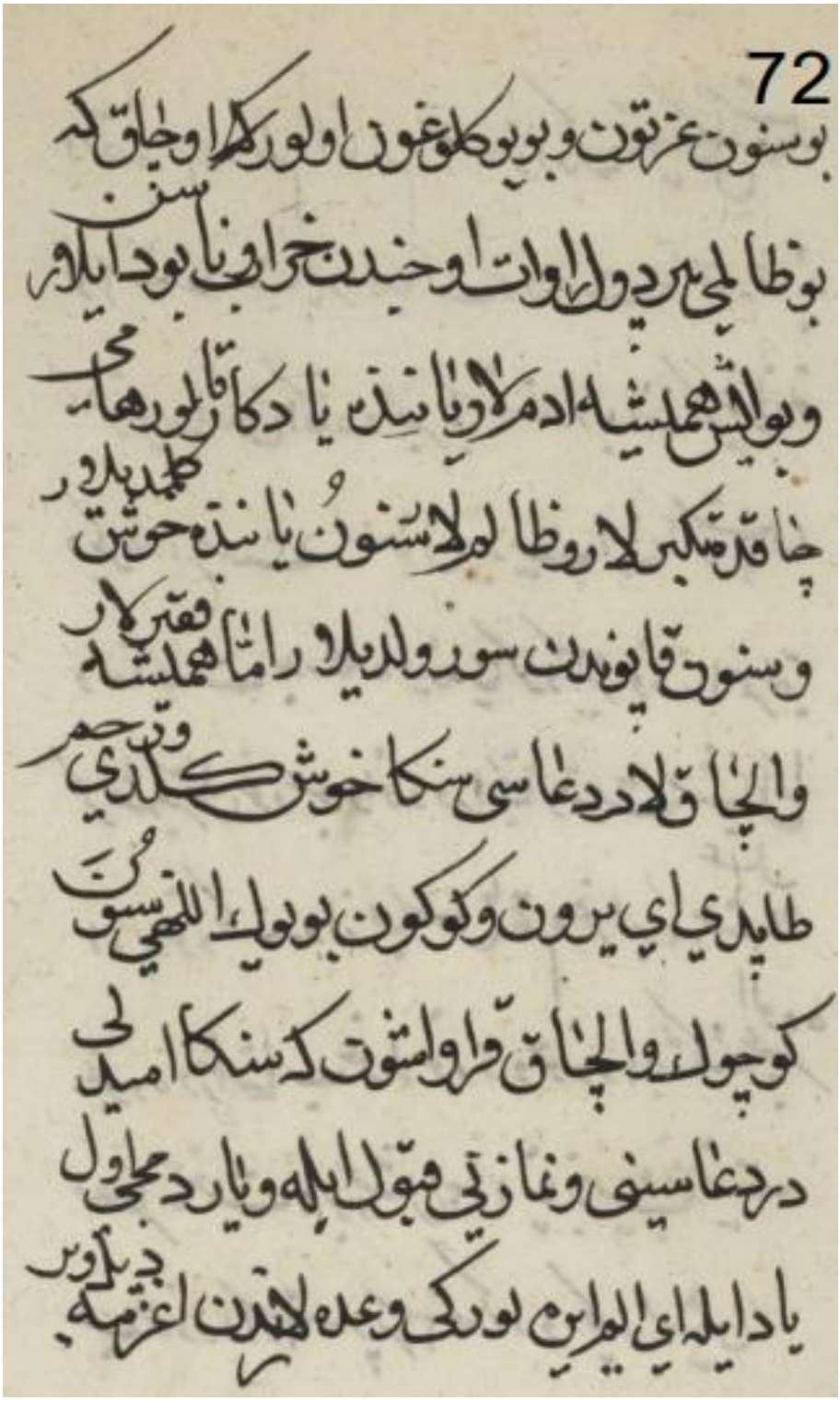
72

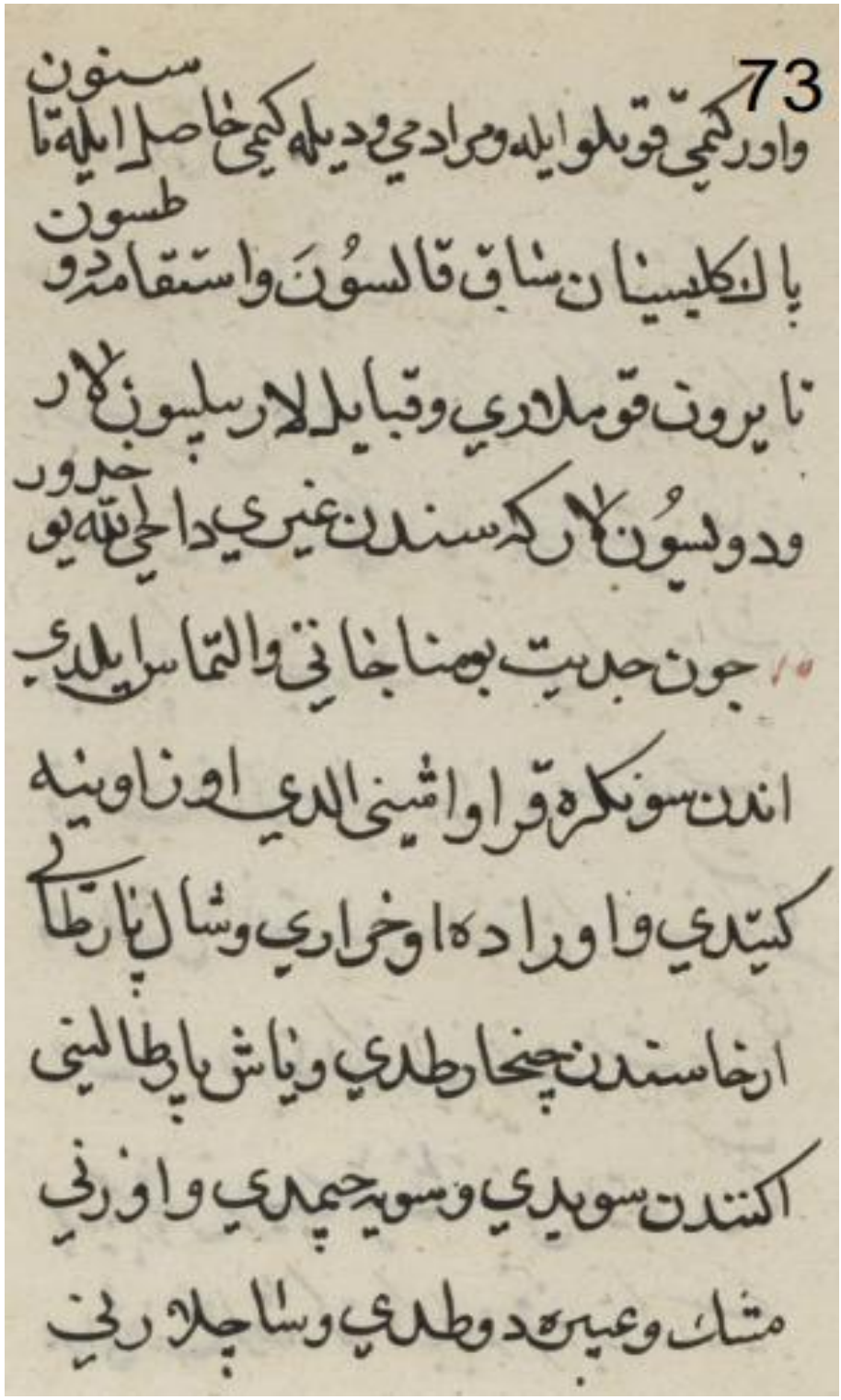

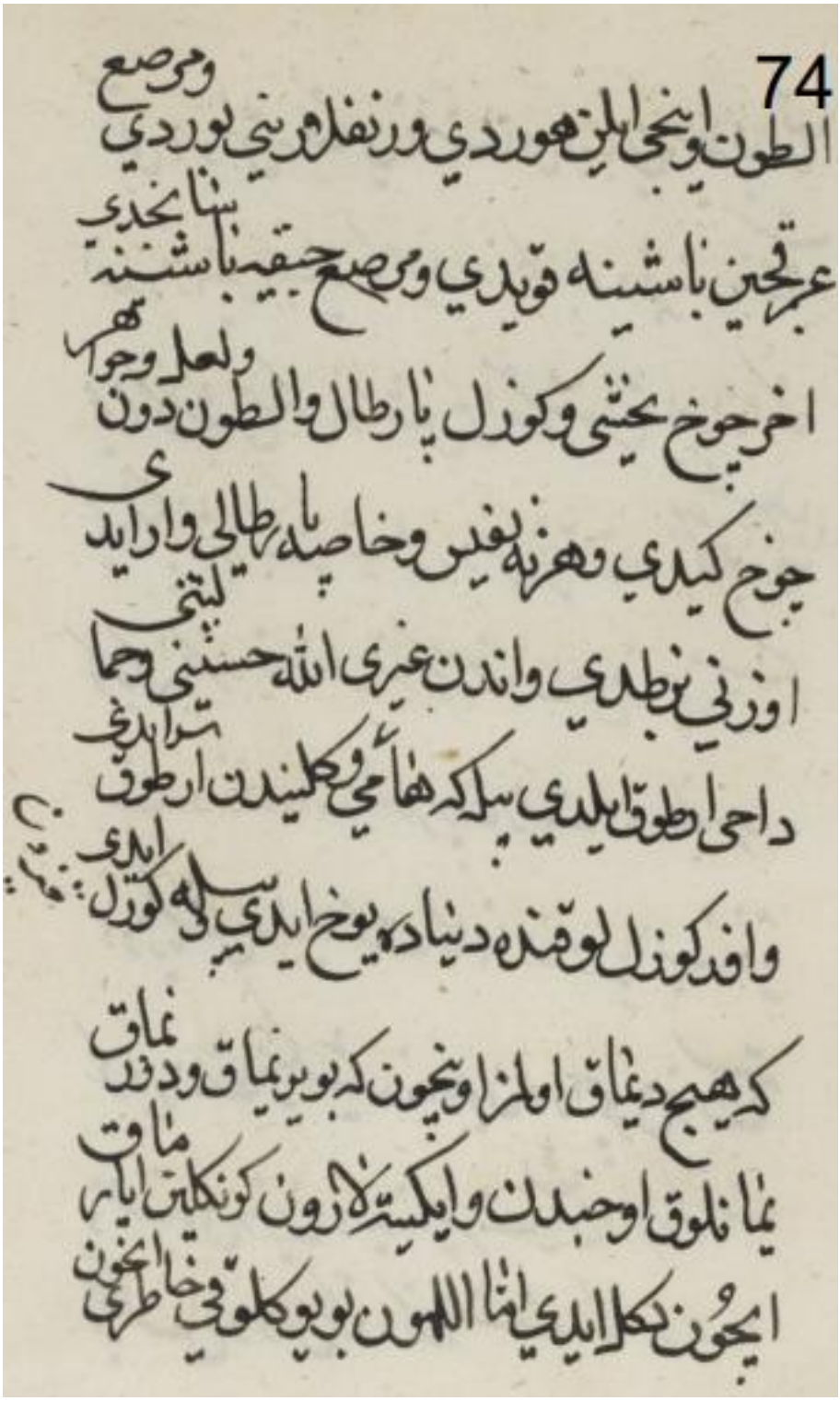

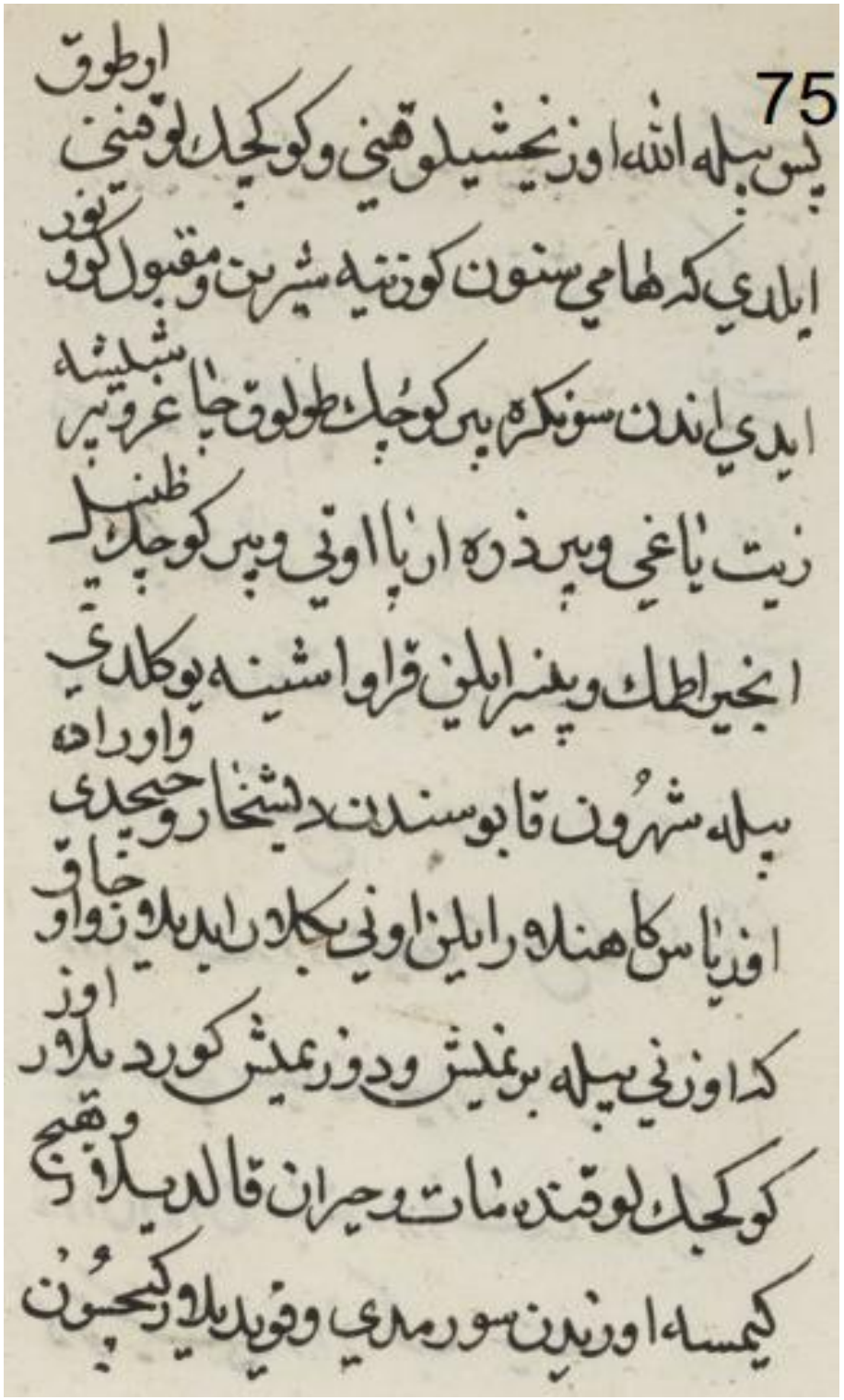

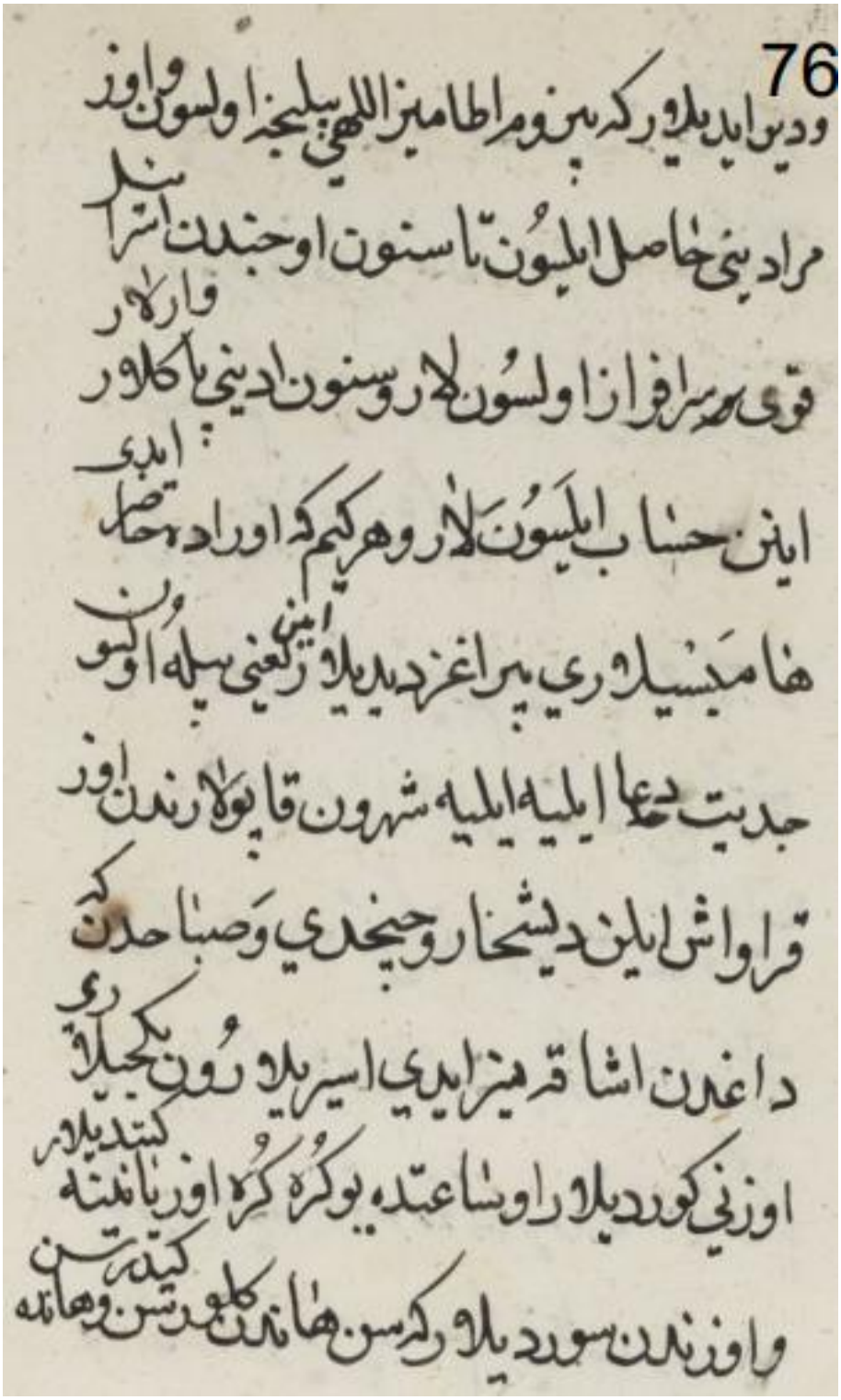

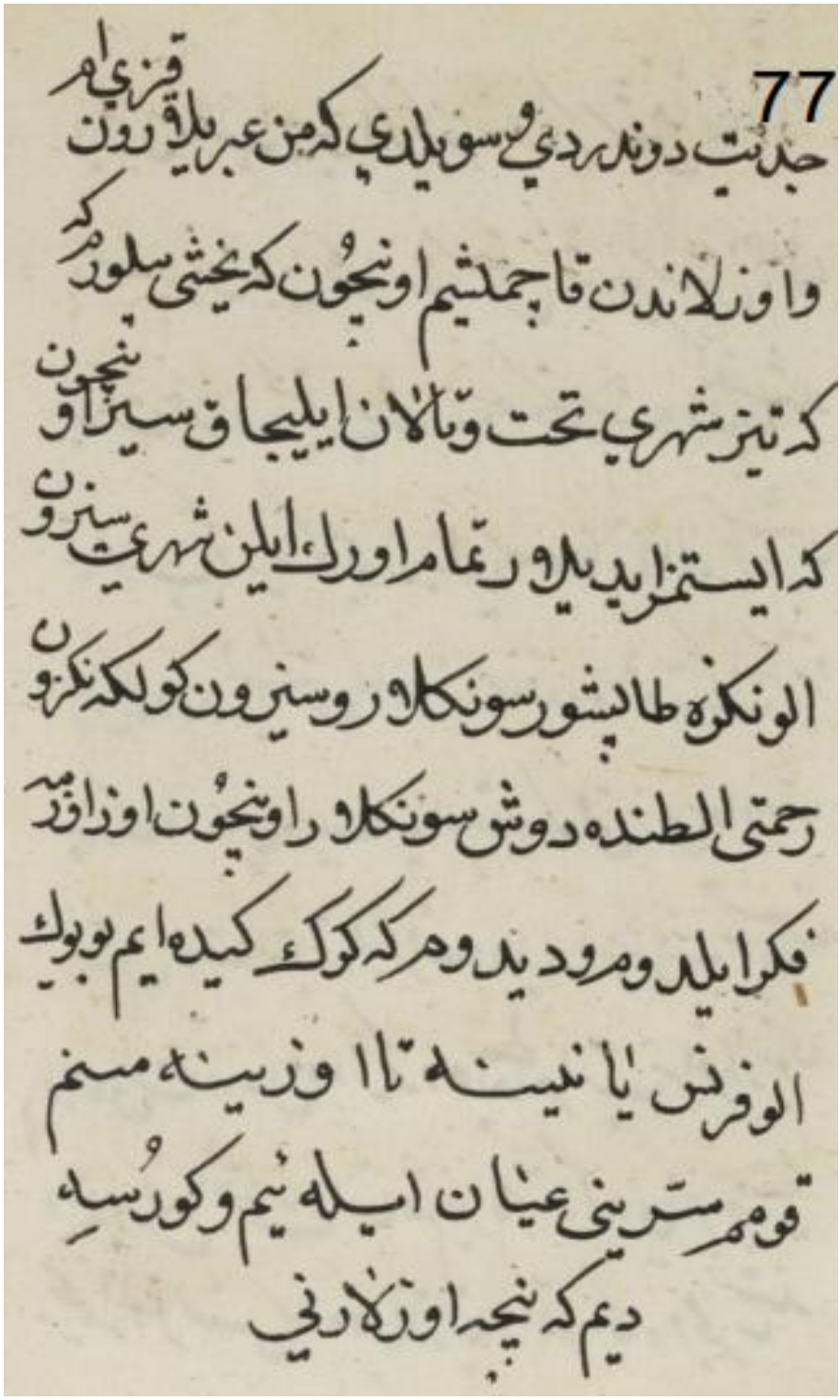

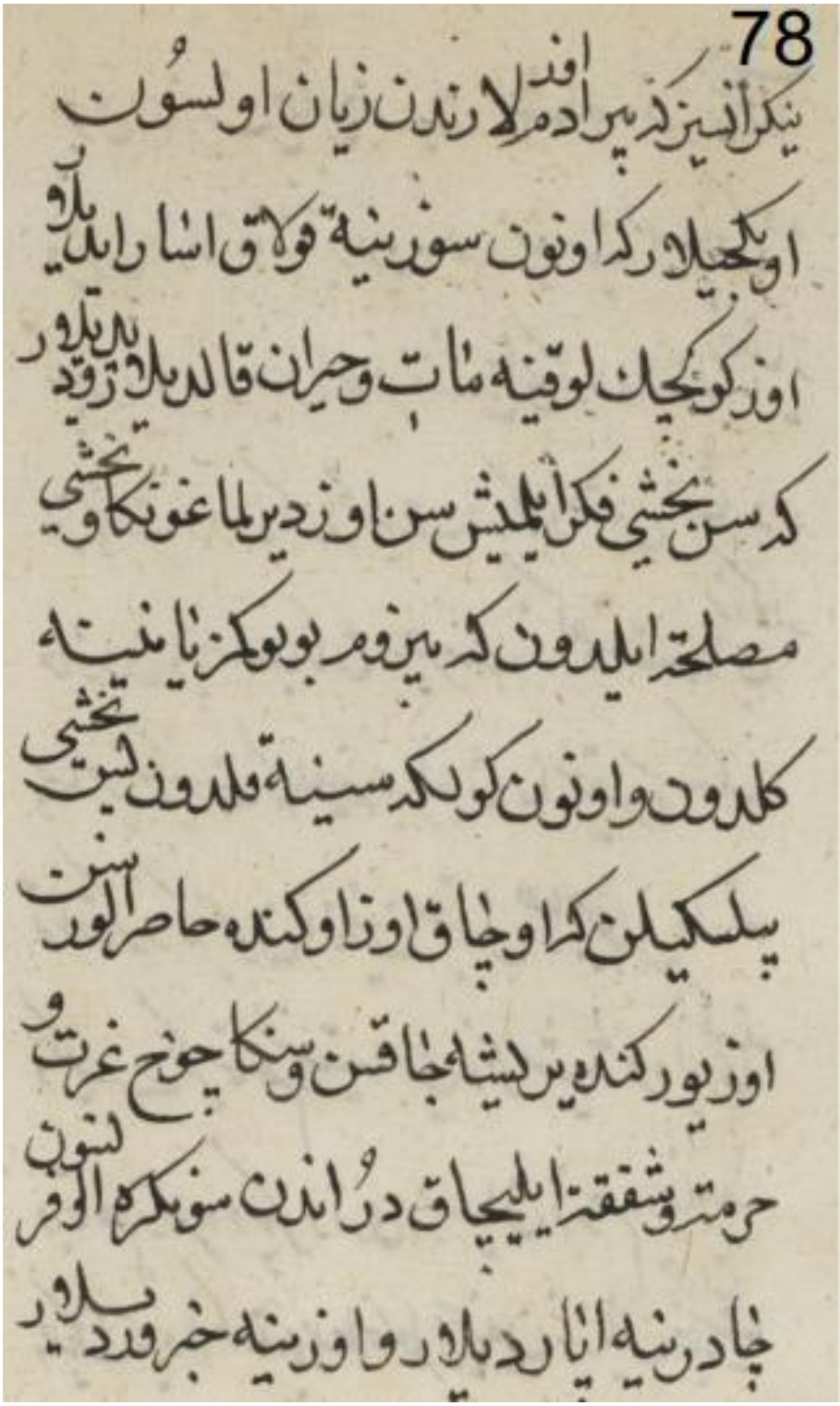
78

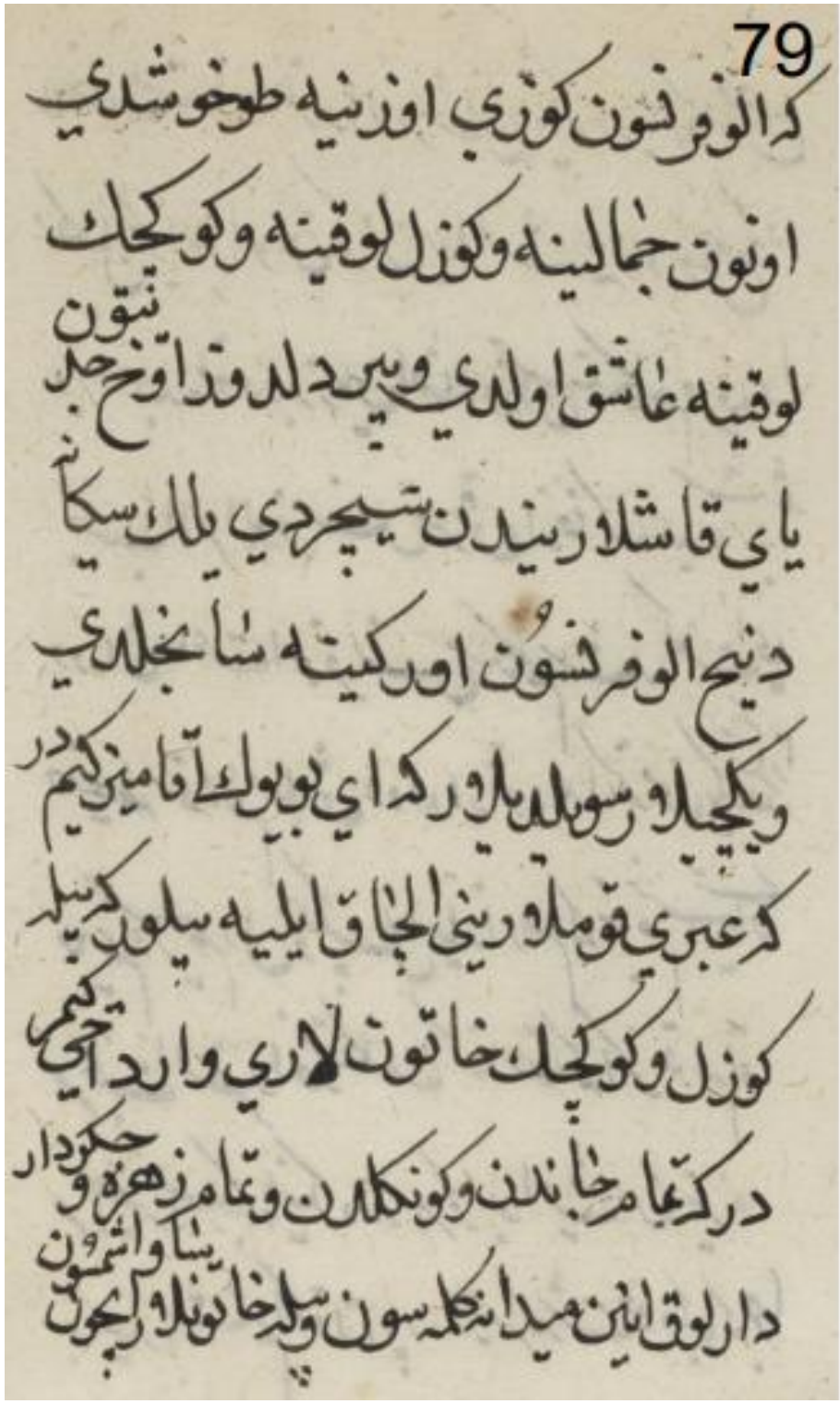

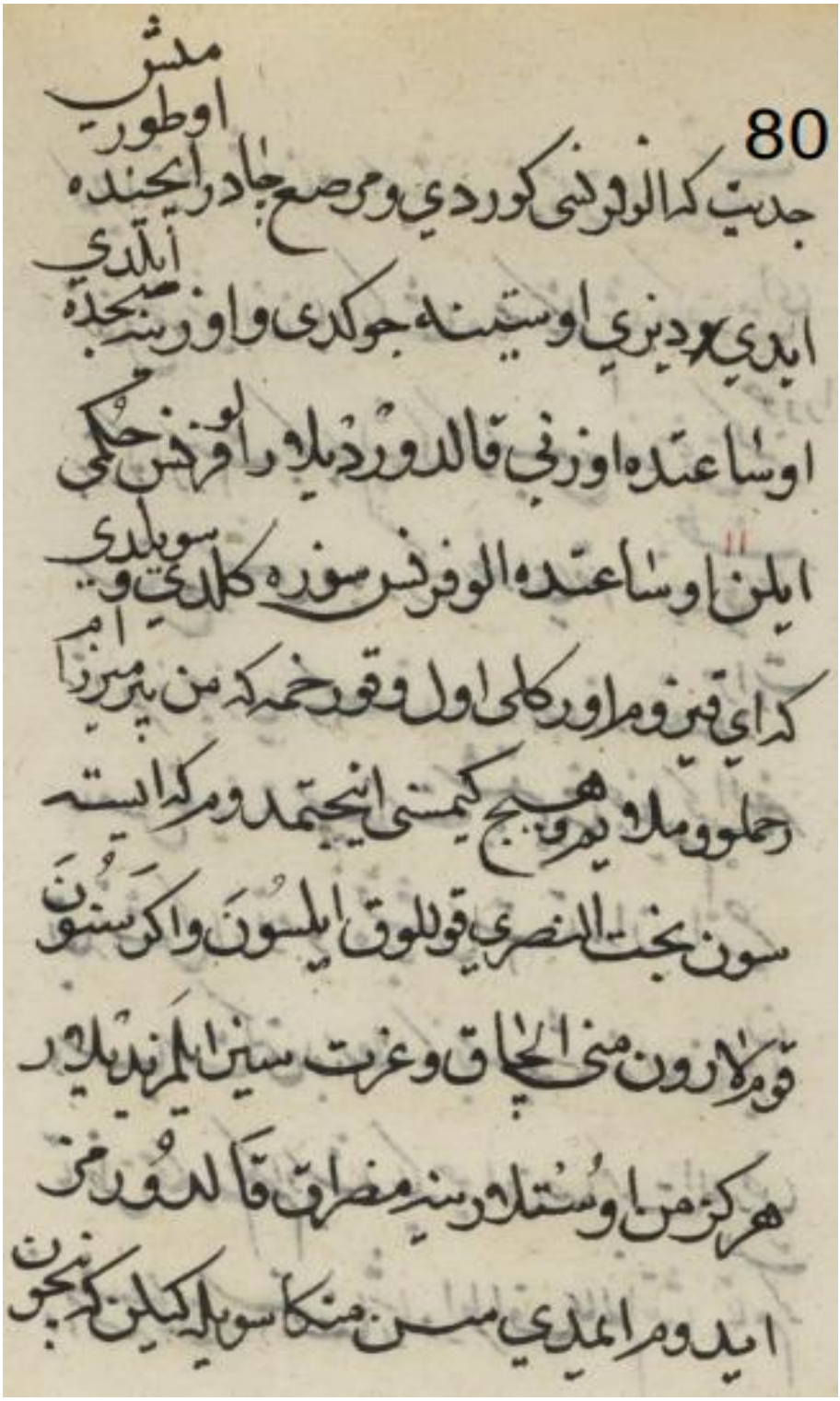

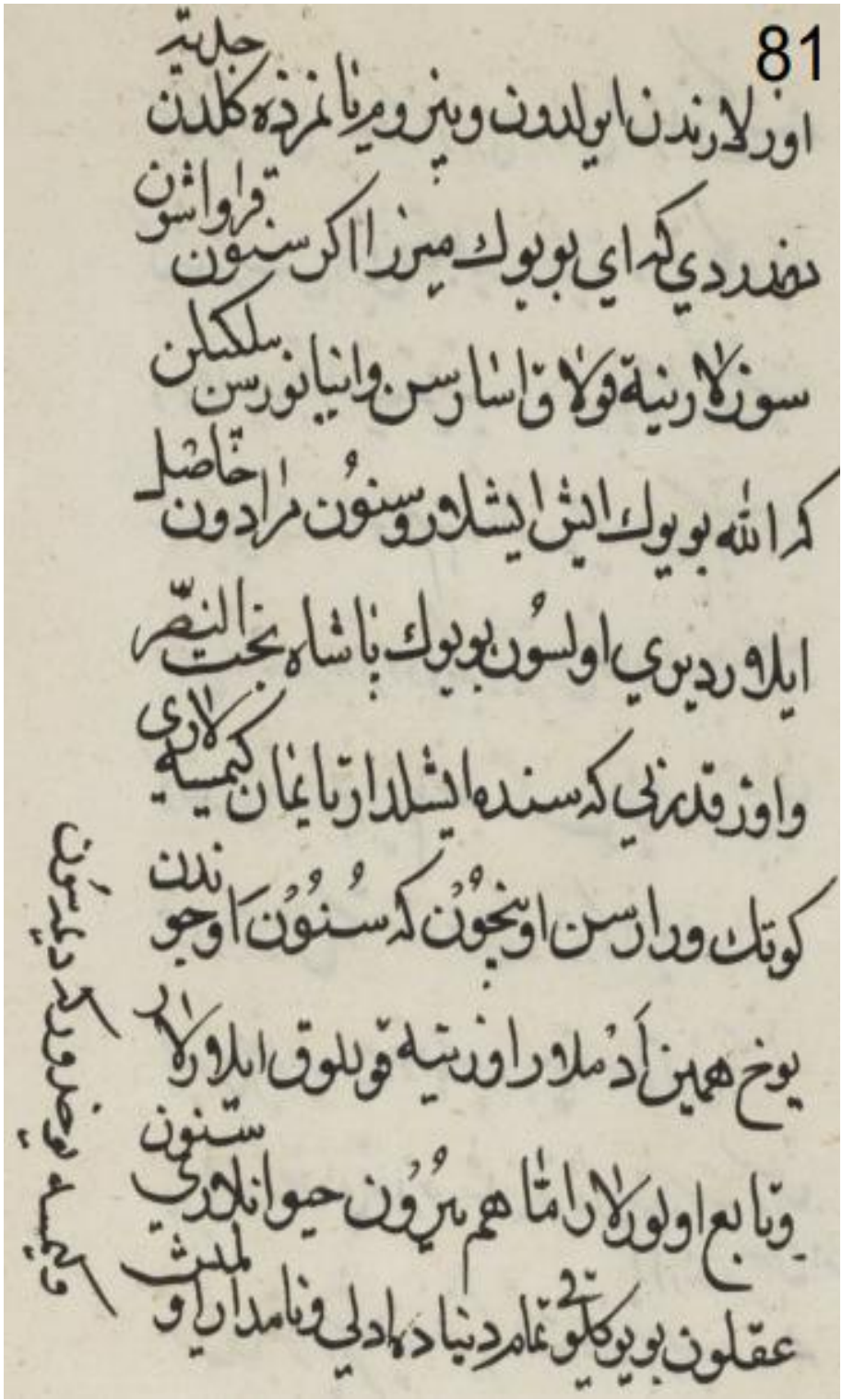

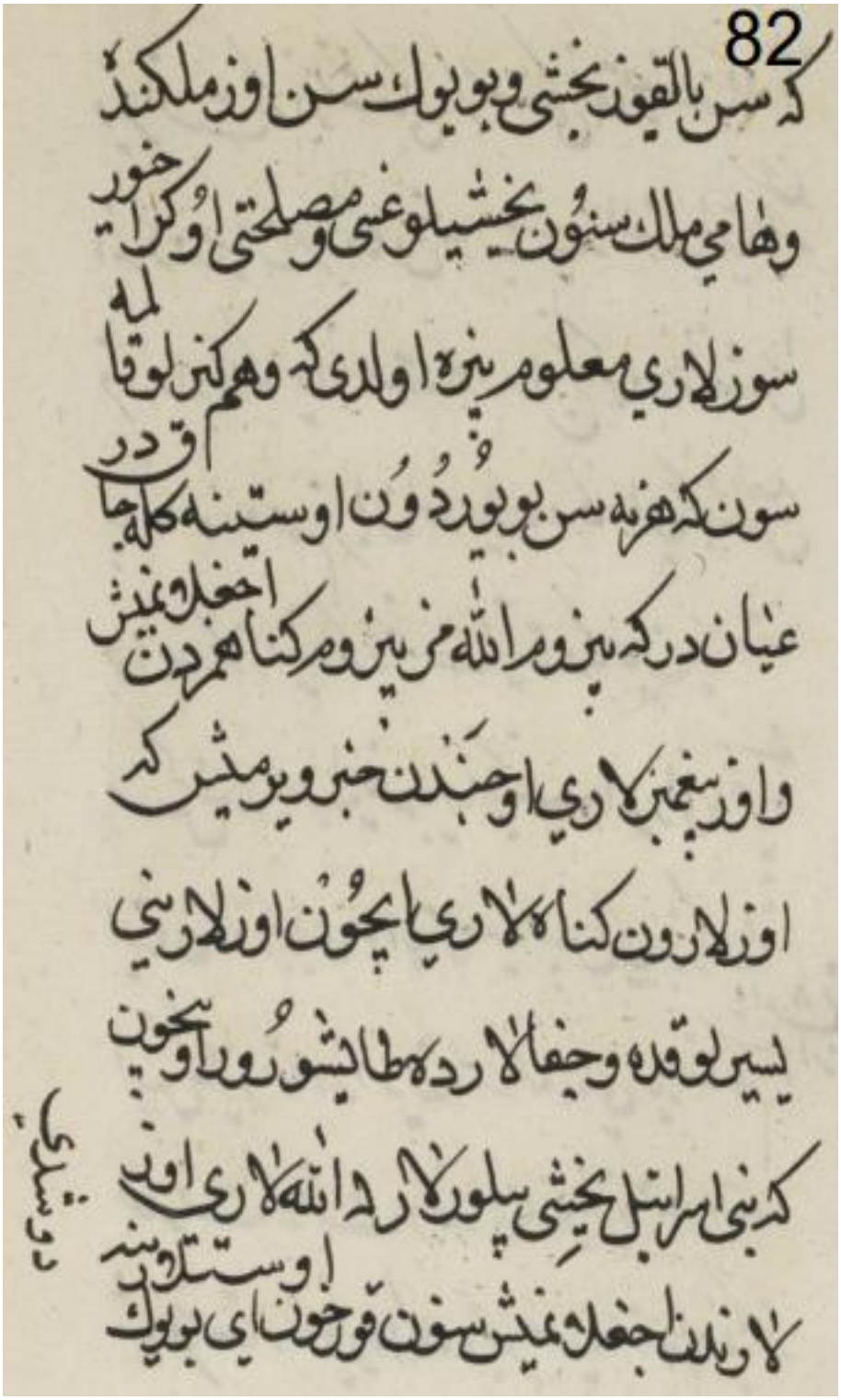

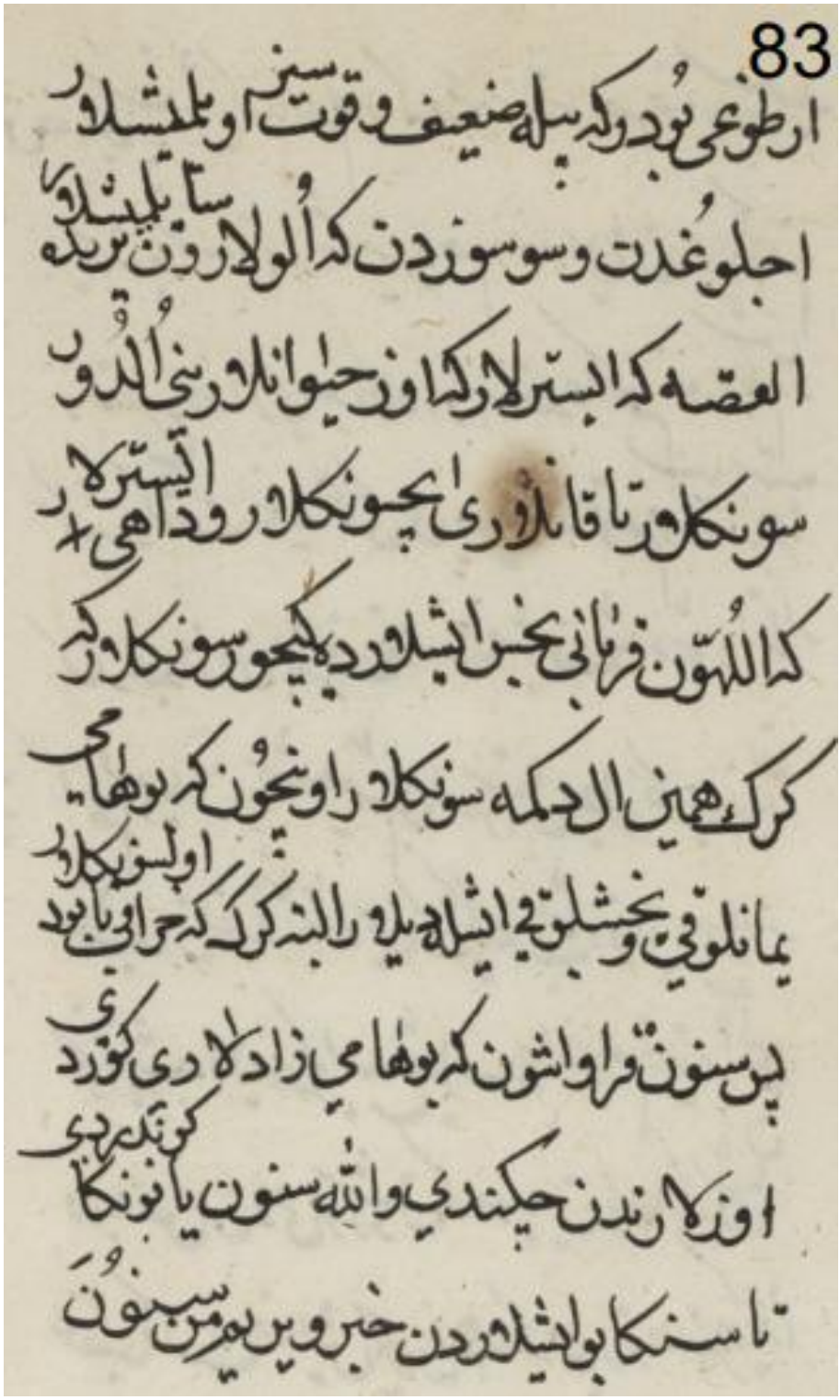

84

قراواشون حق اللهی سجده ایلادر وهم ایمدی (سنون)

یانونده سجده ایله جانم اونیچون سنون رخصتون (آیلن)

کیدرمن تا اللهی سجده ایلسیم واوزینه یالواریم کم (منکا عیان)

ایلسون هاچان ادیتر کا اوز قومینی کوتکور (سون)

اندن سونکره سنکا خبر کتوره یم وسنی یروشلیم (اورطاسنده)

ایاره یم واسرائیل قومینی دوطاسن بیر سورو کیمی کم

کم چوبان سیز اوله و یا الغوز بیر ایت اونسینه (چغرزن)

وبو هامینی الله منکا عیان ایلدی واونیچون

کم الله وستلادر سیز اجغلانمدی ایتر کم تو هامی (اسلادور)

منکا عیان ولسون بو هامی سوزلار الوقر ستده (وانکلادره)

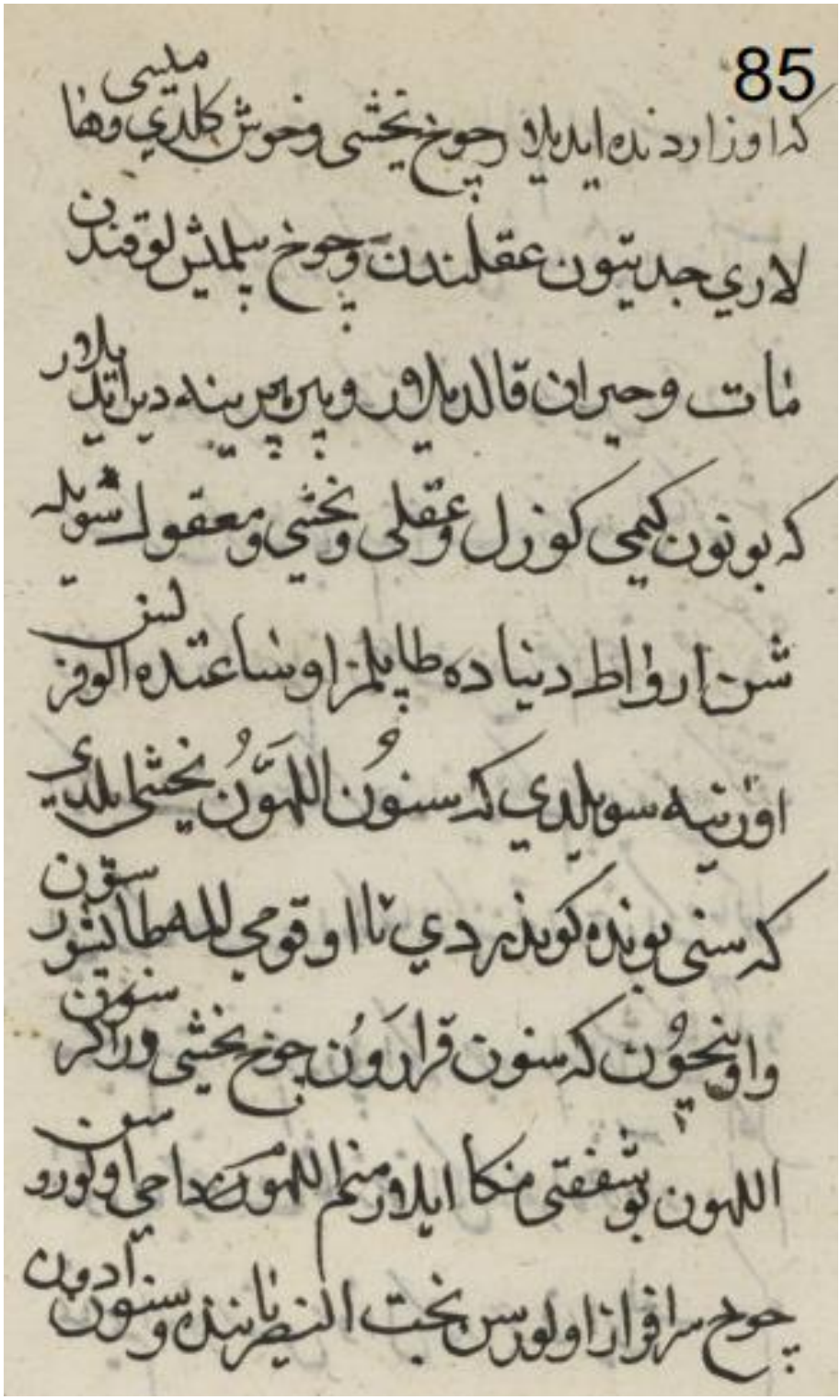

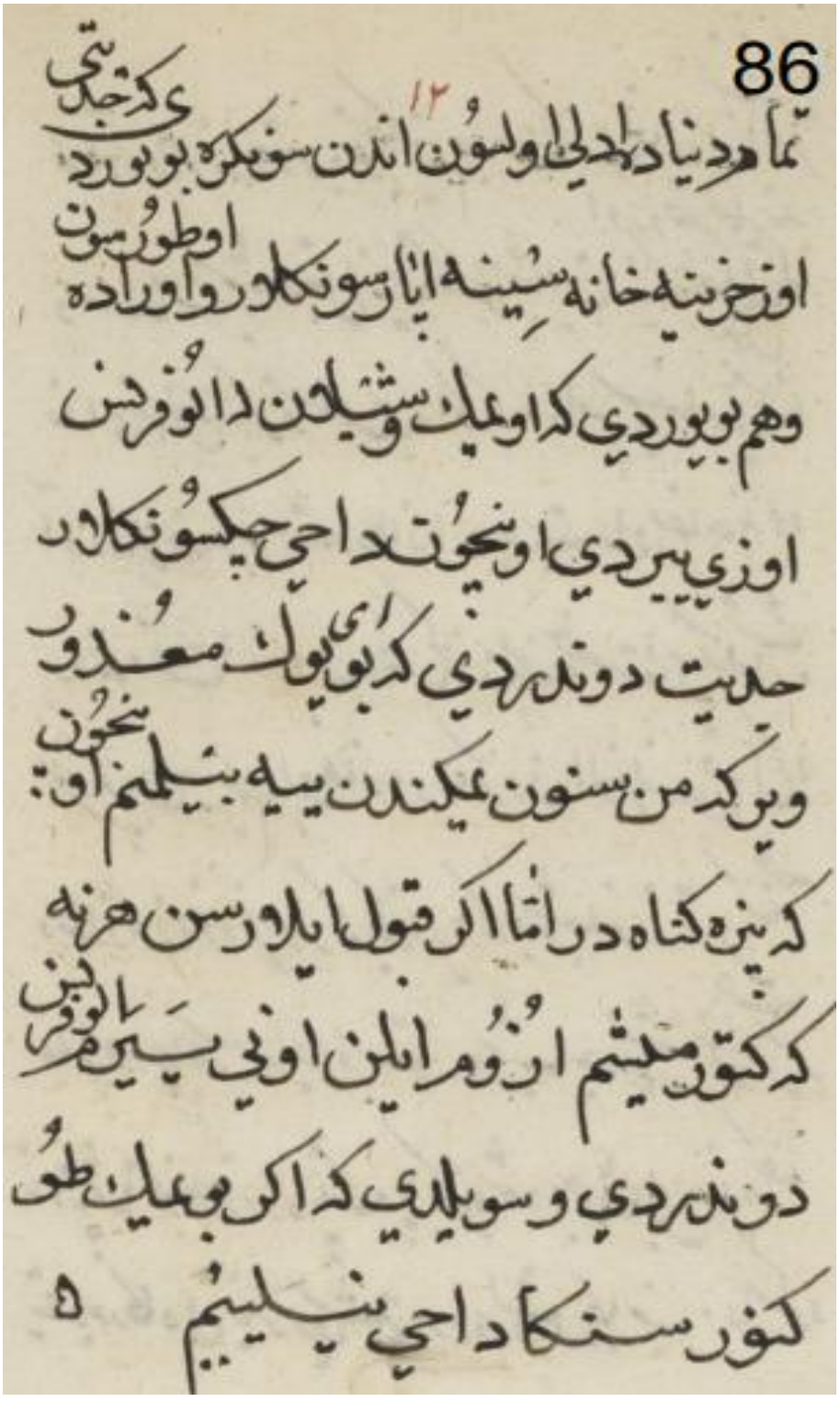
86

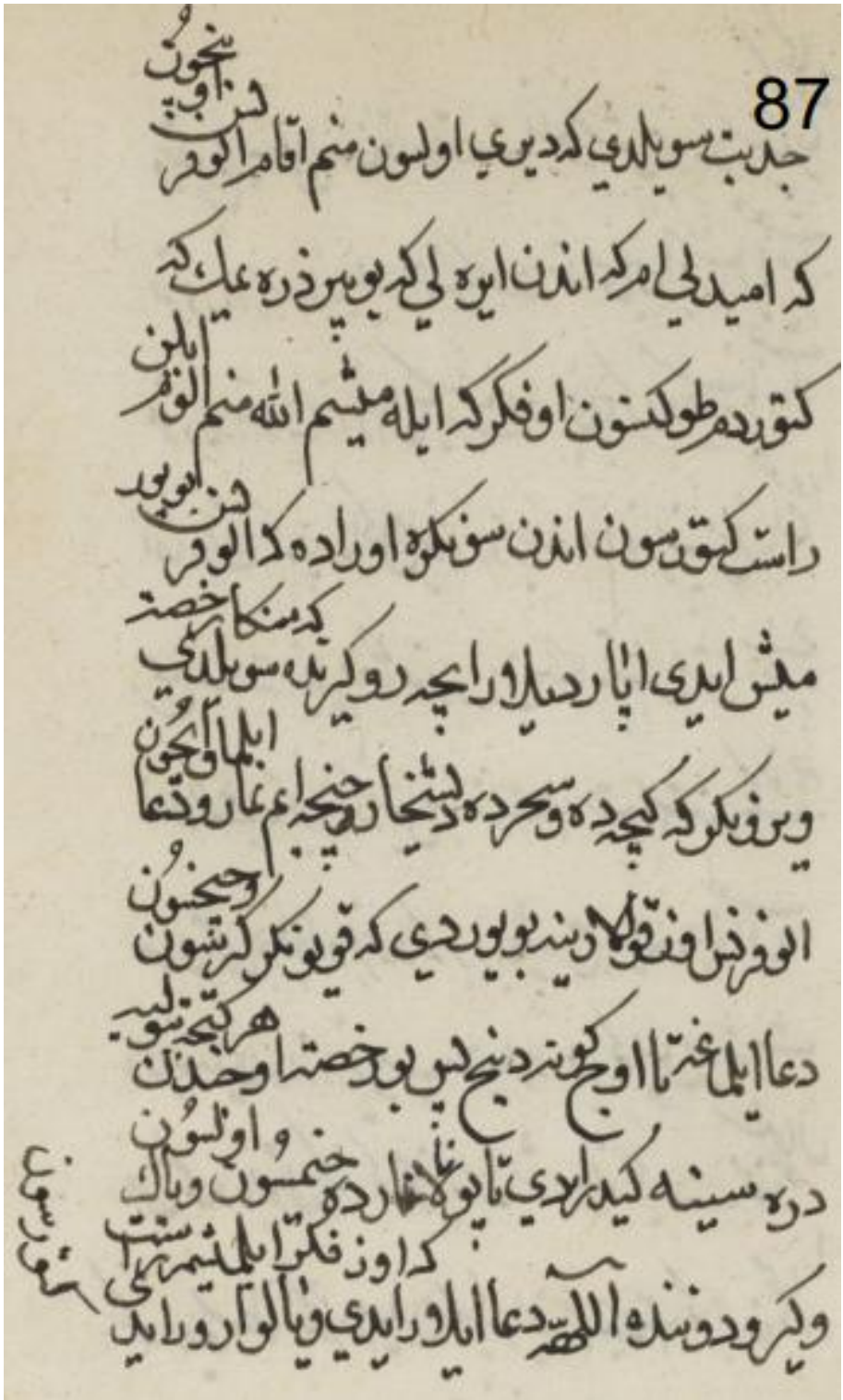

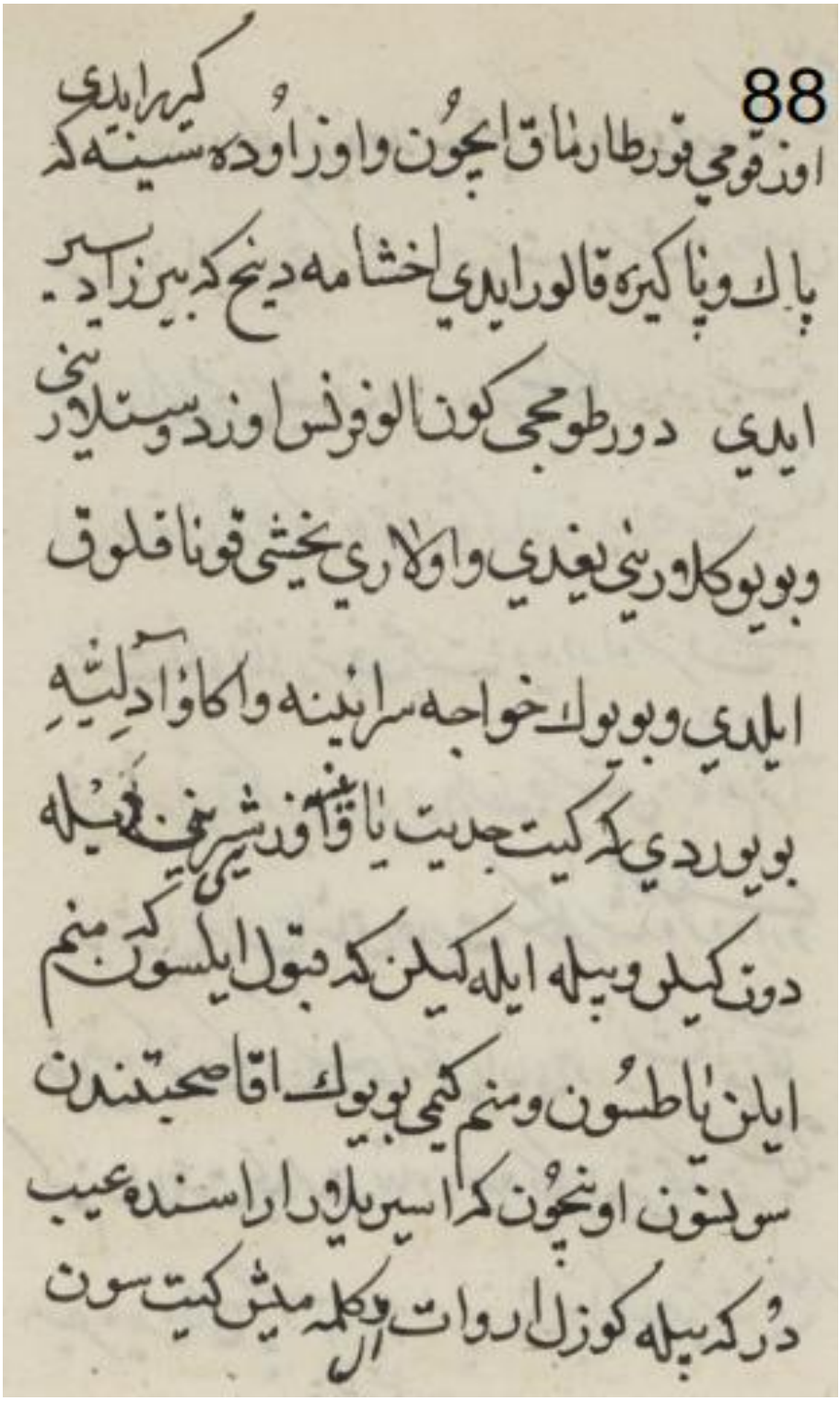

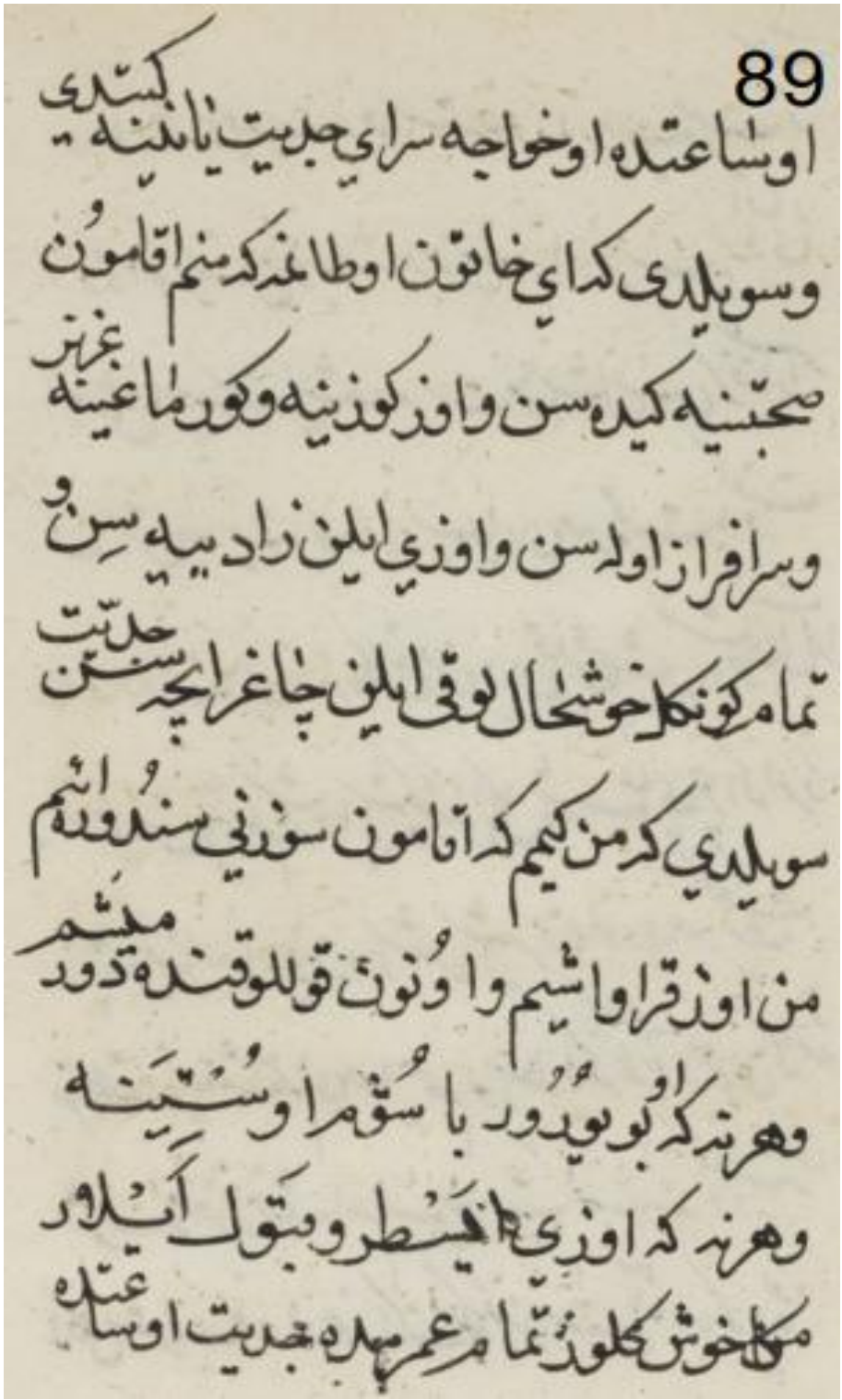

90

قالخدی کیتدی و بزندی و الوفرنس یانینه کیتدی

او ساعتده که الوفرنس اوزینی کوردی بیله عاشق

اولدی که عقلی کیچدی و چاشدی و اوزینه

سویلدی که ای جانم ای کوزوم ای منم اوردکوم

خوشحال لوق ایلن اوطور کیلن و خوشحال اول کیلن

ویته وایچ کیلن تمام کونکل خوشحاللوق ایلن اوینچون

که بوکون منکا عزیز و کوزل و کوکچک و شیرین کورندون

جدیت سویلدی ایچرم ای اقام اوینچون که تمام

اوز عمرمده بوکون کیمی غرتلو اولمه میشم دیدی و

ایچدی اوز اوکندن اویمکدن که قراواش دورطمیش

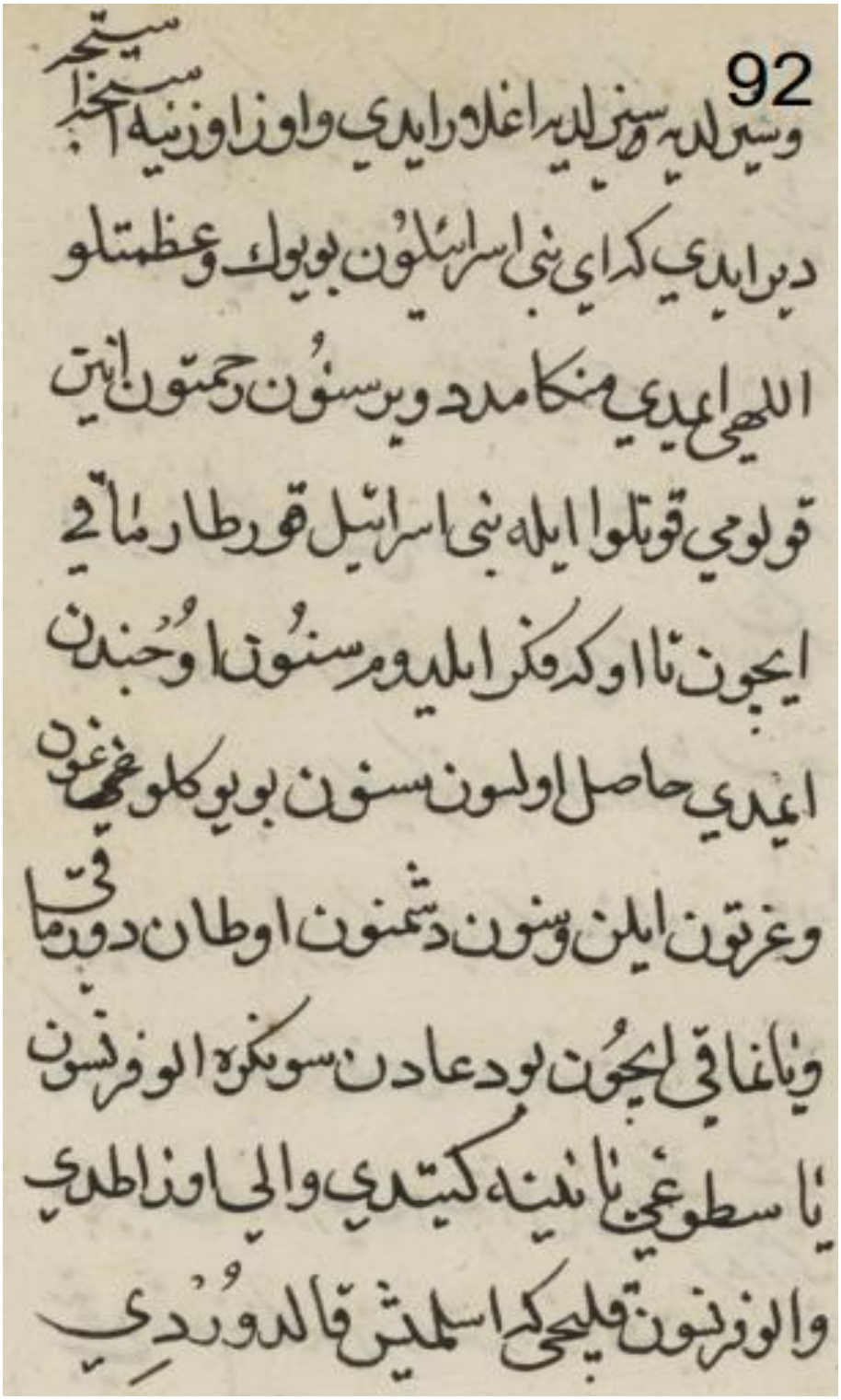

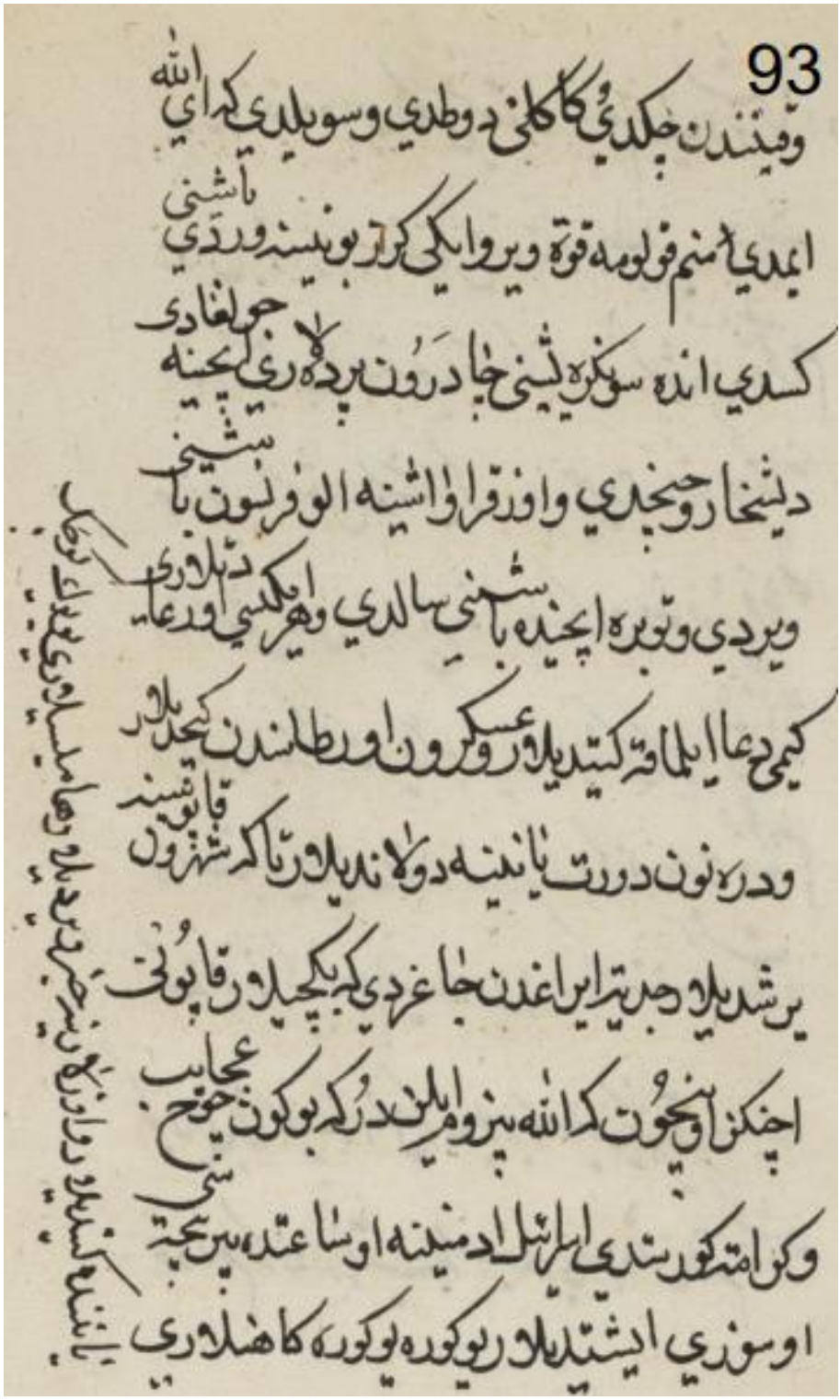

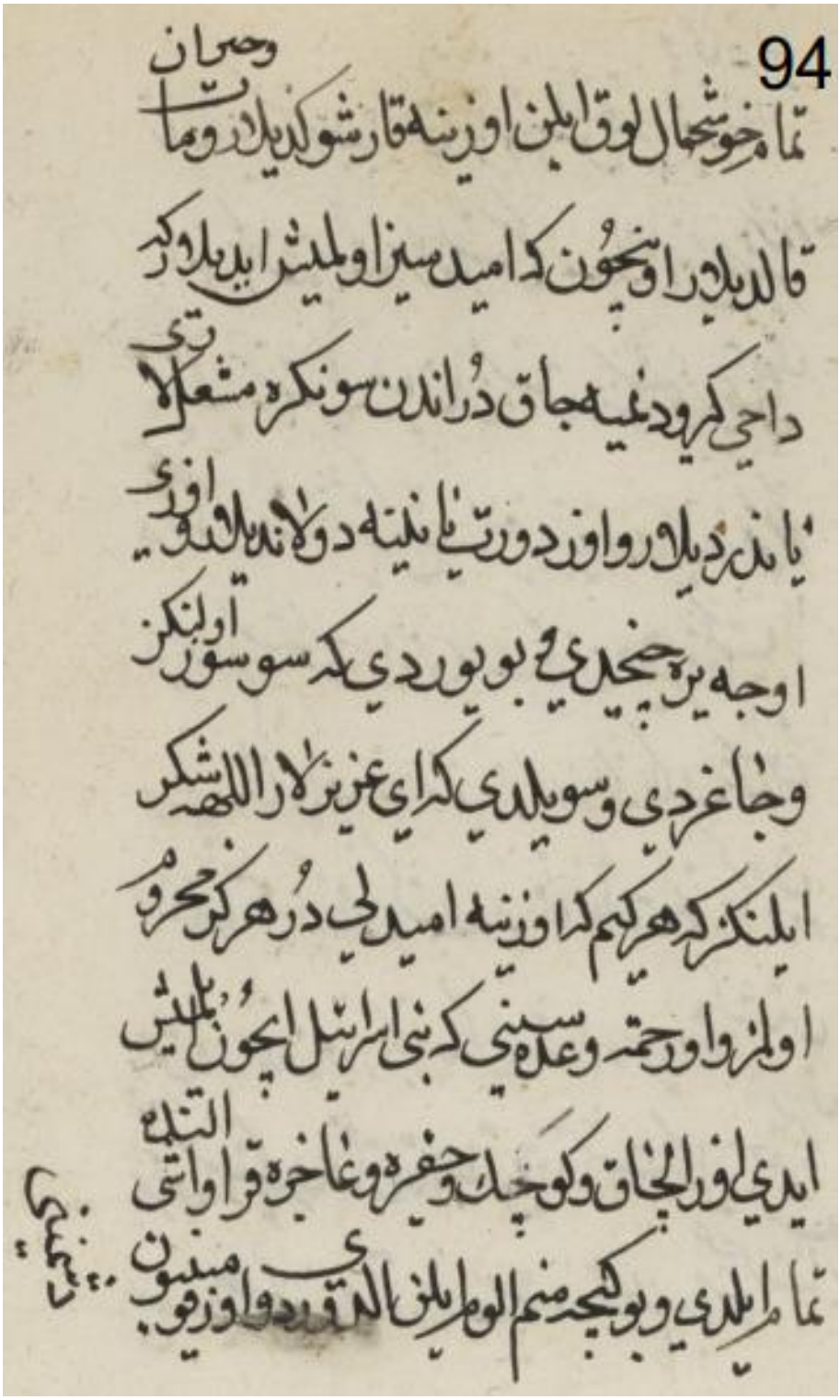

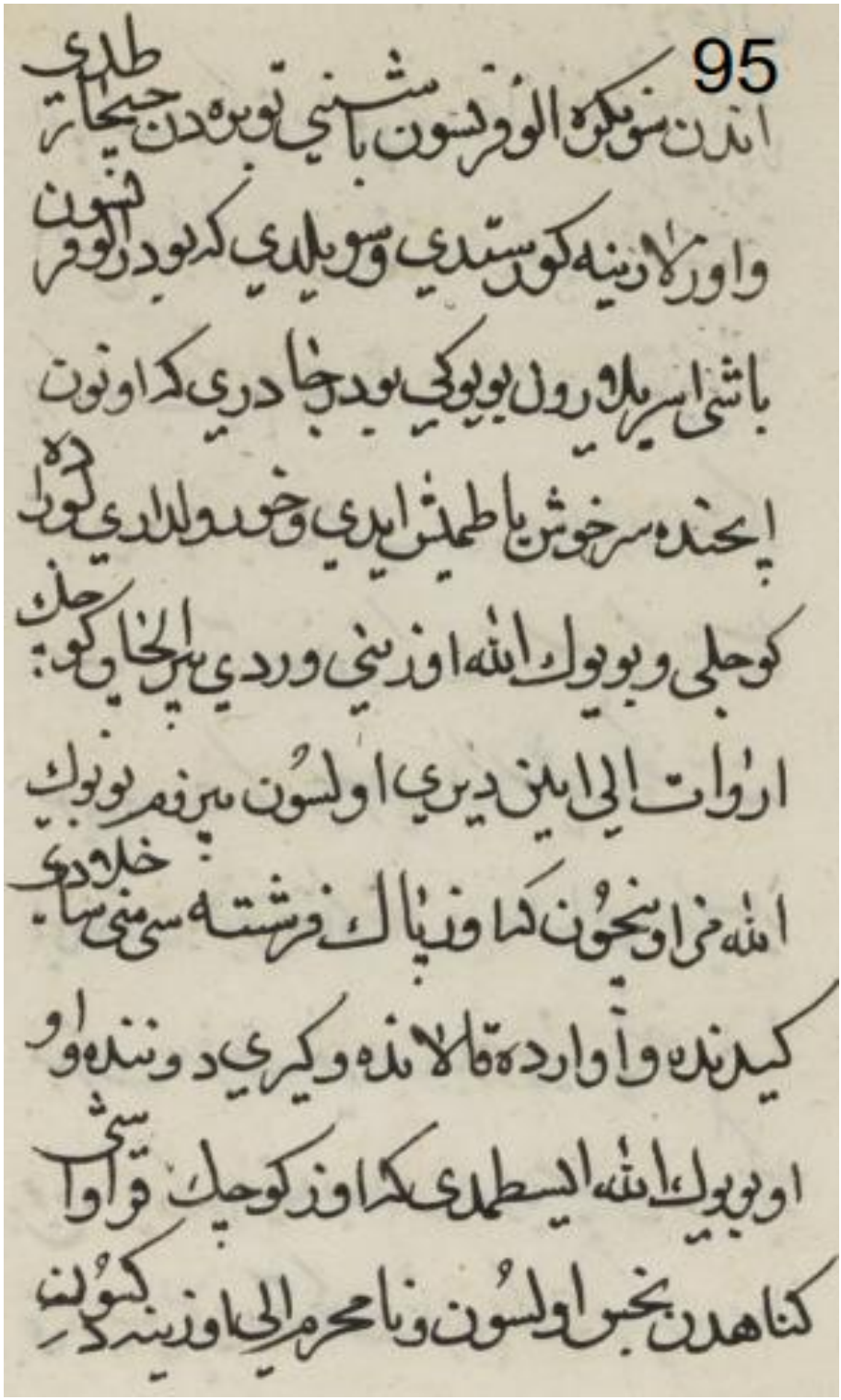

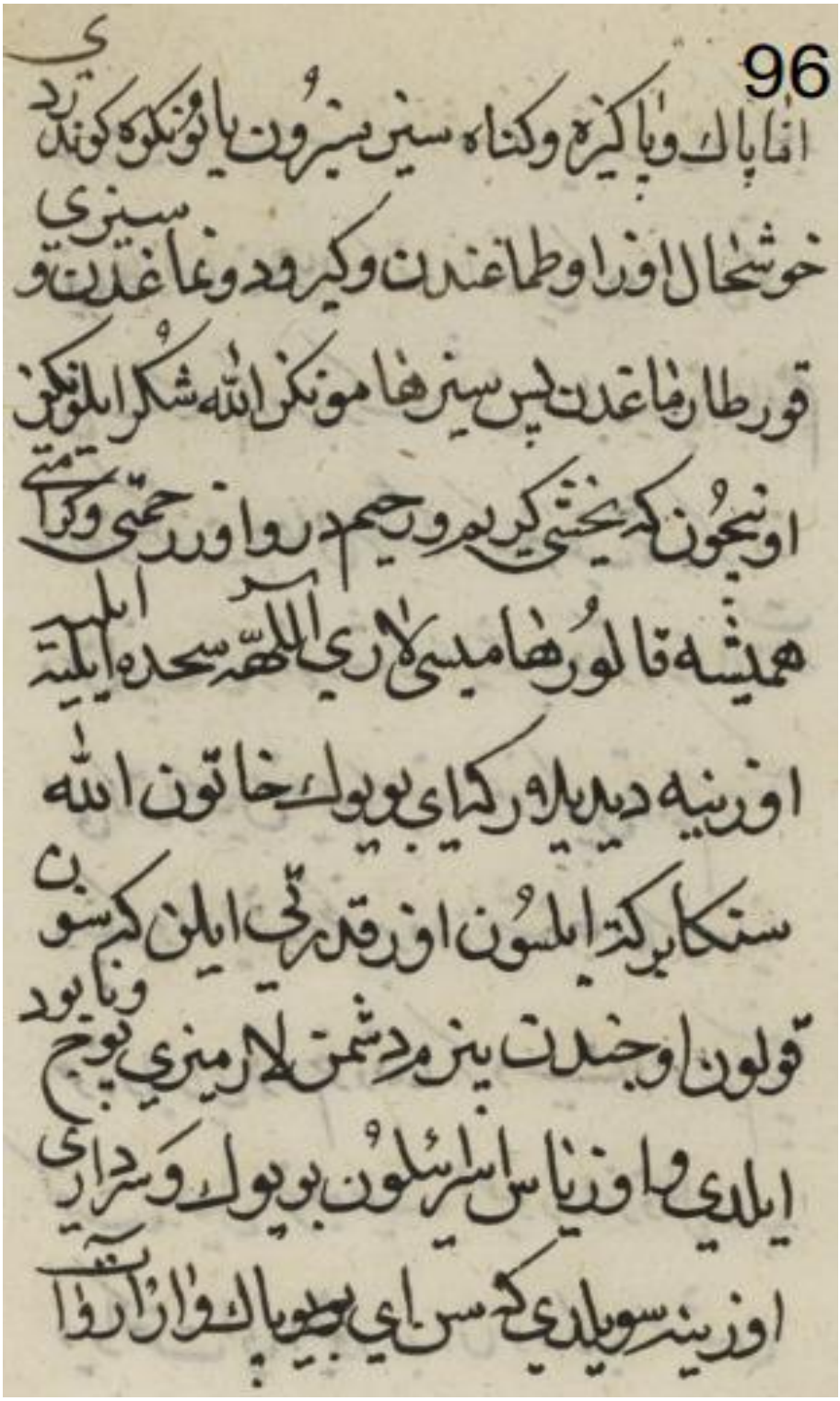

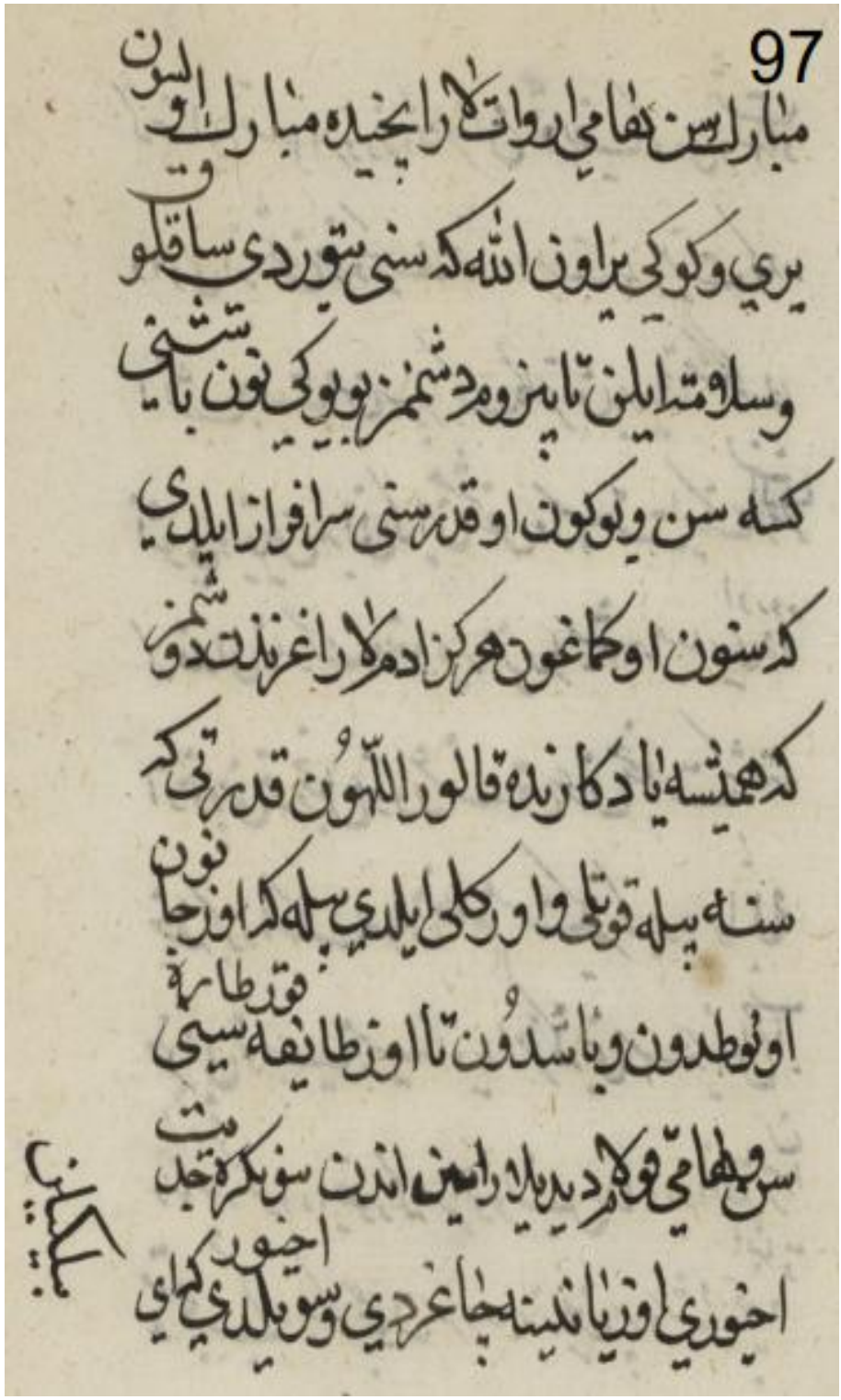

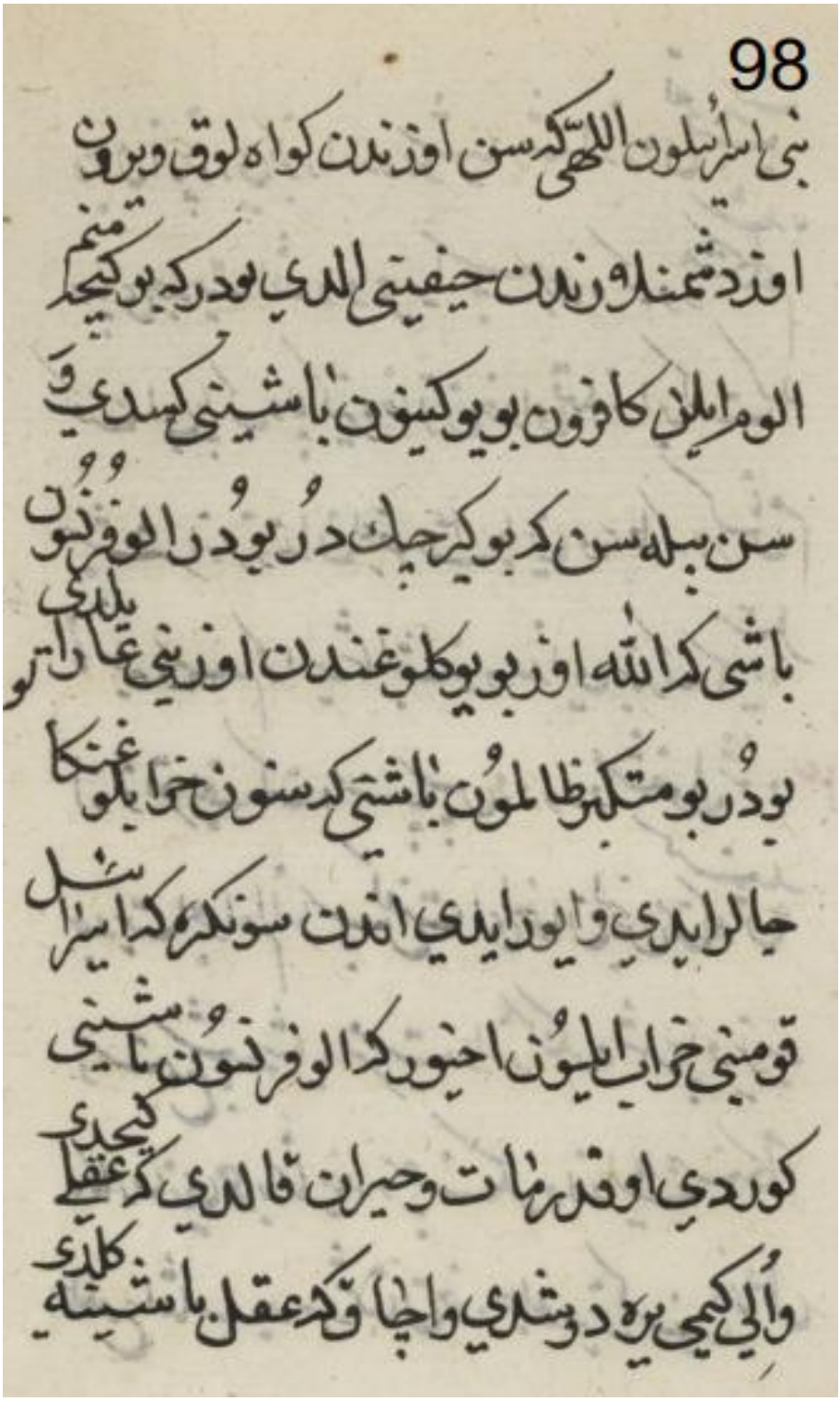

98

بنی اسرائیلون اللهی که سن اوزندن کواه لوق ویرون
اوز دشمنلرندن حیفینی الدی بودر که بو کیجه منم
الوم ایلن کافرون بو یوکینون باشینی کسدی و
سن بیله سن که بو کیرچک دُر بودُر الوفرنسون
باشی که الله اوز بو یوکلوغندن اوزینی عار ایلدی
بودُر بو متکبر ظالمون باشنی که سنون خرابلوغنکا
جالر ایدی وایور ایدی اندن سونکره که اسرائیل
قومینی خراب ایلسون اخیور که الوفرنسون باشینی
کوردی اوقدر مات وحیران قالدی که عقلی کیجدی
والی کیمی یره دوشدی واچاق که عقل باشینه کلدی

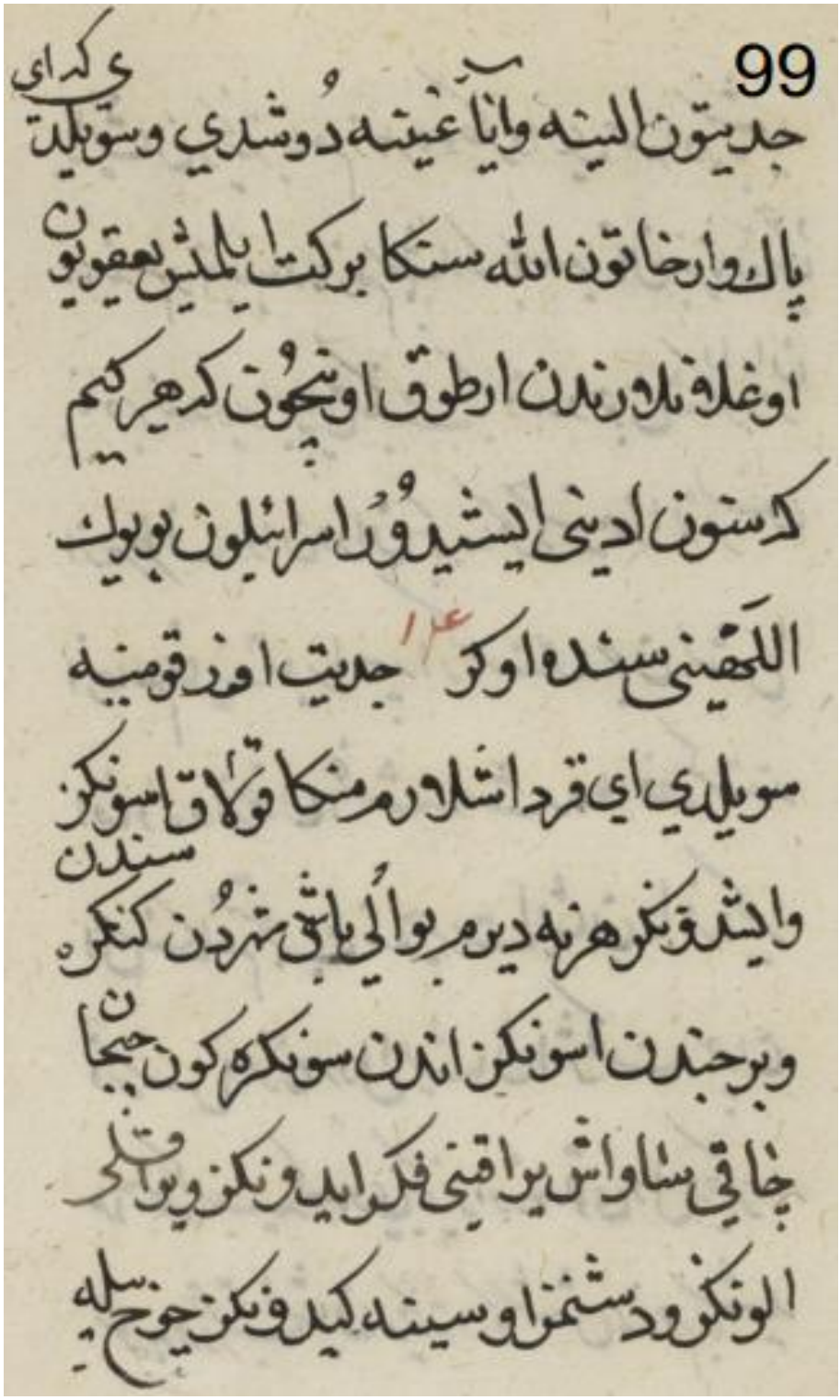

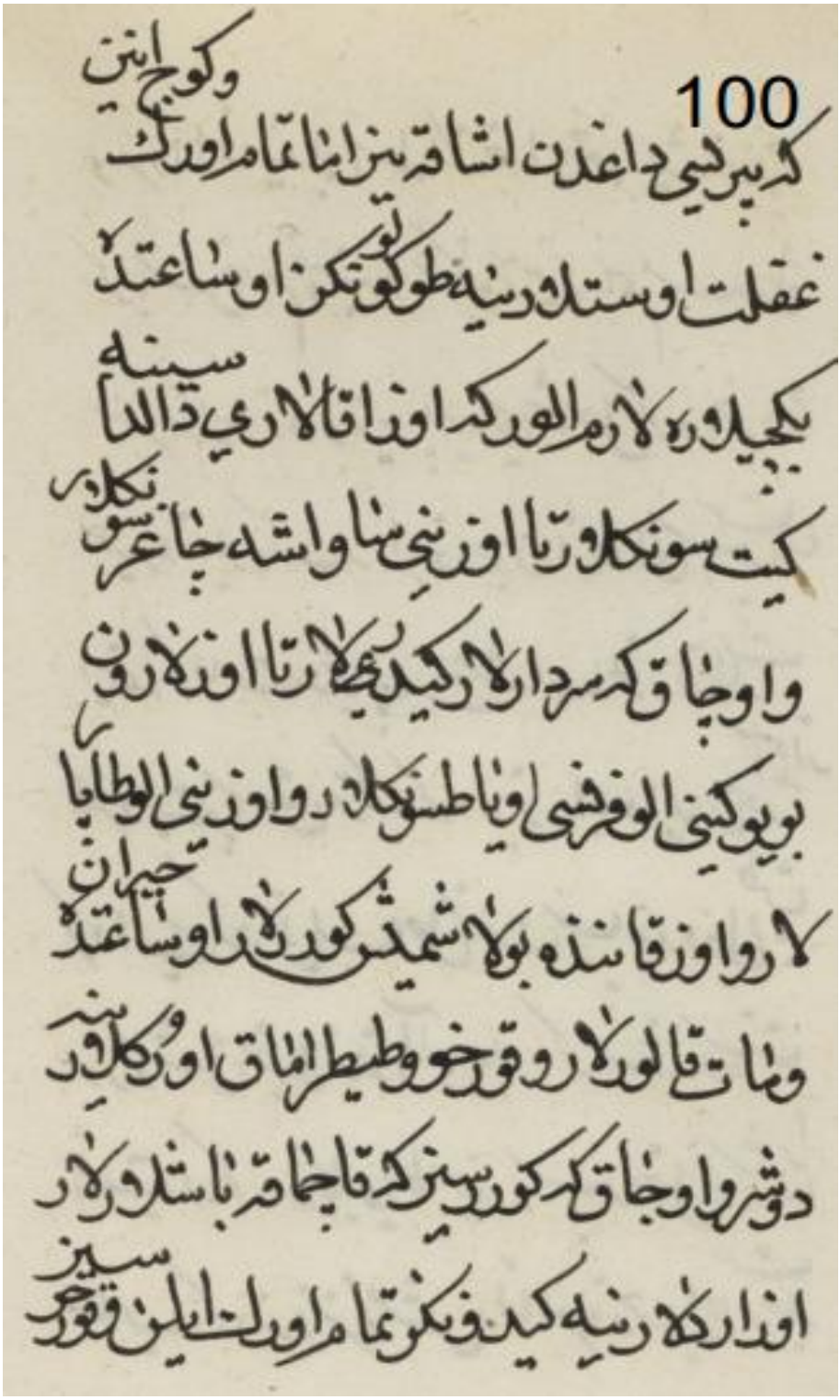

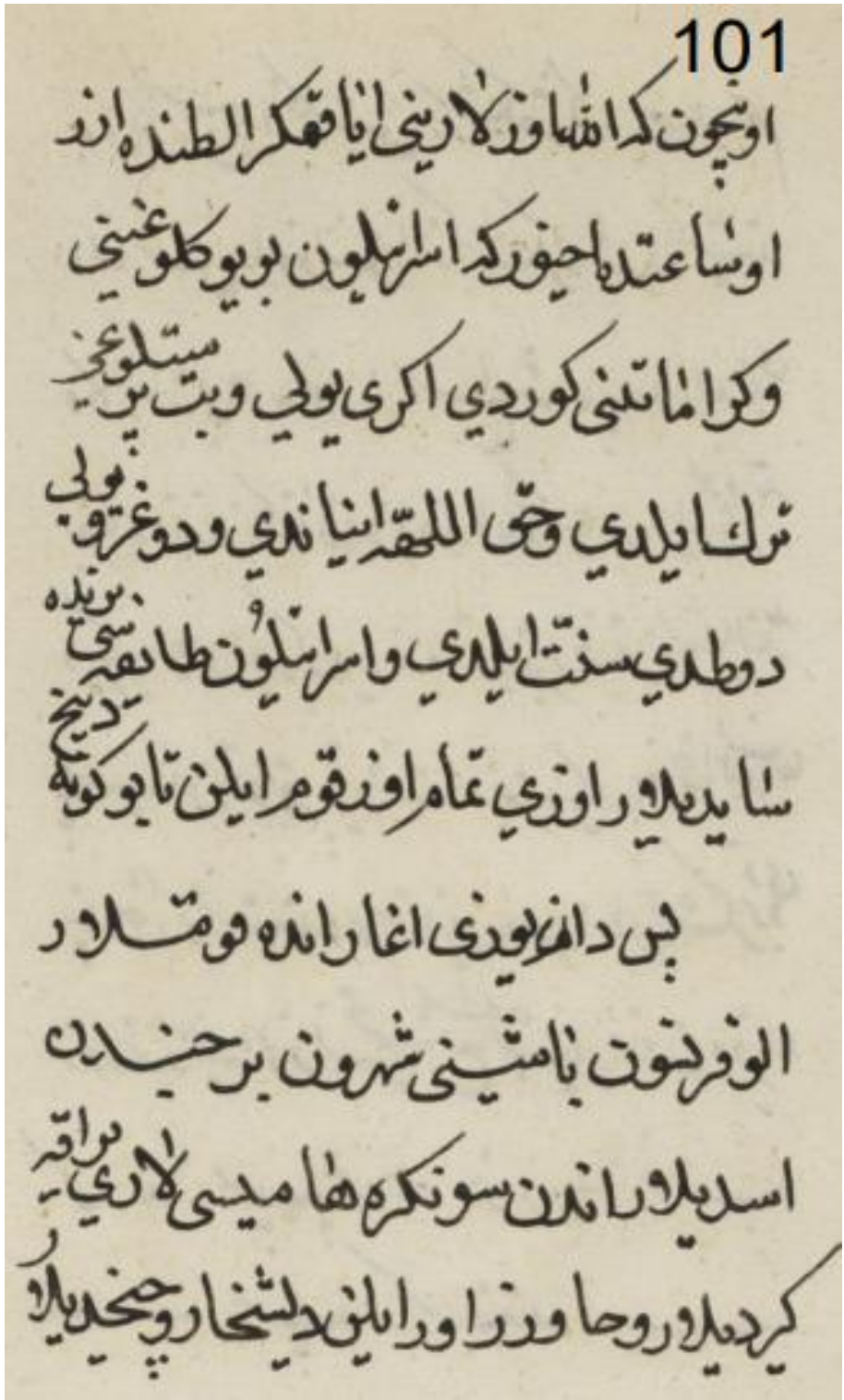
101

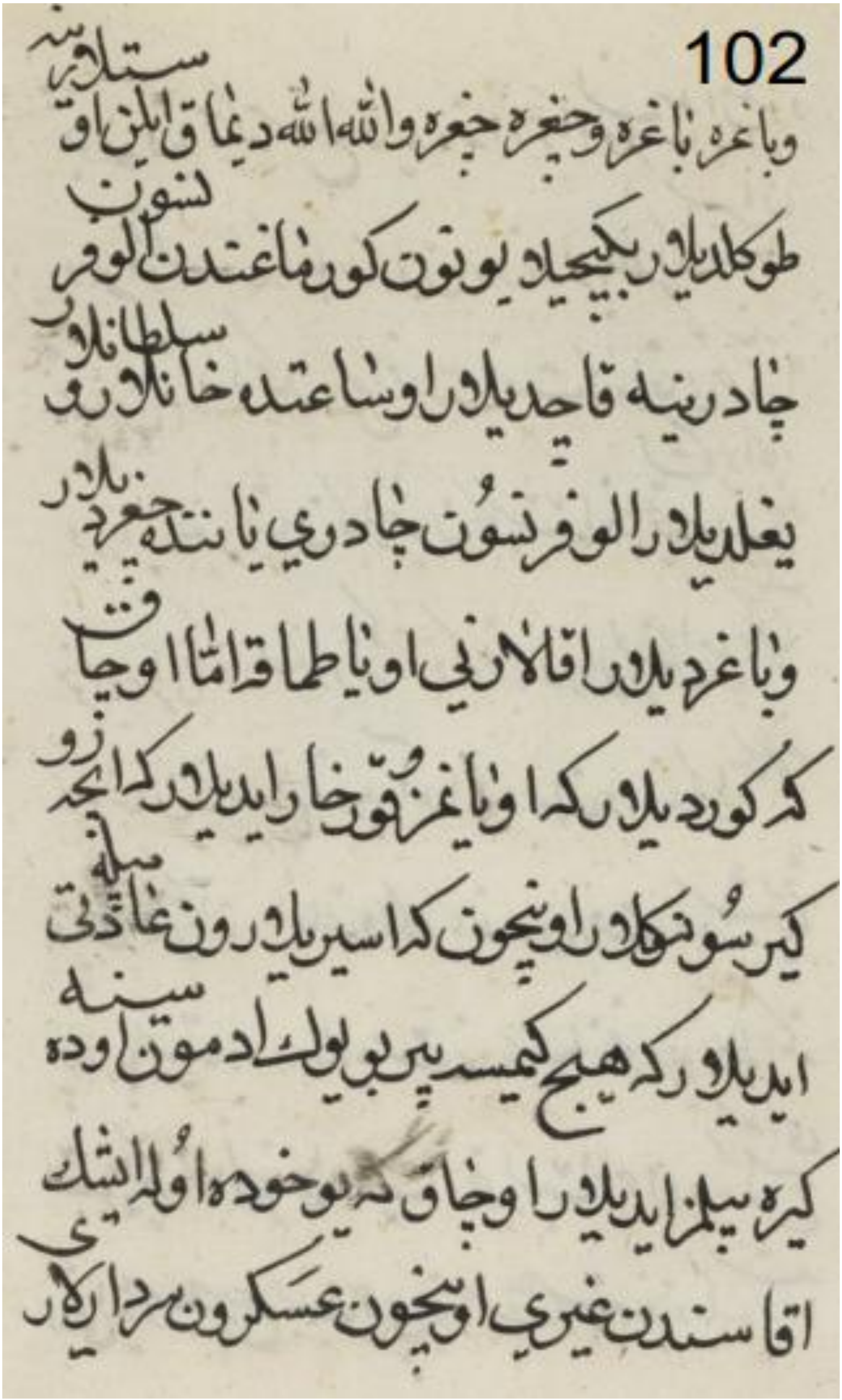

102

ستلاوينه

وباغره باغره وچغره چغره والله الله ديغاق ايلين او

لسنون

طوكلديلر بكيجه يونون كورماغندن الوقر

سلطانلر

چادرينه قاچديلر اوساعتده خانلر وب

يغلديلر الوقر تسوت چادري يا ننده چغرديلر

وباغرديلر اقالارني اوياطماقلماما اوچاق

كه كورديلركه اوباغرقوقخار ايديلركه ايچه زو

كيرسونكلر اونيچون كه اسيرلرون غاذني سيله

ايديلركه هيچ كيمسه بيربولك ادمون اوده سينه

كيره بيلمز ايديلر اوچاق كه بو خوده اولمز اتشك

اقاسندن غيري اونيچون عسكرون سرداري لار

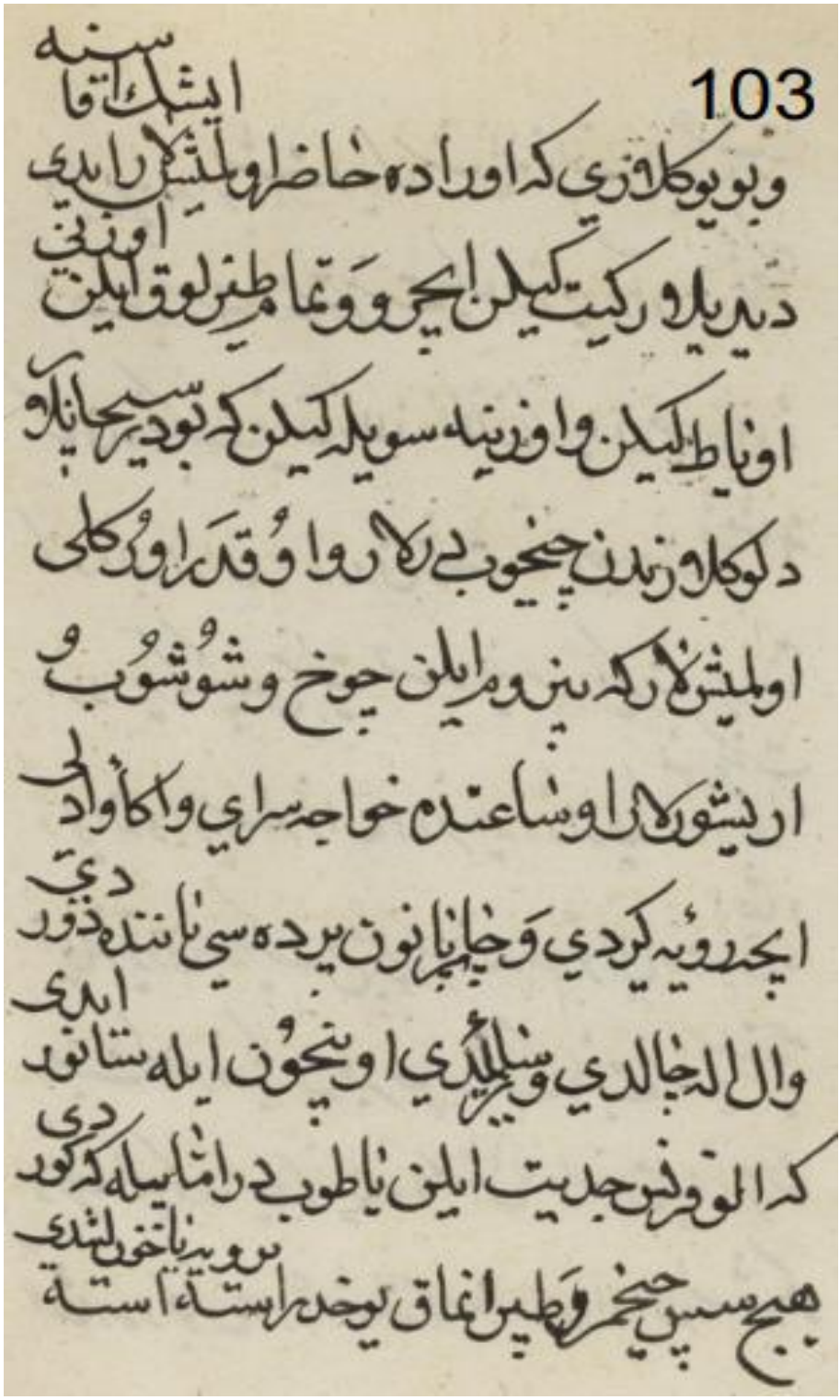

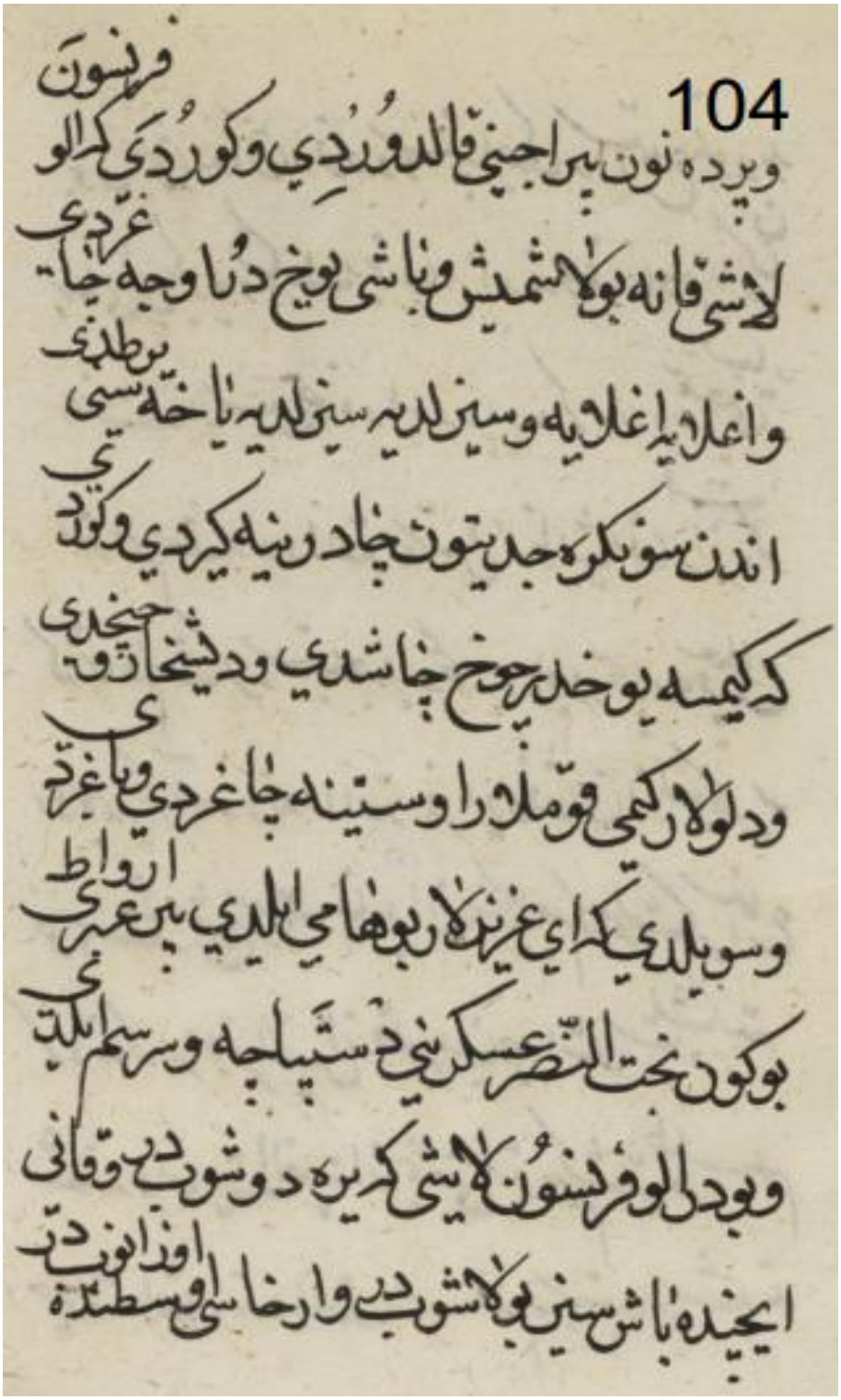

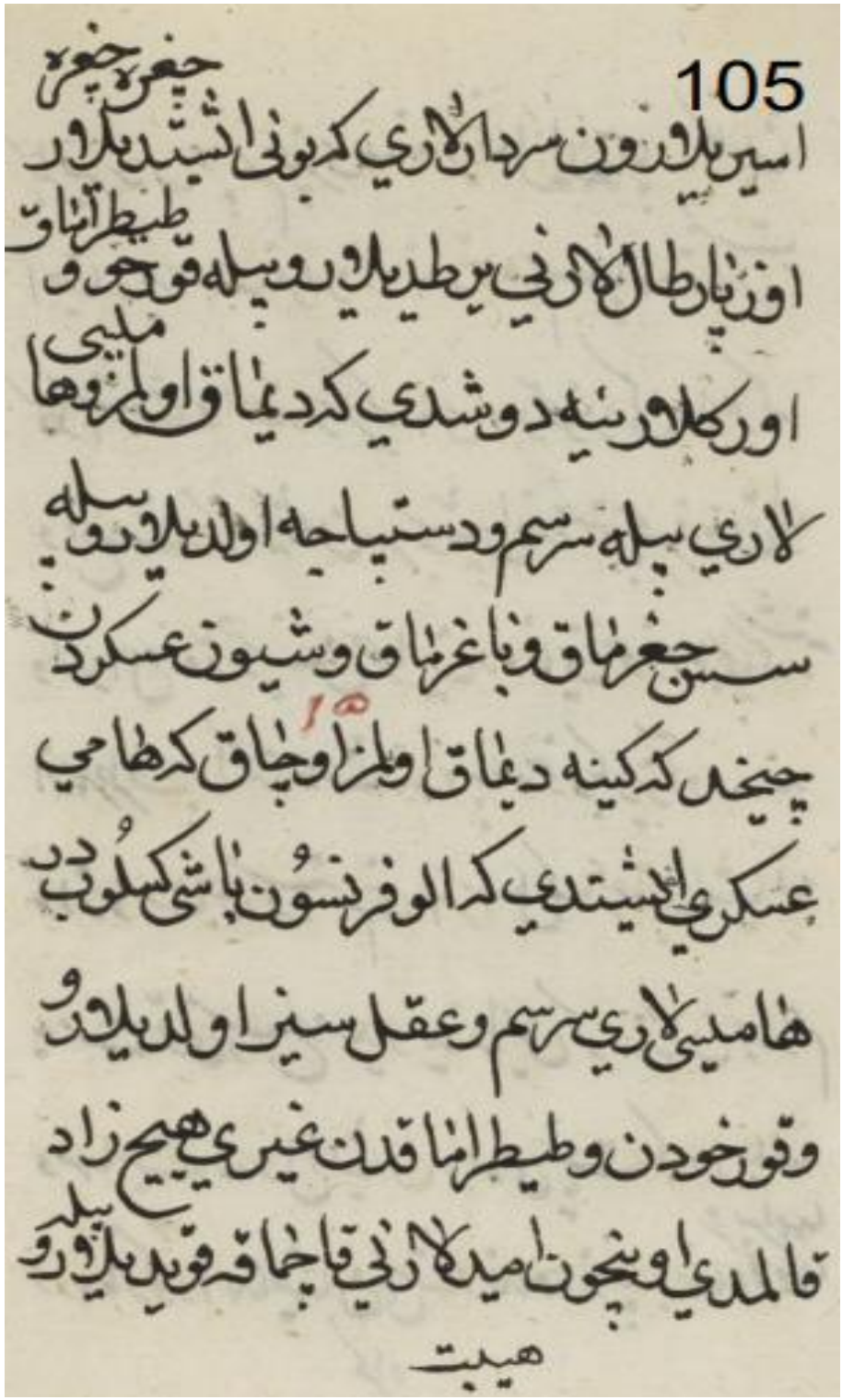

106

ايلن
وسيتر لدا اما قاوزلارون بجنده وار ايدي كدنتر بز

سويلشما قسيزنا بشلادرني اشا قانليه يلسيالار ندن

ت
واموالالارندن ونقدوجنسلارندن وخزاين ودفا

رندن
لارندن وحيوان وسورولارندن وهامي متاعلا

رني
وازكيجديلار قاچه قاج ديوب هاميلاري

يلدور
اسراعيلون خدالارندن وقورخولارندن قاچديلر

طول
كزباعيري لاروز الندن وجيد وستملارندن تز هور

ايديلدور
سونكلاركه انسه لار بنيه براقلي ومسلح بوكوردو

ايديلدور
وهر نقدركه سلولرا ايديلار دره لارا ايجنده كيزلنولد

ويوزا كتده قاچار
وياز يلارون وداغلاردن ويول سيزلاردا اغن
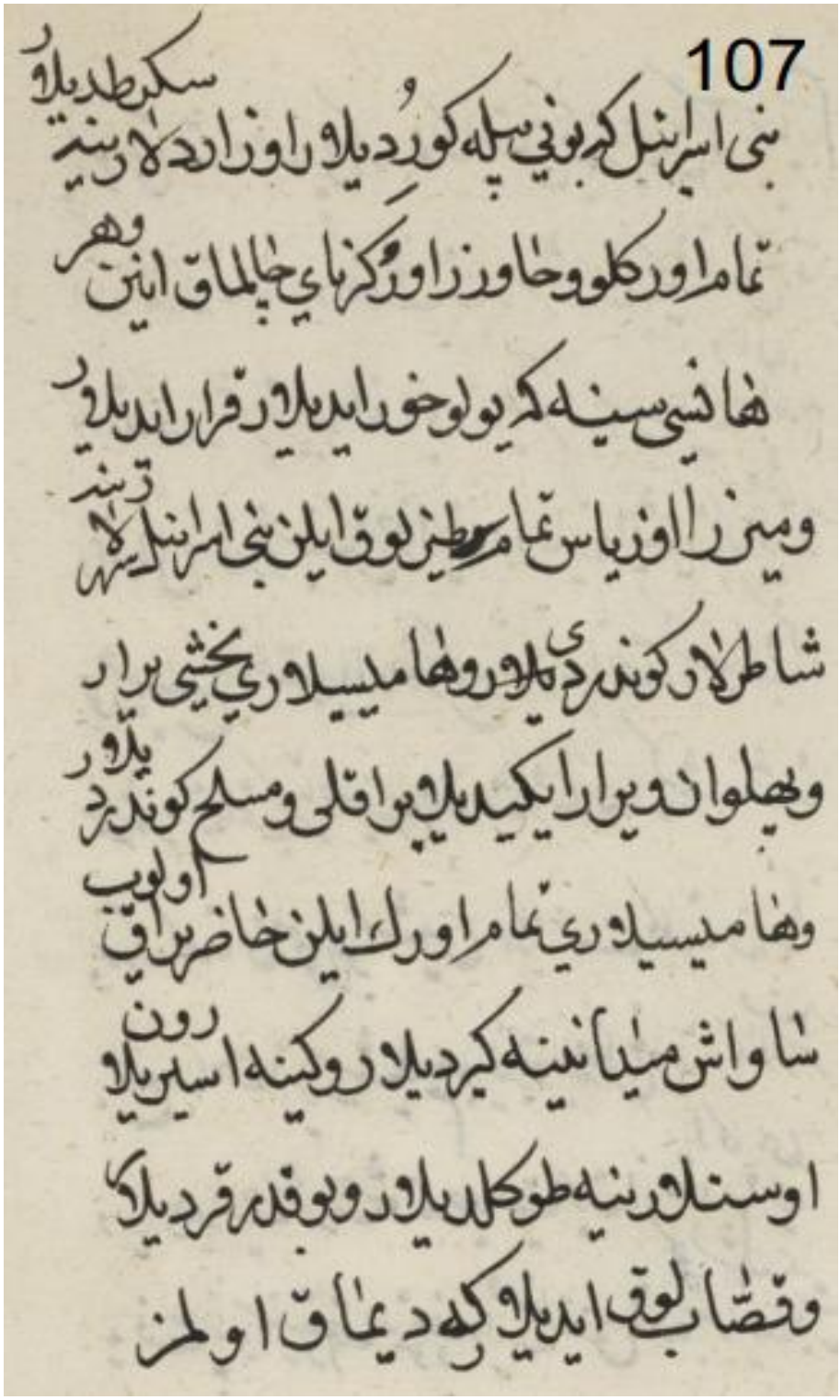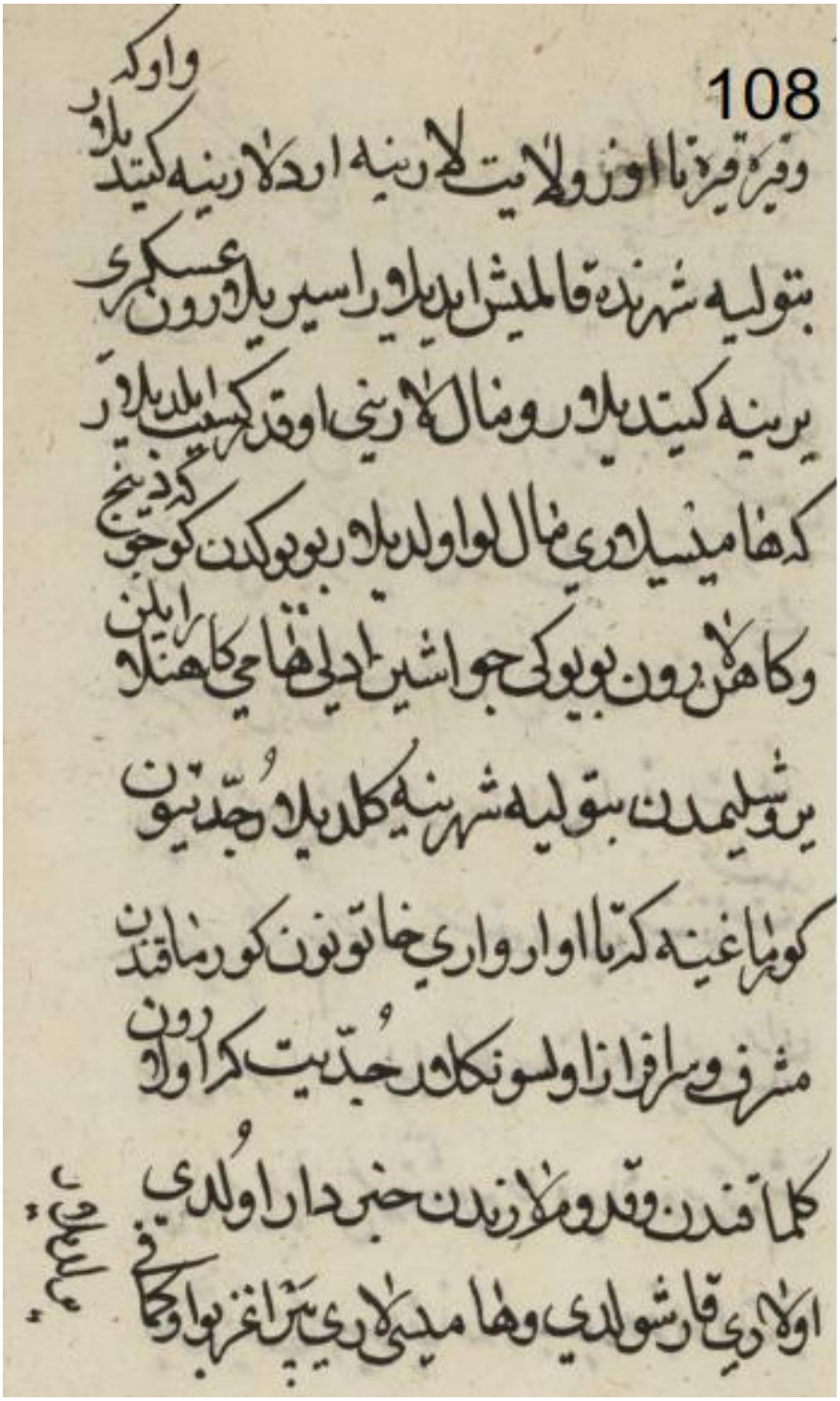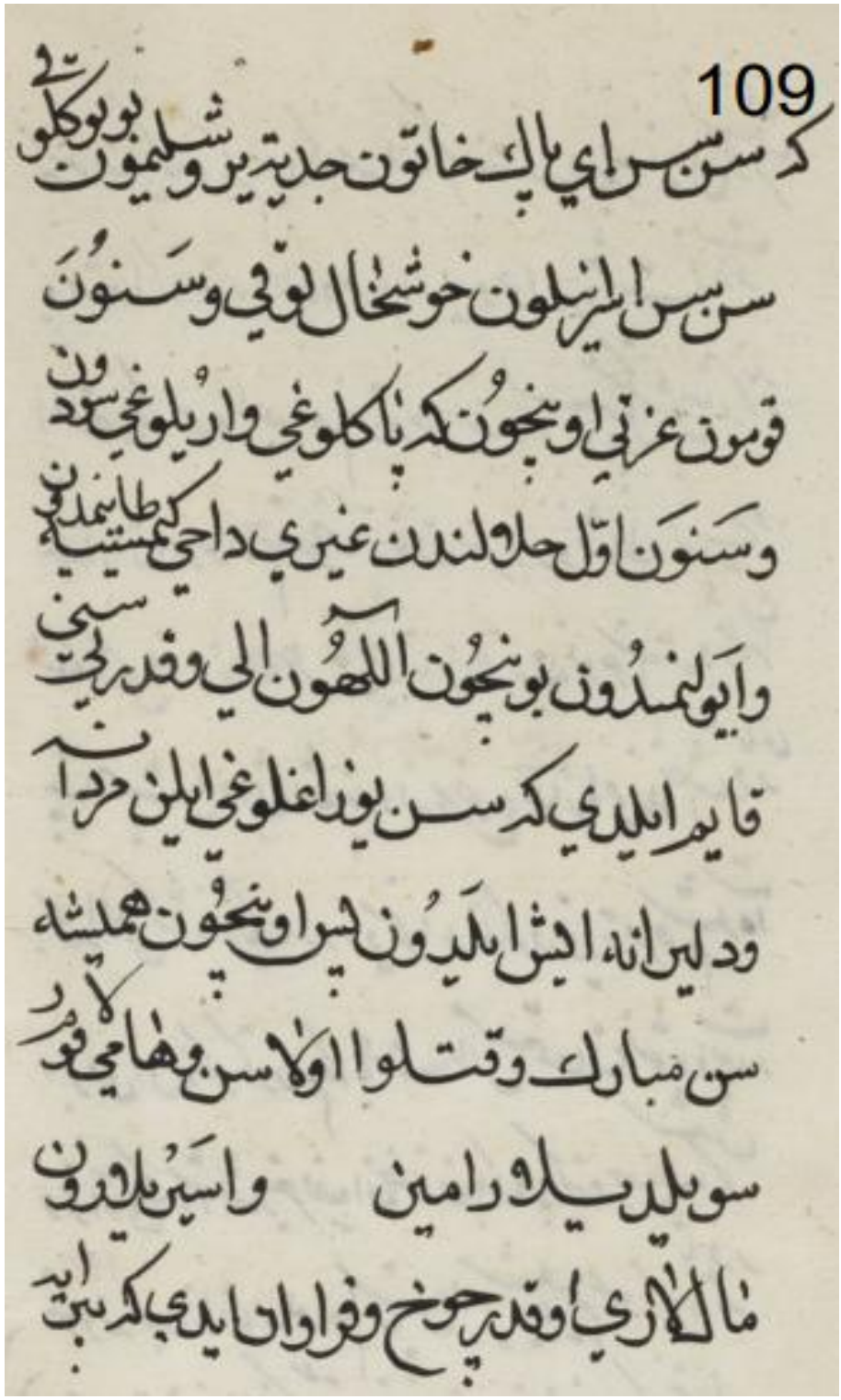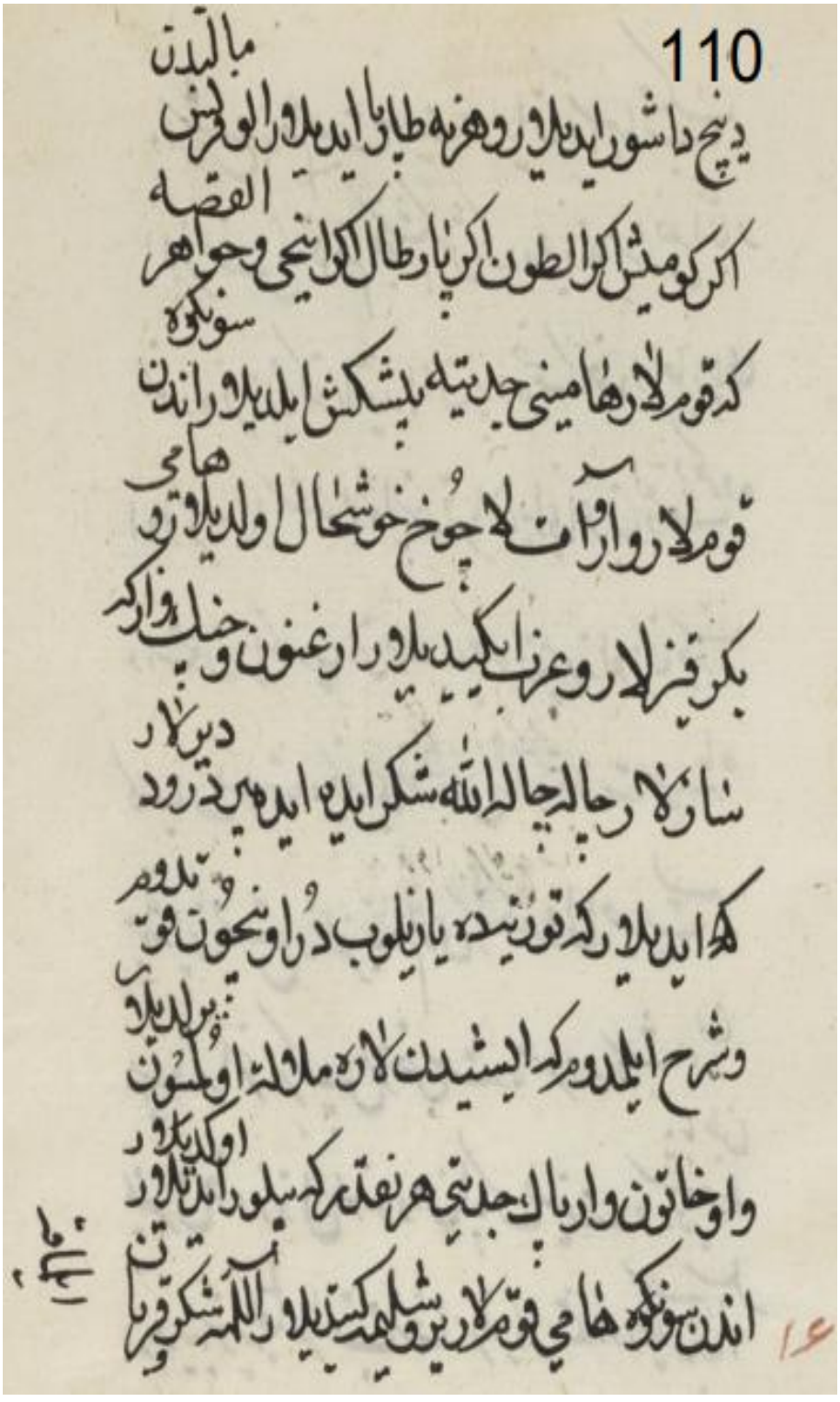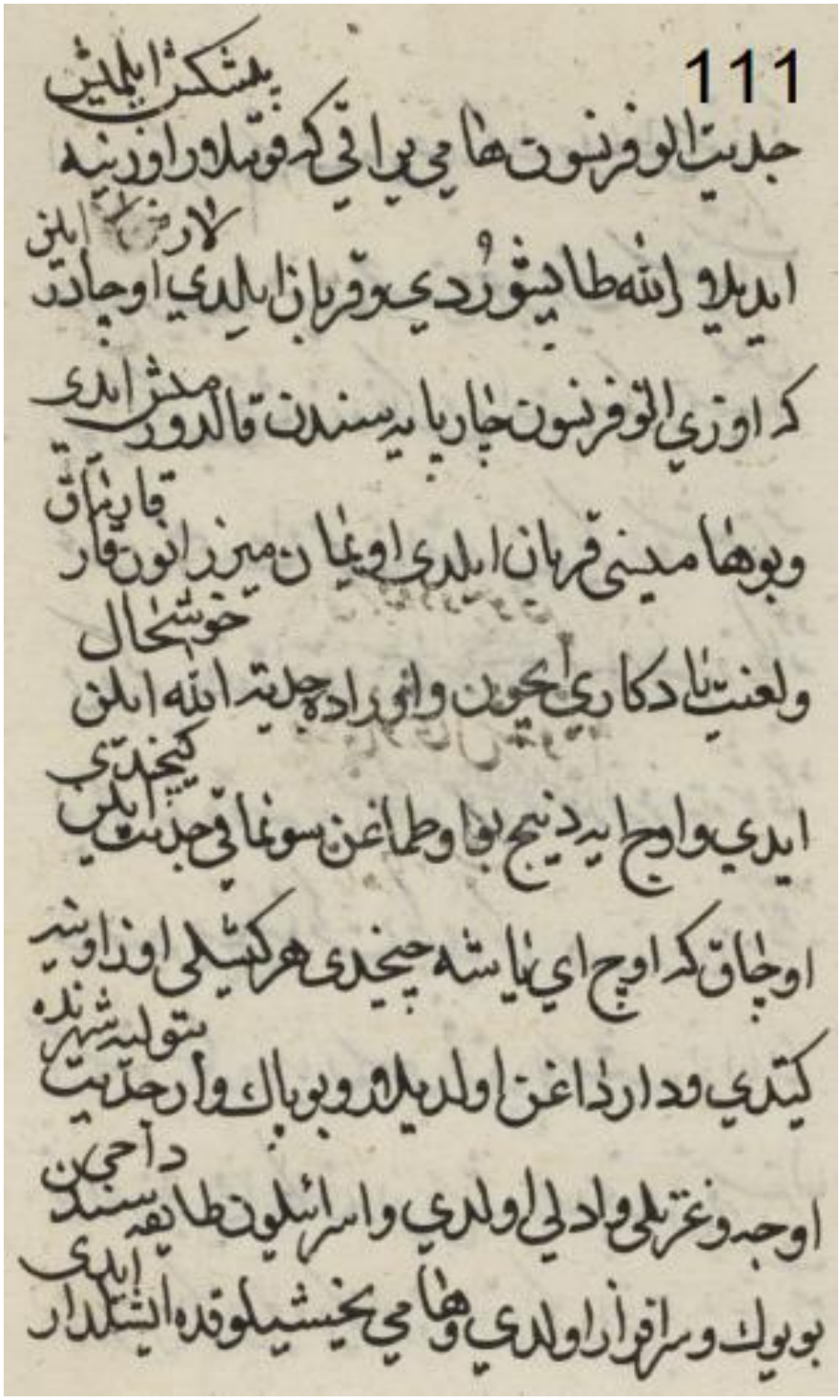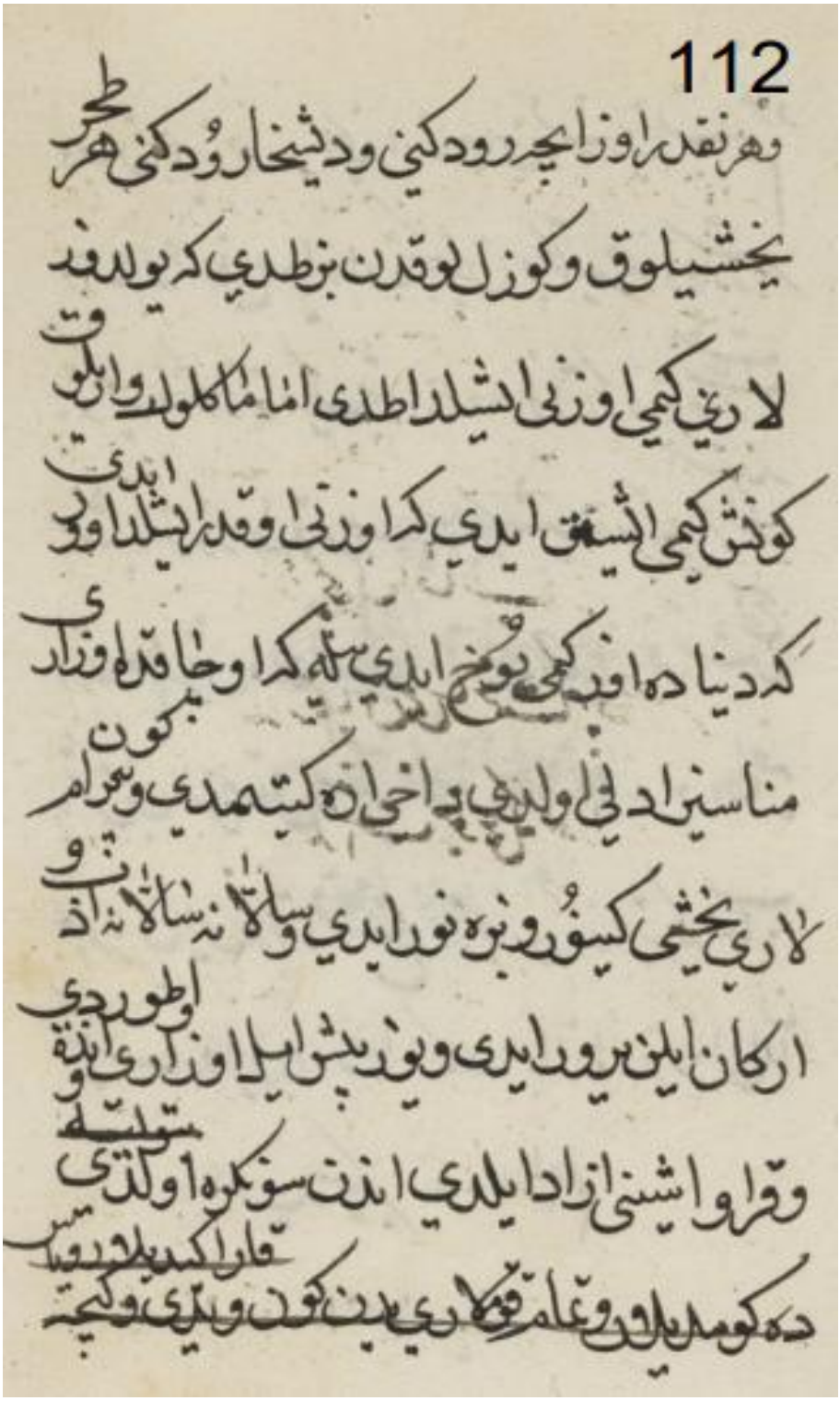
ايديلدور